

JOANNIS SARESBERIENSIS

EPISCOPI CARNOTENSIS

EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

AD PAPAM ADRIANUM (1).

Domino papæ ADRIANO.

Inter monachos abbatiæ Hugonis, et clerum de Henham controversia diutius agitata est. Monachi siquidem a nominato Hugone xxxiii solidos petebant, dicentes eos sibi deberi nomine pensionis, in quam eis tenetur ab antiqua ecclesia de Henham : adjucentes memoratum H. ad solutionem eorundem esse ex speciali pacto, interviente fidei vinculo, litterarum testimonio obligatum. Et ut petitionis sue intentionem stabilius fundarent, se a duobus decessoribus prædicti H. Willelmo et S. sed et ab ipso Hugone dicebant recepisse præfatam pensionem, parati hoc probare incontinenti. Ad hæc Humfredus ecclesiam suam ab antiquo liberam esse dicebat : licet monachi ab Hugone antecessore ejus marcam indebitam violenter extorserunt. Negabat enim constanter se cum ipsis de aliqua pensione reddenda quamcumque inivisæ pactionem : asserens se ab abbate Abendonæ ecclesiam liberam, et sine expressione cujusque oneris accepisse, et per archidiaconum episcopi, ut mos est, in possessionem liberam canonice introductum, nec fidei, aut scripturæ, aut alicujus obligationis vinculum, ex quo conveniri possit, intercessisse. Illos vero, a quibus monachi se præfatam quantitatem recepisse dicebant, assererat jam dictæ ecclesiæ non fuisse personas, sed conductos sacerdotes, et ecclesiam et prædia instructa a monachis accepisse, ut præfatæ pensionis summa solvi posset. Producebat etiam testes hoc ipsum probare paratos : ipsorum quoque monachorum testimonio utebatur, contra eos proferens scriptum, quo nobis persuaserunt, prædictam Segarium non personam prædictæ ecclesiæ, sed vicarium, ipsumque conductitium extitisse. Præterea ecclesiam suam tantæ paupertatis esse dicebat, ut, deductis episcopalibus et ministrorum necessariis alimentis, onus unius marcæ vix posset sustinere. Sibi quoque non debere obesse, si nomine ecclesiæ aliquid quandoque invitus solverit, cum et ecclesia utatur jure pupilli, et ei beneficio minoris ætatis debeat subveniri. Monachi

A vero pactum intervenisse, modis omnibus probare nitebantur, producentes viros plures, qui assertionem eorum suo volebant testimonio roborare, et quoniam de paupertate ecclesiæ causatus fuerat, ei xx solidos annuos sine omni onere, dum illis ecclesiam ad tempus traderet, promittebant. Quidam vero volentes inter eos componere, xl solidos annuos, deducto omni onere, dum illis ecclesiam cederet, offerebant, parati super hoc idoneos fidejussores dare. Quod cum Humfredus recipere videretur, habito incontinenti advocati sui amicorum que consilio, resiliit, dicens non esse tutum se eis aliquo modo rem suam confidere, qui eum omnino ejicere moliebantur : præsertim cum ab eis tanto opere gravaretur, ut præ timore monachorum ei nullus amicorum suorum vel testium audeat assistere, sed et patrem suum contra ipsum venire compellerent : unde ad vestram audientiam appellavit, diem præfigens festum Epiphaniæ.

EPISTOLA II.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Ex mandato apostolicæ sedis lator horum Berengarius in nostra præsentia stetit adversus Rogerium de Pichewurda acturus, et post multas utriusque partis allegationes inter eos compositum fuit. Sed ne processu temporis alter adversus alterum suscitandi litem ullam posset habere occasionem, compositionem inter eos factam fidei religionem juramento fecimus roborari. Porro præfatus Rogerius nihilominus, contra pactionem illam veniens et fidei religionem, compositioni stare noluit, de quo in nostra convictus præsentia, suspensionis pœnam reportavit, quam postea per satisfactionem congruam, quam se præstiturum promittebat.... evadens, iterum tergiversari cepit, et ut manus nostras evaderet, ad vestram appellavit præsentiam, diem præfigens Dominicam, qua cantatur : *Lætare, Jerusalem*. Ne vestram itaque possit circumvenire clementiam, cum manifestissime contra fidem venisse et juramentum, pro certo sciat eminentia vestræ sanctitatis.

(1) Epistolas 1-22 ad Adrianum IV papam, et alias passim scripsit Joannes in persona Theobaldi Cantuariensis archiepiscopi, cui a secretis erat.

EPISTOLA III.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Ut de his, quæ ad aures sanctitatis vestræ ab insularis nostris perferuntur, cognita rei totius serie, melius ac lucidius judicare possitis, de latore præsentium, quatenus factum nobis innotuit, vestram mittimus certificare excellentiam. Bajulus quidem horum a venerabili fratre vestro Henrico bonæ memoriæ Eboracensi archiepiscopo presbyter ordinatus in ordine suo aliquandiu ministravit; contigit autem eum in comitatu quodam exstitisse laicorum, qui præcipientem sequentes temeritatem, homicidium quoddam inconsultius perpetraverunt. Ipse autem in comitatu existens, eum qui postea occisus fuit, non animo occidendi, sed ut furem qui ei vestimenta sacerdotalia furto subtraxerat, persequeretur. Fratres autem ejus in persequendo eo citius incedentes, furem cum vestimento consecuti sunt, et eo vidente, ut subsequeretur, verumtamen, ut fatetur, nolente, furem deprehensum trucidaverunt: exinde evolutis paucis diebus ab archidiacono ab ordinis sui officio suspensus est, eo quod sedes Eboracensis tunc temporis vacabat: nihilominus in diaconatus officio ministrare præsumpsit. Quid autem pœnæ ei ad peregrinationis indicium crucem gerenti infligendum sit, vestra sublimitas providebit.

EPISTOLA IV.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Cum inter magistrum Ricardum Licheffeldensem et Osbertum de Icco super ecclesia Bradeleia controversia esset in auditorio Cestrensis episcopi diutius protracta, tandem ad audientiam nostram translata est per appellationem. Partibus itaque e regione constitutis, jam dictus Ricardus memoratam ecclesiam sibi restitui postulavit, dicens eam pertinere quasi capellam ad ecclesiam suam et antecessorum suorum, Willelmi scilicet et Walteri tempore, quiete et pleno jure fuisse possessam. Ad hæc Helias Stafford, archid. processit in medium, asserens petitionem hanc minime Ricardo competere, eo quod præbendam quamdam Ricardus in præfata ecclesia possidebat, et ei esset ab episcopo Cestrensi donata et tradita, et chartam donationis episcopi proferebat. Præterea dicebat litem sibi minuire super alia ecclesia ab eodem Ricardo, qui tam episcopo quam archidiacono synodalia et quosdam redditus episcopales moliebatur auferre: et ob hoc ipsum ad sedem apostolicam appellavit, diem præfigens octavum a festo Beati Andreae. Econtra jam dictus Ricardus præbendam, quam nunc calumniatur, in manu episcopi refutasse respondit, ipsumque ad eundem terminum ad vestram audientiam appellavit super pactionibus illicitis, et male acquisito archidiaconatu, et super introitu quem in ecclesiam de Haltona per manum laicam dicitur habuisse. Archidiaconus tamen su-

A per ejusdem donatione ecclesiæ chartam episcopi proferebat. Vobis itaque causam integram reservavimus.

EPISTOLA V.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Steterunt ante nostram præsentiam latores horum W. et R., quorum R. querebatur, quod temere W. se ab ecclesia sua violenter et absque ordine judiciario expulisset, per potentatum comitis Simonis, in cujus ulteriorem familiaritatem R. dicebatur promotus, neque hac iniquitate contentus, postmodum per temeritatis suæ fautores eumdem presbyterum in alterius ecclesiæ suæ cœmeterio invasit. Eductis itaque sociorum gladiis, tensisque arcubus et paratis, ipsemet in manu lanceam gestans necem maturam comminabatur, nisi incontinenti fidem daret se ante archidiaconum venturum, ibique memoratæ ecclesiæ renuntiatum. Sacramenti itaque reverentia tentus necnon et impressionem adyersarii potentis, quem non poterat nisi cum patria effugere, metuens, sicut pollicitus fuerat, in manu archidiaconi ecclesiæ suæ renuntiavit. Hæc et his similia allegans super injuria sibi irrogata, satisfactionem petebat, duos sacerdotes in medium, qui sibi vim factam testificarentur, producens. Econtra R. vim se hujusmodi inficiabatur, modo de patronorum parva confusus, modo ad legum subtilitatem confugiens, an ecclesiam illam peteret, quamve actionem proponeret, aut quo jure sibi satisfieri postulare, interrogabat. Porro cum veritatem facti diligenter inquirere tentarem, ut quid juris esset postmodum lucidius appareret, R. appellationem interposuit, cui deferre habemus, diem præfigens Dominicam qua cantabitur: *Quasi modo geniti*, quem terminum W. coarctavit ad Beatæ Virginis Purificationem.

EPISTOLA VI.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Adversus nobilem virum comitem Rogerium et Osbertum clericum suum Ernaldus de Divisis in præsentia nostra querelam deposuit, dicens sibi a comite, ut Osbertum suum intruderet, ecclesiam de Hentona violenter et contra omnem reverentiam juris esse ablatam, quam canonicè, ut dicebat, diu possederat auctoritate venerabilis fratris nostri J. Sar. episcopi, cujus chartam, quæ donationis ejus titulum astruebat, in medium proferebat: et ut possessionem suam omni solemnitate juris doceret esse subnixam, concessione ejujdam militis, quem ecclesiæ advocatum esse dicebat, se eandem obtinuisse ab episcopo assererat, et ob hoc sibi ecclesiæ et omnium ablatorum restitutionem fieri postulabat. Tandem post multas citationes et comminationes, a comite, qui hæc omnia inficiabatur, restitutionem ecclesiæ, quam prædictus Ernaldus petebat, extorsimus, dummodo comes et suus O. citra frustratorias dilaciones, et aliarum difficulta-

sum molestias, ad quæstionem juris admitterentur. Cum ergo partibus super hoc dies esset præfixa, ea die jam dictus O. et procuratores comitis adversus prænominatum E. petitorium instituerunt, dicentes ipsum injuste occupare ecclesiam, quam sine assensu comitis, et advocatorum ejusdem ecclesiæ, quam contra consuetudinem totius Ecclesiæ et regni Anglorum, contra constitutionem regis et antiquam omnium procerum dignitatem ingressus erat manu et violentia prædonis, qui præfatos comiti totum fundum, in quo sæpe dicta ecclesia sita est, diu abstulerat. Proferebatur insuper mandatum regis, quo præciperemur comiti super advocacione ecclesiæ suæ justitiam exhibere, aut O. prætaxatam ecclesiam restituere, qua post decessum regis contra ipsius edictum fuerat destitutus. Ad hæc Ernaldus se juste per episcopum assensu advocati ecclesiam possidere dicebat. Sed advocatus ille et alii amici ejus, potentatu et injuriis comitis, ut assererat, adeo terrebantur, quod nullus eorum in hoc judicio et regno contra ipsum apparere audebat, præsertim cum comes et suus O. non modo sua, sed et se regiæ magnitudinis pondere in judicio tutarentur contra pauperem, quem ab ecclesia sua multis annis excluderant. Ilac de causa ad vestram appellavit audientiam, præfigens diem qua cantatur: *Ad te levavi (Psal. cxxii)*. Osbertus vero sibi causam vel ecclesiam tanti non esse respondens litis cessit appellationi.

EPISTOLA VII.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Precibus nobilis viri Rag. de Sancto Valerico, venerabili fratri nostro Ricardo Londoniensi episcopo dedimus in mandatis, ut ei de comite Alberico, a quo sibi 60 marcas sine interposita deberi dicebat, canonicam justitiam exhiberet. Episcopus vero, causis quibusdam intervenientibus mandatum nostrum exsequi præpeditus, cognitionem venerabilibus viris Rad. Lond. decano, Hug. archidiacono delegavit. Cum ergo reus tertio legitimis intervallis citatus esset, et auctore probato propositam intentionem implens, non faceret copiam sui, nec, ut oportebat, sufficientes excusatores aut responsales misisset, memoratus R. actor magna postulavit instantia ut iudices seu tramites juris suo officio fungerentur: illis autem respondentibus cognitionem causæ, non decisionem, sibi ab episcopo delegatam esse, et ob hoc eo inconsulto in causa non posse procedere, prænominatus R. expetiit, ut aut procederent, si licebat, aut patentibus literis sibi traditis, agitationem negotii episcopo significarent: et quia ab eis in hac petitione non meruit exaudiri, eosdem ad nostram audientiam appellavit. Cum itaque die præfixa in præsentia nostra adessent, et rei seriem præfato modo partes exponerent, sæpeditus Rag. dicens se a delegatis sibi iudicibus delusum, ipsos ad sedem apostolicam iutimavit, diem præfigens in Octavis Pente-

costes. Illi vero suam excusantes innocentiam dicebant episcopum decisionem causæ proprio reservasse examini, et se in causa nequaquam malignatos esse, parati hoc ipsum juramento corporaliter præstito demonstrare. Vos autem, cui diffinitionis, ut oportuit, reservatus est calculus, causæ finem debitum imponetis.

EPISTOLA VIII.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Veniens ad nostram præsentiam prior Rumiliacensis postulabat ecclesiam de Coggeshala, quam monachi de Coggeshala per intrusionem occupaverant, nostro officio sibi restitui. Elapsis vero paucis diebus, abbas citatus et fratres jam dicti loci coram nobis apparuerunt, priori super ecclesia illa responsuri. Cum vero prior suam intentionem renovasset, abbas, habito consilio cum fratribus, respondit se jam dictam ecclesiam canonicè habuisse assensu cujusdam Theobaldi, qui in Rumiliacensi monasterio prior exstiterat, conventu prioris concessionem annuente, et approbante. Adjecerunt etiam se de donatione istius ecclesiæ, pro pensione, de qua monasterio Rumiliacensi solvenda inter eos convenerat, testes habituros de monachis Rumiliacensibus. Ut autem suis instrumentis et testibus uti possent ad suam innocentiam ostendendam, terminum sibi postulabant indulgeri: quod cum judicio obtinuissent, Rumiliacum profecti, coadunatis universis fratribus in capitulo, eos, quorum nitebantur testimonio, minime reppererunt, quia cum prior loci omnibus fratribus in virtute obedientiæ injunxisset ut egredientibus aliis illi soli remanerent, qui concessioni sæpe dictæ ecclesiæ abbati et monachis prædictis factæ interfuerant, nec unus solus, ut nobis dictum est, remansit. Quod cum fratres memorati loci vidissent, astruere cœperunt, P. W. I. et R. ad aliud cœnobium ex industria prioris missos esse, ne suæ veritati testimonium perhiberent. In præsentia tandem venerabilis fratris nostri Milonis episcopi Morinorum, præfatum priorem appellaverunt, ibidemque ad apostolatus vestri excellentiam eundem, ut ex testimonio quorundam abbatum accipimus, invitaverunt.

EPISTOLA IX.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Causam, quæ inter abbatem de Coggeshala et priorem Rumiliacensem super ecclesia de Coggeshala multum et diu agitata est, nequaquam potuimus terminare, quia post multas citationes et dilationes in nostram præsentiam venerunt, et ibidem uterque alterum ad apostolatus vestri præsentiam invitavit. Prior Rumiliacensis abbatem appellavit, eo quod sibi ecclesiam sæpe dictam auferebat et decimas parochianorum, quos a dominibus et terris expulerant, diemque præfixit Octavas Pentecostes. Monachi vero exinde suam

præterdentes paupertatem se priorem in præsentia A
episcopi Morinorum ad audientiam vestram appel-
lasse, et festum Sancti Lucæ terminum suæ ap-
pellationi fecisse allegarunt, et eandem coram
nobis appellationem renovaverunt.

EPISTOLA X.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Clerici quatuor, a iudicio venerabilis fratris
nostri episcopi Londoniensis a priore Rumiliac.
per appellationem tracti, in nostra præsentia con-
stiterunt, a quibus idem prior se querebatur nuper
spoliatum quadam capella ecclesiæ suæ de Reia
absque iudicio, quam annis 60 et eo amplius quiete
inconcussè possederat. Ad cuius rei probationem
his allegationibus utebatur, primo quia sacerdotes
illi qui ad memoriam hujus ætatis poterant perve-
nire, ambas pariter nomine monasterii Rumilia-
censis possederant; tum quia ad advocacionem
ejusdem domini æqualiter utraque pertinere vide-
batur, et quia eandem capellam in parochia de
Reia sitam esse asserabant. Postremo quia corpora
defunctorum ad capellam pertinentium ex jure et
consuetudine in sæpe dicta ecclesia sepeliebantur.
Contra hæc illi, eo quod sibi de mandato, ut dice-
bant, non constaret, cautionem de rato a memorato
priorè exigebant. Prior verò hanc cautionem exigi
non oportere asserbat, cum de mandato constaret,
tam ex litteris abbatis Cluniacensis et conventus
Rumiliacensis, quam ex apicibus domini Mori-
nensis episcopi. Præterea dilatoriam hanc exceptio-
nem in initio oportuerat eos opposuisse in audi-
torio domini Londoniensis, ex abundantia tamen
ne causam diutius possent more suo protrahere
præfati laici, nobis idoneos Adejussores dedit.
Adversarii vero de legitima subtilitate nitentes aliam
satisfactionem sibi fieri exigebant, eo quod si pro
se lata foret sententia, post tempora nostra captio-
sum illud futurum esset, si denuo monachi litem
movere tentarent, maxime cum iidem laici sæpius
a diversis personis se litibus et sumptibus super
hac eadem causa vexatos esse quererentur. Prior
vero sufficere debere contendebat, quod iudici fides
facta foret. Quibus in hunc modum contententibus,
nos interlocuti sumus, nihil tale ab Ecclesia Ro-
mana ad nos usque emanasse, nec meminisse nos
aliquid hujusmodi in decretis expressum, et
contra consuetudinem regni Anglorum esse quod
postularent. Unde præfati viri, accepta occasione,
audientiam vestram appellarunt, diem præfidentes
Octavas Pentecostes. Cum ergo causam integram
ut oportuit majestati vestræ reservaremus defi-
niendam, prior se admodum gravatum esse con-
questus est, quod de transmarinis partibus ad nos
sæpius veniens, nec per nos, nec per dominum
Lond. aliquam sit justitiam assecutus, quod ab
Ailwardo archiepiscopo sæpe injuste in hac causa
vexatus sit, et quod nunc tandem justitia sua
interventu appellationis fere in annum differretur,

Jam dictum archidiaconum, quem videlicet laicis
patrocinantem, per quem, ut dicebat, hæc mala
sibi proveniebant, ad sedem apostolicam appella-
vit, diem præfigens in Octavas Beati Martini.

EPISTOLA XI.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Alanus de N. ecclesiam illam, qua se injuste spe-
liatum esse dicebat, officii nostri auctoritate sibi
restitui postulabat, præsentem A. ejusdem ecclesiæ
possessore, cui diem respondiendi A. post multas
citationes peremptorium præfixeram. Alanus vero
petitionem A. exceptione rei judicatis submovere
nitebatur, dicens eum a possessione jam dictæ ec-
clesiæ cecidisse, iudicio venerabilis fratris nostri
Ricardi London. episcopi, tum archidiaconi, lata
sententia pro Ernardo decessore; et super hoc lit-
teras domini episcopi hoc attestantes in medium
proferebat. Econtra A. sententiam illam, si lata
fuit, ei suffragari non posse respondit, cum res in-
ter alios acta vel iudicata aliis prodesse non debeat
vel obesse. Et licet merito posset de sententiæ ini-
quitate causari, qua absens nec contumax condem-
natus est, cum aliquantulo causæ suæ dispendio,
propter reverentiam episcopi sui domini Londo-
niensis, cujus ad præsens sibi quantum fuit nolebat
attendere sententiam, omisso iudicio possessorio
petitorium instituit, asserens ecclesiam suam esse,
et se personam ejus a tempore Mauricii bonæ me-
morix Londoniensis episcopi exstitisse, et se hoc
tempore Gilberti piæ recordationis episcopi Lond.
legitimorum assertione testium canonice compro-
basse, plures producens testes, quos eidem iudicio
interfuisse dicebat. Cum ergo ex mandato nostro
testes examinassent venerabiles fratres nostri, Ro-
gerius Eboracensis archiepiscopus, Hilarius Cice-
strensis, Robertus Lincolniensis episcopi, et alii
prudentes viri, quibus injunxeram, eos concordem
in omnibus invenissent, et nos audito testimonio
causam sine debito terminare disponeremus, Ernal-
dus sententiam nostram interposita appellatione
prævenit, diem præfigens Dominicam, qua canta-
bitur: *Quasi modo geniti*. Nos ergo ut oportuit
majestati apostolicæ deferentes, causam terminan-
dam sanctitati vestræ integram reservavimus.

EPISTOLA XII.

AD EUMDEM.

ADRIANO papæ.

Inter Ricardum clericum et Rad. Mansellum,
super ecclesia de Presteberia controversia diutius
agitata est. Cum vero venerabilis frater noster
Walterus Conventrensis episcopus post multas ci-
tationes eam tandem debito sine terminare dispo-
neret: Ricardus, utpote qui præfata ecclesiam
sibi, utpote violenter et sine iudicio destitutus, re-
stitui postulabat, probationes quibus se contra
Rad. abundare dicebat, in synodo Cestrensi ad epi-
scopo exactæ sunt. Producti sunt itaque septem
testes, qui, sicut ex testimonio episcopi præfati

accepimus, Ricardum in præfata ecclesia canonice institutum, et sine iudicio ejectum iurejurando firmaverunt. Interveniuntibus vero precibus domini regis causa, antequam sententia ferretur, sortita est dilationem. Unde memoratus Ricardus nostram audientiam appellavit: illis autem die præfixa conspectui nostro astantibus, Ricardus restitutionem jam dictæ ecclesiæ petens, querimoniam instauravit, producens tres testes, qui sicut in foro episcopi, ita et in audientia nostra eum canonice institutum, et sine iudicio ejectum asserabant. Ad hæc Rad. quod in præsentia episcopi gestum est sibi non debere obesse respondit, cum et ipse ante dilationem meruerit, et illo absente sæpediti Ric. ab episcopo incivilliter sit recepta probatio. Illis ergo instantibus, ut a nobis eo præsentem et audiente eorum probatio reciperetur, Rad. duobus testimoniis in modum exceptionis opposuit, alterum, scilicet sacerdotem, dicens infamem reumque homicidii, et falsificationis monetæ, multisque latrocinii involutum: alterum vero Andream acolytum esse asseruit homicidam: tertium vero reliquit intactum. Ad hæc quoque crimina comprobanda dilationem sibi petit inuolgeri. Nos itaque ne non malitiæ, sed justitiæ causa dilationem petere videretur, ab eo legitimam exegimus cautionem, qua nobis fidem faceret, se non animo malignandi, aut frustratoris dilationis causa eam postulare. Cum vero a nobis dilationis spatium ultra canonicam et legitimam definitiorem, quam ei offerebamus, obtinere non posset, ad vestram præsentiam appellavit a pridie Kal. Aprilis præfixa Dominica, qua cantabitur: *Ad te levavi* (Psal. cxxii). Actor vero de temporis prolixitate causatus terminum coarctavit diem Pentecostes.

EPISTOLA XIII.

AD EUDEM.

ADRIANO PAPÆ.

Litteras sanctitatis vestræ debita cum veneratione suscepimus, quibus continebatur ut tam domino Londoniensi quam capitulo ejusdem Ecclesiæ, itemque Waltero sacerdote ante nostram præsentiam, evocatis, controversiam quæ inter eos vertebatur, appellatione remota sine canonico terminarem. Partibus itaque et regione constitutis, cum Walterus proponeret duos de præcipuis illius Ecclesiæ viris, II. archidiaconum, et magistrum Albericum, ambos ex parte capituli sibi denuntiasse, alterum autem, videlicet magistrum A., ex parte episcopi sibi dixisse, ut in sacerdotem ordinaretur, altario B. Pauli sicut unus ex aliis ministraturus, non solum dominus Londoniensis verum et universum capitulum se id mandasse constanter sunt inficiati. Duo quoque memorati viri pro se respondentes idem diffitebantur, fatentes tamen quod ex proprio motu animi magistrum Walterum tanquam amicam super ordinatione convenierint, interrogaverint, consulerint, ut ad ordinem presbyteratus accederet dicentes hoc placere capitulo: nihil tamen istorum ex parte capituli se dixisse, aut all-

quid promississe assererat. Deinde cum super his consilium haberemus, assidentibus nobis venerabilibus fratribus nostris Roberto Lincol. Willelmo Norwic. Hilar. Cicestr. episcopis, Londoniensem episcopum, ejusque conventum a petitione Walt. absolvimus, eo quod adversus eos nullas afferret probationes. Porro quoniam duo viri prænominati ex confessione sua quacunquē aliquomodo teneri videbantur, ad emendatum pro paupere decurrentes suffragium, sacramentum eis detulimus, ut se ex parte episcopi et capituli nihil Waltero denuntiasse et promississe innuerent, qui cum propositis sacrosanctis evangelii jurare parati assisterent, Walterus in appellationem prorupit adversus Londoniensem episcopum, et ejus decanum, et sæpeditos Hug. archid. et magistrum A. personæ tamen decani deferens, ut per procuratorem appellationem istam prosequatur, senectuti et invaletudini ejus parcens. Diem autem ejus præfinit octavas B. Andreæ apostoli. Sed quia auctoritate apostolici mandati omnis in hac causa inhibita fuerat appellatio, ad ulteriora procedentes accepto sacramento a memoratis viris, eosdem omnino absolvimus.

EPISTOLA XIV.

AD EUDEM.

ADRIANO PAPÆ.

Sanctitatem vestram circa plurima novimus occupatam, utpote quæ sola inter homines totius Ecclesiæ Dei incolunitati semper invigilat. Oportet itaque qui ad aures vestras accedit sermonem ferre abbreviatum: noster autem voce quidem brevis est, sed toto dilatatus affectu, eoque magis quod ad Ecclesiæ Anglorum utilitatem proficit, et gloriam nominis vestri. Venerabilis frater noster Nigellus Eliensis episcopus in explendo mandato vestro super revocandis illis quæ bellica tempestas Ecclesiæ suæ extorserat, laborat ad sanguinem, et nihil veretur, dum Ecclesiæ sibi commissæ prospiciat, et vestræ satisfaciat voluntati. Laboribus quidem ejus, sumptibus et doloribus, qui ei viciniamur, omnes compatimur, et tanto amplius quia adversus eum nondum quievit indignatio vestra, sed in cervicem apostolica manus extenta est. Verumtamen ut auris paterna quod dici credimus expedire, patienter admittat, ei mandatum vestrum non debuit esse captiosum, sed ex quo in exequendo obediens inventus est et fidelis, ipsum vestro auxilio oportuerat roborari. Fiat ergo, si placet, quod patrem, quod Romanum decet pontificem, ut jam dictus episcopus auxilium vestrum inveniat in tribulatione, quam pro executione mandati vestri humiliter portare videtur. Restituite ei, si placet, gratiam vestram, et adversus hostes Ecclesiæ fortius dimicabit. Ei namque ad bestias pugnandum est. Quis unquam super suspendit athletam, ut fortius dimicaret? Pugnam episcopo indixistis, et manus ejus tenetis alligatas. Majestatis itaque vestræ pedibus provoluti supplicamus, ut, soluto episcopo, in eos

qui contra episcopum et nos ipsos, imo, quod majus est, contra apostolicas sanctiones bona Ecclesie ausu sacrilego detinere præsumunt, debite animadversionis poena retorqueatur, et apostolici nominis contemptores vestris stimulis urgeantur ad viam, ad quam, arcu quam gladio, facilius et felicius reducantur.

EPISTOLA XV.

AD EUNDEM.

ADRIANO papæ.

Sanctitatis vestræ mandatum nuper accepimus, ut quod de ortu et nativitate venerabilis viri Gauterii canonici Sancti Rufi ex diligenti inquisitione nobis innotuerit, majestati vestræ significare non differamus. Res autem, quam quæritis, apud nos multa quæstione non indiget, cum luceat per se ipsam adeo, ut præ nobilitate majorum, claritas totius cognationis latere non possit. Præfatus namque Gauterius, sicut pro certo novimus, filius fuit illustris militis, de matre nobili, legitimo susceptus matrimonio, et nobilem nostrum W. de Braiosa vicina sanguinis cognatione contingit. Porro in episcopatu Cicestrensi diutius honestissime conversatus est, et claritatem quam a majoribus contraxit propriæ virtutis titulo decoravit, et semper in omnibus apud nos incessit sine querela. Hæc quidem de eo, nobis et venerabili fratri nostro Cicestrensi episcopo, et aliis convicinis, celebri totius provincie testimonio nota sunt.

EPISTOLA XVI.

AD EUNDEM.

ADRIANO papæ.

In causa que inter G. latorem horum et Gregorium quemdam vertebatur, in præsentiam nostram per appellationem tracta, hoc modo processur est. Aug. filius Gregorii et procurator asserebat dominum suum ecclesiam de Beccles possedisse, eaque absque ordine judiciario spoliatum, laicos quosdam et unum clericum, quem iste inimicum suum causatus est, in suæ assertionis testimonium producebat. Econtra Gaufridus Gregorium possedisse inficians, dicebat, post tempora illa, de quibus Aug. loquebatur, Bald. quemdam per abbatem Beati Edmundi, et conventum domino Norwicensi ad præfatam ecclesiam in plena synodo fuisse representatum, cumque dominus Norwicensis, utrum eadem ecclesia vacaret, diligenter disquisisset, habito tractatu cum fratribus capituli eam vacare respondit archidiaconus ceteris attestantibus in publica audientia, et ita introductum B. memorabat, cui et iste se successisse referebat, ingressus sui satis idonea proferens instrumenta. Aug. vero testes suos audiri instanter postulabat. Deinde Gaufridus Gregorium per procuratorem semper litigare, nunquam sui copiam facere, cum tamen sanus et prope esset, querebatur, adjiciens, si personam ejus videret, ipsum talem esse ostensurum, quod nec hanc ecclesiam nec aliam possidere posset. Hujusmodi loquebatur quasi crimen aliquod vellet intentare. Porro cum exige-

remus, ut rem nobis manifestius aperiret, ad examen apostolicæ sedis Gregor. appellavit, ibi dicturus ea quæ in Anglia non audebat exprimere, eo quod regis sit ministerialis. Appellationi autem diem præsinivit Dominicam qua cantabitur: *Quasi modo geniti*.

EPISTOLA XVII.

AD EUNDEM.

ADRIANO papæ.

Super ecclesia de Bolteford inter Alexandrum Malambestiam, et Rogerum presbyterum controversia diutius agitata est: tandem cum Alexander auctoritate episcopi Lincolnensis in jam dictæ ecclesie possessionem propter contumaciam Rogerii esset inductus, et restitutionem fructuum præceptorum a memorato Rogerio peteret, Rogerius ad nostram audientiam appellavit. Cum ergo causas appellationis, præsentate adversario, Rogerius allegaret se ab episcopo Lincolnensi in eo contra rationem juris gravatum asseruit, quod absens, inauditus, et indefensus, spoliatus est, contumacia sibi imposita, cum nulla unquam vocationem judicis contumaciter neglexisset. Præterea si contumax exstitisset, possessionem suam intra annum venienti et parato satisfacere judicio sibi restituendam esse dicebat de jure legum, et canonum, et sanctæ Ecclesie Romanæ consuetudine, vestigia cujus, ut justum est, Anglorum Ecclesia imitatur. Illo itaque ut satisfactionem reciperemus instante, restitutionem possessionis petente, Alexander, præfigens Dominicam proximam post octavas Paschæ, vestram audientiam appellavit, qui per misericordiam Domini finem causæ debitum imponetis.

EPISTOLA XVIII.

AD EUNDEM.

ADRIANO papæ.

Cum inter priorem de Pritelewellia, et Robertum quemdam controversia super ecclesia Wacheringis, quadam collusionione, ut de eadem ecclesia Ricardo de Ambli præjudicium fieret, verteretur, absente eo et non citato, Ricardus de Ambli, qui præfatæ ecclesie fuerat possessor, per ejusdem prioris concessionem, reclamantibus quibusdam clericis Ricardi, iterum atque iterum absentiam ejus, prætendentibus et eum non citatum objicientibus, dominus Londoniensis, nihilominus pro Ricardo sententiam tulit adversus priorem, qui sic vinci victoriam reputavit. Deinde cum incontinenti facta appellatione, a clericis Ricardi de Ambli ad nostram præsentiam, dominus Londoniensis sententiam suam, misso quodam sacerdote Willelmo, niteretur executioni mandare, clerici Ricardi Robertum non admiserunt, nec injuriose resisterunt, sicut postmodum sacerdos confessus est, sed adversariorum manus vi moderatissima repulerunt. Quamobrem dominus Londoniensis, audita querimonia Roberti, quod in se manus violentas clerici de Ambli iniecissent, eos denunciavit excommunicatos; G. scilicet sacerdotem, S. A. quos licet hujus criminis [reos] crede-

renus, sæpenumero mandavimus domino Londoniensi quatenus eos pro non excommunicatis haberet, ut fuerunt die appellationis ad nos factæ, aut saltem accepto sacramento ab eis quod juri parent, absolveret. Quod cum facere distulisset, ab eis sacramentum, quod iudicio ecclesiastico parent, accepimus, die sibi præfinito, adversariis in probatione deficientibus, et audita reorum purgatione, ab objecto sibi crimine os absolvimus.

EPISTOLA XIX.

AD EUNDEM.

ADRIANO PAPÆ.

Causa quæ vertebatur inter magistrum Jord. Fantasma et magistrum Joannem Joichel., clericos domini Wintoniensi, super Winton. tandem translata est ad audientiam nostram. Auditus ergo allegationibus magistri Jord. et instrumentis diligenter inspectis, memorato Joanni vestra et nostra auctoritate inhibuimus, ne contra voluntatem Jord. scholas regere præsumeret in præfata civitate. Die vero sequenti in nostra præsentia constituerunt, multa in se proponentes ad invicem : Jordanus, aliquidem jamdictum Joannem contra religionem fidei in prædicta civitate sibi scholas usurpasse, et damna plurima intulisse dicebat, officio nostro sibi super his satisfieri postulans. Econtra Joannes se iudicio synodi super fidei læsione innocentem suam purgasse assererat, et magistrum Jordanum, cui similis purgatio adjudicata est, quoniam super fidei læsione similiter fuerat impetitus, omnino defecisse dicebat, petens ut urgeremus vel ad purgationem ex iudicio præstandam, vel ad implendam pactionem quæ fide interposita dicebatur fuisse roborata. Illis itaque sic altereantibus, Joannes vestram audientiam appellavit, dicens se ostensurum quod sæpeditus Jordanus religionem fidei et sacramenti temeraverat, diem præfigens nativitatem Beati Joannis. Cum vero Jord. prolixitatem temporis causaretur, eo quod ab initio Decembris usque ad finem Junii terminum prorogasset, eam sæpeditus Joannes in festum Beati Michaelis protelavit. Nos autem quæstionem criminum vestræ reservantes discretioni, quia de jure scholarum magistri Jordani constabat, communicato fratrum nostrorum Cicestrensis, Herefordensis, et Wigornensis episcoporum consilio, domino Wintoniensi dedimus in mandatis, ne præfatum Jordanum super scholis pateretur a Joanne ulterius fatigari : et si eum inveniret vestræ et nostræ auctoritatis contemptorem, ipsum publice denuntiaret anathematis vinculo innodatum. Postmodum vero elapsis paucis diebus in nostram præsentiam redierunt, Jordano veterem querelam innovante. Dicebat enim Joannem post interdictum usurpasse scholas, et in sententiam anathematis incidisse. Joannes vero hoc constantissime inficiatus est, paratus incontinenti tactis sacrosanctis evangeliiis jurare, quod post prohibitionem nostram a magisterio destiterat. Econtra

A Jordanus se die præfixa probaturum dicebat, assertionem legitimorum testium, quod post edictum magisterium exercuerat, sed Joannes diem recipere recusavit, dicens se jam in procinctu Romani itineris esse, vos autem, auctore Domino, litigiis eorum finem debitum imponetis.

EPISTOLA XX.

AD EUNDEM.

ADRIANO PAPÆ.

In causa quæ vertitur inter Willelmum filium Godofridi, et Willelmum Lichesfeldensis ecclesiæ canonicum, super ecclesia de Salawa, quam sanctitas vestra venerabili fratri nostro Gaudio Conventrensi episcopo delegavit, ad nostram audientiam appellatum est, eo quod Willelmus filius G. curiam episcopi suspectum haberet ut dicebat episcopo tum ei omnem juxta mandatum vestrum justitiam offerentem. Cum ergo jamdictus Willelmus resistente adversario in præsentia nostra suam proponeret actionem, eidem Willelmus Lichesfeldensis fori præscriptionem opposuit, appellationem ad nos factam asserens non tenere, eo quod a iudice delegato nisi ad delegantem appellari non liceat. Alter itaque Willelmus statim ad sedem apostolicam appellavit, diem præfigens Kalendas Maias.

EPISTOLA XXI.

AD EUNDEM.

ADRIANO PAPÆ.

Cum inter Robertum Winegotum, et Willelmum de Sturministra super quibusdam parochianis et decimis, sedente Adelelino archidiacono Dorsetæ controversia verteretur, Robertus petente ea sibi restitui, eo quod aliquando sibi adjudicata et resignata fuissent, quod et testibus se probare paratum assererat, prædictus Willelmus, adversus quem ut possessorem petebatur, ad nostram audientiam appellavit. Cum itaque nostra se conspectui ambo præsentassent, eo quod Willelmus, licet appellaverit, minime instructus venerat, ad venerabilem fratrem nostrum Jocelinum Saresberiensem diocesanum eorum episcopum causam duximus remittendam, qui cum in synodo sua de causa sufficienter cognovisset, ita et ut ad pronuntiandum accingeretur, sæpeditus W. secundo auditorium appellavit. Cum autem die appellationi præfixa in præsentia nostra ambo litigaturi consisterent, sæpeditus Robertus, petitione sua semper præfatis parochianis et decimis exposita, tres testes produxit sacerdotes, jurare paratos se præsentem adfuisse cum ordine iudicario adjudicatum fuerat Roberto jus parochiale quod petebat, cum decimis. Quibus diligenter examinatis, et satis concordibus inventis, cum jam post suscepta testium juramenta pronuntiaturi essemus, assidentibus nobis venerabilibus fratribus nostris, Hilario Cicestrensi, Gilberto Herefordensi, et Ricardo Londinensi episcopis, sæpeditus Willelmus absque ullius gravaminis allegatione, tertio, contra (?)

(?) Edit. et ms., tertio quum. Contra e conjectura dedi.

juris formam ut nobis visum est, ad consistorii vestri excellentiam appellavit, terminum appellationi præfigens Dominicam qua cantabitur: *Lætare Jerusalem*. Robertus vero terminum coarctavit, diem præfigens Epiphaniam.

EPISTOLA XXII.

AD EUNDEM.

ADRIANO PAPÆ.

Controversiam, quæ inter Robertum quemdam, et Ricardum de Ambly vertebatur, super ecclesia de Wacheringiis, serenitas vestra nobis decidendam delegavit. Partibus itaque e regione constitutis, cum assiderent nobis venerabiles fratris nostri, Ricardus Londoniensis et Hilarius Cicestrensis episcopi, Robertus memoratam ecclesiam petebat, quam sibi in curia Londoniensi adjudicatam asserebat. Contra Ricardus quadam collusionem adversus monachos de Pritelewellia dictatum esse iudicium allegabat, se vero ecclesiæ possessorem nunquam citatum, nullam inter se et Robertum latam fuisse sententiam constantiter asseverans, quod et ipse Londoniensis episcopus palam nobis omnibus confessus est. Robertus itaque ad hæc nihil respondens, audientiam vestram appellavit, diem constituens Oct. B. Andreæ.

EPISTOLA XXIII.

AD ALFREDUM EPISCOPUM WIGORNENSEM (3).

ALFREDO Wigorn. episcopo.

Super prudentia vestra satis admirari non possumus, quæ, nostro, et fratrum nostrorum consilio postposito vel contempto, in se videtur provocare indignationem superiorum fere omnium potestatum. Summus pontifex, serenissimus princeps, illustris regina, a fraternitate vestra molicum quid expectant, in quo honestati et indemnitati vestræ, quam utilitati eorum, magis prospectum erit. Certe si rem grandem eorum quilibet peteret sigillatim, jure optimo debuerat exaudiri. De nobis et fratribus nostris taceatur ad præsens, quos, si placuisset, non oportebat in consilio vestro locum tenere novissimum. Vereor, dilectissime frater, vereor ne consiliarii vestri consilium insipiens et inutile dederint, dum nobis omnibus apud vos præferri studuerint. Omnes consulunt in commune, ut juxta principum voluntatem magistro Salomoni cedant ecclesiæ, quæ in transactionem Godefridi et Willelmi venisse dicuntur. Nonne fuerat eorum tam laudabilis non modo acceptanda, sed prævenienda voluntas? Honestum et litteratum virum vestris voluntatibus obsequiis mancipare, et dum liberalitatis vestræ munus implebitis, id agere ne fiant irrita quæ de labiis episcopi processerunt. Fuerat sane contemplatione litterarum et morum, et jure societatis antiquæ asciscendus, id etiam nemine postulante. Nonne indignus est, in opportunitatibus suis, fratrum consilio, qui illud tam leviter aspernatur? Nonne preces illius merentur excludi, qui tam piam voluntatem principum non

(3) Cod. ms. Cantabrig.: *Idem London. episcopo R.*

admittit? ut de aliis taceatur qui tamen apud vos plurimum posse debent ex merito, voluntas domini papæ pleniori benignitate interpretanda erat. Vulgo dici solet et acceptum fideliter, verum est, quia summi pontificis voluntas decretum est: et ne in jure constituendo causarumque discessionibus duntaxat obtinere credatur, faciendi necessitatem, cum innotuerit, amantium devotioni solet indicare. Sed forte dicetis hoc demeruisse magistrum S. qui adversus innocentiam vestram reginæ animum concitavit: quid hoc aliud est quam reginam, quæ eum vobis audientibus excusavit, ream mendacii facere? Et quia voluntatem domini papæ vobis innotuisse non ambigimus, fraternitati vestræ præsentium significatione præcipimus, ut eam impleatis, prohibentes ne quid contra eam super ejusdem ecclesiæ innovetur: præcipimus etiam ut nobis faciatis copiam litterarum, quas G. archid. super hoc attulit. Novit discretio vestra quid eum sequatur, qui scit et non facit Domini voluntatem.

EPISTOLA XXIV.

AD REGEM HENRICUM (4).

Regi Anglorum.

Sicut clementioris famæ beneficio nobis innotuit, virtus vestra semper in Domino prosperatur, qui successus vestros adjectis successibus cumulare non desinit, et in tanto prosperorum cursu, vestri et sui dedit habere notitiam. Et quidem quæ apud nos sunt, tanta pacis et quietis lætitia perfruuntur, ut bellicæ tempestatis, et cladis publicæ, totamque præcedentium malorum seriem regni vestri felicitas præter opinionem popularem demulceat, vel omnino absorbeat. Digitus Dei est hic, qui in manu pueri sui domini mei regis aurea reformat sæcula, et omnium auctore Domino molestiarum a commissis vobis nationibus et linguis, propulsavit incursum. Tantæ tamen felicitati derogatur in uno, quod, languentibus desideriis, diutius destituimur corporali præsentia vestra, qui majestatis, et virtutis vestræ beneficiis indesinenter affluimus. Scimus quid loquamur, qui et ex abundantia cordis loquimur, et pro regni vestri incolumitate ætatem ex parte transægimus in laboribus et ærumnis. Verumtamen quia, urgente amoris fide, non possumus pro vobis non esse solliciti, beatitudini vestræ, quam in longa et felicia tempora protendat Dominus, supplicamus, ut per latorem præsentium ea quæ circa vos sunt nobis significare dignemini. Certo quidem certius est, quod ab incolumitate vestra, non modo totius insulæ, quæ vobis votis felicibus salutem præcatur, salus pendet, sed omnium etiam circumjacentium nationum.

EPISTOLA XXV.

AD EPISCOPUM DUNELMENSEM.

H. episcopo Dunelmensi.

Juxta relationem vestram habemus quod possumus,

(4) In persona Theobaldi Cantuariensis archiepiscopi.

de fraternitate vestra causari, qui ex constitutione sacrorum canonum, coepiscopis denunciante debuit flagitiosum illum, quem epistola vestra nobis depinxit, ab ecclesia vestra ob tanti sceleris atrocitatem, anathemate condemnatum. Nos autem, licet venerabilis fratris nostri Eboracensis archiepiscopi litteris fretus fuerit, et pro eo multi et magni viri, culpam aut omnino reticentes, aut minuentes supplicaverunt: ei neque communionem indulsimus, nec itineris pœnam remisimus, sed tantum terminum prorogavimus usque ad exaltationem. Sanctæ Crucis, nihil eorum quæ ei injuncta fuerunt, in aliquo immutantes. Quia ergo malitia sua aut fallacia ei lucrosa esse non debet, eundem fraternitati vestræ juxta canonicas sanctiones tractandum relinquimus, mandantes ut pro modo culpæ tanti flagitii, scelus ea severitate puniatis, ut delictum ejus, auctore Domino, per pœnitentiam deleatur, et cæteri vel timoris metu a similibus terreantur. Nos enim per misericordiam Domini criminum patroni esse volumus, sed ultores, gratum habentes, quod zelum justitiæ inter barbaros retinetis, ratum habituri quicquid secundum Dominum statuatis in illos, qui crucifixum adhuc, qui in Ecclesia adorandus est, persequuntur.

EPISTOLA XXVI.

AD ...

Arguendus eram, Pater, si non conatibus meis in executione mandati vestri necessitas potius quam negligentia obstetisset. Ergo quia magistrum Wilhelmum, ex quo a vobis discessi, videre non potui, antequam visis litteris vestris ipsam ad dom. A. per dom. archiepiscopum ad impetrandas inducias fecerim evocari. Laboravit ad hæc archiepiscopus, et ego adhibitis sociis laboravi, sed non perit in eo labor noster. Veniet itaque ad diem sibi præfixum, et forte qui nostras contempsit, si tamen necesse fuerit, preces nostras admittet. Convenimus super negotio dominum Cicestrensem, explorantes animum ejus quem procul dubio in hæc re timere non oportet, quia nobis injurejurando firmavit, quod licet sibi ipsi magnam irrogaretis injuriam, nullam sibi vellet feri ultionem, nisi adeo enormis esset, quod salvo honore dissimulari non posset. Novit enim innocentiam vestram, et quem in se habeatis affectum. D Præcepit ergo ut vobis scriberem sibi non displicere, si mandatum domini papæ ad unguem exequimini. Scit etiam quia necesse est vobis ut illud impleatis. Vestro quoque A. dedit in mandatis ut vobis dicat, quatenus scripto meo credatis. Scitis forte quare ipsum hoc idem scribere non decuerit. Hoc quidem vult haberi secretum. In festo Magdalenz, de pertinentiis ecclesiæ de Celcra, quæ ad jus vestrum pertinet, ante dominum archiepiscopum litigabitur. Consulo ut ipsa die aliquis vestrorum adsit, saltem cursor cum rescriptis munimentorum vestrorum, et jus vestrum possimus protestari. Si quid est quod nuntii vestri attulerint quod ad Wi-

A gornensem spectat, sine mora exhibeatur et ei et archiepiscopo.

EPISTOLA XXVII.

AD ADRIANUM PAPAM.

Domino papæ ADRIANO.

Immoderatus amor tantam mihi dedit audeciam, ut sollicitare præsumem pro meis, et amicorum meorum necessitatibus, cum sim pulvis et cinis, apostolicam majestatem: verum pro his fiducialius supplico, quos vobis, Pater amande, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ fideiiores agnosco, inter quos est venerabilis Pater dominus Norwicensis, qui sicut promptiori et pleniori devotione apostolatus vestro submittitur, in Ecclesia Anglorum fructuosius famulatur. Ita manifestis calumniis sæpius ^B affligitur, indebitis vexationibus mandatorum vestrorum occasione prosternitur, sicut et rescriptis episcoporum potestis percipere. Walthellus archidiaconus comprehensus in operibus manuum suarum, ut non modo mandatum nostrum, sed justitiam Domini evacuet, et sacramenta constitutionum laqueos, et iudicium manus effugiat, religionem vestram circumvenire nititur, sub prætextu et habitu restitutionis, cum tamen per ipsum steterit, si quid ei deest, quo minus eam habuerit. Taceo quod in redemptionem criminis multa promisit, in contemptu sedis apostolicæ ab ea reversus, plura commisit. Ad injuriam vestram venio: spurium, quem ei revertenti a vobis focaria peperit, de sacratissimo nomine vestro appellari præcepit Adrianum: eandem ^C reliquit pater gravidam, sed provida dispositione statutum est, ut si forte pepererit masculinum appellent Beneventum, quia illic peregrinatur pater, si feminam, dicatur Adriana. O verum Romani pontificis amicum! qui et in flagitiis ipsius habet memoriam, et de bonitate vestra, quam impune deludit, nequitiam suam nomen imponit! Hic est, domine, hic est, qui sanctum episcopum ea sola ratione persequitur, quia criminibus ejus episcopum adversatur. Cum videatis iniquum, ejus criminum manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, non ponetis cum eo malitiæ portionem, licet ille vos, quantum in se est, infamiam suam reddat participem. Cum enim, etsi non dejectus, a vobis redire debuerit, vel correctus, facta sunt semper hominis illius novissima deteriora prioribus. Dicam, Pater, dicam: quod consonat voce omnium fama concelebrat, qui hunc dimittit, justitiæ inimicus est, et vitio consensus, justitiæ, honestatis et incontinentiæ profanator. Wigorniensis episcopus, cui commissa est causa ejus, in executione mandati vestri piger est, in proximo insulam egressurus. Placeat ergo vobis ei subrogare quemcumque volueritis in Anglia justitiæ amatorem, ut causa episcopi quandoque debitum finem sortiatur.

EPISTOLA XXVIII.

AD EUNDEM.

Domino papæ ADRIANO.

Ad ostium majestatis vestræ pulsare toties crube-

secrem, nisi pudorem meum et devotionis meae sinceritatem, et eminentiæ vestræ benignitatem animaret, et eorum, quibus nulla ratione deesse possum, instantia me ad scribendum compelleret vel invitum. Sanctorum fratrum, quid apud Meritonam Domino famulantur, et luce bonorum operum illustrant insulam nostram, vexationibus et injuriis tanto magis compatio, quanto certius habeo eosdem a læsione omnium abstinere, et quod omnibus insulanis patet, utilitati proximorum totis viribus inservire. Ad vestrum ergo apostolatam confugere compelluntur, ut laboribus eorum manum misericordiæ porrigatis. Inter cætera ecclesiam de Ethingham, quam eis, petente domino fundi, donavit dominus Winton., et gloriosus decessor vester Eugenius, secutus ejusdem domini Wintoniensi scriptum, sub privilegio confirmavit, in injuriam apostolicæ majestatis, et confusionem sanctorum canonum contulit memoratus episcopus cuidam publicano fero laico filio sacerdotis, qui in ea ecclesia ministraverat. Ecclesiam quoque eorum de Uppetona miles quidam dissimulante episcopo impune suis decimis spoliavit. Hoc autem, præpediente magnitudine quorundam justitiæ detrahentium, et invalescente malitia multorum, nisi urgente mandato vestro non potuerit emendari. Placeat ergo dignationi vestræ, prædictorum fratrum causas, et personas benigne admittere, et cito remittere, quia temeritas eorum, qui in usus pauperum, ultra quam hunc, domi expendunt, moram refugit longiorem. Profecto si latores præsentium familiariter inspexeritis, multarum magnarumque virtutum parvum hospitium in altero poteritis admirari, et cum utrumque charitati vestræ commendet spiritus: alteri caro et sanguis gratiam compacabit. Prosit Meritonensibus, quod dum essetis in ecclesia Beati Rufi, bonus odor eorum ad vos usque pervenit, et quod mihi servo vestro communicare solebat inter loquendum dignatio vestra.

EPISTOLA XXIX.

AD EUMDEM.

Domino papæ ADRIANO.

In amicorum negotiis aures clementiæ vestræ pulsare præsumo, cui forte satis esse debet, si vel in propriis merear exaudiri: verum hanc timiditatem meam contulistis audaciam, quando me occasione scribendi vobis ex multorum negotiis rapere præcepistis. Nunc autem quia latoris præsentium Willelmi necessitati deesse non potui, majestati vestræ quanta possum devotione, tanta mente pedibus vestris prostratus supplico, ut laboribus ejus nunc tandem debitum finem imponatis; jam enim secundo ad sedem apostolicam adversarii sui malitia trahitur, qui ad appellandum velox, ad prosequendum tardus, sacrorum canonum non magis ignarus, quam contemptor, fautor curiæ, persecutor Ecclesiæ, suffragio sæcularium potestatum, Catholicæ unitatis robur nititur enervare. Hoc novo tergiversationis genere nostrates instruit ad Ro-

manum pontificem, et regem et reginam pariter appellare, ut pro reverentia vestra, episcoporum manus effugiat, et regis vel reginæ indignationem provocet ad innocentiam conterendam.

EPISTOLA XXX.

AD EUMDEM.

ADRIANO papæ.

Silentium, quod mihi indixeram, venerabilis Pater, Eliensis episcopus interrupit, qui me majestati vestræ devotionis suæ indicia compulit nuntiare. Credit enim se posse apud eminentiam vestram fidelium vestrorum testimonio et intercessione juvari, et quia devotionis suæ fidem mihi, vestra gerenti negotia, manifesta operis exhibitione monstravit: serenitati vestræ attentus supplico, ut ei gratiam illam integram conservetis, quam a benignitate vestra promeruit, antequam super capita filiorum hominum thronum vestrum Dominus exaltaret. Petit hoc ipsum dominus Cantuariensis, apud quem centum marcas sterlingorum deposui, quas ad mandatum vestrum implendum a præfato episcopo acceperam. Pronus quidem est in obsequium vestrum memoratus episcopus, sed longe pronior erit, si ei clementiæ vestræ dulcedinem porrexeritis, memor eorum quæ mihi revertenti a majestate vestra juncta sunt. Unum eorum, quorum recepi curam, ei credidi commendandum. Ut ergo gratia vestra possit esse securior, ei, si placet, indultæ relaxationis litteras transmittatis. Valeat in ævum paternitas vestra, et utinam memoriter teneat quod omnes sciunt et in auribus vestris paucissimi profitentur, Romanum pontificem non posse diu pontificari.

EPISTOLA XXXI.

AD

Licet silere dispoſuerim, negotium domini papæ quod gessi cum domino Eliensi me compulit aures apostolicas litteris onerare. Necessè ergo est ut intentionem meam vestra industria prosequatur. Cum enim negotium viriliter gestum sit, juris auctoritate quod factum est roborabitur. Centum marcas sterlingorum, sicut dominus Boso præceperat, nobis ad implendum mandatum domini papæ tradidit dominus Eliensis, decem quoque marcas pro marca auri domino Bosoni per dominum Cantuariensem et me transmittit. Agite itaque cum domino B. ut indultæ absolutionis, sicut promisit, episcopo litteras mittat. In quo itaque gravari non debet, si accepto auro verba remisit. De cætero nihil est apud nos innovatum, nisi quod inter archiepiscopum Eboracensem et abbatem Gloucestrensem pax reformata est, archiepiscopo liti rennuntiante, accepto reddito xciv librarum. Præterea consulo, ut in itinere isto vel unius anni contrahatis societatem bonorum cum annona: cætera victualia Lond. cara sunt, quibus prope fluenta magister Rad. abundat. Cum deductis sumptibus xv millia alecium expectant.

EPISTOLA XXXII.

AD JOANNEM THESAURARIUM CANTUARIENSEM.

JOANNI thesaurario Cantuariensi.

Licet vestro sim offensus silentio, amicos tamen alloquor vel offensus. Alloquor quidem, sed alio sermone quam negligentia vestra meruerit. Fueratis etenim de immoderato silentio objurgandi, sed indignantis spiritum venerabilis Pater Rod. episcopus Sancti Andree cohibuit, personam suam et causam industriæ vestræ commendari desiderans: vexat eum abbas Calcoensis, Acephalorum provocatus exemplo, et per viam inobedientiæ quam Christus ignorat, quamdam libertatis imaginem apprehendens ad episcopalis auctoritatis parilitatem assurgit. Episcopi vero causam vobis Cantuariensis commendat, et ego, et quem contemnere non audebitis, humilis commendat et justus, Christus Dominus nomen illi. Silentii vestri vitium aliquatenus in episcopi causa purgabitur, dum tamen culpa præcedens continuatione sui non vertatur in crimen. Si vero amplius silueritis, non credatis vobis esse parcendum, quia qui nunc amicis non datis verba, extorquebimus vel verbera. Apud nos nihil est innovatum, nisi quod dominus Eliensis mandato domini Bosonis satisfecit, sicut illi et vobis secundo jam scripsi.

EPISTOLA XXXIII.

AD WILLELMUM NORWICENSEM EPISCOPUM.

WILLELMO Norwicensi episcopo.

Multorum excessibus viam aperit, qui subjectorum dissimulatis erroribus, ei præstat audaciam delinquendi. Tu autem in injuriam sedis apostolicæ et contemptum nostrum graviter diceris deliquisse, qui postquam ad nos super causa quæ vertebatur inter Alexandrum de Draïtona et Radulfum extraneum, appellatum fuit, in præjudicium Alexandri, contempta auctoritate nostra, aliquid ausus es innovare. Unde tibi præcipiendo mandamus, quatenus proxima Dominica, qua cantabitur: *Cantata Domino*, nostro conspectui appareas, responsurus memorato Alexandro et R. fratri ejus, de inobedientia et contemptu domini papæ, et nostro, et participatione sacrilegii, anathematis: hoc quoque provideas ne multiplicis incontinentiæ, qua nomen tuum sinistrae famæ rumor aspersit, quod minime optamus, reus inveniaris. Nos enim tantos excessus præterire non poterimus incorrectos, ne ex negligentia officii nostri gravius corripiamur ab eo, apud quem, sicut nec munerum, ita non est acceptio personarum.

EPISTOLA XXXIV.

AD JOANNEM THESAUR. EBORAC.

JOANNI thesaurario Eboracensi.

Post discessum magistri Willelmi et Rad., quibus negotium, de quo locuti sumus, multa precum instantia commisi, Norwicum profectus sum, ibique negotium vestrum quanta oportuit devotione et fide gessi. Mea ergo instantia, et amicorum nostrorum, Joannis monachi, et magistri N., quod vobis debetur a domino Norwicensi obtinui, licet ille de

A vobis plurimum conquereretur, et forte merito. Dicebat enim quod cum inter amicos vos præcipuum reputaret, solus in necessitatis articulo ab eo defecistis. Hoc autem contigit cum sub discrimine capitis adversus archidiaconum suum in summo honoris, et famæ periculo dimicaret. Urgebant mala undique, hinc auctoritas apostolica, inde majestas regis. Alterum, potestati faventes sanguini ejus undique imminebant, et, quod perniciosius reputabat, inimici hominis domestici ejus. Amicorum tunc imploravit opem, exploravit fidem, aliisque sibi pro modulo suo assistentibus, solus faciem avertistis in die belli. Cum ergo apud vos sui omnes repulsam patenter, tandem ipse in propria persona accessit, sed non est exauditus pro reverentia sua. Noluistis enim differre prandium, dum instantis pugnae videretis eventum. Porro discipulus, qui Dominum cum jumento negaverat, urgente charitate, Dominum sequebatur ut videret finem. Vos autem accessistis ad mensam, dum ille, cui promittebais amoris obsequium traheretur ad crucem. Illis vero de causis credidit vos illius contemnere beneficium, cui in tanta necessitate noluistis præstare subsidium. Ego vero istas et alias objectiones ejus, etsi mihi validæ viderentur, quasi araneam filâ dissolvi, et tandem homini persuasi ut vos inter fidelissimos, et amicissimos reputet. Scio enim quod juxta verbum meum operam dabitis, et diligentiam, ut ope vestra tutus sit ab æmulum suorum insidiis. Sexaginta solidos, quos ab eo accepi, tradidi A. vestro quem oportebat rasuras distrahere, si clericorum vestrorum vellet impedire clamorem: an benefecerim, rescribetis. Præterea qualiter me cum domino Eliensi versari oporteat, rescribite; an in pondere an puri argenti pecuniam exigere debeam. A vobis namque et non aliunde mandatum accepi. Transii enim fere rem omnino non prætereundam, cum ad incolunitatem honoris et utilitatis vestræ plurimum spectaverit. Si dominus Eboracensis regem coronare vel aliquid aliud adversus Ecclesiam temeritatis instinctu moliri tentaverit in provincia nostra, nolite communicare illi, sed ausum reprimite, quia injuriarum nostrarum ultor est Dominus ultionum Cantuariensium Deus: si tamen vos aquilonares sedes nostra lmsit in aliquo, satisfacere prompti sumus, dum tamen gravemini nobiscum calculum ponere.

EPISTOLA XXXV.

Præsentium attestatione notum facimus universitati vestræ, controversias, quas inter venerabilem fratrem nostrum Ricardum Londoniensem episcopum et Henricum de Londonia vertebantur, amabili compositione in hunc modum esse sopitas. Nobis siquidem assidentibus viris venerabilibus Roberto Lincolnensi, Willelmo Norwicensi, Gileberto Hereford., et Hilario Cicestrensi episcopis, idem Henricus in medio contendens assererat archidiaconatum Colecestrensem, et ecclesias de Fuleham et Stubeham juste sibi competere, et ipsum episcopum teneri obnoxium ad sex libras annuatim sibi per-

solvendas, et ad hæc inconflenti probanda et testes producere, et instrumenta proferre paratus erat. Factum est itaque utriusque partis assensu, nostra interveniente auctoritate, quod Rogerum le Brun ecclesiam de Fuleham, quam tenebat, in manu episcopi sponte refutavit, et idem episcopus statim eam prædicto Henrico concessit, et inde eum investivit, hæc inserta conditione, quod cum idem Rogerus ecclesiam de Stubeham morte aut sponte, vel quacunque ratione tenere desideret, Henricus eam sicut suam libere recipiet, et post ecclesiam de Fuleham episcopo Londoniensi, qui pro tempore fuerit, resignabit. Et hæc volente Rogero pro bono pacis consentiente facta sunt, ipso et decono, et capitulo ecclesie Beati Pauli Londoniensi præsentem et annuente, unde et Henricus propter hæc memoratis controversiis omnino renuntiavit, et episcopo plenarie reconciliatus est, ita quod episcopus et Ecclesia ejus chartis suis hanc compositionem debent confirmare. Et nos igitur ipsam auctoritate sedis apostolicæ, cujus vice fungimur, roboramus, et inconvulsam manere præcipimus.

EPISTOLA XXXVI.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Excellentissimo domino et Patri A. Dei gratia summo pontifici T. Sanctæ Cant. Ecclesie minister humilis S. et O. S. Do.

Apostolicæ sedis mandata filii obedientes exequuntur: qui eis reluctantur, constat damnationis in se provocare sententiam. Nos autem ab initio promotionis vestræ, interdum cum salutis vitæque discrimine, summi pontificis amplexati sumus obedientiam, et antequam nos innocentiæ crimen subruat, desideramus vita luceque privari. Et vos quidem, si reminisci placet, obedientiæ nostræ prompta habetis experimenta. Nam decessorum vestrorum tempore, naufragium, exsilia, nuditatem, pericula mortis, sicut Ecclesia Domini novit, pro fide sanctæ Romanæ Ecclesie non subterfugimus, sed ex adverso principum stetimus, parati, si opus esset, pro indemnitate Ecclesie proprium sanguinem immolare. Vestris quidem creditoribus satisfacimus, et onus vestrum libentissime transtulimus in humeros nostros. Nunc demum onus vestrum potius portamus, quam nostrum, eo quidem gravius, quo, nisi provideritis, non modo vestram minuet auctoritatem, sed Romani pontificis, quod magis veremur, gloriam annulabit. Si quidem latorem præsentium Hugonem fidelem vestrum, juxta mandatum vestrum exigente contumacia domini Londoniensis præbenda Londoniensis Ecclesie investivimus. Episcopus tamen non modo nostris, sed apostolicis decrevit obviare mandatis. Vos itaque, si placet, honorem vestrum servabitis, et faciem nostram ex causa obedientiæ confundi non patiemini. Nam qui sedis apostolicæ contemnit legatum, eum videtur potius contemnere qui misit illum. Cætera, quæ ad præsentem articulum pertinent, lator præ-

(5) Ms. Cantabr. omittit per S. et W.

A sentium poterit viva voce commodius aperire.

EPISTOLA XXXVII.

AD

Electio abbatis.

Pastorum absentia vel negligentia tantam infert ecclesiis læsionem ut quod facile, aut brevi tempore, in moribus aut rebus perit, vix magno labore, multa vigilantia, longo temporis spatio valeat instaurari. Exercitus namque, rapinæ, multiplex temporalium jactura eminent, domi grassatur hostis, imo ramorum et religionis tam propagine quam radice succisa, leo rugiens expositum invenit ubique quem devorat. Qui vero, in tanto periculo constitutos, non timet; non tam examinis quam examinatus est. Sed et illorum, qui tantis debent morbis occurrere vel mederi, periclitatur salus, nisi totam vigilantiam suam erogent in procuranda salute subditorum. Unde et nos desolationi vestræ paterno compatiens affectu, a domino nostro rege obtinimus, ut secundum institutionem sacrorum canonum pastorem idoneum vobis præficere valeamus. Res autem celeritatem et diligentiam exigit, cum omnis mora salutis differendæ periculum trahat, et ecclesie vestræ status in eo versetur calculo, ut religio vestris litandus potius quam referendus videatur. Religio perit interius, exteriora distrahuntur, diripiuntur, et deflunt; non est domi qui auxilium porrigat aut consilium. Morbus jam inveteratus est, cum diu defuerit qui hæc mala propulsare vellet et posset. Quia ergo præsentiam nostram vobis ad præsens non possumus exhibere, venerabiles fratres nostros Gauter. Conventrensem et Alf. Wigornensem, episcopos, dilectos filios vestros, per Sorensensem et Winchelcumbensem (5) abbates ad vos transmittimus, in virtute obedientiæ pro auctoritate apostolica præcipientes, ut eorum consilio proxima Dominica post festum S. Joannis Baptistæ eligatis vobis in abbatem, personam religiosam, litteratam, habentem bonum testimonium ab his qui foris sunt, qui, auctore Domino, præsse valeat, et prodesse. Si vero prænominatorum fratrum aliquem animo et corpore abesse contigerit, nihilominus obtineat apud vos consilium reliquorum. Scimus autem quod tam religioso, tam salubri consilio gratanter acquiescet, quisquis in vobis non querit quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi. Illorum vero vocem omnino evacuamus, qui sancto Spiritui resistentes a prænominatis fratribus ad hoc destinatis, inveniuntur suam, et aliorum, quantum in ipsis est, impedire salutem: nec ad dominum regem se credat aliquis vestrum habere confugium, quia ei salutis vestræ dilatio molesta erit, qui vobis, ne differretur, in hæc parte commisit vices suas. Valet.

EPISTOLA XXXVIII.

AD ADRIANUM PAPAM.

Domino papæ ADRIANO.

Dilectus filius noster R. cantor Lincolnensis Ecclesie, vir litterarum eruditione, et morum hone-

sitate laudabilis, urgente necessitatis articulo, ad lapidem adjutorii, successorem Petri confugere cogitur, et sedis apostolicæ auxilium implorare, quod illa in exhibenda justitia consuevit omnibus imperitari. Causam ejus, etsi nobis ad plenum non liqneat, justam esse confidimus: nec eum ex conscientia credimus in læsionem alterius transgredi lineam æquitatis. Supplicamus itaque majestati vestræ, ut personam ejus, si placet, benigne admittatis, et justitiam suam benignitate solita expediri præcipiatis. Vir enim tantus, et qui in eo versetur officio, cum indemnitate Ecclesiæ suæ diu abesse non poterit. Quidquid autem est quod adversus eum, imo contra sanctam Romanam Ecclesiam præsumptum esse videritis, illud auctore Domino clementia vestra in melius reformabit.

EPISTOLA XXXIX.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

ALEXANDRO PAPÆ.

Excellentiæ sanctitatis vestræ eos tutius commendare præsumimus, quos fide et charitate illustres, vita et moribus novimus regulariter esse institutos. Placeat itaque successori beati Petri, injuriis et vexationibus pauperum fratrum, in ecclesia Sanctæ Osidæ virginis in habitu regulari devotum Domino famulatum exhibentium, apostolica dignum auctoritate adhibere remedium. Ecclesia quidem illa luce bonorum operum et religionis, integritate vitæ, ac conversationis sanctitate, totam insulam nostram irradiat, et ecclesiam, quæ apud nos est, in tantum charitatis adornat exemplis, ut eam merito majestati apostolicæ debeam commendare. Lator horum, Abel nomine, ecclesiæ illius abbas, a venerabili fratre nostro Ricardo Lond. episcopo, sumptibus, vexationibus fatigatus, ad auxilium misericordiæ vestræ conflugere necesse habuit. In causam namque a præfato episcopo tractus est super quibusdam ecclesiis ad ecclesiam suam donatione Ricardi bonæ memoriæ Lond. episcopi, fundatoris ejusdem ecclesiæ, qui quartus ante eum in ecclesia Beati Pauli militavit, devolutis: chartam quoque illustris regis Henrici primi, et confirmationem bonæ, juvenudæ recordationis Rad. Cant. archiepiscopi eis de ecclesiis in testimonium donationis collocatam, auctoritas Calixti papæ, qui tunc temporis sanctæ Romanæ Ecclesiæ feliciter præsidebat, suo privilegio dignum duxit roborare. Genibus itaque majestatis vestræ provoluti, pro fratribus jam dictæ ecclesiæ et cum eis supplicamus attentius, ut abbatem illorum ad auxilium misericordiæ vestræ confugientem benigne, si placet, admittatis, et quod tandiu possederunt, auctoritate apostolica roboratum de cætero quiete possideant, ut orationibus ex debito pro Romano pontifice faciendis expeditis, negotiis suis liberius, et affectuosius valeant invigilare. Chartas autem, quarum rescripta vobis signata mittimus, vidimus, manibus nostris tractavimus.

EPISTOLA XL.

AD EUNDEM.

ALEXANDRO PAPÆ.

Cum inter moniales de Gism et B. archidiaconum Norwicensem super ecclesia de Nenton. controversia ageretur, Baldewinus in modum exceptionis honorum, quæ sibi a monialibus ablata dicebat, restitutionem, antequam ad causam principalem accederem, sibi fieri postulavit. Ad hæc monialium procuratores, ecclesiam suam a Baldewino sæpe plurimum injuste vexatam querebantur, et se tergiversationes ejus sustinere non posse, cum illis in partibus suis deprehendere nemo sufficit. Ideo ad sedem apostolicam ipsam appellaverunt, diem præfigentes purificationem beate Virginis Mariæ.

EPISTOLA XLI.

AD EUNDEM.

ALEXANDRO PAPÆ.

Ecclesia Morinensis his qui eam impugnant, sancto episcopo Milone, Patre optimo, destitutam, maternum semper impendit affectum, et in necessitatibus suis multa pietatis solatia dignoscitur contulisse: ipsi autem pro nobis mala retribuunt, et quærentes quæ sua sunt, matrem suam scindere moluntur. Inde est quod sanctitatis vestræ genibus provoluti, quanta devotione possumus, supplicamus, ut gratia vestra quæ consuevis pariter ingratos, sinum clementiæ dignis et bene merentibus aperire, Ecclesiam Morinensem clementer respiciat et conatus manifestæ ambitionis evacuet. Dextera siquidem apostolica teneras plantationes gratiæ suæ beneficiis irrigare consuevit, ut proficiant et omnem, ne marcescant aut deficiant, concussione molestiam amovere: quod quidem, si placet, tanto justius facietis, quanto fiducialius speratur quod venerabilis frater noster Milo, qui sancto Miloni in episcopatus successit sedem, in sanctitatem quoque succedet et virtutem.

EPISTOLA XLII.

AD EUNDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Quanti me faciunt, qui se meis precibus apud majestatem vestram confidunt posse juvari! utinam mihi fiat secundum verba eorum! Et quidem apud vos fiducialiter ago, non de meorum conscientia meritorum, sed de vestra benignitate præsumens, semper reminiscens cum gaudio et exultatione, quæ processerunt de labiis vestris, quando Ferentini arcem futurorum, anulum proprium mihi contulistis, et balteum. Ab illo ergo die speravi semper in his, scio per misericordiam Domini vestram, quoniam non confundar. Extunc lator præsentium amicus mihi exstitit, licet bonæ memoriæ Henrico Eboracensi archiepiscopo, qui me persequabatur, ut scitis, adhæserit his diebus, unde ei debeo gratias ampliores. Vobis pro eo supplicatur a magnis viris, et talibus, ut magni reputare debeam, si vestigia eorum mihi liceat adorare. At certus sum quod quancumque sint, nullus eorum

me minime servus vestro vobis fidelior est, aut devotior. Ad pedes ergo misericordiae vestrae provolutus supplico, ut justitiam ejus promoveri precipiatis, nec eum ab arctioris vitae via, quam religiosorum consilio aggressus est praemittatis avelli ob eorum improbitatem, quibus videtur esse religio consummata, si in causis omnibus obtinerint.

EPISTOLA XLIII.

AD ABBATEM DE ARROASIA.

Venerabilibus amicis fratribus in Christo dilectissimis, R. abbati, et filiis pacis, qui in capitulo Arroasiae convenient, T. sanctae Cantuariensis ecclesiae minister humilis salutem.

Ab ordine vestro de novo apud vos scandala emergerunt, tanto quidem amariora fidelibus, quanto praevisa minus, et praeter opinionem omnium acciderunt. Zelus quidem et contentio, carnalis affectus indicia sunt, et propriae dignitatis inordinata defensio ambitionem arguit, et convincit. Ecce inter fratres vestros non modo aemulatio, sed jam rixa est, iam fere avergit in pugnam. Saepe interposuimus partes nostras, ut pax reformaretur in domo Domini, et compositione vel judicio scandala de medio tollerentur. Vexati ergo sumus, et non profecimus quidquam, sed sunt in dies, nisi Deus manum apponat, novissima eorum deteriora prioribus. Abbas de Lileshulla, et fratres ejus justitiae semitas non sequuntur, eo quod aberrant longius a charitate, et nesciunt viam pacis, utraque pars culpam refundit in alteram, ne tum veritas elucescat, pars abbatis videtur impedire. Inde est quod unanimitati vestrae supplicamus in Domino, ut nostris laboribus nunc demum finem imponatis, et aut pacem reformetis Ecclesiae, si tamen fieri potest, partibus commanentibus, aut in securi justitiae succidatis radicem arboris, quae dissensionum et jurgiorum fructus amarissimos facit. Valeat semper dilectio vestra, memor nostri in orationibus suis apud Altissimum.

EPISTOLA XLIV.

AD REGEM.

Domino regi Anglorum.

Illa est regnorum vera pax, et semper optanda tranquillitas, cum in fide et dilectione sibi coherent membra Ecclesiae, et sacerdotibus debitam reverentiam principes, et principibus plenae fidelitatis exhibent obsequium sacerdotes. Si vero suis in se facultatibus collidantur, tam saecularis, quam ecclesiasticae potestatis enervabitur vigor, quia juxta vocem Altissimi, in se divisum regnum quodlibet desolatur. Nos autem semper, maxime temporibus vestris, huic unitati conciliandae et servandae invigilavimus, et corporis rerumque dispendia fecimus, ut in unum fidei et charitatis hae concurrerent potestates; et, Domino quidem auctore, hucusque profecimus, sed modo versamur in labore et periculo graviori. Scissura enim Ecclesiae Romanae novitatis suscitavit amatores, et praesumptionibus mul-

tam dedit audaciam. Siquidem alii apud nos Alexandrum, alii disponunt et adire et visitare Victorrem. Nobis autem incertum est quis eorum causam habeat potiore nec possumus eos, qui ad alterutrum inconsulta levitate evolant, auctoritate vestra reprimere, et tenere, sed nec aliquem recipere, nisi consilio vestro, dum res in pendulo est, in regno vestro licitum esse credimus: nec expedit aliquo modo ut Ecclesia Anglorum Romanae Ecclesiae scindatur exemplo, vel regno et sacerdotio praestet materiam contendendi. Cum ergo episcoporum quidam, et abbatum Romam eant aut mittant, quid faciemus nos, qui praeter ceteris pendemus a consilio vestro, et sumus praeter ceteris Romanae Ecclesiae obligati? Quidquid enim alii faciant, nos eam ex professione nostra statutis temporibus cogimur visitare. Erit autem nobis periculosum, si apud eum, qui victurus est, quem nondum novimus, alii qui minus honoris ab Ecclesia Romana acceperunt, devotionem nostram praevernerint. Dicitur autem quod majestas vestra quibusdam dedit illuc eundi licentiam, et nominatim his qui laetantur de morte Adriani, qui, sicut mater unicum amat filium, ita vos diligebat: et sunt nonnulli eorum, sicut celebre est, in insidiis personae aut Ecclesiae nostrae. Supplicamus itaque dulcedini vestrae, ut in hac parte provideatis aeterni, infirmitati nostrae, et quod magis optamus et oramus, gloriae vestrae. A modo enim jam breves erunt dies nostri, nec pro eis multum sollicitamur ad praesens, sed pro Ecclesia Cantuariensi, quam parvitati meae et majestati vestrae commisit Deus. Nec est quod vestram magis deceat excellentiam, quam ut eam servetis indemnem. Ipsa est enim caput regni vestri, et vobis et toti regno, fidei parens in Christo. Quidquid autem ei detractum fuerit, vestrum deturbabit honorem, eo quod honor capitis aequae nunquam caetera membra decebit. Incautus est enim qui caput exponit periculis, ut ignobilem sui honoret partem. Super his exspectamus et desideramus consilium et auxilium vestrum. Valeat in aevum sublimitas vestra. Lator praesentium reu plenius exponet.

EPISTOLA XLV.

AD ABBATES WAULIAE.

Dilectis in Domino filiis abbatibus universis, de sinu monasterii Wauliae procreatis salutem.

Commonuimus scripto nostro fratres illos, qui a sui abbatis obedientia recedentes, vocem alterius, cui nullo professionis vinculo tenebantur astricti, audierunt, et cum eo a congregatione et unitate monasterii sui declinaverunt. Illi vero nihilominus, ut dicitur, in schismate persistentes, in contumeliam ordinis vestri et injuriam capituli Cisterciensis quo ab abbate Wauliae appellatum est, officii nostri admonitione contempta, eundem abbatem sequi non desistunt. Unde charitatem vestram praesentium auctoritate sollicitare compellimur, ut venerabilem amicum nostrum Philippum abbatem Eleemosynae,

cujus, ut dicitur, armantur consilio, diligentius conveniatis, ut fratrum illorum inobedientiam nequaquam foveat, sed ad Patrem suum, qui eos in Christo dignoscitur genuisse, redire permittat. Eisdem quoque fratribus auctoritate nostra præcipiatis, ut redeant, et matris suæ scissuram charitatis vinculo, fructu obedientiæ, unitate spiritus studeant resarcire. Si vero mandati nostri contemptores in schismate suo perseverare maluerint, sententiam, quam in eos abbas suus canonice dederit, ratam habebimus, et auctore Domino in regno Anglorum faciemus inviolabiliter observari.

EPISTOLA XLVI.

AD HILARIUM CICESTR. EPISCOPUM.

HILARIO episcopo Cicesren.

Sæpe quidem, dilectissime frater, accusavimus moram silentii vestri, et conjiciebamus ab eo charitatis tepuisse fervorem, eo quod taciturnitas non amanti specie videtur induta. Cæterum cum ex post facto diuturni silentii causa nobis innotuit, pro certo cognovimus non tam dilationi veniam indulgendam, quam dilectioni, et sollicitudini, super sano consilio gratiam referendam. Nemo siquidem fratrum aut fidelium nostrorum, qui circa vos sunt, tantam nostri curam habere visus est, ut eorum quæ circa dominum regem fiunt, nos certos faceret, aut ignaros eventuum præmuniret. Unde et vobis nos ampliorem fatemur gratiam debere, qui licet plus quam vellemus silueritis, postmodum tamen taciturnitatis moram discretione provida compensastis. Et quia articulus gravior videtur incidisse, vos sicut fratrem et amicum charissimum rogamus attentius, ut nos in singulis quæ expedire noveritis præmuniat, quia consilio vestro plurimum acquiescere jam pridem decrevimus. Et hic modus est, quo vestram absentiam nobis facere poteritis fructuosam, si quæ Ecclesiæ nostræ salubria sunt studueritis procurare. Valet.

EPISTOLA XLVII.

Susepimus litteras domini regis, quibus queritur Willelmum abbatem et ecclesiam suam de Lisleshala a nobis male tractatam esse, petens causam, quæ inter vos et jam dictum abbatem vertitur, a nobis sine canonico terminari, et nisi velitis acquiescere, non patietur, quod in jam dictæ ecclesiæ aliquid a modo habeatis. Nos autem jam dicto abbati persuasimus ut appellationi omni renuntiet, si et vos renuntiare volueritis, et nostrum subire iudicium, et jam sub hac conditione renuntiavit appellationi et factæ et faciendæ. Inde est quod vobis, si conditionem hanc admisieritis, diem præfigimus Dominicam, qua cantabitur: *Misericordia Domini*: et tunc, auctore Domino, quod in abbatem statueritis, si justum apparuerit, roborabimus, evacuabimus si fuerit injustum. Nobis enim merita causarum facilius clarescent, poteruntque partes sine vexatione justitiam consequi, et religionis cultus in Ecclesia reformari, si partium assertionem veritas ignoverit. Et hoc modo regium, qui pernecessa-

rius est, poteritis retinere favorem, quem amittetis omnino, si ecclesiam suam aliqua improbitate volueritis conculcare. Si vero memorata die conditione præscripta adesse placuerit, nobis, si placet, sine mora rescribite, aut si conditio displicerit: indecens enim est, si aut nos deludimur ab amicis, aut amicos deludimus. Valet.

EPISTOLA XLVIII.

AD REGEM.

T[heobaldi] Cantuariensis regi Anglorum.

Etsi propriis et privatis urgeamur angustiis, procellis tamen publicis magis affligimur, et fortius cruciamur. Nos enim in propria persona manus Domini visitavit, in flagello clementiæ suæ, et de longa et gravi infirmitate aliquantulum jam crexit. Verumtamen omni infirmitate gravior est animæ nostræ procella discordiæ, quæ, Domino permittente, scidit Ecclesiam, regnaque collidens et principatus, a populo Domini securitatem excussit et pacem. Hæc est afflictio nostra quotidiana, hic omnium honorum justissimus dolor et amarissimus genitus, et quidem eo amarior, quod in absentia vestra incerti sumus quid sperare oporteat, quid timere. Inde est quod in absentia vestra serenitati vestræ affectuosius supplicamus, ut nos de statu vestro sollicitos certiorare dignemini. Si enim res vestræ prosperæ fuerint, speramus in Domino, quia nos et Ecclesia Dei, quæ apud vos est, prosperabitur. Nam in unitate consistit, et, Domino auctore, nunquam schismaticis adhærebit. Ecclesia vero Gallicana, sicut nobis veridica relatione innotuit, recepit Alexandrum et ab Octaviano recessit. Quod autem ad humanum spectat examen, meliori et saniori parti videtur adhæsisse, cum omnibus constet quod persona Alexandri honestior est, prudentior, litteratior, eloquentior: et causa ejus ab omnibus inde venientibus sincerior et justior prædicetur. Et quamvis neutrius illorum adhuc nuntium aut scriptum viderimus, scimus tamen quia omnes nostrates, si vester consensus adfuerit, priorores sunt in partem Alexandri. Audivimus autem quod imperator vos in partem Octaviani trahere conetur: sed absit, ut in tanto periculo Ecclesiæ pro amore vel honore hominis faciatis nisi quod credideritis Domino placitum, nec decet majestatem vestram, si placet, ut inconsulta Ecclesia regni vestri superponatis ei hominem, qui sine electione, et ut publice dicitur, sine gratia Domini per favorem et vim imperatoris tantum honorem ausus est occupare. Nam tota fere Ecclesia Romana in parte Alexandri est. Incredibile autem est, quod pars illa possit obtinere et prevalere per hominem cui justitia deest, cui Dominus adversatur: eos vero in humili casu prævaluisse, crebra recolimus relatione, quos Gallicana recepit et fovit Ecclesia, et infelicem exitum eorum quos Teutonicus impetus introduxit. Sic obtinuerunt temporibus nostris Innocentius adversus Petrum, Calixtus adversus Burdinum, Urbanus adversus Wibertum, Paschalis adversus

tres, Albertum, Maginulfum, Theoricum, et multi similiter in diebus Patrum. Nobis ergo provideat dignatio vestra, vestrumque in partem illam Deus inclinet assensum, quæ justitiæ et veritati innititur, et Christo propitio triumphabit, et si vobis placet, in tanto periculo totius Ecclesiæ Domini, utendum est vobis consilio regni vestri, nihilque in præjudicium ejus statuendum est sine consilio cleri vestri.

EPISTOLA XLIX.

AD CANCELLARIUM REGIS.

Cantuar.

Gravati sumus plus quam tibi vel aliis dicere possumus, et nonnum bene evasimus. Spes tamen nobis est evadendi salubriter, quia nobis, auctore Domino, propositum est satisfacere flagellanti, et flagellum æternum declinare castigatione præsentis: eoque certiores sumus de venia, quo gravius affligimur præsentis corporis poena. Flagellat enim Dominus omnem filium quem recipit. Parati ergo sumus patienti et læto animo amara suscipere de manu Domini, qui dulcicia toties in usum accepimus vel abusu. Itaque sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. Nihil enim aliud desideramus in vita, licet aliquid propositi differamus, donec domini regis et tuo utamur consilio. Interim domui nostræ, et animæ nostræ disponimus, et pro consilio religiosorum, amodo, præstante Domino, efficacius disponemus. Est autem quod tam de consilio religionis, quam de proprio concepimus spiritu, ut omnes malas consuetudines quæ nostris temporibus et per nos ortæ sunt in archiepiscopatu, emendemus ante exitum nostrum. Unde cum in extremis agere videremur, Domino rovimus inter cætera, quod consuetudinem de secundis auxiliis, quam frater noster archidiaconus ecclesiis imposuit, destrueremus, et ab ea relaxantes ecclesias et liberantes, sub anathemate prohibuimus, ne ulterius ab aliquo exigantur. Et ne hoc nostrum beneficium, aut potius debitum, in posterum valeat infirmari; hoc ipsum scripto nostro confirmavimus. Tu quoque, si præsens nostras vidisses angustias, gratum haberes quidquid fieri videres pro nostra salute, et nostram malles animam liberari, quam de peccatis et damnatione nostra, pecuniam et divitias infinitas acquirere. Inde est quod te ad præsens in vexatione hujus auxilii audire non possumus, sine læsione voti et salutis nostræ periculo. Sed si Deus nobis vitam dederit et sanitatem, quam nondum bene adepti sumus, speramus quod adhuc ita tibi per manum nostram Dominus providebit, quod talibus non egebis auxiliis, et gratias ages Domino, quod a mala consuetudine suam temporibus vestris liberaverit Ecclesiam. Rogamus itaque, ut quod fecimus gratum habeas, quia nobis parvum prodesset totus mundus, si animam perderemus.

EPISTOLA L.

De Meritona.

Causam, quæ inter dilectos fratres nostros canonicos Meritonenses, et monachos de Melsa verte-

A batur, super possessione loci qui dicitur Aechab. et B. et damnis, quæ sibi canonici querebantur illata, ex mandato domini papæ decedentes, monachos canonicis condemnavimus, in restitutionem præfati loci, ad damna sibi resarcienda. Quorum summam cum illi ad octoginta marcas, servata veritate et adhibita moderatione, extenderent, nos partibus nostris interpositis eam ad 40 marcarum reduximus quantitatem. Vestræ itaque fraternitati mandamus, et domini papæ auctoritate præcipimus, ut præfatos monachos memoratis fratribus, jam dictum locum, et pecuniam præfatum, omni occasione remota, restituere compellatis, ne in executione mandati apostolici negligentiam vos quisquam arguere possit obnoxios. Hoc autem monachis non debet suffragari, quod illius præscriptum fundum advocato, sicut nobis confessi sunt, tradiderunt, cum ille qui dolo desiit possidere pro possessore damnatur: unde locum incontinenti restituant, et pecuniam infra instantem festivitatem Omnium Sanctorum persolvant. Quod si dominus fundi vobis quacunque occasione se opposuerit, cum severitate ecclesiastica, adhibita diligentia, coercere non differatis.

EPISTOLA LI.

AD...

Interdum sibi læsit usum, vel eruit oculum, qui salutifero signo faciem munire disponit. Quorsum hæc? inquis. Ad illa quæ mihi scripistis respondeo, non tamen infortunio tuo insulto, miror magis, et tanto acerbior dolore compatio, quanto utrumque sincerius diligo, quorum alteri, si querela justa est, opera perit et impensa; alterum perniciosius vitium ingratitude debonestat. Porro alterius jactura longe gravior est. Hinc enim rerum, inde honestatis dispendium. Cæterum, si sapiis, hæc versatilis fortunæ injuria tuis usibus militat: compensat enim cognitione rerum, quod iagratum vitio visa est subtraxisse. Auxit ergo prudentiam, quæ te hoc stimulo voluit excitari. Jubent ab aula duces mercenarios milites, si hostem fortuna subduxerit: eodem imminente avidius revocantur. Quisquis ergo vult stipendiis gaudere perennibus, a militia non recedat. At istud non ducis tantum, hostis quoque beneficium est. Profecto nisi navis dissimulare, in portu navigas, et pro arbitrio tuo, vestra licet lubrica sit, fortuna mutabit flabit spiritus tuus, fluent aquæ, grando concidet, coruscationes et tonitrua imminebunt. Movebuntur ad hæc mentes hominum, et ad conditionis suæ notitiam reducentur.

EPISTOLA LII.

AD CLERICOS EXONIENSIS ECCLESIE.

Ad populum pastore destitutum.

Licet orbitati vestræ paterno compatiamur affectu, magnum tamen ex eo concepti doloris habemus solatium, quod beatum Patrem vestrum ad superna migrasse confidimus, et apud Patrem misericordiarum solitis precibus, sed efficacia majori,

patrocinari poterit et nobis et vobis. Cæterum, quia sine periculo animarum rerumque dispendio, viduitas Ecclesiæ desolatæ protelari non potest, charitatem vestram rogamus, et exhortamur in Domino, ut id ipsum sapiatis, et omnem scandalorum et schismatis occasionem omni cum diligentia declinetis, incedentes unanimes in domo Domini, et quæ Jesu Christi sunt, privatis commodis præferentes. Quo vero, sicut oportet, possitis in providendo vobis pastore procedere, præcipimus quatenus ad conservandam Ecclesiæ pacem, dominum regem, honesta de collegio vestro legatione transmissa, adeatis, preces ei devotione debita porrigentes, ut canonicè eligendi vobis pastorem libertatem concedat, et destitutioni ecclesiæ, ea, quæ Christianum principem decet, miseratione provident.

EPISTOLA LIII.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Venerabilis frater noster Mauricius Bangorensis episcopus, sanctitate et possessione tenuis, sed opinione nostra vir religiosus, et timens Dominum, Ecclesiam, cui auctore Domino præsidet, turbatam et deturpatam invenit a malitia inhabitantium in ea, utpote legis divinæ ignaram, et canonicas Institutiones penitus ignorantem. Gens enim rudis et indomita, bestiali more viveus, aspernatur verbum vitæ, et Christum nominatenus profitentes, vita et moribus diffidentur. Ab his enim Christiani usitato commercio in partes transmarinas venditi, ab infidelibus captivantur. Legem vero matrimonii contemnentes, concubinas quas cum uxoribus habent, commutant pretio, et crimen incestus ignorantes, consanguinearum turpitudinem revelare non erubescunt. Quod autem miserabilius, ut populus, sic et sacerdos, eisdem imbuti erroribus, pestem fovent, et pernicioso corrumpunt exemplo, quos ad viam virtutis et veritatis reducere oportebat. Ad hunc vero pestilentie cumulum, istorum barbarorum princeps O. et rex avunculi sui abutens filia, tam a nobis quam ab episcopo suo, frequenter admonitus, ut licentius et liberius possit in sua militia permanere, partem cleri non modicam in patrocinium flagitiorum suorum traxit, et ipsum episcopum bonis suis spoliatum ab episcopatu, expulit, quia tam ejus quam populi, zelo charitatis succensus, adeo audacter rearguebat errores. Episcopus vero quosdam de clero, quosdam de populo contumaces, anathematis vinculo innodavit, ipsi vero palantes et vagi ad vicinos episcopos Walliæ, Angliæ, Hiberniæ, Scotiæ, confugiunt, et ab ipsis ordines, chrisma, et alia sacramenta Ecclesiæ fraudulenter percipiunt. Unde rigor ecclesiasticæ disciplinæ in partibus illis adeo jam detepuit, ut ibi jam pene hæresis et schismatis seminarium pullulet. Idcirco sanctitati vestræ, Pater reverende, supplicamus, ut nobis et præfato episcopo suffraganeo nostro in auxilium exurgatis, et

PATROL. CXCIX.

A patentibus litteris vestris communiter ad episcopos Angliæ, Walliæ, Hiberniæ, Scotiæ destinatis, præcipiatis, quatenus quod nos, urgente necessitate, episcopi apud nos exsulantibus canonice statuemus in Walkenses, ipsi ratum habeant, et sententiam nostram firmiter observent.

EPISTOLA LIV.

AD REGEM.

Regi Anglorum, Cantuariensis archiepiscopus.

Quam pia devotione vobis servierim, verbis enarrare superfluum duco, cum mihi multorum temporum manifesta opera attestentur, et fidei meæ testis in celo sit, et conscientiæ conscius in Excelso. Attrita est caro mea, et tam ætate quam laboribus præfatigati sunt artus, et ægritudo gravis et diuturna dierum meorum finem in brevi adesse denuntiat. Desideratam diu faciem vestram videre sperabam, antequam moriar, et eos quos meæ custodiæ in regno vestro commendaverat Deus, ipso inspectore et teste vobis præsentialiter decreveram commendare. Sed, quia ad ejus examen citius vobis, ante cujus tribunal in brevi stabimus omnes, serenitatem vestram, regios corde provolutus ad pedes, litteris coram Domino iudice omnium præsentibus alloquor, attentius supplicans, ut fidelem vestrum, cujus in vos nunquam devotio tepuit, agentem in extremis dignemini exaudire. Exaudite, quæso, ut vos in extremis vestris exaudiat Deus. Exaudite me pro domo Domini, et pro parvulis ejus, quos humano destitutos solatio derelinquo, ut domum vestram tueatur Altissimus, et parvulos vestros, et filiorum vestrorum in ævum consoletur. Transmitto vobis et semini vestro, benedictionem a Domino Jesu Christo: et vos, si placet, destitutis meis majestatis vestræ solatium mittite. Commendo vobis sanctam Cantuariensem Ecclesiam, de cujus manu per ministerium meum regni gubernaculum accepistis, ut eam, si placet, ab incursu pravorum hominum tueamini: et mihi, qui eam, licet indignus, disponente Domino, hactenus ut potui et scivi, rexi, talem studeatis subrogare pastorem, qui tanta sede non videatur indignus, cui religio placeat, qui virtutum meritis placere credatur Altissimo. Fidelis vester suum vobis consilium debet: ecce coram Domino et omnibus sanctis ejus, consilium do. Non quærat in hac re quæ vestra sunt, sed quæ Domini, quia ego pro eo respondeo vobis, quod si causam ejus fideliter procuraveritis, et ipse vestras utiliter promovebit. Post multas vexationes, auctore Domino, in Ecclesia Cantuariensi reformavimus pacem, religionis promovimus cultum, idoneos ex conscientia nostra custodes præfecimus ordini, et ne quis eorum cujusquam temeritate mutetur, antequam archiepiscopus subrogetur, prohibeat dignatio vestra, eosque cohibeat qui scissuras et nova molimina molientur. Quoniam et nos hoc sub anathemate inhibuimus, et eos excommunicavimus, qui dispositionem ordinis quam fecimus

inmutare præsument : præterea alumnos nostros, clericos et laicos, quos nostri et sæpe vestri obsequii ministros nostros habuimus, vestræ committimus protectioni, rogantes ut quæ eis contulimus misericorditer conservetis, nec eos patiamini alicujus importunitate vexari. Audiatur adhuc Dominus meus clementissimus verbum unum, et egredientem animam meam lætificet, residuum bonorum meorum mobilium, et quæ usque ad exitum pro incerto vitæ, diuturnitate ægritudinis, in usus visa fuerant conservanda, sicut Deus inspiravit, post exitum meum præcepi pauperibus erogari. Illos qui fraudem committent, aut qui, quominus pro salute mea, et vestra, et liberorum vestrorum erogentur, impediunt, anathemate jam promulgato condemnans. Ratam habete, si placet, dispositionem meam, et eam transmissis ad officiales vestros patentibus litteris confirmate. Neque enim quidquam auri superest vel argenti, sed victualia tantum et quæ magno damno poterunt esse amissa pauperibus, et vobis nullo erunt emolumento, vel minimo.

EPISTOLA LV.

AD WALTERUM ROFF. EPISC.

WALTERO Roffensi episcopo.

Graviter offendit in Christum, cui in fratrum unitate amoenissimus factus est locus, qui ea quæ in domo ejus ad pacem facta sunt, nititur perturbare. Nos autem Cantuariensis Ecclesiæ semper dileximus pacem, et Domino propitio, nobis in fratres nostros charitatis in dies profecit affectus, et ab eis post tempora nostra omnem auferri cupimus materiam scandalorum. Ex nostra itaque conscientia idoneos pro facultate custodes præfecimus ordini, et quorum ministerio per gratiam Domini jam annis pluribus religio profecit : et extrinsecæ administratio possessionis solito laudabilius procurata est. Quod ergo statuimus, auctoritate qua fungimur monere præcipimus inconvulsum, et priores amoris utilitati subditorum insistere, et subditos in omni humilitate et reverentia, suis obedire prælatis. Walterum quoque, quem ob suam non ecclesiæ culpam, a prioratu amovimus, ab officio prioratus, et subprioratus, et omni prælacione, ordinis, in Ecclesia Cantuariensi in perpetuum submovemus, indulgentes tamen ei, si pacificus fuerit, consortium fratrum, et cohabitationem Cantuariensis Ecclesiæ : et si laudabiliter se privatus habuerit, eum ad alias obedientias Ecclesiæ nostræ, vel ad alterius Ecclesiæ regimen ascendere non vetamus, dum ad prioratum et subprioratum, et cæteras claves ordinis interdictas nequaquam aspiret. Si vero unquam ad hoc aspiraverit, omnes quos hujus moliminis habuerit adjuutores anathemati subjugamus. Tibi quoque, Waltere, ne hoc facias, ex parte omnipotentis Dei, sub anathemate interdiciamus, et quacunque die hoc attentaveris, omnibus fratribus nostris episcopis, et omnibus parochianis et subditis vestris in virtute obedientiæ

A præcipimus, ne tibi donec cesses, et condigne satisfacias, ullomodo communicare præsument. Sed et si quid machinatus fueris in fraudem hujus nostræ constitutionis, te cum omnibus complicibus tuis jam dictæ sententiæ noveris subjacere. Noli ergo, frater, errare ; noli, Deus enim non irridetur, sed habe pacem cum fratribus tuis : et quod in nos immeritos deliquisti, tibi indulgeat Deus ! Deus pacis et solatii sit vobiscum, dilectissime frater, et nos, quos ad præsens separat humanæ conditionis infirmitas, in æterna beatitudine secum perpetuo faciat exsultare.

EPISTOLA LVI.

AD NIGELLUM ELIENSEM EPISCOPUM.

NIGELLO Eliensi episcopo.

B Nos super re non ambigua consuluistis, et quam præsertim a sapientibus expediri potius oportuerat, quam differri. Siquidem rerum turpium nulla deliberatio est, turpitudinis dilata repulsa quamdam consensus inhonesti præterdit imaginem. Quid autem turpius est quam totius divinæ legis auctoritate contempta in Sancta sanctorum impudenter irruere, et impellente avaritia, contra jus et fas, jus hæreditarium in rebus ecclesiasticis imo et in ipso altari vindicare ? Quis, nisi profanus, patienter audiat, nedum petat, quod tam manifeste sacri canones inhibent, quod utriusque Testamenti tam expresse condemnat auctoritas ? Revolvite canones, quoniam in hac parte latissime patent, et plane videbitis petentium talia improbatam esse petitionem, et eorum qui tales audiunt, durissime plectendum esse assensum. Non est relictus nobis dissimulandi locus, quia in concilio Lateranensi, cui nos et vos, frater episcopo, interfuimus, domino Innocentio præsertente audivimus, vota talia, promulgato canone condemnari. Sed forte regia nos urget auctoritas ; recte quidem nisi sciretis Dominum homini præferendum, nisi religio principis possit circumveniri, nisi per subreptionem ab eo nonnulla esse extorta, jam fuissetis experti. Summa ergo consilii nostri hæc est, ut legi Domini et sacris canonibus, juxta professionem vestram obtemperetis : et quoties vos tales angustiae presserint, incidere in manus hominum, quam Dei viventis, tutius judicetis. Sed est forsitan unde merueritis super successionibus hujusmodi vexari, eo quod in fraudem canonum ad cessiones et substitutiones illicitas nimium proni estis.

EPISTOLA LVII.

Theobaldi Cantuariensis archiepiscopi testamentum.

Supremis deficientium voluntatibus suam accomodant jura favorem, et in se velut inhumanus provocat iram Domini, qui piis eorum desideriiis obvius contradicit. Nostra quidem voluntas est, et quæ, Domino auctore, nunquam mutabitur, ut residuum bonorum nostrorum mobilium, quæ propter necessitates domesticas, et diuturnitatem languoris usque ad exitum vitæ duximus conservanda, in usus pauperum omnino cedant, secundum quod nobis Dominus inspiravit, et sicut dedimus in mandatis vene-

rabili fratri nostro Waltero Roffensi episcopo, et fidelibus nostris, Philippo cancellario nostro, magistro Radulfo Lexoviensi, et Joanni de Saresberia quos eleemosynæ nostræ dispensandæ præfecimus: præcipimus ergo quod ab initio dispositionis nostræ præcepimus, et omnibus ministris et fidelibus nostris, per fidem quam nobis debent, injunximus, ut istis obtemperent, et eis omnia nostra exponant, et amicos Dei omnes suppliciter exoramus, ut pro misericordia Domini omnipotentis, eis auxilium et consilium præbeant. Omnes autem qui in præfatis pauperum rebus fraudem committent, aut qui, quo minus dispositio nostra procedat, impediunt, anathematis sententiâ condemnavimus, ipsique officiales regis, si se dispositioni nostræ perturbandæ immiscuerint, se fidelium communione noverint esse privatos, et tanquam sacrilegi, et excommunicati ab introitu omnium ecclesiarum abstineant. Omnibus autem dispositionis nostræ adjutoribus, benedictionem Domini et nostram damus, et ipsos beneficiorum sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ participes constituimus, eisque de injuncta sibi pœnitentiâ xl dierum indulgentiam facimus. Præterea ex parte omnipotentis Domini et sub anathemate interdiciamus, ne quis officialium domini regis ad res, quæ propriis monachorum Cantuariensis Ecclesiæ usibus dicatæ sunt, temerantia manum præsumat extendere, sed habeant omnes res suas in ea integritate, et libertate, qua eadem ipsis domini papæ et nostro privilegio fecimus confirmari. Ad hæc sub eodem anathemate, terrarum, quæ ad archiepiscopum pertinent, omnem alienationem fieri prohibemus, et excidia, et damna nemorum, donec nobis successor subrogetur, nisi quantum necessarius Ecclesiæ exegerit usus, vel dominus rex proprio ore præceperit, vel misericordia discreta cum moderatione, pauperum hominum necessitati indulserit. Sub eadem quoque interminatione clericis episcopatus nostri prohibemus indebitis exactionibus et injustis vexationibus opprimi: et eis omnes libertates et consuetudines justas, quas habuerunt tempore Willelmi bonæ memoriæ decessoris nostri, præcipimus observari.

EPISTOLA LVIII.

AD RICARDUM LONDON, EPISCOPUM.

RICARDO Londoniensi episcopo.

Quæ rectum ordinem deserant, aut nunquam, aut raro lætos exitus sortiuntur. Est autem in causis ordo rectissimus, ut præcedat sententiam examinatio, et tunc demum quis pœna feriatur legitima, cum innocentiam suam tueri aut non potest, aut contemnit. Vos autem, si Adelitiæ de Valoniis justa est querimonia, ipsam contra legitimum ordinem disponitis condemnare, et audientia sibi denegata, omnem defensionis ei præcluditis viam. Meminimus quidem nos vobis super hoc alia vice scripsisse, quatenus ipsam loco et tempore congruo evocatum ordine canonico tractaretis; et quidquid in eam statuendum foret, maturo, non præcipiti judicio consulumus, et præcepimus, roborari. At illa se exinde

durius tractari conqueritur. Nos vero religionis propositum nolumus impedire, sed præeunte justitia, quæ sapientis faciem antecedit, illud sine scandalo officii nostri cupimus adimpleri. Inde est quod dilectioni vestræ iterato mandamus, ut in memorata causa ordine legitimo procedatis, ita justitiam prudentia temperantes, ut qui zelum, quem in Domino habetis, audierint, scientiam quoque vobis gaudeant adfuisse. Præcipimus itaque ut ei audientiam debitam præbeatis, et tunc secundum Dominum causa debitum finem sortiatur. Convenient Lond. nobiscum, auctore Domino, in brevi, fratres nostri, ut de eorum consilio, si interim vestro officio exsequendo diligentiam placuerit adhibere causam hanc tutius possitis desinare.

EPISTOLA LIX.

AD RANDULFUM DE SERRIS, DE ELECTIONE ROMANI PONTIFICIS ALEXANDRI.

Amicissimo suo magistro R. de Serris suis JOANNES de Sar. salutem, et si quid ea melius.

Augustiarum nostrarum, dilecte mi, te non ambigo esse participem, cum nos, licet aliter, et dissimiliter, non alia vel dissimilis causa sollicitet. Nos e vicino jacula fortunæ sævientis excipimus in manibus nostris, et oculis jugiter subest continui materia laboris, et doloris, et mœroris. Non locum, non tempus indulget amara sors lætitiæ, aut quieti, vix solatii vel tenuis spes relinquitur. Sed illa a Domino: si quidem jam de humano desperatur auxilio: et me quidem rei familiaris sub onere alieni æris et importunitate creditorum urget angustia, sed hanc sollicitudinem denigrat mœror, et quidquid privatum est, impetus fortioris, et publici metus absorbet. Sentis ipse quid sentiam, quod loquor tibi ipsi, ut arbitror, jugi meditatione proloqueris, et mœstum dicturientis verbum mente prævenis circumspecta. Nam et tu nisi te ipsum exueris, dum de communis domini nostri sollicitaris infirmitate, cura vigili et continua, versaris in laboribus et doloribus nostris: dum universalis Ecclesiæ, a cujus uberibus coaluimus, collisiones vides, causam pensas, pericula præmetiris, dolorem dolori adjicit meditatio, dolorem quem ferre non sustines. In his tamen omnibus mitius agitur tecum, qui ad omnem auram et horam, et ad omnem querelam familiæ desolatæ præsens non cogerris lacrymari, qui liberioris conditionis fortunam nactus, nequaquam times tibi aut exilium imminere, aut necessitatem piaculare flagitium committendi. Degis enim sub principe, cujus memoria in jucunditate et benedictione est. Nos autem timemus supra modum ne Teutonicus imperator circumveniat fraudulentis suis, et subvertat serenitatem principis nostri, mihi tam parum videtur habere discretionis, quem conventiculi Papiensis præsumptio movet, nisi ut Alexandri, si quis de ea dubitet, electio, etiam partis adversantis testimonio roboretur. Ut enim temeritatem illius præteream, qui Romanam Ecclesiam, quæ solius Domini reser-

valur examini, judicare præsumpsit, et eum qui fuerat excommunicatus, sicut cardinalium indicat inhonoratio Bisuntina, edicto peremptorio citavit ad iudicium, et præjudiciali sententia alterum veteris officii, et dignitatis nomine, alterum appellatione Romani pontificis salutavit, senatoribus et populo favoris sui revelans arcana : quidquid Papiæ gestum est, tam æquitati, quam legitimis constitutionibus, et sanctionibus Patrum invenitur adversum. Quippe absentes condemnati sunt, et in causa non examinata, imo potius non ibi, non sic, non a talibus examinanda, impudenter, et imprudenter, et nequiter est præcipitata sententia.

Sed forte absentantes quam absentes potius dici placet. Hoc plane his qui sanctæ Romanæ Ecclesiæ privilegium aut ignorant, aut dissimulant. Universalem Ecclesiam quis particularis Ecclesiæ subiecit iudicio? Quis Teutonicos constituit iudices nationum? Quis hanc brutis et impetuosus hominibus auctoritatem contulit, ut pro arbitrio principem statuunt super capita filiorum hominum? Et quidem hoc iuror eorum sæpissime attentavit, sed auctore Domino, toties prostratus et confusus super iniquitate sua erubuit. Sed scio quid Teutonicus molitur. Eram enim Romæ, præside beato Eugenio, quando, prima legatione missa in regni sui initio, tanti ausi impudentiam tumor intolerabilis et lingua incauta detexit. Promittebat enim se totius orbis reformaturum imperium, et urbi subiiciendum orbem, eventuque facili omnia subacturum, si ei ad hoc solius Romani pontificis favor adesset. Id enim agebat, ut in quemcunque denunciatis inimicitis materialem gladium imperator, in eundem Romanus pontifex spiritualem gladium exereret. Non invenit adhuc qui tantæ consentiret iniquitati, ipsoque repugnante Moyse, id est contradicente lege Domini, Balaamitam sibi ascivit pontificem, per quem malediceret populo Domini. Filium itaque maledictionis, per cuius designationem et expectionem, per multas successiones, a primis familiæ patribus ad ipsum, cui reservabatur, maledicti derivatum est et cognomen et nomen. Et forte ad purgationem et probationem Ecclesiæ Romanæ, Teutonicorum impetus, tanquam Cananæus alter, relictus est in æternum, ut semper ad eruditionem ipsam inquietet, victusque corruat, ipsaque fortior, gratior et gloriosior Sponsi reddatur amplexibus post triumphum. Sic ad gloriam Patrum, teste Lateranensi palatio, ubi hoc invisibilibus picturis et laici legunt; ad gloriam Patrum, schismatici, quos sæcularis potestas intrusit, dantur pontificibus pro scabello, et eorum memoriam recolunt posteri pro triumpho. Libera debent esse iudicia, et quisquis ea viribus nititur perturbare, capitalem ab antiquis constitutionibus meretur poenam. Porro ecclesiastica debent esse liberrima, et de sacrorum canonum sanctione, sicut electio pastoris est in Ecclesia libere, et sine mundanæ potestatis prænominacione celebranda, sic eadem

A in Ecclesia a iudicibus ecclesiasticis, a motis sæcularibus terribilibusque personis, secundum regulas ecclesiasticas examinanda est : quidquid vero contra præsumentur, in irrium devocatur. At hæc velut in castris, et sub gladio, minis et terroribus spe examinationis a simplicibus, a meticalosis, fraudulentè extorta, a dolosis, violentis et malitiosis, contra jus et fas, præcipitata est. Quid tamen inquisitum est, quid probatum? utrius scilicet electorum canonica, aut sanior esset electio, facti questio simulabatur, et juris. Factum itaque, pro voluntate partis, quæ ponit carnem brachium suum, propositum est, et probatum. Probatum est, inquam, Victorem solum electum, a saniore parte cardinalium petitione populi, consensu et desiderio cleri, et solemniter jumentatum, locatum esse in sede Petri, præsentè Rollando, et non contradicente, imo consentiente, et suis clericis præcipiente ut ei obedirent, quem in sede apostolica videbant pontificii insignibus decoratum. Hoc quoque probatum est, quod duodecimo die post promotionem Victoris, egressus ab urbe Rollandus prope terram Siculi in loco non celebri primum est jumentatus. Annon inspeixisti probationis modum? Hoc enim juraverunt, decanus basilicæ B. Petri, et duo fratres ejus in persona totius capituli, juraverunt et religiosi, rectores cleri Romani : hoc ipsum præfectus verbis, et alii cives jurare obtulerunt; sed clericorum dumtaxat recepta sunt juramenta, quoniam hæc omnia tractaverunt manibus suis.

C Quis vel cæcus non deprehendat tam manifestam malitiam, mendacia tam aperta? Nam fere omnibus notum est, cujus momenti sint, præsertim in electione Romani pontificis, rectores illi, quos ad tuendam malitiam suam concilium Papiense magnificat. Cui non est incredibile eos hæc tractasse, qui jactitant. Sed esto, quod interfuerint initio iurgiorum, nunquid R. usque ad conservationem suam per dies duodecim persecuti sunt? Nunquid hoc vidit capitulum B. Petri, in cuius persona juratum est, an rectores qui pro se juraverunt? Nunquid hæc omnia præfectus vidit, exsul, et cui urbem intrare non licet? Sed et ipse, ut vulgariter dici solet, Octaviani nepos est, et e vicino, ut rectius dixerim, cognatus, utpote sororis filius. Sed alii cives hæc omnia inspexerunt, ut tuto jurarent. Nunquid ad terram Siculi accesserunt? Plane fideliter examinati sunt testes, qui hæc omnia, præsentè illo sacro concilio, juraverunt. Sed de industria civibus remissa est necessitas juramenti, quoniam non erant utique juraturi. Nam, etsi non conscientia, at famæ dispendium apud concives suos incurrere verebantur. Cæterum sanioris partis numerositas quo defluxit? Si prudentia et justitia incolunitate vigeant, quo motu recesserunt a veritate et justitia quam tenebant? Anne pecunia illa corrupti sunt, quam senatores se ab Octaviano accepisse confessi sunt, ut jurarent promotionem ejus? Quæ reparationi murorum a populo addicta

est, acclamantibus multis, quod non licet mittere eam in Corbonam, eo quod pretium sanguinis est? Ex illo magno nervo soli tres remanserunt, digni quidem cardinales, de quibus Teutones in castris ferrent sententiam. Audivit hæc omnia Willelmus Papiensis cardinalis S. Petri ad Vincula, præsentem concilio non negavit. Sed quid pro Victore asseruit? quare neglecta est attestatio ejus? Interrogandus erat: satis enim habebat oris et pectoris, et ætatis, ut pro se loqueretur. Sed plane interrogatus non est, quod fuerat negaturus, et scienter obmutuit in tumultu, qui furoris videbat impetum, et quod hæc præsumptio in nullo præjudicat ecclesiasticæ libertati. Unum tamen edoctus sum silentio ejus, quia qui in tanto discrimine Ecclesiæ non videtur ad martyrium properare, si Victoris adeo sana fuit electio, quare cardinales episcopi et omnes alii, exceptis his tribus, quos tu quidem noveras, sed amodo mundus agnoscat, consecrationi illius defuerunt? Quid ascitos Tusciæ episcopos a consecratione inhibuit, nisi sacrilegii conscientia? Miror quod omnes pauperem sequuntur Alexandrum, maluntque cum eo exulare a facie principum, quam adherentes æmulo ejus cum principibus gentium imperare. Hic episcopi, hic presbyteri, hic diaconi, hic curia tota, et ordine de tanto quisquis non exultat, hic est: eos Papiensis concilii sententia non terret, sed in ipsum imperatorem, et idolum suum cum omnibus cultoribus suis, sperantes in Domino, in potentia virtutis ejus, confortati in Spiritu sancto sententiam anathematis intorserunt.

Transeo ad novas et inauditas decretalis synodi subscriptiones, in quibus ex episcoporum defectu pro eis comites admittuntur, in quibus illi præcipuam sibi vindicant auctoritatem episcopaliæ sedium, quarum aut nulla est aut electio reprobata. Reginaldus enim cancellarius imperatoris se Coloniensem gessit archiepiscopum, cum certum sit electionem ejus a Romano pontifice, beato Adriano, fuisse damnatam, nec video quare, cum episcopatum ambiat, a Victore suo distulerit consecrari, nisi quia imminentem ruinam timet. Guido comes de Planderada, Ravennatis archiepiscopi supplevit vicem, cum nec filius suus, cujus electio quassata est, licet bonus juvenis sit, adhuc vice archiepiscopi fungi possit. Cui non hæc ridicula videantur? Scenæ theatrialis hæc species est, potius quam reverendi imago concilii. Quid, quod regnorum et provinciarum magnus, falsus tamen, collectus est numerus, ut subscriptores isti ignaros rerum secum facilius in præcipitium trahant? Quis ad illius concilii statuta moveatur, ubi:

..... sedere patres censeo parati,
Si regnum, si templa petat, jugulumque senatus,
Passurasque infanda nurus.

(LUCAN.)

et si quid tyrannicum atrocius excogitari potest?
Et quidem bene cum Ecclesia actum est, quod Cæ-

A sar, qui aderat, plura jubere erubuit, quam ipsa pati.

Possem pluribus ad ea quæ scripsisti rescribere, sed hæc satis esse arbitror ad persuadendum, ut si fieri potest, Alexandrum dominus Remensis recipiat, et consensus, si ita viderit expedire, donec fiat, commode differatur. Nam hoc satis persuasum credo ut non acquiescat imperatoris idolum adorare. Si vero periculum immineret, rem interim differri commodissimum est. In rebus arduis periculosa est præcipitatio, et mora quæ in rebus expeditis periculum trahit, frequenter parit opportunitatem gerendorum. Papiensis et Placentinus episcopi satis et supra modum, pro parte quæ confidit in homine, sollicitati sunt, sed neuter eorum consensit consilio et actibus iniquorum, quoniam expectant et ipsi regnum Domini, eis tamen imminet imperator, ut eorum exemplo roborati remotiores verbum faciant pro veritate securius, ascendentes ex adverso luporum, se ipsos murum opponant inexpugnabilem pro domo Israel. Et quia tibi non aliter ac mihi ipsi loquor, quidquid fervet in pectore, patenter exponam. Tu quasi vicinior, et cui rerum facies familiaris innotesci, poteris de singulis plenius et fidelius judicare. Si schismaticus furor roboratis partibus minus ingnerit, ut penes quos Ecclesiæ Romanæ constet auctoritas, esse possit ambiguum, nihil mihi videtur consultius, quam præelectionis sententiam differri in diem revelationis justi iudicii Domini, quoniam illa sola dies victum factura nocentem est. Si quidem, ut ait ille:

Nulla manus belli mutato iudice pura est.

Et hominis justitia meritorum veritate non placet, non pleno intellectu, aliqua erroris nube plerumque subvertitur. At justitia Domini in æternum justitia est. Interim donec illuminet abscondita tenebrarum, invocandus est et rogandus, ut manifesto demonstret iudicio, quem ipse præelegit accipere sortem ministerii hujus. Si tamen nihil est quod quæstioni faciat locum, aut dubitare permittat vel academicum fere ad omnia fluctuantem, cum novum par decertantium, in omnium instumentum stuporem, Domino permittente, processerit, hinc tota stante Ecclesia, inde solis tribus flagellis arundinis, in se, dum scindere unitatem moliantur, divinam provocantibus ultionem. Si personam personæ conferas, alter litteratus est, modestus, humilis, justitiæ zelator: alter solam semper amplexus est vanitatem; si causam causæ, alter ingressus se tanquam fur et latro manu violenta, exquisitis dolis, sponso indignante, in sponsæ amplexus irruit: alter casto pudore substituit antequam introduceretur a sponsa. Unde verendum ne tam manifesti sceleris dilata damnatio suum schismatici videatur præbere consensum.

Licet dominus Cantuariensis languore gravissimo, ut nosti, teneatur, hujus tamen necessitate verbi, convocatis episcopis et clero totius regni, Londi-

num properat, ut fratrum convocato concilio, quid facto opus sit, domino regi eum consulenti significet. Timebamus ne ex causa itineris amplius gravaretur: ideoque Acardum vestrum per aliquot dies detinui renitentem, ut de statu Domini, ipso referente quæ viderat, certiorari possis. Ex quo autem lecticam ascendit, aliquatenus videtur confortatus, licet adhuc nimium infestetur: aliquantulum interdum quievit yomica et sponte naturali, purgatio reparatur. Wintoniensis et Dunelmensis, ut aiunt, si Octaviano palmam auderent pro voto suffragari, libenter cederent in partem ejus: contra Eboracensis, et thesaurarius noster sovent totis viribus Alexandrum, non tamen soli sunt, quoniam pars hæc pluribus est et melioribus accepta, sed eam vehementius tuentur.

EPISTOLA LX.

AD . . .

Solent pigmentarii diversas species commiscere, acumen pungentium sic mitigare lenibus, et amaris temperare dulcia, ut cum in novæ speciei saporem et efficaciam coaluerint, universa dulcescant, et ad subversionem mentium efficaciora sint universa, quam singula. Hoc autem et idcirco forte sæpius evenit quod ea quæ dulciora sunt, sumuntur avidius, et immoderatio sobrietatis metam deserit, cum hostem qui minime præcavetur, gratia dulcedinis introducit. Tu quidem an pigmentarius quandoque fueris, incertum habeo, certus equidem quod pigmentarius in aliquo imitaris, si tamen recte diceris imitari, quos in quarundam confectione specierum videris rectius anteire. Et forte ideo præcedenti autumno varias vini species coemisti, quarum coemptio et comportatio (sicut te mihi scripsisse recolo) operam tuam a gerendis aliis avocabant. Sed licet manum vulgaris pigmentarii dedigneris, linguam tamen et calamus cum universi pulveris pigmentarii, qui tamen philosophum decet, vim redoleant, nequaquam sufficies excusare: nam et loquela tua manifestum te fegit, et dissimulantem pagina nuper mihi missa vincit. In amicum siquidem imperitum sermone et scientia ingenium illud Lexoviense exeris, linguam acuis Lexoviensem, cum qua nunquam manum conserere mihi propositum est ab initio, et velut orator præpotens, nunc tua stabiliens, nunc destruens aliena, mihi omnem defensionis præludia viam, et quidem præclusa esset, ut mutire non possem, si occupationes meas novisses ad plenum. Sed in eo bene cum simplicibus, mei scilicet similibus, agitur, quos vos sapientes spiritus prophetiæ non semper illustrat. Facile tamen crediderim Lexovienses, cum plurima sciunt, et quæcunque voluerint eloquantur, esse divinos. Nunquid ergo ex quacunque causa ausu temerario contendam tecum, qui auctoritate et merito Lexoviensibus Patribus adæquaris. Domini si quidem Lexovienses Patres non modo eloquentium, sed eloquentiæ quodammodo sunt. Nam cum Aureliacensibus qui multarum

A rerum peritiam et usum habent, sequentur in plurimis, in eo facillime antecedunt, quod hic nascuntur et sunt eloquentes, adeo quidem ut omnem ætatem et sexum genuinus eloquentiæ usus imbuat, et informet. Quid ergo, impeditioris linguæ homuncio, torrenti tantæ eloquentiæ respondebo? Licet autem nequeam de pari resistere, tamen quibus me immerito inustum peratrinxeris, impune forte percurrere licebit venia impetrata. Accusas itaque diurnitatem silentii mei, nonne silere licitum est? imo et justum apud sapientes, et facundos, eum qui impeditioris linguæ est, et animi obtusioris. Nonne, si frequentius loquatur aut scribat, ad hæc minus idoneus, suam ignominiam denudabit, aut perpetuabit? Transeunt enim quæ dicuntur, sed quæ B scripta sunt, permanent. Qui tamen te ipso taciturnior videor, tibi, qui scribenti rescribo semper, et interdum scripto prævenio te scripturum. Sed forte illiterata facies litterarum, et aridæ linguæ color exanguis, scripturientem aut dicturientem expriment potius quam scribentem aliquid, aut dicentem. Recte quidem si dicor elinguis aut mutus, cum et simili verborum schemate male formata mulier dicatur informis, et litteræ quæ minimum sonant, mutarum nomine censeantur. Cæterum taciturnitatis meæ aliam exprimis causam, notans supercilium elationis meæ, qui de throno potestatis, qua me uti fingis, amicum humilem qualiquam chartula visitare dedignor. Unde peccatum hoc in me jacias, aut quis eorum, cum quibus vixi, criminationis hujus auctor est, aut delator? Thronum mihi potestatis et usum impropere: at quantulacunque temporis experientia didicisti (nam de sola dierum, quibus commorati sumus, conqueror brevitate); didicisti, inquam, quod in domo domini mei primos recubitus non usurpo, quod sponte mea et ultronea voluntate pluribus cedo. Justum siquidem est ut in tanta patris domo, sicut meritis et dignitatibus, ita me honoribus, et usu potestatis plurimi antecedant. Amicum inquis humilem. Quid, quæso, aliud est hæc humilitatis professio, quam callida quædam ostentatio dignitatis et gradus, subaffectata dissimulatio celsitudinis et honoris? Qualiquam chartula adjecisti. Quam enim aliam, nisi qualemqualem, videlicet ineptam, mittet indoctus et rudis, et qui prævisus ab aliquo Lexoviensi, tanquam Mœris alius obmutescet? Hic utique apertos oculos habuisti, et de viribus meis recte judicas, dum a me non nisi chartulam qualemqualem expectas. Deinde ut supercilii me convincas, aut negligentæ, numerum nostrorum qui Tolosam aggrediuntur mihi objicis, ac si omnes Tolosipetas per urbem Lexoviensium aut Baiocensium transitum noverim habituros. Situm namque urbium vestrarum ignoro, et nescio qua transituri erant, quos in urbe Pictavorum ex edicto regis oportuit convenire. Te quidem minime ibi inveniendum credidi, nec audieram quod tu felicem expeditionem alio modo quam orationibus prosequaris. Noveram tamen ex relatione multorum

quia res sine Lexoviensibus duci non poterat, quia linguæ eorum incendia belli factæ sunt, ipsique in manibus ignem ferentes et gladium Domino exercituum famulantur. Unde liquet, et quavis luce clarius est, quod legem requiri oportet ex ore eorum: custodes enim scientiæ sunt, et auctoritate qua præminent, possunt, et debent, ut in se concurrant populi, imperare. Te interim domui tuæ composita pace quiescere arbitrabar, ignorans an te visurus esset aliquis eorum, qui egrediebantur a finibus nostris. Nam cum de vestris plurimi revertantur, nemo præter Willelmum medicum mihi tuæ salutationis alloquium reportavit. Vidiati tamen de domo et mensa domini mei plurimos redeuntes. Tu quidem hæc fecisti, et tacui: imo tu tacuisti, et ego conticui. Negare non possum, quin pluribus transantibus operam dederim, quorum nonnullos, ut tibi in aure loquar, cum litteris ad te perferendis libentius dimissem, quam cum variis portionibus supellectilis meæ, qua me militantium nudavit improbitas. Postremo genius mihi, ut ais, fuerat defraudandus, et somniorum dulcedine, et solemnitatibus epularum. Nosti siquidem quia voluptatis amatorem nihil aliud impedivit. Nam domini mei amicorumque negotia, sed nec curam rei familiaris attendis. Cum itaque innocentiam meam, superbiam, negligentiam, et voluptatis nota inusseris, hæc in epistola, quasi conterens velut varium pulverem pigmentarium miscuisti, et quia poterant amarescere singula, aures mihi ante dulciloquio perfricuisti; ne intelligam quid loquaris. Et charitatis hoc igne concoquis, ut universa propinata dulcescant. Fiat ergo quod vis, cedo majori, et omnia bene et amice interpretor.

EPISTOLA LXI.

AD REGEM HENRICUM.

Domino regi Anglorum,

Majestatem regiam excogitatis circumvenire fallacis, sacrilegii instar est, præsertim ubi indignationem potestatis adversus Innocentiam procurat dolus, et in dispendia salutis laborans impietas odii seminatrix fraternam molitur extinguere charitatem. Cum alia crimina Deus oderit, hoc est quod ob insignem sui malitiam detestatur anima ejus. Vestram vero sanctitatem, sicut accepimus et dolemus, iniqui circumvenire conati sunt, litteras vobis nostro conceptas nomine porrigentes, quibus significabatur, me in extremæ difficultatis articulo positum pœnitere super promotione venerabilis fratris nostri Rogerii Eboracensis archiepiscopi, et majestati vestræ preces porrigere, ut quia mihi quod in hac parte deliqui negatum est emendare, vos illud per collatam vobis a Domino potestatem, accepto tempore justitias judicandi, et exercendi vindictas, in nationibus emendetis. Ecce Domino inspectore et giudice loquar in auribus vestris quod verum est. Litteras istas nec scripsi, nec scribere volui, nec ab aliquo meorum scriptas novi. Falsæ sunt, et eis ad delusionem vestram, et sui damna-

tionem solus falsarius scienter usus est; quisquis sit ille, plane suum portabit iudicium, et ex auctoritate sacrorum canonum in laqueum anathematis incidet, quoniam qui talia agunt, tanquam discordiarum, scissurarumque satores et incontentores detestatur anima Domini. Supplicamus itaque serenitati vestræ, ut tantæ malitiæ auctores, si placet, comprehendi jubeatis ad pœnam, et eos tam acerba administratione puniri faciatis, ut qui vindictam audierint doceantur, et doceant vero et justo principi fallacias, et malitiam non placere.

EPISTOLA LXII.

AD REGEM HENRICUM.

Regi Anglorum.

Virtus principum nullo clarius elucet iudicio, quam si majestate ejus pacem populus, Ecclesia quietem, et religio gratum Domino recipiat incrementum. Regum enim thronus in eam vigore solido roboratur, qui tantarum virtutum nititur fundamentis. Hæc in auribus vestris crebro repetimus, eo quod constat ipsam gratam esse auditui vestro: et sicut in opere clariora, ita ex usu frequenti majestati vestræ gratiora sunt. Dum in his vestra versatur intentio, prosperabuntur in Domino, et in totius mundi gloria gressus vestri. Nam et hoc sanctorum, quorum quieti prospicitis, suffragia impetrabant. Incumbit orationibus pro vobis ad Dominum, monasterium Sanctæ Mariæ Eboracensis, quod tanto vobis fiducialius commendamus, quanto ex omnium provincialium testimonio illud, et veræ religionis cultu, et pia devotione in vos et liberos vestros commendatione dignius esse confidimus. Turbavit pacem ejus diutius, sicut pro certo accepimus, frater quidam, qui tandem urgente se malitia et levitate morum, velut palea inutilis ab area Domini avolavit. Deinde vestram adiit majestatem ut ex eo se odibilem Domino convinceret, quod monasterio detrahere non erubuit, et contra Regulam B. Benedicti privilegium delinquendi conatus est impetrare: pro reverentia vestra voluerunt eum recipere fratres secundum statuta Ordinis sui. At ipse non acquievit intrare, nisi ingressu ejus ordo monasticus solveretur. Vestræ itaque excellentiæ supplicamus ut ejusdem religiosi loci fratres benigne audiat, et illi negetis auditum, qui fratres pro vobis jugiter orantes nititur impedire. Ad hæc causam universalis Ecclesiæ ante pedes misericordiæ vestræ provoluti vobis attentius commendamus, rogantes Dominum pro nobis, et vos pro vobis et Ecclesiâ vestra, ne ad preces imperatoris aliquid statuatur a vobis, unde furor schismatis amplius invalescat.

EPISTOLA LXIII.

AD EUMDEM.

Regi Anglorum.

Qui non spernit pauperum preces, misericors et miserator Dominus Ecclesiæ suæ gemitus exaudivit, et per gratiam suam vobis restituit pacem, quam possitis, ut oportet restituere subditis vestris. Ju-

stam enim est, ut sint consolationum participes qui contriti sunt in laboribus vestris, et qui facultates, corpora, animas, vestrum exposuerunt ad libitum, vobiscum, vel ad modicum valeant respirare, ut vestris postmodum obsequiis sint, cum opus fuerit, aptiores. Cæterum, quia in absentia vestra, nec spes quietis est comitibus nostris, vultum vestrum desiderat universa terra, rogat Dominum, in cujus manu eorda sunt regum, ut vobis veram pacem, et sibi vestram gratiam largiatur, et ut in regno vestro ad consolationem et utilitatem cleri et populi, placeat amplius commanere; eos qui pro vobis orant, audire consuevit Altissimus, et hanc ipsam petitionem humilium acceptam esse confidimus apud eum. Supplicamus itaque majestati vestræ, ut vobis placeat, quod placere Domino arbitramur, et ut redeatis ad peculiarem populum vestrum, pro cuius necessitate et precibus pacem vobis a Domino credimus undique reformatam. Moveat vos devotio populi, moveat affectus liberorum, a quorum aspectu vix rigidissimus parens posset tandiu oculos continere: fides moveat conjugalium, moveat amonitas locorum, et affluentia deliciarum, quas non sufficimus enarrare: et ne propriam prætereamus causam, moveat animum vestrum desolatio mea, qui præ ætate et ægritudine desideratum adventum vestrum diu non potero exspectare. Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, recessum minatur spiritus, hæret tamen membris in desiderio et spe adventus vestri, exspectat quidem et sperat, et interim aurem surdam præstat vocanti naturæ, et recusat oculos claudere nisi prævisa facie vestra. Summa itaque precum et desiderii mei est, ut, quam cito opportune redire poteritis, redeatis. Præterea fama est quod imperator per cancellarium suum, vos in apostolicum suum, qualiscunque sit causa ejus, nititur inclinare, sed Domino protegente animum vestrum, Deum cuilibet homini præferatis. Scitis quia: *Maledictus est omnis qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum (Jer. xvii)*. Et quidem in rebus tam arduis et tam periculosis tutius est differre in tempus, quam ante tempus præcipitare consensum. Super hoc autem, et quibusdam aliis, vestro vel saltem archidiaconi mei consilio et præsentis colloquio plurimum indigerem.

EPISTOLA LXIV.

AD EUNDEM.

Anglorum regi,

In eo maxime viget et proficit gloria principis Christiani, si pium Domino, a quo omnis principatus est, impendit famulatum, etique pacis, exultationis et gloriæ perpetuatur hæreditas, qui procellas componit Ecclesiæ laborantis, et fidei, et felici procurat obsequio, ut exsultans sponsa cupitis sponsi queat amplexibus inhærere. In se vero provocat omnipotentem manum Altissimi, qui naufr-

(6) Epistolæ 64 et 65 in editione Parisiensi, cum præcedenti 64 conjunctæ, ex tribus unam efficiunt; in ms. Cantabrigiensi separatim habentur.

gium Christi pleno miserationis affectu non excipit, qui Ecclesiæ collisiones aut operatur, aut negligit, et abutens potestate concessa, consensu fovet malitiam quam non reprimi aut extinguere. Collisio siquidem populorum, et insubitata regnorum subversio, et fomes schismatis est prædæmna a Domino, et jam jam labentis indicium principatus. Speramus autem in Patre misericordiarum, auctore consolationum, quod thronus vester benedictione perpetua solidabitur, et quod filii vestri, et filii filiorum solium regni, quod ab eo acceptatis, et salubri administratione disponitis, feliciter hæreditabunt, cum in subditis vestris tantam, ipso propitio, invenierimus concordiam unitatem, ut fidem eorum in petra Ecclesiæ solidatam esse, fideiis et manifestissimè constet iudiciis. Cum enim ex mandato vestro Anglorum convenisset Ecclesia, proposita est in auribus sapientium quæstio, super qua fidei vestræ sinceritas, ut oportuit, optimates regni vestri dignata est consultare. Lecta sunt hinc inde plurima quibus pars alterutra sententiam suam tueri poterat, vel errorem. Deinde in medium prolata est norma fidei, regula gerendorum quæ in Patrum sanctionibus invenitur, ut sic innotesceret universis, utrius causæ facies ei commodius posset aptari, adeoque propitiante Patre misericordiarum, processum est, ut ex assertionibus partium veritas eluceret, cum et testes ab insperato procedentes, apud nos causam veritatis instruxerint, et nefanda schismatici opera præconante fama publicarentur. Itaque, secundum ea quæ proposita sunt, non quidem judicatum est, quia nec licuit, non statutum aliquid in præjudicium regis majestatis, quia nec debuit; sed, quod licuit, quod debuit, quod jussio majestatis vestræ exegit, consilium, Domino teste et iudice, formatum est, quod fidelis prudentia subditorum vero principi diciare debuere non rogata: illud quoque ut prima, sicut justum est, vobis gratia debeatur, et operis gloria consummatum, prout præcepistis, aine omni publicatione in libris conscientie signari fecimus, quos vobis a lateribus præsentium magistro Bartholomæo archidiacono, et Willelmo de Ver capellano nostro, jussimus aperiri. Nam prædictus archidiaconus scrutiniis et deliberationibus interfuit universis, et vota singulorum, et omnium exploravit nobiscum. Et quæ accipietis ab eo, de nostro pectore processisse non dubitetis. Eos vobis commendamus, rogantes attentius, ut personas eorum, si placet, commendatas habeatis, et nostras, quæ in manibus sunt eorum, petitiones, benigne admittatis.

EPISTOLA LXIV (6).

AD EUNDEM.

Amor fiduciam parit, et apud eum quem ardentem amat, fiducialius agere consuevit. Quo autem affectu vos semper amaverim, operibus quam verbis ostendere, semper honestius et utilius reputavi,

cum: lamen pro voto nunquam affectum implere potuerim. Qui omnia novit mihi conscius est, quod devotio, quam in vos habui, vires meas semper excessit. Spero itaque quod et majestas vestra in affectu dulcedinis condescendat mihi et parvulis meis. Et quidem omnes alumnos meos me pridem vobis meminisse commendasse. Nunc autem eum vobis commendo præ cæteris, qui in obsequio meo præ cæteris laboravit, et minimum accepit de manu mea, cum sinceritatis fidei et exhibitione operis meruerit plurimum. Ad pedes ergo clementiæ vestræ provolvor, quanta possum devotione applicans, ut eum commendatum habeatis, ipsique meum defectum suppleat benignitas vestra, et eum me amiserit, ei pro me serenitas vestra, si placet, respondeat in affectu dulcedinis, et consolatione patris amiasi. Is est Joannes de Sar. quem utique alii commendarem, si alium inter amicos et dominos haberem potioem.

EPISTOLA LXIV.

AD RUNDEN.

Nunquam satisfiet in carne desiderio meo, nisi desideratissimam faciem vestram mihi in carne videre contigerit. Dimittet tam in pace servulum suum Christus, si antequam egrediar a patientiæ labore ad pacem, filium pacis mihi videre dederit christum Domini. Det mihi Christus videre christum suum, et exinde morti properanti gratulabundus occurrat. Exspecto in ape ista, et orabis apud me dico suspiriis: Nunquid non dabit mihi Christus meus, ut videam, quem desideranti dedit inungere christum? Nunquid non videbo filium dexteræ a laboribus temperantem, temperantem a periculis, antequam moriar? Est mihi domi adhuc thesaurus incomparabilis, thesaurus paternæ benedictionis, quem vobis reservo, si ad patrem agentem in extremis majestas vestra dignetur accedere. Constitui vobis in caput gentium, matris vestræ pedibus vestris subjeci filios, et adhuc quidem de promptuario gratiæ plenioris, dum audiat vocationem Patris, adjicietur vobis de rore cœli deasper, et de pinguedine terræ benedictio cumulata. Quod si redire non licet, vel non placet, thesaurum hunc vobis restituendum ab Ecclesia, fidei ipsius commendo, et vos commendavi, et ipsam vobis esse desiderio commendatam. Mater vestra est, sponsa Christi est, et quovis gloriosior, et potentior principatu, nec adversus eam portæ inferi prævalent. Accepit a Christo suo, ut illuc, quos decreverit, nullo prohibente, intrudat, et inde quos voluerit potenter ejiciat. Si vultis, imo quia vultis Christum habere propitium, sponsam ejus quam est Ecclesia, cujus et ipse caput est, illa enim capitis corpus, studeatis habere propitiam. Nam cui deest gratia Ecclesiæ, tota creatrix Trinitas adversatur.

Suggorant vobis illi sæculi hujus, ut Ecclesiæ minuat auctoritatem, ut vobis regia dignitas au-

geatur. Certe vestram impugnant majestatem, et indignationem Domini procurant, quicunque aut illi. Ipse est qui dilatavit terminos vestros, ipse qui vestram provexit gloriam. Omnino iniquum est si vos benefactoris vestri et Domini gloriam contrahatis, poena dignum est, et procul dubio poena acerbissima punietur, imo Domino propitio non punietur, quia, ipso propitiante, non fiet. Convenit vos sponsus Ecclesiæ per os meum, convenit pastor omnium, princeps apostolorum Petrus, rogantes attentius, ut si eos principatus vestri habere vultis patronos et adjuvatores, pastorem in Ecclesia Exoniensi secundum Dominum velitis ordinari, et eandem de tanto naufragio eripere studeatis. Prima omnium est, cui prospexitis in regno. Attendat, si placet, dignatio vestra quid sit exinde consecuta. Nostis quos exclusit ab Ecclesia, qui et columbarum venditores ejecit, et absit ut quisquam introeat, quem Christus exclusit! Sponsorem me pro Petro constituo, quia honor quem ei exhibebitis, vobis etiam in præsentem centuplata mercede rependet. Ad hæc si moram feceritis longiorem, vel archidiaconum meum, si cum indemnitate vestra fieri potest, mihi remitti quæso.

EPISTOLA LXV.

AD EPISCOPOS ANGLIÆ (7).

Venerabilibus fratribus episcopis, et universis Christi fidelibus, per Angliam constitutis salutem.

Expetiit, ut audistis, hostis antiquus integritatem Ecclesiæ, et omnibus fallaciæ et nequitie suæ inmitens viribus, insolubilem acindere molitus est unitatem. Cæterum foris est indeficiens pietas, sicut ad probationem fidelium procellas prævidet eminentes, ita easdem emergentes et invalentes in usum electorum salubri dispensatione contemperat, ut qui erudiuntur in poena, probati per poenitentiam coronentur. Qui ergo a malitia inhabitantium suam turbati permisit Ecclesiam, eam præcis membris putridis, jam imminente spe pacis incipit serenare, et in capite Ecclesiæ, sede Petri virum apostolicum statuit, electum et consecratum canonicè, ab omnibus qui recte capiunt et catholice approbatum. Is est dominus Alexander, quem in Patrem et pastorem, assensu principum nostrorum, Anglicana et Gallicana receperunt Ecclesiæ, et sanctæ Romæ Ecclesiæ plena devotione obediens, Octavianum, cum omnibus fautoribus suis, velut manifeste schismaticum et hæreticum condemnavit. Inde est quod universitati vestræ præcipiendo mandamus, et exhortamur in Domino, quatenus domino Alexandro tanquam Patri obediatis, et ei reverentiam Romano pontifici debitam, per omnia exhibeatis.

EPISTOLA LXVI.

AD REGEM HENRICUM.

Ex litteris, quas mihi vestra serenitas destinavit, planum est prudentiam vestram suggestionem mali-

(7) MS. V.: *Idem universo clero per Angliam et Scotiam constituto.*

gnantium adversus innocentiam meam fuisse circumventam. Siquidem illi, quos vestros parochianos esse asseritis, a domino archiepiscopo per decanos, et alios officiales suos sæpe citati sunt, et cum in sua contumacia pertinaces semper invenirentur, tandem denuntiatum est eis sub interminatione anathematis, ut copiam sui in synodo facerent. Illis itaque absentibus, imo potius se contumaciter absentantibus, præsentibus fuerunt officiales archidiaconi per quos illi sæpissime citati fuerant. Cum autem per eos, et de citationibus, et de contumaci responsione absentantium constitisset, rem ad consultationem domini archiepiscopi, licet synodus aliud suaderet, credidi referendam. Mihi namque fere tota synodus reluctabatur, et nonnulli detrahebant, dicentes me dissimulare justitiam Cantuariensis Ecclesiæ, et domini archiepiscopi, ob favorem vestrum, qui accepto tempore languoris ejus, ex insperato in ipsum insurgere decrevistis, et Cantuariensis Ecclesiæ terminos ingredi, et eam his quæ centum annis possedit mutilare. Stupebant autem omnes super tanti ausus pertinacia impunita. Cum autem quinque aut septem interjacentes parochiæ, ut aiunt, oculatæ fidei, manifestent fundum, de quo agitur, nullo modo ad Cistrensem Ecclesiam pertinere: erant quoque præsentibus clerici, qui sibi vim et atroces injurias illatas querebantur, et vicinis constabat omnibus, quod eisdem parochianis sacerdotes nostri per totum annum omnia divina ministrant. Hæc et multo plura ad dominum archiepiscopum, et pro parte, me invito, prolata sunt, adeoque undique conclamatum, ut et ego de dilatione nonnullam suspicionem contraherem. Præcepi ergo ut contumaces parochianos suos vestros, sicut decanus et synodus suadebat, anathemati subjugaret. Ego vero die sequenti hoc illi decano, cæteris audientibus, sicut injunctum fuerat denunciavi. Et hæc est illa mea sententia, quam ex ignorantia juris processisse vestra discretio deprehendit et reprehendit. Me si quidem sermone et scientia fateor imperitum, et qui nunc sufficio intueri quidquid voveritis impugnare. Nam ad hoc quis idoneus? Sed nescio an ex vestra prudentia istud processerit, quod illi, qui semper nostræ fuerunt jurisdictioni subjecti, concipientes spiritum sapientiæ grandioris, [ad] voca-

tionem illius, cui, etsi non episcopali jure, tamen metropolitico subjecti fuerunt, dedignati sunt facere copiam sui, vel ad hæc ut fori præscriptione uterentur. Scio enim hæc ex alto processisse consilio. Non tamen hæc allego ad excusationem mei, si me esse in culpa pronuntiaveritis, quia malo a vobis veniam postulare, quam uti rationibus juris, et allegare mandatum Domini, et necessitatem obsequendi. Ad reliqua seorsim respondebitur: consulo tamen ut Dominum meum ante concilium videatis.

EPISTOLA LXVII.

Ad...

Ex testimonio vestro accepimus, quia latrrix præ-

sentium, a clerico, cui matrimonio juncta erat, derelicta alteri nupsit, et ex eo suscepit liberos. Clericus vero peregre moratus in sacerdotem promotus est, reversusque, uxore, quam duxerat, contempta, cœpit in sacerdotii ordine ministrare. Cum vero tam ex eorum confessione, quam ex legitima testium assertione constet, ipsam cum clerico matrimonium contraxisse, planum est quia secundo marito deinceps adhærere non potest. Quod enim clericus se tempore contracti matrimonii subdiaconum fuisse asserit, cum hoc probari nequeat, eatenus proficit, ut indignus censeatur ordine quem contempsit, nec permittatur in eo ministrare, quem conjugatus illicita usurpatione præsumpsit. Siquidem constat cum ex multis, tum ex secundo concilio Toletano, quod eos qui ad subdiaconatum accedunt, oportet continentiam profiteri. Itemque ex concilio Arelatensi liquet, quia assumi aliquem conjugatorum ad sacerdotium non oportet, nisi fuerit præmissa conversio; unde nisi uxor continentiam quam vovere vult præeligeret, procul dubio priori viro restituenda esset, ipseque sacerdotii administratione privatus, corporis sui potestatem juxta sanctum Apostolum indulgeret uxori. Hoc enim et beatus Eugenius in causa simili diffinivit, ut qui relicta uxore ad presbyteratum accesserat, avulsus ab altari rediret ad officium conjugale, quoad uxor vellet continentiam profiteri. Nunc autem, quia clericus in ordinatione continentiam vovit, et uxor votum mariti ob amorem castitatis, et spem poenitentiae fructuosæ, ratum habet et gratum, imminet utrique necessitas continendi, et sacerdoti ad præseus præclusa est licentia ministrandi. Qui enim ad presbyteratum accessit, votum continentiam dissimulare non potest, cum illud aut expressum, aut tacitum, etiam diaconorum ordinationi ex decreto Martini papæ doceatur incertum. Ait enim: Diaconus qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, et se dixerit in castitate manere non posse, hic non ordinetur. Quod si in ordinatione tacuerit, et ordinatus fuerit, et postea matrimonium desideraverit, sit alienus a ministerio, et vacet a clero. Consonat huic et Leo, tuba cœlestis, qui subdiaconibus carnale interdicit connubium, et omnibus sacris ordinibus sincerissimam castimoniam indicit puritatem. Erunt igitur hi perpetuo conjuges, etiam separati, et in conjugio positi, tanquam conjugium non habentes, manebuntque, arcente se voto continentiam, cui obligati sunt, perpetuo singulares. Quod si ad opus carualis commercii forte redierint, si quidem secum, voti fracti, si cum aliis, adulterii reatum incurrant. Nec in eo juvatur præsumptio sacerdotis, quod ab ipso jurandum, ut se tempore contracti matrimonii subdiaconum fuisse doceret, ex abundantia accepistis, cum hoc solus asseruerit, et postmodum in præsentia domini Cistrensis, ut scribitis, se dejerasse confessus sit; ut nec dicenti fides habenda sit, nec neganti, nisi

ut confessio ipsius contra se eundem sufficiat condemnare. Si enim subdiaconus erat, puniendus est contemptor ordinis; si non erat, æque plectendus est conjugalis fidei violator, eo quidem magis quo secundis nuptiis, si tamen nuptiæ sunt dicendæ, causam visus est præstitisse. Ut enim ait B. Augustinus in libro *De adulterinis conjugis*: « Si tu abstines sine uxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam, et peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ. » Quid ergo, si deseris? quid si decennio aut amplius peregrinaris? quid si revertens, cælebem vitam, ignara conjuge, simulas, vel in alterius transis amplexus? proinde tota fere culpa videtur esse presbyteri, mulieris æque levis, nisi quatenus consensu secundo, ex quo primum virum superesse cognovit, secundi viri quidem aut omnino nulla, aut certe minima, nisi et ipse forte prioris matrimonii conscius fuerit. Quia ergo secundæ quæ visæ sunt non fuerunt nuptiæ, maritus posterior si continere non potest, aut non vult, quod forte magis expediret propter liberos, quam vulnerit ducat, tantum in Domino. Presbyter vero, qui causam dedit dissidio, ad restitutionem dotis tenetur uxori, præsertim cum in præsentia vestra, in verbo veritatis, quod omni stipulationi prævalet, in ore sacerdotis se æstimationem illius promiserit redditurum. Si quid autem sincerius et utilius a Domino charitati vestræ illuxerit, ex officio vestro illud explete. Nos enim ista consulendo præscripsimus, sine præiudicio sententiæ sanioris, episcopo Lincolnensi. Presbyter, quem cum latrice præsentium constat matrimonium contraxisse, quia adulterii causam dedit, et uxore relicta, sacerdotium usurpavit, arcendus est a ministerio quod præsumpsit, cum uxor ejus continentiam elegerit. Illicitum est presbytero redire ad nuptias quas contempsit. Continentiæ siquidem votum sacris ordinibus aut expressum, aut tacite insertum est, nec prodest presbytero, quod se tempore continentiæ subdiaconum fuisse juravit solus, præsentem et petentem domino Wigornensi, cum idem disquirente episcopo Cicestrensi se dejerasse confessus sit. Profecto si subdiaconus contraxit matrimonium, ordine contempto et temerato sacerdotio indignus est: si acolythus, æque contempto sacerdotio indignus est, et præsumpto; cæterum qui dissidio causam dedit ad restitutionem dotis tenetur uxori, præsertim cum, in præsentia Wigorniensis episcopi se juramento obligaverit. Præcipimus itaque, ut ipsum compellatis restituere, quod in æstimatione dotis promisit in præsentia domini Wigorniensis aut amplius, quantum ratio exegerit, si ad hoc ejus suppetunt facultates.

EPISTOLA LXVIII.

AD...

Charitatis zelus accenditur in prælatis, quoties deprehendant in moribus subjectorum, unde eis possit salutis dispendium imminere. Nos autem ex teorum conceptione litterarum te decorem domus Domini desiderare confidimus, eique operi diligen-

tiam præstiturum, ut in tua custodia mundi sint, qui ferunt vasa Domini, et ut Domino puritate actuum, et morum innocentia consecrentur, qui ei debent ex injuncto sibi officio sibi subditos consecrare. Cæterum quod a nobis in rebus non ambiguis consilium exigere voluisti, humilitatis nota est, non ignorantæ argumentum. Si quidem tua discretio non ignorat quid sacri canones statuunt de continentia clericorum. Nam et Siricius papa alias in domo clericorum esse non patitur: nisi eas tantum quas propter solas necessitudinum causas habitare cum eisdem synodus Nicæna permisit. Eas autem tam ex decretis Symmachi, quam ex concilio Carthaginensi, variisque sanctionibus Romanorum pontificum facile est colligere, ut hæc solæ videantur admitti, a quibus aut natura, aut reverentia morum, aut honesta causa, qualis est miseratio, in afflictis et corpore debilitatis omnem sinistra opinionis maculam demit: et licet plerique canones matrem, sororem, aviam, amitam, materteram, neptes, domesticamque familiam et personas quas conciliant primi gradus affinitatis, ex cohabitatione noluit esse suspectas. Beatus tamen Augustinus nec cum sorore clericum habitare consensit, eo quod cum sororibus interdum cohabitent non sorores, ubi, sicut ait ethnicus.

Car. Hen. 4. 138

Cognato poterit nomine culpa tegi.

Ex his ergo qualiter tibi agendum sit, cum Romano, quem cum quadam quondam fornicaria sua sub paterni famulitii imagine habitare scripsisti, tua discretio poterit, habita ratione personarum facilius moderari, quam nos quibus personæ ignotæ sunt, et opinio personarum. Neque enim quia cohabitant, eosdem fornicari consequens est, cum possint, Domino propitiante, non esse quod fuerunt, et erratus præcedentes delere poenitentia subsequenti. Verum si personæ suspectæ sunt, ad legitimam purgationem urgeri possunt: demumque poena et absolutio consequetur, cum innocentia eorum in judicio apparuerit, aut reatus. Quod autem de juramento, quod secundum consuetudinem Lincolnensis ecclesiæ præstatum ab his qui ordinantur, adjecisti, non damnamus, quod a Patribus qui in ea præcesserunt ecclesia meliores nobis, admissum est, nec approbamus quidem, cum ex eo liqueat maxime causam periculi natam esse, et facilem materiam gravius delinquendi. Non itaque quod peccatum sit vovere sublimia, sed quia humana infirmitas nititur in vetitum semper (Ovid. *Am.* III, IV, 17), et quod non licet, etiam cum acerbissime urit, acceptat: sic et lege data subintravit et culpa, factumque, ut ait Apostolus, supra modum peccans peccatum, cum illicitorum prohibitioni datæ legis accessit prævaricatio. Viderint auctores et fautores juramenti, quid fecerint. Utinam cesset prævaricatio, castitasque servetur, ut non ex delinquentium, præsentiumque consensu, suscipiat vires peccatum, et negligentia vel malitia incrementum! De illo autem sacerdote, qui in fornicariæ abusum Ecclesiæ

Christ

bona dilapidans, sanctuarii contemnit curam, calicesque inhabili et inepto, redemptionis nostræ indignè et periculose tractavit pretium : hoc præcipimus, ut eum severitate canonica corripas, ut in pœna unius multorum corrigantur errores. Sit itaque sollicitudinis tuæ attentius providere, ut in omnibus ecclesiis tibi commissis, pro facultatibus earum non modò argentei calices instaurantur, sed vestimenta, et omnia utensilia sacri ministerii sic reparentur, ut modo possit honestè Domino ministrari. In hac autem parte, non monachis, non canonicis, non alicui omnino personæ parcas, quin Domino de bonis suis honoris primitiæ persolvantur, et plane quisque sicut Dominum diligit, et animam suam, sic commissam sibi honorabit ecclesiam. Lincolnensis vero sacerdos, si in iudicio culpæ, quæ in eum impingitur, obnoxius apparuerit, et quod illa quæ ei pepererat, sine confessionis aut communionis participatione decesserit, et deinde, ut Christianam haberet sepulturam, in Ecclesia fecerit purificari, tam diu secundum statuta Patrum ordinis qui administratione privetur donec ipsum condignâ pœnitentia, quantum ad humanum spectat examen, constet veniam meruisse. Sed et capellanus ejus eidem pœnæ subiaceat, nisi suam condigne valeat innocentiam declarare. Eoque, si purgatio præstanda est, magis videtur hic onerandus, quominus meruit habere fidei, dum confessioni propriæ visus est reluctari. Et quidem ejus est mortuum solvere et ligare qui solus potest mortuos suscitare, et qui potestatis hujus arbitrium discipulis contulit super terram, hanc speciali privilegio divinæ majestatis in cœlis retinuit dignitatem. Cæterum, dilecte in Domino filii, ea cautelæ diligentia versare in talibus, ut videri non possis sitire pecuniam delinquentium, sed, quod pastorem decet, quærere salutem animarum. Nosti siquidem quod et sæculi leges eos acerbissime puniunt, lege Julia repetundarum, qui in faciendis ex officio, vel non faciendis, sordidum sectantur lucrum. Sed et canones prælatis omnibus ordinis et officii sui periculum infligunt, qui interdictum subjectis officium pretio accepto aut promisso restitunt. Ergo ut in tua sedulitate glorificetur Deus, et tuum ministerium honoretur, excute manus tuas a sordibus et calumniis, ne officium iudicis, quod tibi a Domino commissum est, negotiationis species videatur.

EPISTOLA LXIX.

AD EPISCOPUM CESTRENSEM.

Domino Cestrensi.

Quæ perniciosius lædunt, et Ecclesiam immundioribus sordibus polluunt, ex officio pastoralis debemus acrius persequi, et a domo Domini validius propulsare. Si quidem et nos ex consensu culpa subditorum involvit, et reos convincit ante Dominum, nisi eorum delicta, cum valemus, studuerimus emendare. Meminimus autem vos per Alanum de Wilnai, archidiaconis et decanis, et officialibus Conventrensium Ecclesiæ scripta nostra misisse ad

A convellendam pestiferam radicem Simoniacæ pravitatis, quæ in episcopatu Cestrensi de novo dicitur germinare. Nam vicarii, ut in ecclesiis admittantur, singuli XII denarios coguntur exsolvere, et hanc redempta quodammodo Domino sanctificandi licentia, annuam ministris potius Satanae quam Ecclesiæ, solvere pensionem. Hoc autem amplius fieri sub anathemate prohibuimus, tradentes Satanae principi suo eos, qui hanc Simoniacam pravitatem ulterius exercebunt. Præcepimus archidiaconos et ministros eorum antiquis consuetudinibus esse contentos. Sicut autem iterata clericorum de Dorberia lacrymabilis indicat querimonia, jam dictus Alanus mandatum nostrum diu fraudulenter suppressit, donec ipse et complices sui suam in dispositione pauperum potuerint explere pravitatem, et quasi eos ad vetitum nostra prohibitio animasset, imminente solemnitate Paschali, sacerdotes quibus ex necessitate sacramenti sacrum chrisma deesse non poterat, illud emere compulerunt. Quod quam sit sacris canonibus adversum fidelis novit Ecclesia, nec ipsi poterant ignorare, cum constet sanctæ memoriæ Gaugerum episcopum vestrum hac venditionem chrismatia apud vos condemnasse, et sub anathemate prohibuisse, ne ulterius distrahatur ad pretium. Unde quidam ad nos venientes detulerunt, se a Joanne Lexoviensi, et complicitibus suis gravamina multa perpressos. Quidam etiam queruntur quod eos per appellationem ad nos factam ab officio suo suspendere conatus sit. Inde est quod discretioni vestræ præcipiendo mandamus, quatenus rei veritatem exactissima diligentia iniquitatis, et si A. litteras nostras fraudulenter suppressisse constiterit, eum auctoritate nostra ab officio suspendatis, donec vobis et Ecclesiæ Cantuariensi condigne satisfaciatur. Joannem quoque Lexoviansem, et ministros archidiaconi Dorberiensis compellatis auctoritate vestra restituere clericis quod ex prava, quam præmissimus, consuetudine, vel sacri chrismatibus exsecrata venditione ab eis extorserint, postquam nos hanc nequitiam condemnavimus. Si vero vobis in hoc obtemperare neglexerunt, eos auctoritate vestra ab introitu ecclesiæ suspendatis, donec ablata clericis restituant, et satisfaciant nobis. Si autem aliquos post appellationem ad nos factam suspendere præsumperint, eos relaxetis, et suspensores denuntietis a nobis esse suspensos a liminibus ecclesiæ, quandiu aliis in inflicta sibi suspensionis sententia persisterint. Quod si hanc nostram contempserint auctoritatem, præcipimus ut cum litteris nostris adæquatis venerabilem fratrem nostrum Herefordensem episcopum, et contemptores sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ faciatis publice excommunicari.

EPISTOLA LXX.

AD REGEM.

Regi Anglorum.

Audita undique collisione regnorum, et emergentibus novis rerum figuris, et increbrescentibus a

nostra iniquitate malis, præcipuam de salute vestra, unde tot populorum salus est, concepimus sollicitudinem, quæ super flagellum Domini, quo per gratiam ejus flagellantur in corpore, die noctaque affligit in mente. Unde cogimur statum vestrum per nuntium explorare, qui cum si fieri posset, mallemus præsentialiter intueri. Meminimus autem nos vobis supplicasse, ut salutem, cum præsentiam vestram malitia temporis invideat, archidiaconum nostrum, qui nobis unicus est, et consilii nostri primus redire permitteretis. Debuerat enim venisse non vocatus, fueratque inobedientiæ ante Dominum et homines arguendus, nisi cum vestra necessitas excusaret. Sed quia voluntatem vestram nostræ semper prætulimus, et quatenus licuerit proferre decrevimus, ipsi quod deliquit pro voluntate vestra indulgemus: volentes, ut quoad necessitas exegerit, insistat obsequio vestro, et ut totam fidem suam et industriam necessitati vestræ accommodet, præcipimus; ita tamen ut quam cito poteritis carere eo, ipsum, si placet, redire permittatis. Nam et ego ipse, quem misericordia Domini afflixi lecto, etiam cum temporalis vitæ dispendio, negotia vestra libentissime portarem in humeris meis, dum pax reformaretur terris et populis, quæ vestro regimini commisit Dominus. Spero autem quod quanto libentius acquiesco, et semper acquievi voluntati vestræ, tanto si placet benignius condescendetis necessitati meæ, et preces meas de remittendo cancellario, et promovendo negotio Exoniensis Ecclesiæ facilius audietis, noveritisque pro certo quod id nullo modo peteremus, nisi illud crederemus esse Domino gratum, et vobis utile et honestum. Audite si placet quod in isto tam affectuose postulamus articulo, fortasse nihil amplius peturi.

EPISTOLA LXXI.

AD R. ARCHIDIACONUM.

Archidiacono.

Sæpe jam revocatus es, qui ad unius patris semis et languentis vocationem rediisse debueras. Et quidem verendum est ne tarditatem tuam puniat Dominus, si ab inobedientia obsurdeseis, beneficiorum immemor, patrisque, quem languentem in humeris portare debueras, contemptor. Eras omnino inexcusabilis et maledictioni nostræ proximus, nisi tuam absentiam sub prætextu necessitatis suæ dominus rex excusaret. Cæterum, quia publicam utilitatem, quæ in negotiis domini regis vertitur, private utilitati præferimus, voluntatem ipsius, quam semper, quatenus licuit, et expediebat, nostræ prætulimus, adhuc sustinemus nostro præjudicasse mandata, sub ea tamen conditione ut quam cito gratiam ejus potueris obtinere, ad nos redire non differas. Et hoc tam necessitati tuæ, quam voluntati ejus ad præsentia indulgemus, veriti periculum tuum, si, eo offenso redieris. Timemus enim ne si periculum amissæ gratiæ pro nobis incurras, eam per nos recuperare non possis. Breves enim sunt dies nostri, et quam sumus nos ipsi, aut nostri pro nobis

exinde gratiam habituri, non satis exploratum est. Languet enim plerumque gratia defunctorum, et cum ipsis meritorum memoria leviter evanescit. Speramus tamen, et utinam spes nostra nullum confundat, invalescente charitate in cordibus amicorum nostrorum per Spiritum sanctum! Tu vero nequid in fraudem hujus indulgentiæ facias, modis omnibus præcave, certus, quia justitia Domini nullius hominis errore deluditur. Ad hæc in promovendis precibus nostris apud dominum regem super negotio Exoniensis Ecclesiæ, dilectionem et diligentiam tuam experiendam esse decrevimus, rogantes attentius ut ea sic procures, ut hoc absentiae et domini regis, et tuæ habeamus solatium, et promissi invicem amoris et obsequii certissimum argumentum. In eo autem sumus articulo, et consilium nostrum suspectum esse non debeat, et quo non audeamus, præsertim in ecclesiasticis aliquid postulare, quod non credamus Domino placiturum, et Ecclesiæ et regno conducere, et modis omnibus expedire. Utique si rem grandem peteremus, confidimus esse nos audiendos. De monacho, qui se abbatem Boxel. gerit, rescribe voluntatem domini regis et consilium tuum.

EPISTOLA LXXII.

AD ABBATISSAM DE ANDREWSBURI.

Quoties personæ ecclesiasticæ omni jure contempto ecclesiasticas impugnant sanctiones, eo quidem gravius puniendæ sunt, quo ad sacrilegii erimen et scelus apostasiæ quodammodo videntur accedere. In eos siquidem merito exercetur acerbitas juris qui sub habitu religionis, et quodam impio velamine pietatis impune justitiam subvertere moliantur. Hoc tui esse propositi sæpe audivimus, et si vera sunt quæ dicuntur, jam palam erumpit impietas, et ut audaciam tuam exerceas in innocentium læsione, Romano schismati, et nostræ infirmitati æque congratularia. Sed potens est Dominus, suam seronare Ecclesiam, et nostrum pro beneplacito suo relevare laborem, et tibi pro meritis respondere. Distuleramus pœnam suspensionis ad tempus; sed, ut dicitur tu diutius pœnam suspensionis non pateris suspendi. Niteris enim sedis apostolicæ statuta convellere. Et ad succidendam radicem fundaminis tui, securum provocas festinantem. Constat enim dilectum filium nostrum Jordanum Saresberiensis Ecclesiæ thesaurarium a domino papa Adriano in possessionem ecclesiæ de Froila confirmatum: et tu eum, sicut ejus indicat querimonia, in injuriam sedis apostolicæ et nostram, violenter et manu armata, quod nec feminam, nec monialem, nec religiosum quempiam decet, destitnere præsumpsisti. Quia ergo ei in justitia deesse non possumus, tibi præcipiendo mandamus, quatenus ei aut præfatam ecclesiam cum ablaturum integritate sine dilatione restituas, aut in Octavis Assumptionis Beatæ Mariæ nostro conspectui super objectis appareas responsura. Licet enim de jure tuam possemus punire inobedientiam: malumus tamen per patientiam exspectare dum cito

errata corrigas, et sic imminens flagellum evadere merearis. Munitus est Jordanus apostolico privilegio, munitus est litteris tuis, munitus est testium sufficientia, sicut nosti, et meminisse debueras, quam fideliter, quam utiliter ipse et sui persæpe sudaverint.

EPISTOLA LXXIII.

AD . . .

Oportet mihi successus fortuna invidet, et pio affectu sæpiissime impia reluctatur. In partibus vestris cordis mei thesaurus pridem locatus est, et quod in mundo pretiosissimum duco, apud vos mihi est fidelium copia amicorum. Sin autem deceptus sum, gratus tamen est admodum labefactæ et credulæ opinionis error. De moribus enim amicorum sanctum semper esse debet, venerandumque judicium; perversi ingenii est de eis facile perperam judicare, recte quoque copiam dixerim, eo quod multis amicus me vice versa a multis amari confido. Confido, inquam, a spe indubitata non ambigens, et scio quod spes ista non confundit, eo quod charitas nescit sinem confusionis. Licet enim interdum errorem habeat ex simplicitate conscientiæ, omnem vitat confusionem ex merito subvenientis gratiæ, virtutisque perfectæ. Quid ergo dulcius quam talem thesaurum frequenter invisere, unde anima jucundatur, et alios jucunditatis suæ facit esse participes? Ubi est amor, inquit, ibi est oculus, et ubi est thesaurus, ibi est cor tuum. Quid ergo amarum quam ab ejus contemplatione suspendi, quod aut solvit, aut præ cæteris cor appetit, et in quod radius oculi semper tendit? Hæc quidem amaritudo mea jampridem, et amaritudo amarissima, ut neminem apud vos videre licuerit amicorum, unde teste conscientia, ut huic mederer angustiae, me nuper impelli permisi, ut descenderem ad gentem amicam, sed causam invisam. Accessi quidem ad vos, sed ibidem gravatus, cumlatus, et exulceratus est dolor meus. Cum enim desideratam faciem vestram nocturno tempore, et ad modicum, et vix vidissem, eadem mihi solito infortunio cito nimis subtracta est, ut eam nec ad salutandum mihi discedenti, et eo magis cupienti mane licuerit videre. Quæsi diu, diu expectavi, rogavi, sollicitavi multos, sed non fuit qui adjuvaret, hoc in me tunc fortuna potuit; sed licet temeraria sit amare et salutare absentem, nec audebit, nec quidem poterit prohibere. Valete et præsentiam vestram animo meo subtrahi non posse noveritis.

EPISTOLA LXXIV.

AD ABBATISSAM DE AMBRESBURI.

Regia nos impellit auctoritas, ut sanctæ Romanæ Ecclesiæ vindicemus injuriam, et, ut de nostro taceamus, contemptum regiæ majestatis. Nos autem ne istud facere cogereur, vos paterna mansuetudine commouimus, quatenus dilecto filio Jordano thesaurario restitueretis possessionem ecclesiæ de Froila, quam ei constat præsidebe beato Adriano

fuisse a Romana Ecclesia confirmatam. Unde et ipsum post edictum domini regis, in contemptum Ecclesiæ Romanæ violenter et absque ordine judiciario ejecistis, sicut ejus iterata indicat querimonia. Sed quia adhuc in vestra contumacia perseveratis, vobis præcipiendo mandamus, quatenus juxta mandatum domine reginæ, quod suscepisti, memorato Jordano præfatam ecclesiam tenere permittatis, sicut in transitu domini regis auctoritate apostolica possidebat. Alioquin cum in Octavis Beatæ Mariæ nobis apparueritis, contemptum sanctæ Romanæ Ecclesiæ præterire non poterimus impunitum. Et si domina regina, quod in edictum regis commisistis, condigna correctione emendaverit, nos illud ratum habebimus, quoniam ex auctoritate canonum, nisi B jura taliter contemnuntur, ad reprimendum malitiam manus adhibenda est militaris. Prohibemus etiam auctoritate Ecclesiæ Romanæ et nostræ, ne decimas et bona ecclesiæ ante judicii examen distrahere præsumatis.

EPISTOLA LXXV.

AD ABBATEM CELLENSEM.

Cellensi abbati.

Quantam operam dederim promovendo negotio, pro quo in Angliam miseratis, veritas novit, et discretioni vestræ non sit incognitum. Et licet nunquam bene speraverim de profectu, quia noveram mores hominis, qui semper adversus Ecclesiam dimicat, et loca venerabilia potius deprimit quam exaltet, et quatenus permittitur, destructioni quam ædificationi magis insisit; cum tamen primo per nuntium et litteras sollicitavi absentem, itemque præsentem in facie domini Cantuariensis, et tandem cum ex aliis causis ad partes illius descenderem, accitis amicis et familiaribus ejus satis institi, ut si non poterat induci ut daret quod promississe dictus est, dispendium ecclesiæ vestræ, et confusionem vestram, transmissio alicujus solatii beneficio compensaret. Cæterum, quod ab initio præægiebam, quanto magis pulsabatur, eo magis et magis innotuit. Dimisso ergo comite, illum qui vos deceperat, persecutus sum, obtinuitque ut eum anathematis vinculo Cantuariensis archiepiscopus inodaret, et D transmissis ad episcopos litteris juberet comprehendendi. Profugus itaque factus est a facie Domini, ut a fidelibus ejus omnino nequeat inveniri. Latitans autem forte cellas et monasteria circuit, et se nunc Cluniacensem, nunc Remensem, aut cujus libuerit professionis monachum gerit, et, sicut accepimus ab his, qui eum viderunt, jam abiecit nomen infamiæ, et se Barathi filium radendum omnino de libro justorum et omni fidelium congregatione, Radulfum Barathi diffidetur. Puto etiam quod qui monachum pridem abiecit, projecit et nunc habitum ejus, in quo metuit deprehendi. Sed auctore Domino spero, licet hoc moram habeat, quia comprehendetur in operibus manuum suarum. Fratri autem qui cum eo venerat, eventus negotii imputari non de-

bet, quoniam ex contingentibus nihil omisit, sed A
satis vigilanter institit, donec ei, accepta corpora-
liter comitis responsione, constaret se frustra
laborasse. Hoc enim a festo Beati Remigii respon-
sum accepit. Exinde, sicut vobis scripsisse me
memini, aliquantulam moram fecit, ut amicos, quos
nondum viderat, visitaret: rediit tandem. Si pa-
trocinio indiget alieno, et meum quid potest, quæso,
ut eum paterno recipiatis affectu, et ea tractetis
mansuetudine, quam moribus ejus novistis expedire.
An plus orare liceat, aut expediat, plenius nostis.
Scio utique quia qui vos familiaris novit, rem im-
probam aut petere non audet, aut impudenter pe-
tit. Hoc itaque vobis ascribere fidelius ausim, quam
Portio Catoni familiari suo Cicero pridem ascrip-
serit. Mitto vobis munus exiguum eo fiducialius, B
quod ab antiquo didici vos in talibus non tam pen-
sare pretium muneris quam mittentis affectum. Mu-
nus tamen est acceptione dignum, si tamen cum
mittentis affectu significatio muneris attendatur.
Hoc utique vas salarium est argenteum, aureas ha-
bens notas. Recte quidem, eo quod illius salis ha-
betis copiam, quod eo præcepto legis sacrificiorum
est omnium condimentum. Sed et illud Domino of-
fertis examinato eloquii casti argento, et aureæ
virtutum imagines in speculo verbi et operis reni-
dentem intuentibus, eosque provocant, ut imitatione
virtutum possint esse speculum aliorum. Sed et
ipsa rotunditas formæ congruit perfectioni vestræ.
Nostis autem quia sacrarum rerum signa venera-
bilia sunt et in materia villiori. Ego autem arbitror C
quod et si munus vilesceret ab æstimatione sui,
convalescet tamen gratia ejus, eo quod meam cha-
ritatem et vestram cum sapientia significat, sanc-
ticitatem. Quia frater Thomas solus erat, ei servien-
tem equitem dedi, quem, cum ad vos venerit, prout
magis placuerit retinebitis aut remittetis, equitem
sive peditem, tarde quoque aut cito. Equum enim
domino Thomæ dedi, ita tamen ut eum sibi dis-
trahere in Anglia non liceret. Exinde autem, cum
a nobis exierit, pro animi sui arbitrio utetur vel
abutetur eo, sicut suo, imo revera suo. Nec ob aliud
legem dixi donationi, nisi ut honestati accipientis
consulerem, et necessitati itinerantis providerem.
Nam quod ad sumptus necessarios quidem, et si D
forte non omnes voluntarios, libenti animo mini-
stravi. Servienti quoque non tenetur in aliquo, nisi
forte ex cultu religionis ad charitatem et ad fami-
liaritatem, jure convictus et societatis. Ego si qui-
dem ei ex pacto teneor, et auctore Domino satis-
faciam. Mora ergo ipsius aut reditus a vestro pen-
det arbitrio, et per eum quod placuerit rescribetis.

Præterea quia expositio magistri Hugonis apud
nos inveniri non potest, illam, si placet, transmittite.
Recolo enim quod apud vos est. Boetium quoque
de Trinitate, quem apud vos, et libros quos apud
dominam Simonem priorem Pruvini deposui, quon-
iam eis frater meus indiget, si placet, per eundem
michi mittatis.

EPISTOLA LXXVI.

AD EUNDEM.

Eidem Cellensi.

Devotionis meæ fidem vobis pridem arbitror esse
notam, ut de ea non debeatis omni spiritui cre-
dere. Hoc dico ne, si frater Thomas sinistram
quidpiam auribus vestris instillare præsumperit,
fidem adhibeatis, quoniam est aliquid inter me et
illum, unde vestrum, aut discreti cujuslibet non
reformido subire judicium. Quod ut possitis exami-
nare facilius, rem paucis aperiam. Elapsis admo-
dum paucis diebus, postquam ad nos applicuit,
palam omnibus factum est, quia ei labor perierat,
et vobis opera et impensa. Deinde nobiscum, et
in circuitu nostro moratus est per dies aliquot, et
se levius quam expediret, in verbo duntaxat et
gestu (nihil enim er iminosum in eo argui potest)
paulisper habere cœpit. Confluunt ad nos multi sa-
pientes et insipientes, ut error aut prudentia
nusquam possit facilius deprehendi. Sicut ergo
placebat hominis sobrietas et continentia, sic levi-
tas verbi, et gestus, et consiliorum inconstantia
displicebat. Movebatur enim facile et intemperanter,
sed iram interdum facile deponebat, et quia con-
victus curialium, popularisque tumultus simplicio-
ribus animis nunquam aut raro proficit ad religio-
nem, consulto ipso circa monasteria, et canonicas,
quibus familiaris eram, dum apud nos degebat, vo-
lui immorari. Interim quoque consuli, ut cognatos
suos, quos volebat, inviseret; ita tamen ut eis ne-
quaquam daret spem reditus sui. Expertus enim
sum in multis negotiis, quod cum in turba sæculari
solum monachum versari periculosum est, in gente
nostra periculosissimum est. Puerum ergo, per
quem vobis gratias egi de panibus, potum quoque
petens, quoniam non magis epulo quam bibo sum,
sicut nostis, ad vos destinavi, ut vestrum super,
mora vel reditu ejus consilium reportaret. Quo mo-
ram faciente, cum hoc expedire cerernerem, fratrem
Thomam monui, ut rediret. Molestum quidem fuit,
nec ob hoc destiti, sed eo magis institi, quod de eo
retinendo, plures, qui eum ad modicum, et, ut fit,
in transitu viderant, videbam sollicitos. Nam et
me quidam eorum sollicitabant. Magis itaque mo-
tus sum, et ut rediret, majorem operam dedi. Nam
de industria subtraxi sumptus, consilia reprobabam,
et quasi calcaribus urgebam ut rediret. Hoc autem
ei molestissimum fuit, eo quod natalium dierum
festa inter cognatos et amicos, et notos, in locis
plebeis, et ab omni reverentia exemptis transigere
decreverat et condixerat. Malui ergo me opponere
indignationi ejus, quam acquiescere consilio peri-
culoso. Frater enim mitis est, et bonæ voluntatis
ut credo, sed simplicior adhuc, quam ut in turbis
populorum regimini suo committi expediat. Nam
præter levitatem aut nihil, aut minimum in ipso ar-
guo, eo tamen excepto quod aut nullus aut rarus
est, in quo non inveniat quod carpat, et hoc ab in-
natæ levitatis fomite arbitror evenire. Videbam

quidem mihi alterutrum imminere discrimen, ut aut ego periclitarer in gratia ejus aut vestram mereror amittere. Fateor culpam meam, deliberavi quidem, et amplius, quam per mensem, sed tandem collecto spiritu me constanter indignatione ejus opposui, ne fidei, quam vobis debeo, periculum facerem. Compuli ergo ad reditum, et hæc quoque est culpa mea. Consilio meo tandem invitatus acquievit, sed gratum habet quod acquievit tandem vel invitatus. Inde simultatis causæ, inde detractionis fontes, inde totius officii mei obsequii denigratio. Misistis ad nos quandoque fratrem Thomam Norwicensem, fratrem Willelmum, et aliquos alios. In eo acquieverunt omnes, sed neminem eorum piguit meo acquievisse consilio. Solus hic stum meo aliquandiu prætulit, sed tandem acquievit. An deliquerim, judicate. Et quoniam frater quidem simplex est, et minimo, ut credo, malitiosus, precor ut eum charum habeatis, et utamini eo, quoniam utilis est, et sicut sibi in locis publicis nequaquam committendus, ita in obsequio vestro necessarius. Aliud forte de se ipso testimonium perhibebit, sed me nihil urget ad mentiendum. Solebatis et mihi credere. Nec adhuc quidem demerui, conscientia et verbi mei testis in cælo fidelis est, et qui omne mendacium punit et mercede amicam sibi remunerat veritatem. Latorem præsentium minus diligere consuevit, ex quo eum coegit ad reditum, suspicatus quod me induceret, adeo quidem ut illum vix coegerim transfretare, sed ad hoc me coegerat amor vester, cui debeo quidquid sum et possum, imo et quidquid ero et potero, et si quid tamen amplius potuero. Valete.

EPISTOLA LXXVII.

IN AD...

Gratiæ vestrae congratulor, quæ dum amicorum meorum, ut creditur, profectum quærit, meum promeruit famulatum. Cæterum, sicut non possum non approbare charitatis affectum, sic non possum simplicitatis non reprobare consilium. Gradus enim, in quem illum amicum vestrum vultis intrudere, nec proposito ejus congruit, nec ætati, sed certe nec salutis. Desiderio quoque vestro cum multis aliis ratio temporis refragatur, et loci. Nemo potest duobus dominis servire, ut liquidum sit justum non posse et profectui fratrum invigilare utiliter, et satellitibus curiæ ad gratiam famulari. Nonne iste in patrocinium improbitatis, ne dicam flagitiorum, ad singula regiam opponunt auctoritatem? Bene ergo agenti et tuenti ecclesiasticam libertatem apud vos obstat regis, sed male agenti reclamatur ubique auctoritas legis Domini. Quis senem in consulatus angulo positum, comode faciat circuire provinciam, et emergentibus novæ difficultatis articularis in momento transcurrere? Alienum fuit semper a proposito hominis, aliorum ob avaritiam explorare vitam, vicinorum insidiari operibus, amicos reos facere, notos pariter et ignotos, ut placeret alii, aut questum faceret sibi, spoliare. Sed amodo erit,

A auctore Domino, alienissimum. Non ad injuriam alicujus hæc scribo. Sed depingo organum Satanæ, quod sub pallio hujus quandoque videmus latitare; latitare, inquam, at insanire et debacchari rectius dixerim. Nomen enim honestum et utile, et a sanctis Patribus proinde institutum est, sed sub velamine pietatis, rectique officii, vesanit actio impudica, cæca ambitio, crudelitas impleta, insignis avaritia, impurus et impudens questus. Quid delatore sene, sacerdote, impurius, impudentius, aut nequius? Nunquid tantam famæ et conscientia jacturam faciet, ut placeat satellitibus curiæ? aut quomodo si eis displicuerit, ministrabit? In summa, aut illos, aut vos habebit infestos, cum neutrum ei expedit, aut suis. Parcite ergo amico, nec ei multorum, et quod maxime veremur, Domini inimicitias; procuretis. Noveritis autem quia dominus archiepiscopus petitionem vestram omnino reprobatur, nec aliquem ex amicis decanum hujusmodi, id est delatorem convicaneorum, fieri sustinebit.

EPISTOLA LXXVIII.

AD CANCELLARIUM ANGLIÆ.

Juxta mandatum dilectionis vestrae, litteras domini mei ad dominum regem et vos sub ea auctoritate conceperam, ut vobis redeundi festinata necessitas indiceretur, nisi crimen inobedientia malletis incurrere, et cum poena anathematis dispendium bonorum, quæ a Cantuariensi Ecclesia habetis, sustinere. Cæterum ad preces regias ab insperato per Hugonem de Doura domino meo porrectas cum blanditiis et promissionibus transmissis, hunc coactus sum, urgente mandato domini mei, temperare rigorem, et necessitati publicæ aliquid indulgere. Si enim vera sunt quæ dicuntur a redeuntibus, et utinam vera sint, rex et tota curia adeo pendent de consilio vestro, ut nec spes pacis immineat, nisi eam vestra prudentia præstet. Unde dominus meus quandoque hæsitare cœpit quid sit quod dominus rex et vos super reditu vestro maturando aut differendo interdum contraria postulatis et scribitis, cum in aure et ore vulgi sottet, vobis esse cor unum et animam unam, vel urgente familiaritatis amicæ stimulo idem velle, et idem nolle necesse sit vobis. Quæsit etiam quandoque an aliqua in re ista posset esse collusio. Et ego, quid veritas habeat mihi videor præsentire, et quodammodo statum absentis et laborantis præsentialiter intueri. Cum itaque litteras conceptas damnare compellerer, fluctuare crepi, an expediret nuntium magis retinere, quam mittere. Sed quia jam accepta licentia, quam præmachinati eramus, egressurus erat, sedit tandem animo, vestrum animum explorare, litterasque quam urgentes potui, licet aliquid indulgeat regis voluntati, vobis et illi transmittere procuravi. Porrigit per vos et per litteras suas preces dominus noster regis majestati, confiditque se fore audiendum, si vos operam dederitis promovendis illis. Nec unquam meministi ipsam ali-

quid affectuosius postulasse : et quidem honestæ sunt, et quas justum est exaudiri, et quarum repulsa ei non modo confusionem, sed et diffidentiam gratiæ, quam semper promereri studuit, super omnia reportabit. Hoc autem est ut de promovendo in ecclesia Exoniensi magistro B[artholomæo] Exoniensi archidiacono, viro honesto et literato, et pro quo sibi iudicare audeat, regium consensum et auctoritatem obtineat ; sæpeque familiaribus suis dicit, illis tamen duntaxat, quibus hoc verbum communicare licet, se non multam habere gratiam domini regis, si repulsam patiat, de persona honesta et litterata, cum Robertum filium Hardingi de persona illitterata, et inutili pridem audierit, nisi per canonicos Exonienses, et alios timentes Dominum, consensus ille fuerit impeditus. Scripsit enim super hoc dominus rex, ipsunquæ archiepiscopum in lecto languoris decubentem, quidam sollicitare ausi sunt, ideoque donari sibi petit, quod canonicè fieri potest, quod contra canones pecunioso pridem indultum est. Fama est apud nos quod trium vacantium episcopatum redditus ad liberationem vestram vobis dominus rex concesserit, sed non ideo minus de patrocinio vestro in opere isto confidit. Multa quidem sunt quæ in hac parte poteritis allegare, nec dubito de affectu, si ei operam dare placuerit. Nota est industria vestra, et quid Lincoln. quid Eborac. et in aliis multis egeritis, neminem nostrum latet. Dimittite animam patris vestri, accepto beneficio petitionis, hilarem, et preces illius faciat audiri, qui, sicut ipse litteris suis domino regi scribit, nihil ulterius petiturus est : verba sua in ore nuntii posuit, eique dedit in mandatis, ut in omnibus id loquatur et faciat quod ei prædictaveritis. Noveritis autem, quia si distuleritis usque ad adventum domini regis, petitionis effectum, eo ipso putabit quod in mortem ejus dilatio quærat. De his satis, præsertim sapienter. De cætero mihi et magistro Willelmo de Slidis clerico vestro, de exhibenda justitia duo brevía domini regis necessaria, juxta formam petitionum quas vobis transmittito. Valet, et quod placuerit, transcribite. Hoc autem sciatis quia vobis modis omnibus expedit, ut ante exitum domini nostri redeatis, et si vos incontinenti oportuerit transfretare. Valet iterum et semper. Novit Dominus quia ille, pro quo dominus archiepiscopus sollicitat, totius hujus verbi ignarus est.

EPISTOLA LXXIX.

Forma eligendi.

Ex relatione nobilis viri Ricardi comitis Devonix et Alani de Furnellis qui se interfuisse asserunt iis, quæ sanctæ memoriæ R. prior vester agens in extremis disposuit, nuper accepimus, quod præfatus amicus Domini interrogatus a vobis quem fratrum, si ipse forte in fata concederet, sibi duceret subrogandum, fratrem Ricardum ex nomine designavit, suadens, et pia, qua præditus erat, modestia, sub imagine consilii præcipiens, ut omnes ipsius obtem-

PATROL. CXCIX.

peraretis arbitrio. Observandum quidem erat sancti Patris mandatum, præsertim illud quod dictabat Spiritus Deo plenus, cum de carnis ergastulo migraret ad Christum. Nunc autem, sicut nos ab intermeantibus de novo accepisse dolemus, post mortem sancti viri expetivit vos Satanas, ut per Petrum de Tanton et Willelmum fratrem ejus, vos in eribro ventilet levitatis, et ejectis parietibus regione, eam, quam in vobis sanctus Pater fundaverat, scindat et dissipet unitatem. Plane quicumque hoc moliantur, quantum in ipsis est, Christum exterminant de medio vestri. Siquidem in sanctitatis et justitiæ pace factus est locus ejus, sine qua nemo videbit Dominum. Inde est quod universitati vestræ in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus fratri memorato, quem vobis Pater decedens præfeci voluit, in omnibus quæ ad Dominum sunt, fideliter obediatis, donec in ecclesia Exoniensi, cui domus vestræ custodia duplici jure, spiritualium et temporalium, commissa est, auctore Domino, possimus ordinare pastorem, sine cuius præjudicio interim hoc præcipimus observari. In eos autem qui præfati prioris dispositioni adversari præsumperint, jubemus severitatem canonicam exerceri, ratam habituri sententiam quamcumque in Petrum, et Willelmum, aut alios complices eorum, si quos habent, sæpeditus Ricardus a priore prænominatus protulerit.

EPISTOLA LXXX.

AD ...

Lator præsentium, Londonia oriundus, ut ait, de genere suo diligentius perscrutatus, locum natalem citra Cornubiam ulteriorem non potuit invenire. Is amicus noster, si vera sunt quæ proponit, a quodam decano vestro spoliatus est, et longe aliter injuriatus, quam civem Londinensem oporteret. Præceperat dominus rex, ut accito decano, et complicibus ejus, causam hanc dominus archiepiscopus examinaret; sed quia de prudentia vestra et justitia confidit plurimum, eam committit vobis, ut ad faciem potentioris adversarii, Dominum in paupere, si veritati innititur attendatis. Alioquin ad exhibendam concivi nostro justitiam, regio mandato, non sine vexatione decani, urgetur archiepiscopus. Seria res est, etsi pauperum spolia decani et archidiaconi ludum ducant. Quidni? aliorum tristitia in eorum gaudium cedit, in quorum manibus iniquitates sunt, et sinistra eorum aut repleta est muneribus, aut eis inhiat. Hæc enim hominum monstra dextras non habent. Sicut enim quidam in virtutis exercitio ambidextri sunt, sic isti ambilævi convincuntur ab avaritia et rapina. Hæc adversum archidiaconorum rabiem, pro paupere concive nostro quem secretus ulterioris Cornubiæ sinus juxta turrem Londoniensem edidit. Quod autem ad statum domus nostræ pertinet, idem est qui fuit, et paulo lætior. Nam metus ille, quem vobis episcopus Rossensis et Ranulfus noster incusserant, supervacaneus existit, eis res seria agebatur, et ad quam

præsertim cupide fuerat properandum. Vocati enim erant, centum marcas et aliquid amplius accepturi. Alter tamen eorum vigilias, et sollicitudinem suam doluit esse delusam, eo quod sibi nihil acceperat. Alter enim « Omne tulit punctum, et miscuit utile dulci (HORAT. *Ars poet.* 343). » Nunc intelligam si viget in te spiritus prophetiæ, ut respondeas incunctanter, utrinam eorum res ad votum cesserit, quo si fueris destitutus, consule adolescentem nostrum, qui quoties accedit ad me, sicut doctior, ita tenuior abeo. Expedi enim ut quod loquor sit absconditum ab oculis ejus, ne si forte trium vocalium collisionem deprehenderit, turpis soni et irregularis verbi mulctam cogar exsolvere. Nam in patrocinium meum exbusiones auctorum frustra prætendam veni regulare jus opponenti, et qui grammaticæ præceptis invigilat. Quod si secretum istud minori, ut pœnam exigat, frater noster major prodiderit, tu meum procura negotium, dicasque non aggressum esse, ut cum grammatico adolescente de grammatica contendam, sed ut quibuscumque verbis potero amici Londoniis a Cornubia causam agam. Quod si alterutrius periculum imminet, salius duco cum dispendio grammaticæ, causam lacrari, quam, ut grammaticæ loquar, causæ subire jacturam. Cum enim duo quondam patroni causarum, nunc pastores, ut dicitur, animarum, et officio episcopi, Lexoviensis scilicet, et Cicestrensis, dispari via procederent, et Lexov. causæ mallet facere detrimentum, quam verbi, qui nunc Cicestriæ est, ei pictam cedebat linguam, sed triumpho gloriam diligenti rerum observantia præripiebat: neutrum imitari valeo, sed alterius credo præferenda vestigia. Igitur agamus quod agitur, et pauperis concivis nostri causam habeas commendatam. Quod ut diligentius facias, ei crepidas dedi, quas amicus noster Jordanus subprior Lewensis tibi transmiserat. Paginam verborum implevi foliis, et quia dulce erat loqui in aure amici, et quia non erat res nova, quam tibi significari oporteat. Valete, et ut valeant, fratribus nostris denuntia, fraterni nominis sic appellatione dilatata, ut non modo ad magistrum extendatur, et peccatorem, sed et filium Remfredi, et alios (8), qui nobis fraternitate charitatis junguntur, ita etiam ut qui intelligatur, et quæ. Iterum et semper valete.

EPISTOLA LXXXI.

AD ABBATEM CELLENSEM.

Virtus amicorum omnia invicem communicanda esse præfinit, et a sacrario amicitiae censura discretionis excludit, qui sibi præ amicis proprios vindicant affectus. Quis enim res ambigit participandas eis, quorum unus est animus, si veritas professionis in amoris fide servatur? Siquidem is est qui compage charitatis animos unit, facitque, ut ait Chalcidius, ut mirabili nexu gratiæ unus animus

(8) Locus corruptus, cui ne codices quidem mss. sufficiat.

A fiat ex pluribus, et sicut Plato auctor est, eundem spiritum multis vere amantium corporibus præsidere, qui licet unus sit ad innatæ vel cognatæ virtutis officia, interdum amplius convalescit in singulis, aut pro qualitate corporum retardatur. Cum ergo me vobis amicum esse professus sum, participium rerum et animorum libens agnosco, excepto affectu molestiæ quam de domini et patris mei diuturna et dubia infirmitate concepi, cujus miseriæ eo cupio omnes esse expertiores, quo in fide et charitate fuerint chariores. Istud quidem interim, quoniam sic oportet, meum sit, vestrum enim esse non expedit: cætera omnia, si vobis displicet, quoad expedierint, et licita sunt, quantum ad mea spectat, nostra sint, et prævia honestate sint omnia nobis communia. Neque enim aspiro ad illa quæ ad societatem non admittunt, aut dirimunt, aut repugnantibus arithmetiis, physicis reclamantibus, imo et ipsa stupente natura, insecabilem dividunt unitatem. Absit ut ego causam præbeam ne in appetendis et fugiendis sit idem velle et idem nolle in nobis, mallem utique operam dare, ut nobis in Domino sit cor unum, et anima una! Sic sic participant inferiora superioribus, et sol, quanquam lucidissimus sit et purissimus, amnes cognatos nubiibus, et sæculenta terræ ad receptionem sui caloris et vigoris agnoscere non dedignatur. Mutuis auxiliis constant omnia, et gravia vicissim levibus temperantur, et profecto eo sic universa procedunt, quod tantam dissidentium concordiam, et concordium dissidentiam, idem unanimitatis spiritus, intus alit, et ut sibi invicem vicario quodam ministerio consonent mundani corporis partes velut membra disponit. Sic sic in humano corpore sibi invicem membra deserviunt, et singulorum officia publicis usibus deputantur: absunt quidem hæc magis, illa minus, pro mole corporis, sed in effectu salutis ejus omnia ununtur, varios habent affectus: sed si usum salutis penses, in idem universa concurrunt. Non tamen omnia coæquantur, sed superioribus inferiora deserviunt. Pes enim qui versatur in cæno nequaquam aspirat ad capitis dignitatem, sed et caput quod in cælum erigitur, non aspernatur pedem qui versatur in cæno. Sic et nos, si non displicet, vobis contamur, et vestris. Ego autem quod in promptu habeo proferam, si tamen nugæ serietas vestra dignatur admittere. Vos itaque seria rependite nugis, quoniam et ego in Apulia expertus sum, quia ad stuppas aurum distrahitur.

Edidi librum de Curialium nugis et vestigiis philosophorum, qui mihi a vestro placebit aut displicebit arbitrio: incultus est, et ex edicto meo a vobis amicis desiderat emendari. Ad illustrem virum regis Anglorum cancellarium properabat, sed eum, nisi processus expedierit, cohibete. Garrulus enim

mederi videntur. Quod, semel monitum, pro omnibus

est, et qui vix amicum habebit in curia. Nollem tamen quod me curialibus faceret inimicum. Precor ut cum incunctanter erudiatis, eumque expectanti amico remittite castigatum. Non equidem ut fur ille Cantuar. Brito, de cujus manu avelli non potuit, antequam totus depingeretur, forte ut facilius possit argui hostium oculis ingerendus. Hanc itaque Græcorum consuetudinem esse audieram, sed esse Britonum ignorabam.

EPISTOLA LXXXII.

AD EUMDEM.

Cum hæc scriberem, notario risum movit præmissa salutationis inscriptio, cujus causam inquisitus, ridiculum me salutatoremonuit loqui consultius, et ne amara et insipida dulcibus misceam, temperare: ait enim te sicut « salutem » acceptare oblatam, sic aspernari quod subjungitur, « et se ipsum. » Forte quia amarum, quia insipidum, præsertim domi suæ dulcioribus abundanti. Ego autem quid ad ista? mutare inscriptionem turpe quidem, sed eam sine discussione transmittere temerarium videbatur. Præterea cui hæc mandanda discussio, incertum: Si enim ipse discutiatur clemens, tibi potero esse suspectus, si calumniant, recolo quia calumniantis os non loquitur veritatem. Si tibi, æmulus non acquiescit, dicens, te sinceram non posse ferre sententiam, qui aut de novo hostis es, aut de antiqua familiaritate amicus. Privata namque affectio sententiam non parit incorruptam. Post multam itaque deliberationem tandem sedit, ut judicem eligam domus tuæ, ubi, te absente, præsertim Waltero de Calna, qui tamen et ipse doli argui potest, causa familiaris agitur: partis adversæ, non timeo adjuvatores, et licet Mandrogerus grunniat, Trimalchio intabescat, rideat Bromius, et Mercurialium clientum costus mihi patronum subtrahat, vel Corydone patrocinante adjutus, non subterfugio venerabilis tribunalis examen. Tuum quandoque judicium non declinarem, qui me quandoque amabilem credidisti, et revera:

Eram (ut dicebatur) tunc dignus amari

(VIRG., ECL. V, 89.)

Quod autem nunc declino, tibi imputandum, qui faciem personæ attendens, amorem novum amicitiae veteri prætulisti. Nam quod ad me, idem sum qui fueram, possideo plus quam nos duo Pruvini habuerimus. Canto quidem non deterius solito, et dissimiliter Saresberiensibus multis, etsi optimi cantores sint:

Nec sum adeo informis: pridem me in littore vidi (Pisano),

Cum placidum ventis staret mare.

(VIRG. ECL. II, 25.)

Cætera familiaris in aure et ore iudicis, cui eadem aut stabo, revolvam plenius et evolvam, et ut ipsius dicente sententia amice licenter scripserim, et se ipsum qualemcunque sententiam sentiam, appellationem meam audiet nullus, sed modis omnibus operam labo ut partem gravem oppositam,

A antequam ab eis gravemini, appellem. Quamunque sit concussio, nequaquam ex proposito meo ad aures extranei perferetur. Quod si Walterus adesse nequiverit, ego eum tecum facile abesse consentiam, nisi partes suffragatoris implere maluerit. Salutem ergo habeas, et me ipsum, et quod voveris rescribas: ita tamen ut aut minus acceptes oblatum, aut electum, dum tu absis, subeat devotio mea iudicium.

EPISTOLA LXXXIII.

AD ALEXANDRUM LINCOLN. EPISCOPUM.

Lincolniensi episcopo ALEXANDRO.

Totius Ecclesiæ periclitatur salus, si remigium, cui Petrus præsidet, manibus committitur impudicis. Navem piscatoris egregii Ecclesiam esse scimus: Romanum pontificem principis apostolorum non ambigimus esse vicarium, qui, sicut rector clavo navem, ita sigilli sui moderamine Ecclesiam regit, corrigit, et dirigit universam. Hujus ergo sigilli corruptio universalis Ecclesiæ periculum est, cum ad unius signaculi notam solvi et claudi possint quorumlibet ora pontificum, et culpa quælibet impunita pertranscat, et innocentia condemnatur. Unde in eos qui hoc attentare præsumunt, animadvertendum est, sicut in hostes publicos et totius Ecclesiæ, quantum in ipsis est, subversores. Horum unus apud vos latitat, A. s. de Grimelinche qui crimen falsi, quod in apostolicis commisit apicibus, perjurio cumulans, anathematis vinculo meruit innodari. Præcipimus itaque ut ipsum publico excommunicatum denuntiatis, et si comprehendi potest, sicuti manifeste perjurum et falsarium ad nos faciat adduci. Ne vero crimen falsi ipsum commisisse dubitetis, exscriptum litterarum domini papæ vobis transmitti præcepimus, quas penes se bullatas esse ipse et Jordanus presbyter juraverunt.

EPISTOLA LXXXIV.

Ecclesia Sanctæ Trinitatis Londoniensis, adversus Martinum de Waltham agens, decimas quasdam pertinentes ad ecclesiam de Welcumbeston, et quas in die consecrationis jam dictæ ecclesiæ Radulfus Rotundus obtulerat, episcopo Londoniensi præsertim et approbante, sibi restitui postulavit, dicens se eisdem absque iudicio spoliatam, tantoque jus suum dicebat esse liquidius, quanto pluribus in vicinia constabat quod has decimationes ab antecessore Martini et ecclesia de Waltham canonici Sanctæ Trinitatis evicerant. Cum vero causa hæc diutius in foro Londoniensis Ecclesiæ pertractata esset, ad audientiam vestram per appellationem translata est: tandemque Martinus, qui delationes plures ex variis causis obtinuerat, post iuramentum de calumnia hinc inde præstitum, et hoc de consensu et petitione partium, dies peremptorius, licet hoc Martinus insciaretur, præfixus est, quo cum suam canonici vellent fundare intentionem, jam dictus M. oratorias exceptiones eis opposuit, dicens sibi aliquid per canonicos abesse, eo quod datis fide-

Jussoribus obligatus erat ad conservandas præfatas decimas, usque ad litis decisionem, et quia eas distrahere non licebat, sibi præjudicium factum asseruit. Ad hæc canonici se nullam obligationem a Martino extorsisse, vel aliquem nomine eorum constanter assererebant. Ille quoque qui fidejussores a Martino susceperat, se neque nomine, neque mandato canonicorum eos sicut jurare paratus erat, accepisse dicebat; sed quia decimationes litigiosas esse videbat, sibi que nolebat in hac parte prospicere, ne forte ab eo repeli possent, si eas imprudenter injusto exactori solvisset. Idem etiam fidejussionis obligationem Martino remisit, et fidejussoribus suis: unde cum interloquendo pronuntiaretur, hanc exceptionem nequaquam sufficere ad causæ dilationem, et ut Martinus in causa procederet exigeretur, ad vestram audientiam appellavit ad *Quasi modo geniti*.

EPISTOLA LXXXV.

AD PETRUM CELLENSEM ABBATEM

Domino Cellensi abbati.

Non est novum quod mihi vestra benignitas aliorum subsidia procuravit, quæ sic meam in terra aliena paupertatem excepit, ut nec patriæ munus, nec maternus mihi deesse videretur affectus. Magnum quidem erat sic exsuli providere, ut apud exterarum nationum civium commoditatibus fruerer, sed multo majus est quod mihi diligentia vestra prospexit, ne a natalis soli dulcedine, qua totius humani generis universitas capitur, perpetuo exsularem. Vestrum namque munus est quod reversus sum in terram nativitatis meæ: vestrum munus est quod principum virorum assecutus sum notitiam, familiaritatem, gratiamque multorum: vestrum munus est quod florere in patria videor, et auctore Domino, multis præferri concivibus, et coætaneis meis. Sed quid est quod liberalitatis et munificentiae vestrae titulos membratim exsequor, cum illorum numerus et immensitas sic totum animum impleant ut effluant, et totius mentis capacitatem exsuperent? adeo quidem, ut vel illa sola, quæ non sufficio recordari, debeant meruisse quidquid sum et possum. Obligatus itaque sum, ut nulla gratiarum actione valeam liberari, cum merita vestra omnes conatus meos absorbeant, præsertim cum devotio vestra me sibi continuis obliget beneficiis. Nam et mihi panem quotidianum procurat vestra dignatio, et quæ pauperem pascere consueverat temporalibus alimentis, nunc alias abundantem, æternæ vitæ quodammodo delicis reficit. Profecto cuiuscunque cibus hic non dulcescit, infatuatus est insipienti languore palati, et nescio quò pane eget

. . . Jam mellitis potiore placentis

Ulique sacerdotis fugitivus liba recusat.

(HORAT. Ep. 1, 10, 10).

Quis enim in tanta panum abundantia non reficiatur, cum nemo regum deliciores in mensa sua conspexerit? quis plures unquam delicatissimi pa-

nis congressit species? habet enim satietatem sine fastidio, et dulcem sine defectu et inanitione esurienti conferunt; et miro condimenti gratiæ, quos terrena deprimit inhabitatio, felici superiorum evectio suspendunt. Unde manum correctionis eis apponere non præsumo, quia nihil invento in eis corrigendum, qui eos tanta aviditate vorasse voluerim, ut nec de substantia sensuum aut specie verborum elabatur mihi mica, vel tenuis. Micas enim et crustula, Domino auctore, deglutiam: cæterum novit experientia vestra, quia non in solo pane vivit homo, et quod potationis assiduitas apud exterarum nationes fecerit Anglos insignes. Unde justum arbitror ut egregie cibato propinetis, et cui apposuistis et panem, porrigatis et poculum. Jam enim sitio, poteroque vorator panum in siccitate strangulari, nisi clementia vestra mihi vinum provideat. Hoc itaque vobis paratius est quam cœlia, quæ a nostratibus usu vulgaris cervisia nuncupatur. Ego tamen utriusque bilax sum, et non abhorreo quidquid inebriare potest. Sed quoniam vobis est copia, teste illo veteri amico meo, qui nunquam « nisi potus ad artes prosiluit » versusque faciebat, qui numero syllabarum et pedum Virgilianos versus excederent. Præ cæteris inebriantibus unum peto, ut sit, quod pane confirmatum exhilaret. Porro inter cæteras, vinea domini Soreth vobis notior est, et quæ ad usum ejus faciunt instrumenta omnia penes vos esse non ambigo. Exstruxistis ibidem et vos torcular, cujus interveniente officio vobis vinum frequenter exprimitur, in usum conversionis peccantium, aut jucunditatem devotionis, et salutem fratrum, et utilitatem omnium auditorum: et nunc quidem rubet in calice passionis, nunc albet in sanctitate et munditia castitatis: nunc fervet charitate, nunc redolet hilaritate conversationis honestæ: subtiliatur interdum, ut conferat delicatis, nunc solidus est, ut rudioribus proficiat et ignaris. Sunt et illæ differentiæ, quas enumerare longum est, quarum quamlibet Falerno prætulerim aut Panormitano, aut Græco, quo me Siculus cancellarius ad perniciem salutisque dispendium potare consueverat. Peto itaque, ut inde mihi faciatis copiam, aut misericordiam, ita tamen quod Anglico et potiori sufficere debeat. Alioquin potero vos nota prodictionis inurere, et convenire doli, qui me panibus ingurgitastis, et quo in usum digeri possint subtrahitis potum, utique Gallorum consuetudine, ut quos invitant ad mensam dimittant sæpe sobrios, nunquam siccos. Hæc hactenus qualiter ille villis apostata Radulfus vobiscum, et cum fratre Thoma egerit, me alia vice vobis scripsisse memini, sed postmodum idem Radulfus ob hoc publice excommunicatus est, jussusque comprehendi si inveniri posset. Litteras vestras, me præsentem et interpretante, tradidit frater Thomas comiti Hugoni, sed non profecit quidquam, eo quod se totius negotii comes ignarum esse dicebat. Moratus est lucusque nobiscum frater Thomas, et circa nos, cum præcepe-

ritis reversurus. Sed quia neminem cognatorum vidit adhuc, eos si placet vestra licentia visitabit antequam redeat. Ego autem famulum inveni, et faciendâ præscribo. Ad hæc precor ut Thomam nostrum, qui diu vobiscum et pro vobis laboravit, sicut ego conscius sum, commendatum habeatis, ut tam ipse quam alii Anglici, dum honestas permiserit, preces meas sibi sentiant profuisse. Jacobum quoque aliquo, si fieri potest, relevetis solatio. Pro ipso enim spondeo confidenter, quia claustrum servat invitus, et sicut ipse mihi scripsit, sic credit (§) : his qui se obedientias contemnere gloriantur, sicut lupus acquiescit.

EPISTOLA LXXXVI.

AD . . .

Ratio humanitatis exigit ut veritatis amator testimonium perhibeat veritati, præsertim ubi veritas periclitatur. Inde est quod causam latoris præsentium, quatenus in auditorio nostro ventilata est, prout series ejus in scriiniis nostris diligentius inquisita potuit inveniri, transferre curavimus ad notitiam vestram, qui eam ex mandato apostolico debetis terminare. Constat itaque quod nos, urgente mandato felicis memoriæ Eugenii papæ, jam dictum H. de Hameledona ab omni obligatione, quæ ab eo extorta fuerat, et ex qua venerabili fratri vestro Wintoniensi episcopo teneri videbatur, absolvimus. Ut ergo absolutionis hujus ratio discretioni vestræ lucidius innotescat, litteras apostolicas vobis describi præcipimus. Sic itaque scriptum est domino Wintoniensi pro H. clerico de Hameledona. Juxta Osberti clerici tui suggestionem fraternitati tuæ nos scripsisse ineminimus, postmodum vero idem Osbertus in præsentia nostra super mendacio et falsa suggestionem sua confutatus atque convictus existit, quoniam prædictus H. neque cum amicis, neque cum rapina inventus vel captus fuit. Quocirca, licet sicut homines decipi quandoque possumus, tamen ut occasione litterarum nostrarum Henricus ipse injuste tractetur, vel condemnetur, nec volumus, nec pati debemus. Ideoque per præsentia tibi scripta mandamus atque præcipimus quod, omni occasione et dilatione remota, eundem H. restituis omnibus, quæcunque sibi per te forte ablata sunt, omnino absolvas, et liberum abire permittas. Quod si effectui mancipare neglexeris, neglectum tuum non poterimus tolerare impunitum. Ad nos autem sic idem pontifex scripsit, sicut ex transcripto litterarum nostrarum cognoscere poteritis.

Venerabili fratri nostro Henrico Wintoniensi episcopo per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus H. de Hameledona omnino absolvat, et liberum abire permittat. Quod si effectui mancipare neglexerit, præsentium auctoritate tibi mandamus, quod eundem fratrem nostrum ad absolu-

tionem et liberationem ipsius Henrici, districtè vice nostra constringas.

Nos ergo mandato apostolico, ut oportuit, prompta devotione parentes, procuravimus ut sæpèdictus Henricus, et ab extorta obligatione absolutus, et custodia qua tentus fuerat, liber esset, et præfato fratri nostro Wintoniensi secundum formam apostolicæ præceptionis injunximus, ut ei ablata omnia cum integritate restituere non differret. Hæc apud nos gesta sunt. Vos qui mandatum suscepistis, auctore Domino, reliqua salubriter disponetis.

EPISTOLA LXXXVII.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Causam quæ inter Rogerum presbyterum de Guiga, et abbatissam de Berkinges in auditorio venerabilis fratris nostri Londoniensis episcopi diutius quam conveniebat ventilata est, cum ei diffinitivæ sententiæ calculus immineret, abbatissa quæ conveniebatur super illicita usurpatione quorundam parochianorum et decimarum ad ecclesiam de Guiga, ut dicebatur, pertinentium, ad nostram audientiam appellavit. Post multas itaque dilationes quas variis occasionibus abbatissa obtinuerat, peremptoria die præfixa partibus, cum pars adversa sufficienter instructa testibus suam vellet fundare intentionem, territa metu vano, et imprudenti seducta consilio, appellatione nostrum declinavit examen. Nos autem sedi apostolicæ ut oportuit deferentes, nos ipsos exinde a decisione et cognitione suspendimus, donec a sede vestra causæ hujus judicium prodeat, aut judicandi auctoritas cui placuerit delegetur. Interim de medio sublatus est piæ memoriæ decessor vester dominus Adrianus, et dum salvator fidelium precibus excitetur, invalescentis schismatis turbine, et emergente collisione regnorum, suam Deus permisit turbare Ecclesiam, et velut interjecto infidelium obice, quem Deus dissipet, chaos quodammodo inter vos et nos firmatum est, ut sine magno periculo non posset quis ab aliis ad alios pertransire. Elapsum est ergo tempus, quo appellationem suam ex promisso prosequi debuerat appellator : ita quidem, ut tam actor quam reus ab executione causæ videatur omnino destitisse, deinde fere circa sequentis anni initium jam dictus Rogerus ad nos cum litteris domini regis accedens, appellationi quam fecerat, renuntiavit, et pro reverentia regii mandati petiit sibi justitiam exhiberi. Itaque demum post unam et alteram appellationem tertio edicto peremptorio citata est abbatissa, quam missis procuratoribus suam conata est absentiam excusare : insufficientes tamen causas, ut videbatur, præterdens, unde quia prohibita, dilationem ulterius obtinere non potuit, ad vestram audientiam appellavit, diem præfigens Dominicam, qua cantabitur : *Quasi modo geniti*, dicens se ab adversario diutius injuste vexatam, et ei nihil juris competere

(§) Anne legendum est *credito*? vel fortasse auferenda est distinctio inter *credit* et *his*.

in iis quæ moliebatur per calumniam extorquere et se adversus eum: longissimi temporis præscriptione innixam.

EPISTOLA LXXXVIII.

AD HILARIUM CICESTRENSEM EPISCOPUM.

Malignantium excessus si potissimum sufficiunt coercere, quibus merita partium familiariter innotescunt, et qui corrigendi potestatem a Domino acceperunt. Unde et vos controversiam, quæ inter Reginaldum et Pag. vertitur, commodius decidetis, cum apud vos veritas latere non possit, et inter eos ex necessitate officii juris dicendi debitum discretioni et fidei vestræ imminet. Quod enim fori vestri controversiæ ad nos manant, nota defectus aut dissimulationis est, nec tam auctoritatis aut prudentiæ quisquam credat esse defectum, cum utrumque contulerit tibi Dominus. Date ergo operam, ne justitiæ implendæ voluntas merito deesse videatur. Quod si dissimulatis, æque vestro insistitis nostroque dispendio, cum et nobis labor accrescat, et vobis, quod non expedit, conceptæ virtutis opinio minuatur. Vobis enim debemus, ut cum amico liberius loquamur, quod nos Edwardus et Hellas diutius vexaverunt, et ut verbis vestris vobis respondeam, quod mihi de præfatis præscriptis, de R. et P. rescribo, respondeat scilicet utrique justitia sua. Quod si aliter in manifesto crimine inobedienciæ vel alterius sceleris deprehendatur, pœna manifesta puniatur, ut cæteri metum habeant, et recoquant, quare vigor judicarius sit in medio constitutus. Novit etiam prudentia vestra quædam tanta rerum luce clarescere, ut ventilatione non egeant, sed pœna duntaxat aut

EPISTOLA LXXXIX.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Assertiones partium fideli debemus prosequi testimonio, cum causæ recedentes a nobis ad apostolicam evolvant majestatem. Inde est quod seriem controversiæ quæ inter Richardum de Anestia et Mabilia de Franchevilla diutius in auditorio nostro ventilata est, ad notitiam vestram transferre curamus, prout emergentes articuli colligi potuerunt. Cum itaque jam dictus Richardus, cognatus Willelmi de Saccavilla et nepos, sicut sororis filium vulgus nepotem dicere consuevit, petitionem hæreditatis ad bona avunculi obtinenda institueret, memorata Mabilia, filia Willelmi, se illi in foro sæcularium judicium, ubi res actitabatur, opposuit, asserens filiam nepoti in paterna hæreditate præferendam. Ricardus vero ei nihil juris hæreditarii competere respondit, eo quod non esset ex legitimo suscepta matrimonio, sed adulterino procreata complexu. Cum itaque matrimonii quæstio vertetur, quod de regulis ecclesiasticis infirmatur aut convalescit, decrevit curia catholici principis, serenissimi regis Ang'orum, Henrici secundi, ut ad ex-

amen ecclesiasticum causa rediret, ubi de jure canonum, quos clerus novit, vulgus ignorat, quæstio matrimonii finem debitum sortiretur. Partibus ergo diem ex regio mandato præfiximus, et tandem post dilationes quas Mabilia ex variis causis obtinuit, petitionem suam Richardus instauravit. Ut autem liquidius causam suam astrueret, et adversariam spuriam esse doceret, avunculum suum Willelmum cum quadam Albrede de Tresgoro matrimonium contraxisse asseruit, et exinde, illa contra fidem conjugii derelicta, duxisse Adelitiam filiam Amfridi vicecomitis, et ex ea Mabilia et alios liberos non legitimos suscepisse. Asserebat etiam quod cum Willelmus Adeletiam superduxisset, Albrede, quam præduxerat, in ipsis nuptiis pro se jus fœderis conjugalis protestata et auctoritate ecclesiastica inhibens ne superdicta in mariti sui illicitos transiret amplexus. Præterea cum ibi præ turba, et mariti sui perversitate non posset audiri, ad dominum Wintoniensem tum apostolicæ sedis legatum accessit, et sicut idem suis litteris testabatur, tandem per sententiam ejus obtinuit, ut ei, relicta adultera, maritus suis restitueretur. Ipsum quoque judicium episcopi Wintoniensis auctoritate sedis apostolicæ dicebat roboratum, quoniam eam jam dictus episcopus, dum eum controversaretur, consultaverat, scriptum consilii a domino Innocentio sanctæ memoriæ prædecessore vestro, ut siebant, receperat, in hæc verba. Nos enim originales nunquam, sed domini Wintoniensis litteras super hoc duntaxat accepimus. « Super eo quod interrogastis de sacramento conjugii breviter respondeo, illam quam dixisti a patre conjugem traditam, et ab eo cur tradita fuerat rursus patri commendatam, donec statuta die in suam ille domum traduceret, dico quia legitimo consensu interveniente ex eo statim conjux fuit, quo spontanea pactione sese conjugem esse consensit. Non enim futurum promittebatur, sed præsens firmabatur. Quapropter quidquid postea cum alia factum est, sive in coltu, sive in generatione prolis, tanto reprehensibilius est secundum, quanto verius primum. Constante enim primo, quanto amplius in secundo committitur, tanto magis culpa augetur. » Inde cum ex apostolico scripto fuerit divortium celebratum; nec elapso decennio, aut amplius sit aliquo juris remedio sententia attemptata, illud esse matrimonium habendum quod legatus conciliavit, et adulterinum esse amplexum, quem sedes apostolica condemnavit. Ad hæc, jam non est in quæstione utrum illorum matrimonium fuerit, cum hoc liqueat ex re judicata, ex divortio celebrato, ex eo quod usque ad dies vitæ novissimos relicta adultera priori cohæsit uxori. In omnibus autem articulis sibi copiam testium esse dicebat, ut nec de matrimonio prius contracto, nec de interpellatione sequentis contubernii, nec de divortio canonicè celebrato quisquam possit ambigere. Et quidem cum pro se plurima allegaret, maxime rei judicatæ insistebat articulo et sententiæ, quam in synodo

Londoniensi ubi divortium celebratum, et adversus A matrem Mabilizæ a domino Wintoniensi tunc legato, et Londoniensis Ecclesiæ vicario latam esse dicebat. Produxit etiam testes quos eidem synodo et divortio interfuisse asseruit. Quia ergo liberi qui ex damnato et illicito coitu, seu ex effusa concupiscentia geniti sunt ab omni prorsus hæreditatis beneficio excluduntur, eosque nec jura civilia, nec leges agnoscunt, canonumque adeo improbat vigor, ut nec alimenta decernat, sed quemdammodo juri quod illa subtrahit, acquiescat, ipsam tanquam paterni criminis argumentum, a totius hæreditatis spe contendebat esse arcendam. Ad hæc Mabilia, ad cognati sui calumniam depellendam, parentes suos Willelmum et Adeliciam legitime conjunctos asserbat, et nuptias non clandestinas, sed solemnes in facie B Ecclesiæ contraxisse. Non multum tamen inficiabatur, quin pater suus Willelmus, pactum sponsaliorum de Albreda ducenda, cum pater ipsius antequam duceret Adeliciam Mabilizæ matrem, inierit, sed illud usque ad matrimonium pervenisse negabat, sed quia matrimonium in contrahendo et distrahendo liberum esse debet de consensu partium pactum sponsaliorum, utrumque dixit esse remissum, quod ex eo probare nitabatur, quod testes apparebant parati probare, patri Albredæ pecuniam, quam Willelmus ab eo receperat esse refusam: adiciebant etiam Albredam, et patrem ejus omnem obligationem, quæ intercesserat, ex causa matrimonii, ut sperabatur, copulandi, remisisse Willelmo, et patri ejus, eo quod nuptiarum Willelmi et Adelicizæ pater Albredæ conviva fuerit, et matrimonii hujus promptissimus approbator. Sponsam vero non esse conjugem, tam leges principum, quam decreta pontificum ostendunt, cum desponsata puella possit monasterium præligere, viro dissentiente, sicut Eusebius auctor est: et leges, teste Gregorio, nullam infligunt pœnam sponsæ, si ad collegium evolaverit puellare. Præterea conjugium non esse perfectum, quod non confirmat et perficit commistio corporalis, licet a prima desponsationis fide initium sortiatur. Si ergo initiatis perfecta præjudicant, omnino iniquum est ut sponsaliorum pactio vero dicatur præjudicasse conjugio. Nam Evaristus papa, cum formam matrimonii D contrahendi, et sacrum ritum, qui in Ecclesia est, permiserit nuptiarum, ita subjecit: Ita peracta legitima scitote esse connubia, aliter vero præsumpta, non conjugia, sed adulteria, supra, vel contubernia, aut fornicationes potius quam legitima conjugia esse, non dubitatur, nisi voluntas propria suffragata fuerit, et vota succurrunt legitima. At Willelmus, dissoluto pacto priore, sicut licet, licitas contraxit nuptias, nec unquam consensum adhibuit ut ab illa diverteret cui fuerat legitime copulatus. Divortium vero quod pars adversa objicit, aut omnino non fuisse, aut non recte fuisse celebratum. Siquidem cum justitia, defuncto rege pacis amatore, a regni finibus exsularet, et invalescente fu-

rore novis gaudentium omnes provocarentur ad omnia, matrem suam Adeliciam nullo jure a conjugate separatam asseruit, sed violenter a domo mariti exclusam pariter et ejectam, et hoc machinatione Gaufridi Londoniensis archidiaconi, qui accepto pretio eam indefensam, inauditam, sed ne inde citatam studuit condemnare, fretus auctoritate domini Wintoniensis, qui et ipse, ut asserit, per sordes corruptus erat, nondum tamen legationis officio fungebatur. Hoc autem ea ratione nitabatur ostendere, quod Adelicia sanctum virum Albericum apostolicæ sedis in Anglia legatum, cum a marito excluderetur, adit, petens sibi super injuria a marito et archidiacono illata justitiam exhiberi: cum ex ratione temporum constet, quod dominus B Wintoniensis primum legationis officium nactus sit post exitum a nobis jam dicti episcopi Ostiensis. Exinde vero cum jam dictus Wintoniensis in synodo Londoniensi, ut sedis vacantis impleeret officium, præsideret, sæpèdicta Adelicia palam prolato legati mandato, quod obtinuerat, petiit super his quibus ab archidiacono et a marito injuriata fuerat, justitiæ supplementum, licet iniquitatis et acceptarum sordium pondus sic judicantis animum depressisset, ut nec domino, nec legato mandante posset erigi ad justitiam exhibendam. Matrimonium vero prius inter Willelmum et Albredam vel ex eo non contractum esse constabat, quod tunc primum inter eos, etiam sponsaliorum solemnitas in Ecclesia et nuptiarum ritus in populi audientia solemniter celebratus est, quando per fraudem jam dicti archidiaconi et episcopi Wintoniensis, uxor a marito projecta est, et hujus quidem rei testes præsentialiter apparebant. Fuit ergo, ut dicebat, aut de facto, aut de jure nulla sententia, qua absens condemnata est, non contumax, sed indecitata, cum constet sententiam nihil habere fortitudinis, quæ contra solemnem ordinem judiciorum lata est. RePLICABAT et multa de privilegio personarum et ignorantia juris cum parentibus aut propter militiæ cingulum, aut sexus infirmitatem liceret ignorare, illud habere vim conjugii quod conjugii præcedit initium, quod ex auctoritate legum et canonum, non ad matrimonii nexum convaluit, quod prisca consuetudo apud nos hactenus in consummatione matrimonii non agnovit: patrem quoque, dum aegeret in extremis, sicut Gillebertus, venerabilis abbas Colecestriæ, litteris suis, non signatis tamen, sed testibus munitis, et alii religiosi qui adfuerant, testabantur, palam prænituisse dicebatur, quod fraudulentiz jam dicti archidiaconi in ejicienda uxore acquieverat. Sed quidquid inter parentes actum fuerit, sibi aut liberis non debere obesse asserbat, eo quod archidiaconus aut episcopus Wintoniensis nihil contra liberos pronuntiassent, sed hoc quoties conveniebatur expresserint, sicut plures testabantur, se nihil pronuntiasse adversus liberos illius matrimonii, quod tamen infirmare moliebantur. Unde, ut asserbat, et illustris Blesensium comes Theobaldus, princeps

quidem justitiæ amator, et juris Cismontani peritis-
simus, ad quem ipse Wintoniensis liberorum cau-
sam transmiserat, eo quod ad ipsum res ipsa jure
feodi pertinebat, accitis potioribus episcopis Galliæ,
ex consilio eorum aliorumque sapientum, causa co-
gnita, patre defuncto, eos legitimos agnovit hære-
des, eisque obesse non debere censuit, quidquid in
fraudem eorum dolus artifex procuravit. In his au-
tem omnibus se dicebat copia testium abundare,
eosque in plurimis producebat articulis, sed Ricar-
dus, insistens rei judicatæ, ab articulo illo avelli
non poterat, quin oporteat tenere sententiam, quæ
non modo elapsis decem legum diebus, sed toto
vicennio juris nullo remedio attentata est. Produ-
cebat et testes quibus nitebatur ostendere, se ab
avunculo suo Willelmo institutum hæredem, et alios
tanquam spurios abdicatos; sed nec privilegium
obesse personarum dicebat, cum factum proprium
nulli liceat ignorare. Licet enim Willelmus pater
Mabilix miles fuerit, tamen ignorare non debuit
quid egerit cum Albredam receperit in uxorem, non
spequidem futuri, sed præsentis contractu conjugii,
et cum matrimonium consensus efficiat, quidquid in
injuriam legitime præcedentis consensus præsum-
ptum est, nexum inseparabilem prioris matrimonii
non dissolvit. Quod si carnale commercium, et ex
eo concepta soboles exinde contra fidem conjugii
processerunt, non ex eo inficiatur primum, sed se-
quentis contubernii reatus arguitur. Patet ergo,
quidquid egerit, aut scivit, aut scire debuit, sed nec
liberis ejus prodesse debet, si ex privilegio militari
sibi licitum esse crediderit, ut recte agentium fidei
impune illuderet: sorte si materna peteretur hære-
ditas, liberis prospici poterat in hac parte, eo quod
mater potuerat in contrahendo conjugio sinistram
conscientiam non habere. At quia de paterna suc-
cessionem agitur, patris fallacia nequaquam liberis
suffragatur, parciit interdum mansuetudo legum his,
ab ignorantia convictis, qui ratione cognationis ab
invicem separantur, liberosque eorum ab infamia,
et hæreditatis damno liberat, quas ecclesiæ per
ignorantiam detentæ conjungit auctoritas. Sed in
eos rigor legum et canonum exercetur, qui incestu-
ose, aut illicite coeunt, scienter, jure divino et
humano pariter prohibente. Contra hæc pars Ma-
bilix multa proposuit in suffragium rationum et
legum, multis utebatur exemplis dicens, impossi-
bile, aut difficillimum, ut liberi regis Francorum,
aliorumque, quos nominabant, exhæreditarentur,
ob hoc quod inter parentes eorum sit divortium le-
gitime celebratum: nec tamen inter parentes suos
divortium legitime celebratum pars Mabilix fateba-
tur, jura quoque dicebat proniora ad absolutionem,
præsertim innocentium, quos iniquum est alieno
delicto condemnari: separationem vero in synodo
Londoniensi a domino Wintoniensi non factam eo
nitebatur ostendere, quod antequam synodus illa,
quam solam jam dictus episcopus Londonio convo-
cavit, celebraretur, Adeliciam, sicut multi præsen-

tes testabantur, sæpeditus archidiaconus inaudi-
tam et indefensam in capitulo Colecestrensi, nullo
præcedente judicio, præceperat amoveri, et quod
gravius est, uxorem totius hujus quæstionis ignaram
a domo mariti præsens ejecit. Cum autem in jam
dicta synodo Londoniensi memoratum Wintonien-
sem Adelicia convenisset, non hoc quidem egit,
nisi ut illatam sibi ab archidiacono deploraret in-
juriam, et juxta mandatam quod dominus Albericus
legatus Wintoniensis fecerat, justitiam consequere-
tur. Nullum autem aliud verbum, sicut probare ni-
tebatur, ibi habitum est cum ipsa, nisi quod quere-
lam suam apud judicem surdum deposuit. Quereba-
tur etiam quod idem Wintoniensis ad dispendium
ejus, consilium domini Innocentii trahere dispone-
bat, cum in supradictis litteris domini Innocentii
nihil de parentibus ejus expressum fuerit, sed nescio
de quibus male conjunctis: parentes enim ejus ne-
quaquam sic convenerant; quod si eos convenisse sæ-
peditus episcopus domino papæ suggessit, et falsæ
suggestionis culpa, et alieni mendacii crimen obesse
non debet. In summa sicut Ricardus præcipue insi-
stebat institutioni avunculi, petitionem hæreditatis
instituens, et ad damnatum, ut dicebat, adulterium
convincendum sententiæ Wintonensis episcopi; sic
econtra Mabilia maxime patris novissimæ voluntati
innitebatur, et judicio comitis Theobaldi. Nam
utrumque docere testibus promittebat: ad hæc si
non usquequaque pars aberraret auctoritas, sibi et
diuturnitate temporis et juris ignorantia, numero
liberorum, et auctoritate Ecclesiæ, quæ matrimo-
nium illud conjunxerat, subveniendum esse prote-
stabatur. Nam in causa duriori divus Marcus et Lu-
cius benignius responderunt, ita Flaviæ Tertullæ per
mensorem libertum rescribentes: « Movemur et
temporis diuturnitate quo ignorantia juris in matri-
monio avunculi tui fuisti, et quod ab avia tua collo-
cata es, et numero liberorum. Idcircoque cum hæc
omnia in unum concurrant, confirmamus statum
liberorum vestrorum in eo matrimonio quæsitorem,
quod ante annos xl contractum est, perinde ac si
legitime concepti essent. » Si ergo tanta est cle-
mentia sæcularium principum ut favore liberorum,
etiam incestui parcant, quænam erit audacia Chri-
stianorum pontificum, ut eos, quos Ecclesiæ sinus
legitime conceptos edidit, inaudita severitate con-
demnent? Cum itaque hæc hinc inde proponeren-
tur, et ad probationes partium producendas, tandem
fere in fine biennii, dies peremptorius eis præfixus
esset, post dilationes, quas partes emeruerant, rea
tamen frequentius, utpote quæ interveniente puer-
perio aliave infirmitate, aut ex justa, ut ducebatur,
mariti absentia se excusabat, et ipsa missis excu-
satoribus, suam ab infirmitate absentiam excusaret,
Ricardus ad vestram audientiam appellavit, præfi-
gens Dominicam qua cantabitur: *Lætare Jerusalem*,
in eo se gravatum asserens quod dilationibus jam
fere biennio vexatus erat, et tergiversatione muli-
eris delusus ne justitiam consequi posset.

EPISTOLA XC.

AD BARTHOLOMÆUM ARCHIDIACONUM EXONIENSEM.

Magistro B. archidiacono Exoniensi, salutem et gratiam Spiritus, qui ad bonum universa disponit.

Dominus tecum sit, dilectissime amicorum, et te in soliditate virtutum stabiliat, ut nequaquam arundinea infirmitate frangaris, nec omnem ejusdem levitate agiteris ad aurem. Fortis et potens est Dominus exercituum, idenque suaviter disponit omnia, et eos, qui dispositioni ejus reluctantur, potenter conteret sub pedibus suis. Utique quod statuit de te, sine te deliberat ipse, et in Actibus apostolorum ex sententia Gamelielis, arbitrio Dei commissa est nascentis Ecclesie, nutu cujus omnia iussuantur aut convalescunt. Et itaque committas causam tuam, quoniam eo patrocinante periclitari non potest. Noli pusillanimitis esse in illo, quoniam corpori parvulorum dictum est: *Jacta cogitatum tuum in Domino, et ipse te nutrit.* Si quidem adulti jam non nutritis alimento, sed conservationis egent præsidio. Ergo sit desiderium, sit oratio tua, ut non modo de te, sed etiam a te voluntas Domini impleatur. Quod si ipse pro nobis, quis contra nos? Non erit irritum verbum ejus, etsi plerumque ad gloriam disponentis, malis repugnantibus, impleatur. Steterunt contra eum ab initio viri fortes, potentes, habentes prudentiam hujus sæculi, et gratiæ collocatione famosi, cientes bellum, sed præcipitavit eos Dominus, et divisit linguas eorum, quoniam vidit ab iniquitate manare contradictionem in civitate, quæ præfigurabat Ecclesiam. Non itaque verearis, si sit in parte adversa Dei, cui te militare confido, os lampadis, quoniam in parte orientis et loquentis ex alto æternitatis consilio, sermo lucidior, copiosior et efficacior est. Nec movearis, si gratiam Dei aliquando umbratilis impugnet gratia, quoniam illa, quæ quærit quæ sua sunt, evanescet. Licet enim exsulet ad horam in lumine alieno, deficiet plane, et obscurabitur, cum justitia in judicium convertetur. Quod si quis de solo nititur Ulpiano, imo de opinione Ulpiani Domino propitio erudietur, nec de spiritu proprio, nequam sit adversus eum, qui superbos humiliat, et exaltat humiles. Singulis pro suo loquantur arbitrio, sed penes unum est generalis et necessaria interpretatio legum et canonum totius divini et humani juris, et omnium quæ statuta sunt ab initio. Ipsum invoco testem, quem velim nolim habiturus sum judicem, quia ex animi mei conscientia, tum nec actor hujus verbi fuisti, nec procurator, imo nec conscius, et ut vocationi divinæ securius acquiescas, sive archiepiscopus pro verbo hoc domino regi scripserit, sive non scripserit, scio quia ille litteras hujus non suscepit. Sollicitabatur quidem pro filio Hardingi, qui utinam vir episcopalis esset, sed nec Simone impellente, nec inducentibus Giezitis potuit inclinari, ut in alieno compendio dispendium faceret animæ suæ! Sic repulsam passus est filius Hardingi modo quidem dicendo potius quam scribendo; ita tamen ut alterius ei beneficii

A apes relinqueretur incolumis, sed, sive tu epularis sive non, moriaris aut vivas, ille nunquam rego nostro auctore erit episcopus. Profecto, ut creditur, sed nec Domino, quia semper nisus est contra Dominum, et pro viribus suis, aut suorum, omnes turbavit ecclesias. Consuluit me magister W. archid. per Bosonem socium suum, et dispositioni divinæ, adhibitis sociis, quos poterit, sedulus acquiescet. Sic et R. de Limesheia, sane si electionem tuam, quod tamen, auctore Domino, non poterunt, aliquo modo possent æmuli impedire, nihil eorum quæ volent, facerent, sed jam provisus est qui cervicosis imponeretur, et quæ ferre non possent. Verbum quod de te motum est, Ecclesiæ Romanæ, domino regi, metropolitano, coepiscopis, sed et omnibus qui illud audierunt, placet, exceptis his quos aut ambitio, aut avaritia, aut immunditia, aut invidia, excæcavit. Quod si forte apparuerint in conspectu bonorum, in sua malitia persistentes, confundet eos Deus, ne ipse dispositione frustrata confundatur ab eis. Silveram quidem, et dissimulaveram gaudium meum, quia te, si fieri posset, vellem ignarum vocari a Domino. Nunc autem, quia ei aliter visum est, et puerum suum Bartholomæum consilii sui per multa indicia conscium fecerunt, consulo quod consulueram ante, scilicet ne prævenias invitatum, ne despicias invitatem. Si dixerit, ascende superius, obtempera jubenti: sin autem, dum ei placuerit, permane in ea vocatione in qua vocatus es. Nam jubenti descendere obtemperabis. Unum est quod ad redimendum favorem, si deest, consulo scilicet te facias, non ut similes, meliorem. Quod si virtutis odio displices, non multi facias placere, quibus ipsa displicet, nisi facias ut ipsa complaceat. Opportune tamen omnia, memor ejus, qui ut omnes lucrifaceret, omnibus omnia factus est. Non est enim a præcipiti et abrupto initianda correctio: dehortari autem, ne aliqua ex causa promotionis tuæ pactionem in eas, superfluum scio, quoniam mihi totus es, nec de archidiaconatu in filium Hardingi conferendo, movearis quoniam rumor vanus est, qui multos plerumque sollicitat. Si quidem antequam episcopus sis, nullius auctoritate alii dabitur, cum episcopus fueris, tuum erit ipsum dare cui volueris. Preces forte interim, aut postea audies, sed ut exaudias, ex tuo, non ex alieno pendebit arbitrio. Quod si trepidaveris ubi non est timor, increpabit te is, cujus, auctore Domino, minister futurus es, quibus increpatus est verbis: *Modicæ fidei, quare dubitasti?* (*Matth. xiv.*) In summa consilium tuum ex magna parte in domino archiepiscopo est, ut tibi possit consulere. Sine eo super hoc nihil facies, quidquid faciant filii Belial, tu et filii pacis ad diem vocationis, sicut vobis præscriptum est, venietis. Veniant autem cum cæteris, aut præ cæteris magister B. filius Reinfredi peccator, fraterculus meus, et quicumque nostrorum sunt, imo Dei. Prior quoque Plinton, et abbas Tavistoch, si tamen sapiunt pacem. Et tu si potes sine turpitudine conscientiæ et famæ declinare

indignationem æmuloꝝ, id facias. Nam quæ cura de mobilibus? Ego te non curo, nisi præcipue mores curaveris. Valete cum fratribus meis, et aliis, de quibus optare debemus ut valeant. Hoc tibi impertiuntur domestici nostri, quos valere desideras.

EPISTOLA XCI.

AD . . .

Gratias quantas possum refero sublimitati et fidei vestræ, quæ me per tot terrarum et maris spatia dignata est scripti sui solatio recreare. Fortunæ quidem sævitiam, dum in utrumque nostrum sæviebat vehementer exhorruui, sed ex quo spiritus ejus, vobis reddita quiete detumuit, auram mihi, etsi non sentire, vel certe, auctore Domino, et vestra faciente industria, prospicere videor mitiorem. Quod si exigentibus peccatis meis, spem meam, quod absit! falli contigerit, forti et læto animo per misericordiam Domini corpus meum flagello dispensationis divinæ subjiciam, certus quod nulla nocebit adversitas, si iniquitatis iugo colla subtraxero. Porro mentis meæ angustias serenat testimonium conscientie innocentis, quæ illius solius veretur iudicium, ante cujus tribunal convenient in brevi dives et pauper, et cogentur omnes filii hominum pro se reddere rationem. Cæterum innocentiam meam quid attinet excusare, cum eam sanctitas vestra plenius et planius noverit? Sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat. Bis exsulat, qui domi exsulat, et peregrinantes interdum, gratiam præordinatæ felicitatis non deserit.

EPISTOLA XCII.

AD MONACHOS DE N.

Monachis de N

Omniem animam potestatibus superioribus subiecit Spiritus sancti per apostolum suum emissa præceptio, cui quisquis resistit, divinæ dispositioni vincitur contraire. Virtus si quidem obedientiæ est, qua divinæ humana, terrena cælestibus sociantur. Cujus contemptores, quantum in se est, scindunt Ecclesiæ unitatem, et dirumpunt compagem spiritus, quæ consistit in vinculo pacis. Unde de vestra fraternitate, quæ per misericordiam Dei, arcioris vitæ professa est regulam, et eminentissimæ religionis assecuta est gradum; satis admirari non possumus, quod mandatum domini papæ et nostrum hæcenus contempsistis. Cum enim vos ex mandato apostolico sæpius, ut oportuit, et forte sæpius quam oportuerit paterna diligentia commonuissemus, quatenus decimas Rossensis ecclesiæ Paridi archidiacono ut iustitia exigit restitueretis, iteratis præceptis non modo non profecimus, sed nec subjectionis, aut alicujus humilitatis verbi aut operis testimonio, nobis apparere vestigia. Quia ergo, licet nostram æquanimiter interdum portare possimus injuriam, contemptum domini papæ dissimulare non possumus, nec debemus, vobis præcipiendo mandamus, ut omni occasione et dilatione remota, præfatas decimas memorato archidiacono juxta mandatum

A apostolicum restitueretis, a divinis, secundum statuta Patrum, abstinere, donec domini papæ mandatum, et nostrum impleveritis: ecclesiam quoque nullus vestrum præsumat ingredi, dum crimine inobediendiæ, scelus ariolandi et idololatriæ perpetretis.

EPISTOLA XCIII.

AD EPISCOPUM NORWICENSIS.

. Episcopo Norwicensi.

Dilecti filii nostri R[icardus] de Dractona, et A. frater ejus, sua nobis conquestione flebiliter suggererunt, quod in injuriam sacrorum canonum et nostram a filio nostro R. archidiacono Norwicensi injuste tractati sunt, nec eis potuerit apud eundem archidiaconum interposita appellatio suffragari. Adjiciunt etiam, quod, postquam fuerat ad nos appellatum, fraternitas vestra sub regis jussionis obtentu quadam imagine iudicii jam dictum A. advocacione ecclesiæ S. Andree de Ringet conata sit spoliare, ut in R[ad.] extraneum transferretur, unde et ideam R[ad.] ausu sacrilego, assentiente sibi, sed et patrocinante R. archidiacono, prædictam ecclesiam memorato Ricardo qui eam iudicio nostro, et fratrum qui aderant, legitime possidebat, præsumpsit auferre. Super his autem quia testibus et instrumentis nobis fidem facere parati erant non potuimus non moveri. Verumtamen, ut merita totius causæ partium assertionem plenius agnoscamus, terminum quem vestra dilectio postulavit, partibus duximus indulgendum, omnibus tamen in irritum devocatis, quæ post appellationem præsumpta sunt. Licet enim interdum propriæ personæ æquanimiter injurias supportemus, injuriam tamen sanctæ Cantuar. ecclesiæ, et contemptum sedis apostolicæ, cujus vice fungimur, dissimulare non possumus, nec debemus. Hujusmodi ergo auctoritate sæpe factum archidiaconum Dominica, qua cantabitur: *Cantante Domino*, nostro conspectui apparere jubeatis, prænominatis fratribus R[icardo] et A. super damnis et injuriis responsurum, et inobediencia, et contemptu domini papæ et nostro, et participatione sacrilegii, R. quoque de Passu. generum archidiaconi ad sedem apostolicam excommunicatum transmittatis, eo quod instinctu diaboli presbyterum interfecit. Noverit autem archidiaconus quid eum consequatur, si prædicto sacrilego communicare ausus est, dum a participatione ejus ecclesiam abstinet. Præcipimus ut ecclesiam de Ringet cum ablaturum integritate prænominato R[icardo] restitui faciatis. Quod si Rad. extraneus nostris et vestris mandatis obedire contempserit, in eum severitatem ecclesiasticæ disciplinæ exercere non differatis. Si autem adversus Ricardum aliquid juris sibi competere crediderit, illud media æquitate, ubi justum fuerit, postmodum poterit obtinere

EPISTOLA XCIV.

AD MAGISTRUM GAUFRIDUM.

Amico et cognato suo magistro G., eius JOHANNES

Saresberiensis, salutem, et si quid ea jucundius. A

Cum sæpe, rarius tamen quam vellem, litteras vestras receperim, nullarum gratior fuit adventus, quam illarum quæ mihi sub domesticæ eruditionis auctoritate necessitatem veritatis indixerunt. Gaudedo namque quod de thesauro scientiæ vestræ nunc tandem probitatis exemplum, quod vobis reservabatis, et mihi communicatum est. Potero quidem his et similibus animari ad fortia, et Domino provehente, ad altiora conscendere, si mihi propitiationis suæ manum porrexerit, qui illorum duntaxat operum finem illustrat, quorum se meminit esse principium. Et licet illius nostri, quisquis fuerit, sit jucunda memoria, et sententia probabilis videatur, est tamen, ut arbitror, unde mœrori suo poterit quia exhibere solatium. Magnum equidem est hono- B rorum fascibus illustrari, sed procul dubio majus est eosdem virtutum titulis promereri. Unde qui virtutis assecutus est meritum, etsi rerum opulentiæ vel fastus non accedat honoris, collato tamen bono debet esse contentus: ne si impatientis conscientiæ stimulo, quasi injuria, murmuraverit, vitio ingratitude, hoc ipso quod habere visus est se fecisse videatur indignum. Et utinam, si studiorum præmium non assequimur, saltem non destitueamur et merito! Non tamen hæc idcirco propono, quod a senis nostri eruditione recedam, cui, Domino faciente, tota vigilantia mentis et corporis obtemperandum esse decrevi: quod pusillanimitatem spiritus veremini, et timorem timetis suspicionum, prudenter quidem facitis et amice. Non enim Pompeio, aut eo qui ipsam vicit, major, aut Augusto prudentior, Cicerone aut Curione disertior sum, quibus quantum suspicionis aura nocuerit, vos historiarum series trita perdocuit. Taceo quod toties victorem Machabæum ante fregerit pusillanimitas, quam gentium fortitudo. Unde constat, quod illorum impetum a me sustinere non potero, nisi me interim foveat, qui protegit hominem a pusillanimitate spiritus et tempestate: in illius autem virtute non timebo, quid exterius ingerat homo, aut interius murmuret caro. Cæterum equus quamlibet velox cessante stimulo fit tardior, et ut ait quidam:

... Corruptunt otia mentem,
Et capiunt vitium, ni moveantur aquæ:

sic et mens mea, quæ sui vitio, ne dicam natura, hebes est, innatam ignaviam non deponet, si non crebrius exhortationum aculeis excitetur. Erit ergo industriæ et diligentiae vestræ frequentius somnolentiæ meæ torporem excutere, ut quem ad bene agendum non propria, saltem virtus accendat aliena: in eo vero maxime veræ amicitiae fidem agnoscam, si me sic mihi reddideritis, ut vitii non parcatur, et ut de cætero necentur cautius statuat ea contra faciem meam, ne in eo deterius semper aliis displiceam, in quo mihi quoque non novero displicere.

EPISTOLA XCV.

AD JOSSELINUM EPISC. SARES.

JOSSELINO episcopo Saresberiensis.

Fratres Hospitalis, novo quodam et iraudito humanitatis titulo, ut privatas faciant eleemosynas, calumnias ingerunt manifestas, rapiunt ut distribuunt, de alieno placant Altissimum, et in contumeliam apostolorum ligandi et solvendi usurpant officium, usurpant claves Ecclesiæ, liberalitate pontificum abutentes, ecclesias, quas semel occupaverint, episcoporum subtrahunt potestati, quorum nitentur potestate, vel auctoritate, si aliquem provincialium convenire voluerint. Si vero conveniantur ab alio, pontificalis auctoritas evanescit, cum asserant se forum non habere nisi Romanum vel Hierosolymitanum. Unde sublimitati vestræ consulendum et supplicandum decrevi, ne malitiæ eorum, quam exercent, adversus latorem præsentium, clericum et sacerdotem vestrum, indulgentis, cum causa eorum magis vestram lædere videatur Ecclesiam, quam istius personam. Omnem enim ecclesiam quam eis concesseritis, vobis et successoribus vestris auferatis.

EPISTOLA XCVI.

AD PETRUM ABBATEM CELLENSEM. [A. D. 1160.]

Abbati Cellensi.

Litteras beatitudinis vestræ mihi latores præsentium attulit, sed ipsis Paschaliis solemnibus feriaverunt. Incepationis ergo vestræ querelas graviter accepi, et eodem animo quo eas noveram esse conscriptas, nisi quod in anima puriori sinceriores esse credo charitatis affectum. Si enim super his, vel vitio arrogantiae et ingratitude vobiscum contendere, præter eam quæ perspicuis et perpetuis virtutum titulis illustratur, domestica probatione convincor. Gratia siquidem Domini et vestra, sum quidquid sum, si quid tamen sum, et institutionis vestræ beneficio me spero semper futurum meliorem.

Scripseram quidem vobis de adventu meo, quod ex subjectis causis fore credideram. Quod vera sententiam mutavi vel distuli, non levitas mea, sed consilium amicorum meorum fuit. Unde hoc aut nullam arbitror, aut levem culpam, cum et Altissimus sententiam mutet, cujus consilium manet in æternum. Non enim fortunæ insidias solus potui declinare, cum omnia quæ sub sole sunt, lubricæ sortis vana versentur in alea. Fluxus etenim temporis, motus rerum, caligo mentium, levitas animorum, axem fortunæ tanta sui agilitate circumferunt, ut non modo rotam ejus, sed et totius orbis molem facile constet esse volubilem. Verum ne non tam me excusare, quam rerum conditionem frustra videar accusare de omnibus, sed causa cognita judicare. Status itaque mei faciem parumper inspiciate, serenissimi domini nostri regis Anglorum, ab anno præterito, gravis in me studio æmulorum excitata est indignatio. Si causam queritis, professio libertatis, veritatis defensio criminis mea sunt:

testis est mihi scrutator eordum, quem inutilis et pernicioſa vita mea tota ſemper et nimis offendit, quia alterius culpæ, quod ad dominum regem, conſcientiam neſcio. Ipſum, ut auდიstis, adire diſpoſueram, meam innocentiam purgaturus, ſed per familiares ſuos didici, me nullo modo admittendum in abſentia domini Cantuarienſis et eo mediante mihi poſſe gratiam reformari. Præterea domini regis reditus nobis in dies ſingulos promittabatur. Quid ergo facerem? Inſulam egredi imaginem videbatur habere diſſugii: calumniatorum declinare congreſſum, eſſet ream conſcientiam proſiteri: principis non exſpectare conſpectum, caput meum læſæ majestatis obnoxium legibus faceret; ad ſummam, teſtimonium innocentis conſcientiæ, auctoriſas Romani pontificis, prudentum conſilia familiarium preces tandem perſuaserunt, ut examen cauſæ, ſi fieri poteſt, domi exſpectem, ubi ſuis poterit eſſe, et ſumptu facilior, et copia amicorum fertilior. Sed hæc, ut ſcribitis, renuntiariſſe debneram: has equidem partes fidelibus veſtris amicis meis, venerabilibus viris, Joanni theſaurario Elboraceniſis, et magiſtro Willelmo comiſerem procurandas. Proprium nuntium idcirco deſtinare diſtuli, quia naufragii brevis, ut videbatur, licet magni, adhuc dubius erat eventus, et quia mallem læta quam triſtia nuntiare. Unde et cuſſorem veſtrum mecum retinui per dies aliquot in adventum illuſtris regi-næ Anglorum, et clariffimi viri cancellarii regis, qui, per miſericordiam Domini, procellam mihi detumuiſſe dixerunt. Poteus eſt autem Dominus veſtris, et Eccleſiæ ſuæ, pro qua patior, precibus, eam, quantacunque ſit, in auram commutare, et innocentiam meam perducere ad portum quietis optatæ. Hæc hæctenus.

Ex quo fidelem nuntium iaveneritis, mihi, ſi placet, epistoſas beati Bernardi tranſmittite. Precor etiam, ut flores aliquos verborum ejus, et veſtro-rom, et cantoris Treceniſis, et ſi qui ſunt ſimiles, colligi faciatis: ita tamen ut florum lætitiæ non perimat aut minuat fructus utilitatem. Ego procul dubio, auctore Domino, vos in mea, aut proprii nuntii perſona, antequam autumnus exeat, viſitabo. De liberalitate, quam in fratrem meum exercuiſtis, quas poſſum vobis gratias refero. Chariffimum autem noſtrum, T., præpoſitum veſtrum, nomine meo perſalutate; his quoque ſalutatis qui vos diligunt, et me noverunt, quos eſti non chartæ brevitæ, mentis tamen complectitur latitudo.

EPISTOLA XCVII.

AD EUNDEM. [A. D. 1157.]

In adventu nuntii veſtri ad nos ſereniffimi domini noſtri regis Anglorum, qui ad Alpinos et ſub-Alpinos Britones profectus eſt expugnandos, expeditio nos tenebat occupatos quidem totius regni negotiis, ſed præcipue ſollicitos in cuſtodia illuſtris regi-næ Anglorum et liberorum domini regis, qui

A commiſſi ſunt fidei domini Cantuarienſis, a cujus ego latere non recedo: inde utique ut eminentiam veſtram nec per nuntium meum tam cito potuerim viſitare. Cæterum quid doloris et mœroris animæ meæ nuntius veſter attulerit, prudens et ſciens taceo, ne, ſi ſuper dolorem vulnerum veſtrorum, meum quoque addidero, ampliori triſtitiæ absorbeamini, cum ſaucia mens recordatione, nedum inundatione triſtium exulcerari ſoleat potius, quam ſoveri. Malorum quidem meminiffe juvat, ſed cum præterierint, tunc demum placet fuiſſe proſtratum, cum fortior prævalueris. Miſerum quoque fuiſſe jucundum eſt, ſed jam de felicitate gaudenti. Sic, ſic infortunii grata eſt recordatio, ſed cum de fortunæ injuria triumpharis. Quis B ædium ſuarum ruinam lætis oculis aſpicit? quis domus ſuæ flagrantis aut fumantis incendia libens intuetur? Proinde, mi chariffime, a tanti mœroris memoria animum pariter paululum avertamus, converſi ad eum qui fideles ſuos tentari non patitur ſupra id quod poſſunt, factens quidem de tentatione proventum, ut omnia cooperentur in bonum. In ſorte namque juſtorum peccatorum virga non permanet, et quidquid ab iniquitate recedit, ſeu proſperi, ſeu adverſi faciem induat, nihilominus proficit ad ſalutem, et tonatur ad gloriam. Ex rerum namque difficultate creſcit meritum fidei, et glorioſior eſt triumphus, quem aſſiduitas laborum, et periculorum ſuſceptio, et jugis patientiæ præceſſerunt. Si de ſe præſumit aliquis in quo deficit, ſi C de Domino, in quo non proficit: *Sine me*, inquit, *nihil poteſtis facere* (Joan. xiv); et in eo cujus ſpiritu agitur apoſtolus, omnia poteſt. Quis virorum fortium et ſublimium illud non libenter amplectitur?

*Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito,
Qua tuu te fortuna ſinat.*

(VIRG. *Æneid.* vi, 95.)

Quid ergo [ille] quem Verbum Patris invitavit ad fortia, et animavit in tribulatione malorum, et dolore? dicens: *Confidite in me, ego vici mundum* (Joan. xvi).

D Dilatari voluit Dominus nomen ſuum, et martyris ſui (10) gloriam transferre ad externas nationes, ut qui quaſi ſub medio Senonenſis Eccleſiæ latebat, reſpondeat in medio nationum, et multitudine populorum. In ædes ſuas tantum forte permisit incendium, ut quaſi beneficio ignis examinatæ, auctore Domino, cum reædificatæ fuerint, ſicut mundiores, ita appareant pulchriores. Cum vero Eccleſiam Anglorum ſollicitare placuerit, diligenti ſollicitudine prudentes et honeſtos viros in hoc opus eligere ſtudeatis, quorum peccata minime ruborem incutiant innocentiam veſtræ: veniant quidem muniti commendatiſſis precibus principum veſtrorum, non quo res aliter expediri non poſſit, ſed quia facilius et feliciter promovetur negotium, quod magnorum virorum eſt auctoritate ſubnixum. Affectum ſpon-

(10) In cod. N. nota marginalis eſt: *Sti Ligulf*

det dominus Cantuariensis, effectus autem Dominus A procurabit. Quid de me dicam, qui totus vester sum, et illorum?

De cætero liberalitati vestræ pro epistolis beati Bernardi gratias ago, antiquis insistens precibus, ut Dores verborum ejus quos conquirere poteritis mihi transcribi faciatis, et si quid hujusmodi apud vos paratum est, per nostros nuntios afferatur. Præterea beati Aigulfi mihi pigura promisistis, cui satis gratulari non possum; sed licet mihi sufficiat gratia vestra, precor, si fieri potest, ut de reliquis beatæ Savinæ, Memorii, Frodoberti, et aliorum, quorum pane nutritus sum, per eosdem mihi mittatis. Quod autem hujusmodi mitti placuerit, manu vestra signatum tradatur nuntiis, et litterarum vestrarum prosecutione fiat authenticum.

EPISTOLA XCVIII.

AD HENRICUM EPISC. WINTONIENSEM. [A. D. 1157.]

HENRICO episcopo Wintoniensi (11).

Quot et quanta mala Ecclesiis Christi procuret pastoris absentia, etsi antea nobis fuisset incognitum, ex solo peregrinationis vestræ dispendio potuimus didicisse. Biennium enim est ex quo fames cœpit in terra vestra, non equidem fames victualium, quorum satietate a cultu Domini avertitur, et plerumque recalcitrat populus incrassatus, impinguatus, dilatatatus, sed fames audiendi verbum Domini. Parvuli siquidem petierunt panem, et non erat qui frangeret eis. Si ergo ad aliquem vicinorum soles Evangelii tres panes, domui vestræ mutanturi accedimus, creditorum continuo sustinemus difficultates, ea se copia excusationum opponit, ut filiis quiescentibus in cubili, ad importunitatem nostram vix surgat aliquis et aperiat vel nobis pro reverentia nostra. Si autem ad extraneum vel peregrinum urgente necessitate confugimus, timemus, ne pro pisce serpentem, aut ne pro ovo porrigat scorpionem. Præterea oves vestræ aut non audiunt, aut minus audiunt vocem alienorum. Quid multa? jacturam Domini, quæ quotidie fit in rebus et moribus, non sufficiunt enarrare. Audite ergo, dilectissime frater in Domino, planctum esurientium, audite voces vagientium parvulorum, audite vocem sponsæ quæ amore languet, et vestro desiderio intabescit. Audite denique vocem sponsi, qui vos constituit super familiam suam, ut ei cibum detis in tempore. Redite itaque ad ecclesiam vestram, et totam insulam sapientiæ et virtutis vestræ radiis illustrate. Nec vos moveant damna rerum, quem respiciunt pericula animarum. Procul dubio satius est et æquius, ut sollicitudinal vestræ vigilantiam commissis vobis ecclesiis impendatis, quam alienis. Dominus rex de securitate vestra nos fecit securos, et duobus, quos nominatim excludit, exceptis, quos volueritis, ad gratiam ejus poteritis introducere. Nos autem reditui vestro congratulabimur, et quid-

quid auxilii vel consilii poterimus, libenti animo conferemus. Vale.

EPISTOLA XCIX.

AD EUNDEM. [A. D. 1157.]

Amicis nostris, urgente tentationis articulo, illam consilii viam credidimus ostendendam, quæ honestatis specie, aut utilitatis fructu, videtur præ cæteris eligenda. Et licet ambigentis animus recto consulenti obtemperare detrectet, charitatis tamen instantia non quiescit, donec reluctantem amicum ad bona pertrahat, vel invitum. Sic nos, reverende et amantissime frater in Domino, fraternitatem vestram ad propria redire monuimus, omnino non credentes honestati vestræ, aut ecclesiæ utilitati magis aliquid expedire. Ut enim cætera taceamus, quæ longum est enarrare, profecto morum ruina longe miserabilior est, quam nummorum. Nec est de temporalium amissione dolendum, ubi dispendium incurritur æternorum. Duorum namque dolorum circa eundem animum major denigrat alterum. Absit autem! ut aliquis de vestra prudentia audeat suspicari, quod vilissima rerum, opes scilicet, animum vestrum moveant ubi periculum imminet animarum. Absit! ut invidia antiquo suo vobis possit insultare proverbio dicens:

Quod desles, illud amasti.

Unum e duobus eligite, aut litis discrimen vultis, aut pacem. Si litis incertam præferitis, advertitis quia nihil turpius est quam suis armis expugnari, et quasi mucrone proprio jugulari. Si pacem, redite, et pax est: sed timetis, et quidem ubi non est timendum. Nunquam enim venit in mentem serenissimi domini nostri regis ut innocentiam vitæ, integritatem famæ, gloriam regni, tanto deturparet opprobrio, ut manum suam et quacunque causa extendere in Christum Domini, vel aliquam contumeliam a quocunque pateretur inferri. In eo siquidem plerimum motus est, quod conductum petere necessarium credidisti, cum neminem eorum unquam læserit, quantæcunque processerint inimicitia, qui ad se veniebat. Quid ergo timebatis, cum vos sua, et omnium nostrum voce et litteris revocaret? Sed vos mandatum domini papæ, et Cluniacensium vestrorum necessitas detinet. Porro et ipse dominus papa reditui vestro congratulabitur, nolens mandatum illud utilitati vestræ præjudicium facere, et personam vestram Wintoniensi et Glastoniensi ecclesiis, plus quam Cluniacensi non ambigitis obligatam. Illarum quippe regimen suscepistis a Cluniacensibus absoluti. Qua ergo ratione ab istis ad illos divertistis? Nunquid æquum est, istis esurientibus, eorum pane illos satiari? Hæc non modo domini regis, sed fere omnium querela est. Certo an justa sit, vos videritis. Præterea ex absentia vestra se in necessitatibus regni a consilio vestro et auxilio quæritur destitutum, cum, Domino præcipiente, Cæsari reddi debeant quæ sunt Cæsaris. Unde plu-

(11) In nomine Theobaldi Cantuariensis archiepiscopi

rini suaserunt, ut in omnes vestros durius ageret, et in bona ecclesie, usque ad thesauros intimos, manum extenderet. Ipse tamen, incitante se turba, continet manus suas, et adventum vestrum utcunque expectat. Quod si ecclesiam, et omnes vestros hac provocatione regie indignationi exposueritis, timendum est ne veniant majora metu, et vos, quos declinare non vultis praevisos, sentiat aculeos postmodum duriores. Precamur ergo, et in virtute charitatis consulimus ut redeatis, et ex quo vos audierimus esse Bononiae, vobis in ipso littore nostro occurremus; procuraturi quomodo ad dominum regem cum honore perveniat, et suis jucundus tantis laboribus imponatur.

EPISTOLA C.

AD PAPAM ALEXANDRUM.

Domino papae ALEXANDRO.

Ex mandato sanctitatis vestrae in praesentiam nostram citavimus venerabilem virum G. abbatem Westmonasteriensem monachis de Malvernia responsurum super his quae in audientia vestra adversus eum proposuerant. In ipsa autem ventilatione causae nobis ex testimonio venerabilium virorum Gileberti Hereford. episcopi, Hamelini abbatis Gloucestr., Raginaldi Persor. abb. evidenter apparuit, quod monachi Malverniae graviora quam passi sunt promeruerant, vitio contumaciae suae, et inobedientiae culpa, quam beatus Benedictus in monasteriis docet ceteris acrius puniendam; et quam tota fides Catholica, et omnis ecclesiastica disciplina, quasi scelus idololatriae detestatur. Tandem conversi ad cor ab abbate suo, quem multis injuriis et vexationibus graviter laeserant, saniori consilio usi, prostrati ad pedes ejus, veniam petierunt, et satisfactionem promittentes, restituto privilegio, quod a majestate vitiosa suggestionem obtinuerant, intervenientibus nobis, et venerabilibus viris qui aderant, G. Rossensi episcopo, Silvestro abbate S. Augustini, in ipsius gratiam recepti sunt, et sic concordia reformata. Et quia cellulam Malverniae Ecclesiae Westmonast. pleno jure ab initio constat esse subjectam, excellentiae vestrae preces porrigimus, rogantes ne contra consuetudinem omnium monasteriorum, eam patiamini jure suo privari, et justas petitiones abbatis, de quo meliora speramus, misericorditer audiat.

EPISTOLA CI.

AD HENRICUM EPISCOP. WINTONIENSEM. [A. D. 1157.]

THEOBALDI episcopo Wintoniensi.

Super incolumitate vestra, quam a nuntis vestris accepimus, laetamur plurimum, sed de ea mentis integritate, quae rerum damna non sentit, congratulamur Altissimo, bonorum omnium largitori. Gravis quidem fuerat de rerum jactura tentatio, si non in fortitem animum incidisset; verum fortitudo clarius elucescet, si tribulationis igne probata redierit ad ovile, quod ex pastoris absentia insidiantium morsibus patet. Nec est, dilecte frater, quod vos amodo vereri oporteat, cum ipse rex adventum vestrum

desideret, et pacem, et securitatem omnimodam repromittat, et ne de ea possitis aliqua ratione dubitare, eam in manu nostra cepimus, ducatum vobis dantes, a mari usque ad regem, moram vobis, et redditum, si expedierit, praeparaturi. Si ergo diligitis ecclesiam vestram, si animam vestram, imo quia utramque diligitis, accepta opportunitate redire non differatis, ne, quod absit! quod saepe diximus, fiant conditionis vestrae novissima semper deteriora prioribus. Potestatis enim a Domino constitutae geminabitur indignatio, si porrectam gratiam contemni praesenserit.

EPISTOLA CII.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papae ALEXANDRO.

Sanctitatis vestrae mandatum debita veneratione suscipientes, creditoribus vestris satisfacimus, parati semper apostolicis obedire mandatis, sed apostolatus vestri tempore paratissimi. Nos etenim per misericordiam Domini a fide Romanae Ecclesiae, ab obedientiae famulatu, non carcer, non gladius, non, si qua gravior est persecutio, separabit: praesertim cum illum videamus in throno Petri regnantem, a quo doloribus nostris solatium expectamus. Multa siquidem sunt, et fere importabilia, quae pro domo Domini libenter, cum ita oporteat fieri, sustinemus, et certe majora quam quae scripto committi expedit. Speramus autem quod ea in brevi, auctore Domino, in auribus vestris commodius praesentes exponemus, eo quod vos ad Galliarum partes descendere, sana fere omnium consona voce concelebrat. Supplicamus ergo majestati vestrae, ut nos de adventu vestro, si placet, dignemini praemunire, quo paternitati vestrae, ut decet, promptius occurramus, et desideratissimo beatitudinis vestrae visu et alloquio citius gaudeamus. Interim, Pater dulcissime, nos scriptorum vestrorum solatio, et apostolicae salutationis beneficio petimus saepius visitari, ne pii desiderii nostri dilatio, aut servitutis nostrae contemptum, aut defectum gratiae vestrae, aut veteris amicitiae oblivionem, si non nobis, aliis tamen significare videatur. Et quia indefessa sollicitudine super afflictione matris nostrae sanctae Romanae Ecclesiae jugiter concitantur viscera nostra, et ora filiorum infidelium dilatantur, qui laborem capitis pro languore nobis improperant, expedit ut vestrum, et sanctae Romanae Ecclesiae statum, et si tempestas adhuc cessat a saeculo et serenum futurae pacis alicunde resplendeat, litteris quas in gente nostra ad confirmationem fidelium possimus ostendere, nobis significari praecipiat. Me gravis languor, exigentibus culpis meis, aetate praeterita adduxit ad portas mortis, cui me ad modicum facto jam testamento, rebusque omnibus usque ad victum tenuem erogatis, clemens Omnipotentis manus, ut hac urbe morula liceat commissa deflere, subduxit. De reliquo namque breves sunt dies mei. Verum ut anima de carnis ergastulo laetior exeat, ad conspectum Altissimi gratias pro

benefactoribus actura, ad pedes clementiæ vestræ A tota mentis intentione jaceo provolutus, ut professionem abbatis Sancti Augustini, quam omnes prædecessores mei habuerunt, et mihi novissimo, et omnium minimo nunc pro bene placito vestro subtrahitur, ecclesiæ meæ restituatis. Hic est enim dolor ille unicus, qui corpus meum depascitur, la cerat animum inum et invalescit tantum hoc sub pertore vulnus, ut me patienter audiat clementia vestra : mæror et doleo, quod præterita hieme, nec in una petitiuncula potui exaudiri, cum monachi S. Augustini contra me multitudinem obtinuerint litterarum. Litteras illas, quas solas pro nobis, de negotio illo nostri vobis nuntii attulerunt, Domino teste, pro reverentia et honore vestro, quem conseruari desidero semper illæsum, nulli adhuc crediti B ostendens. Ego, cum illis placet, ex mandato vestro, ad suffraganeorum meorum tribunal protrahor et invitus.

EPISTOLA CIII.

AD R. CANCELLARIUM.

R. cancellario.

Gratias quantas possum, quia quantas debeo, redere non sufficere, refero paternitati vestræ, pro honore et beneficiis mihi et meis a vobis semper exhibitis, et maxime eo quod solus inter multos, quibus devotio mea quandoque innotuit, me litteris vestris in manu nuntiorum meorum, adhibita consolatione curastis instruere. Vestro itaque consilio acquiescens, convocatis iis, quos oportuit, in verbo, sicut me docuistis, processi, a mandatis C apostolicis, nec pro temporali vita et in minimo recessurus. Videat Ecclesia Romana quid præcipue velit, aut quid expediat, pro ipsa, si necesse est, paratus sum, et carcerem, et in mortem ire : quisquis in Ecclesiæ auribus Romanæ de me aliud dicit, de suo loquitur, quia mendacium loquitur. Exhibitio præteritorum probatio futurorum est. Me jam tertio, pro mandatis apostolicis, periculis, imo et mortis exposui. Nunquid in sine vitæ et vitæ senex æternum longi laboris et jugis obedientiæ præmium pro quacunque temporis fallaci promissione inmutabo? Antequam mihi pereat totus mundus, quam ego pro ipso peream Deo meo. Hæc ideo quia quosdam dominorum meorum cardinalium aliter quam mihi et ecclesiæ meæ expediat, aut quam ego de conscientia D mea meruerim, in me audio animadversos : quibus si deliqui, quod tamen non recolo, tanquam dominis et patribus debita humilitate libentissime satisfaciam. Si non deliqui, obsecro per misericordiam Domini et justum iudicium ejus, ut amoveant conceptæ indignationis aculeos, et antequam mihi bene promerenti amodo restituant gratiam. Et quia nuntii mei a quibusdam minus bene recipiuntur, petitionem hanc, si hoc tamen audeam postulare, dominis meis cardinalibus per manum vestram desidero præsentari, et responsa eorum per litteras vestras recipere.

(12) Hunc paragraphum ad finem epistolæ sequentis adnectit codex Cantabrigiensis.

(12) Celebris fama est dominum papam ad Galliarum fines accedere. Ut ergo promptius illi et vobis occurramus, me per latorem præsentium, si placet, adhibita celeritate præmonete. Vivat et valeat paternitas vestra, memor mei in orationibus suis.

EPISTOLA CIV.

AD CARDINALES.

JOANNI SCOR. et JOAN. PAUL. card.

Ab ineunte ætate amplexus obedientiam, nihil exinde ei prætulit, pro qua ab initio universa omnia reliqui. Cum vero placuit ei qui me vocavit, ut puerum suum Cantuariensi Ecclesiæ præficeret, licet indignum, nihil postea potius credidi, quam ut me sanctæ Ecclesiæ Romanæ tota devotione submitterem, et ei famulatum pro viribus semper promptissimum exhiberem. Mihi voluptas erit et gloria, meam singulis annis, aut sæpius devotionem sedi apostolicæ præsentare. Miror autem et admodum doleo, quod quorundam dominorum meorum cardinalium citra meritum meum in me incanduit indignatio. Mihi siquidem in nullo conscius sum : verum si deliqui, humiliter satisfacientem admittant ad gratiam : si non deliqui, misericordia et justo Domini interveniente iudicio, bene semper de cæteris promerentem fraterna charitate recipiant, et a persecutione cessantes, nostri non declinent famulatus obsequia. Nostra hæc petitio vestris manibus promoveatur, quia nuntiorum nostrorum præsentia minus bene recepta est a quibusdam. Sinceri amoris secreta est petitio.

EPISTOLA CV.

AD BOSONEM CARDINALES.

Bosoni cancellario.

Pro honore et beneficiis a vobis mihi et meis sæpe collatis bonitati vestræ gratias ago, orans, ut in me non tepescat vestræ charitatis affectus, quia mei obsequii devotio non quiescit. Verum quia amicorum sibi invicem reseranda sunt pectora, quid animam meam maxime torqueat, paucis aperiam. Ex quo promotus sum in episcopum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ studii totis viribus inservire, credens, amore et cultu iustitiæ, et jugi devotionis exhibitione me posse ipsius gratiam comparare. Cæteram secus accidit. Nullo siquidem mali merito de conscientia mea procedente, me quidam dominorum meorum cardinalium, ut a quibusdam audio, admodum persequuntur. Quod ex eo verum esse maxime perpendo, quod detractoribus meis favent et adversarios fovent. Sit ergo sollicitudinis vestræ, ut si hoc culpa mea promerui, cum debite satisfactionis fructu non respuant penitentem. Si non, ut credo, promerui, contemplatione misericordiæ, et justis iudicii Dei, molestias hujus acerbitalis amoveant, et a se non rejiciant nostræ devotionis obsequium. Præterea, quod mentem meam dolore graviori exulcerat, dominus papa, qui præterita hieme petitiones meas non admisit, adversariis meis, et præsertim monachis Sancti Augustini, fasciculos, quibus

senectutem meam obruerent, contulit litterarum: ad abbatem Sancti Augustini de facienda professione litteras mihi indulsit, quæ, ut pace ejus loquar, ei non essent honori, et mihi fuissent dedecori, et abbati essent futuræ contemptui. Scripsit enim tenuiter, ut professio fieret. At diu cardinales contra litteris instruxerunt abbatem ut appellaret. Quis non videt litteras hinc inde missas, nisi ad ancipitis pugnæ discrimen invitasse? Præcepit item ut pro beneplacito monachorum ad tribunal Londonias litigaturus accederem. Quid multa? ego nec in minimo, qui tot et tantos amicos in Ecclesia Romana habeo: monachi illi sunt in omnibus exauditi. Hæc in oribus vestris corde et ore mæsto depono, ut quandoque similibus obviare studeatis. De cætero creditoribus vestris satisfecimus, nihil accipientes de pecunia sancti Bertini.

EPISTOLA CVI

AD ALEXANDRUM PAPAN.

Domino papæ ALEXANDRO.

Nostrum, et ecclesiæ, quæ apud nos est, statum, vobis per Herebertum vestrum missis litteris significavimus, at ille aut per malitiam prodidit, aut perdidit per negligentiam, aut eas amissas esse fraudulenter simulavit. Cum enim dimissus a vobis apud cancellarium regis Anglorum per mensem et amplius contra prohibitionem vestram expectasset, remisso in Angliam nuntio per litteras memorati cancellarii sollicitavit, ut ei litteras prioribus similes, quas sibi sublatas querebatur, remitteremus ad vos fidelius deferendas. Quia igitur parum fidelis in primis exstitit, maluit proprium nuntium destinare quam secundo decipi per alienum. Vos nuntium vestrum pro beneplacito vestro convenietis, et si placet, eum, ut cautius et fidelius negotia vestra exsequatur, instruite.

De cætero monachi Sancti Augustini ecclesias in fundis eorum sitas nobis subtrahere machinantur, et quia in oculis Ecclesiæ Romanæ gratiam invenerunt, si quis salutis nobis, aut ecclesiæ nostræ decernitis relinquendum, preces eorum ulterius in dispendia nostra non admittatis. Præterea noveritis liberam esse omnibus appellare. Quod ex eo vobis constare poterit, quod aliqui ad vos confugientes hoc solo remedio evaserunt. Vos qualiter agatis cum eis providete, et si quid in causis eorum nobis debetur honoris, prout placuerit, reservate.

EPISTOLA CVII.

AD EUMDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Norwicensis archidiaconus, vir malitia, dolositate, et arte mentiendi conspicuus regnum nostrum præterita ætate rumoribus suis concussit, et optimates regni adversus fideles vestros, imo Ecclesiam Dei graviter concitavit, vulgo dicens, in episcopatu Norwicensi se a vobis in Angliam destinatum, ut a Willelmo comite Warennæ, filio regis Stephani, decimas reciperet, quas pro audiendis petitionibus suis contra regem vobis præfatus comes debebat

A appendere: sub hac excusationis imagine, ne in Justraheretur juxta mandatum vestrum a domino Norwicensi sapius impetravit, et causam quæ inter ipsum et magistrum Willelmum clericum domini Cantuariensis vertebatur super ecclesia de Alvestona, diutius distulit. Beneficio tamen litterarum vestrarum, dictante justitia, in facie ecclesiæ Norw. per præsentiam episcopi, cui causam commiseratis, absque remedio appellationis infra præscriptum terminum finiendam, in ea prostratus est, et a jam dicta ecclesia defectus. Si ergo causam iniquam reparare tentaverit, non decet bonitatem vestram, ut ipsius preces, ne dicam fallacias admittatis, sed potius puniatis, quod se procuratorem vestrum, et gestorem negotiorum mentitus est, aut inepte gloriatus. B Male enim sonuit in auribus omnium gloriatio ejus.

EPISTOLA CVIII.

D ALEXANDRUM PAPAN. (A. D. 1159.)

Domino papæ ALEXANDRO.

Possem temeritatis et arrogantiae argui, qui aures vestras toties pulsare præsumo, si timiditatem meam Patris benignitas non excitaret, et ausum non excusaret fraternæ charitatis officium. Suadente ergo pietatis vestræ dulcedine, et urgente pauperis honesti et literati necessitate, majestatis vestræ pedibus toto animo provolutus, quas licet clementiæ vestræ preces offero, quatenus latoris præsentium personam benigne recipiatis et causam, et ei solatium vitæ Senonensis archiepiscopi violentia non permittatis auferri. Quid justitiam ejus impediatur, ipso referente, si placet, audietis. Præterea præceator Senonensis, et honestate morum, et litterarum eruditione, et speciali, qua vester est devotione, in quantum æquitas permiserit, dignus est exaudiri. Nunc ad me redeo. Episcopo Lexoviensi, cum excellentiæ vestræ visum fuerit, gratiam rependetis, pro eo quod in me servum vestrum, serenissimi domini regis tantam conflavit indignationem, ut morari in Anglia mihi tutum non sit, et exire aut impossibile sit, aut difficillimum. Senes nostri incolumes sunt ab abbate Radingensi, licet vos cum Thoma suo circumveniret. Ad opus R. nostri vix aliquid extorquebimus. Osbertus Eboracensis archidiaconus in purgatione defecit. Quisquis vobis suggesterit aliter non credatis.

EPISTOLA CIX.

AD EUMDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Andreas clericus de Lenham, ecclesiam suam de Lenham quibusdam decimationibus injuste spoliatam esse, in præsentia nostra conquestus est, postulans sibi de G. presbytero de Wichelemera, qui eas occupavit, et quodam milite Ricardo, qui fundi dominus est, et occupanti patrocinatur, justitiam exhiberi. Partibus vero tandem peremptoria die præfixa, eum præfatus An. adesset, pars adversa tergiversando, ad frustratorias dilationes confugit, quas cum ejus juris ratio depegasset. iam dictus

miles sibi a nobili viro Willelmo fratre regis, domino suo, dixit esse prohibitum, ne, eo absente, super decimis de quibus agebatur, causam ingrederetur. Præmemoratus quoque presbyter, cum cedere videret militem, cujus patrocinio nitebatur, se non litigaturum respondit. Cum ergo actor, productis idoneis testibus, quibus abundabat, summa instantia, ut ipsius probatio reciperetur, a nobis impetrasset, et ea recepta consilio synodi cum pro eo laturo essemus sententiam, sæpeditus presbyter ad vestram audientiam appellavit, diem præfigens: *Quasi modo geniti.* Vos itaque prout Deus vobis inspiraverit, causæ debitum finem imponetis.

EPISTOLA CX.

AD EUNDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Magnam, dulcissime Pater, conceperamus lætitiā, sperantes, ut fama erat, nos citra Alpes posse præsentis vestræ solatio recreari. Versa est tamen in luctum cithara nostra, et gaudium transit in mœrorem, ex quo pro certo nobis innotuit, quod urbs beatitudinem vestram invidens Cisalpinis, nominis vestri gloria maluit illustrari. Cum ergo apostolatus vestri culmen nequeamus pro voto visitare, quod possumus, iterum per nuntios, celeritate adhibita, consuetæ visitationis supplebimus obsequium. Placeat itaque dignationi vestræ, usque ad illorum adventum causam monachorum Sancti Bertini, et Osberti Eborac., archid. et si qua nos et regnum Angliæ negotia contingunt, suspendere, quoniam illi super his omnibus discretionem vestram facient certiozem, et auditis eis ad singula, Domino propitio, lætius et utilius procedetis.

EPISTOLA CXI.

AD EUNDEM

Domino papæ ALEXANDRO.

Præter opinionem, et contra spem, litteræ vestræ, quarum jucunda solet esse conceptio, nobis lætitiā attulerunt. Cum enim ad Galliam cum summo desiderio præstolarem adventum vestrum, accepimus vos ad urbem, utinam salubriter esse reversos, et spei nostræ sic evacuatam esse lætitiā. Præterea petitiones nostræ caruerunt effectu, quia scriniarii vestri, ut scripsistis, nostras forte litteras amiserunt. Nos autem quo modo possumus, acerbitate utriusque infortunii relevantes, nuntios qui vos vice nostra visitent, et litterarum damna restarent, sub omni celeritate ad sedem apostolicam destinamus: rogantes ut causam monachorum Sancti Bertini, et Osberti Eboracensis archidiaconi, et si qua ad nos, vel regnum Angliæ negotia spectant, usque ad illorum adventum protrahi faciatis. Illis enim auditis, auctore Domino, singula salubrius statuatis.

EPISTOLA CXII.

AD ARNULFUM.

Amico suo charissimo ERNULFO, SUUS JOANNES, salutem et veræ dilectionis obsequium.

Domini cancellarium scio emergentium tumultu

PATROL. CXCIX

negotiorum, variis curiæ occupationibus, et rei familiaris necessitatibus impeditum, amicorum petitionibus promovendis, nisi alio incitante, vacare non posse. De vestra itaque familiaritate præsumens, precor ut, inspectis litteris quas ei mitto, ipsum ad reformandam mihi domini regis gratiam animetis, et recurrente scripto vestrum mihi consilium significetis. Quomodo vero dominus rex, domini papæ, Cantuariensis episcopi, et cancellarii sui preces accipiat, diligenter litteris vestris, si placet, rescribite. Amicum siquidem longe honestius est veraciter præmuniri, quam fallaciter decipi. Jacula quoque minus lædunt quæ prævidentur.

EPISTOLA CXIII.

AD REGIS CANCELLARIUM. [A. D. 1159.]

B Cancellario regis.

Inter multiplices et graves in me sævientis fortunæ injurias, nihil eo molestius fero, quod amicorum solatio destitutus neminem curarum socium, aut participem mœroris invenio. In quo calculo sors mea versetur, citra meæ conquestionis iudicium, ex his quæ videtis et auditis, et quæ longo didicistis experimento facile poteritis intelligere. Ut tamen quæ sit, paucis aperiam. Ex quo socii nostri: i a vobis redierunt, communem Dominum, me fere excluso, nisi cum onera fuerint subeunda, suum promissis et rumoribus effecerunt.

Non equidem invideo, miror magis.

(VIRG., ECL. I, 11)

C Si quid ergo potest apud excellentiam vestram parvitas meæ devotio, si qua est antiquæ familiaritatis memoria, si spectatæ amicitie fidem, fortunæ impetus non subvertit, id agite, quo serenissimi domini nostri regis gratis in me concepta indignatio mitigetur, ut pro arbitro ejus excusam innocentiam meam, aut si in aliquo gratiam ejus demerui, satisfactione congrua eandem mihi liceat promereri, et exinde honestius et liberius, vel gratia litterarum, vel occupatione alterius studii, tantæ sollicitudini, laboribus, suspitionibus et periculis me ipsum subtrahere potero. Nunc enim, si quid recte fiat, alii; si quid male, mihi ascribitur. Non est malum in civitate quod ego non faciam, me forte excusabit commodissime absentiam mea, ut ejus animum facilius possitis inclinare. D Litteras domini papæ pro me facientes dilectioni vestræ transmittite, quas, si placet, mihi restitui faciatis: eas mihi sine rescripto non rogatus attulit nuntius domini Eliensis. Hanc domini papæ petitionem dominus Cantuariensis litteris suis prosequitur.

De cætero rerum vestrarum me curam habere præcepistis: libens pareo, etiam ubi non proficit cura mea. Dominus noster propriarum ecclesiarum vobis subtrahi præcepit auxilium. Resistentibus mihi aliis, frustra contra torrentem direxi brachia mea. Vos autem super hæc ei rescribite. De statu insulæ, et curiæ familiaribus vobis plura scribere vereor, cum per invidiam fortunæ, litterarum

4

meorum aliæ, incidant in latrones, aliæ naufragium patiantur, aliæ meo dispendio se impudenter principum oculis ingerant. In his tamen, et aliis, quid me oporteat facere, rescribetis.

EPISTOLA CXIV.

AD MATTHEUM PRÆCENTOREM SEN. [A. D. 1159.]

MATTHEO præcentori Senonensi.

Miror, amice, et doleo, si dominus papa indulgentiæ suæ beneficium revocavit, et te illorum præcepit subire iudicium qui tibi merito possunt esse suspecti, et absque suprema et fere invincibili difficultate non poterunt conveniri. Mihi quidem, licet paulisper hæream, persuaderi non potest, quod partis adversæ sinistra adversus dexteram Romani pontificis prævaluerit. Levi tamen gestamine integritatem virginis oppressam majestatis verbis, fraudulenta Senonum irruptione fere subversam memini. Debuerat Roma Senones [et dona ferentes] habere suspectos. Sed cubicularii et assessores principis, et sacri palatii quæstores diligentissimi, sub imagine juris præsentis forte religionem circumvenerunt, et Gallos, dum emungerentur censuerunt admitti. Non equidem invideo successibus eorum, sed tuæ et domini præcentoris læsioni compatior, tanto magis, quanto minus his malis mederi possum. Facies namque rerum quæ apud vos sunt mihi ignota est, negotii vires ex absentia mea plena non possum inquisitione discutere, incidentes articulos citra partium assertiones examinare non valeo, et ob hoc in re incerta tibi non possum certi consilii facere copiam: hoc tibi, auctore Domino, innata et exquisita prudentia, amicorum fida sedulitas, sapientum affectata instructio longe commodius præstabit, verumtamen sine consilii præiudicio, interventu domini Altissiodorensis episcopi, ut preces domini papæ pro te porrectas admittat, studiosius sollicitabis, et per eundem, et alios mysterium consilii partis adversæ diligenter inquirens, ut ex eo causam tuam facilius et felicitius possis instruere. Si preces contemperit, eum quasi invitus trahas ad iudices, maxime si litteris apostolicis aliorum iudicio stare non cogaris. Neque enim in hac parte adversariorum vocibus credes, nisi principis apices præsentaverint. Si iudicibus tuis executionem mandati apostolici consequi potueris, acquiesces: sin autem, honestam itineris causam, si ad dominum papam proficisci disponis, amici tui formabunt, quos rerum qualitas et causæ calculus visibili specie plenius edocebunt. Ego quoque in quo possum tibi non deero, litteras quas ex parte mea domino papæ trades, accipies a latore præsentium, tibi et fratribus domini præcentoris bonum optantes, et utinam obtinentes! Si affectum effectus non sequitur, animum veteris amici non argues, sed fortunam.

EPISTOLA CXV.

AD PETRUM ABBATEM CELLENSEM. [A. D. 1159.]

Cellensi abbati.

Occasionem scribendi vobis gratanter arripui,

cum apud nos viderem hominem, quem ad vos credebam reversurum. Nuntio igitur salutationis vestræ benigne suscepto, cum eo de referenda vobis salutatione contraxi, sub accepta cautione, quia persona mihi erat incognita. Quæ itaque circa me sunt, ex parte describo, et possem utinam scribere lætiora! Postquam ab Ecclesia Romana reversus sum, tot acerbitalis suæ molestias in me fortuna congescit, ut fere nihil adversitati existimem me antea prætulisse. Miramini forsitan, et obstupescitis, quid me tantopere potuerit perturbare. Hæc in aure vestra paucis aperiam. Serenissimi domini, potentissimi domini regis, invictissimi principis nostri tota in me incanduit indignatio. Si causam quæritis, ei forte plus justo savi, promotioni suæ ultra quam oportuerit institi, ad hoc toto desiderio cordis suspirans, ut quem fortunæ invidia credebam exultantem, miseratione divina regnantem cernebam in patrum solio, et jura dictantem in populis et nationibus. Sic forte decrevit Dominus punire impatientiam desiderii mei. Quidquid enim impatienter appetitur, vel fuga vel accessu doloris importat aculeos. Hujus tamen culpæ non arguor, sed quod vires meas omnino transcendit, et parvitatem meam magnitudine sui poterit excusare, in innocentiam meam impingitur. Solus in regao regiam dicor minuere majestatem. Cum admissi mei factum diligentius expriment, hæc in caput meum intorquent. Quod quis nomen Romanum apud nos invocat, mihi imponunt. Quod in electionibus celebrandis, in causis ecclesiasticis examinandis, vel umbram libertatis audet sibi Anglorum Ecclesia vindicare, mihi imputatur; ac si dominum Cantuariensem, et alios episcopos, quid facere oporteat solus instruam. His de causis totus concutior, quibus etiam urgentibus mihi creditur exilium imminere. Ego illud propter justitiam, si oportuerit, non modo æquanimitè, sed etiam cum gaudio tolerabo. Unde infra Kalendas Januariarum me opinor ab Anglia exiturum, et quidem habito consilio vestro, et moraturum in Galliis, et inde ad Romanam Ecclesiam transiturum. Interim quantas possum bonitati vestræ gratias ago pro honore et liberalitate, quam in fratrem meum exercuistis, et ut vice mea abbati Bullecurtensi de visitatione fratris mei gratias referatis exoro. Postquam prior de Cantumerulæ litteras istas secreto inspexerit, ne ad oculos et aures plurium transeant providete.

EPISTOLA CXVI.

AD THOMAM PRÆPOSITUM CELLENSEM.

THOMÆ præposito Cellensi.

Inspectis litteris quas domino Cellensi transmittito, statum meum pro parte conjicere poterit prudentia vestra. Quod autem specialiter ad vos spectat, amicum vestrum P. sanum esse sciatis, et incolumem, et in magna prosperitate versari. Illum vero quem vestris precibus domino cancellario regis commisimus, ego, et thesaurarius Eboracensis, nuper sa-

num in bono stato vidimus, licet ab exactionibus regis non omnino possit esse immunis.

EPISTOLA CXVII.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Causa, quæ vertitur inter Suanum et Baldewinum, sacerdotes, super ecclesia de Chilledic. ab auditorio venerabilis fratris nostri Ricardi Londoniensis episcopi, appellationis auxilio ad nostram tracta est audientiam. Agebat itaque memoratus Suanus ut jam dicta sibi restitueretur ecclesia, qua se querebatur esse injuste et sine iudicio destitutum, qui vicarium suum ut dicebat violenter expulerat. Baldewinus ad hæc dilatoria exceptione opposita, se super memorata ecclesia de jure conveniri non posse dicebat, citra restitutionem honorum ejusdem ecclesiæ, quæ sibi vi et fraude præfati Suani dicebat ablata: paratus tamen de principali negotio respondere si Suanus innocentiam suam delato sibi juramento purgaret. Suanus vero nec subire voluit juramenti discrimen, nec referre, asserens iudicio domini Londoniensis intentionem suam non posse alicujus exceptionis obstaculo submoveri: quod cum pars fateretur adversa, dicens se ideo appellasæ, quia una die ab eodem Londoniensi cum isto alia duo perversa judicia reportavit, Suanus ad præsentiam appellavit vestram, præfigens Octavas apostolorum, cum tamen utrique parati essemus omnem justitiam exhibere.

EPISTOLA CXVIII.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Charitatis fraternæ compassio nos admonet, pro venerabili fratre nostro Willelmo Norwicensi episcopo vestræ majestati supplicare, ut vexationibus et injuriis quas ei Wachelinus archidiaconus incessanter continuat, finem debitum imponi præcipiatis. Quod quam necesse sit, vestræ sinceritati innotescere procuravimus, iniquitatis odio et abominacione scandali potius, quam aliquo personarum intuitu. Factum est siquidem Londoniis nuper cum conventum celebrarem, exigentibus quibusdam necessitatibus, jam dictus episcopus venerabilem fratrem nostrum Londoniensem episcopum, cui videlicet, et Wigornensi episcopo cognitionem accusationis, qua Wachelinus impetitur, delegastis, miserabili admodum supplicatione convenit, ut saltem ea die, quæ ei tunc tertia fuerat peremptoria constituta, post multas, et multorum honorum virorum vexationes ejus admitteret probationes, quod jam dicto archidiacono juxta mandati vestri formam ablata restituisset, vel justitiam exhibuisset, nisi in omnibus per ipsum Wachelinum stetisset. Produxitque in medium copiam virorum religiosorum, abbatum, archidiaconorum, priorum et clericorum, eorum testimonio, quod allegaverat, probaturus Processerunt et alii quamplures illææ opinionis viri, qui amore justitiæ, et ad confusionem iniquitatis dicebant se paratos esse probare, quod sæpe-

A dictum archidiaconum audierant, offerente episcopo remissionem omnium restitutionum quas reposcebat, et insuper de proprio LX marcas argenti, ea conditione ut ei absolutionem criminum suorum idem episcopus impetraret, et episcopum repudiasset, partim quia non poterat, partim ne videri posset pro tantorum criminum redemptione marcas recepisse. In quibus cum universi, tam clerici quam laici, supra modum scandalizarentur, dissimulare non potuit nec voluit dominus Lond. prædictas probationes tunc tertio productas fuisse, sed Wachel. nulla trium citationum peremptoriarum apparuisse: et adjecit quod sine Wigornensi episcopo, cui condelegata erat causæ cognitio, et non apparebat, die conducto nihil decernere poterat, vel debebat. Sit itaque vestræ discretionis in brevi, si placet, suspecti archidiaconi subterfugiis, in quibus confidit, obviare, et vexationibus tandiu afflicti episcopi, pacis remedio subvenire.

EPISTOLA CXIX.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Adversus Osbertum presbyterum super ecclesia de Trichestana, Jordanus prior Acrensis inauditè controversiam, dicens eum præfatam ecclesiam possidere, quam sine prioris assensu, et alterius advocati, citra solemnem ordinem juris, et regni consuetudinem, invitis, et reclamantibus parochianis ingressus fuerat. Ad hæc Osbertus se in eadem ecclesiam canonicum ingressum habuisse respondit, advocato comite Waren. ipsum præsentante, et Willelmo archidiacono Norwicensi vice Ebrardi bonæ memoriæ Norwicensis episcopi, introducente, et ei cum omni jure suo jam dictam ecclesiam concedente. Adjecit etiam hoc legitimorum testimonium assertione in præsentia venerabilis fratris nostri Willelmi Norwicensis episcopi se probasse, quod et episcopus destinatis ad nos litteris testabatur. Se tamen minime cogendum esse dicebat, ut possessionis suæ laudaret auctorem, aut titulum diceret, cum reus, et si nihil præstet, obtineat, auctore non probante, quod intendit. Cum ergo venerabilis frater noster episcopus Cicestrensis instaret, ut prior, si in causa vellet procedere, suam fundaret intentionem, præfatus presbyter ad vestram audientiam appellavit, diem præfatiens Dominicam qua cantabitur: *Lætare, Jerusalem.*

EPISTOLA CXX.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Venerabilis frater noster Robertus Bathoniensis episcopus dilecto filio nostro, fidei vestro Willelmo Cumin ecclesiam de Cerda restituit, juxta mandatum misericordiæ vestræ, quo præceperatis eandem sibi, appellatione remota, restitui, si ipsum Dunelmensi ecclesiæ plene satisfecisse constaret. Dicitur autem clericus quidam nomine A. ut hoc beneficium clementiæ vestræ infirmet ad sedem apostolicam proficisci. Nos itaque quas possumus

majestati vestræ pro W. preces porrigimus supplicantes, ut quod ei misericorditer conferre dignata est bonitas vestra, fideliter conservare dignetur, et ut ipsum in petitionibus justis clementer audiat.

EPISTOLA CXXI.

AD ALEXANDRUM PAPAM

Domino papæ ALEXANDRO.

In omnibus quæ gessit bonitas vestra, nihil domino regi Anglorum grätius est beneficio quod Willelmo Cumin fideli vestro misericorditer impendistis. Hoc autem nititur evacuare frater quidam nomine A. de Cerda, utinam melioris vitæ et integrioris famæ! et majestatem vestram levitati et inconstantia, quod absit! submitti desiderat. Rectius, Pater, fuerat, omnino non audire clamantem, quam gratis destituere restitutum, et absque culpa dejicere legitime possidentem. Placeat ergo dignationi vestræ juste conservare quod misericorditer contulistis, et ipsum in petitionibus justis clementer audite. De cætero episcopus Lexoviensis malleus iniquitatis est ad conterendam Ecclesiam Dei; hic in me pauperem tantam regis coacervavit indignationem, ut domino Cantuariensi et cancellario suo rex ipse denunciaverit, me majestatem regiam iniuisse, et ob hoc ab amicorum et fidelium numero excludendum. Auditis etiam litteris, quibus innocentiam meam vestra benignitas excusavit, mendosus ille et mendax dicere ausus est: « Dominus papa scripsit quod voluit, ergo domino regi refero, quod verum novi. » Provideat igitur mihi pietas vestra, et regis gratiam studeat reformare.

EPISTOLA CXXII.

AD EUNDEM.

Domino papæ.

Clericus quidam de familia Willelmi bonæ memoriæ Eboracensis archiepiscopi, nomine Symphorianus, in præsentia regis Stephani et episcoporum, et baronum Angliæ, in quodam conventu celebri Osbertum Eboracensem archidiaconum impetivit super crimine veneficii, quo prædictum archiepiscopum dicebat extinctum, veneno sibi per archidiaconum in mensa Domini propinato, promittens constanter se hoc ferri candentis, aut aquæ ferventis, aut monomachia, aut alio judicio probaturum. Osbertus vero constantissime crimen inficiatus, privilegio dignitatis et ordinis se non laicorum, sed ecclesiastico tantum judicio subjacere, et se illi per omnia paratum stare respondit. Datis ergo ab utrisque fidejussoribus de lite exsequenda juxta consuetudinem gentis nostræ in manu regis qui, vobis et fratribus nostris reclamantibus et renitentibus, causam hanc propter atrocitatem criminis, et quia eo præsentem initiata erat, ad forum suum pertinere dicebat, usque in Octavas Epiphaniæ dilata est controversia.

Interea regi Stephano serenissimus dominus noster rex Henricus successit, de cujus manibus, vix

A cum summa difficultate, in manu valida, et cum indignatione regis, et omnium procerum, jam dictam causam ad examen ecclesiasticum revocavimus. Cum ergo intervenientibus multis dilationibus quæstio ex necessitate protracta esset, et actor, S. scilicet, secundum subtilitatem legum et canonum accusationem non posset implere, inspectis sacris canonibus de consilio venerabilium fratrum nostrorum Ricardi Londoniensis, Hilarii Cicestrensis, Jocel. Saresberiensis, Roberti Exoniensis episcoporum, et aliorum sapientum qui aderant, quia verbum istud per totam insulam divulgabatur, jam dicto archidiacono purgationem indiximus trium manu archidiaconorum, adhibitis secum aliis quatuor diaconis, diem præstandæ purgationis præficientes, qua imminente accessit ad nos memoratus archidiaconus, dicens se malle innocentiam suam demonstrare in facie Ecclesiæ Romanæ, ad quam verbum forte pervenerat, se et omnia sua vestræ protectioni subjiciens, et auctoritate apostolica inhibens, ne in læsionem ejus quidpiam ab aliquo statueretur. Adjecit etiam quod in Octavis Epiphaniæ se vestro conspectui præsentabit. Nos ergo, ut oportuit, apostolicæ majestati deferentes definitionem negotii vestræ reservavimus saucitati.

EPISTOLA CXXIII.

AD EUNDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Ad hoc excellentiam vestram capiti omnium Ecclesiarum dispositio divina præfecit, ut, exterminatis vitis de domo Domini, virtus jucundum capiat incrementum et ut imperfectum totius humanitatis, vestræ majestatis suppleat consummata perfectio. Causa quæ vertitur inter dilectos fratres nostros Rad. Duuelmensem et monachos Cantuariensis Ecclesiæ, appellationis auxilio nuper ad examen apostolicum a nostris manibus evolavit; ea est hujusmodi. Memoratus Rad. redditus Lxx librarum, quos in ecclesia Dovurensi habuerat, officio nostro sibi restitui postulabat, aut aliorum reddituum æquam recompensationem sibi reponderari; dicens eos ad hoc teneri ex juramento, quod Auricus Camerarius nomine ex mandato conventus præstitit, quando Rad. cessit ut in ecclesiam Dovuræ monachi ingrederentur. Hoc quoque se legitimis testibus promisit probaturum. Prior vero et monachi hanc ejus petitionem inanem esse dicebant, eo quod sibi semper prædicta pactione in assignato reddito fuerit satisfactum; adjicientes se paratos esse ad calculi rationem accedere, ut suppleant pro arbitrio boni viri, si quid ei ulterius competierit. Ad hæc Rad. se citra audientiam vestram minime super hæc litigaturum respondit, invitans priorem et monachos super præstito juramento ad vestrum examen, et priorem specialiter, et Hug. fratrem ejus super contemptu vestro, eo quod in parochia illius protectionis vestræ præsidio gaudentes, me invito contra juris reverentiam capellam construxerunt, præ-

Exit itaque terminum Dominicam in Ramis palmarum.

EPISTOLA CXXIV.

AD EUNDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

In se ipsum, teste Anania, provocat sententiam mortis, qui Spiritum sanctum, merito virtutum, successionis gratia, prerogativa sedis habitantem in vobis, aliquo mendacii furo circumvenire præsumit, præsertim cum in dispendium juris, et alterius læsionem mendax precator invigilet. Porro lator præsentium Nicolaus a venerabili fratre nostro David Menevensi episcopo, archidiaconatu, quem canonicè habebat, contra omnem reverentiam juris absens spoliatus, inauditus, non conventus, occasione litterarum quas quidam Jordanus, forte vobis incognitus, falsis precibus, non sine admiratione totius Anglicanæ Ecclesiæ a vestra clementia impetravit. Hic est, Pater optime, hic est ille publice perjurus, homicidii ex præcedenti insimulatione publica respersus infamia, quem, ob crimen falsi in apostolicis apicibus commissi, sanctus decessor vester Eugenius officio et beneficio ecclesiastico condemnavit, qua ille prostratus sententia, exquisitis ignotarum gentium angulis latuit, donec prædictum patrem rebus humanis cognovit exemptum. Supplicamus itaque majestati vestræ, quatenus latoris præsentium inspecta justitia et miserabili paupertate, quod in eum enormiter factum est, misericorditer corrigatis, et eo restituto causam jubeatis per legitimos tramites suo Marte discutere, si tamen decessoris vestri sententiam evacuandam esse decernitis, et homini jam damnato actionem potius deberi quam pœnam.

EPISTOLA CXXV.

AD EUNDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Cum omnes fideles sanctæ Romanæ Ecclesiæ præsidio gaudeant, ad sinum misericordiæ ejus fiducialius in necessitate confugiunt, quorum desideriis justitia suffragatur, qui sanctæ conversationis incitamento virtutes promovent proximorum. Tales esse fratres qui apud Theochesberiam Domino devotissime famulantur, publico præconantis famæ testimonio didicimus. Pro eis ergo tam sinceram quam securam precem vestræ porrigimus majestati, quanta possumus devotione supplicantes, ut eorum justa desideria compleatis, ut exitu negotiorum lætici et felici exhilarati, utriusque vitæ successus vobis præcordialius studeant ab Altissimo promereri. Inter cætera miles quidam ecclesiam, quam XL annis inconcusse tenuerunt, eis molitur auferre sub prætextu advocacionis quam adversus Ecclesiam Dei laici apud nos perniciosissime vindicant. Trahuntur ob hoc ad sedem apostolicam, ac si possent inde injuriarum reportare molestiam, ubi jura nascuntur. Sed, auctore Domino, sanctorum decessorum vestrorum vestigiis inhærendo, ita unius temeritatem retunditis, ut ejus exemplo

A alii instructi ad similia nequaquam audeant aspirare.

EPISTOLA CXXVI.

AD EUNDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Juxta sanctitatis vestræ mandatum, nobilem virum Hugonem de Dovera diligenter communivimus, ut monachis Sancti Bertini ecclesiam de Chilleham, quam ad jus monasterii sui, ut dicebant, pertinentem, sibi violenter, et absque judicio querebantur ablatam, restitueret. Ille autem se mandatis apostolicis et juri promisit devotissime per omnia pariturum: verum falsitatem precum, quas vobis monachi porrexerant, in multis arguebat. Primo quidem jam dictam ecclesiam ad jus monasterii non pertinere asseruit, quam nunquam ipsius, vel alicujus prædecessorum suorum assensu habuerant, præsertim cum, non assentiente, nedum reluctante fundatore, status ecclesiæ mutari non possit, aut subijci servituti. Deinde monachos nunquam suo nomine possedissee dicebat, sed cujusdam Odonis, quem famosissimus ille tyrannus et ecclesiæ nostræ gravissimus persecutor, Willelmus de Ypra, exheredato domino fundi, utcumque in possessionem admitti impetraverat. Fraude vero collusionis intervenientis, ut eis præfatam ecclesiam cederent, monachos præfato Odoni certos redditus assignasse, et hoc etiam publice notum esse asserbat, et ita mediante Simonia detentionem ecclesiæ qualemcumque habuisse, venerabili fratre nostro Rogero Eboracensi qui nunc est, tunc Cantuariensi archidiacono. Hoc ipsum apostolica auctoritate inhibente, postremo abbatem et monachos Sancti Bertini, qui adfuerant, cum supradictus tyrannus a regno Angliæ exterminaretur, liti et detentioni quam habuerant, in perpetuum renuntiassè dicebat, ut fructus supradictæ ecclesiæ, permittente Domino, liceret asportare. Hæc quidem omnia promisit se sufficientissime probaturum. Præterea se ad majestatem vestram, ut ibi fraudem et malitiam monachorum detegeret, jam nuntios destinasse dicebat: nihilominus in nostra audientia suam paratus innocentiam et justitiam demonstrare. Cum ergo de veritate precum, ut oportebat, cognoscere volentes, monachis præstigeremus diem, ipsi se non subituros causam, nisi citra cognitionem restituerentur, responderunt. Nos ergo in præjudicium rei, et subversionem juris procedere nolentes, mandatum exspectamus, vobis in omnibus, et per omnia parituri.

EPISTOLA CXXVII

AD EUNDEM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Licet in ore nuntiorum nostrorum, quibus merito honestatis et fidei fidem haberi oportet, posuerimus verba nostra, litterarum tamen indicio paternitati vestræ significare curavimus, qualiter in præsentia nostra processum sit in causa monachorum Sancti Bertini super ecclesia de Chilleham. Nobilis vir Hugo

de Dovera a nobis ex mandato vestro commonitus, A ut præfatam ecclesiam cum ablatorum integritate restitueret monachis, qui se ab eo violenter spoliatos esse conquerebantur: respondit eis nullo jure restitutionem competere, cum destitui non potuerint qui nunquam fuerant instituti. Detentionem si quidem rerum jam dictæ ecclesiæ, ex qua niti videbantur, non suo, sed nomine alieno habuisse dicebat, cujusdam scilicet Odonis, quem nos ipsi scimus memoratam ecclesiam possedisse; sed quod ei renuntiaverit, aut eam alii cesserit penitus ignoramus. Certum quoque habemus archidiaconum rostrum, qui nunc est Eboracensis archiepiscopus, appellatione interposita prohibuisse, ne monachi rebus illius ecclesiæ se immiscerent. Verumtamen, quia dies mali erant, et famosus ille tyrannus, et ecclesiæ nostræ gravissimus persecutor Willelmus de Ypra, cui jam dictus Odo adhærebat, nostris capitibus imminere, necesse habuimus dissimulare, quando patrimonio Willelmi contempta appellatione monachi res Odonis, qui sibi prospiciebat in posterum, nomine ejus contrectare cœperunt. Præterea, etiam si constaret monachos suo nomine possedisse, petitionem eorum submovebat, dicens eos possessioni et liti renuntiasse, quando eis fructus ecclesiæ asportare permisit, offerens se hoc sufficientissime probaturum. Cum ergo miles instaret, ut monachi suam fundarent intentionem, aut exceptionis ejus admitteretur probatio, monachi declinantes conflictum se citra cognitionem causæ restitui postulabant. Ad hæc miles vestram majestatem non præcepisse, ut illi instituerentur, sed restituerentur, et ex verbo restitutionis, aliis quæ in sacro rescripto vestro continebantur, causæ cognitionem nobis plenissime demandari: et quia religionem vestram, ut dicebat, falsa suggestionem circumvenerant, illi in probatione procedere volebant, se omnia ad consultationem vestram dixit relaturum, et vobis tanquam Patri et domino in omnibus pariturum. Procedente vero tempore, antequam ejus nuntius ad vos pervenisset, mandatum vestrum de coercendo milite iterastis. Nos itaque mandatis vestris debitam reverentiam et obedientiam exhibentes, licet miles se justitiæ semper offerret, et econtra monachi eventum judicii fugerent, ecclesiam cum omnibus pertinentiis suis, etiam cum periculo nostro sequestravimus, eam retinentes in manu nostra, donec vobis et rei veritas, et nobis voluntas vestra plenius innotescat. Si vero chartam nomine nostro conceptam illi protulerint, eam, ut imperfectum nostrum fateamur, a nobis vi et metu supradicti tyranni sciatis extortam. Hoc quoque et vestram non lateat majestatem, quod devotus vester Joannes thesaurarius Eboracensis, quem monachi, sæpe nominatam ecclesiam per manum laicam asserunt occupasse, nunquam ad eam manum extendit, aut causæ ejus se aliquo modo innescuit, nisi quod fideliter astitit veteri amico, quem sine dedecore, et amicorum enormi damno non poterat in

necessitate deserere. Supplicamus ergo dignationi vestræ quatenus ea moderatione quod placebit super hoc præcipiatis, ut monachi, si quid juris habent, id ita consequantur, ne nos indignationem domini regis, et persecutionem omnium procerum, qui scandalizati sunt in hoc verbo, incurramus, precamur ut fidelem vestrum, dilectum filium vestrum Joannem thesaurarium Eboracensem, cui vitiosa monachorum suggestionem aliquatenus lætitiæ excussistis, debitæ consolationis beneficio exhilaretis.

EPISTOLA CXXVIII.

AD WILLELMUM EPISC. NORW

(A. D. 1156.)

Episcopo Norwicensi.

B Nuntios nostros a domino rege redeuntes sanos recepimus, promittentes in adventu regis, optatum petitionibus nostris effectum. In omnibus enim consilio domini archiepiscopi acquiescet, et honori, et utilitati Ecclesiæ tota mentis intentione studiosius invigilabit. Verum interim scutagium remittere non potest, et a quibusdam exactionibus abstinere, quoniam fratris gratia male sarta nequidquam coit, sed ob hoc perniciosissime scissa est, quod domino regi frater totam hæreditatem paternam, nominatim terram, cujus ei possessionem vis major abstulit, noluit abjurare, cum tamen et munitiones regi cedere, et obsides dare paratus esset, ut terram quam dono patris habuerat, recuperaret. Profectus ergo ad regem Francorum, comitis Theobaldi fretus auxilio, Francos sollicitat in dispendia nostra, et jugulos eorum divitiis nostris, viribus, et potestati tentat opponere. Agit forte ut vel sic fortuna possit gravius promereri, quomodo regem et gentem Francorum, favente justitiâ, det in manibus nostris. Implebimus in eo mensuram Patrum nostrorum, si tamen eorum sorte voluerimus esse contenti. Sed profecto majus est quod nobis restituto Vernone fortuna promittit. Speratum colloquium nobis subtraxerunt Franci consilio comitis Theobaldi. Dominus rex ab Andegavis et Pictavia rediens ad nos transmittet qui summam rerum gerant, et absentes ipsius damna commissa sibi juris administratione compensent.

EPISTOLA CXXIX.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Habent a capite membra ut vigeant, et a sancta Romana Ecclesia, Domino auctore, salus est omnium Ecclesiarum. Unde necesse est omnes ad vos recurrere, incumbente necessitatis articulo, quem per se nequeunt expedire. Est autem apud nos causa difficilis inter venerabilem fratrem nostrum Michaelem Landavensem episcopum, et Robertum filium antecessoris sui, quam, nisi apostolica auctoritas interveniat, finem diebus nostris non credimus habituram. Vexati sumus in ea diutius, sed temeritatem præfati Roberti nullo correctionis genere potuimus coercere, quin novissima ejus, prout

nobis referrebantur, semper essent deteriora prioribus. Ut enim de corporis immunditia taceamus, incendia, rapinas, et varias figuras criminum ejus ad nos plurimi perferebant. Quoties inter eum et adversarios suos multo studio multoque labore reformavimus pacem, toties ab eo pax scissa et reformata recessit: tandem excommunicatus ab episcopo suo vestram adiit majestatem, sed an absolutiōnis vestræ meruerit gratiam ignoramus. Apostolicas tamen litteras retulit, quibus venerabilis frater noster Wigornensis episcopus præcipiebatur illi, et quibusdam complicitis suis, de episcopo Landavensi, et Rad. archidiacono suo justitiam exhibere. Deinde, paucisdiebus elapsis, adversarii ejus nobis vestræ beatitudinis apices attulerunt, præcipientes causam sine debito sine appellationis subterfugio terminari, non obstante rescripto quod Robertus a vestra mansuetudine per subreptionem obtinuit. Partibus itaque in nostra præsentia juxta mandatum apostolicum convocatis, prædicti Roberti petitionibus adversarii ejus crimina multa in modum exceptionis, opposuerunt, in quibus etiam conveniebant eum super crimine læsæ majestatis, dicentes eum commisisse falsum in litteris vestris quas proferebat. Vobis quidem, et fratribus vestris qui aderam obtulit, dissimilitudinem, et litteras quas de industria fecisse visus est, omnino suspectas, et ideo, ut nobis visum est, ad celsitudinis vestræ examen remittendas. Ipse vero constanter se causam a vobis accepisse dicebat, et omnium quæ continentur in litteris, Romanum pontificem laudabat auctorem. Unde habito fratrum nostrorum consilio, accepta ab eo juratoria cautione quod vestro stabit mandato, easdem vobis transmittimus per dilectum filium vestrum Rad. Landavensem archidiaconum, rogantes ut eum in justis postulationibus suis audiat, et miserias Landav. Ecclesiæ, quas vobis exponet, oculis propitiationis vestræ respiciatis. Præterea nobis, si placet, rescribite, qua animadversione feriendi sunt corruptores litterarum vestrarum. Difficile enim est ad singula hujusmodi quæ emergunt, majestatis vestræ consilium expectare.

EPISTOLA CXXX.

AD ABBATISSAM.

Negligentiæ tuæ, ut interim sic dicatur, multiples et graves excessus ulterius dissimulare non possumus, cum ad aures Romani pontificis delicta tua pervenerint, et adversus innocentiam vestram sanctæ Romanæ Ecclesiæ provocent indignationem. Te quidem sæpe monuimus, ut a famosa familiaritate et cohabitatione Hugonis officialis, toti qui tuæ religioni est in offensivum et scandalum, modis omnibus abstineres, cum ex mandato Domini etiam pes vel oculus sit ob hujusmodi causam projiciendus. Hucusque contemptum vestrum, utcumque portamus, adhuc de periculo animæ tuæ et famæ dolemus, et te profecto sine mora dolere faciemus, nisi vitam tuam in melius commutaveris, et domus

A tuæ famam correctione celere studueris reformare. Apostolicum namque mandatum et increpationes suscepimus, quæ nobis indicunt non esse parcendum, si tibi ulterius pepercimus in erroribus tuis. Præinde in virtute obedientiæ tibi præcipiendo mandamus, ut præfatum Hugonem a familiaritate et conversatione domus tuæ amoveas infra septimum diem a susceptione præsentium litterarum, et administrationes ecclesiæ tuæ gerere non permittas, ne, si adversus hæc venire præsumperis, te domini papæ auctoritate sentias condemnatum. Vale.

EPISTOLA CXXXI.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Ut de his, quæ a nobis ad majestatis vestræ examen transeunt, possitis commodius judicare, sanctitati vestræ gestorum series est fideliter intimanda. Apud nos inter Philippum de Dantehela, et Raginaldum de Ledescumba hujusmodi controversia vertebatur. Osmundus de Saresbr. nomine jam dicti Philippi, ecclesias de Renebera, et Lidescumba, et Falesleia possidebat. Porro jam dictus Reginaldus ecclesias de Lidecumba et Falesleia præfati procuratoria nomine, Osmundi videlicet, possidebat, reddens ei annuam pensionem. Cum itaque memoratus Osmundus infirmitate gravatus se religioni regularium fratrum canonice contulisset, Philippum, qui possidebat, vocavit ut ei res suas resignaret. Rationibus ergo procuratoris expletis pacifice Philippus ingressus est in ecclesiam de Renteberia. Transiens autem ad Lidecumb. et Falesleiam, a supradicto Raginaldo minime admissus est. Impiorato autem ad vim propulsandam præsidio judicis cum in possessionem inducendus videretur, Raginaldus, qui jam possessionem induerat, ad nostram audientiam appellavit. Die igitur complacita assistentibus partibus nostro conspectu, P. testibus, et instrumentis et chartis Sar. episcopi, et monasterii Ambresberiensis, sufficienter munitus, ecclesias de Lidecumba et Falesleia suas esse, et se eas per O. possidisse dicebat. Ad hæc Raginaldus se eas diu tanquam suas quiete possidisse dicebat, sed minus instructum venisse, cum instrumentis et testibus abundaret unde ei circiter quorum [quatuor?] spatium mensium, quo causam suam procurare sufficeret, duximus indulgendum. Quo fere elapso, sæpeditus Raginaldus nobis apparuit dicens se curiam nostram habere suspectam, et testium et instrumentorum sibi ob hoc deesse copiam, quod ante dictus Philippus domesticus noster et cognatus esset, et eum ideo multis esse terribilem. Nos autem parati eramus compellere testes, si quos haberet, ut darent testimonium veritati, aut causam alii episcopo, de quo magis confiderent, delegarent, ne sibi nostra auctoritas in aliquo obesse videretur: ipse vero ob hoc nihilominus, ad vestram appellans audientiam, festum beati Andreæ examinationi causæ præscripsit. Nos itaque vestro pro voto et debito deferentes honori, vobis causam transmittimus, id solum postulantes ut, servata utriusque justitia, cau-

sam sic ab aliis decidi jubeatis, ut nobis omnis suspicionis occasio, et laboris necessitas subtrahatur.

EPISTOLA CXXXII.

AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino papæ ALEXANDRO.

Ecclesiam de Wacheringeriis Ricardus de Ambly nomine monachorum quorundam, de quorum jure esse dignoscitur, asserit se possidere: eam quidam Rad. apud Londoniensem episcopum a præfatis monachis petivit, Ricardo de Ambly nec præsentem, neque citato. Verumtamen episcopus, sicut sui postmodum nobis nuntii monstraverunt, confessione adversariorum, et quibusdam motus instrumentis, jam dictam ecclesiam, volentibus ita forsan monachis, Rad. adjudicavit, quamvis duo clerici Ricardi de Ambly adessent, quorum alter se gestorem negotiorum Ricardi asseverabat. Ambo vero publice protestabantur Ricardum absentem et non citatum minime debere condemnari: a sententia igitur domini Londoniensis ad nostram audientiam appellarunt. Die præfinito comparuerunt Ricardus et Rad. cum monachis sibi faventibus. Cum ergo causa diu ventiletur, protulit memoratus Rad. duo instrumenta quæ apud nos secimus detineri, quoniam alterum vitio manifeste turpitudinis præditum est, alterum falsitatis arguitur. Nihilominus memoratus Rad. repetebat ecclesiam sibi adjudicatam. Porro quia prior monachorum aberat, qui de causa nos diligentius instruere poterat, quia etiam de instrumen-

torum veritate plenius cognoscere volebamus, causa in alium diem differenda videbatur. Igitur sæpeditus R. causam appellationis suspendi non debere allegans, ad apostolicæ sedis audientiam appellavit, diem præfigens Dominicam, qua cantabitur: *Lætare, Jerusalem.*

EPISTOLA CXXXIII.

AD THOMAM PRÆPOSITUM CELLENSEM.

THOMÆ præposito Cellensi.

Suscipimus olim mandatum felicitis recordationis papæ Eugenii, ut inter monachos de Croilanda, et Haldenum quemdam super ecclesia de Sutertona, et decimis quibusdam causam decideremus. Igitur idem mandatum exsequentes super præfato negotio, et diligenter cognoscentes, præfatum ecclesiam monachis adjudicavimus cum ablatorum plena restitutione, quæ ad æstimationem xv marcarum fuit idoneorum testium sacramento probata. Monachis ergo frequenter restitutionem exigentibus, et easdem decimas in præsentia domini Lincolnensis, tandem Haldenus ad nostram audientiam appellavit, cumque ambæ partes ante nos consisterent, cœpit Haldenus causam diu definitam super ecclesia Sutertona instaurare. Porro cum monachi in petitione sua perseverarent, xv marcas sibi adjudicatas cum quibusdam decimis exigentes, Haldenus, asserens se non debere super his respondere, ad audientiam sedis apostolicæ appellavit, diem præfigens Dominicam qua cantabitur: *Quasi modo geniti.*

Hucusque epistolæ quas Joannes scripsit dum adhuc esset in Anglia; sequuntur epistolæ quas scripsit post annum Domini 1164, cum in Francia una cum sancto Thoma exsularet.

EPISTOLA CXXXIV.

AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Venerabili Patri et domino charissimo THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, suus JOANNES Saresberiensis, salutem et felices ad vota successus.

Ex quo partes attingi Cismarinas, visus sum mihi sensisse lenioris auræ temperiem, et de tumescentibus procellis tempestatum cum gaudio miratus sum rerum ubique copiam, quietemque et lætitiâ populorum. Eredientem vero de navi servientes comitis Gisenensis ex mandato ejus, procurante Ernulpho nepote ipsius, honorifice susceperunt, et mihi et meis domum et terram comitis pro vestra reverentia exponentes, liberum ab omni consuetudinis onere perduxerunt fere usque ad sanctum Audomarum. Quo cum venissem, procurante quodam Marsilio monacho, qui apud Chilleham et Trulegam morari consuevit, in domo S. Bertini honestissime receptus sum. Et patenter intellexi, quod ecclesia illa ad honorem Cantuariensis Ecclesiæ et vestrum exposita est. Et si placet, tam comiti quam monachis, oblata vobis opportunitate, gratias referatis. Exinde cum venissem Atrebatum, comitem Philippum apud Exclusam castrum, a quo tyrannus Yprensis tam longa obsidione exclusus est, esse audivi. Illuc itaque di-

vertens, Domino misericorditer iter meum in omnibus prosperante, non longe a strata publica obvium habui quem quærebam. Ut enim more divitum, quos oblectat hoc nugandi genus, in avibus cœli luderet, fluvios, stagna, paludes, et scaturigines fontium peragrans circuitabat. Cavisus est se invenisse hominem, a quo fideliter audiret Angliæ statum, et ego magis, quia eum mihi Deus obtulerat; ita ut sine multo viæ dispendio mandatum vestrum exsequerem. De rege et proceribus multa percunctatus est, sed ego temperavi responsum, ut me nec de mendacio conscientia reprehendat, nec temeritatem meam in his, quæ ad regem spectant, quisquam possit arguere. Vestras vero angustias audiens vobis compassus est, auxiliumque promittit. Naves etenim procurabit, si hoc necessitas vestra exegerit, et ipse ante, ut oportet, præmoneatur. Si vero ad hoc vos tempestas impulerit, præmittite ante aut Philippum emptorem vestrum, qui et comitis auctoritate utatur, et cum nautis et vectoribus, prout expedierit, contrahat. Sic a comite recedens, die sequenti Noviomum veni.

Et nescio quo præpetis et inquietæ famæ præconio calamitas Anglorum, ecclesiarumque vexatio, quocumque veniebam, fuerat divulgata ut ibi multa audirem gesta in conventu Londoniensi et Wintonien-

si, quæ in Anglia nunquam audieram. Et quidem pleraque, ut sit, majora et pejora veris referebantur. Ego autem hæc omnia, quæ per ora populi volitabant, studiosissime dissimulabam : sed nec simulanti prospera plene credebatur, nec adversa dissimulanti. Quodque miremini, comes Suessionensis ea die, qua Noviomini eram, omnes articulos Londoniensis, nescio conciliabuli aut disciliabuli dicam, decano ita seriatim exposuit, ac si interfuisset omnibus præsens, non modo his quæ in palatio gesta sunt, sed quæ secretissime ab his vel ab illis dicta sunt in conclavi. Nec facile crediderim, quin ibi sive de suis sive de nostratibus cautos exploratores habuerint Galli. Decanus autem Noviomensis, vir integerrimæ fidei, concussionem vestram non sine multo dolore audierat : et se ad vos recipiendum præparat, non modo sua omnia expositurus pro vobis, sed pro Cantuariensi Ecclesia, si oportuerit, se ipsum positurus. Deceverat autem transire ad curiam, sed quia de statu vestro incertus est et sollicitus, donec certioreretur, domi exspectat. Ibi a quibusdam pro certo accepi regem Francorum esse Lauduni, et prope eum dominum Remensem ejus expectare colloquium. Eos ergo adire proposui. Sed propter guerras, quas comes de Rocceio et alii quidam proceres adversus dominum Remensem exercebant, a proposito revocatus iter Parisios deflexi. Ubi cum viderem victualium copiam, lætitiâ populi, reverentiam cleri, et totius ecclesiæ majestatem et gloriam, et varias occupationes philosophantium admirans velut illam scalam Jacob, cujus summitas cælum tangebatur, eratque via ascendentium et descendendum angelorum, lætæ peregrinationis urgente stimulo coactus sum profiteri, quod *vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam* (Gen. xxviii). Illud quoque poeticum ad mentem rediit :

Felix exilium, cui locus iste datur.

Evolutis autem paucis diebus in conducendo hospitio, et sarcinolis componendis, regem Francorum adii, eique ex ordine exposui causam vestram. Quid multa? Compatitur, promittit auxilium, et pro vobis domino papæ se scripsisse asseruit, et iterum, si oportuerit, scripturum, et acturum quod poterit viva voce. Cum vero eum ex parte filix suæ, quam nuper sanam videram, quando a domino regina licentiam accepi, salutassem, respondit sibi gratissimum esse, si illa jam ab angelis accepta esset in paradiso. Cui cum ego subjungerem, quia istud per misericordiam Dei quandoque veniet, sed ante multis gentibus lætitiâ dabit, respondit rex : « Hoc quidem Deo possibile est, sed longe verisimilius, quod multorum futura sit causa malorum. Sed absit ab illa quod paternus præsentat animus! Quia vix, inquit, spero ut ab ea possit aliquid boni

(15) Hæc intellige de quibusdam curialibus, varia circa res ecclesiasticas munera explentibus, quos interdum, utpote homines, vesana potest inficere cupiditas, quin beati Petri successor vel cathedra incorrupte sanctitatis detrimentum patiantur. Joan-

esse. » Regem nostrum Franci timent pariter et oderunt, sed tamen quod ad illos, quieto et alto somno dormire potest.

Et quia Remensem adire non potui litteras meas ad abbatem S. Remigii amicissimum mihi direxi, ut in hac parte suppleat vices meas. Cæterum mihi videtur esse consilium, ut per aliquem monachum Boxleix, aliumve nuntium fidelem litteras vestras cum aliquo munusculo transmittatis ad dominum Remensem, contrahatisque cum eo familiaritatem, quia ille, quisquis sit in persona, magnus est in regno Franciæ, et in Ecclesia Romana multum potest, tum pro rege, tum pro eminentia ecclesiæ suæ. Ad Ecclesiam Romanam nondum ascendi, declinans, quantum possum, ne suspicio probabilis contra me concipi debeat. Et hoc ipsum, sicut ex litteris domini Pictaviensis accepi, domino papæ et curiæ satis innotuit. Receptis autem litteris vestris, illico scripsi domino Henrico, et Willelmo Papiensi, et satis explanavi, in quantam perniciem Ecclesiæ Romanæ tendant hæc, si processum habuerint, quæ contra vos præsumuntur. Distuli autem illuc ire, quia de transitu abbatis Sancti Augustini, aut episcopi Lexoviensis nihil certum erat; et si ad curiam venerint, nobis per magistrum Henricum, qui ibi moratur, cito poterit innotescere.

Verum quid tibi tunc possimus, non clare video. Contra vos enim faciunt multa, pauca pro vobis. Venient enim magni viri, divites in effusione pecuniæ, quam nunquam Roma contempsit (13): eruntque non modo sua, sed domini regis, quem curia in nullo audebit offendere, auctoritate freti. Ad hæc muniti erunt privilegiis Ecclesiæ Romanæ, quæ in hujusmodi causis nunquam cuicumque episcopo detulit aut raro. Dominus papa in causa hac nobis semper est adversatus, et adhuc non cessat reprehendere, quod fecit pro nobis Cantuariensis Ecclesiæ amator Adrianus ejus mater apud vos algore torquetur et inedia. Nos humiles, inopes, immuniti, nunquid poterimus verba dare Romanis? At illi pridem suum conicum audierunt, ut non emant *spera* pretio.

Sed scribitis, ut tandem, si alia via non patuerit, promittamus ducentas marcas. At certe pars adversa, antequam frustretur, trecentas dabit aut quadringentas,

Nec, si muneribus certas, concedet Iolas.

(Virc., Ecl. II, 55.)

Et ego respondeo pro Romanis, quod pro amore domini regis, et reverentia nuntiorum mallent plus recipere, quam sperare minus. Facit autem pro vobis, quod pro libertate Ecclesiæ tribulamini, sed honestatem causæ nostræ extenuantes excusatores regis, et æmuli vestri, hoc temeritati quam libertati magis ascribere conabuntur. Et ut eis citius

nes tamen Saresberiensis, nimio causæ quam suscepit studio indulgens, vix, dum hæc et sequentia scriberet, reverentiæ summo pontifici debitæ memoriam habuisse videtur.

EDIT. PATROL.

credatur, ipsi domino papæ, quia *venas hujus surrii jam audivit auris mea* (Job. iv), dabunt spem veniendi in Angliam, dicentque regii filii dilatam coronationem, ut manu apostolica consecretur, et sciat ad hoc promptos esse Romanos. Jam enim quidam nobis insultant, dicentes dominum papam ad Cantuariensem Ecclesiam accessurum, ut moveat candelabrum vestrum, ibique aliquandiu se deat. Nec tamen credo quod dominus papa istud adhuc conceperit. Nam, ut audio, multam ejus pro constantia vestra habetis gratiam. Sed unum procul dubio scio, quia Lexoviensis, si venerit, nihil asserere verebitur. Notus enim mihi est, et in talibus expertus sum ejus fallacias. De abbate quis dubitat? Postmodo scripsit mihi episcopus Pictaviensis, quod adversus abbatem Sancti Augustini nihil potuerat impetrare, etsi plurimam dedisset operam. Ibinus tamen illuc, auctore Deo, quoniam ita præcipitis, et quid possimus, experiemur. Sed si frustra, nobis imputari non debet, quoniam, ut ait ethicus :

*Non est in medico semper relevetur ut æger :
Interdum docta plus valet arte malum.*

(Ovid. De Pont. 1, 3, 17.)

EPISTOLA CXXXV.

AD GUIDONEM CATALAUNENSEM EPISCOPUM.

GUIDONI Catalaunensi episcopo.

Gratias ago paternitati vestræ, quæ me in oblata consolationis gratia dignata est prævenire : et quidem tanto me vestra benignitas ad obsequium suum amplius animavit, quanto liberalitas vestra non modo ex relatione amici vestri abbatis Sancti Remigii, verum ipsa operis exhibitione fidelius innotescit. Esset autem laudabile apud homines, et magni meriti apud Deum, in ulnis misericordiæ venientem excipere peregrinum; sed longe gloriosius et procul dubio remunerabilius est exulem, imo pro Domino, et libertate Ecclesiæ exulantem ad honorum participium invitare. Quid ergo ad hæc respondebo domino meo? Sed profecto charitati vestræ respondebit Altissimus, qui non modo opera manuum, sed uberi retributione in electis suis bonam remunerat voluntatem. Is, serenissime Pater, is super vos aperiet oculos misericordiæ suæ, quia vos in me apertos oculos habuistis. Ego vero, quam cito potero expediri, veniam ad vos gaudens, si mihi unquam divinitus collatum fuerit ut vestræ valeam obsequi voluntati.

EPISTOLA CXXXVI.

AD HUGONEM ABBATEM S. AMANDI.

Amicorum fidem articulus necessitatis examinat, et qua quisque moveatur ad alium affectione convincit. Nobis autem, qui jampridem totum animum devovimus obsequio vestro, devotumque, Domino auctore, inviolabiliter conservamus, gravis et onerosa incumbit necessitas, quam vestra gratia, de qua plurimum confidimus, speramus, et petimus sublevari. Nam quod fortasse mirabimini, addicti sumus exsilio, et in eo jugi sollicitamur et torque-mur angustia. Si quidem clericus quidam nobis

A longe semper amicissimus, cujus omnia tam prospera, quam adversa a multis retro temporibus nostra sunt, litterarum eruditione et morum honestate, tanto cunctis probator, quanto notior, ab Anglia exsulat apud nos, et nos domi nostræ exsulamus cum illo. Sustinet enim indignationem regis Angliæ, non suo quidem merito, ut de nostra et ipsius loquamur conscientia, sed quia domino suo Cantuariensi archiepiscopo, ut oportuit, servivit. Is est magister Joannes de Saresberia, bonum testimonium habens in partibus cismarinis et transmarinis. Ut ergo a nobis ipsis tam proprii quam futuri exsilio amoveatis angustias, dilectioni vestræ attentius supplicamus, ut eum interventu comitis Flandrensis et vestro, reconcilietis regi Anglorum, et sicut videritis expedire, ei litteras regis patentes perquiratis, quibus secure redeat, et suis in pace fruatur bonis. Sciatisque pro certo quia nos in nulla re magis poteritis promereri, nec est quod dissimuletis, quia constat pluribus, potestatem vobis esse collatam, si voluntas adfuerit.

EPISTOLA CXXXVII.

AD MILONEM EPISCOPUM MORINORUM.

Domino Morinensi.

Tentatio fidem probat, et affectio mentis ex operibus fidelissime innotescit, et quidem cum tota Cantuariensis, imo Anglorum Ecclesia fidem vestram experta sit, et probatam jure æquissimo prædicet charitatem, eo quod Patris nostri et domini primus omnium naufragium excepistis, et paternè recepistis exsules suos, et eis non modo exposuistis, sed et communicastis bona vestra ad libitum suum supra vires vestras; sed tamen infra animum libertate nobili generosum. Ego tamen ad gratiarum actionem spiritualius teneo, quem in magistro Ricardo cognato meo spiritualiter recepistis, et amplæ miserationis impendistis solatium, et quia tantæ humanitati ut deceret respondere non possum, desidero ut quod eis fecistis et facitis, vobis retribuatur a Domino, qui potens est, et mensuram bonam, et coagulatam et superfluentem reddat, et superfundat in beneficientium sinus. Ego autem totum id quod possum, obsequio vestro libens devoveo, acturus Deo gratias, si misericorditer dederit, ut possim vobis officiosus esse in aliquo.

EPISTOLA CXXXVIII.

AD THOMAM CANTUARIENSEM.

(A. B. 1165.)

Cum dominum papam nuper sollicitarem, et animarem, et viam, quam mihi videbar intellexisse, ad pacem sibi et nobis reformandam, studiosius intimarem, respondit se spem concepisse pacis ex verbis imperatoris, quæ per abbatem Sanctæ Mariæ de Voto tunc transniserat, promittens regem Angliæ facile posse induci ad quæcunque vellet dominus papa, si ipse reges, ut diu petatum est, vellet confœderare. Ad quod quia dominus papa pronus est, et rex Francorum facilis inclinari, de colloquio suo et regum certus esse videbatur; et jam regem

Francorum evocaverat, ut Purificationis festum ageretur secum. Inde vero digrediens, regem obvium habui prope Parisios, et cum eo diu locutus sum; et licet vobis et exsulibus vestris compateretur, et hanc domini regis duritiam improbaret, minori tamen fervore loqui videbatur de causa vestra, quam consueverit. Cum autem ipsum instantius animare satagerem, respondit se quidem satis tenere diligere personam vestram, et approbare causam, sed vereri ne, si ipso suadente aliquid faceret dominus Alexander papa, unde regem Anglorum admitteret, ei de cætero imputaret Ecclesia Romana, quod propter eum tantum amicum amisisset. Et hanc causam sæpius inculcavit. Quod versans apud me attentius revolvebam, et mettebar in animo, quid sperare possimus, cum rex Angliæ præsens fuerit proponens multa pro se, multa contra vos, et more suo nunc minis, nunc promissis, nunc variis pactionibus faciles et fluctuantes animos sit moturus, præsertim cum allexerit sibi pincernam regis, et, quod magis est, comitem Robertum, cujus uxor, abbatis mei cognata, cum aliis munusculis trecentas ulnas telarum Remensium regi nuper transmisit in Angliam ad camisias faciendas. Est enim prudens mulier, et præter munera, quæ frequenter accipiunt maritus et ipsa, sperat, quod liberis eorum, quos multos habent, provideat rex in matrimoniis nobilium personarum. Archiepiscopus vero Remensis Robertum comitem tenerrime diligit, et liberos ejus. Unde timeo ne amicos hujusmodi, cum ad id ventum fuerit, facile fortuna excutiat.

Proinde consilium meum, et desiderium, et summa precum est, ut vos tota mente convertatis ad Dominum, et orationum suffragia. Quia ut in Proverbiis scriptum est: *Turris fortissima nomen Domini ad quem si quis confugerit, de omni angustia liberatur* (*Prov. xviii*). Differte interim omnes alias occupationes, quantum poteritis, quia licet necessariorum plurimum videantur, quod suadeo præellegendum est, eo quod magis est necessarium. Præsunt quidem leges et canones, sed mihi credite, quia nunc erit his opus:

Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.

(*VIRG. Æn. vi, 37.*)

Siquidem non tam devotionem excitant, quam curiositatem. Nonne recolitis, quia in angustia populi, ut scriptum est: *Inter vestibulum et altare plorabant sacerdotes et ministri, dicentes: Parce, Domine, parce populo tuo* (*Joel ii*). *Exercitabar*, inquit Propheta, *et scopebam spiritum meum, in die tribulationis Deum exquirens manibus* (*Psal. lxxvi*). Ut doceat quia spirituale exercitium et mundatrix discussio conscientie avertit flagellum, et impetrat misericordiam Dei. Quis a lectione legum, aut etiam canonum compunctus surgit? Plus dico: scholaris exercitatio interdum scientiam auget ad tumorem, sed devotionem aut raro aut nunquam inflamat. Mallet vos Psalmos ruminare, et beati

A Gregorii morales libros revolvere, quam scholastico more philosophari. Expediit conferre de moribus cum aliquo spirituali, cujus exemplo accendimini, quam inspicere et discutere litigiosos articulos sæcularium litterarum. Novit Deus, qua mente, qua devotione ista proponam. Vos accipietis ut placet. Si autem ista feceritis, vobis erit adjutor Deus, ut timeri non oporteat quid machinetur homo. Ipse novit quod in nullo mortali nobis, ut opinor, sperandum est in præsentia angustia. Audivi tamen quod rex Franciæ pro vobis sollicitaverit dominum papam, et Pontiniacensibus gratias egerit.

Audivi quod scripseritis archiepiscopo Remensi, ut res vestras per Flandriam conduci faceret nomine suo, quasi suæ futuræ erant. Quod si verum est, miror plurimum. Præterea dicitur, quod frater Hugo de Sancto Benedicto redierit ab Anglia, et quidam alii, legatione regis nostri fungentes ad dominum papam et regem Francorum, sed quid attulerint, scire desidero. Dicitur etiam quod terræmotus nuper fuerit in Anglia circa Cantuariam, et Londoniam, et Wintoniam, sed mihi de veritate non constat. Item, dicitur quod episcopi, in quorum episcopatibus ecclesiæ vestræ sunt, in eis modo jurisdictionem exercent, eo quod clerici vestri attoniti nunc mutire non audent. Sed miror si verum est, nisi quia facile crediderim eos libenter velle irrepere quocunque modo, ut quandoque dicere possint se possedisse. Nam, ut audio, Sefridus Cicestrensis vacante Cantuariensi Ecclesia sic occupavit ecclesias illas, de quibus nunc contendit successor ejus. Et licet incredibile sit quod hoc faciant, mihi tamen bonum videtur, ut vobis prospiciatis apud dominum papam, impetratis litteris ejus patentibus, ne Cantuariensi Ecclesiæ in posterum noceat, quidquid tempestate hac adversus eam fuerit usurpatum. Sed quæ geruntur in Anglia, sæpius auditis et certius. Ideo precor ut de statu vestro et curiæ, et an abbas, quem dominus papa in Angliam transmisit, redierit adhuc, me per lectorem præsentium certioretis. Præterea nolite oblivisci verbum Lugdunense, unde sollicitastis dominum Henricum Pisanum.

Valete, et reducite ad memoriam, quam impiger ad obsequium Dei fuerit decessor vester ea ipsa die qua obiit. Valeant omnes vestri. Salutat vos abbas meus, et episcopus Catalaunensis, cum quo locutus sum, ut unum de clericis vestris recipiat, qui libens acquiescit, id duntaxat petens, ut aliquem probum hominem mittatis. Recipiet tamen quemcunque miseritis. Vos autem sicubi transmiseritis aliquem, instruite eum, ut modeste se habeat, quia homines hujus regni modesti sunt.

EPISTOLA CXXXIX.

AD HENRICUM BAIOCENSEM EPISCOPUM ELECTUM

(A. D. 1165.)

Domino HENRICO electo Baiocensi episcopo.

Non parvæ temeritatis est, si quis evacuare nititur consilium Domini, cujus, etsi mutetur senten-

lia, dispositio tamen semper impletur; proinde nec fortunæ sævientis acerbitas, necq̄ adulantis blandities compositum animum sui reddit immemorem, ut statum speret, nisi de gratia, vel casum timeat, nisi de malorum conscientia meritum. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat, et quem mundus persequitur, clamet ad Dominum; per cujus est misericordiam liberandus, si conversus clamaverit confidenter, quia in quantum quis desperat de gratia, eo ipso gratiam demeretur. Nam quis speravit in Domino, et derelictus est? Ut vobis hæc consent, non magis potestis legere in Patrum libris, quam oculata fide conspiciere in vis vestris. Nam et ego hoc video recolens annos adolescentiæ vestræ, et processus, licet se adversitatum turbine frequenter ingereret, jugiter prope-
 ratos esse in Domino. Hoc fortasse sanctus, et tanta prole dignus pater vester, velut alter Jacob, præsignebat in Spiritu sancto, qui vos sicut suum, et sibi notum Joseph, in germine virtutum succrescentium, quas videbat, amplectebatur præ cæteris, et fere usque ad invidiam fratrum se totum indulgebat ei, quem a Domino noverat prælectum, et pro aliorum salute per prospera et adversa, per infamiam et bonam famam, in principum gratiam præmittendum. Si quidem vos pro Domino et Ecclesia, pro patre et fratribus gustatis de calice isto, et etiam citra sitim vobis absynthium propinatum est et acetum ab his, qui nobis miscent et porrigunt calicem, et utinam calicem Salutaris! Gustastis, inquam, et utinam amodo subtrahatur, ut pro voto vestro Domino possitis familiaris et quietius inhærere: si tamen sic vobis expedit, et Ecclesiæ Domini. Hæc autem, utpote conscius viarum vestrarum, quia coaluimus ab antiquo, re-
 toxui, promotioni vestræ congaudens, et gratias agens quantas possum Deo promotionis auctori, licet meo, imo totius ecclesiæ vestræ infortunio et irreparabili jacturæ compatiar. Didici enim apud ethicum, quia suis incommodis graviter angi, non amici, sed se amantes est. Sed quid faciet illa quondam nobilis et gloriosa præ cæteris, nunc autem, quod sine lacrymis nequeo dicere, vilis et abjecta inter filias Jerusalem, Ecclesia Saresberiensis tanto Patre orbata? quis episcopo naufraganti porrigat dexteram? quis clerum consolabitur? Nam hinc mihi audire videor voces ejulantis cleri et populi una voce clamantium: « Cur nos, Pater, deseris, aut cui nos desolatos relinquis? » Utique inter eos quos rumigeruli substituerunt vobis, vix quisquam occurrit vobis dignus sedere in scabello pedum vestrorum: et profecto nullus, etiamsi libertas adesset, nunc mihi apparet idoneus magis quam si sole sublato de mundo quæretur inter nunc existentes, quis impleat vices ejus. Dominus tamen potens est de lapidibus suscitare filios Abraham.

Sed jam a luctu publico ad causam redeo propriam, qui, in quo calculo versetur conditio mea,

A postquam ab Anglia recessistis, prorsus ignoro. Nam interim spes erat certior, ut ante sæpe scripsi. Non diffiteor quin ecclesiæ et archiepiscopo Cantuariensi debitam fidem servaverim, sed ex conscientia contra honorem esse monstrare paratus sum, aut si alicubi deliqui, sicut regi et domino condigne satisfacere, justitia dictante, si placuerit illi. Nec est quod possem cum integritate famæ et conscientiæ facere, quod pro recuperanda pace et gratia ejus, animo libenti non faciam. Placeat itaque vestræ dignationi me in hac parte ad honorem Dei instruere, et mihi per imperatricem et alios, ut commodius visum fuerit, pacem sub æquis conditionibus, scilicet sine turpitudine, procurare.

EPISTOLA CXL.

AD THOMAM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1165.)

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, JOANNES de Saresberia.

Ex relatione latoris præsentium, et litteris quas mihi amici mei ab Anglia transmiserunt, poteritis advertere, quis Ecclesiæ status sit in regno. Mitto etiam vobis litteras, quas mihi misit episcopus Baiocensis, per nuntium meum, quem ad ipsum destinaveram, ut per ipsum certiorarer de statu fratris mei et rerum nostrarum. Rex enim ei commiserat reditus nostros, quos in Saresberiensis episcopatu habebamus. Quos autem habebamus in aliis ecclesiis partim Londoniensi commisit, partim aliis: qui tantam diligentiam adhibent, ut nihil inde possimus habere ego et frater meus, nec aliquis nomine nostro; et sicut referunt qui de partibus illis redeunt, res nostræ dilapidantur omnino, ut nec ecclesiæ, nec domus reficiantur. Ego super hoc et ipsi Londoniensi scripsi, et Herefordensi, et Wigornensi, et Cicestrensi episcopis, et archidiacono Pictaviensi. Cicestrensis autem se a domini regis gratia excidisse conqueritur, et hæc verba subjungit: « Quia solus Londoniensis censetur nomine suo. » Nullus aliorum mihi respondit. Exspecto tamen ut saltem verba dent mihi veteri amico suo in reditu nuntii mei.

D De Cantia autem nihil audivi. Verumtamen postquam puer meus a vobis reversus est, audivi quod rex Scotorum scripserat vobis, et quod obtinuerat a rege pacem vestram. Sed non potui fidem habere verbis: tum quia audio Scotorum regem non accessisse ad nostrum, tum quia negotium tam acriter inceptum video, ut non possit sine miraculo facile per litteras expediri. Præterea dicitur quod comes Flandrensis rogatu imperatrici et reginæ magnos viros misit ad regem, agens de pace vestra, et quod redierunt. Sed quid retulerint, incertum habeo. Ad hæc quidam de domesticis vestris, ut audio, ab expeditione Walliæ ad vos reversi sunt. Eapropter mihi rescribi precor, et de nuntio, quem ad vos transmisit rex Scotiæ, et de nuntiis comitis Flandrensis destinatis ad regem, et quod audistis de do-

mio rege, et Wallensibus, et si quid de domino papa vobis innotuit, postquam venit ad montem Pessulanum.

Desidero autem de eo audire prosperâ, eo magis quo illi ex magna parte, inter quos moror, ei vaticinantur adversa. Dicunt enim quod Pisani et Genuenses, ac etiam Arelatenses mare ingressi sunt ex mandato Teutonici tyranni, ut ei tendant insidias, et piraticam exercent; ut sine manuactione eorum nulli omnino liceat navigare in illo mari. Adjiciunt etiam quod in ecclesiam Moguntinam velit intrudere illum non Christianum, sed Antichristum, apostatam suum, qui Reginaldo successit in officio cancellariæ, et persecutione Ecclesiæ, et collisione ac strage gentium, et eversione civitatum. Dicitur enim hoc promeruisse in eo, quod Tusciam totam Teutonicis subdidit, et Campaniam, ut Romanis nihil relictum sit, nec in agris, nec in olivetis, aut vineis, extra mœnia urbis. Unde, ut aiunt, inclusus populus, et quasi affectus inedia obtinuit multis precibus, et pecunia data inducias usque ad festum S. Michaelis; tunc, nisi dominus papa interim venerit et subvenerit, recepturi Guidonem Cremensem, et in verba Teutonicorum juraturi. Et ne aliquid subtraham, asserunt nescio quas prophetissas Teutonicas vaticinatas esse, unde furor Teutonicorum potest amplius inflammari, et unde schismatici animantur. Sed profecto potens est Deus contereere superbiam Moab, valde adversus Dominum superbientis. Et arrogantia ejus major est quam fortitudo. Unde in tanto rerum turbine nihil salubrius arbitror, quam ut confugiamus ad clementiam Christi qui, etsi iterum crucifigitur, non occiditur, sed crucifixores suos in ultionem Columbæ faciet acerbius crucifigi. Et jam crucifigit pro parte, convocans adversus eos pestem et gladium, et alios angelos suos, per quos gloriosius punit contra eum immaniter gloriantes. Si vobis adfuerint sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ patroni, quorum memoriam haberi jugiter expedit, Deo auctore, utiliter sedabitur hæc procella, et nos feliciter ad optatum enavigabimus portum. Nec diffido quin eos habeamus propitios, si posuerimus corda nostra super vias nostras, et ita versati fuerimus in exercitio legis divinæ, ut eam non minus studeamus facere, quam audire. Nam, ut ait sapiens quidam: « Rerum experientia est magistra intelligentiæ. » Valete.

EPISTOLA CXXI.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM.

(A. D. 1165.)

Domino Exoniensi.

Post recessum domini papæ nulla apud nos relatu digna emergerunt, nec de curia imperatoris aliquid certum est, ideoque ab eorum quæ publica dicuntur relatione desisto, et propriis incumbo negotiis. Promisit mihi Pictav. archid., ut ante jam scripsi, quod reconciliationi meæ operam daret, sed, quatenus profecerit, non respondit. Nunc autem eum et episcopum Londoniensem qui regis gratiam dicitur ha-

bere præ cæteris, iterato sollicitavi scripto, sicut vobis lator præsentium poterit indicare. Si vero alicubi in præsentia vestra de pace mea actum fuerit, ad eam, quæso, formam per vos et alios Ishoretis, quæ nec perfidæ maculam, nec turpitudinis irroget notam, alioquin malo perpetuo exsulare. Si enim exigeretur a me, ut abnegarem archiepiscopum meum, quod nullus suorum fecit adhuc, nec alicuius de tota Anglia: absit ut acquiescam tantæ turpitudini primus, aut ultimus! Servavi quidem debitam fidem venerando meo archiepiscopo, sed ex conscientia mea, salvo honore regis, contra quem si quis dixerit me esse versatum, ubi hoc excusare nequivero, ad honorem et beneplacitum ejus, dictante justitia, paratus sum emendare. Novit enim B cordium inspector, et verbum judex et operum, quod sæpius et asperius quam alicuius mortalium corripuerim dominum archiepiscopum de his, in quibus ab initio dominum regem et suos, zelo quodam inconsultius visus est ad amaritudinem provocasse, cum pro loco, et tempore, et personis, multa fuerint dispensanda. Credo autem indubitanter quia et mihi saltem cras respondebit justitia mea per misericordiam Domini, et procul dubio domino Cantuariensi, quod ad litteraturam et mores, plurimum profuit exsilium istud, et aliquantulum mihi ipsi, ut dispositioni divinæ gratias habeam. Nolle enim quidem expromittere quod Cantuariensi de cætero non servirem, et tamen mihi Deus testis est quod ex proposito vestro ero de cætero C curialis. Si vero mihi Dominus redeundi viam aperuerit, rescribite, si placet, an me redire oporteat cum cibus et tota sarcina. Nam si hoc fuerit, plurres equi necessarii erunt, et plura quæ ad præsens desunt.

EPISTOLA CXXII.

AD MAGISTRUM HUNFRIDUM BOVI.

(A. D. 1165.)

Magistro HUNFRIDO BOVI.

A sapiente quærendum esse consilium, Scripturarum monita docent, et fidem amicorum in angustiis comprobendam; et qua quis erga alium moveatur affectione, articulus necessitatis examinat. Cum vero minus dubito de sapientia vestra, quam litterarum copia, tum rerum experientia comparastis, tum, quod primum est, amœpistis ex gratia; nec de ea apud vos quam natura et virtus vestra multis probata mihi pollicentur, charitate diffido. Hinc est quod a vobis in hujus meæ necessitatis articulo consilium petens, precor attentius, quatenus mihi per nuntium, quem ad dominum Baiocensem direxi, super statu meo rescribatis, quod salva honestate sine qua nihil expediens arbitror, maxime videbitur expedire. Ut autem de consilio daudo plenus instruamini, causa mea hæc est.

Ecclesiæ et archiepiscopo Cantuariensi debitam servavi fidem, et ei ubi justitia et modestia videbantur adesse, et in Anglia, et in partibus cismarinis fideliter astitui. Sicubi vero aut exorbitare a justitia

tia, aut modum excedere videbatur, restiti ei in faciem. Horum mihi Deus testis est, et conscientia, et amici, et socii, qui nobiscum versati sunt. In his autem omnibus contra honorem domino regi debitum, aut utilitatem, ex proposito nihil feci, sicut dictante iustitia docere paratus sum, si liberum et tutum fuerit; aut si in aliquo inveniret obnoxius, condigne et animo libenti satisfaciam. Tractatum est hoc anno de pace mea, et obtentum est a rege, ut mihi liceret redire, si tactis sanctis jurare vellem, quod contra honorem vel utilitatem ejus non fuerim in partibus cismarinis. Retuli hoc ad dominum papam, et respondit regem et curiam interpretaturos fuisse contra ejus honorem, si quid a me factum agnosceret contra ipsius voluntatem, et dissuasit ne sub ea conditione redirem, sed expectarem, ut ira ejus aliquantulum deferveret. Deinde sollicitaverunt me quidam, ut præstarem securitatem, quod in nullo deinceps juvarem archiepiscopum, ut sic redirem in gratia regis. Ego autem, licet non teneam archiepiscopo ad fidelitatem ex hominio vel juramento, nec fidei obligatione, utpote qui nihil ei debeo, nisi obedientiam, quæ omni episcopo debetur a subjectis suis, quia tamen inhonestum credidi esse dominum abnegare, et renuñciare obedientiæ, quod nullus adhuc de toto regno fecit, conditionem hanc recipendam esse non credidi. Alias autem quidquid salva conscientia et fama possem, libenter facerem. Cum hæc domino Rotbomagensi, de quo multum confido, exponerem, mihi constanter auxilium repromisit. Placeat itaque vobis mihi super hæc rescribere consilium vestrum, sciatisque pro certo, quia mihi propositum est, ut non sim de cætero curialis: et hoc ipsum bene novit dominus Cantuariensis, a cujus me subtraxi consortio, sed nec fidem subtraho, nec charitatem.

EPISTOLA CXLIII.

AD HENRICUM COMITEM CAMPANIÆ

(A. D. 1165-66.)

Comiti HENRICO.

Quod proscriptus et exsul, tantam alloquor majestatem, et publicis incumbentem utilitatibus, ad philosophantium exercitia, inculto præsertim stylo, et exsanguis genere dictionis, vel ad momentum revocare ausus sum, temeritati posset ascribi, nisi parvitatem meam supereminens bonitatis vestræ exigeret contemplatio, et me ad scribendum non tam invitaret, quam cogeret mandati vestri auctoritas, cui corde, magno animo et volenti desidero in omnibus obtemperare, quæ fieri possunt in Domino. Et quidem eo me vobis obnoxius fateor, quod tam mihi, quam multis aliis, certum est me in terra vestra plurimum bonorum cepisse profectum, et sub beato patre vestro, cujus memoria in benedictione est, eo quod elemosynas ejus enarrat omnis ecclesia sanctorum, et plurimarum virtutum ejus præconia celebrat, me præ omnibus cœtaneis meis, eo patrocinante, cum adhuc adolescentior essem, floruisse in Francia; et præeunte gratia, sine qua

nullus boni potest esse processus, id assecutus sum unde mihi exinde post Deum et honorum notitia, et mundi prospera, quibus in patria mea supra et conterraneis meis abundavi, ut publice notum est, prævenerunt: mihique facile persuaserim, quoniam credibile est tanti Patris meritis acquisitum, ut hæredem relinqueret, qui ipsum, licet optimus fuerit, in virtutum cultu et magnificentia operum anteiret. Sed quid hæredem dico relictum, cum omnes liberos tales reliquerit, ut quilibet eorum merito probitatis, non tam optimi comitis decedentis repræsentare videatur imaginem, quam regis iustar esse; verum juxta constitutionem Altissimi in primogenito bona duplicia resederunt, et qui fratres præcessit tempore, eos bis antecessit, sicut amplitudine rerum, ita et eximiarum splendore virtutum. Inter alias vero duæ præ cæteris radiant, liberalitas insignis, quam totus mundus prædicat, et excellens humilitas, quam ago divinarum litterarum propositis quæstionibus ad recreationem in angustiis exsilio mei lætus experior; quas cum mihi Albericus Remensis, quem cognominant *de Porta Veneris*, quæ vulgo Valesia dicitur, nomine vestro, adhibitis aliquot litteratis viris proposuisset, ut verum, domine, fatear, obstupui, nec quærenti potui habere fidem, donec venerabilem virum fidelissimum et devotissimum vobis abbatem Sancti Remigii adduceret, qui et ipsas proponeret quæstiones, et ad eas cum multa precum instantia, pro amore vestro et suo, peteret responderi, pro certo asserens vobis in vita nihil esse jucundius, quam cum litteratis viris, et de litteris habere sermonem, adjecitque in aure familiariter, vos inde sæpissime imperitiæ multitudinis offensam contrahere, quia vos a studendi exercitio nequeunt revocare, et pro arbitrio suo negotiorum et tumultuum procellis immergere. Opinantur enim omne tempus effluxisse superflue, quod non aut in curialibus nugis, aut in tumultuantis malitiæ voragine, aut causarum turbinibus exercetur. Nesciunt quod philosophia paucis est contenta iudiciis, officiique sui sinceritatem vulgari arbitrio committere dedignatur.

Mibi itaque pro vobis complacuit, ut propositas exciperem quæstiones, et eis, habita ratione temporis et inevitabilium necessitatum, responderem, etsi non pro vote, certe pro tempore. Quæsitum vero est quem credam numerum esse librorum Veteris et Novi Testamenti, et quos auctores eorum, quid Hieronymus in epistola ad Paulinum presbyterum de omnibus libris divinæ pagellæ ascripta dicat mensam solis a philosopho Apollonio litteras persequente visam in sabulo: quid item Virgilii centonas, et Hœneri centonas in eadem dicat epistola: postremo ubi scriptum sit, et quo tendat, quod legitur, et usurpatur, a plurimis, quia deformiora sunt ea quæ non sunt, quam ea quæ sunt: hoc quoque precibus insertum est, ut hæc omnia rationum suarum subnixæ fundamentis auctoritatumque testimoniis diligenter et cito in scheda vobis trans-

nittenda, omni occasione postposita, explanarem : quod quam difficile sit, aut potius impossibile, facile perpendit prudentia vestra, cujus acutissimum ingenium, linguam ad dicenda omnia expeditam, capacissimam et tenacissimam memoriam ætas nostra stupet et veneratur. Nam, ut ait Apuleius in libro De Deo Socratis, laudem celeritatis et diligentie nullus assequitur, sed et grandium librorum graves materiæ in eadem schedulam nulla unquam diligentia compinguntur. Nam de primis duabus quæstionibus, de numero scilicet librorum et auctoribus eorum, Cassiodorus elegantem composuit librum; sed quia in hac parte fides mea discutitur, mea vel aliorum non multum interesse arbitror, quid credatur: sic enim hoc credatur, an aliter, nullum salutis affert dispendium. In eo autem quod nec obest, nec prodest, aut in alterutro parum momenti affert acrius litigare: nonne idem est ac si de lana caprina inter amicos acerbius contendatur? Proinde magis fidem arbitror impugnare, si quis id de quo non constat, pervicacius statuatur, quam si a temeraria definitione abstinens, id unde Patres dissentire videt, et quod plene investigare non potest, relinquat incertum. Opinio tamen in alteram partem potest et debet esse proclivior, ut quod omnibus, aut pluribus, aut maxime notis atque præcipuis, aut unicuique probato artifice secundum propriam videtur facultatem, facilius admittatur, nisi ratio manifesta, aut probabilior in his quæ rationi subjecta sunt, oppositum doceat esse verum: rationi vero subjecta inserui, propter illos articulos, qui omnem omnino transcendunt rationem, in quibus stulta esse prælegit Ecclesia, ut in insipientia fidei apprehenderet Christum, Dei virtutem et Dei sapientiam, quam cum philosophis gentium, qui dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, et evanesceret in cogitationibus suis, ut darentur in sensum reprobum, per superbam professionem sapientiæ Dei sapientiæ et virtute destitui.

Quia ergo de numero librorum diversas et multiplices Patrum lego sententias, catholicæ Ecclesiæ doctorem Hieronymum sequens, quem in construendo litteræ fundamento probatissimum habeo, sicut constat esse xxii litteras Hebræorum, sic xxii libros Veteris Testamenti in tribus distinctos ordinibus indubitanter credo. Et primus quidem ordo Pentateuchum continet, quinque scilicet libros Moysi sic pro sacramentorum varietate divisos, et si continuam de historia constet esse materiam. Hi sunt Genesis, Exodus, Leviticus, liber Numerorum, Deuteronomium. Secundus ordo continet prophetias, et octo libris expletur, qui quare præ cæteris dicantur prophetiæ, cum aliqui eorum nudam referre videantur historiam, et alii prophetiam texentes, sicut Daniel, liberque Psalmorum, in prophetiis non censeantur operibus, nec in quæstione propositum est, nec temporis, aut schedæ angustia nunc patitur explicare, sed nec instantia portitoris. In his ergo numerantur, Josue, liber Judicum, cui

A compingitur et Ruth, quoniam in diebus Judicum, facta narratur historia. Itemque Samuel, qui in duobus primis Regum voluminibus, et Malachim, qui in duobus sequentibus expletur, quos sequuntur voluminibus singulis, Isaias, Jeremias, Ezechiel, liber xii prophetarum in hagiographia consistit. Tertius ordo continens Job, Psalterium, Eccles. Cantica canticorum, Daniele, Paralipomenon, Esdras et Esther. Et sic colliguntur in summa xxii libri Veteris Testamenti, licet nonnulli librum Ruth et Lamentationes Jeremiæ, in hagiographorum numero censeant supputandos, ut in xxiv summa omnium dilatetur. Et hæc quidem inveniuntur in prologo libri Regum, quem beatus Hieronymus vocat galeatum principem omnium Scripturarum, quæ ab ipso de fonte Hebræorum manaverunt ad intelligentiam Latinorum. Liber vero Sapientiæ, et Ecclesiasticus, Judith, Tobias et Pastor, ut idem Pater asserit, non reputantur in Canone, sed neque Machabæorum liber, qui in duo volumina scinditur, quorum primum Hebræam redolet eloquentiam, alterum Græcam, quod stylus ipse convincit, ille autem qui Pastor inscribitur, an alicubi sit nescio, sed certum est quod Hieronymus et Beda illum se vidisse et legisse testantur. His adduntur Novi Testamenti octo volumina, scilicet Evangelium Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis, Epistolæ Pauli xv uno volumine comprehensæ, licet sit vulgata, et fere omnium communis opinio non esse nisi xiv, decem ad Ecclesiæ, quatuor ad personas: si tamen illa quæ ad Hebræos est, connumeranda est Epistolis Pauli, quod in præfatione ejus astruere videtur doctorum doctor Hieronymus, illorum dissolvens argutias, qui eam Pauli non esse contendebant. Cæterum, quinta decima est illa quæ Ecclesiæ Laodicensium scribitur, et licet, ut ait Hieronymus, ab omnibus explodatur, tamen ab Apostolo scripta est: neque sententia hæc de aliorum præsumitur opinione, sed ipsius Apostoli testimonio roboratur. Meminit enim ipsius in Epistola ad Colossenses his verbis: *Cum lecta fuerit apud vos hæc epistola, facta ut in Laodicensium Ecclesia legatur, et ea quæ Laodicensium est legatur vobis (Col. iv)*. Sequuntur Epistolæ Canonice vii in uno volumine, deinde Actus apostolorum in alio, et tandem Apocalypsis. Et hunc quidem numerum esse librorum, qui in sacrarum Scripturarum canonem admittuntur, celebris apud Ecclesiam, et indubitata traditio est, quæ tanta apud omnes viget auctoritate ut contradictionis aut dubietatis locum sanis mentibus non relinquunt, quia conscriptæ sunt digito Dei. Jure ergo et merito cavetur, et condemnatur ut reprobus, qui in morum verborumque commercio, præsertim in foro fidelium, hujus divini eloquii passim et publice non admittit argentum, quod igne Spiritus sancti examinatum est, purgatum ab omni fæce terrena et macula purgatur septuplum. Istitis ergo secure fides incumbat et illis, quæ hinc probatum et debitum accipiant firmamentum, quoniam infidelis et

hæreticus est, qui eis ausus fuerit refragari. De librorum vero auctoribus variantur opiniones, licet ista prævaluerit apud Ecclesiam eos ab illis esse præscriptos, qui in singulorum titulis prænotantur. Isidorus sexto *Etymologiarum* libro, cap. 2, rationem nominum quæ libris indita sunt, a fonte litterarum Hieronymus mutuatus exponit, et auctores eorum. Rabanus quoque in libro De ecclesiasticis officiis, quem nonnulli de sacramentis dicunt, et Cassiodorus in libro De institutione divinarum litterarum quæ ad hunc articulum pertinent, latius exsequitur. Cassiodorus enim non modo de Scripturis Canonicis et earum auctoribus disserit, sed a quibus exponantur, eleganti, ut solet, describit eloquio.

Præterea singuli Patrum librum aliquem expositori, sicut ratio exigit, de auctore et materia ejus, intentione et causa, et titulo, et si qua alia sunt quæ auditoribus, et lectoribus faciliorem intelligentiam sequentis operis præparent, in tractatibus suis præmittere consueverunt, et hæc quidem habita ratione loci, et temporis, et eorum ad quos sermo dirigitur, ut ad formam evangelicæ institutionis, familiæ Domini mensuram cibi salutaris opportune dispensent. « Nam, ut ait Palladius, magna pars prudentiæ est, consulta ratione personam illius qui scribit permetiri. » Unde ab executione vulgatæ opinionis de industria stylum suspendo, ad alia transiturus, nisi forte dignatio vestra præceperit, ut et hanc diligentius exsequar. Interim certum habeat vestra discretio, quoniam Philo, cujus meminit Hieronymus, undecimo capitulo libri De viris illustribus, ab aliis dissentit in libro qui inscribitur: *Quare quorundam in Scripturis mutata sint nomina*. Hunc sequuntur Theophilus Alexandrinus in Chronicis suis, et Epiphanius Constantiæ Cypri episcopus in libro De viris illustribus, quod et Theodorus, qui urbano sermone libros eorum de Græco translulit in Latinum, attestatur. Dicit enim quod et Gamaliel, ad cujus pedes Apostolus se gloriatur didicisse legem, et publica assertio Hebræorum, qui de littera legis rectius sapiunt, cum Philonis opinione concordant.

Sed ne protendam verbum, cum ad reliqua properandum sit, et istorum proponatur opinio. Ea autem est quod Moyses Pentateuchum scripsit, etsi de fine Deuteronomii, ubi de morte ejus agitur, non conveniat, aliis asserentibus, etiam hanc particulam prophetali certitudine, sicut et illam quam de mundi creatione præmisit in capite, et quam in benedictionibus patriarcharum de futuro vaticinatus est, ab ipso Moyse fuisse conscriptam, aliis autem a Josue, aliis ab Esdra dicentibus eam fuisse appositam. Josue librum scripsit, qui denominatur ab eo. Sophithim vero, id est iudices, item librum Ruth, et partem libri Regum, qui denominantur ab ipso, scripsit Samuel, reliqua excepit David, sed tandem a Jeremia scriptus est Malachim, id est duo posteriores libri Regum. Idem librum suum cum

A Lamentationibus edidit. His autem omnibus vulgata non contradicit opinio. Ezechias et viri sapientes, quos in scholam virtutum et litterarum sociaverat sibi aunis xv, quibus Deus prorogaverat vitam ejus, divinis de cætero vacans, in unum volumen compegerunt vaticinia Isaïæ, quæ ille in populo declamasse (quod ex verbis ejus apparet) visus est potius quam scripsisse: nec repugnat quod in grandi libro scribere jussus est stylo hominis, quia liber ille jam scriptus erat, et grandis; nec ad ipsius prophetias, ut aiunt, pertinent colligendas, quæ exceptæ sunt ab auditoribus, et a præfato rege dispositæ. Iidem et Parabolas compilaverunt, ante quidem a Salomone dictatas, et silenter ab excipientibus, ut ut sit, usu vulgatas. Unde in iisdem parabolis hæc quoque sunt parabolæ Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiaë regis Juda. Transtulisse autem dicuntur, quia quasi de loco ad locum, ab usu vulgari, et privatis fortasse schedulis singulorum, publica auctoritate traduxerunt in Canonem Scripturarum.

Inde etiam roboratur hæc traditio, quod in III Regum scriptum est (cap. vi): *Locutus est Salomon tria millia parabolas, et fuerunt carmina ejus quinque millia, et disputavit a cedro Libani usque ad hyssopum*, etc. Hoc enim dixisse potius creditur, quam scripsisse. Sunt qui carmina ejus referant ad Cantica canticorum: disputationem naturalium a maximis ad minima procedentem, ad significationem eorum quæ Ecclesiastes in totus mundi concionatur auditu. Sed de his alias. Nam et Ecclesiasticum, et Cantica canticorum Canonis Scripturarum rex Jerusalem Ezechias et conscholares sui dicuntur adjecisse. Salomonis tamen auctoritate prolata, quem in his conscribendis inventorem, et quasi publicæ utilitatis præconem habuerant. Hoc tamen contra vulgatam opinionem, sed an contra veritatem dictum sit, diffiniat ille qui novit. Aggæus, Zacharias et Malachias, adhibitis xv viris, maxime fideliter Synagogæ Ezechielis oracula composuerunt. Ipse enim prædicavit visiones, et influxit memoriæ auditorum quas in terra polluta scribere noluit, ne sancta profanaret, sed præcepit ut scriberentur in terra Domini. Illic autem suspensioni alludit Psalmus, dicens: *In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra*, etc. (*Psal. cxxxvi.*) Et ab hac quidem opinione, vulgata non dissentit, sicut Isidorus attestatur. Iidem propheta scripserunt Daniele. Nam Daniel et propter causam, quæ in Ezechiele reddita est, se a scriptatione suspendit: et quia præpediebatur administrationibus publicis. Iidem quoque tres propheta, et conscholares eorum conscripserunt librum Esther, quem vulgata opinio ab Esdra compositum asserit, librum quoque xii Prophetarum, quem vulgus ab ipsis xii prophetis compositum tenet. Præfatus autem Philo cum sequentibus suis superius nominatis, memoratos tres prophetas hujus libri et præcedentium, ut dictum est, laudat auctores. Quia

enim breves erant singulorum visiones, satis visum est ipsi prophetis eas prædicando publicare, et sic aliis demandare scriptoribus, præsertim cum quidam eorum rustici fuerint, et pastores, aut aliis officiis dediti, litterarum fuisse credantur ignari. Librum Psalmorum composuit David, utens interdum ministerio virorum, qui in quorundam psalmorum titulis ascribuntur. Fuerunt autem hi viri x, qui licet aliquos psalmos composuerint, quod et vulgata, quam Isidorus refert, non negat opinio, tamen omnes psalmi dicuntur esse Davidis, qui eis suam accommodavit auctoritatem, juxta quod Justinianus docet in Codice, dicens: « Omnia merita nostra facimus, quibus nostram impertimur auctoritatem, quia ex nobis eis omnis impertitur auctoritas. » Nam qui non subtiliter factum emendat, laudabilior est eo qui primus invenit. Esdras librum composuit, qui prænotatur ab ipso, et Paralipomenon, usque ad dies suos. Reliquum vero scripserunt sapientissimi fideliter Synagoga, quæ templum reedificavit in Hierosolymis. Moyses scripsit Job secundum istos, de quo nihil definire præsumit vulgata opinio, licet in eam partem videatur esse proclivior, ut ipse beatus Job subactis tentationibus proprium scripserit librum. De Tobia, Judith, et libro Machabæorum, qui non sunt recepti in canone, a quibus auctoribus scripti sint, nec vulgata docet opinio, nec de his sequaces Philonis faciunt mentionem; quia tamen fidem et religionem ædificant, pie admissi sunt. Librum Sapientia composuit Philo, diciturque Pseudographus, non quia male scripserit, sed quia male inscripsit. Inscriptus enim est Sapientia Salomonis, cum a Salomone non sit editus, sed propter styli quem induerit, et elegantiam morum, quam ei similiter informat, dicitur Salomonis. Ecclesiasticum scripsit Jesus filius Sirach, qui et ipse, styli conformitate et morum, Salomonis dicitur, sicut econtra a Latinis usu vulgato dicuntur esse quædam de libro Sapientia quæ non ibi, sed in Parabolis inveniri haud dubium est. Unde in Ecclesia, periocha Parabolarum quæ sic incipit: *Mulierem fortem quis inveniet? (Prov. xxxi)* titulo Sapientia prænotatur. Hæc de numero et auctoribus librorum Veteris Testamenti, in quibus pro parte præfati auctores a vulgata opinione dissentiunt. Numerus librorum Novi Testamenti certus est, et auctores, et fere nulla est altercationis quæstio. Siquidem singuli evangelistæ sua volumina ediderunt. Paulus suas Epistolas texuit, etsi illam quæ ad Hebræos est suspicentur aliqui fuisse Barnabæ vel Clementis. Epistolæ Canonicas illi scripserunt quorum nominibus inscribuntur. De duabus tamen Epistolis Joannis novissimis quæstio est. Actus apostolorum tam fideli et salubri, quam dulci stylo, Lucas dignoscitur exarasse. Apocalypsim alii a Joanne apostolo, alii a quodam sanctissimo sacerdote Ephesino Joanne, sicut litteratorum Pater beatus Hieronymus refert, descriptam opinantur:

PATROL. CXCIX.

sed apud credulitatem Ecclesiæ vincit apostolus. Hæc interim de numero et auctoribus librorum Novi Testamenti dicta sint, quorum conceptionem si quis nosse desiderat, epistolam beati Hieronymi ad Paulinum de divinis libris legat, quia, ut de conscientia mea loquar, nusquam melius inveniatur aut planius.

Sed quæ cura est, serenissime domine, has atque alias in investigatione auctorum discutere opiniones, cum unum omnium sanctarum Scripturarum constet esse auctorem Spiritum sanctum? Nam beatus Gregorius in Moralibus verissime et elegantissime, cum constet libri beati Job, quem exponebat, Spiritum sanctum esse auctorem, de scriptore libri postmodum quærere, proinde habendum esse, ac si, cum de scriptore certum sit, de calamo, quo liber scriptus est, dubitetur. Non ergo magni faciatis si Scripturarum teneantur auctores, sed si veraciter intelligantur: imo certe si pie et fideliter impleantur. *Non enim auditores legis, ut ait Apostolus, apud Dominum justi sunt, sed factores (Rom. 11).* Ad hæc in illis occupari optimum est, quia, ut per fidelissimum organum suum Veritas ipsa eloquitur: *Ama scientiam Scripturarum, et carnis vitia non amabis.* Proinde intelligenti otium sine litteris mors est, et vivi hominis sepultura.

Ad tertiam progredior quæstionem: Quidnam sit mensa solis in sabulo, quam famosissimam inter gymnosophistas scrutator veritatis, et litterarum diligentissimus persecutor Apollonius conspexit in sabulo, super quo omnes consului, qui in Francia primatum videntur habere Scripturarum, sed quia eos gentilis historia latuit, non multum reprehendo, si quod non didicerant, docere nequiverunt. Quidam tamen imprudentiam suam impudentius detexerunt, id solum inepta responsione persuadentes, quod a doctoribus, quos diu et multa mercede conduxerant, nihil scire didicerunt. Historia autem hæc quam veritate refertur et litteris Hieronymus in præfatis apicibus tangit, apud Valerium Maximum reperitur in lib. III, cap. 1, titulo *De moderatione*. Accidit enim, ut refert, quod a piscatoribus in Milesia regione everriculum trahebentibus, quidam jactum emerat. Extracta demum magni ponderis aurea Delphica mensa, orta controversia est, illis se capturam piscium vendidisse affirmantibus, hoc econtra dicente se emisse duntaxat fortunam jactus. Audita quæstione populus civitatis, propter novitatem et magnitudinem rei, causam ad consultationem Delphici Apollinis censuit referendam. Consultus vero respondit ei dandum esse, qui omnes alios sapientia antecederet, alioquin accipienti injucundam fore et noxiam. Itaque quia Thales Milesius judicio auditorum. Inter septem, quos tunc præ cæteris Græcia celebrabat, sapientissimus habebatur, denuntiaverunt ei, ut jam dictæ mensæ possessionem adiret, qui, audita consultationis forma et responso Apollinis,

5

prudenti humilitate, non se, sed Biam Pyrenæum, A dixit Apollinis oraculo designatum. Aditus est et iste priori similiter, et in eundem modum conditionem in Mitylenæum Pittacum transtulit; interim mensa jacente in sabulo, et propter novitatem eventus et moderationem sapientum: et quia nullus de populo præsumebat invadere aurum, quod a se tanto studio sapientissimi removebant, casum tunc non tam mirabilem quam stupendum, talium præconatrix fama longe lateque vulgavit. Mensa itaque famosissima facta est, dum ad singulos sapientum septem sic ipsius procedebat oblatio, donec ventum est ad Solonem, qui et titulum amplissimæ sapientiæ, et munus oblatum contulit in Apollinem, in quo sol colitur, quia omnia contemplatur, et cujus virtus ignea sic penetrat universa, ut ei nihil possit esse absconditum: unde et mensa solis dicta est, quam Apollonius in sabulo jacentem, dum litteras persequeretur, in- spexit.

Restant adhuc duæ de quinque propositis quæstionibus absolvendæ; sed tempus respondendi deest et otium: quas quidem si dignationi vestræ visum fuerit lubens aggrediar meisque connumerabo successibus, si mihi cõtitus datum fuerit honori et voluntati vestræ in aliquo inservire.

*Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorẽm dubiæ navita puppis amat.*

(OVID. De Ponto, II, 561.)

Et principem philosophiæ cultorem, et qui litteratorum honesta studia amplectitur, et fovet, litterarum possessores non amabunt? Nec inficior quin princeps illitteratus interdum reipublicæ commodus esse possit, sed ad paritatem litteratorum si rite procedat, uterque aut nunquam conscendet, aut raro. Nam, ut vester ait Vegetius, nullus est quem oporteat aut plura, aut meliora scire, quam principem, cujus scientia potest omnibus prodesse subjectis. Nec ambigo super his quæ hic scripta sunt, diversos diversa censuros, sed assecutus sum lincem meum, si placuerit vobis epistola, quæ sicut non habet unde placeat ex sui venustate, sic ex devotione scribentis non habet unde debeat displicere. Nec illorum formido iudicium, qui antequam exaudiant temerariam sententiam ferunt, eo quod memini Scripturæ dicentis: *Qui prius respondet quam audiat stultum se esse demonstrat, et confusione dignum* (Prov. xviii). Nonne et vobis notum est genus hominum, quos Salomonis parabola tangit, asserens quod stultus non respicit verba prudentis, nisi ea dixerit quæ versantur in corde ejus? Tunc demum credam parvitalis meæ devotionem, gloriosissime comes, non esse contemptam, sijak quid eorum quæ mihi possibilia sunt, eminentia vestra, quam in tempora longa beatificet et conservet Omnipotens, dignetur injungere mihi, mandatis vestris in omnibus fideliter parituro.

EPISTOLA CXLIV.

AD MAGISTRUM GAUFRIDUM DE SANCTO EDMUNDO.

(A. D. 1166.)

JOANNES GAUFRIDO de Sancto Edmundo.

Cum in solemnitate Paschali reformandæ mihi pacis gratia Andegavum profectus essem ad regem, ipsum ante Dominici corporis perceptionem per abbatem Sancti Victoris Parisiensis, et alios religiosos, feci diligentius conveniri super pace R. filii vestri, adhibitis etiam aliis amicis, de quorum fide in curia spem conceperam pleniorẽ: sollicitaveram enim antea super hoc virum optimum, et suis meritis mihi reverendum, magistrum Galterium de Insula, et per ipsum alios Patres quorum fides mihi videbatur esse sincerior. Rex autem et pro Dei religione, et intercedentium reverentia, respondit benignius; audito tamen quod ad dominium Beati Edmundi res ista pertineret, Willelmum de Hastings, per quem veritatem inquisivit, fecit acciri, ne quid per subreptionem diceretur ab ipso. Ille autem quatenus potuit et ausus est, benignius exposuit causam vestram. Præcepit ergo rex puerum: ad se mitti, ut indultæ remissionis præsens reciperet litteras, quas ad regni officiales, ut de pace ipsius constaret, omnibus reportaret. Rediens itaque puerum cum festinatione, sicut Domino placuit, et nostra necessitas exigebat, ad magistrum Galterium de Insula transmisit, cujus fidem et charitatem nobis exhibitam remuneret fundator Ecclesiæ Christi, pro cujus fide et amore, sicut nobis conscientia testis est, læti, quandoquidem ita necesse est, damna, injurias, contumelias, et exsiliũ sustinemus, certi quoniam fidelis est Dominus, qui non tentari nos patietur supra id quod possumus, sed de ipsa tentatione profectum salutis et anteactæ vitæ purgatione eliciet. De me loquor et quibusdam aliis, quos scio in hac tribulatione congratulari, ut crebro meditentur, et dicant ei: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo*, etc. (Psal. xciii.) Patimur enim per gratiam Dei, non ut adulteri aut homicidæ, non ut incendiarii aut sacrilegi, sed velut Christiani. Hanc fidem nostram insaniam reputat mundus, et constantiam fidei pertinaciam vocat, professionem veritatis et nota et nomine vanitatis inurit, cultum religionis appellatione hypocrisis aut superstitionis, aut alterius falsitatis dehonestare conatur, sed Princeps apostolorum aliter sentit et contrarium docet: *Hæc est enim*, ut ait, *gratia apud Dominum, quia in hoc vocati estis a Christo, ut sequamini vestigia ejus. Sed et, si quid patimini propter justitiam, beati eritis* (I Petr. ii). Aderit, dilecte mi, in brevi, aderit arbiter conscientiarum et iudex, cuique redditurus ut meruit, et tunc palam fiet quidquid modo garriat mundus, qua mente quisque vixerit. Interim, quæso, tuis, et sanctorum quos nosti, me facias precibus adjuvari, ut, si in iuvio sum, quod non credo, me Christus vja iustorum reducat ad semitam: si in via sum, me

per prospera vel adversa, ut sibi beneplacitum fuerit, perducat ad vitam. Si magistrum Gallerium videris, ei per te, et per amicos quantascunque poteris gratias referas, et maxime per comitem Gaufridum, quem diligit, et, si facultas adfuerit, eum recipias, et ab altis recipi facias tanquam angelum Domini, quoniam et ipse, ut arbitror, Dei minister est, et quantum licet in curia membra Christi multipliciter consolatur. Quos puer invenerit adjuvatores, quavis sit meus status, pro parte poterit judicare. Imputabisque fortunæ, non mihi, quod in eum humanitatem ampliorem non potui exercere. Utinam amicos amodo meliores inveniat! Ego profui quatenus tempora permittebant. Audio magistrum Gallerium juramento arctari, ut neque litteras, neque nuntios recipiat exsultantium. Ex quo patet quam misera necessitas bonis viris imminet, quos non licet mandata Dominicæ legis, edicte videlicet charitatis, implere.

EPISTOLA CXLV.

AD BARTHOLOMÆUM EPISC. EXONIENSEM.

(A. D. 1166.)

BARTHOLOMÆO Exoniensi episcopo, JOAN. Saresber.

Licet ex more scribentium ad amicos salutis volum pagina non prætendat, nihil tamen affectuosius est in votis, et orationibus meis, quam ut viæ vestræ jugiter prosperentur in Domino. Salutationem enim domino et Patri debitam nequaquam suspendit defectus, aut immutatio charitatis, sed consulta dispensatio et officiorum, et omnium quæ recte geruntur ratio moderatrix. Dispensationis vero causa in propatulo est, ut eam omnino non oporteat, aut paucis expediat allegari. Nam insidiis domini regis dicunt omnia plena esse, ut bonis invicem colloquendi aut scribendi tutum non possit esse commercium. Nescio quid frivolum contra innocentiam molitur iniquitas, et urgente stimulo conscientiae incessanter pungentis et urentis, omnes suspectos habet et omnia; jure quidem et merito, quia pax impiis esse non debet, hostes suos justitia impugnantem, et prævalentem. Et profecto quod timet impius, venit super eum, justusque de angustia liberabitur, quoniam os Domini locutum est. Ad momentum turbis adversus Ecclesiam malitia debacchatur, et adversus Dominum videntur prævalere impii, quibus in brevi Christus, quem persequuntur, sic respondebit ad merita, ut præponderare videatur libra vindictæ, et quos potenter puniet, non tam examinare lance aequitatis, quam molis magnitudine prægravare. Non quidem quod injuriam inferat, sed quia sine mensura et modo peccantibus immensam et immoderatam ingeret pœnam. Nec opinetur quispiam me in longa tempora prophetare, licet oraculi divini sicut auctoritas, sic et fides perpetuetur, cum planum sit jam aliquatenus inchoatum esse judicium, imo executioni mandari sententiam.

Nonne Teutonicus tyrannus, nominis sui fama

nuper orbem perculerat, et fere subegerat regna vicina, et etiam imperium Græcorum terrore concusserat, ut magis deditionem quam confederationem legationibus missis videretur offerre? sed ecce, Domino auctore, timetur minus, et qui ante tam vicinos quam remotissimos solo nutu terrebat princeps, Teutonicos suos ab injuriis cohibere non potest; qui solo verbo pacem gentibus ad arbitrium indicabat, et bella, nunc a suis et inter suos petitis et acceptis treugis gratulatur. Nam sicut ipsemet conqueritur, ex quo Latoniam venit, ut regem Francorum et Gallicanam Ecclesiam separaret a fide, et in suam hæresim perverteret, ut adorarent idolum suum, successus ejus relapsi sunt, et quæ eum extulerat, in depressionem ipsius cœpit fortuna fluctuare: spes autem fidelium est, quod ad honorem Dei, in brevi amplius deprimetur, donec eum omnino Christus, cujus sponsam persequitur, conterat sub pedibus suis.

Nonne et apud vos jam judicium exercetur adversus tortores Ecclesiæ? Intuemini quantum erat rex Anglorum, cum parvulus videretur in oculis suis: et ad Ecclesiam Dei vel speciem fidei et reverentiæ prætendebat, et plane videbatur eum in nullo frustratum conatu. Sagitta ejus retrorsum non abiit, clypeus ejus non declinavit in bello, et hasta ejus non est aversa: super prædam accumbat ut leo, ut nullus eum excitare præsumeret; vel visu terrebat hostes, vicini se inclinabant obsequiis, remoti principes amicitias expetebant; colebatur a suis, honorabatur ab extraneis, prædicabatur a cunctis, a bonis diligebatur, sed maxime a clero qui eum colebat supra vires, pro viribus venerabatur, et unanimi proposito diligebat super amorem mulierum. Quid multa? Rerum expetibilem omnium abundantiam, quod ad humanum judicium, fruebatur, sublato timore et sollicitudine, nisi quam non necessitas, aut ratio, sed voluntas, aut impetus ingerebat. Sed quo sine hæc universa Dei dona conclusit, si tamen sine poenitentia et satisfactione substiterit in finibus istis? Ut singularum ecclesiarum, quas ante per ignorantiam, ut putabatur, aut sui juris prætextu læserat, injurias taceamus, Tolosam bello aggressurus, omnibus contra antiquum morem et debitam libertatem indixit ecclesiis, ut pro arbitrio ejus, satraparum suorum conferrent in censum, nec permisit ut ecclesiæ saltem proceribus cœquarentur in hac contributione vel magis exactione tam indebita quam injusta. Nam ecclesiæ in deteriori calculo vertebantur, utpote quæ rebus suis aut honore videbantur indignæ. Sed quem successum attulit hæc pecuniarum immensitas, tantis exactionibus et injuriis acquisita? nonne projecta est in saccum pertusum, ut hosti suscipienti proficeret, et effudenti non modo esset inutilis, sed damnosa? Nunquid non ab ea die fortuna ejus retrorsum cessit, et successuum ubertas emarcuit?

Sed dicit aliquis, quoniam hæc indictio census et

ecclesiarum vexatio, in cancellarium ejus, qui nunc, aut archiepiscopatur, ut credo, aut archiepiscopari contendit, ut æmuli mentiuntur, penitus retorquenda est, qui regem tunc ad omnia pro arbitrio impellebat, et hæc sicut alia multa mala induxit. Quod etsi ego falsum esse noverim, utpote qui eum scio tunc non auctoritatem præstitisse libidini sed obsecundationem necessitati, tamen quia eum ministrum iniquitatis fuisse non ambigo, jure optimo taliter arbitror puniendum, ut eo potissimum puniatur auctore, quem in talibus Domino honorum omnium auctori præferabat, eique sit vice versa in pœnam, quem habebat et laudabat sæe perversitatis auctorem. Nam in sapientium corde et ore celebre est illud Sapientiæ: *Quoniam per quæ peccat quis, per hæc et punitur* (Sap. xi). Sic Cain primus homicida occisus est; Chanaan servitutem ingerens illis, perpetua servitute damnatur; Pharaon aquis submersus est cum potentatu suo, quibus Hebræos submerserat innocentes. Patent in hunc modum quamplurima; sed esto, nunc pœnitentiam agit: agnoscit et constitetur culpam, et, si cum Saulo quandoque Ecclesiam impugnavit, nunc pro ea cum Paulo ponere paratus est et animam suam.

Quis ergo negabit Judicium jam cœpisse a domo Domini, cum jam principes populi in patibulis suspendantur ad solem, ut justitia Dei in conspectu gentium reveletur? Nonne enim principes populi sunt hi duo, quorum alter dispensat spiritualia, alter temporalia administrat: Nonne lex dispensationis et ministerii hujus, manibus istorum tractanda committitur? Hi enim sunt duo cherubim, quorum alis lex et propitiatorium adumbratur, se mutuo respicientia, versis tamen vultibus in propitiatorium, quia sic sibi invicem debent aspectu mutuo complacere, ut legem Dei in arca pectoris jugiter inspiciant et venerentur, nec pro se, ad invicem, ob aliam causam admittant, unde propitiationem Dei debeant demereri. Non enim licet a propitiatorio vultus avertere. Si ergo in his suis angelis reperit Deus pravitatem, eamque puniat, quis subditorum causas apud Altissimum jam ventilari diffidit, aut esse ventilatas? Circumferat quis oculos mentis et intueatur quot et quales adversarios ei Dominus suscitaverit, ex quo adversus Dominum in depressione Ecclesiæ erexit calcaneum suum, et plane mirabitur, et si prudens est venerabitur Judicium Domini, qui non imperatores, non reges, non principes nationum, ut ipsum domaret, elegit, sed extremos hominum Britones, Nivicolinos primo, et postea illos ad contradictionem et solemne certamen animavit, qui vestigia pedum ejus consueverant adorare, et hæc quidem, ut non ejus glorietur omnis caro, sed nomen Domini sit benedictum in sæcula. Sic ad puniendam ingratitude Salomonis recedentis a Domino, non tam principes erexit, quam latrunculos et servos et subjectos. Nec suspicetur quispiam ut amodo prospere conditio ejus, nisi Domino propitiante per

pœnitentiam revertatur, et magis pio ntatur consilio. Nam, ut propheta loquitur: In diebus et regionibus nostris inventi sunt stulti principes Taneos, qui regi suo consilium dederunt insipiens (Isa. xix). Urunt eum undique sollicitudines, sed bellum quod adversus Christum et Ecclesiam exercet, ulterius prægravat, et ei videtur inextricabilis labyrinthus et execrabilis labor. Accitis ergo nuper ad colloquium Chinonense magnatibus suis cum familiaribus, qui rerum malarum industriam habere dignoscuntur et usum, et sapientes sunt ut dicent et faciant mala, studiosius inquisivit, cum promissis, minis, et obtestatione quamplurima, quonam consilio sibi utendum esset adversus Ecclesiam, de Cantuariensi archiepiscopo gravissime conquerens, non sine gemitibus et suspiriis multis: et ut tunc præsentibus postea retulerunt, lacrymatus est, dicens quod idem Cantuariensis ei corpus et animam pariter auferret: tandem dixit quod omnes proditores erant, qui eum adhibita opera et diligentia ab unius hominis infestatione nolebant expedire. Ad hæc dominus Rothomagensis aliquantulum excaudit, corripiens eum, mitius tamen more suo in spiritu lenitatis, cum causa Dei magis exigeret, severitatem et auctoritatem pontificis morbo languentis, rationis et fidei fuisse adhibitam. Erat autem dolor acerbior, urgente metu, quem conceperat ex litteris quas jamdictus Cantuariensis illi et matri sæe transmisserat. Earum exemplam vobis transmittitur. Timebatur quidem, et merito, ne in terram ejus interdicti, et in personam anathematis sententia citissime ferretur, ex auctoritate et mandato summi pontificis. Cum igitur his angustiis premerentur, Lexoviensis episcopus unicum dixit esse remedium, imminente sententiam appellationis obstaculo præpedire: et ita nescio quo pacto, nisi quia veritas ventilata plus pollet, et justitia, quo magis concutitur, eo magis convalescit, dum rex per avitas consuetudines appellationum jus evacuare conatur, magis confirmat, dum ipsemet pro capite suo ad appellandi refugium cogitur evolare.

Ab illo ergo concilio egressi sunt a facie domini et regis sui Lexoviensis et Sagiensis episcopi, ad sæpedictum Cantuariensem properantes, ut appellatione interposita usque ad Octavas Paschæ suspendenter sententiam ejus. Rothomagensis quoque cum eis profectus est, non quidem appellaturus, ut ait, sed de pace quam desiderabat tractaturus. Archiepiscopus vero noster in procinctu ferendæ sententiæ constitutus, iter arripuerat ad urbem Suessionum, orationis causa ut beatæ Virgini, cujus ibi memoria celebris est, et beato Drausio, ad quem confugiunt pugnaturo, et beato Gregorio Anglicanæ Ecclesiæ fundatori, qui in eadem urbe requiescit, agonem suum precibus commendare. Est autem beatus Drausius gloriosissimus confessor, qui, sicut Franci et Lotharingi credunt, pugiles, qui ad memoriam ejus pernoctant, reddit invictos,

ut et de Burgundia et Italia in tali necessitate confugiatur ad ipsum. Nam et Robertus de Monteforti ei pernoctavit adversus Henricum de Essexia dimicaturus. Sic ergo Domino faciente delusa est sollicitudo episcoporum regalium, quia cum venissent Pontiacum, archiepiscopum quem appellerent non invenerunt, sed frustrati a proposito suo reversi sunt, queruli quia sua consumpserant, laboraverant, et non perfecerant.

Archiepiscopus vero cum in præfatis sanctorum memoriis triduo pernoctasset, die proxima post Ascensionem versus Vesiliacum properabat, ut ibi in die Pentecostes in regem et suos anathematis sententiam daret: sed nutu divino contigit, ut dum esset in Ecclesia Reginensi, vi feria jam dictam præcedente solemnitate, nuntiatum est ei certissime et verissime quod rex Anglorum gravissima laborabat infirmitate, ut ad colloquium regis Francorum, quod multo desiderio, et magnis muneribus expelierat, accedere non potuerit, sed miserit excusatores Ricardum Pictaviensem et Ricardum de Humaz, qui causam hanc absentie ejus præstito juramento volebant astruere. Hæc ergo ratione cum hoc per nuntium regis Francorum innotuisset archiepiscopo, in regem sententiam ferre distulit, sicut ei ante consuluerat Joannes vester suadens, ut ad pœnitentiam properaret. Joannem vero de Oxeneford. publice denunciavit excommunicatum, et auctoritate Romani pontificis excommunicavit, ut verbis ejus utar, eo quod in hæresim damnatam incidit, præstando imperatori sacrilegum sacramentum, et communicavit Coloniensi schismatico, et contra mandatum domini papæ usurpavit decanatum Saresberiensis Ecclesiæ. Has autem causas allegavit in pulpito in auditu omnium qui Vizelliaci de diversis nationibus ad diem festum convenerant. Ibidem etiam allegatis variis causis et justis, excommunicavit Ricardum Pictaviensem archidiaconum, Ricardum de Luci, Jocelinum de Baillol, Randalfum de Broc, Hugonem de Sancto Claro, et Thomam filium Bernardi, et omnes qui de cætero in possessiones et bona Cantuariensis Ecclesiæ manus extenderint, ut eis abutantur, aut eorum usus impediunt, quorum necessitatibus deputata sunt. Regem vero, quem ante per litteras et nuntios secundum regulam et morem Ecclesiæ vocaverat ad satisfactionem, publicata vocatione ad fructum pœnitentiæ invitavit, comminans se in eum laturum sententiam anathematis in brevi, nisi respuerit, et de tantis adversus Ecclesiam ausis satisfecerit: quod tamen non nisi invitatus faciet, nec novi aliquem domesticorum suorum, qui ad lationem hujus sententiæ pronus sit.

Præterea scriptum illud, in quo continentur pravitates malignantium adversus Ecclesiam, quas avitas consuetudines dicunt, publice condemnavit, omnes innodans anathematis vinculo, quicumque de cætero auctoritate illius scripti utentur, et nominatum de consilio Ecclesiæ Romanæ hæc capi-

tula in primis damnata sunt: Quod non liceat episcopo excommunicare aliquem, qui de rege teneat, sine licentia ipsius: Quod non liceat episcopo coercere aliquem parochianorum suorum pro perjurio vel fide læsa: Quod ad sæcularia judicia trahantur clerici: Quod laici, sive rex sive alius, causas de ecclesiis vel decimis tractent: Quod non appelletur pro causa aliqua ad sedem apostolicam, nisi regis et officialium suorum venia impetrata: Quod non liceat archiepiscopo, vel episcopo, vel aliis personis venire ad vocationem domini papæ absque licentia regis: alia quoque in hunc modum, quæ divinis legibus, et constitutionibus sanctorum Patrumveniuntur adversa. Episcopos vero omnes absolvit a promissione, quam de scripto illo servando contra institutionem ecclesiasticam fecerant. Hoc etiam per litteras suas archiepiscopis et episcopis denunciavit, sicut ei ab Ecclesia Romana consultum fuerat. Hæc quidem interim gessit archiepiscopus; et rex—quod ad vestram notitiam venisse non ambigo,—virum bonum magistrum Walterum de Insula misit in Angliam cum litteris a colloquio Chinonensi, ut insulanos super facta appellatione præmuniret, et portus et transitus faceret diligentius observari, et clerum ab obediendo suspenderet, cum tamen nondum facta sit appellatio, et archiepiscopus possit facile inveniri. Nec dubito quin prædicto magistro Waltero machinatio ista displiceat, cum omnibus quæ præsumuntur adversus Ecclesiam Dei, quoniam Dominum timet. Accivit etiam ad se rex dominum Cister. et alios, per quorum prudentiam, malitiam consilii sui adversus Dominum posse credit armari: sed profecto, si saperent, vel sibi et suis parcerent in hac causa, quoniam

Pœna reversura est in caput ista suum.

(OVID. A. Am. 1, 340.)

De cætero dominus papa in urbe prosperatur. Cremona contra Teutonicum cum aliis octo civitatibus pro certo dicitur rebellare. Episcopus Tusculanus et Humbaldus cardinalis diem obierunt. Obiit quoque Willelmus rex Siculus, cui successerunt filii sui alter in regnum, alter in ducatum Apuliæ, et in extremis agens LX millia florinorum Joanni Neapolitano tradi fecit ad usum domini papæ. Filius quoque ejus, qui ei successit in regnum, totidem misit. Rex Francorum Cantuariensi archiepiscopo patrocinator in omnibus, et eum magis veneratur quam fratrem: quæ autem circa Anglorum curiam innovantur, ubi rerum crebræ mutationes sunt, vobis notiora esse arbitror quam nobis. Vigeat et prosperetur in Domino paternitas vestra, et nos sanctorum orationibus studeat commendare, ut nos consolentur in omni tribulatione nostra. Revertemur autem cum ei placuerit, qui nos segregavit ad exsulandum, et pro quo, quatenus ei beneplacitum fuerit, voluntate promptissima decrevimus exulare, et adversa pati quæ jusserit, et ad hæc perferenda roboraverit infirmitatem nostram. Det utinam sua

gratia patientiæ perseverantiam, qui indignis pro A
se patiendi contulit voluntatem!

Valeat pro voto et oratione mea, Ecclesiæ, et do-
mus vestra tota, et omnes qui intercessionum be-
neficio communicant necessitati nostræ.

EPISTOLA CXLVI.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1166.)

Domino Pictaviensi.

Licet apud nos fortuna novorum parens, et fama
nutrix et propagatrix eventuum verorum et ficto-
rum, nihil renovaverint relatu dignum, et quod
vobis oportuerit intimari, scribendi tamen necessi-
tatem rumor tristis invexit, ex quo post discessum
boni, et utinam semper beati domini nostri, nihil
omnino, quod verbis meis Dominus et conscientia
attestantur, tristius audivi vel vidi, quamvis sors
mea periculis cunctis exposita sit et jactata procellis
indesinentibus, ab ea die, qua Patrem nobis et do-
minum dispositio divina substraxit. Siquidem socii
nostri, qui Parisiis moram faciunt, mihi nuper
scripserunt, se a quibusdam rumigerulis accepisse,
quod vos lecto decumbere compulerat ægritudo,
quam non natura, vel solitudo, ut fit, humanitas
casus intulerat, sed malitia veneficorum, qui (nescio
cujus instinctu) vobis, et cuidam viro religioso
toxicum miscuerunt. Dictum est et quod vir ille
religiosus ex ea causa jam obiit. Quia ergo invidiam
quorundam vobis cohabitantium a multis diebus
audieram, et aliorum noveram crudelitatem, non-
nullorum etiam audax ambitio venit in mentem,
timui, et timeo, et donec veritas ipsa sit certius
explorata, timebo supra modum, ne diabolo et an-
gelis ejus, qui modo fere pro libitu in Ecclesiam
debauchantur, eatenus in bonos sævire concessum
sit. Ante quidem timueram ne castrum Ecclesiæ
vobis auferretur, ne vos bonis vestris iniqui pro-
scriberent, ne illi qui libito cœquant licitum,
compellerent et vos Ecclesiæ filiis et fidelibus
coxsulare. Sed ecce, duorum timorum circa eum-
dem dominum et amicum major denigrat et omnino
absorbet alterum, ut perinde hunc accipiam ac si
animam meam pertranseat gladius, et humerus
meus a junctura sua cadat, et brachium cum ossi-
bus conteratur. Spiritui meo non erit requies, donec
veritas certius innotescat. Placeat itaque dignationi
vestræ, quæ circa vos sunt, sub omni celeritate
mihi interim certitudinis desiderio languenti signi-
ficare: et si vos ipsi, quod utinam absit! huic peti-
tioni meæ vacare non potestis, precor attentius ut
magister Scholarum eam cum omni diligentia et
festinatione exsequatur.

EPISTOLA CXLVII.

AD MAGISTRUM RAIMUNDUM.

(A. D. 1166.)

Magistro RAIMUNDO.

Rumor acerbissimus exulceravit, et gravissime
affligit animam meam, nec erit requies donec me
litteris vestris super his quæ maxime timeo cer-

tiorari contingat. Scripserunt enim mihi socii Pa-
risienses, quod illi qui quærent animam domini Pi-
ctaviensis, nescio quorum utentes ministerio et arte
inerti et omnino execranda, ei venenum propina-
verunt: ex quo jam quidam religiosus prior, qui
calicis toxicati fuerat particeps, obiit, et episcopus,
ut aiunt, incidit in languorem. Timui ergo, et timeo
supra modum, eo quod audivi quorundam invidiam,
et aliquem de episcopis Pictaviensibus nuper ve-
neno peremptum. An fama hæc fideliter asserat
incertum est, aliorum vero tanta crudelitas est, ut
nec vicinos lateat nec remotos. Cunctis autem in-
notuit quam præceps et audax sit, et ignara timoris
Domini, cæca ambitio, ut metus quam fiduciæ cau-
sæ plurimæ concurrere videantur. Precor itaque,
ut sub omni festinatione, quæ circa vos sunt, dili-
gentissime perscribatis, et domino episcopo, si
ægritudine, quæ absit! non præpeditur, persuadea-
tis, ut et ipse scribat, quæ fuerint scribenda pro
tempore. Fueram rogaturus ut ipse et vos scribe-
retis de his quæ gesta sunt in colloquio Chinonensi,
et postea, pro nobis, et contra nos, et quid videatur
vobis de hoc, quod me taliter absentavit, ut nec
pacem receperim cum aliis sub juramento et con-
ditionibus oblatis, quia extunc non vidi litteras ve-
stras; sed causa major, quæ me nunc compulsi-
t ad scribendum, omnes hujusmodi curas absorbit, si
tamen, quod utinam Dominus largiatur, cum do-
mino episcopo rite, quod ad incolumitatem dico,
agitur, tunc et ad hoc responderi gratissime ac-
ceptabo. Cæterum, quia hæc sollicitudo ab animo
meo non recedit, si, quod Dominus avertat! domi-
num episcopum sic ærotare contigerit, omnem,
sicut vir sapiens et prudens, operam date, ut in
hujusmodi periculo se exhibeat Christianam, et mor-
tem, si necesse fuerit, tanquam Christi sacerdos
expectet, et domo disposita, naturæ munus, quod
evitari non potest, patienter excipiat. Confido au-
tem in Domino Jesu Christo, quod qui ei dedit
prudentiam transeundi per bona temporalia, ei in
consummatione cursus præstabit gratiam, ut cujus
vita apud commensales effulsit, mors ejus etiam
morituris omnibus proficiat ad exemplum: fidem
devotionis et fidei nullo quis unquam argumento
fidelius faciet, quam si operam dederit quis et di-
ligentiam, ut quos in carne coxsulantes, et in Do-
mino peregrinantes amavit, exhortatione virtutum
et insignibus honorum operum, et maxime in fine
viæ promoveat transeuntes, et quasi geminæ cha-
ritatis brachiis persequatur et impellat migrantes
et ascendentes ad Christum. Si vero per misericor-
diam Dei res circa vos lætius agitur, precor atten-
tius, quatenus interpretem nostrum modis omnibus
ad hæc inducere studeatis, ut quod de hierarchia,
cujus unum librum transtulit, residuum est, ad for-
mam suam transferat et emendet; quia id quod
præmisit, his, qui illud viderunt in Francia, satis
placet. Plura scripturus eram, sed festinatio meæ
permittit.

EPISTOLA CXLVIII.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1166.)

Domino Pictaviensi.

Patri misericordiarum, qui vos ad honorem suum, et Ecclesie utilitatem, et naufragii nostri solatium, de gravi infirmitate erexit, multiplices et omnimodas gratias ago; deinde vestre dignationi, quæ mei sollicitudinem indesinenter et efficaciter gerens, timoris et doloris mei, de vestra ægritudine concepti, litterarum solatio mitigavit angustias. Sed quia postea, nec de plena convalescentia vestra, nec de promissa et sperata pace certioratus sum, latorem presentium ad vos censi transmittendum, per quem mihi singula, quæ expedire noveritis, diligentius rescribi tota mentis affectione depono: et quidem pacem vestram desidero plurimum, nec video quibus in causa ista possitis uti instrumentis ad recuperanda vel conservanda jura Ecclesie vestre, nisi his quæ Ecclesia ipsa et filii ejus ministraverint vobis, aut quæ de jure communi cæteris ecclesiis suffragantur, præsertim cum homo alienigena, et apud exteras gentes nutritus et institutus, speciales Aquitanorum consuetudines, et inaudita jura non sufficiat edocere. Unde cum vos nihil ex contingentibus omiseritis vel omittatis, si causa Ecclesie, filii ejus dissimulantibus, aut prævaricantibus periclitetur, non est quod vestre negligentie debeat imputari. Quis enim nisi parum sanæ mentis, et præceps aut hostis, consulat, ut sine rationum et virium suffragio solus contra torrentem, qui omnia post se trahit et subvertit, brachia incassum præsumatis erigere? Nam complacita pacis forma speciem prætendit æquitatis, et revera, si fidei sinceritate simpliciter utrinque in contrahendo geratur negotium, plenam continet æquitatem, nisi forte tempore pacis antecessorum vestrorum a parte alterutra consuetudo usurpata sit contra Dominum. Nullo enim unquam tractu temporis aut placito contrahentium continebit, ut quod contra Dei mandata scienter præsumitur, licenter, nedum juste fiat, imo ut non criminaliter committatur.

Cæterum mihi suspecta sunt, et infidelitas quam audio gentis vestre, et terribilis ac malitiosa potentia, quam multi experiuntur, partis adversæ, ut non facile credam quod voluntati ejus quisquam audeat reluctari, et fortasse cum archidiacono vestro, cujus verebatur industriam, et familiaritatem ejus ad vos habebat suspectam, exercuit inimicitias, ut cum ei reconciliatus fuerit, de cætero contra eum mutire non audeat: sed nec alii, quos hujus exemplo terruit, sed magis nostro, maxime autem, quia se talem exhibet ut videri velit sine timore Domini, et reverentia hominum. Potens est autem Deus erigere et dirigere causam vestram, imo suam in manibus vestris. Et qui Israeli ex mandato Domini ad promissionis patriam festinantem gratiam contulit inimicorum, vestros quoque Ægyptios poterit aut placare, aut omnino subvertere.

A Unum scio, quod justus tandem de angustia liberabitur, et tradetur impius pro eo. Gaudeo autem pacem et gratiam ejus vobis plenarie restitutam. Sed timeo, quod absit! ne more hominis, omnibus noto, simulatoria et momentanea sit hæc pacis et gratiæ restitutio: eo quidem magis quo celebre est apud omnes incumbere consilio locustarum, quarum potestas duntaxat in linguis est et caudis earum. Quod si momentanea fuerit, certum est eam fuisse simulatam, ex ea præcipue causa, ut vel sic extorqueret obligationem fidelitatis, et nisi fallor, aliquid in eam venire opinatur, ad quod ratio fidei Christianum non sinit obligari, ut scilicet amodo his quos odiasse decreverit, subtrahatis debitæ charitatis officia, et impugnetis omnes, saltem ope consilii, quos suos dixerit inimicos: et si aliter urgente religione fidei Christianæ versati fueritis cum eo, vos, sicut veteres amicos, beatæ consuevit, notam non servatæ fidelitatis in auribus nationum tentabit inurere: a suis quoque locustis conclamabitur illi, et ranas in cæno sovet, quæ flatus sui pure impuro omnem incrustent sinceritatem, et juramentorum fallacia quælibet nigrum in candida vertant. Hæc sunt membra carniū cohærentia sibi, ubi squamma adhæret squammæ, ut ne spiritus quidem incedat per eas, sed liceat eis quod voluerint opinari, et ut qui in sordibus sunt, sordescant amplius, impudicitiam mentis scurrilitate gestuum et oris turpiloquio prætextentur, quia Christiano nedum sacerdoti nil licitum est, ex obtentu fidelitatis, ubi charitas periclitetur, quæ vita fidei est, et operum testimonio declaratur. Nam fides sine operibus mortua est. Haec tamen expressio, qua sibi et hæredibus suis contra omnes mortales cavere vult, quanti sit apud eum, ex litteris Teutonici tyranni, quas misit ad comitem Henricum et quas vobis transmissem, nisi quia mihi elapsæ sunt, Domino Cantuariensi transmisisse, perspicuum est. Nam cum Joannes de Oxeneford. nomine regis Teutonico tyranno conjuraturus esset, et opem auxilii et consilii sacramento promitteret contra omnes homines, excepto solo rege Francorum, ait Teutonicus per interpretem suum, sicut attestantur magni, et multi, et religiosi nostrates, de provincia dico Remensi, qui interfuerunt: « Rolaudus hostis Ecclesie et imperii, homo quidem est mortalis, et omnes cardinales sui, et nullus eorum rex Francorum est: unde nullum eorum exceptum intelligo nec volo intelligi in hac confederatione mei et regis Anglorum; si vero ita sentitis, an aliter, publice profiteamini. » Cui Joannes: « Nos, inquit, et dominus noster ita intelligimus ut vos, et sub hoc intellectu vice regis nostri juramenta præstamus. » Quid multa? exinde adversus Dominum et Ecclesiam, sicut in ea confederatione, processum est, quod etiam plenius advertitis ex litteris mihi nuper a Colonia transmissis, quarum vobis exscriptum mitto, in quibus rex nuntiis suis adversus Cantuariensem ituris Roman, conductum

petit, et qua devotione Romanæ Ecclesiæ facile in-
 lotescet. Verum in laqueis suis comprehenduntur
 iniqui, et qui fratri foveam parat, incidet in eam
 prior. Felix tamen est qui in tantis insidiis mere-
 tris magnæ, et impetu bestię conscientiam ser-
 vare potest et famam, alteram Domino, alteram
 proximo, utramque sibi. Nam qui ex justa causa
 arguitur alteratrius dispendium facere, unde solati-
 um habeat, nisi virtute redimat quod amisit, om-
 nino non video.

Inde est quod novissimo litterarum vestrarum
 respondens articulo, precor attentius per ineffabi-
 lem charitatem Domini, quatenus, si de pace mea,
 vel per archidiaconum vestrum, vel per alium, quod
 quidem desidero, censueritis agendum, eam in tali
 forma procuretis, quæ famæ, imo conscientię fam-
 mam integram conservantis non possit afferre dispen-
 dium. Quid enim profdesset mundum lucrari
 universum, et in his periclitari? Et si me videritis,
 quod Deus avertat! pronum ad aliquid turpitudinis,
 quod in mei similibus, sæpe ex infirmitate, semper
 autem ex culpa contingit, sublevet, quæso, me
 dextera vestra. Ego autem nomine turpitudinis ar-
 bitror contineri quicquid de industria præsumitur
 contra Dominum. Licet enim et rei familiaris angus-
 tia, et refrigescens charitas amicorum meorum,
 me et fratrem meum, qui mihi ex necessitate
 coexsulat, acrius videatur urgere, Domino tamen
 urgente :

*Nondum cedo malis, sed contra audentior ibo,
 Qua mea me fortuna sinat.*

(VIRG. ÆN. VI, 95.)

Scio autem quod de consilio vestro nullam recipiam
 conditionem, quæ vel speciem habeat inhonesti.
 Dominus interim, quæ necessaria fuerint, sicut fe-
 cit hactenus, providebit. In ratione dati et accepti
 paucissimis teneor, sed abbati meo et vobis super
 omnes, et fere solis.

EPISTOLA CXLIX.

JOANNIS SARRACENI AD MAG. JOANNEM DE SARESBERIA.
 (A. D. 1167.)

Quoniam prudentiã vestræ sinceritatem in libris
 beati Dionysii perpendi delectari, librum ejus de
 angelica Hierarchia vestræ transtuli charitati. Fa-
 teor tamen elegantias me dictionum eruditissimi et
 disertissimi viri oratione Latina exprimere nequi-
 visse. Nam apud Græcos quædam compositiones
 inveniuntur, quibus eleganter et proprie res signi-
 ficantur; apud Latinos autem eadem res duabus
 aut pluribus dictionibus ineleganter et improprie et
 quandoque insufficienter designantur. Ad commen-
 dationem enim alicujus personæ vel alterius rei
 pulchre articuli apud eos repetuntur, et per eosdem
 articulos multæ orationes sibi invicem perpolite
 connectuntur. Taceo de insigni constructione partici-
 piorum et infinitorum articulorum conjuncto-
 rum. Hujusmodi autem elegantię apud Latinos ne-
 quiverunt inveniri. Contingit enim quod si dictiones
 eo ordine quo sunt positæ transferantur, aut diffi-

culter intelligantur, aut aliam sententiam facere
 videantur. Eapropter, ubi congruum duxi, dictionum
 ordinem conservavi; alicubi vero propter facilio-
 rem intellectum ordinem commutavi; ubi vero
 Græcis dictionibus, æquivalentes Latinas non re-
 peri, vel locutionem a Latinorum idiomate discre-
 pare comperi, vel Græcas dictiones detorsit, vel de
 sensu auctoris quod potui et ut potui Latinis dictio-
 nibus designavi. Sæpe autem, ubi duas vel tres
 dictiones Latinas pro una Græca posui, eas quasi
 unam conjunxi: non quod unam dictionem eas
 esse vellem, sed ut plenior intellectus fieret, et
 quantum elegantię ex inopia Latinæ locutionis tra-
 ctatus iste perderet, appareret. Confert autem liber
 iste plurimum ad intelligentiam omnium divinarum
 Scripturarum, in quibus de factis aut dictis agitur
 angelorum. Nam tribus hierarchiis omnes divines
 spiritus comprehendit: singulas autem hierarchias
 in tres ordines distribuit, et de singulis altissime
 disserit. Ponit autem quasdam de angelis quæstio-
 nes, et earundem apponit solutiones. In his vero
 rationes exponit figurarum in sacris Scripturis ascri-
 ptarum. Erit autem vestræ discretionis hanc meam
 translationem cum translatione Joannis Scoti com-
 parare. Quod si forte commodius illo visus fuero
 transtulisse, ut librum quoque de ecclesiastica Hi-
 erarchia transferam poteris impetrare.

EPISTOLA CL.

AD ABBATEM S. EDMUNDI.

(A. D. 1166.)

Abbati Sancti Edmundi.

Super statu vestro, quem Deus prosperum faciat,
 non sollicitari non debeo, præ mente jugiter ha-
 bens merita sinceritatis vestræ. Si quidem nec cha-
 ritas elabatur per incuriam, nec fraude subripitur,
 nec excutitur violenter, eo quod in mentibus electo-
 rum solidius a Christo et in Christo fundatur. Obæ-
 quium meum vobis subtrahit malitia temporis, sed
 voluntatem nullus auferre potest: ad hoc nulla
 proficiet violentia, totiusque fraudulentæ conatus
 evacuabitur, eo misericorditer largiente profectum,
 qui gratuita bonitate charitatis dedit initium.
 Erit itaque dignationis vestræ naufragium Ecclesiæ,
 et exsulum Christi sollicitudines, et labores, ves-
 tris, et sanctorum qui vobiscum sunt, orationibus
 sublevare, ut qui nos tentationi exposuit, et pro se
 patiendi contulit animum, patientiæ perseverantiam
 largiatur: *Hæc est, enim, gratia*, sicut Petrus lo-
 quitur (1 Petr. II), ut Christi et sanctorum passio-
 nibus saltem aliquatenus communicemus, certi quod
 compatientes et conregnabunt. Nunquid enim cle-
 rus institutus est ut comedens, bibens, stertens,
 mortem expectet, et variis luxuriæ incitamentis
 inflammet gehennam? Ridet ad hæc prudentia car-
 nis, et perfidorum vocibus Judæorum insultat, et
 maledicit ei qui cum Christo pendet in ligno; sed
 interim, juxta vaticinium Deborah: *Nova bella dis-*
ponit Dominus, portas hostium ipse subvertit
(Judic. V).

EPISTOLA CLI.

AD NICOLAUM DE MONTE S. B[ILARI].

(A. D. 1166.)

NICOLAUS DE MONTE S. H.

Novit fraternitas tua quam patienter sustinuerimus damna, injurias et contumelias nobis et nostris illatas a dilectissimo domino nostro illustri rege Anglorum. Ipse autem abusus patientia nostra ad sanctissimæ matris suæ prorupit injurias, sponsam loquimur Crucifixi, et illam non est verinus ancillare, pro ejus liberatione Filius Dei Dominus morte turpissima voluit condemnari. Monuimus eum sæpius affectu patris, fide Domino debita supplicavimus, corripuimus auctoritate pastoris : ipse autem in persona nostra patrem suum itidem fidelem contempsit, et pastorem, et ne quid de cætero veritati subtractum sit, quod Ecclesiæ periculosius, et sibi perniciosius est, illam, cujus inesse gerimus, conspuit Christum. Habeantur hæc vana, et contemnat ut solet, si Filius Dei Ecclesiæ non dicit pastoribus : *Qui vos spernit me spernit, et qui tangit vos tangit pupillam oculi mei* (Zach. 11). Processit ulterius sollicitudo nostra, ut pro pace Ecclesiæ summus pontifex devotas preces porrigeret, sed non est exauditus : exhortationes adhibuit, et surdum reperit auditorem : increpationes adfecit, contempitæ sunt : tandem apostolica tuba comminationes intonuit, sed nec sic potuerant fides et religio excitari. Ne quid autem omitteremus ex contingentibus, rex Francorum, qui ei est amicus et dominus, omnem adhibuit operam et diligentiam ; sed nec ille pro sua reverentia meruit exaudiri. Ad colloquium ejus accessimus ; sed nec ad conspectum ejus sumus admissi, nec vestri nominis aut causæ Dei permisit fieri mentionem. Misimus ei postea nuntios venerabiles viros, et litteras patentes, ut par erat, in quibus expressa erat et justitia Ecclesiæ, et nostræ petitionis sententia : sed noster et eorum labor, quantum in eo est, cessit incassum. Secuti eramus fidem dominæ imperatricis, sicut tu nosti, et ipse ignorare non debet : sed nos usquequaque delusit. Quia ergo hæc patientia nostra Ecclesiæ Dei perniciosa est, sed perniciosior illi cujus novissima sunt in dies deteriora prioribus, nobis autem perniciosissima, quos oportebit ante tribunal Sponsi non modo de operibus propriis, sed et de sanguine ejus, et afflictione sponsæ reddere rationem : pro certo noveris, et dominæ imperatrici intimas, quod in personam ejus et terram in brevi, imo in brevissimo, vita comite, et Domino auctore, exeremus gladium Spiritus sancti, qui omni gladio ancipiti penetrabilior est, ut sit in ruinam induratae carni, et sopito, imò fere extincto spiritui in salutem. Persuadeas ergo dominæ nostræ ut nos de cætero habeat excusatos in eo quod ultro dissimulare non licet : sciatque pro certo quod si revixerit filius ejus, et consilium matris recipiat audiens vocem Domini, nos ad honorem Dei, et voluntatem suam paratos

A inveniet. Interim morientem filium pariter, et eodem lugeamus affectu, qui salutem ejus et honorem, Deo teste, consimili desiderio optamus pariter et optamus. Hæc cum dolore, lacrymis, singultibus et suspiriis loquimur, tanquam viscera nostra de clastro pectoris acerbitate ferri extracta ardore cauterit inuramus : quod et Deus scit, in cujus injuriam exercere ulterius non debemus impiam pietatem, et in terris, matrem, patrem, sororem, præferendo, et Dominum : non est dolor sicut dolor iste : sed charitas Dei, et utilitas, et honor ejus qui curatur, nos urget ut hæc forti animo sufferamus. Vale, saluta et sollicita fratres nostros, ut nobis impetrent spiritum consilii et fortitudinis, orantes pro domino rege, ut ei adsit spiritus scientiæ et veritatis, quatenus pax ejus Ecclesiæ Dei et nobis reformetur in Domino.

EPISTOLA CLII.

AD WILLELMUM ET ODOM PRIORES ECCLESIAE CANTUARIENSIS.

(A. D. 1166.)

Prioribus sanctæ Ecclesiæ Cantuariensis, JOANNES SARESB.

Meminisse potest et debet vestra discretio, quanta reverentia sit Patribus exhibenda, et quantam humanitatem sancta Cantuariensis Ecclesia archiepiscopis suis impenderit. Licet autem illum, qui modo presidet nobis, non audeam suis decessoribus coæquare, qui in Ecclesia nostra coruscant miracula, tamen causam, quam iste tuetur, inferiorem esse non arbitror. Eadem enim est, cum utrobique pro libertate et salute ecclesiæ certatum sit. Spero autem in Domino, quoniam et Ecclesia Romana multis iudiciis dat ausum confidendi hanc Patris nostri peregrinationem et laborem convalescere ad restorationem Cantuariensis Ecclesiæ, et integram reformationem dignitatum et privilegiorum, quibus beato Lanfranco presidente gaudebat. Sed hoc in auribus vestris dictum sit, unde et vos decet omnem pro viribus, imo et fere supra vires, opem ferre Patris uaufragio, et eum beneficiis promereri, ut cum Deo auctore obtinuerit, vestri possit et debeat meminisse in bono. Nonne enim indecens est et probrosum, si episcopo pro justitia exulanti alieni subveniunt, et necessitatibus ejus filii, cujus [f. quibus] honorem et gloriam thesaurizat, communicare noluerint? Nonne ei in capitulo omnia, et etiam sanctorum capsas obtulatis, ut hæc vobis acquireret? Ergo quia ob hanc causam Romanæ Ecclesiæ tenetur in aliquantula pecunia, supplicat ipso, et ego fidelis vester consulo, quatenus ei in hac necessitate subveniatis, ne dominum papam beneficii sui possideat, et vos pudeat et pigeat inhumanitatis vestræ in perpetuum. Animent vos extraneorum exempla, qui propriis usibus et necessitatibus subtrahunt; etiam labore manuum exquisita, quæ exsulibus vestris impertiunt.

EPISTOLA CLIII.

AD MAGISTRUM R. REDONENSEM.

(A. D. 1166.)

I. R. Redouensi.

Diu est, amicorum amatissime, quod de statu tuo, et aliorum veterum amicorum certiorari desidero, eo quidem ardentius quo rarius sollicitudinem meam vel de te, vel a te certiorari contingit. De te tamen aliquid interdum audio, et hoc beneficium intermeantium, sed a te nihil unquam audivi: quod uade contingat, non plane video, nisi quod te conjicio, quoniam dies mali sunt, et tu vir prudens, ex quadam siluisse cautela. Ego ut infirmitatem meam fatear in auribus tuis, et insipientiam meam amico revelem, tanquam mihi nunquam hanc potui habere cautelam, quin vellem amicorum opportunitatibus communicare, et eorum pro modulo meo gerere sollicitudinem. Cum ergo tibi sæpius scripserim, et tu nunquam scripseris, amplius succensa sollicitudo nequit ulterius cohiberi, quin per proprium inquirat nuntium, quis tuus vel veterum sit status amicorum, nec sic veteres dixisse arbitreris, ut inveteratos in quibus charitas refrigescit dietos intelligas, cum ego nec senserim, nec dixerim eos aliquod claritatis dispendium sustinere. Quis enim ego sum, ut servum judicem alienum, qui Domino suo stat aut cadit? Stabit autem, Deo auctore, et mihi utique charitas officiosa est, ignara totius mali, fortis ut mors, et sinceritatem suam multis et perennibus prodit indicis: habet hæc testimonium fugiter majus Joanne, quod ei perhibent tam opera quam fructus operum. Si vacas, et licet; et id curas, per latorem præsentium, quem ad hoc misi, de statu meo et aliorum poteris certiorari, idemque aperiet tibi quomodo me de tuo facias certiosem. Noveris autem quoniam mihi licet, et ad hoc vacuus sum, et tota devotione sollicitus, ut tuis et tuorum, si quid peregrinanti dignaris injungere, mandatis libenter obediam, mihi quoque loco magni muneris erit, si me aliquo obsequio tui, mandato tuo contigerit occupari. Aude ergo, amice, aude aliquid petere aut præcipere amico se et sua tota affectione animi exponenti.

EPISTOLA CLIV.

AD ROBERTUM PRIOREM MERITONENSEM.

(A. D. 1166.)

ROBERTO priori Meritonisæ.

Ubi humanum consilium deficit, ex necessitate confugitur ad divinum, quod, ut opinor, nulla via facilius aut felicius obtinetur, quam si amici Dei illud precibus studeant obtinere, quod culpa patrocinio indigentium demeretur. Ego quidem exsulo et proscriptus sum, et quod ad hominem, alterutrius pœnæ justam causam non video, licet apud Dominum me acerbiora meruisse conscius sum, et fortassis peccatis meis exigentibus evenit, ut his et flagellis acerbioribus feriar, et tamen causam percussiois ignorem. Eo autem magis timenda judicia Dei, quo de occultiori justitia et secretiori ratione prove-

A niunt. Est autem pœna duplex, cum et ipsa sentitur, et causa ignoratur. Si tamen divinæ miserationis est, ut me pro justitia pati velit, gratissimum habeo, certus quoniam ita amicos beare censuerit, quia per multas tribulationes itur ad regnum. Fateor me Ecclesiæ Dei servasse fidem, et archiepiscopo meo, ut oportuit, fideliter obedisse; nec me, Domino auctore, unquam servatæ fidei aut obedientiæ pœnitēbit. Spero autem quod et archiepiscopus vester recto calle Patrum sequens vestigia per viam mandatorum Dei pergat ad vitam. Unde paternitati vestræ, et dominis, et fratribus vestris, quanta possum devotione, supplico, quatenus agonem nostrum Domino precibus commendatis, ut si in invio sumus, reducamur ad viam, si in via, quod utique credimus, proficiamus et perducamur ad vitam. Nihil enim nobis aliud necessarium est, nisi ut Domino placeat causa nostra.

EPISTOLA CLV.

AD BALDWINUM ARCHID. EXONIENSEM.

(A. D. 1166.)

JOAN. Saresb., BALDWINO archidiacono Exoniensi.

Licet a multis retro temporibus dilectioni vestræ obnoxius tenear, tamen vestræ sinceritatis non tam frequens quam jugis sollicitudo devotionem meam sibi reddit in dies arctius obligatam. Quem enim non promereatur in adversis infatigata et indeficiens fides, cujus pectus non succendit et inflammatur in periculis et conflatorio tentationum, charitas incorrupta, officiosa, et supereminens? Quod in vobis commendo, in me multum expertus sum, sed in fratre meo magis experior: nam sortem ejus mea reputo duriorē, nisi quod mea et illius ex animo sunt communia, et sic eadem conditio est. Gravius tamen exsulat, qui domi exsulat. Sic enim in civitate sua florere gloriosum est, et jucundum nobilitari in patria, ita apud suos egere, aut vilescere calamitosum est. Minoris namque erubescentiæ est apud extraneos mendicare. Nonnullus autem, imo et multus est usus adversitatis hujus, utrique nostrum, per quam et nos nobis, et mundus, et fidelius et familiarius innotescit. Tandem enim discimus, quod a multis temporibus audieramus, et scriptum est a sæculis multis: « Qui in prosperis amicus non apparet, in adversis non latet inimicus. » Ergo, dilectissime, in procella turbidissimæ hujus larvam quisque deposuit quam induerat, et fallaces abstersit fucos, et suum ostendit vultum facie revelata. Unde quia fidei et charitatis vestræ faciem in vestra, quæ videtur, tribulatione, eandem quidem cernimus, sed utique clariorem et illustriorem, eam jure et merito amplius approbamus, et ut ei condigne respondeatur a nobis crebris suspiriis optamus, et maximo desiderio: et quidem interim respondemus affectu. Deus autem charitas nostræ charitati procul dubio respondebit effectu, ut juxta quod promisit, mensuram bonam et cogitatam, et superfluentem refundat in sinum ve-

strum. In qua autem conditione versetur causa A
vestra, domino episcopo scripsi, et exinde quæ
circa nos sunt nobis plenius innotescunt: precor
itaque ut peregrinationem nostram vestris et san-
ctorum qui apud vos sunt, orationibus adjuvetis,
ne deficiat fides nostra, aut aliquid faciamus ad
turbinem hujus procellæ, unde Dominus offendatur,
sed quod suum est faciat, cum tentatione etiam
proventum: et quidem jam cœpi, quia et devotio-
nem contulit pro justitia patiendi, et acerbitem
mitigavit exsilii; levius enim est modo quam fuit
die prima. Nunquid enim aliquid defuit nobis?
nonne enim plures habemus modo notos et fami-
liares, et qui amorem quem prostentur, officiorum
et beneficiorum exhibitione declararunt? Afferunt
ergo ad amoris comprobationem testimonium ma-
jus Joanne: opera enim quæ ipsi faciunt testimo-
nium perhibent de eis.

EPISTOLA CLVI.

AD RICARDUM FRATREM SUUM

(A. D. 1166.)

R. fratri suo.

Tibi perpaucis scripsi, quia statum meum tam ex
litteris domino episcopo missis, quam ex ipsa voce
latoris agnosces. Cum vero quid relatu dignum
emerserit, illud tibi significare non differam. Tu
vero interim consilium et voluntatem domini epi-
scopi et m[agistri] B[altwini] archidiaconi diligen-
ter explora, et animum aliorum amicorum, ut ex
his, auctore Domino, aut rescribas, aut exsequaris
quod maxime videbitur expedire. Nec super meo
movearis exsilio, sed memento quia nihil intulimus
in hunc mundum, sed nec efferemus quidem. Deus
causam justificet, quoniam et ego confido justam
esse, quia conditio mea non modo mihi tolerabilis
est, sed jucunda, præsertim cum ad causam respicio:
nec dico quin amariora meruerim, sed illa mihi a
persecutore non opponuntur, sed peccatum puni-
tur. Flagellum purgationis meæ grataiter excipio,
si probatur patientia, spero quia proficiet ad coro-
nam: si sic ut superbia conteratur affligor, scio
quia devota humilitas conscendit ad gloriam. Con-
stat autem quod omne flagellum prodest patienti, D
quod ad contemptum mundi et virtutum exercitia
reddit animum proniorem. Si enim indurat animum
acerbioris gehennæ stimulus, opinio brutorum ho-
minum est merita ex eventibus esse pensanda, cum
justi sint impiis in derisum et similitudinem impro-
perii; sed exspecta modicum et. . . etiam res-
pectus eorum et interim non est pax impiis; et
æquissimo Dei judicio persecutores justitiæ a se in-
vicem colluduntur, prosternuntur, confringuntur et
pereunt. Justus autem etiam dormiens de inimicis
suis tanto gloriosius, quanto innocentius triumphat.
Quis speravit in Domino, et derelictus est? qua-
retur ab initio temporis, sed nec in novissimo die
poterit reperiri.

EPISTOLA CLVII.

AD ROGERUM DE SIDEBERIA.

(A. D. 1166.)

ROGERO de Sideberia, J., salutem, et ad optatum
benedictionis fructum, omnes alio sine prævolantis,
aut præcurrentis aut præpedientis obstaculo vel
molestia feliciter prævenire.

Spero, dilectissime, quia desiderium meum in
hac re facile adimplebitur, nisi forte Ric. de Side-
beria, juvenili alacritate, diligentia tuæ præripiat
palmam. Sed si istud in mentem ejus venerit, Deus
ei tantam lætitiæ et jucunditatis materiam tribuat,
ut ei exentiat necessitas reddendi quod tibi juveni-
lis temeritas præripere moliebat. Si tamen in hoc
vel in aliud patrem fuerit imitatus, quod et perti-
nere videatur ad culpam, nos qui proveciores su-
mus ætate, et gradu, et similes nostri, corripimus
eum in spiritu lenitatis: considerantes nos an et
ipsi quandoque tentati fuerimus. Nonne enim puero
indulgendum est, si semel inclinatur in nocte, cum
et justus in die septies cadat? quid si incessasset
iter, quo alius non fuisset ingressus: si mater jam
non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus
est homo in mundum, cur amodo sentiet pater
angustias parturientis? Ergo hactenus puniatur, ut
nostrum « benedicite » usque ad prænitum diem
ei proclamare non liceat, nisi venia impetrata, dum
tamen fructus benedictionis communicet. De cæte-
ro, de honore et amore, quem mihi exhibetis, et
fratri meo, vobis gratias refero. Nam quod ei sit,
mihi fieri arbitror, adeo et ut de velleribus ovium
vestrarum in ipso calefacta reputem latera mea.

EPISTOLA CLVIII.

AD ALFREDUM DE CERDA.

(A. D. 1166.)

ALFREDO de Cerda.

Tanto dilectioni vestræ ad pleniorem gratiarum
tenor actiones, quanto sinceriori et ferventiori
charitate mei compassionem habuistis exsili, præ-
sertim cum mea non præcesserint merita, licet
semper adfuerit voluntas promerendi. Et quia ad
præsens et meritis vestris respondere non possum,
interim me ipsum obsequiis vestris promptissima
voluntate devoeo, quandoque devotioni promptæ,
auctore Domino, exhibiturus effectum. Deus autem
procul dubio vestræ charitatis remunerabit officium,
et licet nobis subtraxerit retribuendi facultatem,
ipse cujus manus nec inops est, nec avara, nec
impotens, benignitati vestræ quod ipsum decet re-
spondebit, in misericordia uberi mensuram bonam
et coagitatam et superfluentem refundens in si-
num vestrum.

EPISTOLA CLIX.

AD ROBERTUM FILIUM EGIDIÆ.

(A. D. 1166.)

ROBERTO filio Egidia.

A gratiarum mihi incipiendum est actione, nisi
et conscientiam et famam velim ingratiitudinis vitio
deturpare. Hoc enim multipliciter promeruisti,

multum quidem in persona mea, sed maxime in fraterculo nostro, cujus prædicariis communicare necessitatibus, et eas supportare ut tuas, et ut eis communicent alios animare. Nosti enim illud apostoli Petri: *Si ut Christianus quis patitur, non erubescat, sed glorificet Dominum (1 Petr. iv)*, hæc est enim gratia apud ipsum. Certus es autem, ut arbitrator, quoniam iste noster fraterculus non patitur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut appetitor alienorum, et hoc ipsum, ut audio, per te alijs innotescit, ad consolationem quidem nostram, sed gloriam eorum et salutem, qui ei officia humanitatis impendunt. Gratiæ itaque interim maximas tibi agit affectus meus, dum aliud non permittit facultas exulantis, auctore Domino, quandoque maximas exhibiturus effectu. Precor autem ut in humanitate quam incopisti ad fratrem meum laudabiliter perseveres, quia quod vestræ subtrahitur facultati, tibi a bonorum omnium retributore supplebitur. Valet.

EPISTOLA CLX.

AD MAG. CAUF. DE S. EDMUNDO.

(A. D. 1166.)

Magistro GAUFRIDO de Sancto Edmundo

Precor, reverendissime, ut innocentiam meam patrociniū præstes adversus, vel apud illos, apud quos, Deo teste, gratis periclitatur, et apud quos me ipsum posse præstare patrociniū efficacissimum confidebam, et adhuc quidem non diffido, si tamen amicis nostris et dominis veritas innotuerit. Causa autem hæc est. Suggestum est domino Norwicensi, et magistro Nicolao me a Senonis scripsisse Benedicto de Bedigebam litteras adversus honorem et utilitatem, et pacem et securitatem eorum, quas quidem non posse scribere sine dispendio conscientie et nota proditoris. Exscriptum earum mihi transmisit frater meus, et ego remitto tibi. Dominum in animam meam iudicem et testem invoco, quia nec ego illas scripsi, nec est in conscientia mea quis scripserit. Plus dico sub eadem adjuratione testificans, quia neque de mandato, modo, neque de conscientia aut voluntate, aut ratihabitione conceptæ aut scriptæ sunt. Adhuc amplius dicam: ita Deus reducat me in terram nativitatis meæ, et tuo et aliorum amicorum concedat frui visu, et alioquo, sicut nunquam in vita mea jam dicto Benedicto, ut ex certissima conscientia loquor, vel istas vel alias meminerim litteras misisse. Adjicio ad hæc quia cum potui me pro Nicolao totis viribus Benedicto opposui. Sed fortasse Benedictus ipse me litterarum laudavit auctorem. Nunquid verbo ejus credi debuit, qui sicut mihi adversario suo gratiam detrahere studuit amicorum, ita illis meum subtrahi desiderabat obsequium? Uti que callide circumvenit credulos hostes suos, ut litterarum falsus citaretur auctor, et non caveretur verus, sed efficacius læderet non suspectus. Si tamen calumniator meus Benedictus, aut alius me velit arguere, procedat, et palam arguat, et nisi meam defendero

A innocentiam, absque contradictione concedo me proditoris pœna puniendum. Quod si innocentia mea claruerit, queso ne antiqui amici et domini gratiam debitam subtrahant innocenti: si vero criminatores mei tacendo detrahere maluerit, quam palam arguere, precor ut purgatione, quæ dominis meis placuerit, accepta, habeatur absolutus. Nec hoc dixerim, ut ab eis emolumentum temporale expectem, cui jam per triginta mensium curricula exulanti sufficit liberalitas Christi, qui et cœli pascit volatilia, et lilia vestit agrorum. Inquis ergo, quid petis? sane quod illis magis quam mihi prosit, antiquam et debitam in Domino charitatem: eos enim, auctore Christo, diligam quandiu vixero, velint nolint. Quod si illi diligere voluerint diligentem se, cras respondebit mihi justitia mea, si quid in monte Dominus videbit. Sed dicit Nicolaus meus, ut audio, quod stylus meus est: ego plane illud meum esse non credo, Dominusque mihi testis est, quod magis doleo, quod soliditas ejus tantæ falsitatis admisit suspicionem facilem, quam ex jactura quam ex multis diebus perpeusus sum. Non enim erat leviter amplectenda occasio ut ab amico discederet, præsertim tempore isto. Ego, liberante me cordium inspectore, facile evadam. Et utinam ipse de levitate judicii adversus amicum innocentem, non facile turpitudinis incurrat notam!

EPISTOLA CLXI

AD MAGISTRUM NICOLAUM

(A. D. 1166.)

Magistro NICOLAO.

Diu quidem a scriptitationibus quas tibi mittere consueveram continui calanum: sed eo magis fervet affectus. Nam et dolor plerumque immoderatus affectus suspendit lacrymas, eoque magis cruciat animum in exulceratæ mentis clausus angustiis, quo diutius egrediendi et diffundendi se et prodeundi in lucem libertas denegatur. Nec hoc dixerim tanquam inundantis procellæ subactus impetu, cum philosophia docente didicerim, quod sicut male cuncta ministrat impetus, ita vigor ejus diuturnus esse non potest, impulsus turbine surgente ab insperato, subito cuncta confundit, sed in momento disparet, sed fere ante deficit quam languescat. Cum ergo figura hujus mundi pertranseat velut umbra, et momento turbini, ut fumus evanescat in conspectu philosophantium, et magis constet ex fide Christianorum, quoniam pacto in prosperis vel adversis, sapienti aliquid videbitur esse diuturnum. Quod autem momentaneum est, cujus philosophantis animum dejiciet vel extollet? Mihi itaque persuasum est quod vitare non possum æquanimitè sustinere, et ubi me conscientia non remordet, gaudere in tribulationibus et in rapina bonorum, divinæ dispensationi gratias dare. Sed licet me super injuriis et damnis illatis tristitia non absorbeat, moveor tamen quod amicos videre non licet, quod grata benevolentium colloquia subtrahuntur, quod eorum quæ mihi essent ex officio gerenda, denegatur materia et facu-

tas : super his, inquam, moveor, moveor, inquam, super his ; sed super afflictione Ecclesiæ longe amplius moveor, et in turbatione amicorum, quam continuis fere diebus audio, concutiuntur omnia viscera mea ; verum nulla doloris causa valentior aut violentior est quam hæc, quoniam vis turbinis hujus quorundam mentibus, de quibus confidebam, et qui videbantur aliquid esse, excussit, ut operum testimonio convincitur, charitatem. Et hoc est, amicissime, quod in auribus tuis, quem illis dissimilem opinor, deploro, quod colorem optimum video immutatum, et argentum fidelium versum esse in scoriam. Quæris fortasse unde ista coniectiam. Ad quod ego : Ex eo hæc non conicio, sed convinco, quod cum multos amicos habuerim in prosperis constitutus, vix unus et alter inventi sunt, qui in adversis, ut credunt, positum, aut velint aut audeant salutare : verumtamen si salutationis mihi impertitæ spes ista damnosa erat futura, malo, dum tamen charitas non periclitetur, ut a periculosis desistant, quam occasione mei periclitentur. Sed fortasse meas recipere litteras criminis est, et sic potero cohiberi ne scribam, verum Domino auctore, ut amicos, et etiam minus diligentes, aut omnino adversos non diligam, nullus poterit inhibere. Sed de his hæc tenus.

De cætero precor, ut fratrem meum, qui et si non plenam gratiam, quam nunquam demeruit, pacem tamen domini regis adeptus est, habeas commendatum, et domino meo episcopo Norwicensi commendes : et quoniam mihi tres marcas de præsentis festo sancti Joannis reddere non auderet, precor ut eas quocumque voluerit nomine transferat in fratrem meum, quia quidquid ei boni fecerit, gratius acceptabo, quam si mihi in propria persona esset exhibitum

EPISTOLA CLXII.

AD HENRICUM BAIOCENSEM MLECTUM.

(A. D. 1166.)

Domino Henrico electo Baiocensi.

Gaudeam magis an doleam de verbo isto quod factum est de nobis a Domino, fere incertum est, etiam mihi diutius deliberanti. Cum enim subventionem vestram præsertim de bonis meritis procedentem intueor, divinæ dispensationi congratulor, et virtutibus quas a primæva ætate vestra velut in altero patriarcha Jacob succrescentes et proficientes amplectebatur, et ut omnino nescirent defectum, eas continuæ orationis et quotidianæ benedictionis auxilio roborabat. Sed cum ex alio latere illa, quæ quondam fuit inclyta Saresberiensis Ecclesia velut orbata suo sole se menti ingerit, et clerus occurrens mæstus lacrymabili voce ingeminat : *Pater mi, pater mi, curru Israel et auriga ejus (IV Reg. 11)*, cur nos deseris, aut cui nos desolatos relinquis ? et in hunc modum plura multiplicans, quæ facilius est cogitare, quam scribere ; lacrymas continere non possum quin lugeam cum lugentibus, et participatione doloris matris meæ Saresberiensis Ecclesiæ,

A moram geram ; cum cogito de successore, competitorum turba concurret, sed si quis sit quem animus meus conicit alios præcessurum, decessoris habita collatione, perinde habetur ac si Phaeton currus paternos usurpet. Cujus ergo tam ferream pectus est, ut continere lacrymas possit ? Et profecto conceptum de promotione vestra gaudium emergens ab Ecclesiæ desolatione tristitia absorberet, nisi ethnicus animo intimaret, quia « suis incommodis angi, non amici, sed se amantis est. » Itaque animo consolatus acquiesco, et gratias ago Deo, qui solus potens est, et splendore vestro ad gloriam suam, et aliud regnum voluit illustrare. Verum quia nunc a partibus nostris receditis, precor attentius, ut ante discessum vestrum mihi semper et ubique vestro pacem reformare studeatis, et fratri meo. Novit enim Dominus quia hanc indignationem me promeruisse non credo. Providete itaque, Pater, si placet, in quo calculo relinquitis amicos vestros.

EPISTOLA CLXIII.

AD ROBERTUM PRIOREM MERITONENSEM.

(A. D. 1166.)

Priori Meritonæ.

Gratias ago vobis, quod, sicut ex litteris vestris, et plurimorum relatione didici, mei sollicitudinem geritis, et spero quod per misericordiam Dei mihi proderit sollicitudo vestra. Credo jam profuisse, et vestris et amicorum ascribo precibus, quod mihi prospere cesserunt omnes dies peregrinationis meæ. Et quia me vestrum semper et ubique reputo, precor attentius, ut pro me intercedatis ad Dominum, ne me supra id quod possum tentari patiatur, sed cum tentatione preventum faciam : quando, et quomodo sibi visum est, si tamen hoc visum fuerit, me reducat in terram nativitatis meæ sine dispendio conscientie et famæ, et conceptam indignationem domini regis, qui me, Domino et conscientia teste, gratis diu persecutus est, et adhuc persequitur, mitiget. Parcat illi Deus, et non sinat ut procella turbinis hujus ab animo meo excusiat charitatem. Confido autem quod dominus Londoniensis et archidiaconus Pictaviensis, si opportunitatem viderint, agent de pace mea. Nec diffido de Ricardo de Luci. Precor itaque ut et vos, si opportunitatem videritis, istos pro me sollicitetis, quatenus tamen ecclesiæ vestræ non credideritis obfuturum. Si autem homines interpellare tutum non fuerit, Dominum queso, devotius exoretis, ut gressus meos dirigat in semitis suis ; potens enim est ubique locorum mihi patriam facere, et quidquid auferitur domi, peregre salubriter compensare.

EPISTOLA CLXIV

AD RICARDUM ARCHID. PICTAVIENSEM.

(A. D. 1166.)

Ricardo archidiacono Pictaviensi.

Memnisse potest vestra discretio in qua spe a vobis discesserim, quando me sinceritas vestra quadam reconciliationis et pacis via præostensa exhibaravit : et quia mihi nondum innotuit quatenus

convulnerit fidei vestræ promissio, quæso vel nunc, me, quem incerta spe fecistis non sine temporis rerumque dispendio gravi hactenus fluctuare, a dubitationis tunc ambiguo absolvatis, ut de cætero semper vester sim et vestrorum. Nam si redire tutum fuerit, paratus sum domino regi condigne satisfacere, ubicunque non potero meam innocentiam excusare. Vos fortasse ab hujus verbi tractatu militares tumultus hactenus præpedierunt, aut domesticus hostis, et cui, si decretum fuerit, nunquam habebis pacem. Non enim ante nocuit quam fidem et amicitiam pollicitus est, et multam promotionem. Nunc autem obsecro mihi significetis, quatenus me sperare oporteat, et qua via incedendum sit, si alia nunc placet, quam quæ prius ostensa est: et si aliquo modo mihi redeundum fuerit, providete, ut per Cantiam secure transire possim, meminertisque minarum, et verbi quod vobis exposui Parisiis.

EPISTOLA CLXV.

AD RICARDUM FRATREM SUUM.

(A. D. 1166.)

RICARDO fratri suo.

Si affectum aut preces a tua salutatione suspendere, mihi salutis propriæ, quæ sine tua esse non potest, merito viderer gaudia præclusisse. Cum ergo eam de more scribentium ad amicos pagina non prætenderit, non facit hoc defectus charitatis, aut meæ pusillanimitatis motus, sed contemplatio necessitatis tuæ. Ut ergo meo de te desiderio satisfiat, illius te salutis participatione salvet Altissimus, qua Virgo puerpera, cujus incorruptissimam mentem esse et fuisse non ambigo, filium suum sincerissima charitate cupiebat esse salutatum. Miraris fortasse cum populo, et cum amicis doles, quod pacem, quæ mihi a serenissimo rege Angliæ oblata dicitur esse, non recepi, præsertim cum literatores et meliores viri non modo admiserint, sed aviditate raperint eam. Memineris autem eam sub ea mihi fuisse conditione oblatam, qua Nave, qui vertitur in serpentem, princeps filiorum Amon, qui coangustans ac comprimens est, aut populus mæroris, in confœderatione volebat recipere habitatores Jabes, quæ dicitur exsiccata, in Galaad, aculeo videlicet testimonii. Inquit enim in Scriptura: *Feriam vobiscum fœdus, si etiam omnium vestrum oculos dexteros, ponamque vos opprobrium universis filiis, et finibus Israel (1 Reg. xi)*. Potueram namque recipere quæ mihi, ut opinor, per injurias auferuntur, si æterna vellem usquequa postponere, et libertatem spiritus pernicioso, et certe periculosissimo arctare juramento. In suo sensu quisque abundat. Ego dextrum oculum in cœlestium contemplatione, et fide invisibilium, et futurorum spe occupari non dubito, et sinistrum ad caduca et temporalia, et ad momentum defluentia inclinari. Illi benignius admissi sunt, et Domino auctore, poterunt in fidei suæ sinceritate salvari. Ego, prout exigebatur, sine dispendio salutis et famæ, petitam non possem præstare cautionem. Spero itaque conversus

ad Dominum, quoniam et mihi die crastina erit salus, cum incaluerit sol, qui revelabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, cuique respondente justitia vel injuria sua. Licet enim hac dierum hebdomada premeas cum Ammonitis suis, populo scilicet mæroris, et filiis gehennæ, cum Christus in brevi aderit, et consolabitur in electis suis, in quibus nunc patitur ad momentum. Consolare ergo dilecte mi, dilecte mi, consolare, qui si modicum pertransieris, nec locus eorum invenietur, quia impii ut fumus evanescent. Quod si interim hæc angit exspectatio, in arbitrio tuo et consilio episcopi erit, ut declines ad me, a facie tribulantis, quia si ita complacuerit, te sincerissime brachiis charitatis venientem excipiam, habiturus te non modo participem bonorum omnium, sed etiam quatenus ipse permiseris, tam mei quam meorum custodem et præceptorem, et si dici sustines, affectione patrem. Cætera perpendes ex litteris aliis, et tuas, quibus soles, non vereberis communicare. Rex Francus, et Gallicana Ecclesia coexsulibus nostris multam exhibent humanitatem. Utinam tu non inhumaniores invenias concives tuos et domesticos fidei compromissæ! Quod si necessitas urgeat, licet præsentem habeas fratres, nullum me humaniorem invenies, quia nullus sanguine gravior est, sed nec cbaritate, ut arbitror. Salutabis amicos, et sanctos sollicitabis, ut necessitatibus vestris communicent, sublevando eas intercessionibus suis. Felices tibi semper ad vota successus Altissimus largiatur.

EPISTOLA CLXVI.

AD NICOLAUM DE SIGILLO.

NICOLAUS de Sigillo.

Erat, ut memini, genus hominum, qui in Ecclesia Dei archidiaconorum censentur nomine, quibus vestra discretio omnem salutis viam querebatur esse præclusam. Nam, ut dicere consuevistis, diligunt munera, sequuntur retributiones, ad injurias prou sunt, calumniis gaudent, peccata populi comedunt et bibunt, quibus vivitur ex rapto, ut non sit hospes ab hospite tutus. Qui in eis præstantissimi sunt, debent utique servare legem Domini, sed non faciunt. Hæc et similia solebat in miserrima conditione hominum vestræ pietatis miseratio deplorare. Bonis autem viris et amicis vestris agendum est gratias Deo et domino Lincolnensi, qui aperuit oculos vestros et viam docuit, qua hoc genus hominum non modo perveniat ad salutem, inenarrabili salvandorum corona decoratum, sed et superiorem consequatur aureolam, quæ sicut martyrio laureatos, et virginitate vernantes, sic prædicationis officio coruscantes insignit. A Domino quidem factum est istud, qui oculos cæcitatibus vestræ aperuit, et patefacta veritate in causa archidiaconorum perniciosam fecit mutare sententiam. Licet autem merito gaudeant archidiaconi vestro judicio absoluti, credo me non minorem quam ipsos concepisse de vestra promotione lætitiâ, quia ubicunque locorum sim, me ad honorem et obsequium vestrum, in quibus discretio-

nis vestræ censura præscribere dignaretur, promptissima voluntate devovi. Magni siquidem muneris instar esset, si mihi aliquid infra vires meas velle- tis injungere, et peregrinantis affectum utcumque experiri. De cætero lator præsentium in obsequio meo, et fratris nostri diutius immoratus est, et in- ventus usquequam fidelis. Habet autem scribendi peritiam, et plurium experientiam utilitatum, quem si pro amore vestro vobis in obsequio vestro reti- nere placeret, et uti obsequio ejus, nobis esset gratissimum, quia ei ad præsens pro voluntate no- stra non possumus providere. Confidimus autem quoniam apud vos opera sua et diligentia promere- bitur, ut exinde nostra vel aliorum commendatione non egeat.

EPISTOLA CLXVII.

AD ROBERTUM FILIUM ÆGIDII.

(A. D. 1166.)

ROBERTO filio Ægidii.

Præter eam quam affectio fraterna rememoratio- nem vestram mihi excitat, crebro in mente mea congratulandi vobis causam et gratiam, colloquendi occasionem sæpissime præstat transmissum mihi a vobis signaculum fidei et devotionis insigne. Ipsa enim materia muneris, si qualitates ipsius diligen- tius intueamur, ut cum B[aldwini] archidiaconus, R[ogerus] de Sideberia et fraterculus vester non dissentiant, expresse indicat quid principaliter do- minetur in animo mittentis. Aurum enim imputri- bile, largum ad dilatationem, nec igne nec tuncio- nibus minuitur, nec incontaminabile, utpote quod nullam admittit rubiginem, unde et aliorum metal- lorum custoditivum est, nonne fidem imputribilem, largam et dilatatam figurat, charitatem constantem in adversis, moderationem virtutum conservatricem in prosperis? ea enim, sicut melius nostis, cui re- rum natura physica docente innotuit, auri natura est quam prædixi. Unde prudentes, qui pecuniam suam volunt imputribilem conservare, auro miscunt argentum, ut ex auri consortio argentum absque rubigine conservetur. Formæ vero rotunditas per- fectionis indicium est, ut mittentem doceat, in præ- fatis virtutibus consummatum. Gemmeus fulgor elu- centis prudentiæ et scientiæ imago est. Quid, quod color ipse cælestis rectissime innuit, quo in actibus D
suis præcipue tendat animus mittentis? Ipsum vero lapidis nomen verborum et operum designat venu- statem. Jacynthus enim, si de formæ gratia, diction- is attendamus originem, *lotus flos*, vel *universaliter flos* interpretatur. Ja etenim universalem sonat, et cynthus vertitur in florem. Et ne in hujus tem- pestatis articulo fides vacillet, aut humanis persua- sionibus ratio seducatur, et superscriptio fidem confirmat, et illuminat rationem. Nam rationem ab errore purgans eum mittit ad Christum, et ne tribu- lationibus et pressuris Christiani fides ab infirmitate deficiat, victoriam ascribit Christo. Quibus duobus verbis et fides ab infirmitate, et ratio ab errore purgatur. Et quia finis pugnæ victoria est, et fructus

A victoriæ corona, Christo consequenter regnum attri- buit, ut cum eo conregnatos doceat; qui cum Christo certaminum et laborum discrimina pertulerunt, et adversarios ejus, quando justitia in judicium convertetur, contritione et confusione duplici conterendos. Si quidem honor regis judicium diligit, et oculi ejus vident quia diligit æquitatem. Nam ubi amor, ibi oculus. Et hæc mihi videtur esse duarum conceptio clausurarum; tertia vero nomen Christi re- petit, et imperii reticet dignitatem, ea dispensatione, ut arbitror, quo et animus susipientis in persecu- torum suorum victore, et regum Rege figatur Chri- sto, eique cohæreat inseparabiliter, et ut ostendatur non esse hodie imperatorem, qui ad Christum perti- neat, cum schismaticus per vim et fraudem et labem hæreticorum, nitens insecabilem scindere unitatem, integritatem corrumpere, incestare pudicitiam, et quantum in ipso est, evertens dispositionem Domini, et promissiones veritatis evacuans, Romanum im- perium Christo machinatur auferre. Instat ergo ut nomen Christi de imperio deleatur: sed ut muneris tui docet inscriptio, nomen Christi singulariter permanet in æternum, et præsumptis imperium, et de falso gloriæ nomine gloriantis exinanitus est honor, et profecto humiliabit eum, qui est ante sæ- cula. Hæc omnia et plura, quæ brevitati insistent prætereo, in annulo contemplatus sum, fraternam charitatem agnoscens in munere, et ad virtutem salubriter et multipliciter eruditus ex muneris qua- litate. Nonne ergo talis omni jure et merito amandus C
est et colendus? et quidem amare semper licet, nec prohiberi potest, et hoc indesinenter et intensive efficio, et habeo in proposito, ut cum licuerit, debi- tum amori cultum gratanter impendam. Interim vero quantas possum gratias ago, rogans attentius, ut fraterculus nostrum commendatum habeatis, et his qui nos contingunt, quam licuerit diligentiam impendatis.

EPISTOLA CLXVIII.

RICARDO PICTAV. ARCHIDIACONO.

(A. D. 1166.)

Magistro RAIMUNDO Pictaviensis Ecclesiæ cancel- lario.

Puer mens a vobis rediens, unde sinceritati ve- stræ innumeras gratias ago, litteras retulit, multa fidei, et charitatis indicia præferentes. Eo enim spiritu videntur esse conceptæ, ut singula verba et fere singuli apices signis fidelibus protestentur se ad amicum de sincerissimæ dilectionis adipe processisse. Sed quia in illis, sicut in domini mei epi- scopi scripto, plura continebantur capita negotiorum quæ sollicitudinem amanti augere poterant: utpote quod plena convalescentia ipsius, quæ nondum erat, sperabatur; et quod de pace inter ipsum et regem reformanda convenerat, et de me reconciliando mentio habita est: et in hunc modum plura, in quibus amico gessistis morem, latorem præsentium ad vos usque transmisi ut eo intermeante me de prædictis, et cæteris quæ statum vestrum contin-

gnat, aut publicum, per litteras vestras si placet reddatis certiozem. Obtemperans autem vestro consilio, de industria talem nisi, qui nulli sit apud vos, aut paucis notus, et mihi et meis in omnibus fidelis inventus est. Injunctum est illi, ut apud dominum episcopum gerat negotium M. Galteri clerici domini Remensis, pro recuperandis libris quos idem Galterus magistro Petro Eliæ commendaverat. De quibus vobiscum locutus sum apud Andegavim, et commonitorium dedi. Ipsum itaque tanquam puerum de domo Remensis archiepiscopi tractare poteritis, ut tempus exposcet, sed ut cito remittatur, exigit continuæ sollicitudinis stimulus animæ meæ quietem denegans, donec aliquid certius de præmissis agnoscam. Si vero, quod plurimum desidero, ad honorem Dei et Ecclesiæ pax domino episcopo reformata est et completa, quæ sperabatur implenda, qualiter in electione juratorum processum sit, et in quibus finibus causa steterit, mihi diligentius recurrentibus litteris vestris placeat significare. Nam quid timuerim, imo quid timeam, in omnibus articulis oblatæ conditionis perspicuum erit ex litteris, quas domino episcopo misi. Neminem tamen arbitror sapientem, qui dissuadeat pacem, quæ fieri potest in Domino, et ante himerinam diem, honestati non derogat: fiat utinam pax cum salute conscientiæ, et integritate famæ in diebus nostris, sed quæ nec simulatoria sit nec momentanea, horum tamen neutrum in vobis est. Nam alterum ab adversario, alterum a Domino pendet. Quomodo autem ille, cum quo vobis negotium geritur, amicos et contrahentes secum beare consueverit, ex quo ei in omnibus voluntatibus suis, etiam cum dispendio famæ et conscientiæ non acquiescunt, multis patet exemplis. Ex quo longe periculosius, quam inconsiderati homines opinentur, esse arbitror aliquando ad promissiones ejus jacturam facere conscientiæ et honestatis, quæ si semel lædantur, facile nequeunt reparari. Nam quæ in alteratro sunt vulnera, fere lethalia sunt, ut tamen fere magis ex infirmitate carnis dictum accipiatur, quam ex judicio rationis. Hac enim iudice perniciosiora sunt, quam illa, quæ corporis et animæ compagem solvunt, ethnico nedum Christiano dicenti:

*Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.*

(Juv., VIII, 83.)

Unde tota mentis affectione deponco, ut si de pace mea actum fuerit, ea provideatur forma, in qua non offendatur Deus et honestas, quam non audeo dicere ego, sed Deus mihi hactenus integram conservavit, illasa quoque in posterum apud homines conservetur: et si forte talis potuerit inveniri, agam gratias Domino et vobis, et omnibus, qui ad hoc operam dederint. Si vero de juramentis actum fuerit, novit dominus meus episcopus quam subtili reverentia in talibus tenear. Nunquid ergo jurare posseam in ea præscriptione verborum, aut potius

salutis præscriptione, quæ ab aliis ut audio, exigitur et præstatur, ubi nec homini, nec legis, nec ordinis salvandi licet fieri mentionem? sed et de consuetudinibus reprobis, et legibus ignotis, aut repugnantibus legi Domini, servandis, quis sacramentum præstat, nisi alienus a fide et omnium sacramentorum contemptor? sane temerarium nimis, et omnino præcipientem, et præcipientem se in mille damnationis laqueos reputarem, qui se ad observantiam sacrorum canonum, aut certe ipsius Evangelii custodiam juramento præstito obligaret, nisi forte eo major sit qui suæ conscius infirmitatis, et testis nostræ humilitatis, constitetur, quia in multis offendimus omnes. Si de præteritis agatur, non nego, me Cantuariensi archiepiscopo, sicut domino et patri meo, debitum et devotum præstitisse obsequium: et utinam efficacius præstitissem, nec unquam Domino propitio ab hoc pro quacunque utilitate et damno deducar, ut dominium meum, quicumque sit, abjurando vel abnegando, maculem vitam meam, imo et memoriam nominis et gentis meæ cœram Deo et hominibus.

Cæterum sicut a pluribus accepi, nisi hæc et prædicta fecero, pacem mihi reformari aut impossibile aut difficillimum est. Ad hoc itaque proficiat, si placet, vigilantia domini episcopi, et vestra, ut si de reconciliatione mea actum fuerit, iniquæ et periculosæ conditiones amoveantur: et ego in omnibus quæ sine periculo salutis et famæ fieri possunt, domini episcopi, et vestrum, quod ab eo non discrepat, consilium sequar: sed nec proficisci vellem ad curiam pacem facturum, nisi aliquatenus præcognita forma ejus. Nam rei familiaris angustia, et negotiatio litterarum, quæ mihi solatum pariter, et subsidium præbet, nec magnos sumptus facere, nec diu abesse patiuntur. Facultas enim solito magis tenuis est, sed onera non decrescunt. Rarescunt autem auxilia, etsi ab initio rarissima fuerint. In protectione versus Andegavim, et Paschalibus colloquiis regum, crevecim libras expendi, et duas anisi equitaturus, ut de laboribus, molestiis, et curiarum lædiis taceatur, quodque magis piget, cuncta cesserunt incassum. Nam labor periit get impensa, nec vellem si fieri posset occupationum et rerum humile subire dispendium. Status meus vobis ex parte per nuntium innotescet. Idem enim est fere qui fuit. De causa Cantuariensis non despero, quia ipse pœnitentiam agens super commissis in curia, de Domino non desperat, nec ponit, ut opinor, carnem brachium suum. Credo autem quod Dominus adhuc supremum remedium differt, quia nondum est omni humano auxilio destitutus. Vocat me magister Girardus, ut salva fide Ecclesiæ Romanæ Coloniam transeam, sed auctore pio Jesu, pro nullo questu ponam cum schismaticis ad subversionem domus Domini, schismatis portionem. Ipsum tamen Girardum nequaquam schismaticum reputo, quia fidei ejus perspicua patent indicia ex litteris ejus, quarum rescriptum domino episcopo

mitto, suppresso tamen auctoris nomine, ne et illi, et aliis noceat, si fuerit divulgatum. Non dubito quin mihi compateremini, si constaret in qua sollicitudine versatur animus meus, nec tamen Domino teste, pro me, licet apud duricordes habitem, quantum pro amicis sollicitor, quia mihi quoad me, sufficeret commercium litterarum, nisi urgerent et alii quorum oportet me necessitudinibus communicare. Si nescitis, Belgica secunda, quæ modo Remorum dicitur, in antiquis historiis provincia Duricordium appellatur, licet habita contemplatione quorundam, possit et Mollicordium appellari. Neque enim duricordiam archiepiscopi et suorum quisquam, familiarius accedens, probabiliter arguere poterit. Sed quis quæso nostratum et veterum amicorum de gente Duricordium non convincitur esse? Dicam, quod fortasse non creditis, sed certe verum est. Filius magistri Gaufridi mihi coxsulavit mensibus octo, sed cum ad eum nuntius meus ab episcopo Norwicensi et abbate Sancti Edmundi divertisset, profecto nec unas ad me litterulas potuit impetrare. Scit tamen Dominus, quia nihil ab aliquo eorum petii, in eoque mihi bene actum est, quod nondum ab initio proscriptionis meæ erubescantiam sustinui de repulsa. Ex his et præcedentibus patet via rationi, sed in litteras ex affectione totus defluerem, nisi modestia et multiplicitas occupationum, quibus id tantillum subripui, compellerent, ut dicam ex animo. Valeto!

EPISTOLA CLXIX.

A MAGISTRUM JOANNEM SARRACENUM.

(A. D. 4166.)

Magistro JOANNI Sarraceno.

Litteræ dilectionis vestræ, super quibus, quoad vixero, gratiæ vobis habendæ sunt et agendæ, philosophum et Christianum pariter redolent, et multiplici et patenti protestantur indicio, quod de abundantî virtutum et litterarum promptuario processerunt. Sed nec orator illis cudendis defuit, aut condendis, qui quod ratio philosophica, et Christianæ religionis professio suggerebat, efficacissime persuasit. Viguit enim per gratiam dictio apposita ad persuasionem, et eatenus cepit et profecit in me, ut de cætero pigeat, si forte ex infirmitate contigerit acerbitatem exsilii nominare, et omnino pudeat nominasse. Nam licet exsilii quartus, et proscriptionis meæ tertius agatur annus, jam turbine fortunæ minus in dies concutitur aut moveor damnis, profecto sciens nunquam in meis fuisse bonis quæ tam facile inimicus extorsit: et fortasse rectius amicum dixerim, qui oculos meos phantasticis fortunæ ludibriis præstrictos aperuit, et excussis curialibus nugis, et illecebris voluptatum, me in viam virtutis impulit, et philosophantium cœtibus aggregavit. Longè ergo liberior, quam cum mundana suppellectile et sarcinulis fortuitorum premerer, læta quidem conditione, ne dicam pauper-

PATROL. CXCIX.

A tate, quod philosophia dictat, experior, quia
Omne solum forti patria est,
(Ovid.)

quod ad animum in adversis erigendum, et Christiano mundus totus exilium est, dum peregrinatur a Domino, ut nunquam prosperis extollatur. Cessent ergo de ludibriis fortunæ querelæ: de reliquo, dum nos, quatenus licet a questionibus philosophicis non cœsemus, indulgeamus persecutoribus nostris, nescientibus fortasse quid faciunt; et prælatis ecclesiarum non vestratibus, sed nostratibus dico, qui, quod Caio Cassio Cicero in epistola ad eundem Cassium improperat, jam a multo tempore virtuti et officio suo nuntium remiserunt, nec cum eis agant delinuti divitiis et illecebris voluptatum. Exspecto a gratia vestra residuum hierarchiæ transferri, ut vestro beneficio, vobis ad æternam gloriam, Francis suis beatus Dionysius plenius innotescat. Utinam detur mihi locus ad pedes vestros ut cum Maria sedente secus pedes Christi, quem in corde vestro habitare confido, coelestis oraculi verba et veræ philosophiæ sententias excipiam ab ore vestro. Sed hoc desiderium meum impedit indignatio regis Anglorum, cui ille, qui corda regum dirigit, tribuat si placet intellectum, ut sapiat quæ Dei sunt. Interim quod possum dignationis vestræ genibus provolutus, præclibus et litteris pulso supplicans, ut in explananda translatione beati Dionysii me vestra sinceritas dignetur audire. Ad hoc nuper in libro Beati Ambrosii de Incarnatione Verbi obstaculum reperi, quod nullus magistrorum nostrorum sufficit amovere, quia Græcæ linguæ expertes sunt. Hæc autem sunt verba Ambrosii facientia questionem. *Ousia* ita Latinus interpretatus est, ut substantiam diceret. *Ousia* autem Domini cum dicitur, quid aliud significat nisi Dominum semper esse? Quod litteræ ipsæ exprimunt, quamvis divine *ousia* ai acta ai, hoc est cum sit semper, *ousia* dicitur, unius litteræ mutato ordine propter sonum et competentiam decoremque sermonis. Ergo *ousia*, quod semper sit Dominus, significat. Sic quidem Ambrosius colligit, sed ratio inferentiæ vobis plenius liquet et Græcis, mihi vero et mei similibus nubeculosior est. Hilarius autem in lib. *De synodis* similiter de essentia ratiocinatur, ut Ambrosius *De ousia*: fortasse quia idem est essentia quod *ousia*. Et quidem verba Hilarii hæc sunt: Essentia est res quæ vel est, vel ex quibus est, qui in eo quod maneat subsistit. Dicitur autem essentia, et natura, et genus, et substantia uniuscujusque rei poterit; proprie autem essentia idcirco dicta est, quia semper est. Quæ idcirco etiam substantia est, quia res quæ est necesse est subsistat in sese. Quidquid autem subsistit sine dubio in genere vel in natura vel in substantia manet. Cum ergo essentiam dicimus significare naturam, vel genus vel substantiam, intelligimus ejus rei quæ in his omnibus semper esse subsistat. Horum verborum Hilarii subtilissima speculatio est, difficilia

6

intelligentia, sed arbitror quod in Græca lingua A peritis planiora sunt. Nam de beato Hilario dicit sanctissimus Pater, et litteratissimus doctor quod Gallicano cothurno attollitur, et floribus Græcis adornatur, et procul est a lectione simplicium fratrum. Alibi autem præcipit, ut Hilarius et Athanasius inoffenso currantur pede. Quod si apud Græcos expressam habent differentiam hæc, quæ hic toties inculcata sunt, essentia, natura, genus, substantia, eam expediri, omnium arbitror interesse quamplurimum: unde vobis ad meritum et gloriam profecturum esse non dubito, profuturum ad vitam, si ad ostium Scripturarum pulsanti aperueritis, et panes vobis a Christo creditos in multitudinis usum freritis, ut vestra sollicitudine reficiantur turbæ, quarum adeo in via peregrinationis hujus bonus miseretur Jesus, ut se ipsum illis quotidie velit irrogare in cibum. Nonne doctoribus impropertur, quia parvuli petierunt panem et non fuit qui frangeret illis?

EPISTOLA CLXX.

AD ENGELBERTUM PRIOREM DE VALLE S. PETRI.

(A. D. 1166.)

ENGELBERTO prior: de Valle Sancti Petri.

Rerum subitæ mutationes solent afferre molestias, et qui honores ambierant, dum eis cohærentia sustinent onera, plerumque fatiscunt, et dolent se voti compotes exstitisse. Recte quidem: si enim reprobi sint, iniquitates eorum justa poena persequitur: si præordinati ad vitam, conceptæ ambitionis excessum consumit pia correptio, et exercitatio laboriosa C cohærentes honoribus aut exstinguit, aut reprimit voluptates. Te quoque facile crediderim de tam subitis mutationibus aliquas concepissee molestias: sed ex aliis, et longe diversis, et fere adversantibus causis. Quis enim suspicetur, te alienius ambitionis stimulo incitatum, ut honores appeteres, ut concupisceres molitias voluptatum, ut opinione plebeia ventos sequereris in fastu mundano? Nam hæc omnia contempsisti ut stercora, ut solum lucrifacias Christum, qui tibi non momentaneos et inhoneros honores, quos pretiosa paupertate mutasti, restituit; sed æternos in cælis, qui imperatorum purpuram majestate incomparabili antecedant. Illuc voluptas mollia et effeminata non habebit accessum, ubi carnem in veritate naturæ permanentem spiritualis D impiebit vigor, et exsultatio angelica permulcebit. Mi laudis tuæ præconia, non de falsidicorum pendebunt arbitrio, sed magnificentiam virtutum tuarum sancti angeli incessabiliter prædicabunt.

Hæc tibi, dilecte, non tam de verbis nostris, quam de sacris Scripturis constare debent, si in eo perstiteris quod cœpisti. Sola enim perseverantia est, quæ virtutum omnium consequitur fructum. Nec diu, si recte futura metiaris, in labore isto sudandum est tibi, quia oculis tuis laborum gloriosa merces impendet, et remuneratur tuis astat in januis. Pro illo itaque si quæ molestiæ irruunt ex tibi impaccio prioratu, et de sollicitudine animarum et cor-

porum, quæ humeris tuis, ad tantum onus, ut tibi videtur, debilibus et infirmis, imposita est, sustine patienter, clama ad ipsum, quoniam prope est. Et quod tibi visum fuerit importabile, pia confidentia rejicias in humeros ejus, qui ovem revexit perditam, et totius humani generis in ligno portavit onera, quando principatus ipsius factus est super humerum ejus. Ipse vero te sublevabit, quia fidelis est, et non patietur tentari supra id quod potes, sed faciet tentationem ipsam tuam esse profectum.

EPISTOLA CLXXI.

AD EUMDEM.

(A. D. 1166.)

Causam exsilii mei ex relatione prioris de Monte Dei, et ex mea vobis notam esse arbitror, ut tamen vobis liquidius constet, eam paucis expono. Domino Cantuariensi, et Ecclesiæ, ut potui, astiti, nec tamen, quod scientia teste secure audeo profiteri, dominum regem Anglorum ex proposito injuste offendi. Ipse autem, et me, et fratrem meum proscripsit bonis nostris, et ego exsilium patior. Mihi vero nec opes, nec amici, nec arma sunt, quibus tantum principem valeam expugnare, aut quas de beneplacito suo mihi et meis infert, propulsare injurias. Unde ad vestrum, et aliorum sanctorum patrocinium confugere necesse habeo, ut vestris intercessionibus flagellum istud ab ecclesia sua et nobis amoveat Dominus, aut convertat in usus salutis nostræ, neque nos patiat in procella turbinis hujus aliquid committere contra ipsum, sed dirigat gressus nostros in beneplacito suo. Expectabamus pacem, et ecce Ecclesiam jam gravior infestat turbatio, tanta quidem, ut ad subveniendum inane videatur auxilium hominis. Ad pedes itaque sanctitatis vestræ, et fratrum vestrorum tota mentis devotione provolutus affectuosius supplico, ut miseramini nostri, saltem vos amici Domini, et Cantuariensis Ecclesiæ, et meum, et fratris mei, et coexultantium nobis, vestris precibus sublevetis exsilium. Jam enim de humano auxilio desperamus. Hoc quoque attentius deprecor, ut pro rege Angliæ intercedatis ad Dominum, quatenus eum Deus revocet ab hac pressura Ecclesiæ, et ut miserator Dominus, qui solus huic morbo mederi potest, persecutores Ecclesiæ aut convertat, aut conterat.

EPISTOLA CLXXII.

AD ABBATEM SANCTI MEDARDI

(A. D. 1166.)

Abbati Sancti Medardi.

Causa Christi multa commendatione non indiget, præsertim apud vos, qui et piæ devotionis famulati, et sanctorum intercedentibus meritis, desideratis Christo felicius commendari. Quis autem causam sanctorum pauperum, de valle Sancti Petri esse dubitat causam Christi? quis eorum contristatione vel consolatione Christum ipsum contristari nescit aut consolari, nisi qui evangelicam ignorat prophetiam, ex cujus veritate sententiam profert in judicio Christus, in condemnationem impiorum, et

prælectorum salutem et glorificationem? Et quia memoratis fratribus, ut audimus, pietas vestra compatitur, et humanitas libenter subvenit, cum eis et pro eis charitati vestræ immensas referimus gratias, cum præceperitis, et res et tempus expetierint, relaturi gratiarum quantas poterimus actiones, certi quidem quod Christus, quem in membris suis ad præsens consolamini, quas debet, referat in misericordia verbi, mensuram coagitatam et superfluentem refundens in sinus vestros. Precamur autem, et quanta possumus supplicatione deprecemur, ut priorem eorum L. charissimum alumnium vestrum charum habeatis, et vos, et ei et fratribus suis, in quibus patrocinio vestro egerint, auxilium et consilium impendatis, et quod tantum patrem decet et tantæ nobilitatis ecclesiam, pauperum, cum expedit, preces præveniendæ, eorum parcatis erubescentiæ, et vestram dilateis gloriam, et conscientiam mulceatis. Et quia eos aliqui de fratribus vestris, quod nec honori, nec utilitati vestræ expedit, molestare dicuntur, supplicamus attentius, ut eis pacem reformetis, et fratres vestros ab eorum inquietatione suspendatis. Quidquid autem eis feceritis, si nobis factum dixerimus, veraciter quidquid dicetur. Sed parum erit ad expressionem meriti vestri, cum Christo personaliter intendatur, quidquid istis in alterutra sorte boni vel mali exhibitum fuerit.

EPISTOLA CLXXIII.

AD WILLELMUM NORWICENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1166.)

Domino Norwicensi.

Scio, Pater, quod fideles vestros sincera consuevistis charitate diligere, et devotionem et obsequia eorum acceptare et remunerare pro facultate et merito. Unde ego, quia me vobis semper fidelem exhibui et devotum, spero quod mihi compatiemini tum pro sinceritate causæ, tum pro affectione personæ. Itaque paternitati vestræ attentius commendo fratrem meum, qui magis de aliena voluntate, quam de merito suo bonis suis proscriptus est. Nec enim vobis commendarem, nisi quia domini regis pacem habet, licet plenam gratiam nondum adeptus sit; et quia redituum meorum inhibita est solutio, ut tres marcas de præsentis festo Sancti Joannis non exigam, precor ut tres marcas quocunque nomine volueritis, sive in causam mutui, sive in aliam, ei si placet, tradi faciatis, quia hoc imputari non poterit, si homini innocenti et habenti pacem domini regis subveniatur.

EPISTOLA CLXXIV

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1166.)

Domino Pictaviensi.

Ad notitiam vestram arbitror pervenisse quod Gir. archidiaconus Parisiensis amicissimus mihi est, et suo et suorum merito familiarissimus, qui unum servientem suum Jordanum nomine, meis apud vos precibus desiderat et sperat promoveri.

A Abbas Sancti Maxentii, ut asserit, ei pecuniam debet, et cum eo minus amice versatur, ut diffidat de fide debitoris, nisi vestra paternitas eum esse fidelem faciat vel invitum. Precor ergo attentius ut ita justitiam servientis promoveatis, quatinus præfatum archidiaconum, cujus contemplatione has preces porrigo, vobis et vestris reddatis obnoxium, et serviens ejus, quod sibi debitum esse constiterit, vestra interveniente diligentia, si possibile est, sine difficultate consequatur et mora.

EPISTOLA CLXXV.

AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(A. D. 1166.)

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, JOAN. Saresb., salutem et confortari in eo qui dissipat consilia gentium, et impiorum conatus evacuat et potestates evertit.

Recepi nuper litteras paternitatis vestræ, quibus præcipitis ut vobis rescribam quod mihi visum fuerit, inspectis litteris domini Saresberiensis et Joannis de Oxeneford et magistri Hervæi et domini Nicolai. Puer autem neque Joannes neque magister Hervæus, quas plurimum desiderio litteras tradidit, sed mentem Joannis ex vestris et episcopi, et capituli Saresberiensis facile est agnoscere. Electus vero Carnotensis quid vobis significaverit nescio, quia in litteris ejus nihil aliud continetur, nisi ut Vincentio credatis. Hoc ergo defuit instructioni meæ, quod plurimum appetebam, et quod scitu dignissimum est, nosse videlicet qualiter negotia vestra prosperata sint in manu magistri Hervæi et quam opem naufragio Ecclesiæ Anglicanæ sedes apostolica, pro qua patimur, decreverit impertiri; inde enim oportebit cautelam consilii informare, ut juxta parabolam evangelicam turrim quis ædificaturus sedens sumptus computet, et cum rege congressurus copias suas domi recenseat, ne magni conaminis aut ostentationis turpiter et inconsiderata præsumptio risui aut ruinæ subripit exponatur.

Nec hoc dixerim, quod Ecclesiam Romanam, spei nostræ fundamentum arbitrer statuendam, sed ipsum solum, super quo et illa fundata est, et in quo quælibet opera fideliter radicata convalescit ad fructum, et consummatur in gloria. Ille enim nobis sit in conscientie fundamento, et homo procul dubio non prævalebit, nec timere oportet vel tyrannorum minas, aut tendiculas carnaliter sapientum, aut proditorum perfidiam, aut pusillanimitatem judicis, aut avaritiam et inconstantiam eorum, qui quærent in omnibus quæ sua sunt, carnis, non quæ Jesu Christi. Nam ut fidelissime Scriptura docet: *Turris fortissima nomen Domini, ad ipsum justus confugit, et de omni angustia liberatur (Prov. xviii)*. Quia ergo parvitalis meæ consilium quæritis, consulo nunc, quod semper, ut omnem et totam spem nostram projiciamus in eum, qui eruere nos potest a tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. Quod ut juste et misericorditer velit, ponamus, momenta Aggæo, corda nostra, super vias nostras, et facien-

ca poenitentiae dignos fructus, suscipiamus poculum hujus salutiferæ amaritudinis in lætitia de manu Domini, cujus muneribus abutentes pestifera dulcedine prosperorum, in perniciem nostram loties exhilarati sumus. Hæc est enim gratia illius, qui ita novit beare amicos suos, ut per multas tribulationes examinatos purgatiores et clariores et solidiores introducat ad regnum. Omnium temporum seriem percurramus, quem ab initio invenimus electorum de deliciis migrasse ad delicias, quem legimus hic floruisse et exultasse cum mundo, et nunc in ubertate autem sic exulcerata in se per poenitentiam, per patientiam roborata, et mitigata, et erecta per spem, et sanctæ conversationis testimonia? Nihil consultius arbitror, secundum ea quæ proposita sunt, quam ut, sequendo consilium Nicolai, quem Domini Spiritum habere confido, scribatis imperatrici, et archiepiscopo, et episcopis Normanniæ, vos semper fuisse et esse paratos obtemperare juri secundum censuram canonum, et redire ad sedem vestram, et vestra recipere, et vestrorum, dummodo vobis et illis securitas procuretur, et Ecclesia in eam restituatur libertatem, in qua erat antequam ipsam iniquitatis hujus procella concuteret, eoque modestius scribendum, et conditiones censeo exigendas, quo mihi certior esse videor animos adversantium Ecclesie Domini sic induratos esse, ut nullam omnino conditionem admittant, nisi quæ Ecclesie libertatem evertat, et vestram, et omnium nostrum subruat honestatem. Scriptum tamen eatenus proderit, ut vobis sit contra malignantes episcopos in testimonium, et modestia vestra, quod plurimum expedit, omnibus innotescat.

Si vero, quod non spero, illi hæc regi obtulerint, et ipse condiciones admiseric, usque ad cautionem securitatis, non videtur mihi quod vos in verbo illo nimis scrupulosos esse expediat, dummodo imperatrix et archiepiscopus se interponant, et rex protestatione publica et scriptura patente vos et vestros jubeat esse securos. Quid enim si Deus hac sollicitudine vos exercitare decreverit, ut vivatis in medio insidiantium, et obsideamini ab illis qui quaerunt animam vestram ut auferant eam? Nonne ex causa consimili Gad propheta David peregrinantem a facie Saulis redire movuit, et compulit in Judæam, ut ei inimicorum insidiæ ad exercitia virtutum proficerent, et meritorum insignia sic clarius radiarent?

Sed arguet quis fortasse temeritatem hujus consilii, caput vestrum hostilibus gladiis objectantis, dicetque commodius esse et cautius, expectare ut peregeritis poenitentiam, quia ex conscientia peccatorum nondum apti estis martyrio. Ad quod ego: Nemo non aptus est, nisi qui non vult pati pro fide et operibus fidei, parvulus sit an adultus, Judæus an Gentilis, Christianus an infidelis, vir an mulier, non refert. Nam quicumque pro justitia patitur, martyr est, id est testis justitiæ, assertor causæ

A Christi. Sed quorsum hæc? Scio enim, secundum quod præ sagit animus, quod rex eatenus non convalescet, ut de securitate agi oporteat, et quia illa robustissima columna templi dicit, quod quidquid agitis, extollentiæ est, aut iræ. Hic opinioni occurrendum est exhibitione moderationis, tam in factis et dictis, quam in gestu et habitu; quod tamen apud Dominum non multum prodest, nisi de arcano conscientie prodeat.

De negotio Saresberiensis recolo, quod ex parte episcopi et Ecclesie, de intrusione decani, audivi vobiscum, et episcoporum circumventionem, qui episcopum et Ecclesiam suo consilio induxerunt ad transgressionem apostolici mandati: et si apud homines, sicut jure cautum est, nulli patrociniabitur dolus suus, multo minus patrociniabitur apud Dominum, qui disperdet labia dolosa, et prudentiam prudentum reprobabit. Et sicut mihi ab urbe significatum est, et ego vobis scripsisse me memini, dominus papa jam vestram sententiam confirmavit, imo suam vindicavit injuriam.

De appellatione episcoporum quid sentiam non silebo, quia liberi esse nolunt, timeo ne perpetuetur eorum servitus, jure quidem, quia cum annus remissionis adesset, annus videlicet gratiæ Ecclesiam in libertatem evocantis, post sex annos quibus afflicti erant, quasi in luto et latere, maluerunt, eo quod quidam eorum uxores duxerant, quarum tenentur affectione, alii juga boum plurima aduearunt, alii thesaurizabant pecuniam, nescientes tamen cui congregetur, alii aliis voluptatibus se dederunt, et premente se jugo sibi placentium vitiorum, maluerunt, inquam, in antiqua servitute teneri, et aures suas perforari subula perpetuæ servitutis, quia se profitentur moribus obedire servilibus perversarum consuetudinum, quam in libertatem spiritus velle evadere. Annon recolitis quia duæ tribus et dimidia, quæ pecora multa habebant, et possessiones plurimas, non sortitæ sunt hæreditatem in medio fratrum, id est communi terra, scilicet promissionis, sed Jordane nondum transito in Amoræorum finibus substituerunt? Nonne hoc in Evangelio interpretatur pius Jesus, per figuram dictionis affirmans, quia facillius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum? Et quidem qui ad transeundum Jordanem pigri fuerant, altare contradictionis et scandali postea erexerunt; sicut episcopi nostri, qui sub prætextu juris, formam et vigorem justitiæ conantur eludere, sed et hos ad unitatem et pietatis cultum triumphator gentium legatione missa revocabat Jesus, hoc est ad professionem legis et justitiæ cultum, ut quod rectum est coram Deo sapiant, loquantur, et faciant, et armati exhortatione Moysis, id est divinæ legis, præcedant fratres suos, donec Christo hæreditas sua, ecclesia scilicet, liberetur de manibus hostium, et post inclytos de vitis triumphos stabilietur in terra.

Si interim Herefordensis episcopus, qui a ple-

risque videbatur liberaturus Israel, in contemptu mundi, et peritia literarum, quarum ab ignavis, vel eum ignorantibus creditur habere copiam, vos conturbatores Ecclesiæ nuncupat, ei et complicitibus suis responderi poterit verbis Eliæ similiter objurgati, dicentis ad Achab: *Non ego turbavi Israel, sed tu, et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim (III Reg. xviii)*: non quod ore vestro velini, qui modestiam suadeo, hæc episcopis responderi; sed sibi a conscientia sua, vel ab aliquo religioso, qui corripiat eos, eo quod sint cultores Jezabel, quæ cohabitatrix, quod nomen meretricis est, interpretatur, aut fluxus vanus, quia more meretricum, quæ convivia sectantur et tabernas, se luxuriæ primum, et omni postmodum turpitudini exponentes non nisi fluxa, cum quibus et ipsi pereffluant, consecantur, ut in momento pariter evanescent cum vanitatibus suis.

Vos igitur istis increpatoribus, imo detractoribus vestris quid poteritis modeste respondere? nempe quod modestissimus et sanctissimus David intorsit in negligentiam Abner, qui in patris lucernam vertitur, quando Saulem in castris dormientem custos somnolentus exposuit hostibus, ut in argumentum desidiæ lanceam regis et scyphum aquæ auferrent a capite ejus, et asportarent. Dicatur ergo Herefordiensi, quoniam ipse Saulis sui custos est, ut aiunt, et Londinensi, qui a summo pontifice custodiam hanc, cum a sede sua migraret in aliam, noscitur accepisse: dicatur, inquam, utrique eorum: *Nunquid non vir tu es, et quis alius similis tui in Israel? Quare non custodisti dominum regem tuum? Vivit Dominus, quia filii mortis estis vos, qui non custodistis Dominum vestrum, christum Domini (I Reg. xxvi)*. Ubi enim hasta regis justitiæ directionem significans, et scyphus aquæ, vas scilicet legis puræ, qui fuerat ad caput ejus ad refrigerium carnis et refectionem spiritus in siti sua? Sed et illi continuo verbis Abner fidei et sollicitudini vestræ et increpationi respondebunt, dicentes: *Quis es tu qui clamas, et inquietas regem? (I Reg. xxvii)*. Ac si dicant: Permittite nobiscum in contemptu mandatorum, et persecutione sanctorum dormire regem nostrum, ut eum pausantem sic in contemptu divinæ legis producamus et perducamus ad somnium mortis.

Vos tamen qui reminiscimini Domini ne taceatis, et ne detis silentium ei, sed exsequimini quod ait Apostolus: *Argue, obsecra, increpa, opportune, importune (II Tim. iv)*, id est quacunque opportuna importunitate. Sub prætextu tamen appellationis omnes se de cætero tuebuntur, parati quamlibet incurrere inobedientiam, expectantes interim aut mortem domini papæ, quam optant, aut vestram, aut alium casum, qui eorum malitiæ patrocinetur. Rex enim a cujus excommunicati communione se unquam suspendit? nonne ei semper pontifices et clerus fere totus astiterunt adversus Dominum, et adversus Christum ejus? Credo tamen in episcopis

A aliquos esse, qui nobiscum, imo cum Domino et Ecclesia ejus, votis et orationibus firmiter perseverant, etsi inimicis et persecutoribus Ecclesiæ corpore et verbo tenus in multis communiunt. Sic Jonathas cum Saule patre suo corpore versabatur, sed tota mentis sinceritate cum Davide exulabat: sic etiam ad filii patriciæ consortium Cusai Arachitem in exilium properantem remisit David, malens illum cum amicis Sadoc et Abiathar sacerdotibus inter inimicos utiliter commorari, quam sibi inutiliter coexulare. Quosdam episcoporum justitiæ Domini et vobis favere non dubito, et maximam partem cleri, etsi vel ex necessitate vel pusillanimitate dissimulant. Quis enim opinetur omnia sidera defectum pariter sustinere?

B Ut ergo de cætero manum contraham, consilium, quod a me quæritis, ingenio mei vires excedit, neque unquam ut in regem dominum vestrum anathematis, aut in innocentes regni feratis sententiam interdicti, præcipitabo consilium. Adhuc fixum est apud me, quod auribus vestris intimavi apud castrum Theodorici, nec ab illa recedo sententia. Quid illud sit, potestis meminisse, quia Idem sentiebatis, hoc tamen adjicio, ut super his et aliis quæ postea everserunt, consulatis dominum Pictaviensem, et aliorum sapientum sententias exploretis, et Hervæi, si eum interim reduxerit Dominus, habeatis consilium: sed ante omnia incumbatis precibus, et aliis exercitiis militiæ Christianæ, et agonem vestram media sanctorum intercessione Domino commendatis, et sic procedatis ad id, quidquid illud sit, quod per organa sua, sapientes et fideles dico, docueri: Spiritus sanctus, et quod causa vestra desiderat: credo quod et vos ipsi habetis Spiritum Domini, quia qui zelum dedit immerito, bene merenti credendus est in necessitatis articulo consilium ministrare. Non ergo suadeo, ut secundum quod communis pater noster et dominus dicere consueverat, consilium quod Dominus inspiraverit cordi vestro, in caligula reponatis, et aliorum minus in causa vestra vigilantium præferatis opiniones.

C Post festum Beati Petri dispono statim, Deo auctore, venire ad vos, et tunc ex mutua collatione multa adinvicem clarere poterunt, quæ pagina non sufficit expedire. Quid egeritis Veziliaci, archiepiscopo et Ecclesiæ Remensi a multis diebus innotuit, nec operæ pretium puto divulgata referre. Si templariis offensus est, dissimulatione utendum arbitror, quia qua facilitate concipere, eadem aborsum facere consuevi: et cum ei nihil debeatis adhuc, non consulo, ut vos obnoxios illi reddatis in talibus. Ad hæc, si ei fuerit supplicatum, magnificabit injuriam, si dissimulatum, etiamsi qua præcessit injuria, dissimulatione poterit aboleri: via autem reconciliationis facillima erit, ut in aliquo munusculo capiatur. Video tamen templarios in curia ejus benigne recipi, et negotia eorum commode expediri. Ipse autem ad Claram-vallem profectus est, accitus, ut aiunt, a majore parte conventus in

ruinam abbatis. Fromundus, qui hoc iter ejus procuraverat, obiit pridie Idus Julii et in monasterio Sancti Remigii sepultus est.

EPISTOLA CLXXVI.

AD THOMAM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1166.)

Domino Cantuariensi, JOAN. Sares.

Etsi certum sit quod episcopi ad inobedientiam proni, et pastores pascentes se ipsos, qui amore quietis et luxus, et temporalium metu damnorum impio, impietatem suam annuntiare detractant, ad omnem subversionem juris, et singula præjudicia ecclesiarum; dicentes: Euge, euge! se de cætero adversus omnia mandata vestra, et etiam apostolicas sanctiones, quatenus eis displicuerit, sub prætextu appellationis exhibitæ tueri proponant, expellere tamen arbitror, ut de vestris suffraganeis statim si fieri potest, aliquos evocetis, vel audituros domini papæ mandatum, aut vobiscum de statu Cantuariensis Ecclesiæ tractaturos, aut alia evocationis eorum causa proposita, si qua vobis et his qui vobiscum sunt, occurrerit commodior. Cum enim jam appellaverint, quod fortasse jam domino papæ significatum est, et in omnibus regi suo obtemperant, non video de cætero quare colloquium eorum oporteat evitari, sed neque regis. Credo enim quod metu laboris quem subituri sunt, et sumptuum quos verentur, et ob imminenti periculis instantiam, et dubium causæ eventum, paci Ecclesiæ, et reconciliationi vestræ diligentem operam dabunt; quia nec unum eorum opinor inveniri, quem tot et tantarum incommoditatum dispendia subire non pigeat. Et si transfretaverint fortasse mediante imperatrice pax Ecclesiæ reformabitur, aut Domino propitio causa vestra in meliori calculo relinquetur. Instat enim tempus, ut aiunt, quo Aquila rupti fœderis, juxta Merlini vaticinium, frenum deauratura est, quod apud ejus datur, aut modo fabricatur in sinu Armorico. Nam sicut accepi pro certo, postquam priores litteras exaraveram, in accessu Filgeriarum grave damnum perpessus est, quod adhuc deplorant apud nos amici Francorum, quorum quidam capti sunt, alii vulnerati, dum purum sitientes argentum, nitabantur strenui præ cæteris apparere.

Audieram hæc prius in curia Christianissimi regis Francorum, apud Laudunum honeste et reverenter susceptus ab eo; sed non facile rumigerulis credidi, licet aliquantulum fidem faceret dubitanti, quod comes Robertus tristitiam inde conceptam dissimulare non poterat. Dicunt etiam quod famelici saturos, et inopes copiosos rerum omnium obsident hostes, et quod obsessus obsidente longe securior est. Radulfus enim, ut perhibent, castrum suum optime præmunivit, vastavitque quidquid alimentorum in circuitu suo potuit inveniri, nec ad remotiora sine magnis copiis præambulantium progredi licet, eo quod electissimorum militum Radulfus memoratus

copiam habens, vias eorum acutissimis sepiit spinis, et aculeis urget equos ut cadant ascensores eorum retro, et in exercitum ipsum crebras, ut loquuntur, facit irruptiones. Adjiciunt quod potentissimis Britanniarum proceribus, excepto comite Eudone, confederatus est fœdere mutuo. Nonne sic ferus singularis, aut singulari proximus aper, qui depascitur et conculcat vineam Domini, coliberi poterit et infrenari? Ego quidem sic illam interpreto prophetiam, exspectans ut Aquila quacunque subornatione incommoditates istas inaueret: nisi forte Alexander noster Merlini cognatus, et oraculorum ejus interpret prudentior aliud sentiat. De his hactenus. De cætero pergratum mihi feceritis, si domino Lugdunensi, quem apud vos esse audio, et plurimum videre desidero, nomine meo fueritis gratulati, et quæ circa vos diligenter rescripseritis.

EPISTOLA CLXXVII.

AD THESAURARIUM REMENSEM.

(A. D. 1166.)

Thesaurario Remensi.

Vestro mallem, si cum utriusque nostrum commoditate fieri posset, desiderato frui colloquio, quam ea quæ et me dixisse justum est, et vos diligentius audire expedit, chartulæ commendare, quæ id solum eloquitur quod illi creditum est: nec ad ea quæ inter amicos utiliter adinvicem proponerentur, commode dilatatur. Cæterum hoc desiderium meum tum multiplicium et inevitabilium negotiorum instantia, tum aliquantula corporis mei infirmitas præpediunt, ut scribi necesse sit quod dici potius expediret. Meminerit itaque Dominus et amicus meus, quoniam, ut ait orator: « Primo decipi incommodum est, secundo stultum, tertio turpe. » Doleo quidem contigisse quod ad memoriam vestram reducere necesse est, quia vos semel decipi contigit in matricularia ad incommodum, secundo in cessione præbendæ Parisiensis, ad errorem, nec de cætero omni spiritui acquiescatis, ut in subthesauraria disponenda turpiter decipiainini. Est autem vir probus Laurentius concanonicus, vester cui eam dominus archiepiscopus dare disposuit, et majore, si vocaretur a Domino, et vitio ambitionis purgaretur, dignus honore. Sed nunquid vobis conducit, et honori vestro, ut domini vestri collateralem eligatis in ministerium vestrum, imo intrudi patiamini, ut non tam vobis quam alieri debeat quod ministrabit? Nunquid de thesaurario subthesaurarius esse vultis? nonne satius est vos officialium vestrorum esse custodem, quam vobis et illis cum incommoditate custodem alium deputari? Vos de cætero videte quid egeritis, ego pro fide et affectione quam habeo ad vos, et pro reverentia venerandi et patris nostri beati Samsonis, hoc vobis quem video in multis labefactatum, propono, ut memineritis vestri et nostri, qui vobis semper fideles exstitimus: ne, quod absit! probabiliter dici possit, nos vitio ingratitude laborare. Cum autem redieritis, non displicebit nobis, si feceritis de ministerio vestro

quod vestram deceat, et nostram non dedeceat honestatem. Nam in his quæ honori vestro conducent, nos beneplaciti vestri, quod poterimus, habebitis adjuutores. Ad hoc invitat fides, suadet affectio, sed Samson ille compellit, cujus memoria in benedictione est.

EPISTOLA CLXXVIII.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM

(A. D. 1166.)

Domino Exoniensi.

Me causa duplex in præsentiarum impulit ad scribendum, tum ne præter consuetudinem sine litteris abire patiar aliquem ad vos de mea conscientia proficiscentem, tum ut amicis, quorum voluntati satisfieri par est, morem geram. Voluerunt enim latorem præsentium a Devoniam oriundum, ut asserit, etsi credi possit eum ab ulterioribus convicaneis vestris circa montem Beati Archangeli in sinu Armorico traxisse originem, paternitati vestræ, meæ parvitatibus officio, commendari, utpote quem in pago Remensi per annos laudabiliter et sine querela perhibent conversatum. Illis itaque satisfaciens pietati vestræ tam securas, quam sinceram porrigo preces, cum pridem et rerum experientia et conditio mihi sicut et multis constet discretionem vestram legis, quæ inter amicos, tam æquitalis sumpsit quam decreto philosophantium sancita est, non esse ignarum. Ea autem est, ut melius nostis, ut honestas precum sit moderatrix, et in his duntaxat audiantur amici, quibus illa non adversatur. Præscribit enim ratio, ne ex causa amicitie illicita petantur, aut fiant. Quia ergo amicorum gratia amicis apud patrem et Dominum commendare suscepi, precor, ut contemplatione Domini, et in earum interventu precum, eum, si expetierit, audiat, in his quæ necessitati ejus et honestati vestræ discretio dictaverit expedire. Et si forte eum de conscientia vestra ad nos redire contigerit, me super statu vestro, et amicorum, acceptis saltem publicorum rumoribus litteris poterit certiorare. De meo autem statu ad præsens parcius scribo, non quia aliquid meorum a vobis velim esse absconditum, sed quia recolo me per Fulconem nuperrime omnia plenissime nuntiasse. Nam si quid deerat paginæ, grandiori portitoris officio et diligentia, ratus sum esse supplementum.

Quod ad publicum vero statum, hæc postea multorum assertionem vulgata sunt Anglorum, scilicet omnes episcopos ex mandato regis convenisse, et ne sententia, quam dominus papa dictaverat, locum haberet, appellasse contra archiepiscopum suum, qui pro salute eorum et libertate Ecclesiæ facultates permittit raptoribus, fortunam periculis, famam ludibrio, et caput hostilibus gladiis, si res exegerit, objectare non dolet, non formidat, non erubescit, aut timet. Venerunt ad eum nuper clerici duo, sicut mihi pro certo relatam est, ab eo qui tunc erat Pontiniaci, hæc publicantes et appellantes: unus ex parte domini Saresberiensis, alter ex parte

A decani sui, inficiantis omnino se juramentum aliquod præstitisse imperatori, vel Reginaldo Coloniensi schismatico in aliquo communicasse. Idem etiam constans se clericum familiarem de mensa magistri Joannis de Oxenefordia qui clericus regis est, se regis ad archiepiscopum verbum habere dixit, appellans ex parte et nomine regis, et mandato ejus, ut aiebat, eundem archiepiscopum ad audientiam domini papæ Alexandri, et per eum appellabat, diem præfigens qua cantabitur: *Ego sum pastor bonus* (Joan. xi). Archiepiscopus vero ei in hæc verba respondit: « Tu cum ignotus nobis sis, nec mandatum, nec litteras regis habeas, et ex communi nomine domini tui Joannis de Oxenefordia quem excommunicatum esse constat, per litteras domini papæ excommunicatus sis, appellantis officium implere non potes. Nos autem mandatum apostolicum exsequemur, et Domino auctore implebimus. » Quid autem animi ad Saresberiensem habeat scire volens, ad eum proprium nuntium destinavi, qui mentem ejus familiariter exploraret. Cæterum factum istud episcoporum tota Francia miratur, dicens, eos oportuisse convenire, ut tractarent de salute regis sui, quem sicut imperatorem ex causa schismatis, ita propter clerum et Ecclesiam, quam collidit, quotidie labefactari conspiciunt. Oportebat quoque eos de liberatione Ecclesiæ et pace sollicitari, et operam dare et diligentiam, quomodo reformaretur pax clero, non quomodo se et sua, sumptibus, laboribus et periculis exponerent, et famam suam deturbantes, in posterum Ecclesiam subjicerent servituti. Rem quoque mirabilem, si tamen vera est, omnes qui audiunt, pariter admirantur. Quod scilicet episcopus Herefordensis vir litteratus et mundi contemptor habitus, in archiepiscopum suum et consecratorem invehitur, dicens eum turbatorem rerum, quia Ecclesiæ vindicat libertatem. Nonne sic præpositi filiorum Israel, in Moysen et Aaron divinx legis executores culpam refuderunt, quod flagellabantur ab exactoribus, negatis paleis quæ debebantur de jure? nonne ministris Domini improperebatur, quod præpositorum nomina fetere fecerant coram rege et servis suis? Illi tamen, et queruli et murmuratores, tamen secuti sunt Moysen. Et utinam hi qui modo queruntur et murmurant, Domini sequantur legem. Quod si fecerint, convenient hinc regem, inde archiepiscopum, et quem in culpa viderint, palam arguent, et e diverso stabunt nec consensu aut dissimulatione alienæ iniquitatis, contactu immunditiæ pollentur.

EPISTOLA CLXXIX.

AD RICARDUM FRATREM SUUM.

(A. D. 1166.)

RICARDO fratri suo.

In te, omnium moriturorum dulcissime, plane videbor injurius, si cuiquam a peregrinatione mea scripsero, subicens tibi, quem super statu meo, cum Domino amabili matre nostra, non ambigo præcæ-

teris mortalibus esse sollicitum. Licet enim interdum desit materia vel occasio scribendorum, hoc ipsum tibi scribendum arbitror, scribendi occasionem et materiam defuisse. Quod autem domino episcopo scripsi tibi pariter innotescet, sicut ea quæ tibi scripta sunt, sinceritati ejus poteris presentare. Volo enim ut ej in omnibus acquiescas quæ ad te pertinebunt, et consilium ejus præferas meo; tum quia nobis sapientior est, tum quia eum uberiores gratiam Domini habere confido, et nos quos semper dilexit charitate sincera, sicut auctoritate, sic et meritis antecedit. Quod autem ei scribendum fuerat, nisi deficientis protocolli brevitatis obstitisset, ei meo nomine suaderi desidero, et utinam Spiritus sanctus persuadeat, qui in necessitatis articulo sperantes in se, solatio consilii destitutos esse non sinit. Hoc autem est, ut in hoc conflictu potestatis et juris ea moderatione incedat, prævia lege, duce gratia, juvante ratione, ut nec temeritatis reus videri debeat adversus potestatem quam Deum ordinavit, nec metu potestatis, aut amore rerum evanescentium iniquitati consentiat in depressionem Ecclesiæ, et in perniciem tam præsentium quam futurorum, non modo desertor officii et professionis prævaricator, sed etiam impugnator justitiæ habeatur. Sed dices fortasse, quod mihi, sicut cuique facilius est dictu, facienda præscribere, quam factu quæ præscripta fuerint adimplere. Nam et liber vorandus dulcescit in ore prophetæ, sed ad interiora transmissus amarescit. Orator quoque in arte dicendi docet, quia in artem præcepta tradere, et de arte dicere facillimum est, sed ex arte difficillimum, id est quæ præceperis observare mandata. Nusquam vero difficilium quam in arte vivendi. Illa siquidem ars artem est, et sicut utilitate, sic et difficultate incomparabiliter alias transcendit universas. Illud quoque comici nostri adjicies, quia, omnes cum valemus,

Recta consilia ægrotis damus ;

(TERENT. *Andr.* II, 1.)

tæ autem si hic sis, aliter sentias. Ad quod ego replicabo, quoniam licet hanc auream mediocritatem, quam præscribo, servare non noverim, aut non quaeram, lyricum tamen licenter imitabor :

..... *Iungens vice cotis, acutum*

Reddere quæ ferrum valet exors ipsa secandi.

(HORAT. *Ars poet.*, 304.)

Non equidem hanc sollicitudinem gero, quod de tanto, et de tam sincero patre (Dominus scit) sinistram aliquam suspicionem conceperim, sed quia in periculis amici charitas non sollicitari non potest. Novi enim præpotentium persecutorum instantiam, et debilitatem Ecclesiæ, licet dominus papa jam plurimum convalescat et confortetur in Domino: novi et pusillanimitatem hinc quorumdam episcoporum, inde aliorum invidiam, ut nihil sit quod magis verear quam ne in falsis fratribus, et in his qui videbantur aliquid esse, et auctoritate gradus, et litterarum et

(13*) *Epist. famul.*, IX, 10.

A habitus simulatione præminent, periclitetur innocentia ejus. Nam et duces qui in Israel officio principabantur et merito, Moyses videlicet et Aaron, ad aquas contradictionis impetu multitudinis lapsi sunt, ut terræ promissionis demerentur introitum. Apud nos vero fama vulgavit, Anglorum episcopos jam sæpius convenisse, ut deliberent et decernant quid facto opus sit. Sed quid, quæso, vere decernent, nisi se turbari et timere, et utrumque supra modum? quid decernent, nisi quod cedere maluerunt impudenter, quam injuriam viriliter propulsare? quid decernent vere, nisi quod iniquitas dominetur, et ipsi peccantibus non annuntiant vitam suam, nec viam Domini ostendunt?

B Nec hoc dixerim, quod eum velim aut suadeam dirigere brachia contra torrentem, aut ut se multitudini imprudenter opponat et ecclesiam suam exponat periculis et ærumnis, sed ut inietur quod bonos fecisse legimus, Cusai Arachitem, qui consilium et militiam Achitophel moderatione adhibita studuit dissipare, et in eo etiam fidelius cum Absalone versatus est, quod ei materiam peccandi sustulit, et patricidii præcluserit occasionem. Nunquid enim fideles opinaris, qui peccandi vias domino regi expediunt, et in eo studiosi sunt, ut prospere in his, quæ adversus Domini justitiam præsumuntur? Uter tibi videtur fidelior, an qui ad nutum erronei ministrat culpas, an qui perniciosas abigit voluptates? Sentiat unusquisque quod voluerit. Ego nunquam domino et amico reputabo fidelem, qui sic illius obtemperat voluptati, ut salutis et vitæ dispendium afferat: nisi forte Sauli fidelem putes fuisse Idumæum Doeth, qui sacerdotes Domini gladio, quo se ipsum transfossurus erat, occidit, et Achitophel fuit necessarius Absaloni, quo suadente palam in uxorem patris commisit incestum et patricidium committere disponebat. Dicitur (et utinam falsum sit!) dominum Londoniensem et illum meum amicum episcopum Cicestrensem ministros iniquitatis armare adversus Ecclesiam, et Cantuariensis archiepiscopi sitire sanguinem, et id agere, ut ei nunquam reditus pateat. Nunquid timent ne feritas mansuescat, aut, ut a Cicerone usurpatum est (13*), ne refrigeat hasta Cæsaris, aut gladius hebetetur?

D Sed ego quod non plurimi fabulam puto. Neque enim tanti sacerdotes sapientes sunt, ut faciant mala, præsertim cum ipsi noverint, quoniam si iniquitas prævaluerit,

Pœna reversura est in caput ista suum.

(OVID. *A. Am.* I, 340.)

Neque enim eos latere potest quomodo de rhamno in regem sublimata ignis egressus est, qui devorat cedros Libani. Vale, et officiose saluta quos noveris salutandos, sed affectu præcipuo matrem. Impetra nobis orationum suffragia, ne nos a via sua patiat Dominus aberrare, sed pro beneplacito suo, sive per prospera, sive per adversa, triumphatis affectionibus carnis et vitii omnibus eo deducat et per-

trahat unde exsultantes, In eo, et in nobis despiciamus inferiora, et compatiamur miseris, qui modo circa sarcinulas Ecclesiæ et nostras diripiendas inutiliter occupantur.

EPISTOLA CLXXX.

AD MAGISTRUM RADULFUM NIGRUM.

(A. D. 1166.)

Magistro RADULFO Nigro, JOAN. Saresb.

Excusationem qua diuturnitatem silentii purgare studuistis, sicut probabilis est, ita probatam habeo et acceptam, sciens dilectioni vestræ nequaquam diligentiam defuisse, sed ipsi diligentiam non astitisse fortunam. Eo autem de diligentia clarius liquet, quod post diuturnam et odiosam mihi moram charitatis vestræ sedulitas ad instructionem meam compegit omnia, quæ ex opinione vestra vobis obesse poterunt vel prodesse. Et licet quædam eorum per alios ante cognoverim, nullus tamen sic speciatim universa peregit, et singula. Fuerunt autem omnia vera [al., bona] quæ audistis, licet plurima falsa esse non ambigam. Quid aliud sine salutis dispendio facere possum, quam quod ex testimonio conscientiam præscribit ratio, et ipsa officii mei necessitas inexorata compellit. Nonne cum ad domini regis curiam accessissem, in omni humilitate offerens quamcunque satisfactionem, jura permitterent, vel voluntas sua mihi iudicaret, honestate incolumi, exclusus sum a forma pacis, quæ tunc magistro Philippo oblata est et allata? Quidnam erat ulterius faciendum? Nunquid possessiones mihi pro lege Domini violenter et crudeliter ablata? quod secure protestor coram Domino qui, velit nolit mundus, judicaturus est causam istam, tam turpi erant commercio redimendæ, ut jurarem me observaturum consuetudines quas lex Domini condemnat, et omnem archiepiscopo meo obedientiam abjurarem? Possent hæc ad subversionem fidei meæ sufficere, sed tamen ulterius processum est in ea, quæ etiam ab adversariis honestius essent tacita quam expressa. Non utique in regem ista refundo, sed in eos qui se animum ejus plenius nosse dicebant, erantque, ut jactabant, interpretes voluntatis ejus. Ipse enim me audiente non dixit quod aut meam, aut ipsius dedecet honestatem, in eoque solo ipsum possum arguere, quod cum responsum flagitarem, de dispendio rerum et temporis conquerens, sic detorquebat verbum, ut tam majestati et honestati suæ quam meæ necessitati esset usquequaque inutile. Sciens ergo et prudens, pro instantia temporis ab eo diverti, ut innocentiam, necessitati et verecundiam meæ prospicerem, imo et causæ Domini; reversurus tamen Domino propitio, si quando, quod spero, mihi cum indemnitate conscientiam et sanæ recta apparuerit pacis via, alioquin, ante mihi mortem inferat temporalem pius Jesus, quam ipsum pro pace vel gratia hominis recuperanda scienter offendam.

Sed tu multas proponis difficultates; primo quod Ecclesia Anglorum in arcum pravum conversa calcaneum erigit adversus Dominum, et episcopi sub

A appellationis prætextu malitiam suam nituntur enolorare et evacuare sententiam, qua de sedis apostolicæ judicio emanavit. Sed profecto, si Dominus nobiscum est, imo quia per misericordiam suam nobiscum est, pro se patientibus et proscriptis; quia ei in causa ista ex conscientia nostra decrevimus famulari usque ad mortem, plures nobiscum sunt, quam cum illis, certumque est amodo quod episcopis imminet labor et dolor, nisi salubriori consilio acquiescentes, pacem Ecclesiæ, quam non prodendam, sed custodiendam susceperunt, citius studeant reformare. Rex in imperatore confidit, et in captione domini papæ, quam ei vaticinantur prophætæ Baal, falsa videntes et stulta, quia non loquuntur a Domino; sed ita Achab deceptum esse memineris, et dum speraret victoriam, hostium gladiis corruisse. Sapiens interim audiat a Catone:

In morte alterius spem tu tibi ponere noli, præsertim innocentis et Domini, cujus diem prævenire, vel voto, parricidii instar est; sed, Domino auctore, dominus papa prosperatur, et capto nuper Albano, sicut certissime constat, dilatati sunt gressus ejus. Cum econtra Teutonici tyranni et hæresiarchæ sui vias sepiat Deus quotidie spinis, et quod dissimulare non possunt, eorum minuantur vires, et evanescat auctoritas. Quod audistis de Siculo, falsissimum esse dicunt milites Remenses, qui stipendiarii ejus fuerunt anno integro, et pridie reversi sunt.

C Quod illi non evitantur, quos dominus Cantuariensis denunciavit excommunicatos, non tam ipsum lædit, quam eos qui eis communicant. Ipsi viderint qua conscientia communicent, et qui excommunicati sunt, qua innocentia aut negent, aut excusent crimina, quæ eis impinguntur. Ego scio quod neque in ferenda sententia præsens sui, neque de consilio meo, aut de conscientia lata est, et necdum, Domino teste, quosdam eorum, qui notati sunt, novi, nec, quod meminerim, vidi. Tentabo utique, ut consulitis, archiepiscopum flectere pro archidiacono Pictaviensi, si tamen intellexeritis, quod ad pacem Ecclesiæ possit proficere labor meus. Alioquin probrosum esset et turpe patrem circumvenire, et dominum. Sed nostis quod, cum hoc ab anno præterito egerimus, nec semel nobis responsum est ab archidiacono verbum unum. De itinere autem vestro quid consulam nescio, sed iter præcise dictarem, nisi quia non video quomodo a participio excommunicatorum possitis abstinere. Nam quod sententiam meruerunt, vobis aliquatenus, sed illis ex testimonio conscientiam plenius liquet. Eum, qui seminat discordias inter fratres detestetur anima Domini: quid ergo eum, qui cum Idumæo satellite persequitur sacerdotes, et tabernaculi Domini succendit vicum, et gladio principis in Leviticum ordinem debacchatur. In hoc ergo articulo consulite conscientiam, et aliquem religiosum et discretum arbitrum adhibete: et cum effuderitis cor vestrum in conspectu ejus, sequimini quod Dominus inspi-

rabit. Si vero vos ad curiam, suadentibus amicis contigerit proficisci, archidiacono, quem diligitis, et ego, quatenus permittit sinceritas charitatis, tota mente veneror et amplector; persuadete, ut juxta quod Propheta monet, reflectat oculos mentis ad suas et domini sui vias, et ponat cor super illas, et non amodo subjiciat ei mollia, sperans in incerto divitiarum et variis lenocinantis fortunæ blandimentis, memineritque, quod summis negatum est stare diu, et ante ruinam exaltatur cor. Nam quantumcumque dissimulet, novit sententiam pastoris, justa sit an injusta, timendam esse. Quid multa? si potest Loth esse in Sodomis, Joseph in aula Pharaonis, Chusai in colloquiis et consiliis Absalon, Abdias in obsequio Achab et consortio Jezabel, si Daniel in Babylone: illuc salubriter tibi et illis proficisceris, quibus persuadebis, ut custodiant innocentiam, et videant æquitatem, quoniam sunt reliquæ homini pacifico: et cum injusti simul dispereant, salus justorum expectatur a Domino, qui fidelis est in promissis, et electos suos supra id quod possunt, tentari non patitur, sed eis universa cooperantur in bonum. Iter et actus tuos dirigit Dominus.

EPISTOLA CLXXXI

AD EUNDEM.

(A. D. 1166.)

Magistro RADELFO Nigro.

Fides et devotio tua testimonium habent majus Joanne, quæ non verborum strepitu, sed operum exhibitione clarescunt. Nam et Jesus veritas, cujus utinam sic imitatores simus, sicut sumus et professores, attestationem operum Joannis testimonio præfert, non hoc quidem condemnans ut reprobum, sed id tanquam probabilius sui innocentia censuit præferendum. Siquidem opera cujusque testimonium perhibent de eo: et arbor, nec ex sui proceritate et robore, nec ex ramorum multitudinæ et venustate, nec ex ubertate foliorum, et condensitate, sed ex fructuum utilitate pensatur. Cum ergo tu nihil omiseris ex contingentibus, et fidei tuæ et devotionis fructus, etsi non pro voto, plane pro tempore præcesserit, et speretur: cur ad allegationes charitatis astruendæ oratio tua progreditur? Si eam vis esse fidelibus commendatam, acta agis; si infidelibus, nihil. Unus autem, et singulariter unus est, cui eam desidero commendari, sed non tam allegationum ornatu, et phantasmatibus dictionum, quam charitatis sinceritate et vitæ continentis, et affectuosæ orationis instantia, et quidem ex his locis tibi arbitrator provenisse, ut amico nostro Hugoni responderes id, quod etsi imperitis rerum videatur afferre dispendium, conscientiæ tamen et salutis procul dubio compendium adfert. Unde et stediis tuis congratulor, quem agnosco ex signis perspicuis in urbe garrula et ventosa, ut pace scholarium dictum sit, non tam inutilium argumentationem locos inquirere, quam virtutum. Nam qui argumentorum multiplices locos et sedes cre-

dit, et virtutum nullos, garrulus utique potest esse, et vanus, sed procul dubio non dialecticus, imo nec philosophus est. Ut tamen a generalibus ad specialia transeam, quod archidiaconi Pictaviensis, dum excommunicatus est, quidquid tibi offeratur, detrectas inire consortium, laudo, quod Dominum homini, temporalibus æterna prætulisti; sed, ut sine præjudicio loquar sententiæ verioris, et canonum reverentia salva sit, distinctionem in participatione cum excommunicatis censeo admittendam. Nam qui malitiæ eorum communicat, se ipsum quoque anathematis obligatione condemnat. Cæterum in his quatuor, quorum cautio specialis videtur, in osculo scilicet et mensa, oratione et salutatione, personarum et rerum multiplex, ut arbitrator, differentia attendenda est. Aliter enim hæc professionem perfectionis habentes, aliter imperfecti declinant, aliter qui necessitate urgentur, aliter expediti. Nam perfectus nulli unquam excommunicato communicat, nec ei in verbi commercio, quin ei denuntiet culpam, quare ipsum oporteat evitari: quanto magis ergo in mensa vel in ecclesia, et similibus? Unde Elisæus a rege Juda super exitu expeditionis conventus, et Joram rege Israel, quem venerat esse idololatram, respondit: *Vivit Dominus, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, nec attendissem quidem te, nec resperissem* (IV Reg. III).

Ecce quia propheta, in perfectionis gradu constitutus, ob alterius reverentiam, necessarium quod quærebatur, divinæ voluntatis, quamvis idololatræ culpa, ut oportuit, denunciata, revelavit arcanum. Naaman vero Syrus, etsi curatus a lepra, et verum Dominum agnoscens et conlitens, nullum perfectionis gradum assecutus, de sancta terra duorum burdonum onus deferens secum, ab eodem Elisæo obtinuit, ut ei orationibus Domini sui, quod ex necessitate officii cogebatur, liceret assistere, et Dei gratiam non demereri. Ait enim: *Quando ingrediatur dominus meus templum Remmon ut adoret, et illo innitente super manum meam, si adoravero cum eo in eodem loco, precor ut ignoscat mihi Dominus servo suo pro hac re* (IV Reg. v). Dixitque Elisæus: *Vade in pace* (ibid.). Patet hinc quatenus imperfectos urget interdum reverentia publicæ potestatis. Ex quibus quod tibi ausim suadere, colligo, ut si præfatus archidiaconus tuum vult habere consortium, accedas ad ipsum exploraturus quatenus apud ipsum possis proficere, et ei quod fides exigit, familiariter, et in aure denunties, ut meminerit se Christianum esse, et sententiam qua innodatus est vereatur, et præ omnibus mortalibus timeat illum, qui potest corpus et animam mittere in gehennam. Utinam cum rege, et tam isto, quam aliis omnibus excommunicatis sint aliqui viri timentes Dominum, qui eos familiariter et amice statuunt contra faciem suam, et revocent ab impietatibus suis. Quod si ille te, quia Christianus es, vocare destiterit, Christus, quem in te odit, dispendium hoc facil-

lime et felicissime, nisi merita tua præpediant, poterit compensare. Salus enim justorum a Domino est, qui protegit eos in tempore tribulationis.

EPISTOLA CLXXXII.

AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(A. D. 1166.)

Domino THOMÆ Cantuariensi.

Ea fere omnia quæ mihi vestra significavit dignatio, fama divulgante audieram, sed auctoritate nominis vestri facta sunt certiora; ea ergo non tanquam certa sed velut audita per litteras meas significavi domino Pictaviensi, adjectis iis quæ de Angliæ statu audieram, rogans attentius ut vobis super hæc consilium daret. Ex quo vero per litteras vestras certioratus sum, illico cum amicis vestris, de quorum sinceritate non dubito, adhibito magistro Philippo, contuli super negotio vestro, nulli tamen ostendens transmissarum vobis exempla litterarum. Et licet, ut præscripseratis, singularim convenerim amicos nostros, abbatem scilicet Sancti Remigii, et magistrum Fulconem et magistrum Radulfum, omnes tamen non modo in eundem sensum, sed fere in eadem verba convenerunt. In summa ergo nullus eorum inventus est, qui domini papæ consilio adversetur, omnesque unanimiter approbant consilium quod vobis dedit Nicolaus xenodochus Rothom., licet nec de litteris, nec de consilio ejus audierint aliquid. Attendenda enim est instantia temporis, conditio Ecclesiæ Romanæ, necessitas regni Anglici, periculum non modo sedis vestræ, sed commissarum vobis et ecclesiarum et animarum, quibus si vel occurrere, vel subvenire potueritis, vix tanti debetis facere animam vestram, ut non pro salute ipsius animæ, et liberatione Ecclesiæ naufragantis, accedatis ad colloquia persecutorum, et experiamini quid per humilitatem vestram dignetur efficere pius Jesus, qui post ascensionis suæ gloriam protestatus est, sicut in litteris invenitur authenticis, se adhuc paratum esse mori pro humilibus, et crucis ignominiam sustinere, præsertim cum illi qui vos persecuti sunt, et Christum in vobis, dicantur aliquantulum a regis gratia excidisse et in ea conditione versari, ut eos jam tædeat vitæ meæ. An verus sit, nescio, sed rumor apud nos publicus est, sive autem ita sit, sive non, certo certius est, quia procul dubio Christus triumphabit, et reddet unicuique non modo juxta opera sua, sed et voluntati consummatæ perfecti operis attribuet coronam.

Perfectorum amicorum, a quibus ego et magister Philippus non dissentimus, consilium est, ut si vos imperatrix vocaverit, ad ipsam ducente Rothomagensi archiepiscopo secure accedatis: et si ibi boni aliquid audieritis, agatis gratias Domino, et ita per omnia incedatis, ut modestia vestra omnibus innotesca. Si vero, quod absit! secus acciderit, redeunte præfato archiepiscopo in terram pergrinationis vestræ, cum honestate et securitate

A revertemini. De clericis vero ducendis, hoc consueverunt, ut non multitudinem ducatis, sed paucos, providos et discretos, si quos tamen habetis tales, quorum possitis inniti consilio, si opus fuerit, et sub prætextu eorum qui defuerint, si hoc necessitas exegerit, dilationem possitis commode impetrare. Ego autem me ad hoc opus non ingero, sed nec refugio quidem, si me decreveritis, itineris vestri, et laboris, et sortis fore consortem. Nam in omnes hujusmodi casus paratus sum, auctore Domino, pro fidelitate Ecclesiæ et vestra: si tamen placuerit ut vobis occurram, me tanti temporis spatium præmunite, ut ad locum et diem, quem præscripseritis, commode valeam pervenire. Nam

. . . in me mora non erit ulla,

(VIC.)

B licet multas domi pro tempore necessarias habeam occupationes, tum ex instantia abbatis mei, tum ex præsentia Gir. archidiaconi, quorum desideriis sicut vobis, deesse non possum.

EPISTOLA CLXXXIII.

AD EUNDEM.

(A. D. 1166.)

THOMÆ Cantuariensi, JOANNES Saresb.

Litteras, quas ad consolationem vestram et sublevationem Ecclesiæ, post longum tandem exsilium et proscriptionem vestri, et vestrorum omnium, vobis patri suo, filii Cantuariensis Ecclesiæ, fratres, et coepiscopi vestri nuper trans miserunt, diligentius relegens, nihil probabilius ex earum inspectione potui opinari, quam eas consilio Aehitophel, quem credibile est in perniciem fidelium ab inferis rediisse, per manum Doeth Idumæi, sitientis adhuc sanguinem sacerdotum, et quærentis, et insatiabiliter persequentis animam Christi, qui in electorum fide et charitate vivit, fuisse dictatas. Sic enim pervertunt omnia, ut cuius vel parum intelligenti perspicuum sit, mentem earum longe esse ab opinione communi. Sed a veritate longius distat: namque omnes blanditiæ, et exquisiti colores eo tendunt, ut sub appellationis prætextu jure videatur subvertendus esse viculus sacerdotum, Nobe, qui vertitur in latratum, significatque pastorum Ecclesiæ diligentem custodiam, ut post hanc conspurationem eorum quisquam in grege Domini audeat vigilare, et luporum imminantium, prædicationis officio propulsare furorem.

Ait Salomon in Proverbiis, quia *melior est finis orationis quam principium* (Eccle. vii); sed profecto finis hujus principio deterior est: si quidem in initio salutem optant, profitentur obedientiam, et utinam utrumque fideliter, ut contra prohibitionem Domini non loquantur bona cum proximo, et mala sint in cordibus eorum: subinde amaras, sed unde gratias agendum est Deo. Falsas, et quas captivus a piratis consuevit porrecto audire jugulo, subtexunt historias, quibus justificant causam impii, et dicunt bonum malum, et malum bonum, unde tandem per consequentiam rationis videantur in-

ferre: « Reus est mortis, qui contradicit Cæsari. » **A** Non Bibulo quidquam nuper, sed Cæsare gestum est: Nam bibulo gestum consule nil memini. (Suet. Cæs., 19.)

Qua autem impudentia dixerunt, et, ne verba in ventos evanescerent, scripserunt, quod omnibus falsum esse innotuit, « quia rex, » quem impatientissimum esse nullus ambigit, « gratum habet cum corripitur, et dulce putat obsequium cum monetur, ut corrigat si quid deliquerit in Dominum? — « Si quid, » inquit, ac si dubium sit eis illum deliquisse in Dominum, qui Ecclesie libertatem impugnat, avitas perversitates Evangelio Christi præfert et sanctionibus Patrum; et, ut de vobis taceam et clericis quos injuste proscripsit, qui mulierculas et p̄vulos in cunis innocentes omni solatio destitutos, non tam crudeli sententia quam insania compulsi exulare; qui schismatis furorem jam fere sopitum excitavit et roboravit, et resuscitata procella, quæ jam plurimum delumuerat navem apostolicam, quantum in ipso est, cum Christo submersit, imo et adhuc mergit. Quidam quæso ducunt in crimine, qui hoc esse innocentiam gloriantur? aut nunquid hæc probationibus indigent, quæ mundus agnovit, quæ in suis [doloribus et tormentis indesinenter sentit Ecclesia, quæ quotidianis rerum experimentis luce clarius patet. Sed, si corripit dulce putat obsequium, planum est eos amplioris esse perfidie, qui domium suum, cujus obsequio corpus devoverunt et animam, tam enormiter patiuntur errare.

B Dicunt hæc, sed qua conscientia, viderit Dominus et judicet. Dominum regem non quidem nunquam peccasse dicimus, sed semper paratum Domino satisfacere confidenter dicimus et prædicamus. Nunquid non facies meretricis facta est eis, et frons adamante durior, ut non erubescant confidenter, ut aiunt, prædicare innocentiam hominis, cujus malitiam et iniquitates novit, prædicat et detestatur Christianus orbis? Convenerunt eum, ut dicitur, episcopi London. et Hereford. quibus se, ut aiunt, ad omnem justitiam obtulit. Nonne episcopus Lond. ille est, qui primus in Anglia scidit Ecclesie unitatem, [quod omnes noverunt, et archiepiscopandi, quod plurimi suspicantur, ambitione tractus, totius **C** hujus discordie fomes inprimis exstitit, et incensor? Nonne stylus ipse convincit Achitophel et Doeck, quorum spiritu plenus est, in hac epistola expressisse, communicatis his quæ fingere potuit ex spiritu suo, qui neutro eorum in talibus, rerum experientia comprobatur inferior. Nam et loquela ejus ipsum manifestum facit. Nec curo de mendaciis quæ super introitu vestro interserere ausus est, quia præsens audivi, et vidi. Solus ille verbum electionis vestræ gratum non habuit, qui præ cæteris omnibus, quod ex multis claruit et claret indicis, ut in sedem vestram induceretur aspiravit: non tamen diu obloqui ausus est, aliis arguentibus ambitionem et impudentiam ejus. Quidquid ergo haberet animi, quem de conscientia, judicat Dominus, inprimis **D** eligentium fuit, et electioni factæ fere omnibus plus applausit. Quid dicam de Herefordiensi nisi quod aliquandiu, etsi non magni, stetit tamen alicujus nominis umbra, antequam sciretur quis esset: nunc autem sub obtentu ejus, qui litteratus creditur ab his qui litteras ignorant, aut ipsam, suam volunt impii militiam procurare, ut videatur consentaneum rationi quidquid litteratus, et antiquus dierum episcopus approbaverit. Ergo istis duobus respondere, vel sententiæ eorum acquiescere, est transire omnino in sententiam Londoniensis, ac si in Cæsarem computaretur et Bibulum. Ethici si quidem meministis.

A Non Bibulo quidquam nuper, sed Cæsare gestum est: Nam bibulo gestum consule nil memini.

(Suet. Cæs., 19.)

Qua autem impudentia dixerunt, et, ne verba in ventos evanescerent, scripserunt, quod omnibus falsum esse innotuit, « quia rex, » quem impatientissimum esse nullus ambigit, « gratum habet cum corripitur, et dulce putat obsequium cum monetur, ut corrigat si quid deliquerit in Dominum? — « Si quid, » inquit, ac si dubium sit eis illum deliquisse in Dominum, qui Ecclesie libertatem impugnat, avitas perversitates Evangelio Christi præfert et sanctionibus Patrum; et, ut de vobis taceam et clericis quos injuste proscripsit, qui mulierculas et p̄vulos in cunis innocentes omni solatio destitutos, non tam crudeli sententia quam insania compulsi exulare; qui schismatis furorem jam fere sopitum excitavit et roboravit, et resuscitata procella, quæ jam plurimum delumuerat navem apostolicam, quantum in ipso est, cum Christo submersit, imo et adhuc mergit. Quidam quæso ducunt in crimine, qui hoc esse innocentiam gloriantur? aut nunquid hæc probationibus indigent, quæ mundus agnovit, quæ in suis [doloribus et tormentis indesinenter sentit Ecclesia, quæ quotidianis rerum experimentis luce clarius patet. Sed, si corripit dulce putat obsequium, planum est eos amplioris esse perfidie, qui domium suum, cujus obsequio corpus devoverunt et animam, tam enormiter patiuntur errare.

C Sane impletum est in eis hodie propheticum illud: Quasi vulpes in deserto propheta tui Israel (Ezech. xiii), cum ad subversionem Ecclesie, qui prophetarum in ea locum tenent, dolositatis suæ multiplices laqueos texant, dulce salutationis præmittentes eloquium, devotam profitentes obedientiam, auxilium et consilium promittentes, ut transeuntes per nubeculas rationum, et verbis legitimis abutentes in dispendium legis, tandem inferant: Reus est mortis, crucifige, crucifige eum, neque nobis reservetis hunc, sed Barrabam! (Luc. xxiii.)

D Ecce quam salutem patri desiderant, qua fidei devotione debitam adimplent obedientiam, qua diligentia pacem inter regnum et sacerdotium cupiunt reformari. Et quidem hæc tam vobis, quam omnibus causam et historiam proscriptionis nostræ intelligentibus dicta esse non dubito ex abundantia, sed impietatis et doli, impudentiæ et falsitatis attendens cumulum, profecto nec animum nec calamum potui continere; nam et:

Si natura negat, facit indignatio verorum,
(JUVEN., 1, 79.)

adversus malitiam et impudentiam eorum, quorum

Omne in præcipiti vitium stetit,
(Id., ibid. 147.)

ut nequitie eorum vix aliquid possit addere, aut etiam excogitare, quamlibet subtilis, et in malis inveniendis arguta posteritas. Sed quid in his mo-

ror? Retribuat eis Deus, et plane, nisi veritas ipsa, quod possibile est, vertatur in falsitatem, retribuet abundantem facientibus et foventibus nequitiam istam. Vos autem, ut mihi visum est, litteris et malitiæ eorum prudentissime, et elegantissime respondistis, et argutias eorum diu excogitatas, et elaboratas, velut aranearum cassiculos, validissimis rationibus dissolvistis. Et licet grandiuscula sit epistola, quæ tamen necessaria sola exsequitur, vellem tamen hoc circa unum articulum, qui et verus et notus est, diligentius instituisse; scilicet, ut ostenderetis patientiam, quam diu in silentio habuistis, et sollicitudinem, quam paci reformandæ adhibuistis, regem sæpius cum omni humilitate revocando per litteras et nuntios domini papæ, per vestros, per matrem suam, cui credi debuisset, per episcopos transmarinos et cismarinos, per fratres Templi et Hospitalis, per regem et optimates regni Francorum, et tandem in propria persona accessistis ad colloquium ejus, et sustinuistis repulsam.

Cæterum, quia episcopi nostri scribunt, et confidenter prædicant eum ad omnem justitiam et debitam satisfactionem esse paratum, et etiam satisfacere volentem, si ratio exegerit; mihi et quibusdam aliis amicis vestris videtur consilium, ut evocetis episcopos, et nominatim illos qui litteras signaverunt, et Saresberiensem qui de injusta suspensione conquirerit, et Wigorniensem qui est principium generationis vestræ in Domino, et si qui alii sunt, quorum utilem credatis esse præsentiam, et experiamini an fida sit testificatio, prædicatio, et scriptura eorum. Vocati autem in virtute obedientiæ fortasse non venient, licet inobedientiam nulla unquam appellatio tuetur. Sed causa vestra liquidior erit, si falsitas et malitia eorum fuerit revelata. Non tamen arbitror omnes episcopos, sicut nec personas in diocesis constitutas, quas fallax claudit inscriptio, huic malitiæ consentire, cum certum sit, aut saltem videatur esse probabile, in tanta ecclesia xviii episcopatum adhuc inveniri vel illos x, quorum contempatione interim Dominus insulæ parci, ne cum sororibus suis, quarum imitatur luxuriam et impietatem, funditus deleatur. Licet enim aliqui plus justo taceant, et quacunque consideratione dissimulent: credo tamen aliquos in episcopis, et multas personas de puritate fidei et conscientia bonorum operum sperare et expectare regnum Dei. Nam et Joseph fidelis inventus est in domo Pharaonis, Loth justus mansit in Sodomis, Chusai in consiliis Absalon utiliter versatus est, Daniel innocenter præfuit in Babylone, Abdias in consortio Achab et Jezabel, dissimulans cum dolore, quæ emendare non poterat. Prophetas Domini in atriis latitantes salubriter exhibens, clementiam Dei et gratiam prophetiæ patientia longa promeruit.

Unde commodum arbitror, ut si chaos quod inter nos, et patriam nostram firmatum est, permiserit, hanc epistolam vestram ad singulos episcopos et celebriores ecclesias transmittatis, ut nutantium

firmetis fidem, et omnium provocetis affectum, crebris etiam scriptitationibus singulos episcopos in spiritu mansuetudinis et lenitatis sollicitetis, ut redeant ad cor et meminertur conditionis suæ: et in omnibus promoveatis, ne quid vestrum arrogantiae aut immoderationis præterdat imaginem. Ad hæc accepi ab his qui Herefordensem episcopum se familiariter nosse dicunt, quod dum versaretur in scholis, laudis avarus erat, et tantus amator gloriæ, quantus pecuniæ videbatur esse contemptor. Putatur itaque quod nihil illum magis movere posset, quam si eum magistri scholarum et viri religiosi, utpote prior Sancti Victoris et similes, quos in Gallia familiares habuerat, socordiam ejus, qui sperabatur redempturus Israel, suis litteris excitarent et animarent, ut nunc ostendat episcopum, quem in scholas depingere consuevit, at a se propellens vitia quæ in aliis arguebat, amissam redimat famam. Idem etiam de Wigornienso consulitur, ego tamen nec de ipsis bene spero, nec de rege Francorum, quod, sicut cætera, in aure dictum sit, cum ad supremæ necessitatis articulum ventum fuerit, præsumo supra modum, nec de Ecclesia Romana, cujus mores et necessitates nobis innotuerunt, multum confido. Utique dominus papa vir sanctus et justus est, et dominum Albertum, ut a plerisque dicitur, imitatore habet, sed ejus sunt tot et tantæ necessitates, tanta aviditas et improbitas Romanorum, ut interdum utatur licentia potestatis, procuretque, ex dispensatione, quod reipublicæ dicitur expedire, etsi non expediat religioni. Timeo ergo ne appellationis diem oporteat expectari, et cum eo ventum fuerit, ne, qui diligunt munera, sequantur retributiones: vereor enim angustias temporis, et circumstantias nostras, et aliorum. Nostris, imo Christi et Ecclesiæ adversariis, decretum est ut nos vulnerent et confodiant spoliis nostris, quibus si interim vexatio data fuerit ad intellectum, fortasse proniores erunt, metu laborum et sumptuum, ad pacem reformandam sibi et nobis. Nam hoc ipsum malitiam eorum et audaciam nutrit, quod nobis solis laborantibus, illi in opulentia et voluptatibus suis hactenus quieverunt. Et quia humanum nobis deest auxilium, tota mentis intentione confugiamus ad Dominum, ut a præsentibus et imminentibus malis expediat, et scuto miserationis suæ circumdet nos veritas ejus.

EPISTOLA CLXXXIV.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1167.)

Domino BARTHOLOMÆO Exoniensi episcopo, JOAN. Sares.

Multa quidem scribenda essent, sed angustia temporis et necessariorum tumultus occupationum cogunt, ut ea perstringam potius quam exponam. Recepi nuper, auctore Domino, fratrem meum benignitati et liberalitati vestræ congratulantem in plurimis, et me præter plurimam, quam habebam ad vos, devotionem, longe devotiorem fecit, et ma-

gis obnoxium. In ipsius vero adventu cuiusdam amicissimi nostri recepi litteras, quibus me voluit præmunire, et vos, si fieri posset, per me, quod rex præcepit per Jocel. de Ballolio, et quosdam alios ministros pietatis suæ, vos et dominum Wigornensem sic habendos in omnibus et tractandos, ut capitales inimicos regni, et publicæ salutis hostes. Utinam vanus sit timor meus! Sed quidquid episcopi in appellatoriis suis papæ de eo scripserint, quidquid prædicent de pietate et mansuetudine ejus, de justitia et affabilitate, de reverentia sacerdotii, nihil adeo impium est in Deum, in homines inhumanum, quod Franci et Latini de eo facilius non credant: unde plurimum mirantur et stupent omnes qui audiunt, qua conscientia, qua impudentia, qua fronte ansi fuistis asserere, scribere et episcopalis auctoritatis characteribus confirmare innocentiam hominis, cujus injustitiæ sunt omnium fabula, cujus supplantationes et violentias mundus agnovit: quomodo in subversionem justitiæ falsam dedit tot et tantorum Patrum venerabilis universitas pro malitia testimonium. Nam scripti vestri verba sunt hæc pro rege, cujus causam notarius vester justificare conatur, rex omnem promittit justitiam et eam factis implere paratus est, et dulce reputat obsequium, cum monetur, ut corrigat, si quid offenderit in Deum, nec solum satisfacere, sed et, si jus exigit, in hoc satisfacere paratus est. Et post pauca subjungit: « Eundem se judicio ecclesiæ in his quæ sunt Ecclesiæ, nec in modico subtrahentem, sed colla Christi Jugo subdentem. » Et paulo superius: « Dominum regem non quidem nunquam peccasse dicimus, sed Domino semper paratum satisfacere, et confidenter dicimus, et prædicamus. » O, inquit, quam sana, quam sancta prædicatio episcoporum Angliæ! quam sincerum et incorruptum pro libertate Ecclesiæ testimonium! quam vera est assertio sacerdotum, qui illud prædicant quod mimus aut histrio sine dispendio vœcunditiæ non loqueretur. Si fidem quam non habet desiderat scriba vester Londoniensis, et si qui ei consentiunt, exeundum est eis de orbe Latino, ne quoties hæc prædicaverint:

Quare peregrinum vicinia rauca reclamet,
(HORAT.)

et ne tantum adversus Ecclesiam pro consuetudinibus, imo pravitatibus, a vitis testimonium daret sapiens ille tabellio et facundus, etiam adversus populum testificator, inseruit scripto vestro: « Rex a Domino constitutus paci per omnia providet subjectorum, et ut hanc conservet, ecclesiis et commissis sibi populis, dignitates regibus ante se debitas et exhibitas sibi vult et exigit exhiberi. Quid hæc audiens Ecclesia Gallicana? » Ita, inquit, Dominus et Evangelii verba adjuvent eos a quibus et pro quibus hæc scripta sunt. Providet fortasse pacem omnibus, sed a longe, quia presentialiter omnia turbat. Dicunt episcopi, aut forsitan, ut verius dicatur, episcopus, quoniam pax est, et omnes

A econtra clamant, quia pax non est, sed amaritudo omnium amarissima.

Si vero non nisi debitas exigit consuetudines, sicut vester Demosthenes asserit, illis profecto debuerat esse contentus, quæ non sunt divinis legibus inimicæ, quæ bonis moribus non adversantur, quæ sacerdotium non debonestant, quæ periculum non ingerunt animarum, quæ matris Ecclesiæ, de cujus manu suscepit gladium ad ipsam tuendam, et injurias propulsandas, non subruunt libertatem, sed in votis ipsius omnia contraria sunt, sicut Scriptura ejus, sanctorum Patrum auctoritate, et summi pontificis ore damnata testatur, et quotidianæ querelæ cleri et populi: et timeo ne pontifices ipsi contra scripta sua venire cogantur, et deprædicare quod prædicant, et quam modo damnant, justificare causam, et quam justificant condemnare. Signata est attestatio eorum omnium quidem concepta nomine, sed trium duntaxat episcoporum roborata sigillis, archisynagoga videlicet Londinensis et domini et amici mei, cui interim parco, episcopi Wintonensis et æque doctrina et eloquio pollentis, veteris quidem scholastici, sed novissimi episcopi Herefordensis, quorum præminebat auctoritas, si non opinioni bonæ consensus, iniquitatis, et manifestæ falsitatis attestatio, scripto utrumque, et sigillorum munimine convincente præjudicaret. Alii interim quos libelli concludit inscriptio, mitius arguuntur, quia non facile credi potest, ut tot sapientes convenerint, tot contulerint religiosi in frandem divinæ legis et canonum, et in perniciem Ecclesiæ conscripserint, unde convalescat et prævaleat usquequaque iniquitas, et justitia opprimatur. Sed ut audio, omnes illi scripto præstiterunt auctoritatem: quod si ante viderant, impiissimum fuit tantæ iniquitati testimonium perhibere: si non viderunt, stultissimum alienæ iniquitati suorum impositione characterum præstare auctoritatem.

Sed quid in re conspicua, cum ex necessitate plura dicenda sint, protendo sermonem? Nam pagina illa, etsi vestrorum cessaret opera, nostrorum tamen diligentia ad Romanum deferret pontificem, qui et mores illius quem justificatis ex multis novit indicis, et facile deprehendet qua sinceritate episcoporum concepta sit hæc attestatio, quæ fuerit intentio scribæ vestri, qui quoniam, Domino aliter disponente, quod ambiebat esse non valuit, Cantuariensis archiepiscopus, in Anglicana Ecclesia de consensu, consilio et auctoritate eorum, qui Christum persequuntur, factus est archisynagogus. Scripsit ei nuper dominus rex per Radulphum Dicitensem archidiaconum suum, quod se totum regnum suum et causam, quæ inter eum et Ecclesiam vertitur, ipsius tanquam patris et fidelissimi amici, committit arbitrio, et præcipit, ut ani officiales ei in omnibus usquequaque obediant. Si quid ergo vobis, vel ecclesiæ vestræ, aut domino Wigornensi incubuerit, illum faciat conveniri, ut pro vobis et Ecclesia Dei commoneat re-

gem, qui, sicut in illa nobili epistola sua, quæ jam provincias et regna circuit, testatus est: Dulce putat obsequium, cum admonetur, ut corrigat si quid deliquerit in Dominum. Nam qui deliquit in proximum, in Dominum quoque deliquit; et sponsum exhonorat Christum, quicumque inhonorat Ecclesiam sponsam ejus. Sunt enim corpus unum, imo et spiritus unus, et, quod amplius est, collatione gratiæ quodammodo sunt Deus unus, dum admirabili commercio illa, quæ carnis sunt ex natura primitiva Domino impertit, ut ab eo plenitudinem diviniæ naturæ recipiat, et oleo exultationis quadam ratione consortii abundet ab illo, et effluat tota. Primitivam naturam dixerim ne abusionis inveteratus mos natura reputetur, juxta quem omnes sumus natura filii iræ, non quod in ea conditi sumus, sed quia in eam degeneravimus. Nam ut ait orator, usus altera natura est, a quo difficillimum est avelli. Nec tamen archisynagogum ideo conveniendum censeo, quia multum sperem vos ipsius patrocinio posse proficere, sed ut veritas amplius elucescat, et ut in verbis mendacii, quod Spiritus sanctus inhihet per prophetam, ulterius nemo confidat.

Ut paucis concludam quod sentio, aut Scriptura quæ solvi non potest, fallax et falsa est, et veritas Dei a se ipsa degenerat, aut in laqueis suis comprehenduntur iniqui, et qui fratri foveam parat, ipse incidet in eam prior. Christe, te ipsum convenio, te, qui indelicens veritas es, appello, in extremo die judicii tuum, si ratio permiserit, redarguturus mendacium, nisi quo judicio quis judicaverit, judicetur et mensuram condignam recipiat pro mensura. Certe spiritus sapientiæ est, qui loquitur: *Quia per quæ peccavit quis, per hæc et punietur* (Sap. xi). Homicida primus Cain occisus est. Pharo dum submersionem moliebatur, submersus est. Adonibesech quoque vicissitudinis hujus expertus est legem. Cham dum servitute alii affectabat indicere, perpetua servitute damnatur. Sic et Judas traditor, qui Dominum procuravit suspendendum, laqueo suspendii vitam finisse dignoscitur. Et in omni gente et ætate, si quis divine dispensationis animadvertat historiam, plane cognoscet semper esse conformitatem quendam culpæ et pænæ. Quod loquor experimur et nos, agnoscimus justum flagellum culparum conscii, expectantes, sed non desiderantes, ut in proximo virga corripientis retorqueatur in tortores et adversarios nostros. Mallet enim quod adversarii nostri resipiscerent et redirent ut filii, quam ut, quod eis imminet, torqueantur ut servi. Nam talium genus non nisi suppliciis emendatur. Scribit Ezechiel, et verum est, quia qualis consultor, talis et propheta ejus est, et a facie Domini spiritus mendax egreditur adhuc, ut sit in ore omnium prophetarum Achab et similium regum. Sic et rex Anglorum, ut dicunt qui appellatorias archisynagogi audierant, episcopos sibi conformes habet, qui, ut de

aliis scriptum est, docuerunt linguam suam loqui mendacium, et ut inique agerent, laboraverunt, sollicitat alios ut subvertat, et eum alii sollicitando subvertunt. Quam gloriosam, quam catholicam, quam piam epistolam Coloniensi schismatico nuper miserit, ex rescripto ejus, quod vobis mittitur, potestis conjicere, ut pateat omnibus quam verum sit, quod de pietate et justitia regis vestri tanta confidentia prædicatur.

Ad ipsum quoque nuper venerunt ex parte domini de Monteferrandi vani illusores, abbas scilicet Clusinus, et electus Hipporiensis, postulantes unam filiarum regis filio marchionis, constantissime repromittentes, quia Cantuariensem archiepiscopum deponi facient dummodo filiam petitam obtineant. Rex sub hac spe direxit nuntios suos cum illis, Joannem scilicet Cumin, R. de Tamewurda, et Joannem de Oxenford, in quem depositionis a decanatu est lata sententia, et summi pontificis auctoritate et scripto roborata. Scriptum vero est pence Cantuariensem archiepiscopum primatem Angliæ, et apostolicæ sedis legatum, cuius sententiam, quam tulit in deprædatores Cantuariensis Ecclesiæ et regis consiliarios, dominus papa ratam habuit et confirmavit, et ab episcopis cismarinis et transmarinis præcepit observari. Ei namque et legatio data est, et primatus totius Angliæ confirmatus. Scripsit super hæc Londoniensi et vobis omnibus, et credo quod idem Londoniensi jam recepit litteras legationis vobis omnibus ostendas.

Præterea memoratus archiepiscopus et legatus apostolica auctoritate excommunicavit et excommunicari jussit omnes qui portus observant, ut impediunt appellantes vel appellatos, aut ex pia devotionis causa tendentes ad apostolorum limina, vel ad ipsum qui vices apostolicas habet et agit. Præcepit etiam, ut hanc sententiam ejus faciant omnes episcopi per suas dioceses publicari. Licet autem appellationem, quam adversus eum fecerunt episcopi, nullius credat esse momenti, tamen oportebat, ut qui eam aliquas vires habere opinantur, utpote rex, episcopi et proceres, ponentes prudentiam carnis brachium suum, omnia ad archiepiscopum pertinentia, in eodem statu esse permitterent, quia nihil innovari debet appellatione pendente. Postea vero de mandato regis captus est Willelmus capellanus, et alii clerici, ut de laicis taceatur et Ecclesiæ possessionibus ablatis, atrociter tractati sunt. Unde et archiepiscopus regem ipsum denunciavit domino papæ in canonem incidisse, et factio suo esse excommunicatum, nisi forte sedes apostolica leges ecclesiasticas censeat civilibus comparandas, quæ, sicut ait Anacharsis Scytha, telis aranearum conferuntur, retinentibus quidem muscas, sed transmittentibus volatilibus grandiora. Præceperat autem papa, ut Bituricensis, Rothomagensis, Turonensis, et Burdegalensis, et Eboracensis observent, et in suis provinciis faciant ob-

servari sententiam, quam Cantuariensis archiepiscopus sedis apostolicæ legatus ferret in malefactores Cantuariensis Ecclesiæ et suos. Hoc tamen adjecit in litteris illis, quia non dat mandatum ut personam regis excommunicet, sed nec prohibet quidem, quia cum potestate sua privare non debet, præsertim cum idem rex patientia Ecclesiæ abutatur in multis.

Præcepit etiam sub anathemate, ut omnes qui de mandato regis, clericorum archiepiscopi redditus receperint, et bona omnia cum integritate eisdem restituant quibus ablata sunt; quia rex, qui in causa prædonis versatur, nulli potest præstare auctoritatem. Egi satis apud Cantuariensem ne litteræ istæ procederent: sed consilium prævaluit aliorum suadentium, ut dum dominus papa superest, cujus mortem rex desiderare dignoscitur, sibi indulto privilegio, et beneficiis utatur, præsertim cum ad patientiam ejus semper crudescat inhumanitas et inmanitas regis.

Cæterum, si ad vos mandata hæc pervenerint, nullum occasione eorum, quæ nobis ablata sunt, apud vos periculum timeatis, quia quidquid de rebus nostris flet ad beneplacitum vestrum, nos illud, auctore Domino, ratum et gratum habebimus. Personatus enim retinentes, et jura, mobilium jacturam non magni facimus, dum proficiat vobis. Excusavimus innocentiam vestram apud dominum Cantuariensem et satis excusata est, ut nulli suadenti contrarium fidem habeatis. Præmetitur, et timet pericula vestra, ut vos malit cum aliis exulare Domino, quam inutiliter, et probrose conteri mundo.

Vos utramque partem ponderate, et de consilio ejus et nostro, semper sequimini meliora, id est quæ Domino, si innotuerint vobis, magis placita fuerint. Quod si et illud ambiguum est aut occultum, fides sequenda est, quia quod non est ex ea, peccatum est. Mittit ergo vobis litteras vocationis apostolica auctoritate, præcipiens in virtute obedientiæ, et in periculo ordinis vestri, ut infra quadraginta dies a susceptione earum, omni occasione et dilatione postposita, accedatis ad ipsum, audituri mandatum domini papæ et de necessitatibus Ecclesiæ tractaturi. Vos autem, si videritis vobis expedire, mandato quidem utemini; sin autem sic accipiatis de consensu mandantis, quasi mandatum non fuerit. Non enim vobis laqueum procuravimus, sicut alicui suorum negligens diligentia præparavit. Sed puero dedimus in mandatis ut magistro Baldwino archidiacono aut Roberto filio Ægidii fratri nostro tradat litteras, et postea si eas volueritis recipere vel videre, fiat pro beneplacito vestro. Hæc autem pro certo sciatis, quia nisi rex, Willelmum capellanum reddiderit, in caput ejus feretur sententia anathematis, nec ei amodo parceretur in aliquo, si talia attentare præsumpsit.

EPISTOLA CLXXXV.

AD MAGISTRUM GIRARDUM PUCELLE.

(A. D. 1166.)

Magist^ro GIRARDO PUCELLE.

Quod dilectioni vestræ respondeo tardius et rarius scribo, cum jam litteras vestras secundo recepim, facit intermeantium raritas, locorum distantia, et transituum difficultas nostralibus ignotorum: sed eo quidem magis fervet affectio, lingua silet impatientius, quo charitati succensæ per exhibitionem obsequiorum prodire non licet in publicum, et commercio verbi negatum est, mutuas in corda nostra more amicis usitato et jucundo trajicere sententias animorum. In hoc itaque malo aliquis usus est, dum per absentiam corporum magis invalescit integritas animorum, et amoris patientia mentem exulcerans, doloris sui dispendio, et usu exercitii sui in virtutis compendium proficit, et ex assuetudine dissidentium ad laborum tolerantiam roboratur. Malim tamen, et si prosit, hujus impatientiæ abesse usum, dum cohabitare possumus, et mutuis frui colloquiis, consilii instrui, et auxiliaribus officiis muniri et firmari in omnem casum. Sed quandoquidem dispositioni divinæ aliter visum est, prompta devotione ipsius pareamus arbitrio, cujus etsi possimus evitare sententiam, mutare consilium non valeamus, quo diligentibus sibi omnia cooperatur in bonum, et salubri dispensatione procurat, ut omnia cédant in usum sapientiæ.

Exposuistis mihi vestra, gratias ago, sed maximas. Quæsisistis consilium meum ministerio magistri Radulphi: respondeo quod desidero, quod spero de misericordia Domini, quia et citra operam meam vobis Deus salubria providebit, et utinam parvitas meæ officio, fraternitati vestræ dignetur erogare quod ad honorem vestrum conferat, expediat ad utilitates et proficiat ad salutem.

Dicam ergo quod sentio, ut ex conscientia nihil subtraham veritati, ea fide et devotione vobiscum agens, qua agendum didici cum amico, et qua dominis meis placere consuevi. Noveritis itaque, quia de recessu vestro variæ fuerunt sententiæ, multis accusantibus, excusantibus paucis transitum quem fecistis. Non enim noverat multitudo quid animi haberetis, quæ vos urgeret necessitas, quatenus vobis Romanus pontifex indulsisset, quid utilitatis ex hujus vestri dispensatione consilii, provenire possit Ecclesiæ. Verum intuentur schismatis crimen, malitiam eorum ad quos transistis, periculum communicandi excommunicatis ex justa causa et juste, et quem vident damnatorum contactibus immisceri, consentire quoque opinantur errori. Ego qui causam vestram et animum aliis quibusdam familiaris novi, in parte consentio multitudini, sed dissentio in parte magna. Nam quoad schismatis condemnationem, recte sentiunt, eo quod ab initio legis date, quanta sit malitia criminis hujus, constat, cum schismaticos primos, Core, Dathan et

Abiron, et sequaces eorum insueta hominum morte consumptos sacra Scriptura tradat; eorumque periculosissimus est convictus, nisi a crimine eorum sit manifestus vita et verbo dissensus. Unde in libro Numerorum—scienti etenim et docenti legem loquor—Moyses a fidelium cœtu Dathanias et Abyronitas ejiciens ait : *Recedite tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum* (Num. xvi). Sed nec sacrificiis talium culpa redimitur : quod patet ex eo capitulo legis ubi Chore thurificans divini ignis incendio vastatur.

Cæterum societas corporalis salutis dispendium non ingerit illis, qui ab impiis pietate dissentiant, et errores aliorum, tam operum dissimilitudine, quam verborum increpatione corripiunt. Sic in quarto Regum Eliseus regis Israel idololatriam detestatur, et ei oraculum prophetiæ non subtrahit, sed quis sit, quidve passurus ex merito palam loquitur, et proverbium nullum dicit. Sic itaque potestati defert, sic pro reverentia alterius respondet alteri, ut non religio jacturam faciat, sed zelus exprimat charitatem. Ait enim : *Quid mihi et tibi, rex Israel? vade ad prophetas patris tui et matris tuæ. Vivit Dominus, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, ne attendissem quidem te, nec respexissem* (IV Reg. iii). Eorum vero sacrificiis periculosissimo, et ut opinor, non sine salutis detrimento communicatur, quod ex canonum lectione plenius, ut nostis, patet. Nam et Naaman Syrus ministerio Elisei curatus a lepra, domini sui et regis Syriæ, publicis orationibus interesse non audet nisi venia impetrata, nisi onus dnorum burdonum, cui instet et sedeat, asportet in idolum de terra sancta, nisi prophetice orationibus hunc purget excessum, dicens : *Quando ingreditur dominus meus templum Remmon ut adoret, et illo innitente super manum meam, adoravero Deum verum in eodem loco, ora, quæso, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re* (IV Reg. v). Si ergo tantum timuit gentilis, ignarus legis, quantum timere debet philosophus Christianus, doctor legis? Porro qui inter tales veritatis assertor est, cultor justitiæ, divini præco judicii, aliorum non inquinatur tactu. Sic enim Lot Domino placet in Sodomis, Joseph in domo Pharaonis, Moyses inter Æthiopes, Cusai in consiliis Absalon, Abdias in consortio Achab et Jezabel, Daniel a Domino dirigitur et diligitur in Babylone.

Meum itaque consilium est et desiderium, ut inter schismaticos et hæreticos fidem prædicetis, et pacem, ea sapientia et moderatione, quæ prosit Ecclesiæ, pro cujus fortasse utilitate et salute personam vestram Dominus ad hos barbaros destinavit. Apostolus omnibus omnia factus est, ut lucrificat universos, et per infamiam et bonam famam, et quæcumque potest occasione, Christum annuntiat. Sic et vos, si potestis, apud imperatorem; quia potestis, apud Coloniensem annuntiate Christum. Non

A est enim, ut fraudulenta verborum astutia suum excusare nitantur errorem, redarguit eos conscientia sua, male de eis vobis respondet vestra, non dico quoad dispensationem vestram, sed quoad temeritatem eorum. Terra clamat adversus eos, et expectatur ut cœli propediem reveleat iniquitatem eorum. Licet enim nondum reveletur omnino, tamen jam enervari et exinaniri cœpit potestas eorum, et fastus evanescit in fumum. Quis enim similis erat Frederico in filiis hominum, antequam in tyrannum verteretur ex principe, et ex catholico imperatore schismaticus et hæreticus fieret? Non dico quod in articulis fidei, ne recte credatur, inducat errorem, sed quia in sinceritate ecclesiastici ordinis procedere non sinat veritatem. Ille sacerdotium scidit adversus Dominum, et a Domino acissuram sentit imperii. Sic et rex Anglorum, qui vicinis principibus terrorem incusserat, ex quo calcaneum erexit adversus Ecclesiam, et eam conatus est subicere servituti, ab inermibus hominibus expugnatur, ut adjacentium nationum opem rogatur implorare, et adversus Dominum intumescens, illico manifesta virium suarum et suorum sensit dispendia. Plurima, ut scripsistis, machinatur adhuc, sed profecto, aut Spiritus sanctus, quod nec profanus credit, fallax, et falsus est, aut convertetur dolus ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet (Psal. vii). In laqueis enim suis comprehenduntur iniqui, et qui fratri fovam

B parat, incidit in eam prior. An non meministis Scripturæ dicentis, quia : *Semper jurgia quærit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum?* (Prov. xvii.)

Misi litteras vestras domine Cantuariensi, sed quia nuntium vestrum ultra festum sancti Remigii non potui retinere, responsum ejus nondum acceperam. Certum quidem est quod officiositati vestræ plurimas habet gratias, quas et aget, auctore Domino, accepto tempore opportuno. Hoc autem de statu ipsius nobis indubitanter constat, quoniam pluris est quod in virtutibus et litteris acquisivit, quam quod ei regis et malignantium sibi extorsit improbitas. Confirmatus est ei de novo primatus, et archiepiscopo Eboracensi injunctum ut eum

D agnoscat primatem suum exhibitione obedientiæ. Idem est et legatus totius Angliæ excepto episcopatu Eboracensi, qui ideo interim huic nostræ jurisdictioni subtrahitur, quia archiepiscopus Eboracensis legatus est Scotiæ, nec solet Ecclesia Romana alicujus legati Ecclesiam tempore legationis indultæ, alteri legato subicere ratione legationis : sed nec subtrahit quidem, si alio jure subjecta est.

Quærit rex noster, ut Willelmus Papiensis, et alius cardinalis mittantur legati, sperans ut eorum hanc ad ipsius diffiniant voluntatem. Ipse vero, ut voluntas sua procedat, multis et magnis procuravit injuriis, et rapinis. Unde mihi commocum videretur ut, si fieri posset, Coloniensem induceretis, quatenus sub consilii specie et amoris, regem statu-

ret contra faciem suam, et causæ difficultates ostenderet. Quo enim jure, qua ratione, qua lege vel canone, cogetur Cantuariensis causam ingredi spoliatus post appellationem? nonne ei debent antea universa restitui, et pax integra reformari, et cætera quæ canones in hac parte diligentius explorati præscribunt? utique plusquam x millia marcarum ei et suis ablata sunt postea, nec citra restitutionem earum jure aliquo cogi potest, ut respondeat, etiam si quid competeret his quæ eum persequuntur. Campus hic orationis discretioni vestræ laudatè patet, ut, si fieri potest, quoniam rationes melius nostis, et per Colonienses persuadeatis, ut desistat ab injuriis et rapinis, et intentionis suæ in usus adversariorum non multiplicet exceptiones. Hoc ipsum nuper aggressus est episcopus Ciestrensis intinans regi, quod Cantuariensem juvaret plusquam aliquis hominum: quærenti modum respondit: « Quia causam ejus crebris, et eisdem multis et magnis justificatis injuriis, et justitiam vestram, si qua fuerat, suffocastis: datis ei etiam consilium et auxilium, aut meliores, aut de melioribus clericis, quos habebatis in terra vestra, quos cogitis ei coexulare, nec permittitis ut revertantur. » Motus est rex ad ista, et sollicitudinem suspiriis protestatus est, sed conceptæ indignationis vehementia non permittit ut saperet.

Ad hæc, quia regem Francorum amicum quandoque habuistis, et nescitis quid pariat ventura dies, consulerem ut eum aliquibus, aut placaretis, si recessu vestro offensus est, aut magis alliceretis monachulis, si in veteri amicitia perseverat. Nihil autem est unde ipsum adeo, et totam Gallicanam Ecclesiam, imo et Romanam, vobis conciliare possitis, quam si audierint vos, quod philosophum decet, imo Christianum, in utroque jure peritum, veritati quod debetis testimonium reddere, et honestati non opes Cresi nec aliquas præferre delicias. Si enim ethicus et ethnicus laudabiliter ad litterarum commendationem dixit, quia

..... tatis avarus
Haud temere est animus,

nonne philosophum doctorem honestatis, præconem Evangelii pudebit, si a mundana suppellectili opprimatur, quem gentilis poeta contempsit? Spero autem in Domino, quod devotioni vestræ dabit opportunitatem, ut vel in consiliis et in inquisitionibus, vel alio modo, prout expedire novit, possitis cum indemnitate vestra, in auribus principum, ad vestram et illorum salutem, pro veritate facere verbum, et spiritus patris vestri promovebit illud. Nec retardet vos, si in Ecclesia Romana videtis aliquis reprehensibile, qui meministis in Evangelio magistram esse fidelibus, ut non imitentur opera sedentium in cathedra Moysi, sed doctrinam eorum operibus impleant. Valeat, et mei semper memoris vestri, quam amicum decet, habeatis memoriam.

EPISTOLA CLXXXVI.

AD ABBATEM SANCTI EDMUNDI.

(A. D. 1166.)

Aboti Sancti Edmundi, JOANNES de Saresberia. Ciceronem in epistola ad Marcellum scripsisse meminimus, quia sapientis judicio refert plurimum cui quis obligetur, et honesti viri prægravatur animus, quoties eum, aut rei familiaris angustia, aut articulus temporis illi constituit debitorem, quem ratio honestatis aut morum titulus coli prohibet, et amari. Et hoc quidem, ut arbitror, eleganter, et vere dictum est, quod si fideliter exaudiat, nec a naturæ consortibus vinculum subtrahit charitatis, nec contemplatione naturalis consortii, erroris quoque participatione confœderat moribus dissidentes. Bene igitur cum his agitur, qui in ratione dati et accepti beneficii viris honestis solummodo obligantur, quorum, ut de testimonio conscientie loquar, unus ego sum, quem divina indignatio in diuturna procella tempestatis hujus emergentis ab Aquilone contra Ecclesiam non permisit esse, ex causa liberalitas mihi aut meis exhibitæ, multorum debitorem. Cum tamen ante obsequis et beneficiis promeruerim multos: si quidem jam exilii mei quartus agitur annus, et tertius proscriptionis, nec possum nisi de paucorum fide amicorum, vel pauca et parva ad animum reducere monumenta. Nam phrymi in Photini videntur incidisse sententiam, dicentis:

*Dat pœnas laudata fides, cum sustinet illos
 Quos fortuna premit. Fatis accede, deique,
 Et cole felices, miseros fuge, sidera terris
 Ut distant, ut flamma mari, sic utile recto.
 Nulla fides nunquam miseros elegit amicos.*

Hæc profecto est prudentia carnis, Domino procul dubio inimica, mendax, plena turpitudine, vitiorum mater et nutritrix. Et quoniam parens altrix virtutum et officiorum moderatrix philosophia, non modo fidelium, sed etiam gentilium verissimis et eruditissimis rationibus damnat et detestatur. Præscribit enim quoniam utile et honestum se prædicatione mutua circumscribunt, ut nihil unius admittat nomen, quod non et alterius exigat rationem. Hoc utriusque Testamenti astruit pagina, hoc consona voce matris ecclesiæ doctores prædicant, quoniam quæ inhonesta et turpia sunt, dispendium quidem salutis ingerunt, et nulla ratione possunt esse utilia. Quid enim proderit homini, si mundum lucretur universum, et animæ suæ detrimentum conquirat? Sed ad vocem hanc vulgares amici obsurdescunt, qui volunt beneficiis obligari, non obligare, qui fidem umbratilem (veram enim non habent) ponunt et deponunt ad arbitrium fortunæ, qui ut qualitercunque vivant, vivendi, quæ penes solam virtutem sunt, abjiciunt causas. Expertus hoc loquor, et paucis obnoxius, quibus utique tanto arctiori vinculo obligatus sum, quanto sinceritas fidei eorum probator ex perspicuis indiciis enitescit; sed in primis horum nobis merita vestra præcipuum de-

dere locum, et si illa discutiantur ad purum, jure et merito dixerim primum. Multa sunt enim et magna, et unde clarescunt, magis necessaria sępe, ut quorundam usus frequens, imo quotidianus est, gratiam jęgiter ad largientem cogant augeri, nihil ex-cidit a memoria; de universis et singulis gratias ago, reputans etiam illa mihi a vestra liberalitate esse exhibita, quę ex relatione nuntii mei, et ve-strarum testimonio litterarum voluistis et præcepi-sis meis usibus exhiberi. Nescio enim qua secreti dispensatione consilii amicus et socius meus magi-ster G. mandato vestro non paruit, subtrahens aut differens auxilium quod vestra dilectio necessitati meę et meorum decreverat exhibendum. Non enim facile crediderim quod ille præter meritum meum et contra opinionem omnium hoc fecerit, ut mihi nocent, sed aliqua dispensatione, cujus rationem ignoro, vestrum suspendit beneficium, sed devo-tionis meę ad vos, et gratiarum actionis nemo sus-pendet affectum. Gaudeo vero quod cum episcopi sub appellationis obtentu languorem Ecclesię quę, auctore Domino, convalescet in brevi, studuerunt protelare, vos, ut audio, tendiculas eorum eleganti veritatis et justitię compendio declinastis, ut nec poneretis cum iniquis portionem malitię, nec sit quod ante provincię præsidem vobis de jure debeat imputari. Illi scripserunt et prædicant quod rex dulce putat obsequium cum monetur ut corrigat si quid deliquerit in Dominum. Nunquid adeo excecati sunt ut eum dubitent hac Ecclesię vexatione, et inno-centum, ut de aliis taceam, parvulorum, et mulie-rum proscriptione delinquere; vel ita reprobi, ut dominum patientem, imo benigne audientem, et corripitoribus habentem gratias, nolint quod desiderat commovere, ut satisfaciatur Domino? In consilium illorum non veniat anima justi, quorum furor ma-ledictus est, quia pertinax est indignatio, quia dura, quęrentium duntaxat, ut quod male diu libuit, im-pone diutius liceat. Sed qui sperat in Domino non confundetur, et qui Dominum præ mundi potesta-tibus timerunt, non deficient omni bono. Valete.

EPISTOLA CLXXXVII.

AD NICOLAUM DE MONTE ROTHOMAGENSIS.

(A. D. 1166.)

Magistro NICOLAŌ de Monte Rothomagensi.

Quod tibi variis scribo, ex variis causis est, quas referre non oportet, tum quia plures earum tibi notę sunt, tum quia alias non expedit publicare. Nunc autem a scribendo nec manum nec animum potui cohibere, cum in adventu fratris nostri didicerim, quod ex liberalitatis tue indicio ei innotuit, quem ad me et meos affectum habeas. Quantas itaque possum de humanitate illi per manum R. de Lunacia exhibita, dilectioni tue gratias ago, quan-doque auctore Domino condignas acturus. Magni utique facio quod fecisti, sed eo majoris, quo fidem in hominibus, juxta prophetiam Evangelii, jam cha-rriorem esse perspicuum est: præsertim cum in ea aetate et gente editi simus, ubi sine spendio fidei

A vix aliquis fidem facit fidei suę. Certissimum nam-que argumentum fidei est contempta fides: et qui Domino promissam fidem ad arbitrium mundanę potestatis non facit irritam, convincitur infidelis. Si mihi non credis, operibus habe fidem, quę, ut ait Jesus, quem denuo crucifigunt, perhibent mori-bus testimonium certius et majus Joanne. Bene ta-men agitur cum nostratibus, et mitius tractatur ibi Jesus: si tamen vera est attestatio, quam in ap-pellatoris suis, quas dicunt, nuper ediderunt prin-cipes sacerdotum, prædicantes, scribentes, et ad majorem auctoritatem assertionis suę sigillis plu-ribus patentem Scripturam consignantes, quia do-minus rex « dulce putat obsequium, cum monetur ut corrigat si quid deliquerit in Deum, » ad formam justitię libentissime satisfactorus: « si quid deli-querit, » inquit malorum inexperti, et quibus nondum certum est eum contra Dominum in aliquo deliquisse, aut condigna satisfactione non purgassent. Bene, inquam, cum eis agitur, si prædi-cationi et attestationi eorum veritas subest. Sed quid si pariter, quod dominus papa dicit, et Eccle-sia Romana cognovit, in scripto quod illuc trans-missum est, mentiuntur! Non est de cętero, dilecte mi, quod querantur, quia hoc dulci, quod prædi-cant, correptionis obsequio a rege quidquid æquum et bonum fuerit, poterunt impetrare: non est de cętero quod eis quisquam compati debeat, qui tanta facilitate possunt procellam quamlibet in auram commutare. Sed nobis longe alia mens est, qui aliud experimur, et utinam prædicatio eorum in nobis impletur et illis interim prælegimus rapi-nam honorum sustinere in patientia, et expectare qui auferat iniquitatem a Jacob, et impietatem ab Israel, quam cum his qui convenerunt adversus Dominum et adversus Ecclesiam ejus conspirave-runt, iniquitatis ponere portionem, et divinę legi honorum temporalium foscucos anteferre. Sed finis chartulę sit et verbi, ut ubicunque locorum sim, me noveris tuum esse. Valete.

EPISTOLA CLXXXVIII.

AD MAGISTRUM GAUFRIDUM.

(A. D. 1166.)

Magistro GAUFRIDO.

D Expectabam in reditu nuntii mei ad consilium et auxilium contra fortunę sævientis injurias, litte-rarum tuarum solatio recreari, sed qua eas præter morem tuum, et contra spem meam dispensatione subtraxeris amico, diu exulanti et ex fidei causa proscripio, incertum est. Neque enim mihi facile persuaderi potest, quod vel calamum a scriptura-tione continueris, vel mandatum domini abbatis, quod ex litteris ejus ad te mihi innotuit, suspende-ris, ut mihi incommodares, sed ex necessitate et dispensatione, quę nec fidei notam ingerat, nec amicitię devenustet officium. Absit enim ut cito perperam sentiam de amico! Unum autem est, quod audio te esse tot et tantis de novo, et tibi et tuis ulliter negotiis implicatum, ut non modo am-

cis scribere nequeas, sed nec eorum litteras facile legere vel audire : unde et tibi parcius scribo, et ad quæ, si tamen id cordi fuerit, poteris leviter responderè. Licet autem omnino sileas, te tamen ut Cicero in Epistola ad Tironem de amico scribit, ubique et in omnibus habeo excusatum, ponens si quando desiteris ab officio, tibi opportunitatem detuisse, non animum. Hoc est autem quod facile poteris, cum, auctore Domino, opportunitas non negabitur volenti. Saluta domum tuam totam. Si quæsieris forte quid agatur in Francia, noveris quoniam ibi Dominus colitur, qui non de novo mortuus est; nec monachum induit, nec bonis suis renuntiavit, ut nec habeat de cætero unde pascat exules suos. Si de me, paucis respondeo, quia, Domino propitio,

Est bona librorum et provisæ frugis in annum Cœnia.

(HORAT., *Ep.* 1, 18, 109.)

Cætera Dominus ministrabit, qui sperantes in se non deserit, nec aliquid boni reservât deserentibus fidem, et simulatoribus fidei, et persecutoribus thesaurizat iram in diem furoris sui.

EPISTOLA CLXXXIX.

AD MAG. GIRARDUM PUCELLE

(A. D. 1166.)

Magistro GIRARDO PUCELLE.

Plenam devotione et eruditione nuper a vobis recepi epistolam, quam quo diligentius relego, eo societatis vestræ solatium nobis subtractum esse acerbim ingenisco. Cæterorum, cum tota epistola tum sui venustate, tum affectione et reverentia nominis vestri plurimum mereatur, illud præ cæteris placet quod in calce litterarum prudenter, et, ut spero, veraciter intulistis; vos dixisse, fecisse, scripsisse, perpenso tenore litterarum mearum, quidquid dici, scribi, et fieri oportebat. Mihi autem nunquam persuaderi potuit quod in tanto salutis discrimine aliquid ex contingentibus omitteretis, et sordidam divitiarum evanescentium commutationem pro anima recipiendo, non modo philosophantis nomen velletis amittere, sed (quod longe perniciosius est) abjicere conscientiam Christianam. Absit hoc, absit (dilectissimo) a discretione et honestate vestra; ut pro temporali emolumento ponatis cum schismaticis portionem, et quidquam de Hierichontino anathemate imprudentius et impudentius rapiatis, quod castris Domini exercituum in ruinam et perniciem convertatur! Et quidem ut sententiæ vestræ, imo catholicæ Ecclesiæ auctoritati consentiam, dum grana cum paleis, et boni malis admisti sunt, et in adiimplendis mandatis Moysi, et promovenda prædestinantis gratiæ dispositione laborat Jesus, anathema in melio Israel est, cujus occasione pereunt mihi: et qui præordinati sunt post triumphos gloriosius coronantur. Unde et navis Petri quasi Domino dormiente fluctibus variis sæpe

colliditur: sed quia de Christo vectore confidit, semper ad salutis enavigat portum.

Nec ambigitis quin et in medio vestri, Coloniensis Ecclesiæ dico, non tam lateat anathema, quasi aliquam Dei reverentiam et hominum verecundiam habens, quam insanit et sæviat adversus Deum et Ecclesiæ unitatem: præsertim cum toti mundo fere jam innouerit quantus contemptor Ecclesiæ semper, quantus incentor et auctor schismatis, ex quo potuit, fuit ille Coloniensis præsumptor Ecclesiæ. maximus inter locustas bestiæ, quarum potestas est in linguis et caudis earum. Defecerat enim schisma, pacem fuerat tyrannus vester Ecclesiæ redditurus, nisi eum Colonia etiam adhuc adversus Ecclesiam incitaret, ut pari voto non tam summi pontificis vitam, quam Petri dignitatem conentur extinguere, dicentes: « Alligemus justum, quoniam inutilis est nobis: scientiam viarum Dei nolumus, regem nescientes nisi Cæsarem (*Sap.* 11.) » Eo enim, ut aiunt, proposito in Italiam profecti sunt, ut Cremensam hæresiarcham intrudant in sedem Petri, et vicarium Christi aut comprehendant, aut ejiciant, aut occidant. Verumtamen oratio sine intermissione fit ab Ecclesia ad Deum pro eo, ut supra modum timere non debeat a duabus candis fumigantium titionum, Frederico et Reginaldo, qui ponentes carnem brachiam suam, sanctum Israel blasphemare non cessant. Profecto ubi humanum deest, divinum auxilium necessitatibus Ecclesiæ suffragatur. Nemo suum fraudulentis verborum excusatione tueatur errorem, voluptatibus suis nullus applaudat, quia Deus non irridetur, qui non secundum visionem judicat oculorum: nec auditum aurium sequitur, sed in æquitate judicabit orbem terrarum, et pro mansuetis condemnans impios, potentiores potentius punit, et pervertitur cum perversis. Inde est, quod affectuosius peto, quatenus instantius agatis quod agitis, dicendo, scribendo, faciendo, quod ad evacuationem schismatis per collatam vobis sapientiam a Domino cognoveritis pertinere, ut et conscientia sit tutior apud Deum, et apud proximum fama plenissime convalescat.

De cætero (ut ex conscientia loquar) de Cantuariensi et suis injustam concepisti suspicionem, quia (quantum perpendere potui) et de illo et de illis plenam in charitate debetis obtinere fiduciam. Non ergo illis imputetis indignationem regis Francorum, sed vobis, qui sine conscientia ejus recessistis, ut conqueritur, ipso prope transitum vestrum existente ad duas leugas. Eoque magis motus est, quod cum vos habuerit familiarissimum, sic transitis quasi ad æmulos regni Francorum, et nominatim ad schismaticum Coloniensem, qui non modo Ecclesiam Dei persequitur, sed et ipsum, ut audit, impudenti scurrilitate verborum consuevit regulum appellare: sed, cum vobis id cordi fuerit, benignitatem Christianissimi principis vobis ulacabilem fore non dubito.

EPISTOLA CX

AD MAG. WALTERUM DE INSULA.

(A. D. 1166.)

Magistro GUALTERO de Insula.

Promeruerat quidem humanitatis vestræ sedulitas, et exhibitio promptissimæ liberalitatis, ut omnem vobis aut vestris obsequendi opportunitatem grate arriperem: et si alio modo nequeam, saltem devotionis meæ sinceritatem salutationis iudicio protestarer. Nullus enim nostratum est, cui, cum omnes rerum circumstantias diligentius metiar, me recolam amplius debitorem. Unde silentium meum merito fuerat arguendum, nisi multarum et probabiliū rationum suffragio purgaretur: quas utique jure præterderem accusanti, si nimirum non constaret inter vos et nos chaos magnum: esse firmatum: ita ut nobis impossibile, vobis autem difficile sit ad amicos transire vel mittere. Inimicus homo hoc fecit, et in Idumæa zizaniorum sementem non cessat spargere: et jugi laborat instantia, ut angelos præsidēs ecclesiarum evellat a laude Dei. Quasi vulpes in deserto prophetæ ejus qui sequuntur spiritum suum et nihil vident. Hi sunt qui charissimum Dominum suum, magnum principem, subvertere conati sunt, mansuetudinem ejus succedentes felle malitiæ, et rationis aciem extinguentes consiliis toxicatis. Eripiat eum Deus de manibus eorum, et subjiciat sibi ut principatus ejus et Deo placitus sit, et quietus, et jucundus gerenti, et ecclesiis quarum patronus est, et populis lætus esse valeat et fructuosus. Scio utique quia, si redierit ad cor, placabit Dominum suum sponsum Ecclesiæ satisfactione condigna, et a cruore innocentum potestatis suæ gladium revocabit, ut ei propitiatur Deus, et non exquirat sanguinem eorum ab ipso et domo ejus. Si exsules et proscriptos Dei contemnit, quia pauperes sunt, neminerit quia talium patronus est Christus. Ad ulciscendum pauperis Nabuthæ sanguinem delevit Deus domum, Achab et Jezabel. Saul, quia, consulente et procurante Doeg Idumæo custode mulorum, gladio regni, qui ad sacerdotii tuitionem regi commissus est, sacerdotes appellit, et Nobem vicum eorum delevit, in se provocavit gladium Dei, quo et ipse et domus ejus Allophylorum ministerio irreparabiliter deleti sunt, generi suo relinquentes titulum hæreditatis, quo ad Gabaonitarum precem, quorum gentem inter sacerdotes Doeg, regiæ indignationis minister, affixerat, patibulo legatur affixum. Et adhuc respicit Deus in orationem humilium, et non spernit preces eorum (Psal. ci). Qua spe ducti proscripti pauperes orant, et Deo, pro quo patientur, auctore, jugiter orant, ut serenissimus dominus rex condignos fructus poenitentiae faciat, et iram declinet imminentem.

Interim dispensationem Domini æquanimitè toleramus, certi quod nihil nobis nocere poterit, si boni, id est divini legis æmulatores fuerimus. Non enim ut criminiosi patimur, quod publice notum est, nisi

A his qui laborant ut non sapiant quæ Dei sunt, sed affligimur ut Christiani. In quo et te, dilectissime, nos gaudemus habere consortem: non quidem tuo (quod nefas esset) insultantes reiecti, sed congratulantes virtuti. Nam et tu fidei tuæ fecisti fidem, et temporalium jacturam contempsisti, dum sectareris honestatem, et satisfaceres charitati. Quid, dilecte mi, obstupescis? quid mussitas? quid lucernam niteris obfuscare? crimen tuum mundo innotuit: omnes de te unam sententiam ferunt: et ne te diutius protraham, evangelicum implesti vtrum, pro fratre animam ponens, dum te pro justitia maluisti condemnari, quam alium, cui virtus obedientiæ reputanda videbatur, in crimine, si verum fateretur, accusari, sed nec ille (ut vulgo dicitur) fidem et obedientiam ausus est profiteri, nec tu, quod gaudenter amplector, dimitti dignatus es fidei et obedientiæ titulum.

Cum ergo gratis virtus fidei sit in te posita, aut potius probata per homines, nunquid perfidia prævaricatorum, et calumniatorum iniquitas non condemnabitur apud Deum? Deus mihi testis est quoniam doleo Christi regis sigillum esse subtractum. Sed eodem iudice fateor, quia malo te in hac conditione versari, quam illud perfidia aut etiam quæcunque nota turpitudinis redemisse. Sit ergo nunc, amice Dei, qui meus a multis diebus fuisti, consolatio tua, quæ me et mihi coexulantiæ est, innocentis conscientiæ testimonium, quæ nihil in vita potest esse jucundius. Si quidem ille

. iudice nemo nocens absolvitur.

(JUVEN. XII, 5.)

quæ et vermem immortalem et ignem inexstinguibilem parit: aut ut verius dixerim, perenniter fovet. Non enim conscientiæ, sed culpæ est partus iste, quem semper a te Deus faciat alienum. Si de me quæris, sano et incolumi, suffragari negotiatio litterarum, expectanti-misericordiam Domini in affluentia illorum: quæ natura deposcit, aut conventium mores. Coexultat mihi frater meus mecum ad omne tuum in Domino promptus obsequium. Cum autem ad præsens aliud nequeamus, salutationis et devotionis munus offerimus, per te dicentes salutem quibus noveris expedire, et nominatim clericis aulæ, qui nec ex nomine excommunicati sunt, nec excommunicatorum participatione.

EPISTOLA CXCI.

AD THOMAM CANT. ARCHIEP.

(A. D. 1166.)

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo, Joannes de Saresberia.

Proposueram paternitati vestræ non scribere, quia scripti vestri vicissitudo mihi negata est. Verum tamen circumspeditionis vestræ prudentiam attendens magis approbo vestræ considerationis hæc non scribendo industriam, quam quasi amicam quamdam in scribendo dispensationem. Facto enim magis quam scripto, rebus magis quam verbis.

beneficio magis quam suaviloquio, filii ad obsequia paterna sunt invitandi. Siquidem secundum leges sæculi, obsequiis paternis filii sunt deliniendi, non obligatoriis pactionibus astringendi. Visis autem litteris, quas regi Angliæ, et quas suffraganeis vestris direxistis, exsultavi gaudio magno pro fervore et justo zelo tuo pro Ecclesia Dei, quo inardescitis: quod saltem in hoc periculoso tempore aliquis invenitur, qui pro injuriis Ecclesiæ, pro membris Christi, quæ ipse glorioso sanguine suo redemit, in servos nequitiae, in hostes veritatis, in persecutores Christiani nominis ferrum cum beato Petro pro nomine Christi stringere non dubitat. Laudo zelum et propositum, laudo aeveritatis vestrae et discretionis censuram, quam adversus improbos mores exercetis. Sed attendo quod scriptum est: *Capite languecente, cætera membra redduntur languida.* Atteq̄ suffraganeos vestros qui defecerunt in die belli, imò erexerunt cervicem inobedientiae, et se adversarios statuerunt. Quid igitur solus faciet, qui non habet sublevantem, neque cooperatorem? Si tamen Dominus pro nobis, nemo proficiat contra vos. Ipse enim reprobabit cogitationes et machinationes injustas episcoporum Angliæ, et dissipabit consilia principis.

Scripsit autem rex Angliæ domino Coloniensi, Henricum Pisanum et Willelmum Papiensem in Franciam venturos ad novas exactiones faciendas, ut undiq̄ corradant et contrahant, unde papa Alexander in urbe sustentetur. Alter, ut nostis, levus est et mutabilis, alter dolosus et fraudulentus, uterque cupidus et avarus: et ideo de facili muneribus cægabunt eos, et ad omnem injustitiam incurvabunt. Audito eorum detestando adventu, statim vehementer formidare cœpi præsentiam eorum causæ vestrae multum nocituram: et ne vestro ac vestrorum sanguine gratiam regis Angliæ redimere non erubescant. Hoc itaque consulo, ut per regem Francorum et per Cistercienses circa hunc articulum ita præveniantur, ut, etiamsi velint, in hac parte non possint perverse agere. Confidite tamen in justitia vestra: et bona fides in spe certa vos loveat. Papa enim Alexander indubitanter obtinet. Rilius enim Siculi, in paterno regno confirmatus, ei, ad omnem nutum assiatet. Et vindicta Dei manifeste deservit in medio principum Alemanniæ. Conspiraverunt nunc multi principum contra ducem Saxoniae. Quod tamen imperator pacificare contendit. Coloniensis etiam in partem adversariorum cedit, deficiens a societate, quam cum duce contraxerat. Sed et Coloniensis, cum convocatis militibus, accinctus esset ad eundem Italiam, arreptus est duplici tertiana, et ea adeo laborat, ut quasi certum sit eum ante hiemem ire non posse. Promisit autem mihi in hac ægritudine sua, quod si ipse in Italiam non iverit, sive imperator iverit sive non, consilio Cisterciensium, et regis Francorum, et vestro se committet de faciendâ pace cum papa Alexandro. Et ita proponit ordinare, ut quo-

dammodo cogatur a clero suo id facere. Istud in confessione vobis scribo, sicut patri et domino, ut sit absconditum penes vos, donec videamus, si res aliquem habitura sit effectum. Si a debitis meis fuero liberatus, etiam non vocatus a vobis redibo. Medio tamen tempore, si vobis in aliquo me intellexero necessarium, semper ad redeundum paratus ero. Valete,

EPISTOLA CXCII.

AD MAG. RADULF. LEXOVIENSEM.

(A. D. 1166.)

JOANNES Saresberiensis, magistro RADULPHO Lexoviensi,

Litteræ tuæ mihi consolationem et desolationem pariter attulerunt, nisi ad eum recurrens meditatio, qui nos in omni tribulatione consolatur, desolationis aculeos facillime et citissime depulisset. Nos enim, Deo propitiante, navigamus in portu, et qui sperantibus in se desse non novit, supra et contra merita nobis ad sufficientiam, et quod sine divini iudicii timore non eloquor, necessaria ministrat ad gloriam. Nam reversa, si merita discutiantur, indigni sumus, qui pro justitia patiamur, quia talium est, ut nosti, regnum cœlorum, quod nos multis et magnis peccatis demeruisse, etsi mundus aliter sentiat, Deus testis est et conscientia. Dat tamen sperandi ausum, qui nos ignobilium et infirmorum elector ecclesiasticæ libertatis professores esse permisit, assertores justitiæ, et testes legis, asseverantis quod nec exilium, nec proscriptionem, dummodo illa vigeat, pro ipsa fidei debeat formidare. Omnes causæ nostræ tenes articulos: juramentorum, quæ a nobis exacta sunt, nosti conceptionem, ut in hac parte diligentius explananda non oporteat immorari.

Sed forte dices, quod pridem proposita mutabitur formula juramenti: nec cogetur aliquis in reprobarum consuetudinum verba jurare. Contentus erit exactor juramenti, si fidelitatis servandæ sibi succincte et absolute verba præstentur: ita quidem ut non adjiciatur: *« Fidem Ecclesiæ et prælatorum obedientiam salvam fore. »* Nam, ut aiunt, istis nec vult nec voluit præjudicare. Quod nec exigitur juramentum. Verum si præjudicare non debet, quare necessariæ ad salutem observationis non licet fieri mentionem? Si præjudicat, qua conscientia præstabitur a fidei? Consilium, inquis, sapientum est, tum pro bono pacis et omni suspitione vitanda, tum pro adipiscenda materia gerendorum, ut necessariis et amicis quisque possit officiosus esse. Nunquid amicorum et nugarum familiarium favore, qui nos deseruerunt in adversis, relinquendus est Pater misericordiarum, qui nos consolatus est et consolatur in omni tribulatione, imo nec tribulationis nos permittit habere scientiam? Suedent alii ut juremus, at ille consilium dat non jurandi: cuidam putas esse credendum? Ego certe Dei, pro me incarnati et mortui, consilium fidelius et salubrius credo: et illum frontis attritæ esse

non ambigam, qui suum duxerit præferendum. Ut ergo cæteras maiores, et tibi notas exilii et præscriptionis causas taceam, quia pro Christo juramenta dissuadenti credidi, sum proscriptus : cui quicumque non credit, longe periculosius præscribitur. Nam in conminationibus et promissis est æque fidelis.

Nec dico quod omne, licet a malo procedat, sit illicitum juramentum. Habet enim interdum veniam : cui locus omnino non est, nisi cum occurrenti culpæ ratio veniam impetrarit. Locum istum prætereo, Deo, potius discutiendum et conscientia singularum, ne si quid argutius, prout ratio suggerit, elocutus fuero, in aliorum, et fortasse innocentium, qui juramenta præstiterunt, suggillationem videar spiritum effudisse. Malo enim moderationis habena calanum cohibere, quam divinæ legis articulos congerere, qui etsi recte prolati fuerint, interdum non nisi ad subversionem proficiunt auditorum. Transeo ergo ad illa, quorum tu dedisti materiam, orans et obsecrans, ut non deficiat fides tua, nec credas spiritui eorum, qui suum Neptunum sequentes, ipso mediante properant ad Plutonium, et descendunt in infernum viventes. Loquantur iuterim quæ voluerint, jactitent se adversus Christum Domini prævaluisse in vanitate sua, perditio eorum astat pro foribus, quorum gaudium est ad instar puncti, et gloria ignis, sterco et vermis. Qua via, in brevi, Deo propitiante, scies : et tinnient aurea eorum a sibilis et clamore fidelium, quibus pauperes Christi fuerunt in sibilum et irrisum. Nec dubites, nisi forte tibi persuasum sit mortales non esse morituros, quin in sententiam anathematis reponantur, qui fraude tacendi et metuendi astutia meritos laqueos videntur evasisse.

Hoc autem amicis nostris, si qui tamen nostri sint, non fortunæ, persuadere memineris, ut non fleant super nos. Et utinam super se ipsos flere non debeant. Quia nobiscum agit Altissimus, verbere tamen deducto, quomodo pater serenissimus cum filiis charissimis agere consuevit. Cæterum tibi compatiar, qui minorem securitatem in portu, quam in naufragio reperisti. Sed si tibi Deus vel ad modicum patientiam dederit, quod tibi indubitata fide pronuntio, naufragi, de quibus desperatur, citissime poterunt et volent opitulari. Sta ergo in ea conditione, in qua a Domino vocatus es, et saltem quatenus sine periculo poteris, divinæ legis assertor existe. Satis humanum est quod dico propter infirmitatem carnis nostræ. Quia nisi qui legis custodiam periculis omnibus anteponit, salvari non posse, testis est beatus Apostolus, et tota concio perfectorum. Scripsi homini pro quo sollicitatis : et credo quod ab ipso per latorem præsentium de statu ejus, qui, Deo propitiante, bonus est, certioraberis. Amicos nostros saluta diligentius, quorum

A nomina, sicut paginæ subducta, sic animo portitoris confido multiplicatis precibus esse impressa.

EPISTOLA CXCIII.

AD BALDWINUM ARCHID. EXONIENSEM (14).

(A. D. 1166.)

BALDWINO EXONIENSI ARCHIDIAcono.

Expectatione longa suspensi, et impatientis desiderii astuantem, nuntii nostri præstolabamur adventum, sperantes in reditu ejus amicorum diligentia fore vel litterarum solatio recreandos. Et quidem secus accidit cum ille non retulerit leta vel apicem. Nec hoc dicimus, ut aut charitativa defectum, aut negligentiam velimus in amicis arguere, quos tanto acerbius affligi conjicimus, quanto minus audent suas angustias deplorare. Comprimitur enim castigatione crudeli, puerorum more quos præceptorum severitas cogit, ut eductis doloris impetu, et extortas verberibus lacrymas redire faciant in sinum oculorum, et latentes sui fontis origines.

Metuebamur autem pericula conditionis nostræ, malitiam temporis, debilitatem Ecclesiæ, rabientem persecutoris : sed elatere speravimus, quia iniquitas coherens talento plumbi, diu in summo stare non potest : et Amorrhæus citius et validius eliditur, et detruditur ad ima terræ, cum adimpleta malitia in excelsa prorumpit. Avicis ergo compatimur, et Ecclesiæ desolationem in regno Anglorum ingemiscimus. Et miramur quomodo abierit zelus tot religionum et litteralium : cum vix unus et alter appareat speculator, qui juxta ammonitionem propheticam audeat impio impietatem suam ex ore Domini nuntiare. Impii ergo in facie speculatorum descendunt in infernum viventes, ut a speculatoribus, quia siluerunt, sanguis eorum jure et merito exquiratur. Sed, quid dicimus eos esse ex causa silentii pavidos? sane quidam eorum sunt qui furem videntes currunt cum eo, imo prævii ductores et doctores, ipsum in furta præcipitant, et rapinas, et suam ponunt in quovis iniquitatis simbolo cum impiis portionem. Quorum primus est archisynagogus vester, et qui primo auro videbantur inducti, et columna videbantur Ecclesiæ, amplexati sunt stercore. Dederat eis argentum Dominus et aurum, et sicut ipse per prophetam conqueritur : *Ipsi ex eo operati sunt Baal, dum magis vereantur, hominem quam Deum, et colunt et serviunt creaturæ potius quam Creatori*; quod, sicut beatus docet Apostolus, idololatriæ rectissima et certissima definitio est. Nam quod quisque colit præ cæteris constituit sibi Deum, ut alius venerem, libidini serviens, præferat : alius dum munera quarit et retributiones, et interdum in fraudes et in rapinas impingit, lavernam veneretur : alius vento inflatus terram Moab inhabitet in supercilio Babylonis : alius gulam sequens porcum induat Epicuri. Quod eam modo talibus scribitur, quoniam eorum Deus venter est,

(14) Edit. Paris. habet inscriptionem : *Domino Exoniensi ; Lupus : Bartholomæo Exon. archid. ;*

at Bartholomæus certe tunc fuit episcopus Exoniensis.

ut gloria in confusionem, ad cætera quoque vitia A probabiliter dilatata interpretatione protenditur. Urde et in Evangelio Veritas docet, Deo et mammonæ simul serviri non posse (*Matth. vi*); et quod qui amicus sæculi esse desiderat, Dei se constituit inimicum. Doctor gentium præconatur et clamat, quia, si hominibus placere vellem, Christi servus non essem (*Gal. i*): et qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreto illos (*Psal. lii*). Sed alia profecto archisynagogi et complicum ejus sententia est, qui fraudulenta verborum interpretatione ad arbitrium, non ad mentem auctoris detorquent legem, eique nolunt suum accommodare intellectum: sed id agunt modis omnibus, ut quod eis libitum fuerit, divino quoque juri consentaneum videatur. Dicit enim quia non est pro libertate Ecclesiæ deestandum. Sed fallax et falsa hypocrisis, quo progredieris? Quid hæreses moliris et schismata? nonne ab initio nascentis legis ad libertatem Dei vocatus est populus? et Ægyptus intolerabilibus afflicta plâgis, quæ Ecclesiam de antiqua et avita consuetudine, et fere per 300 annos obventa vindicabat in servitute? Nonne Machabæi martyres pro libertate fratrum suorum laudabiliter et religioso sanctissimas animas posuerunt? David nunquid non stravit Allophylum lapidibus de torrente congestis in peram pastoralem, ut Domini exercituum agmina ab indebitæ servitutis jugo, et religionis opprobrio liberaret? sed quid pauca et parva proponuntur exempla? Scriptura fere tota, quæ in historiis digesta est, talibus virorum illustrium refera est monumentis.

Duæ autem causæ sunt quas homines affectuosissime tuentur, et quas præponunt animabus suis, altera libertatis; altera fidei et religionis. Haec tamen quæ fidei est, creditur esse præstantior, et procul dubio justior est, adeo quidem ut et profanæ religionis homines hoc constantissimum habeant. Nam et Achab, quem reprobum fuisse constat, regi Syriæ cum subjicere volenti servituti, argentum et aurum, servos et ancillas, et omnimodam suppellectilem, uxorem, filios et filias, et tandem se ipsum incunctanter exposuit, et pro lege divina duntaxat non est veritus inire certamen. Cum enim ille vellet scrutari domum ut diriperet legem, contradixit ei Achab victoriamque promeruit. Quia etsi alias reprobus vel in hac parte Dominum honoravit, pro qua ergo causa religiose contenditur, si non pro lege Dei servanda? nempe hæc iniquitatem prohibet, et pastoribus Ecclesiæ præscribit, ut omnem ulciscantur inobedientiam. Sed fortasse archisynagogus iniquitatem novit, quam Deus non prohibet: aut quam nolit ab Ecclesiæ pastoribus increpari, et si fieri potest mandari vindictæ. Hanc sane Moyses et Doctor gentium non noverunt: sed prætendit quia Joannes arguebat Herodem in spiritu lenitatis, illicitum esse denuntians, ut fratris viventis abuteretur uxore. Quod utique dicens non tam imperitiæ quam ignaviæ solatium quarit, cum certum sit Joannem ibi non gessisse personam pontificis, cui incumberet correctio

delictorum, sed præconis verbi, penes quem erat duntaxat gerendorum denuntiatio, et increpatio vitiorum. Heli quidem corripuit filios, sed affectu potius et mansuetudine patris quam severitate et auctoritate pontificis. Pro omni ergo divinæ legis articulo contendendum est et potestatibus ascendendum ex adverso, et quicquid charitatem impugnat, quæ legis est plenitudo, totis viribus subvertendum. Sed profecto in figuram sacerdotii Deus tribum Leviticam a publicis functionibus, sicut in Numeris legitur, immunem esse decrevit, et summi tantum pontificis dispositionibus subjacere. Abiathar quoque, qui Spiritui sancto restiterat in dispositione David, amotus a sacerdotio, ea ratione sententiam mortis evasit, quia arcam portaverat, et præcedentis officii privilegio tutus diem exspectavit fatalem. Quod si clerus in privilegia tribus Leviticæ non succedit, et apostolus vanus est, et fallaces omnes interpretes Scripturarum. Ex quo liquidum esse debet omnibus justissimam esse causam eorum qui pro libertate Ecclesiæ dimicant, et pretiosiores habent legem Dei quam fortunas, imo quam animas suas. Sed fortasse dicet aliquis, quid hoc ad causam vestri Cantuariensis, qui in causa Ecclesiæ cessit apud Clarendonam et in pecuniaria conventus, in jure sibi conscius iniquitatis, et de præstigiis suis diffusus, subterfugio imprudenti et impudenti suam quodam modo, imo plane professus est injustitiam, et partem justificavit adversam. Esto sane quod cesserit. Proprietur Deus episcopis, qui eum ad hoc induxerunt, et circumventoribus qui eum eduxerunt, cum tamen justus esset metus, et præsens, et qui in constantissimum hominem caderet. Mittitur vobis epistola ejus, ubi pro se satisfaciatur ex parte; sed quia deliquit, poenituit, confessus est, a domino papa absolvi meruit causa recognita, et ut Ecclesiam Anglorum ab illicitis et extortis obligationibus absolveret impetravit. Qui ergo imitati sunt, ut aliunt, delinquentem, quare poenitentem, constantem et satisfacientem non imitantur? nunquid malunt in sordibus immorari, quam surgere, mundari et reparari in prius gradum? Sed causam veritus est, ut objicitur, pecuniariam, hoc quidem falsum est, sed iudicium iniquitatem, qui eum iniqua sententia condemnaverant, parati judicare quicquid tyranno libuisset. In eoque vorecundiæ sæculi nostri pepercit Deus, quod tyrannus plura jubere erubuit, quam illi adimplere. Omnes erant Balaamitæ excogitantes qua arte maledicerent et condemnarent causam cui benedixit Dominus. Suadebant mala fieri ut provenirent bona, et ad mitigandam persecutoris insaniam perniciosas possessionum et divini juris dispensationes admitti. Quod certum erat revocabatur in dubium, ut comicum illud fere in omnium volveretur animis:

Quod scio, nescio.

Quis enim nesciebat quod rex cancellarium suum ab omni administratione et obligatione liberum reddidit ad regimen Cantuariensis Ecclesiæ? Cui igno-

tum est quanta instantia illi a sede apostolica pallium impetravit? quid postea promiserit, ut consuetudines (quas dicunt) avitas, et revera pravitates sunt, admitterentur plurimis notum est. Archiepiscopus tamen ad malitiam calumniatoris ex iudicium iniquitate aut simplicitate, aut dispensatione: cum tamen ad hoc vocatus non venisset, urgebatur ad litigandum, ad satisfaciendum, cum tamen possessor esset amplissimæ rei immobilis, ut vix ex causa gravissimæ infirmitatis ad deliberandum unius dieculæ posset induci impetrare. Antea tamen eum inique iudicio condemnaverat, et quod sedes apostolica causa cognita retractavit. Cujus retractationis apud nos privilegium exstat. Nonne ergo iudices potuit et debuit habere suspectos? sed fortasse dicitur quod ipsos oportebat non de conscientia sua, sed de partium allegationibus ferre sententiam quia et Dominus Judam, quem proditorem noverat, non condemnavit: et mulieri in adulterio deprehensæ pepercit, cum nullus procederet accusator. Inde etiam ad informationem nostram dictum est: Ego sicut audio iudico: sed profecto audire ibi pro intelligere ponitur, ut pro rationabili motu animi sui decernat iudex, interdum assertionibus, interdum præsumptionibus atens: ut nunquam ex conscientia justus et innocens condemnatur, et si multitudo stare videatur in parte adversa. Nam scriptum est: *Insonem et justum non occides, quia adversor impium (Exod. xxiii)*. Et alibi: *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a via declines (ibid.)*. Si vero contra conscientiam, præsertim in præiudicium innocentis, sententiam tulerit, gravissime peccat, quia, sicut dicit Apostolus: *Omne quod non est ex fide peccatum est (Rom. xiv)*. Salomon in causa meretricum conjecturali argumento utens condemnavit calumniatricem. Et Daniel in liberatione Susannæ præsumptionibus revelavit malitiam sacerdotum. Quod si iudices in causa domini Cantuariensis vigorem debitum habuissent, si lege præscriptam exercuisent diligentiam, si Scripturas consuluissent in iudicio, si potestati supra modum et fas non detulissent, posset fortasse probabiliter argui qui illorum iudicium declinavit. Sed ubi furor omnia viudicavit, quis locus potuit esse rationi vel juri? ante præsidem ductus est Christus Domini: *Convenerunt principes Scribæ et Pharisæi adversus eum (Matth. xxvii)*. Et profecto præses iste illo, sub quo condemnatus est Christus, truculentior erat. Nam Pilatus id agebat exquisitis occasionibus, ut Christus evaderet accusatus: hic autem operam dabat et diligentiam, ut innocens accusaretur et damnaretur Christus. Ille, ne sub eo iudice puniretur, Christum transmisit ad Herodem, ubi vel contemptus evasit Christus, remissusque est indutus veste alba: hic modis omnibus agebatur ne quocunque modo Christus evaderet. Dicit vir amator veritatis quicumque audeat coram Deo, cui de hoc testimonio in districto examine redditurus est rationem, dicat certe, si audeat, quod archiepiscopus ibi malitiose quod ad calumniatorem

A et complices suos, et fraudulenter aut debilitate quod ad iudices tractatus non est, et contemptibiliter, quod ad Ecclesiæ dignitatem, et ignominiose: et ipse competenti securitate recepta ad iudicium revertetur. Dicit ergo probus vir et discretus hoc, et ut consilio ejus acquiescatur facile obtinebit. Nec est credibile, quod etiam archisynagogus vester aliter sentiat, licet contrarium prædicare non erubescat: sed ipse et omnes sui sic dentium soliditate gaudeant, sicut eis respondet conscientia, quod juste et ad honorem Dei Ecclesiæ ibi tractatus est archiepiscopus, et omnes qui archisynagogo consentiunt simili versentur in calculo.

Quia ergo archiepiscopus semel iniquam sententiam reportaverat, et videbat ex malitia persecutoris et debilitate iudicum imminere nequiores, declinavit iudicium, causam transferens ad audientiam ejus, qui fidelium omnium iudex est a Domino constitutus, et locum adiit, cui specialiter mandata est omnium sacerdotalium decisio causarum. Nec hoc de jure imperatorum aut canonum, sed ipsius Dei auctoritate dicentis per Moysen: *Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, etc. Ascende ad locum quem elegerit Dominus, ad sacerdotes levitici generis, et ad iudicem qui præfuerit tempore illo, et facies quæcunque dixerit tibi, sequerisque sententiam sacerdotum: qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio et decreto iudicis qui eo tempore ministrat Domino, morietur homo ille, et auferes malum de Israel (Deut. xvii)*. Ecce quod a iudicio sacerdotum nec causam excipit, nec personam, licet alias per se ipsos, alias per ministros vicarios Ecclesiæ decendant sacerdotes. Nonne in persona sacerdotum, sicut Ecclesiæ doctores fideliter tradunt, Jeremiæ dictum est: *Ecce constitui te hodie super gentes et regna, ut evellas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes (Jer. i)*. Quid ergo peccavit dominus Cantuariensis, si appellavit, si prospexit sibi, si pepercit episcopis quos oportebat iterato ad damnationem et ignominiam sui perperam iudicare, aut regiæ indignationis intolerabile subire dispendium?

Qualiter autem pars adversa, quæ et ipsa appellationem instituit, causam prosecuta sit, qua modestia, qua sinceritate versata sit et cum Ecclesia, et cum adversario, novit Deus et iudicat, et vobis ignotum esse non potest. Se ipsum poterit quis irridere et texere dolos in animam suam: sed profecto Deus non irridetur. Biennium jam elapsum est, tempus videlicet quod appellantiibus suffragatur, eoque evoluto pro parte domini Cantuariensis est lata sententia: etsi adhuc ex dispensatione quorundam rerum executio differatur. Omnibus autem iam persuasum est Deum timentibus quod archiepiscopus et sui injuste proscripti sunt. Quo enim jure confiscati sunt redditus clericorum? Et qua episcoporum patientia Ecclesiæ et bona altaris Christi persecutoribus Ecclesiæ ad libitum exponuntur? Quæ iustitia proscriptis innocentes sine

delectu professionis et ordinis, ætatis et sexus? A Quis unquam tanta immanitate distraxit copulam nuptiarum? Et tamen ei qui facit hoc, ab episcopis innocentia et justitiæ testimonium redditur, ut in suam confusionem et perniciem dicere et scribere non erubescant, quia rex « dulce putat obsequium, cum monetur ut corrigat, si quid deliquit in Deum. » Ergo aut ex eorum sententia non delinquit, aut ei infideliter gratum et debitum obsequium subtrahunt, aut palam mentiuntur in capita sua, quia os quod mentitur occidit animam. Non est qui ei audeat denuntiare, quod expedit audienti pariter et dicenti. Non est qui dicat cum Moysè: *Dimitte populum Domini cum omnibus quæ ipsius sunt, ut ei sacrificet in deserto* (Exod. v). Non est qui trium dierum itineri vacationem impetret clero degenti sub Moysè et Aaron, id est in cultu legis et ritu divini sacrificii occupato. Et quidem credibile est, quod si hic præsentem essent Moyses et Aaron ad ostium ejus, cujus innocentia prædicatur, aut eis omnino non pateret accessus, aut negaretur auditus, aut quod ibi non invenerunt, suppliciiis, aut certe contumeliis afficerentur. Neque enim desunt Jamnes et Mambre qui Spiritui sancto resistant. Achitophel multos in deliberationibus reliquit hæredes, qui infatuant animas principum, et contra Deum proferunt et præferunt consilium toxicatum. Quid enim nunc aliud in Cantuariensi archiepiscopo persequuntur, nisi quia in conspectu regum ausus est Dei justitiam protestari, tueri legem, Ecclesiæ tueri libertatem? Certe dum magnificus erat nugator in curia, dum legis contemptor videbatur et cleri, dum scurriles cum potentioribus sectabatur ineptias, magnus habebatur, clarus erat, et acceptus omnibus, et solus dignissimus summo pontificio, ab universis conclamabatur et singulis: sed ex quo in pontificem sublimatus suæ memor conditionis et professionis exprimere voluit sacerdotem, et verbo Dei maluit uti magistro quam populo, factus est eis inimicus vera dicens, et vitam corrigens; ut et hi impleant mensuram patrum suorum, qui ex causa simili prophetas et apostolos persecuti sunt: et quidam eorum adhuc martyres Christi, id est testes veritatis et justitiæ persequuntur. Quid in Elia persecuti sunt Achab et Jezabel? Nempe religionis oraculum, testimonium fidei, justitiæ professionem, exterminium idololatriæ, medelam vitiorum, criminum abolitionem. Paulus et Petrus gladium Neronis evasissent, imo nec incurrissent inimicitias, nisi voluptatibus hominum et erroribus contraria prædicassent. Nemo enim in aliquo persecutus est quod erat aut dicebatur Elias: nemo punivit aliquem quia Petrus esset aut Paulus; et Joannes tutus esset in conspectu Herodis, nisi diceret: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui* (Marc. vi). Nullus enim in tantam evasit tyrannidem, ut naturam persequeretur. Sed frequens est, et multis vulgatur exemplis, quia

Veritas odium parit.

(Ter. Andr. I, I, 41.)

archiepiscopum, non hoc persequuntur quod Thomas est, quod natione Londoniensis, clericus professione, gradu sacerdos, episcopus dignitate: sed quod annuntiat populo Dei scelera eorum, et ut legem Dei audiant et obediant principes Sotomorum et populus Gomorrhæ. Quid est ergo quod persequuntur? profecto apostolorum spiritus et prophetarum, spiritus justitiæ et veritatis, spiritus Patris et Filii et indubitanter Spiritus sanctus. Nam id abominantur, abhorrent et puniunt, quod per prophetas et apostolos docuit Spiritus sanctus. Et si ipse Paulus aut Joannes quod scripsit præsentialiter doceret in carne, aut torqueretur suppliciiis, aut diceretur ei ad minus: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, quia nobis contrarius es* (Job xxi). Semel locutus est Deus, et id ipsum secundo non repetit: nec ad eruditionem vivorum suscitatur mortuos. Cum in Ecclesia præsentem sint Moyses et propheta, ut audiantur et doceant populum: et ut pars, quæ verbo Domini condemnatur ex sententia Moysis et prophetarum, alteri victoriam cedat, applicetur Ephod, ubi manifestatio est veritatis et judicii, et respondeatur unicuique secundum opera sua. Formam hanc non declinat Cantuariensis archiepiscopus neque sui: imo optant et orant, ut de vultu verbi Dei, id est legis divinæ, iudicium illorum prodeat, et oculi Domini declarent æquitatem. Si quid enim exigit quod legi Dei repugnet, si de verbo Dei nituntur consuetudines quæ petuntur adversus Ecclesiam, libenter cedit: et de contradictione et vexatione partis adversæ satisfaciet libens. Quod si causa ejus innititur verbo Dei, si ei assistunt apostoli et propheta, nemo eum aut suos per gratiam Dei avellet a fide ista.

Hæc est enim in Christiano justissima causa exilii; pro qua non modo substantiam ponere debet, sed et animam suam. Jam enim sola iniquitas consuetudinum, et æquitas divinæ legis ab adverso configunt, et de causa pecuniaria, quæ tunc quidem simulabatur, et in veritate nulla erat, nec mentio est, Adversus hoc multa fingit, machinatur, et in pelle vulpeculæ laborat improbitas, sed mentitur iniquitas sibi, non attendens aut dissimulans quam suavis est homini panis mendacii, sed per ea implebitur os ejus calculo. Sed profecto unum est quod omnes mirari, imo dolere debent, illos videlicet Cantuariensibus exsulis insultare, pro quorum libertate se Cantuarienses ad omnia discrimina devoverunt. Illi pro communi libertate versantur in torculari, et quis astitit illis? Illi satagunt ut hæreditas Domini liberatur a servitute, et ad ollas carnum et allia Egyptiorum voto recurrunt, qui in libertatem fuerant educendi. Utique miserabiliores sunt omnibus gentibus. Si hic proscribuntur, affliguntur, et deputantur cum impiis: si consolationem a Domino non expectant, si exsulantibus conscientia non respondet ad meritum: si in persecutionibus causam non habent Christum. Deridet eos.

prudētia carnis, quæ ab eventu merita pensat; sed Deus consolatur eos in tribulatione sua, tandem responsurus et illis qui mundo lenocinantur, et cervicalia ponunt sub capitibus univērsæ ætatis, et pulvinaria sub omni cubito manus, communicantes excommunicatis, claves Ecclesiæ ludibrio habentes, et putantes legem Dei, nihil aliud esse quam verba. Nos interim Deo in omnibus donis suis gratias agimus, et maxime quod nos dignatus est illorum numero aggregare, qui persecutionem pro iustitia patiuntur. Suscepimus de manu Domini dulcia, de quibus sæpe ad perniciem nostram abusi sumus. Quare et ab ipso æquanimitè non suscipiemus amara ad medicinam, in profectum salutis uostræ? sive vivimus, sive morimur, Domini sumus, ut id solam peti oporteat ab amicis quatenus exsilii nostri angustias sublevent orationibus suis, ut non deficiat fides nostra, sed de afflictione nostra salutem nobis et Ecclesiæ pacem et libertatem misericorditer operetur.

EPISTOLA CXCIV.

AD NICOLAUM DE MONTE ROTHOMAGENSIS.

(A. D. 1166.)

JOAN. Saresb., NICOLAUS de Monte Rothomagensis.

Notam ingratitudinis jure contrahit, quem ad promerendum amorem et obsequium beneficiorum memoria non accendit. Et quidem tanto uberius debetur gratia, quanto cumulatus et frequentius ad nec meritum nec merentem a sola divite vena liberalitatis innatæ beneficia præcesserunt. Sed unde, mihi dilecte, et omni jure et merito diligende, ut humanitati tuæ condigna liberalitatis compensatione respondeamus? exsulo, proscriptus sum, expositus paupertati, coexsulantium mihi magis quam propriis incommodis urgeor, et eorum, quæ in pressuris Ecclesia Dei patitur, a me nihil reputo alienum. Sed in his omnibus Deum mihi propitium sentio, cujus muneris est ut exsilium pro iustitia subeam libens: rapinam honorum meorum pro fide, si necessarium est, gaudens excipiam, nec angustias timeam, aut erubescam ignominiam paupertatis, discipulus et professor pauperis Christi; certus ab ipsius veritatis oraculo, quod tristitia nostra vertetur in gaudium. Fidelis enim est, nec patietur pusillos et pupillos suos tentari supra id quod possunt; sed ad gloriam suam faciet ut humilium tentatio eis transeat in profectum. Cæterum unde mihi interim, amicorum dulcissime, ut tuæ respondeam liberalitati? Eam namque dissimulare non possum, quam toties expertus loquor, cujus beneficia toties mei senserunt, quoties opportunitas data est, ut tuæ charitatis solatio fruereentur. Quod itaque possum ad præsens gratias devotione maximas ago, indubitanter expectans, ut miserationi vestræ respondeat in misericordia uberi, cui in vobis beneficiorum pecuniam dedistis ad usuram.

Hoc enim solum est honesti fevoris genus, et quod usurarum et totius avaritiæ, condemnatrix pagina veritatis non modo absolvit, sed centupla mercede

A remuneret. Nam et hoc Salomon in Proverbis testatur dicens: *Feneratur Domino qui pauperis miseretur, et vicissitudinem suam reddet ei* (Prov. xix), temporaliter quidem quatenus expedierit; plenissima autem retributione in vita æterna. Quod si divina dignatio eatenus meis desideriis satisfaceret, ut benefactoribus meis sua auctoritate et meo ministerio vicem duceret rependendam, votorum temporalium summam mihi fere omnino videretur assecutus. Sed quid de pace nostra sentiam non plane video, aliis asserentibus eam desperatius elongari, eo quod Dominus rex prosperatur in viis suis: aliis econtra dicentibus quod ei pax non displiceret, si honesta reconciliationis occurreret forma. Et hoc utique crediderim citius, eo quod B vir prudens hanc ipsam successuum facilitatem et copiam debet habere suspectam, et viarum suarum conscius tutus esse non poterit, si injuriando Ecclesiæ et pauperibus Christi Deum sibi reddiderit inimicum, sed, Deo propitiante, non faciet, quod principatus sui gloriam debeat offuscare, nec contra Deum præsumet de facilitate aut potius fallacia successuum, qui meminit quam fallax est eques ad salutem. Asahel velocitate cervos, ut refert historia, anteibat, et pernicitate currendi capreis prævalebat: sed quia ægilitati nimis indulgit, hostem persequens fugientem, eum coegit ut instanti fatalem inferret plagam, qui fatum disposuerat declinare per fugam. Fugit interdum Christus a facie persequentis, sed vix impœnitenti in quem provocatus torvo respicit oculo! Saluta socios curiales qui excommunicati non sunt.

EPISTOLA CXCIV.

AD MAG. WALTERUM DE INSULA.

(A. D. 1166.)

M. GUALTERO de Insula.

Diurnitas silentii mei jure videretur esse desidis amici aut negligentiae argumentum, nisi causis probabilibus, quas Deus evacuet, hujusmodi suspicio purgaretur. Eas ad præsens allegare non expedit, quia sicut mihi graves, ita et tibi conspicuæ sunt, et notæ mundo. Utinam solvatur chaos quod inter nos firmatum est, et pax inter regnum et sacerdotium reformetur, ut si intermeandi facultas patuerit, ejus, quæ in Domino est, nobis possimus adinvicem exhibere officia charitatis! Non enim excidit a memoria mea, quam tibi, exigentibus meritis, obnoxius sim ut magistro et domino. Et tu, licet adhuc mea in te non existant merita, me ut Christianum debes diligere et amicum. Temere tamen non dixerim et rationem deesse meritorum: cui ad amandum intensa famulatur affectio, et voluntas ad obsequium prompta nihil avidius concupiscit, quam ut ei opportunitas a Deo præparetur, qua amici sui satisfaciat votis aut usibus. Nam et Deus devotam acceptat pro adimpleto opere voluntatem, et pro qualitate et quantitate affectionis quemque remunerat. Expecto autem et spero a Domino, quia et devotioni meæ facultas dabitur, et procella nostra in

auram, auctore Deo, in brevi facilius et felicius transitura est quam credatur. Hæc tamen potius accipiantur dicta ex certitudine fidei quam scientiæ: eo quod Deum fidelem novimus in promissis, qui tunc demum gloriosius pro se patientibus suum ministrat auxilium, quando prorsus cessat humanum. Interim probat nos Dominus an diligamus eum, etsi moram fecerit, æquanimitèr tolerandus est, quia quidquid nobis videatur, procul dubio veniet et non tardabit. Unde secure dico quia in brevi subveniet, cum pro certo noverim in humanis rebus nihil nisi momentaneum esse, et quod gloria mundi ut fumus evanescit, et iniquorum finis est ignis et vermis. Et quidem reliquiæ impiorum interibunt: et est salus justorum indubitanter expectanda a Domino. Licet enim impius extollatur super cedros Libani, si modicum pertransieris, pateuter intelliges, quia etiam quando florere videbatur, jam non erat, et non erant ulterius locus ejus. Ridet hæc prudentia carnis, sed profecto Deus non irridetur, qui interim juxta Salomonem irrisoribus flagella parat, et duros malleos dorsis et cervicibus contemptorum. Cæterum quod ad humanam opinionem, tibi facilius patet, in qua conditione versemur, et quid ex decreto aulicorum nos timere oporteat aut sperare. Sperabimus autem; nam ad omnem humilitatem prompti sumus, quia conscientia servatur indemnis, dum legi divinæ non derogemus nec honestati, qua amissa satius est mori quam vivere. Nullam pacis respuimus conditionem: certum habentes quia melius est incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei, vel turpitudinis incurere maculam. Nec tamen præsumimus jurare observantiam Evangelii, memores infirmitatis nostræ, ut liquidum sit quam temerarium est jurare in consuetudines reprobata. Hoc autem supra modum miror, quod Cantuariensis archidiaconus aut per se aut per alium non laborat de pace, cum ei constat Deo et mammonæ simul serviri non posse. Vale. Salutatur te frater meus R. et domum tuam tecum. Salutem dicimus clericis capellæ, qui nec ex nomine excommunicati sunt, nec aliorum participatione. Memento nostri in orationibus tuis memoris tui.

EPISTOLA CXCVI.

AD MAG. RAD. DE BELLOMONTE.

(A. D. 1166.)

JOAN. Sares., Mag. RADULPHO de Bellomonte.

Veræ titulus pietatis nullo melius clarescit indicio quam cum illis misericorditer subvenit, qui humano solatio destituti sunt, et quos ingratus Deo gratis persequitur mundus. Hoc itaque te assecutum esse congratulor, gaudens, quod præter opinionem multorum et fere omnium, non dico sæcularis adminiculo philosophiæ, sed igniculo Spiritus sancti, tuum ad veram sapientiam animum accendentis pariter et illustrantis exerces opera pietatis. Et, sicut ex relatione latoris præsentium didici, inter charitatis impugnatores (quod verum decet

A Christianum) fraternitatis, quæ in Domino est, ausus es reminisci. Sed unde hoc tibi, mi Radulphè, præsertim cum, qui columnæ videbantur esse Ecclesiæ, trepident: et gigantes qui orbem portare debuerant, facilius inundatione aquarum submergi acquiescant, quam gemere? Mandavit Dominus nubibus suis, ne in partibus illis pluant imbrem: et tu in eisdem non es veritus ad stillicidium divinæ gratiæ, germinare fructus misericordiæ et opera Salvatoris. Credideram profecto te philosophantis habere verba, non animum; sed nunc recolo te aliquatenus esse magni discipulum Aristippi, qui omni conditione temporis æquanimitèr utebatur, et in ipsis philosophabatur nugis, jucundus omnibus, nulli gravis: qui aliquando interrogatus quid ei philosophia contulerit, dicitur respondisse: « Ut cum omnibus hominibus intrepide fabularer. » Ego de cætero in te securius arbitror confidendum, quia non diffidis de regno Christi. Qua spe rogo, ut, sicut cœpisti, latori præsentium, contemplatione Dei et obsequii ejus, in opportunitatibus suis adesse memineris, certus quod si ei tantum placerent litteræ nobiscum, quantum aves et curiales nugæ tecum, ei omnia necessaria libentissime ministrarem. Vale.

EPISTOLA CXCVII.

AD MAG. GIRARDUM PUCELLE.

(A. D. 1166.)

Magistro GIRARDO PUCELLE.

Licet mihi dilectio vestra non præscripserit, ego tamen opportunitate inventa, sicut fervorem animi, præsertim ad amicos, et in assertionem justitiæ cohibere non possum: sic a scribendo non potui calamum continere. Et fortasse plura scriberem nostrum, Ecclesiæ Anglorum dico, contingentia statum, nisi quia opinor communem patrem nostrum dominum Cantuariensem vobis super his plenius rescripsisse. Progrediens ego ad reliqua Deo inprimis gratias ago qui mihi supra et contra merita mea dedit in omni tribulatione solatium, et omnes adversariorum tendiculas in gloriam suam convertit, et parvitas meæ profectum. Quanti enim facere debeo exercitium litterarum et negotiationes virtutis et experientiam propositi recte philosophantium, et patientium innocenter et pro assertionem fidei et justitiæ defensione? Sed et sorti vestræ congratulor, audito quod inter hostes Ecclesiæ, auctore Domino, gratiam invenistis, ut et temporalibus abundantis ad materiam goremorum, et quadam litterarum et virtutum præemineatis auctoritate, ut apud barbaros quod discretio vestra dictaverit, reputent sacrosanctum. Verum quod plurimi facio, illud est quod odistis Ecclesiam malignantium, et ut audio contra schismaticos in virtute Spiritus sancti publice pro fide in omni libertate conscientiæ loquimini, et scribitis veritatem. Nam profecto: *Ubi Spiritus Dei est, ibi libertas* (II Cor. 11). Nec est quod magis philosophum deceat quam professio veritatis, justitiæ cultus, contemptus mundi, et

paupertatis cum necesse est amor. Legimus philosophos gratis tanquam virtutis impedimenta contempsisse et abjecisse divitias. Sed quod et in gentilibus aliquis eorum operibus præposuerit veritatem, hæc inauditum est. In eo namque totius ethicæ gentilis præcepta vigent, ut carnalium passionum affectionum, quas nequeunt penitus extinguere, reprimant et subjiciant rationi. Quod si cui divinitus datum fuerit, quia ad hoc natura impotens est, non ambigitur eum recte philosophantis via ad vitam incedere, ut æternaliter videat dies bonos: et quatenus in eo quisque profecerit, eatenus ad veram philosophiam accedit. Unde, quia vos confido recte philosophantis habere propositum, rogo, moneo et modis omnibus consulo, ut errantes studeatis a schismate revocare, ut eum præferant homini, nec se metu imperatoris aut schismatici Coloniensis circumventionem patiantur a Christi corpore separari. Nam fortasse pro salute multorum vos Dominus ad hos barbaros destinavit. Nec credo rem istam adeundam jurgiis, sed felici moderatione complendam, præsertim a sapiente, qui meminit, quia modestia sapientiæ a fine suaviter usque ad finem universa disponit. Alioquin pertinacibus communicandum esse non arbitror vel in minimo, cum meminimus illam, cujus figuram geritis, Zorobabel, qui vertitur in principes vel Magistrum Babylonis, non acquiescisse hostibus Judæ et Benjamin, ut etiam ad reedificandam domum Domini cum filiis captivitatis aliquid omnino conferrent. De his hæc tenus.

De cætero jam porrectas itero preces, quatenus de reliquiis regum et virginum mihi vestro aliquid transmittatis cum vestrarum testimonio litterarum. Valet.

EPISTOLA CXCVIII.

AD ALEXANDRUM PAPAM
(A. D. 1167.)

Domino ALEXANDRO pape.

Si de exilio clamamus ad patrem pro quo jugiter clamamus ad Dominum, pro cujus fide et honore contra persecutores Ecclesiæ clamavimus semper et clamabimus, Deo auctore, quoad vita fuerit comes, vestra paternitas admirari non debet, cum de inopinata rerum novitate clamorem extorqueat vis doloris, et importunæ et amarissimæ necessitatis acerbitas. Clamamus ergo ad successorem Petri, vicarium Crucifixi: et utinam clamor noster introeat in aures vestras, ut super calamitate Ecclesiæ, et filiorum afflictionibus et gemitibus patris viscera concutiantur ad miserationem. Et licet miseriæ nostræ de recenti injuria multiplicatæ sint super numeram, et excreverint supra modum: tamen, Deo teste, acerbius dolemus, et ingemiscimus magis de imminutione gloriæ vestræ et fama Romanæ Ecclesiæ denigrata, quam de damnis, injuriis et oppressionibus nostris. Jus est (pater) jus est veras exprimere voces, præsertim apud eum qui amator est et patronus veritatis, et cujus ministerio Spiritus

sanctus totius falsitatis fragmenta condemnat. Viduam impatientius conquerentem propheta habuit excusatam, eo quod in amaritudine erat anima ejus ob recentem filii mortem. Et nos quid patienter queri possamus inter tot mortes, carceres, vincula, flagra, contumelias, terrores, esuriei, sitis, nuditatis et multimodæ calamitatis angustias? Si ergo justæ amaritudini debetur venia, quorum querela patientius audienda est? quorum gemitibus magis compatiendum? quorum preces benignius audientur a Romano pontifice, quam exsulum Cantuariensium qui pro tuenda libertate Ecclesiæ, pro astruendis privilegiis apostolicæ sedis proscripti esse noscuntur?

Utinam, Pater, essent aures vestræ ad ora regis et optimatum Franciæ! utinam audiretis quomodo vobis insultant hostes Ecclesiæ, et fere universi detrahunt vobis! Et, si vera sunt quæ prædicantur in compitiis, non video quo modo majestas vestra probabiliter valeat excusari. Præterea quod insignis ille jurator, quasi re bene gesta, de manu vestra decanatum accepit et curam multarum animarum, vir probatæ religionis et famæ hilaris, qui nec uno mense ecclesiasticum addidit ritum. Sed nunquid eximendus erat a jurisdictione omnium episcoporum, ut ei (sicut fautores sui gloriantur) auctoritate apostolica sævire liceat in subjectos non reservato eis appellationis remedio? Nunquid tantis erat privilegiis extollendus, ut in introitu suo vestra auctoritate convocatis episcopis et clero Angliæ manderet, ne Cantuariensi archiepiscopo obedirent, vel ad ipsum vocati accederent, et ut jure excommunicati sine satisfactione et cautione omni absolventur in sacrilegiis perseverantes? Os meum in cælum ponere non præsumo. Fateor et verum est omnia Romano licere pontifici, sed ea duntaxat quæ de jure divino ecclesiasticæ concessa sunt potestati. Liceat ei jura nova condere, vetera abrogare, dum tamen illa, quæ a Dei verbo in Evangelio vel lege perpetuam causam habent, mutare non possit. Ausim dicere, quod nec Petrus ipse perseverantem in scelere quemquam et voluntate peccandi, posset absolvere, nec claves accepit quibus regni januam possit impenitentibus aperire. Unde ergo illi hæc data potestas? Ad hæc dicitur quod rex Angliæ omnium episcoporum jurisdictioni subtractus est privilegio novo: quod profecto si obtinuit, ecce ei collata est auctoritas licitum libito cœquandi. Non tamen facile crediderim quod hæc omnia tam facile contra Ecclesiam Dei impetrata sint. Sed hoc fiducialiter dixerim quod antequam hæc essent apud nos divulgata, de diurno naufragio veneramus in portum, a quo nos rejecerunt in pelagus, qui cum triumpho a sede apostolica redierunt. Nec aliquo modo persuaderi potest, quod legati qui venire dicuntur, procuraturi voluntates domini regis, conditionem nostram reformare possint in eum calculum, in quo erat, quando verbum hoc omnium corda concussit. Dubium tamen est an

velint, si tamen dubium, cum alterum eorum au-
dierimus a multis in perniciem nostram, aut potius
in dispendium, et ignominiam ecclesie consensisse
domino regi, et operatum esse, quantum in eo fuit,
exterminium nostrum. Eum ergo misisse, sicut
adversarii jactitant, nihil aliud est quam nobis mi-
nistrasse calicem passionis et mortis. Quod si pro-
ponit, sepiat Deus viam ascendentis et venientis,
spinis, ut præcipitentur in foveam quam innocentibus
paraverunt.

Adjiciunt malis nostris, qui contra nos, et magis
contra vos gloriantur, quod exsilium nostrum pro-
longastis in annum, ut vobis rex Anglorum inte-
rim confœderetur. Sed memineritis fœderis Bena-
dab, quod regi Israel fuit in scandalum, et populo
in ranam, quia ultionem divinitus procuratam in
publicæ religionis hostem noluit exercere. Procul
dubio et iste, si stetisset ad modicum, jam ad
deditionem compulsus erat, ut se traderet manibus
vestris et Ecclesia sub eo debita libertate gauderet.
Sed quis de unius anni vita potest esse securus?
An nescitis quoniam quicumque oderunt Ecclesie
libertatem, sive schismatico imperatori confœde-
rati sint, vitæ vestræ, quam Deus in multa pro-
tendat tempora, terminum optant. Patet ergo quam
periculosa sit ista dilatio, per quam temeritas
amplius insolescit, et Ecclesie conditio tristior et
durior malitiosius expectatur. Mala facienda non
sunt, ut proveniant bona: nec salubris esse pote-
rit dispensatio, per quam sacrilegorum perpetratur
audacia.

Excessi modum, et quis cui loqueretur minus
attendi; sed exulceratæ mentis impetum nequa-
quam potui cohibere, videns quod occasione verbi
hujus crudescunt amplius adversarii nostri, imo
vestri, et benefactorum nostrorum liberalitas te-
pescit, aut omnino extincta est, præter quam in
rege Francorum, et paucis aliis, qui nobis quidem
compatiuntur amplius, et, unde dolemus plurimum,
queruntur de vobis. Placeat itaque miserationi ve-
stræ, Cantuariensibus vestris aliquid præstare so-
latium, et vestri nominis gloriam reformare, re-
primendo hostes Ecclesie et retribuendo circum-
ventoribus vestris pro merito. Unum pro certo
noveritis, quod si rex semel in quacunque petitione
repulsam sustinuerit, omnium meritorum vestro-
rum, quoad ipsum, evacuabitur fructus. Necesse au-
tem est ut patiatu'r repulsam, qui in petitionibus
modestiam nescit.

EPISTOLA CXCIX.

AD. MAC. GIRARDUM PUCELLE.

(A. D. 1167.)

Magistro GIRARDO PUELLA.

Etsi vobis nuper scripserim quæ videbantur scri-
benda pro tempore, tamen instar amicitie torpentis
arbitror inter necessarios cessare verbi commer-
cium, præsertim oblata ex quacunque occasione
opportunitate colloqui. Celebre siquidem prover-
bium est: Verba amantibus, et servilibus ingenis

querelas non deesse. Quantum vero silentium in
professionibus religiosis ad cultum justitiæ proficere
commendatur, tantum profecto convincitur amoris
perdere et generare defectum. Impulit ergo me sti-
mulus charitatis, portitoris opportunitate divinitus
collata, per litteras sciscitari, an circa statum ve-
strum in alterutram fortunæ partem de novo sit
aliquid immutatam, et an aliquid pro ea certum
acceperitis de expeditione imperatoris et de vestro
Coloniensi, quos Deus convertat, si prædestinati
sunt, et per condignos fructus poenitentiae in uni-
tate Ecclesie constitutis donet veniam, et purgatos
introducatur, et perducat ad vitam: alioquin virgam
furoris sui cadentem populos in indignatione, cor-
ripientem Ecclesiam castigatione crudeli confringat
Altissimus misericors et miserator Dominus. De
statu meo nova scribere nequeo, quia circa me nihil
est innovatum. Sed qui vester fui recedentis, ubi-
cunque sim et ubicunque locorum vos degatis, au-
ctore Domino, vester ero. Nec dubito quin et op-
portunitatibus meis, si res exegerit, officiosa esse
disponat vestra sedulitas. Poterimus autem magis
ad invicem officiosi esse, si ipsi philosophiæ (cujus
professioni diutius operam dedimus) curaverimus
diligentius inservire, ut simus (scilicet) potius man-
datorum executores, quam inanum ventilatores
verborum. Res enim quærit, curat, et assequitur
veritas philosophiæ, non verba. Et mihi quidem
nunquam placuisse scientiam quæ in solis versatur
sermonibus, vobis pridem notum est. Nec auditores
verbi, nec præcones apud Dominum justi sunt, sed
factores: estque veræ philosophiæ certissimum ar-
gumentum, cum quis virtutis obice reinndit stimulos
earnis et totius fortunæ ehdit incursum. Sumus,
amice, in consatorio Domini, eo per patientiam
philosophemur auctore. Nam doctrina viri per pa-
tientiam noscitur. De cætero communicate mihi si
placet novorum aliquid, quæ in expilatis invenitis
armariis: si non aliud occurrit, quod nostratibus
desit, saltem visiones et oracula beatæ illius et ce-
leberrimæ Hildegardis apud vos sunt, quæ mihi ex
eo commendata est et venerabilis, quod eam dominus
Eugenius speciali charitatis affectu familiaris
amplectebatur. Explore etiam diligentius et re-
scribite an ei sit de fine hujus schismatis aliquid
revelatum. Prædixit enim in diebus beati Eugenii,
quod non esset nisi in extremis diebus pacem et
gratiam in urbe habiturus. Precor autem attentius,
ut res beati Remigii apud vos sic protegatis sicut
protegeretis animam meam.

EPISTOLA CC.

AD WALTERUM ALBANENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1167.)

Idem GALTERO Albanensi episcopo.

Magnam mihi præstat apud vos audendi fiduciam,
quod ille, cujus memora in benedictione est, viri-
usque nostrum Pater sanctissimus Adrianus, qui
vos in sancta Romana fortissimam (ut spes est)
columnam plantavit Ecclesia, me speciali quadam

charitatis gratia præ cæteris conterraneis diligebat, et fortunæ mezæ casus sortis suæ eventibus connumerandos arbitrabatur. Hæc ipsius ad me affectio nobis adinvicem et aliis interim paucis innotuit. Sed nisi eum fata præpropere, quod nunc leges orbis Christianus, e medio rapuissent, jam innotuisset e mundo. Unde et mihi de vestra dilectione censeo tutius et in Christo amplius præsumendum, credens quod sicut vos vir beatissimus successorem prælegit honoris, ita, imo magis, habere studuit hæredem charitatis. Ea ergo fiducia qua ipsam conveneram, alloquor et vos, quia sicut illi obsequium meum plena et sincera affectione devoveram: ita et quod in me promptum est, honori vestro et gloriæ paratus sum inservire. Cæterum non video quomodo vester aut Ecclesiæ Romanæ subsistere possit honor, et unitas servari corporis Christi, si personarum estis acceptores et munera, si vobis iudicibus perit innocens: et quod nuper Gallia fieri vidit et doluit, impoenitens absolvit criminaliosus; si Ecclesiæ Dei spolianda et conculcanda tyrannus exponitur; si iniquitas potens et patens in consistorio vestro de justitia manifesta triumphat; si clerici vobis consentientibus aut dissimulantibus dantur ad victimam sicut oves occisionis; si usurpatæ pravitates vestro silentio et torpore servandarum robor obtinent legum. Hoc enim est pro quo exsulant, et proscripti sunt miseri Cantuarienses, quia mutire audent pro Ecclesiæ libertate, quæ sedis apostolicæ privilegium protestantur, quia traditionibus impiorum antefendas prædicant sanctorum Patrum canonicas sanctiones. Revolte, si placet, libellum detestandarum abominationum, et plane videbitis quod adversarii nostri, imo et vestri et totius Ecclesiæ Dei dorsum converterunt ad sanctuarium Domini, et legem non profanare, sed evertere moluntur. Si illis decernitis ignoscendum, quia potentes sunt, nos imbecilles, illi opulenti, nos pauperes; si tempora periculosa metimini, si dies malos expavescitis, ut contra justitiam ducatis pro malitia dispensandum, nunquid creditis vos hac via Deum placare posse, ut meliora tempora largiatur, ut vos dilatat et roborat, ut adversarios vestros extenuet et enervet: nunquid hæc est via Domini? ubi lex? ubi propheta? ubi Evangelium Christi? ubi decreta et exempla sanctorum? Lex utique sempiterna est, et solvi non potest, quia in quo iudicio iudicaveritis iudicabimini: et per quæ peccat quis, per hæc et punietur.

Sed fortasse minuti homines indigni videntur ut pro eis tanti principes debeant exacerbari, et pro aliis æque potentibus esset rigor justitiæ exercendus. Verum hoc non apostoli distinctio est, sed arguti philosophi Thrasymachi, defluentis in eo constare justitiam, ut plurimum prosit ei qui plurimum potest: eam econtra probati philosophi defluerint eam esse virtutem, quæ plurimum prodest ei qui minimum potest; liberat enim pauperem a potente, et decernit meritis præmia, non

A personis. Si rex immunis creditur, quia licet ipse auctoritate, aliorum tamen ministerio maleficia exercentur, potest et David non imputari sanguis Uriæ, quia ab eo non proprie, sed gladio filiorum Ammon interfectus est. Et Achab et Jezabel innocentis Naboth non luunt sanguinem, quia fraude iudicii legitur interemptus: sed ab utroque regum pauperum duntaxat et innocentium sanguis exquiritur, eisque non imputantur prælia commissa iure legum. Nonne in consistoriis vestris teritur quod regulariter proditum est, quia ratihabitio mandato comparatur? Nonne et omnia nostra facinus quibus nostram impertimus auctoritatem? A vestro itaque iure colligo inferens, quia si auctoritatem accommodaveritis, si dissimulatione justitiæ rata habueritis quæ contra ecclesiam præsumuntur, totius malitiæ hujus reatum incurritis coram Deo et hominibus.

Hæc idcirco vobis tanquam patri et domino credidi familiariter intimanda, ne consensum detis iniquitati: sed animam vestram liberetis apud Deum et homines. De cætero, quia Remensis Ecclesia dicitur ad curiam proficisci, precor, ut magistro Radulpho per dominum papam et alios ab archiepiscopo et canonicis decaniam obtineatis. Jam enim de eo eligendo sermo habitus est: nec credo quod sit apud eos aliquis litteratior aut honestior moribus, aut liberalior in pauperes Christi. Valet.

EPISTOLA CCL.

AD ALBERTUM CARDINALEM

(A. D. 1167.)

Idem ALBERTO cardinali.

Veritatem libenter audit amicus veritatis, et salus illius desperanda est, cui gratior est fraudulentæ adulationis illecebra, quam veri salubris asperitas. Unde et vobis, quem amatorem veritatis esse non dubito, audentius scribo, ratus non displiciturum quod Ecclesiæ Dei noveritis profuturum. Scio enim in vestro desiderio esse, si cœlitus datum fuerit illius imitari vestigia, qui pro liberatione ejus posuit animam suam. Hæc in potestate regis Angliæ colliditur et tanta premitur servitute, ut etiam mentionem fecisse libertatis, læsæ majestatis videatur esse reatus. Collegerunt item pontifices, et nostri temporis Pharisei in adventu Joannis illius insignis juratoris, concilium, et in eo consilium iuverunt, quomodo perderent Christum Domini, excommunicatos impoenitentes absolvent, evacuent divinæ legis et canonum sanctiones: et sine crimine committerent et tuerentur inobedientiæ crimen. Sentit hoc Cantuariensis archiepiscopus et coæsulles sui, qui bonis omnibus proscripti sunt, quia mutire audent pro Ecclesiæ libertate. Sperabatur in adventu cardinalium aliqua consolatio; sed ecce eo magis crudescunt cornua tyrannorum, quod vident palpari, et non remorderi illum qui fecit et facit omnia hæc. De altero tamen legatorum merito confidit Ecclesia, quia creditur agi Spiritu Dei. Et utinam alter potentatui et gratiæ regis quam appetiit

hactenus, præferat veritatem. Quod si fecerit, nec confirmationem, nec tolerantiam aut dissimulationem consuetudinum regis ad aliquo episcoporum exigit, quæ legi Dei patenter adversantur, sedis apostolicæ privilegium dissipant, et omne jus et auctoritatem eorum, quæ gerenda sunt in Ecclesia Dei, in principis conferunt voluntatem. Si pastorale officium non nisi ad nutum principis liceat exercere, et procul dubio nec crimina puniuntur, nec tyrannorum arguetur immanitas, nec reipsa diu stabit Ecclesia. Ergo quisquis ille sit, qui in tantarum pravitarum usurpatione silere et dissimulare consilii sacerdotes, hæreticum esse non dubito, et præambulum Antichristi, si ipse non sit personaliter Antichristus.

Clama, inquit Spiritus per prophetam, *ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam et annuntia populo meo scelera eorum (Isa. LVIII)*. Et Apostolus in quo loquitur Christus: *Argue*, inquit, *obsecra, increpa (I Tim. IV)*, et omnem ponere inobedientiam promptus ipsi Angelo qui in cælis est anathema denuntiat, si se erigat contra Christum, et doceat contra Evangelii veritatem: et audet homocinem monere et consulere sacerdoti, ut taceat et dissimulet injuriam Christi, mala faciens ut proveniant bona? Nonne pereuntis impii sanguis de manu sacerdotis obmutescentis sic exquiritur ut et ipse pro silentio moriatur? Moyses manus non demisisse, sed erexisse describitur, ut Amalec sterneretur. Arca Dei non legitur captivata, nisi quando perversa mansuetudine patris sacerdos filios arguens uti maluit, quam severitate et auctoritate pontificis. Achab, et si reprobus fuerit, præ quibusdam sacerdotibus nostræ ætatis divinæ legis habuit zelum. Nam qui aurum, argentum, variam suppellectilem, liberos et uxores regi Syriæ in commercium pacis exposuerat, domorum scrutinia non concessit, ut divinæ legis servaret libros, quos rex iuimicus præ cæteris omnibus cupiebat auferre. Unde et legis zelus a Deo auctore ipsi Achab consolationem retulit et triumphum. Petrus solidas invenit aquas ambulans in fidei fundamento: mergi tamen cœpit, ex quo imminentis auræ timuit flatum.

Sed quid ad Patrum exempla decurritur? Nonne dominus papa (cujus vitam ad pauperum consolationem optimam et diuturnam faciat Dominus), zelo justitiæ, quem semper habuit, meruisse credendus est, ut hostis fidei Fredericus contritus sit a facie ejus, et ira Dei castra ejus exterminarit, qui jam videbatur de urbe et orbe et universali Ecclesia triumphasse. In quo tamen magis (ut indubitanter credo) adjuti estis precibus pauperum Christi, quam vestrorum consiliis aut viribus Romanorum. Audenter quoque dixerim, quod vos suo miraculo citra humanum consilium de faucibus leonis eripuit; ut de cætero semper tantum habeatis in Deo fundatore Ecclesiæ et custode et eodem vestro liberatore fiduciam, quod nec adversantium minis nec blanditium fraudibus recedatis a via recta, aut contra

regem credatis de lege dispensandum. Nam qui Fredericum dejecit coram vobis, profecto et alios tyrannos si insiteritis mandatis ejus subjiciet vobis aut omnino dejiciet.

Dignetur ergo sanctitas vestra, apud quam non est acceptio personarum, dominum illum, qui Anglicanam conculcat ecclesiam, domino papæ et fratribus vestris verba veritatis et virtutis ingerendo reprimeret, quia, si Ecclesia Romana voluerit, et de Domino non diffidat, eum facile perdomabit, sed quidem non istorum ministerio legatorum, nisi alia via incesserint: cum rex ille de altero eorum præsumat plurimum, quem petivit ex nomine. Nec tutam esse ducunt multi sapientes et religiosi in tali loco et tanto discrimine sub eo iudice causam Ecclesiæ ventilari, qui Papæ inter cognatos, amicos et notos præsens, et silens ad minus — nam alii aliud suspicantur — audivit et vidit Ecclesiæ Romanæ, cujus est membrum, tantum fieri præjudicium, et causam fidei publice condemnari. Non enim creditur nunc aut fide sincerior, aut charitate ferventior, aut virtute constantior, novam ex alto fortitudinem induisse, ut non possit muneribus aut metu flecti, aut gratia hominis qui eo patrono semper usus est in causa ista. Jam vero vicisset ecclesia nisi auxilio et consilio ejus jurator ille decanus prævaluisset: et utinam nunquam fuisset annulus ille, quem in signum confusionis ecclesiæ et sui triumphii videntibus cunctis semper ostentat. Utinam dominus papa peccatum alienum nunquam fecisset suum; et intrusum, quem ad gloriam Dei dejecerat juste, ipse qua cunctis præeminet auctoritate non intrusisset: nec illum fecisset custodem animarum, qui et Ecclesiæ persecutor exstitit, et adhuc non nisi carnem sapit.

EPISTOLA CCII.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPIUM.

(A. D. 1167.)

Domino JOANNI Pictaviensi episc., J. S.

Liberalitatis vestræ sedulitas non tam crebris quam continuis et perennibus beneficiis promeretur, ut non ad frequentes, sed ad perennes vobis gratiarum teneat actiones. Teneor quidem teneborque perpetuo. Et quo plus sinceræ affectionis, quod solum possum, ad præsens rependero, eo amplius et arctius me non dubito obligari. Nam in charitatis contractum indubitanter venit, et specialiter obtinet, ut habita reddatur semper et ut nisi reddita nullatenus habeatur. Sed quantum est hoc quod me totum, id est hominem, parvum nomine, facultate minorem, minimum merito vobis debere profiteor. Nam totum istud pro merito parum est. Sed dum mecum in ratione dati beneficii, humanitatis exhibitæ, profuse liberalitatis contraxistis affectione religiosa, obligastis vobis et illum totum, qui mensuram bonam et cogitatam et superfluentem mercede centupla refundet in sinum vestrum. Totum, inquam, et fiducialiter dixerim totum, qui nulli cedit in partem: Licet et singulis electis gra-

tiarum usus conferat speciales, sui tamen munere integro non deciso, nec distracto particulatim, quia culvis totus adest, aut totus elabitur, hic certe se pro me totum debet, et procul dubio totum reddet, quoniam fidelis est in promisso, et munificentissimus in retribuendo. Secuti estis et sequimini fidem ejus, ut se de mandato et promisso teneri meminerit, præsertim cum operatoribus misericordiæ publicum Evangelii munimentum dederit, quod confirmare dignatus est caractere crucis suæ, et insignire sanguine proprio. Hæc ergo erit miserationis vestræ retributio copiosa; hæc humanitatis exhibitæ divina merces, et impendii temporalis æternum compendium. Et quidem, ut justum est, magni facio terrenæ facultatis subsidia, sed pluris sunt solatia recti consilii, quæ a vobis indesinenter recipio, et adminicula veræ vitæ, monumenta dixerim et instrumenta sapientiæ.

Causa ergo frequenter scribendi vobis, duplex mihi est: primo ut statum vestrum, quem periclitari timeo, explorans satisfaciam sollicitudini: deinde ut vestra prudentia instruar, qualiter me ad varios fortunæ motus oporteat præmuniri. Proinde placeat vestræ dignationi rescribere quatenus cum domino rege processeritis in verbo pacis, quid actum sit in curia Pictaviensi, ubi credibile est valpes foveas invenisse et volucres cœli nidus, et parvulo, cujus natalis celebrabatur, pene reclinatorium defuisse. Conjicitur enim Radulphi de Fara spiritum ibi præpotuisse, ut et prophetæ et præcoes palatii inebriati sint dolis et temeritate illius. Utiqve vetus proverbium est et quod Vespasianus Augustus in se dictum patienter audivit: « Vulpem posse mutare pilum, non animum. » Tradunt etiam qui de animalium scripsere naturis, quia hoc genus animalis nullo unquam tempore mansuescit. Et Offellus:

Qui coarat vulpi sulcos variare necesse est.

Sed confido quod vos etsi non inconcussos, illæsos tamen gratia conservavit. Quia frustra jacitur recte autem oculos pennatorum (Prov. 1). Precor etiam ut, perpensis his, quæ nuntii domini regis Anglorum dicuntur a sede apostolica impetrasse, rescribatis, qualiter dominum Cantuariensem, et me tam erga Cantuariensem, quam regem sive legatos versari oporteat. Nam si rumoribus credi oportet, et adversariorum jactantiæ, rex plura postulare timuit aut erubuit, quam Roma pati. Spero tamen quod dominus papa aliquid reservaverit solatii parti nostræ, imo suæ et Ecclesiæ Dei. Alioquin utquid terram occupat? sed absit ut de eo tam sinistra credamus, quam perversa jactitant adversarii nostri; sed si legati in tanta veniunt potestate, ut ab eis appellari non possit, quid consultis? Nam Papiensis hactenus in causa ista regis opes, non timorem Dei, vel Ecclesiæ honestatem habuit ante conspectum suum. Siquidem ubi amor ejus, et oculus. Alter vero vir bonæ opinionis est, Romanus tamen et cardinalis. Quod si eorum examen declinaveri-

A mus, verendum est ne apud regem et Ecclesiam Gallicanam causæ nostræ lædatur opinio. Si susceperimus licet suspectos, timendum ne subvertant justitiam nostram. Dispensabunt de nobis, ut detrimentum Ecclesiæ compensent oculis suis. Nam quamcumque videantur fecisse pacem, titulis et triumphis suis ascribent. Debentur nobis in primis restitutio ablatorum, et sedium, et reformatio securitatis. Sed fortassis præcipient nos usque ad decisionem totius litis solis cautionibus esse contentos, quam conditionem nemo ad litigandum nisi insanus admittet; hoc autem ut memoriæ fidelius hæreat, in fine censui repetendum.

EPISTOLA CCIII.

AD MAG. SILV. THESAURARIUM LEXOVIENSEM.

(A. D. 1167.)

Magistro SILVESTRO Thesaurario Lexoviensi, JOAN. Saresb.

Audita, dilectissime, pace tua, ut oportuit, pro amico lætatus sum, sed omni emolumento mihi gratior est perseverantia honestatis, et usque ad invidiam veterum amicorum famæ purioris hilaritas. Primus itaque et adhuc solus formam perseverantiæ in agone Christiano cum Ecclesia laborantibus præbui, et per gratiam Dei reliquis de cætero proderit ad erectionem spei, ad tuitionem libertatis, ad virtutis perfectum, quod in te præcessit felicitatis exemplum. Felicius tamen reputo quod ex amore possessionum et facilitate et temeritate Jurandi primam fidem irritam non fecisti, quam quod rerum compendia temporalium assecutus es pro voto amicorum et merito tuo. Pro merito sane dixerim, quamvis certo certius constet, plura et longe majora et clariora tuis deberi meritis. Quæ procul dubio reddet, qui neminem ab initio sefellit creditorum, et mensuram coagitata et superfluentem refundit in promerentium sinus. Liqueat ergo in te quia Deus, qui inaniter gloriantibus resistit, humilibus dat gratiam (I Petr. v), et juxta Apostolum, qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, se ipsum semper, interdum vero seducit et alios (Gal. vi).

Quia ergo Deo propitio naufragium evasisti, adhuc in alto navigantibus, et cum Petro naufragantibus quam potes opem ferre memineris, et agonem Christi juvare, nunc orationum suffragio, nunc tuarum solatio litterarum. Hæc enim sunt (ut dixerim quod ad me) quibus maxime indigemus. Ego enim per misericordiam Dei temporalibus abundo, ut formam potius habere videar florentis in patria quam exulis et proscripti. Dominum Cantuariensem Christianissimus rex Francorum Senonis exhibet regia magnificentia in ecclesia Beatæ Columbæ, cumque in omnibus sic veneratur et colit. ut christum Domini decet a christo honorari. Eilem quoque fidelissimo principi, sicut ipse fatetur, pauci videntur dies, et parvi sumptus præ amoris magnitudine, quos sacerdotis Christi et apostolici videntur obsequiis. Sed et fidem ejus, quod satius humiliter recolat condigna mercede remunerat Deus

cujus muneris est, ut sine cruore et tumultu in medio hostium degens, et prosperetur in omnibus, et quod maximum reputat, ametur et honoretur a subditis, sicut Obededom, arca Domini recepta, in ancillarum secunditate, et gregum, et totius possessionis multiplicatione, divinæ benedictionis expertus est fructum. Et Holda per ejusdem arcæ receptionem, quando eam pius Achaz ejecerat a templo Domini, assecuta est in silentio pontificum et sacerdotum gratiam prophetiæ: sic rex Christianissimus, recepta in regno suo Ecclesia Romana, de uxore suscepit filium fidei, auctore Domino, et regni hæredem, quem data sibi omnium expetibilem optione fuerat petiturus. Nunc autem pro humanitate Ecclesiæ exhibita Anglicanæ, novam, quam pro arbitrio suo dabit Dominus, gratiam confidenter expectat. Dominus papa Cantuariensem archiepiscopum verbis et scriptis nuper consolatus est, et utinam omnibus innotescat quibus pactionibus et cautionibus obtinuerit ille jurator insignis ea de quibus Ecclesiæ adversarii gloriantur. Et tamen si pactione fuerint adimpletæ, nobis abunde in restitutione ablatorum et pace et securitate prospectum est. Silentur hæc interim necessitate obedientiæ, sed spes est in brevi omnia propalanda esse; quia, ut pro certo didicimus, legatorum, qui sperabantur, adventus suspensus est, aut omnino sublatus juratoris fraude comperta. Rescribe quatenus licitum fuerit, quod Ecclesiæ et nobis in agone Christiano expedire fueris arbitratus, et me, ubicunque locorum sim, noveris esse amantissimum tui.

EPISTOLA CCIV.

AD MILONEM EPISC. MORINORUM.

(A. D. 1167.)

Domino MILONI episcopo Morinorum.

EO sinceritatis vestræ titulus in charitate splendidius elucescit, quæ ex relatione latoris præsentium certius constat, quod inter fortuitorum eventuum turbines, et varias procillas negotiorum, quibus officii vestri instantia indesinenter concutitur et acriter, siue tamen virtutis elisione, colliditur, amicorum potestis sollicitudinem gerere, et eorum onera per fraternæ charitatis exhibitionem facitis vestra. Sic enim et Apostolus scandalizatis courtitur, et fratribus coinfirmatur infirmis, et per compassionem sit in Christo omnibus omnia, dum ad formam ethicæ purioris, et consummatioris philosophiæ, humanum a se nihil reputat alienum. Reposita est vobis, Pater, hujus corona misericordiæ, quam reddet vobis in illa die misericordis et miserator Dominus, qui nos interim exsules et præscriptos suos, sanctorum suorum ministerio, necessitatibus nostris pro ipso communicantium consolatur in omni tribulatione nostra. Nam Christianissimus rex Francorum patrem nostrum Cantuariensem archiepiscopum in ulnis charitatis excipiens eum in ecclesia Beatæ Columbæ Senonensis regiam magnificentiam exhibet, et sic tractat in omnibus ut a christo tractari decet christum Domini. Aliter enim exprimere nequeo

affectionem, quam naufrago sacerdoti exhibet Christianissimus princeps. Nos autem domestici sacerdotis, proscripti quidem rebus, sed ascripti fidelibus, qui pro justitia patientes honorificaverunt ministerium suum, dispersi sumus ut exsules in regno Francorum. Sed ubique nobis adest qui pascit volatilia cæli, et lilia vestit agrorum. Speramus autem quod idem Pater noster et omnium Dominus procellam nostram in auram convertet in brevi, licet majus nobis imminere naufragium hostes Ecclesiæ gloriocentur. Mentiuntur enim Romanam Ecclesiam nobis conversam esse in arcum pravum, et dominum papam omnibus regis Anglorum petitionibus annuisse, ex eo sumentes conjecturam, quod excommunicati nostri absoluti sunt in adventu Joannis de Oxenefordia; qui etiam, quasi re bene gesta in curia imperatoris, ubi schisma confirmatum est, acceptum de manu domini papæ reportavit Saresberiensis Ecclesiæ decanatum. Sed si quis ea quæ Romæ gesta sunt diligentius recolat, plane videbit quod Romanus pontifex etiam circumventus causam Ecclesiæ et nostram fidelissime procuravit. Jam dictus enim Joannes tandem præstito juramento de more absolutus, ut itidem publice juravit, quod nihil in præfato schismaticorum conventu fecerat contra fidem Ecclesiæ et honorem et utilitatem domini papæ, et utinam non dejerasset! postmodum commendatitias et deprecatorias porrexit ex parte domini regis, quibus insertum erat, ut illi tanquam regi ipsi in omnibus crederetur. Deinde tanta fultus auctoritate, causam quæ inter regem et archiepiscopum super pravis consuetudinibus vertitur, domini papæ commisit arbitrio, ut illæ ad nutum ejus roborarentur, aut caderent, et archiepiscopo ad formam mandati ejus pax omnimodo reformaretur. Et hoc item juramento confirmans obtinuit ut dominus papa concederet se ad hoc legatos esse missurum. Quorum iter, ut aiunt, suspensum est, juratoris fraude comperta.

EPISTOLA CCV.

AD WILL. SUBPR. ECCLÆ. CHRISTI CANTUAR.

(A. D. 1167.)

JOAN. Saresb., WILLELMO subpriori Ecclesiæ Christi Cantuar.

Mihi nuper locutus es in parabolis, dicens tuas, imo Ecclesiæ opes de novo publicatas, et studiosius deprecari ne me eas prodente transferantur in Babyloniam. Sed si publicatæ sunt, miror quare usque ad patrem se pro filiorum salute et libertate matris devoventem, et jam triennio ærumnis expositum ante liberalitatis beneficia non pervenerunt. Si publicatæ sunt, debueramus et nos esse de contentum populo. Si patrem proflitemini, ubi est amor ejus? si dominum recepistis, debitæ venerationis quo profectus est timor? si vos fratres asseritis et amicos peregrinantium, cur cessant humanitatis officia, et debitæ solatia charitatis? sed fortasse quo gratus patri præstetis obsequium, expectatis ut amplius egeat. Interim picturis inveni-

bus imperitæ multitudinis oculos oblectantes rati impensum iri publicis usibus quod in spectaculis et curiosorum lenociniis oculorum ineptius erogatur. Profecto

Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
(VIRG., ÆN. VI, 37.)

Illudque satyricum videtur in vos, scio eni et quibus loquar, probabiliter retorquendum :

*Non habet infelix Numitor quid mittat amico,
Quintilla quid donet habet, nec desuit illi
Unde ametur multa pascendum carne leonem.*
(JUV., VII, 75.)

Nec hoc dixerim quod verbum hoc in omnes cadat, sed in eos quod indubitanter nostis, quia potuerunt non transgredi et transgressi sunt ; bona facere, nec fecerunt. Novit inspector corthum, quia mihi tristitia est, et dolor continuus cordi meo, quod nobis dormientibus in periculo vitæ, soli alieni naufragio nostro serunt opem. Dicitur tamen ad cumulum doloris mei, quod circa unum in tanta necessitate patri præstitistis obsequium, diligentem adhibendo custodiam ne quocumque casu evaderet, quia de manu carnificum elapsus convolaverat ad nostrorum præsidia patronorum. Sed timorem prætenditis. At profecto Deus non irridetur, sed timeatis eum cui ad momentum credita est dispensatio peccata corripiendi in corporibus, quare non perlitetis eum qui potest corpus et animam mittere in gehennam? Expergiscimini igitur, et memineritis Abdixæ dispensatoris Achab, qui centum prophetas in specibus latitantes pavit in persecutione Jezabel. Quidquid autem in alterutra parte feceritis, procul duntio mensuram bonam et superfluentem in sinu vestros refundet Altissimus. Neque hoc ille impedit vester collega Bathoniensis, qui utinam submergatur in turmis quibus dignus est, quas meruit, ut conjiciatur in rutefolium, cujus Petronius in poenam delinquentium meminit, aut sepellatur in salinario Heduarum. Ut ad parabolam tuam redeam, scrias quia nomina librorum apud me sepulta sunt. Sigillum quidem nomine tuo recepi, sed illud mihi tuus abstulit Britonellus, quod ex condicto tuo factum suspicahor, nisi ablatum restitueris.

EPISTOLA CCVI.

AD O. DE FAVERSHAM.

(A. D. 1167.)

O. de Faversham mihi.

Amentis est, non amantis se et sua curare duntaxat, et quæ aliorum sunt docere aliena : humanum teste comico nihil charitas a se reputat alienum, sed per congratulationem recte gaudentibus adesi, et per compassionem dolentibus congeniscit. Suas tamen affectiones ordinatissima ratione dispensat, et sint omnes in Domino, et humanitatis officia in singulos lege naturæ et gratias informantis magis aut minus exercet. Et cum beneficia gratiæ latioris ad omnes porrigat, maxime tamen dilatatur ad domesticos fidei, et iudicio ejus in his ipsis qui curam morum et maxime domesticorum, quos affectui

A natura ingerit, et fidei consortium pietati commendat, curam non agit, fidem negavit, et est infideli deterior. Te autem in hac esse sententia omnino non ambigo, ut pro nepote tuo Adam (more scholarium) degente et patiente et regente in studio litterarum fiducialiter intercedam : certus quod sicut honestatem acceptas officii, et meritorum patris ejus in te per ingratitude non oblivisceris, sic necessitatibus ejus opportunum et debitum non tardabis præstare subsidium. Quod si præmissis rationibus, quas utique prudenter pensas, preces meæ aliquid possunt ferre momenti, totus in preces assurgo, et efficaciam earum experior, tuis plena devotione genibus provolutus ; si de me sollicitaris, conditionem meam divinæ munus gratiæ gratanter amplector, crebra meditatione revolvens quam suspecta fuerit omnibus recte sapientibus continuata mundi prosperitas, et quam certum sit argumentum dilectionis, filiorum delinquentium culpas per flagella purgari.

EPISTOLA CCVII.

AD ROBERTUM DE FAVERSHAM ARCHIDIACONUM.

(A. D. 1167.)

ROBERTO de Faversham, archidiacono, JOAN. Saresb.

Inhumanus est, et extremæ impietatis maculam incurrit et notam, qui paterna afflictione non læditur, præsertim ubi paternæ benignitatis in filium plura et grandia luce clarius radiant argumenta. Constat enim ex sententia Domini totam Chananzorum gentem perpetua servitute damnatam, quia pater eorum Cham a quo genus et nomen contraxerunt, inhumanus exstitit in parentem. Nam ex commisso auctoris impii tota posteritas præjudicium tulit, et dum odibile servitutis excipit jugum, devitandam impietatis salutare omnibus procurat exemplum. Sane et ego me deteriorem Chananzæ quolibet arbitrer, si Patri non compatiar laboranti : si flagella ejus non exulcerent animam meam super dolorem vulnerum propriorum. Hujus rei testis est conscientia, testis est conscientiæ scrutator et arbiter Deus, qui forte citius quam credatur illustrabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Et jam quidem stamus ante tribunal ejus, et eum in causa nostra judicem exspectamus, ut in conspectu ipsius stultum sit et temerarium mentiendo totius laboris et vitæ si quid tamen salubriter patimur aut recte agimus, mercedem perdere. Laboravi ergo (sicut ipse novit) apud dominum Cantuariensem, utens nunc mitigativis, nunc acerbioribus et omni sermonum genere ; sed labor meus (quod doleo) cæssit incassum. Quos autem obices ille precibus et persuasionibus nostris opponat, et retexere longum est, et fere superfluum, cum magister Gisbertus, quem vobis fidelem esse non ambigo, omnia plenissime audierit ex ore ejus. Deum tamen testem invoco in animam meam, quod ut ex animi mei sententia loquar, archiepiscopus episcopum siucere diligit, et salutem et indemnitate

ejus cupit esse prospectum : sed insistit, ut qui inobedientiæ et illiciti ausus aliis dedit formam, se ipsum salubris et necessariæ obedientiæ cæteris præstet exemplum. Quod si sibi Scripturarum auctoritate, amicorum consilio, et domini papæ mandato persuaderi permiserit, ipsum archiepiscopum quem nunc fortasse plus justo timet clementissimum Patrem inveniet, et longe prouiore ignoscere quam ulcisci. Potestis enim et expedit remissioni quid super hoc a sede apostolica nuper domino Constantiensi rescriptum sit : nam ad vestram aut venit, aut debuit pervenire notitiam. Scitis etiam quid solatii mihi retulerit decanus vester, aut si nescitis, utinam omnia quæ Romæ gessit, tam in hac causa quam in cæteris, non modo vobis, sed et toti innotuerint mundo. Et si liceret adhuc ea publicari per nos, facile innotesceret quid actum sit, et de consuetudinibus unde litigium vertitur inter regnum et sacerdotium de pace archiepiscopi et libertate Ecclesiæ, de integra restitutione et securitate omnium exsulum : quid etiam juraverit, et qua cautione firmaverit pactiones. Ea interim silentio necessitate mandati, dum promissionum speratur et exspectatur fides. Sed nihil opertum quod non reveletur : idque Deo auctore in brevi. Juxta enim est dies perditionis eorum, qui in mendacio deprehenduntur et retributionis et vindictæ adesse festinant tempora. Quod si meum consilium interim quaeritur, ecce coram Deo, quem hujus verbi in extremo examine testem invoco, tota spiritus libertate, et in fide illi tanquam patri promissa et debita respondeo, quod in omni ardua dubietate censeo faciendum. Scilicet ut primo omnium quaeramus et sequamur quid super hoc lex divina præscripserit, quæ si nihil corum exprimit, recurratur ad canones et exempla sanctorum, ubi si nihil certum occurrit, tandem explorentur ingenia et consilia sapientum in timore Domini, illique, seu plures seu pauciores sint, cæteris præferantur, qui honorem Dei commodis omnibus anteponunt. Nullus enim salubriter incedit, lege Dei, quæ omnibus est certissima forma vivendi, neglecta, et qui Patrum vestigia detractat imitari, ad consortium regni, quo illi gaudent intrare non potest. Nam et Josue et seniores Israel in fœdere Gabaonitarum patuerunt culpæ, quia, sicut Scriptura testis est, sumptis eorum cibariis os Domini non interrogaverunt. Quid autem significatur per os, nisi verbum Domini, quo semel locutus est, ut id ipsum repeti non oporteat? hujus autem perspicua est et clara in lege sententia, quoniam melior est obedientia quam victimæ; quia et ariolandi crimen est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Hanc Christus edicto promulgavit et exemplo, factus obediens usque ad mortem, docens quibus finibus virtus obedientiæ debeat limitari. Obediendum enim est non modo usque ad jacturam temporalium et corporis cruciatus, sed usque ad exitum mortis, et si certa in necessitate cessatur, virtus obedientiæ non

A assequitur palmam. Sapientiores amici melius fortasse consulent, sed ego, Deo teste, ad præsens commodius nescio. Sic enim Domini mei Jesu Christi gratia persuasus sum, et omnes amici persuaderi desidero, quod

*Summum credo nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.*

(JUVEN. VIII, 83.)

EPISTOLA CCVIII.

AD RICARDUM DE BOHUN, CONSTANTIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1167.)

RICARDO de Bohem Constant. episc., JOAN. Sares. Super afflictione domini mei Saresberiensis episcopi, quod quidem justissimum est, anxietur spiritus meus, eo quidem gravius, quo minus laboris hujus facilem exitum videt. Quanta autem sedulitate apud dominum Cantuariensem egerim ut eum relaxaret, novit inspector et judex omnium. Sed labori meo successus defuit ex variis causis, quas retexere supervacaneum arbitror, quia plurimas earum M. Gilbertus fidelis vester ab ipsius archiepiscopi ore audivit. Ut vero taceam plurima, ex eo maxime movetur archiepiscopus quod dominus Saresberiensis formam inobedientiæ cæteris dedit, et adhuc assistit Londoniensi, et aliis qui quaerunt animam ejus ut auferant eam. Adjicit etiam quod ei contumaciter scripserit, et sub prætexta Trivolæ appellationis, crimen inobedientiæ studuit colorare, sed non eum postea præsumptionis penituit, ut appellationi renuntiaret, sed quadam inconstantia verbi et operis dissimulata injuria appellationis, qua se tuetur, opponit obicem corripienti : et tamen simulata humilitatis reverentia misericordiam petit. Nihil aliud ergo ab eo potest aliquis impetrare, nisi ut episcopum ab appellatione recedentem, et culpam publice prostentem, et de cætero obedientem paternæ benignitate recipiat : et exinde quasi filium charissimum in omnibus tractet. Nam de archiepiscopi mansuetudine, si hoc, quod necessarium esse scitis, episcopo fuerit persuasum, omnino non dubito. Nostis enim quid super hoc vobis nuper scripserit dominus papa, et quid remedii decanus huic causæ retulerit ab apostolica sede. Cujus tamen, si promissa processerint, et eorum, quæ juramento firmata sunt, fides fuerit adimpleta, archiepiscopus et sui reconciliabuntur in brevi, et pax cum honestate Ecclesiæ inter regnum et sacerdotium reformabitur. Interim, quod vobis innotuisse potest, ad silentium eorum quæ Romæ gesta sunt, necessitate mandati arctamur. Sed cum de fide aut perfidia constiterit pactionum, propalare licebit universa. Quia ergo dominus Saresberiensis et Reginaldus archidiaconus me in causa ista sollicitant, rogantes ut quod invenero eis rescribam aut vobis, precor attentius, ut jam dicto archidiacono litteras, quas ei mitto, habere faciatis, et felicem, Deo auctore, provideatis exitum causæ.

EPISTOLA CCIX.

AD MAGISTRUM HUMFRIDUM DE BONI.

(A. D. 1167.)

Magistro HUMFRIDO BONI.

Non est, amico, quod possim de status mei qua-
 litate causari, quia omnia hominis machinamenta
 miseratio Dei mihi cooperatur in bonum. Nam tem-
 poraliter fere universa succedunt : et spes est quod
 hæc ipsa quæ videtur esse vexatio, sicut intel-
 lectum excitat, sic veræ salutis est paritura pro-
 fectura. Illud tamen aliquatenus movet, quod qui-
 dam amicorum super conditione mea acerbius
 sollicitantur, et more hominum carnaliter et tem-
 mere magis quam prudenter, et vere amantium,
 sæpe et fere semper vano concussi terrore, liment
 : graviora pericula veris, et quod vere prosit
 aut noceat, attendentes parum, illic trepidant
 ubi non est timor. Nam jacturam conscientiæ aut
 famæ nequaquam subtiliter pensant, et dum umbra
 virtutis in opinione hominum constet, et nugiloquos
 evitent detractores, parum curant quid ad sinceræ
 rationis examen cuique debeatur ex merito. Nam
 plurimi talium pluris faciunt videri quam esse
 bonum. Alii sublata sibi temporalium subsidia in-
 gemiscunt, quæ per me illis ministrabantur a Do-
 mino. Sed ad petitionem utrorumque ratio con-
 sulta respondet, quod eum qui in agone Ecclesiæ
 Christum sequi cœpit, nec rei familiaris dispen-
 satio, nec patris revocat sepultura. Fixum est mihi,
 Deo auctore, propositum, quatenus ipse dederit
 honestatis formulam sequi, et animæ salutem in
 mundi commercia non distrabere ad boni cujus-
 cunque pretium temporalis. Ipse viam doceat, et
 luceat per semitam virtutis, et perducat ad illorum
 consortium, qui pro justitia patiuntur. Desidero
 tamen, si salva honestate fieri posset, reconcili-
 ari : et in ecclesiis quibus ascriptus sum ad ho-
 norem Dei et amicorum solatium ministrare. Unde
 dilectioni vestræ supplico quatenus quid expediat
 et deceat, per dominum Baiocensem et alios amici-
 cos vestros explorare et rescribere non gravemini,
 quatenus tutum fuerit, et vestrum mihi præbere
 consilium. Hoc enim de genere eorum est quæ ra-
 tione humanitatis nulli negari debent, quia et sup-
 pressa non proficiunt, et tenacitatis conservatione
 non crescunt, et erogatione sui non minuuntur,
 sed amplius quo magis fuerint publicata clares-
 cunt.

EPISTOLA CCX.

AD HENRICUM BAIOCENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1167.)

Episcopo Baiocensi HENRICO, JOANNES Sares-
 buriensis.

Audio, Pater, et gaudeo, quod pro merito vobis
 universa succedunt : et qui decanorum nomen et
 ordinem, dum licuit, honorastis, nunc vestrarum
 splendore virtutum in terra aliena usque ad mul-
 torum invidiam pontificis illustratis officium. Quod
 quidem tanto salubrius ad conscientiam, tanto

A gloriosius est ad famam, quanto rarior invenitur
 ovium pastor, aut qui in Ecclesia Dei ministerium
 suum studeat honorare, in tanto fastu et numero
 nomine tenus illustrium sacerdotum. Jam enim,
 ut Deus pridem in propheta conquestus est : *Sacer-
 dotes non dixerunt, ubi est Dominus? et tenentes
 legem, justitiam nescierunt (Jer. 11)*. Unde et ju-
 stum est ut eminentia vestra honoretur et diliga-
 tur etiam ab his qui exigentibus meritis nostris
 sacerdotium præsens videntur habere contemptum,
 et legem Dei, quæ solvi non potest, evacuare ni-
 tuntur. Licet enim Ægyptii pastores ovium dete-
 stentur, et Samaritani temporis nostri non cou-
 tantur his qui verbum Dei publice continentur :
 tamen et Joseph invenit gratiam in Ægypto, et
 apud Assyrios claruit Daniel, et prærogativa meri-
 torum etiam regnante Achab Eliam fecit insignem.
 Non est ergo mirum, si apud principem Christia-
 num et officiales ejus suum virtus reperit locum,
 et si diligitur ab hominibus quem divina gratia
 constat esse perfusum; sicut unguentum a capite
 Christo in Ecclesiæ defluxit barbam, et inde in
 oram vestimenti derivatur, ut pro divinæ dispen-
 sationis decreto, et meritorum gratia quemlibet
 irriget electorum. Utinam, dilectissime domine, de
 hac plenitudine vestra aliquid accipiamus et nos,
 et agonizanti Ecclesiæ prosit, quod in conspectu
 domini regis gratiam invenistis. Quæ sit enim
 conditio nostra non expedit replicare, cum vobis,
 et de causa vestra plenius constet, et immerita
 poena. Sed consilium salubre ad conscientiam, et
 honestum ad famam a vobis impetrare operosum
 est, et prece dignum. Quamvis enim mihi adsint
 subsidia temporalium, Deo propitio, non modo ad
 necessitatem, sed ad gloriam : tamen quatenus
 salva integritate conscientiæ et honestate famæ
 licuerit, paratus sum juxta consilium vestrum do-
 mini regis gratiam promereri, nihil enim spondeo
 contra Deum, aut si unquam tentavero, meos
 conatus pietas ejus impediatur, Valet.

EPISTOLA CCXI.

AD RICARDUM CONSTANTIENSEM ARCHIDIACONUM.

(A. D. 1167.)

Magistro RICARDO episcopo, Constantiensi archi-
 diacono.

Proscripsit me gratis, quod novit Altissimus, et
 vos scire arbitror, violentia publicæ potestatis; sed
 unde ad gratiarum non sufficio actionem, Deus sic
 itinera mea direxit et opera, ut rerum experimento
 didicerim, quia eum timentibus nihil deest, sed nec
 aliquem coexaultantium novi, cui, non dico, tole-
 rabilis, sed jucunda esse non debeat conditio sua.
 Me tamen (quod sine timore non eloquor) Dominus
 cæteris mitius tractat, et uberiori temporalium
 affluentia consolatur: fortasse indignum reputans,
 qui aliquid adversitatis pro ipso debeam sustinere.
 Nulli enim rectum sapienti venit in dubium quin
 affluentia successuum debeat esse suspecta; eo quod
 mundus hominum more fallacium illis solis conti-

nuato favore blanditur, quos prodit, ac si insidiantibus adversariis potestatibus clamat: Quemcunque osculatus, et amice diutius amplexatus fuero, ipse de reprobis est, torquete eum. Unde et perpetua laudum gloria illustrium doctorum doctor Anselmus, ut a suis accepti, dicere consuevit, se nihil magis habere suspectum quam quod eum Deus in tota vita nulla corripuerat adversitate. Ubi enim se patrem exhibet, omnem filium corripit et castigat. Ipse autem novit sumentum nostrum cui stamus aut cadimus, et utinam eo semper stemus auctore, et prospera vel adversa cuique prout electis novit expedire, salubri moderatione dispensat. Ab ipso itaque spero viæ hujus et expecto processum acceptaturus, eo propitiante quod dederit. Plura autem et certiora scribam cum innouerint. Interim super statu vestro, quem Deus optimum faciat, certiorari desiderans, et orans attentius, ut vestris recurrentibus litteris mihi fidelius innotescat. Et si pacis meæ formam aliquam siue conscientia et famæ dispendio poteritis explorare, eam lætus excipiam, et quatenus licitum fuerit et honestum, etiam ipsis adversariis (quibus Deus dignos poenitentia fructus largiatur ad vitam) libenter obtemperabo. Alioquin non est in proposito meo ut, pro peponibus Ægyptiorum et aliis, vel minimum honestatis subeam detrimentum. Pius vero Jesus, qui virtutis dedit affectum, perseverantiam largiatur, quia sine eo nihil recte incipit aut finitur.

De cætero jam a multo tempore porrectas itero preces, quatenus libros Aristotelis, quos habetis, mihi faciatis exscribi, et notulas super Marcum, meis tamen sumptibus, quæso, in hac re nulla ratione parcatis. Precor etiam iterata supplicatione, quatinus in operibus Aristotelis ubi difficiliora fuerint, notulas faciatis, eo quod interpretem aliquatenus suspectum habeo, quia licet eloquens fuerit alias, ut sæpe audivi, minus tamen fuit in grammatica institutus.

EPISTOLA CCXII.

AD RAD. PRIOREM WIGORNENSEM.

(A. D. 1167.)

JOAN. Saresb., RADULFO priori Wigornensi.

Aquarum copia nequit extinguere charitatem, et sinceræ dilectionis affectus se perspicuis iudiciis prodere consuevit. Poterat ergo videri jure silentii mei diuturnitas arguenda, nisi et necessitas peregrinationis, et locorum distantia et intermeantium raritas, et difficultas commentantium, et pernicioza sibi et odibilis Deo, officiosa tamen Ecclesiæ insidiatorum diligentia, charitatis silentium excusarent. Officiosam sane dixerim præordinatis ad vitam, quibus omnia cooperantur in bonum, rabiem persecutorum, quia et dum impius superbit, incenditur pauper: et dum malitia debacchatur insanus, qui in conflatorio Domini sunt, purgantur amplius aut probantur. Nunc autem quia mihi divinitus collata est impertiendæ optatæ salutationis occasio, opportunitatem gratanter arrinui

A et, vestro interveniente officio, precor attentius totam Wigornensem Ecclesiam nomine meo diligentius salutari, orans ut memoriam mei habeatis, et haberi faciatis in orationibus ejus, et agonem Ecclesiæ Domino sedulis precibus commendetis. Nam quod ad temporalia et solatium corporis, non tam ad necessitatem quam ad delicias promissionem Christi esse verissimam ego et coæxules experimur, ut nihil nobis defuerit probabiliter, expetendum pro tempore, ex quo in eum solam contulimus patrocinium causæ nostræ; et, unde magis grati esse debemus Altissimo, a domesticis et antiquis familiaribus nihil hac tempestate recepimus: sed amici nostri et proximi steterunt contra nos ponentes carnem brachium suum, et tenebras lucem. Ut enim de aliis taceam, jam quadriennium mihi exsulanti elabatur, nec in ratione dati et accepti alieni eatenus obligatus sum, quin omnibus in commune satisfacere possem, delegato eia ad solvendum pauperrimo debitore. Nec hoc tamen dixerim ad arguendam ingratitude veterum amicorum, sed ad magnificandam gratiam Dei, qui contra et supra merita mea, tam me quam parvulos ejus, qui mecum sunt, consolatus est in omni tribulatione nostra. Ut autem hæc nobis consolatrix gratia propitia perseveret, vestris et sanctorum desidero precibus adjuvari. Cantuariensis vero archiepiscopus, qui, velut alter Jonas, ut Ecclesia liberetur, spontaneum ex charitate naufragium fecit: gratiam, quam apud suos meruerat, Domino ducente, apud extraneos reperit, et filiorum expertus devotionem, stipendiis suis Ecclesiæ militat Anglicanæ. Noveritisque pro certo, quia per misericordiam Dei in brevi patenter videbitis, quod (ut credo) desiderat anima vestra, persecutores scilicet Ecclesiæ aut converti aut contereri. Sed cætera, quæ ad hunc articulum pertinent, necesse habeo præterire, ne prævaricator obedientiæ publicæ, quibus pactionibus et cautionibus obtenta sunt, quæ in præjudicium domini Cantuariensis et suorum a domino papa indulta esse jaclitant, qui Ecclesiam persequuntur. Hoc autem licenter eloquor et verum est, quia si pactiones fuerint adimpletæ, negotium Cantuariensis archiepiscopi et totius Ecclesiæ commodius geri non potuit.

EPISTOLA CCXIII.

AD MAG. SIMONEM LUPELLUM.

(A. D. 1167.)

JOAN. Saresb., magistro SIMONI LUPELLO.

Species est conscientia diffidentis apud amicum in articulo necessitatis insinuatione verborum preces involvere, et officium deprecantis expedire potius arte quam fide. De tua ergo dilectione, dilectissime, a multis diebus concepta fiducia ulteriori fiducialiter agens, amotis omnium circumlocutionum involucris, precor attentius quatenus latorem præsentium apud dominum Wigornensem, et ubi expedire cognoveris, sic promoveas ut me ipsum. Nam quod ei mei contemplantatione exhibitum novero, per-

inde acceptabo, ac si mihi personaliter esset exhibitum. Quis autem sit status meus, et aliorum qui in agone Ecclesiæ constituti sunt, si tamen id audire placuerit, aliquatenus eo referente cognosces. Spero autem quod et tu videre desideres diem Domini, ut Ecclesia convalescat. Lex Dei in conspectu gentium et invidentium rohetur, et sic splendet in capitibus regum insigne fidei et publicæ potestatis, ut de cætero non dentur cornua peccatori. Et hoc quidem facile obtineret, nisi quia, si vera sunt quæ vulgo dicuntur: *Tenentes legem, justitiam nesciunt* (*Jer. 11*): et a sacerdotibus et prophetis Israel egressa est pollutio super omnem terram. Aderit tamen, auctore Domino, in brevi fidelium consolator, et propter electos ventis imperabit et mari, ut momentanea tristitia lugentis Ecclesiæ in gaudium perpetuum convertatur. Si liceret obligationes et cautiones, quibus impetratum est quod in præjudicium Cantuariensis archiepiscopi a sede apostolica nuntiis regis factitatur esse concessum, libenter exponerem: sed sine singulorum expressione certum sit hoc pactionibus esse insertum, quod præfati archiepiscopi et suorum plenam indemnitatem et omnimodam securitatem contineat, et ad totius Ecclesiæ proficiat libertatem. Hoc autem mirum est in oculis omnium, et omni stupore dignum quod nec senel inter comprovinciales convenit episcopos, ut de pace Ecclesiæ tractantes vel una vice convenirent regem, cujus innocentiam publico universitatis suæ testimonio astruant, et patientiam tantam prædicant, ut dolere putet obsequium quoties monetur ut corrigat, si quid forte deliquit in Dominum. Et profecto aut eum Deo propitiante redacent ad viam, aut de necessitate citius quam credatur domino papæ vapulabunt, aut regi, cujus ad præsens dum plus justo veretur iram, negligere, imo et occidere videntur animam. Quare autem hæc scripserim tibi notum arbitror sapienti. Vale.

EPISTOLA CCKIV.

AD ADAM ABBATEM DE EYESHAM

(A. D. 1167.)

ADÆ abbati de Evesham.

Præter eam quam ab initio mutam cognitionis ad invicem contraximus charitatem, ulterior quedam jure societatis initiæ conciliata est inter nos amicitia, ut alter alterius fortunam sic in utriusque sortis calculo excipere debeat velut suam. Nam affectionem quam studiorum communicatio peperit, promovit in peregrinatione similitudo morum, et familiaritatis non tam frequens quam jugis et perpetua ad invicem exhibitio. Possemus ergo jure detam diuturno vicissim silentio conqueri, nisi et distantia locorum, et intermeantium raritas, et difficultas, aut magis impossibilitas conveniendi taciturnitatis indebita purgaret notam. Nam ut proverbialiter usurpatum est, charitas elinguis præterdit speciem non amantis. Prior ergo, ut justum est, studui superiori et domino quod potui et semper

A deben sedulæ venerationis obsequium exhibere, et quæ circa vos et ecclesiam vestram gerantur et vestros sollicitius et diligentius perscrutari, ut his quæ recte geruntur congratulari valeam, et si quid (quod absit!) deprehendero vobis esse molestum, mutua affectione compatiar. Erit ergo si placet dilectionis vestræ de statu nostro rescribere: et si sedulitas mea vobis officiosa esse potuerit in aliquo, præscribere et præcipere ex animi sententia pro viribus parituro. Precor autem et obtestor in fide Dei et charitate quatenus charissimum mihi N. fratrem vestrum in Domino et nostræ peregrinationis socium diligatis, et vestræ familiaritatis munere honoretis: et sic eum tractetis de cætero meorum contemplatione precum, ut eas apud vos experiat alicujus esse momenti. Si de statu meo curatis audire, noveritis quod hoc exsillii mei quadriennium sic infirmitati meæ contemperat Dominus, ut processu temporis vexationem meam successus comitetur uberior, et plenior miseratio consolator. Alimenta et indumenta meis adsunt ad abundantiam: dulcium et utillum in exilio multiplicatur copia amicorum: et evanescentia ex magna parte fide veterum familiarium, novorum charitas amplius solidatur. In ratione dati et accepti me sibi extraneorum nullus obligat, sed extraneorum ministerio me totum sibi soli reddit obnoxium qui volatilia pascit, et decore incomparabili vestit lilia, floresque vernantes. Neque hoc dictum accipiatur ut amicos arguam frigescentes, sed ut glorificetur pauperum Pater qui in cælis est, et electos tenent non patitur supra id quod possunt. Quare itaque et affectuosius supplico quatenus peregrinationem meam, et naufragium Ecclesiæ laborantis vestris et sanctorum precibus faciatis Domino attentius commendari. Quæ circa dominum Cantuariensem sunt, ubi, auctore Domino, prosperius agitur quam credatis, later presentium poterit aperire: ei enim dedi in mandatis, ut fidei vestræ universa communicet.

EPISTOLA CCKV.

AD R. ABBATEM PERSORENSEM.

(A. D. 1167.)

R. abbati Persorensi.

Qui amicis nec la salutis voto communicat procul est a charitate: et non avarare convincitur quæ oblata opportunitate colloqui, amorem sui nec salutationis recreat verbo. Nam nec illis verba deesse solent, qui lingua diligunt et simulatione duntaxat: qui fidei manus et charitatis officium nec affectione retinent, nec exercent opere et veritate. Memor ergo contractæ inter nos amicitie, lateri presentiam natale solum invisere satagenti, dedi in mandatis, quatenus vos salutaret nomine meo, et de statu vestro, quem Deus optimum faciat, diligenter inquireret, ut audita per eum forma conditionis vestræ possim, ut justum est, amici presens, quas Pater misericordiarum a domo vestra arceat, compati: vel successibus, quos multiplicari

et perpetuari desidero, congauere. Vos etiam de statu meo et coexulantium (si tamen cura hæc quempiam sollicitat veterum amicorum) per eundem certiorari poteritis, et Deo auctore veraciter audire prospera de præsentibus, et sperare nobiscum in brevi de futuro prosperrima. Nisi enim pactiones quæ de libertate Ecclesiæ et restitutione, et pace et securitate Cantuariensis archiepiscopi et suorum, cum domino papa initæ sunt, et firmatæ cautionibus, quas ad præsens exprimi non oportet, fideliter impleantur, per gratiam Dei citissime confundentur et erubescunt qui oderunt Sion, et suam cum Scribis et Pharisæis fraudulenta verborum astutia nituntur justificare malitiam. Nam ex verbis nuntiorum domini regis, qui non coaraverunt in curia, liquido deprehensum est, qua sinceritate agatur cum Ecclesia Dei: et quod, qui videbantur columnæ Ecclesiæ esse, corrupti peponibus et allis Ægyptiorum, malunt servire, et Ecclesiam fatigari in luta et latere, quam itinere trium dierum in veram prodire libertatem, et abominations Ægypti Domino immolare. Precor autem attentius quatenus mei memoriam habeatis in orationibus vestris, et peregrinationem nostram sanctorum qui vobiscum sunt orationibus commendatis.

EPISTOLA CCXVI.

AD JOCELINUM SARESB. EPISCOPUM.

(A. D. 1167.)

Domino JOCELINO Saresberiensis episcopo, JOANNES de Saresberia.

Acceptis litteris amicissimi mei Reginaldi archidiaconi, dominum Cantuariensem, quod et ante sæpius leceram, super consolatione vestra instantius sollicitavi: et sicut antea quando magister Gilbertus præsens adfuit, omnem operam dedi et diligentiam, ut satisfaceret petitioni vestræ. Sed qualis primo inventus est, talis perseverat adhuc. Non quidem, ut conscientia teste loquor coram Deo, in proposito constans odio vestri, sed ne dentur cornua peccatori, et ne facto isto inobedientium temeritas invalescat. Nam si ad obedientiam redieritis, non dubito quin eum illico inveniat clementissimum patrem. Nititur autem in facto isto, et de consilio amicorum quos habet in Ecclesia Romana, et sapientium Ecclesiæ Gallicanæ qui vexationem ejus ita acerbè ferunt ut suam. Nec est aliquis eorum qui consulat ut sententiam revocet, dum inobediens exstiteritis, et excessum vestrum sub appellationis prætextu velitis excusare. Recepit enim appellatorias vestras et alias nomine episcoporum, etsi neutram receperit appellationem, ut ex responsione ejus nobis palam est. Vos autem, ut ait, nec recessistis adhuc, nec ei unquam super appellationum renuntiatione scripsistis, cum tamen hoc patentibus litteris oporteat fieri, si ab eo misericordiam expectatis. Appellatorias vero vestras domino papæ misistis: et utinam verum esset quod in suis episcopi testificati sunt, de innocentia et justitiâ domini regis qui, ut aiunt, dulce putat obsequium quoties

A monetur, ut corrigat, si quid forte deliquit in Dominum. Si tanta est benignitas ejus, quare non conveniunt eum, ut Ecclesiæ Dei pareat et sibi? si non est, quare patentibus litteris testificati sunt in animas suas? hæc præterit archiepiscopus, et sic reluctantis, et patenter sitientibus sanguinem ejus contra Ecclesiam, et se ipsum acquiescere non decrevit. Cæterum si vos subtraxeritis cœtui persecutorum, et redieritis per exhibitionem obedientiæ, prior erit ad veniam et omnem misericordiam exercendam, quam vos ad preces, et hoc quidem, sicut ipse videtis, fieri expedit, imo necesse est. Scitis enim quid dominus papa rescripserit fratri vestro episcopo Constantiensi, quid etiam solatii vobis a sede apostolica retulerit decanus vester. Nam conatus ejus et processus non latet archiepiscopum, qui per nuntios suos nuper recepit apostolicam consolationem, cum multarum fasciculis litterarum. Præfatus quoque decanus, si dignum ducit, meminisse potest pactionum quas iniit, et cautionum quas præstitit domino papæ, et si ab injuriis archiepiscopi sui et domini postea aliquantulum temperasset, fortasse sibi ipsi utilius prospexisset imposterum. Ex eo tamen ipso, unde præjudicatum videtur archiepiscopo, præter intentionem gerentium ei prospectum est: et patet ex absolute excommunicatorum ejus, quam periculose eis antea communicatum sit. De hac tamen absolute, et alis causam hanc contingentibus, necessitate mandati ad silentium coarctamur usque in diem certum, quo constet an dominus papa pactionibus, quas admisit in causa Ecclesiæ, instructus sit, an illusus. Interim nihil aliud consulere possum quam quod lex divina præscribit, quod Deo potius oportet obedire quam hominibus: nec unquam acceptantur victimæ obedientiam subtrahentis: nec salubriter incedit, qui debito officii sui præponit voluntatem mundanæ potestatis. Hoc vobis loquor tanquam Patri et domino coram Deo, quem testem invoco in animam meam in districto examine: quia, si salubrioris consilii mihi pateret via, illam vobis devotione promptissima aperirem. Et, si videritis in quo vobis valeam officiosus esse, secure præcipite ex animo pro viribus parituro. Credo vos recepisse litteras quas misi domino Constantiensi et amicissimo meo archidiacono, ut ad præsens plura scribere non oporteat.

EPISTOLA CCXVII.

AD ROGERUM EPISC. WIGORNENSEM.

(A. D. 1167.)

Domino ROGERO Wigornensi.

Confidentia securas emittit preces, nec justæ petitionis renulsam veretur apud amicum, qui ad illius semper est accinctus obsequium. Quid autem justius est quam ut Dominum fidelis animet ad officia charitatis: et Dominus in salutis suæ compendium amici vota compleat deprecantis? Expodite autem arbitror sanctitati vestræ ad vitam, et nobilitatem decere ad gloriam, ut contemplatione

divinæ miserationis parvulorum Christi necessitatibus communicetis, et ubicunque ratio permiserit, in eorum consolatione aut promotione charitati quæ in Christo est satisfaciatis, et generi vestro quod plures parvulos suos dignoscitur exaltasse, quam mundus, licet in maligno positus, adhuc possit deprimere. Lator præsentium unus parvulorum Christi est: est et necum unus de parvulis vestris, potestisque collata vobis opportunitate divinitus, ut dici solet, sine sanguine et sudore, sine dispendio facultatum, et cum augmento opinionis vestræ et conscientiæ, necessitatibus ejus juxta preces Domini archiepiscopi subvenire. Quod ut faciatis tantæ majestatis precibus meæ parvitalis adjicio preces, mihi reputaturis impensum quidquid ei beneficii aut honoris a vestra fuerit bonitate collatum. Nec immemor sum consolationis, quam Senonis a vestræ liberalitatis verbo percepi, nec vos immemorem esse patiar, cum aut necessitas importunior urgebit; aut modestia verecundiæ, necessitatis importunitati, quam nondum inexorabilem expertus sum, victa succumbet. Unum autem præ cæteris rogo, moneo et in veræ amicitiae consilio fide, ut memineritis in causa Ecclesiæ conscientiæ, quod ad Deum, famæ, quod ad homines: nec in calamo Ægyptio confidatis, qui et nulli opem fert, et membra perforat incumbentis: rerumque exhibitione monstretis, quod ad vos, fallacem esse et vanum, qui malitiam, quæ adversus Ecclesiam exercetur, excusans, accusantibus præterdere consuevit: Gens sua et pontificium tradidit eam mihi. Sacerdotem Christi alloquor, Ecclesiæ pastorem, pontificem animarum, Alium illustris comitis, qui in regum catalogo dignus fuerat numerari, nisi quia magnificæ virtutis titulo meruit, ut in libertatis culmine constitutus, reges viderit in ordine secundo, et regum parens (quos adoptione promovit) haberi debet in sempiternum. Non ergo vereor ne in ventum verba emiserim, aut quod mihi captiosum sit in tantæ sanctitatis auribus vera esse locutum. Non tamen ex causa veritatis insidiantium laqueos timeo, qui utinam totam vitam devoverim veritati, et in assertione ejus impenderim animam: In invio est, Pater, qui Ecclesiam regere putat esse dominatum in clero, et fastum in populo, pauperum Christi oculos exhaurire, ut hostes Crucifixi, histriones et mimos, et cæteras hujusmodi mulceat pestes: placere potestatibus sæculi, ut perniciose et infami patientia pastorum Christi conculcetur Ecclesia, sua querere non quæ Jesu Christi, otiosi in talento Domini, et usurariam virtutum accessiohem negotiatione sollicitudinis et laboris non exercere. Aderit in brevi pastorum pastor qui a vobis et nobis districtam exiget rationem: eritque tunc memoria justi cum laudibus, et nomen impiorum putrescet. Sed ne in longum videar prophetare, citissime per misericordiam Dei videbitis Ecclesiam resurgere, ut qui eam lactentis prodiderunt, aut

A cum Petro lærypentur ad vrbiam, aut cum Juda laqueo se suspendant.

EPISTOLA CCXVIII.

AD WILL. BRITONEM SUPRIOREM CANTUAR.

(A. D. 1167.)

GUILLELMO BRITONI subpriori Cantie.

Reflorescit, auctore Domino, status universalis Ecclesiæ, et schismaticorum impetus frustratus est, et superbia Moab in dies infirmatur. Nec de nocte vastatus est nunc, ut ab initio, sed in meridie suffossa est Aar, et muri ejus dejecti sunt funditus, ut exultatio Moab ex necessitate Petro cedens de cætero conquiescat. Unde spes est in Domino ut vociferantibus tubis sacerdotalibus in proximo corruat et Jericho, et regnum proprio sanguine acquisitum obtineat triumphator Jesus, et in pace possideat quod sui juris est sponsus et custos Ecclesiæ Christus. Cum enim Romanus pontifex per patientiam Teutonicum tyrannum diutius expectasset, ut vel sic provocaretur ad penitentiam, et schismaticus, abutens patientia ejus, peccata peccatis adderet Jugiter, ut error in amentiam verteretur, vicarius Petri a Domino constitutus super gentes, et regna, Italos, et omnes qui ei ex causa imperii et regni religione jurisjurandi tenebantur astricti, a fidelitate ejus absolvit: et Italiam fere totam a facie furentis et præsentis tanta felicitate et celeritate excussit, ut in ea nihil habere videatur, nisi tortores, quos evitat interdum, et angustiarum, quas evitare non potest, Inge supplicium. Abstulit et etiam regiam dignitatem, ipsumque anathemate condemnavit: et inhibuit auctoritate Dei ne vires vitas amodo in bellicis congressionibus habeat: aut de Christiano aliquo victoriam consequatur, aut alieni quiete et pace gaudeat, donec fructus penitentiae condignos operetur. In quo servatus est exemplum Gregorii VII, decessoris sui, qui nostra ætate Henricum imperatorem Ecclesiæ privilegia convellentem deponens in concilio Romano simili sententia condemnavit, et quidem illa sententia effectum sortita est: et hanc de privilegio Petri latam videtur ipse Dominus confirmasse. Hoc enim Itali audito, ab eo discedentes, readificaverunt Mediolanum, schismaticos expulerunt, Catholicos redixerunt episcopos, et apostolica sedeli unanimiter adhaeserunt. Sed quid nota recenseo? Hoc utique locorum fama quasi præconia voce concelebrat. Nec aliquibus dubium puto, nisi forte lateat illos qui soli hac tempestate exsulant domi suæ.

Quia ergo ab Oriente jam radius serenitatis illuxit per Christum, et incolumitas Ecclesiæ in capite reparatur, superest spes fidel certissima, quod unguentum a capite in apostolicam barbam exuberans, descendet in caput et oram Anglicanæ Ecclesiæ: et qui prophetam exterminare nititur de Israel, nisi forte respiscat, divinam sententiam excepiet, dicente Anos ad ipsum: *Uxor tua in civitate formicabitur, et filii tui, et filiae tuæ in gladio cadent, et humus tua in fenoculo metietur, et tu in terra polvis*

morietis, et populus tuus captivus migrabit de terra sua (Amos., vii). Hæc est enim pœna resistantium verbo Dei, et potestatum, quæ ora sacerdotum nituntur occludere. Profecto tunc risus dolore miscbitur, et extrema gaudii lætus occupabit, et amarum erit, cibum et potum et amica colloquia cum excommunicatis communicasse. Numquid tunc Balaamitas, pontifices et sacerdotes, et principes Taphneos et Arioli consiliis suis salvare poterunt Madiamitas, enim eos gladius Domini persequetur? Numquid cardinales proderunt aut legati, si Balaamitæ fuerint in die Domini? Certe si ipse adfuerit Balazum, aut benedictet tabernaculis Jacob, quæ nunc proscripti et exulare videntur in eremo, aut gladius cadens verbi Dei sibi adversarium esse experietur Spiritum sanctum: et sentiet quis sicut allophylo-rum menses et sata, ita et incendendum vulpium eodem ignis exurit.

Hæc ideo præmiserim, ne quis amicorum ponat carnem brachium suum, et excommunicatis participans in se gladium provocet bis acutum. Dicitur autem, quod sine dolore et lacrymis nequeo remissisci, quod sancta Cantuariensis Ecclesia participatione illius insignis excommunicati Randulphi de Hæc anathema contraxit, et lege Dei contempta Melehou adorans litteras domini papæ pro archiepiscopo sibi missas, regi ad subterfugium obedientiæ et opera debite misericordiæ excludenda transmiserit. Unde precor attentius, consulo, et quanta possum instantia moneo, ut, si falsa sunt quæ dicuntur, et adhuc ab anathemate immunis est, sibi, ne tale quid de ea probabiliter fingi possit, de cætero caveat. Et si in anathema incidit, redeat per poenitentiam, ne quæ inter occidentales Ecclesias hactenus religione insignis existit, imposterum sit insignis et criminosa. Si hæc duriuscule videantur esse concepta, scio quia nec diabolo loquor nec schismatico Bathoniensi, sed amico veritatis et fidei, et per eum Ecclesiæ Christi habenti charitatem. Velit uoluit mundus, Cantuariensem Ecclesiam, quod Deus novit, sincera diligo charitate, et periculo ei imminente tacere non possum. Nam ut ait propheta: *Leo rugiit, quis non timebit? Dominus locutus est, quis non prophetabit?* (Amos iii.) De cætero si vocationem domini Cantuariensis audisti, ex ea causa ecclesiam tuam invitus non exeam, nisi alia causa te exire compellat. Scio enim, et ut utinam scires, quid ab ipso obtinuerim tibi. Vale.

EPISTOLA CCXIX.

AD ALEXANDRUM PAPAM. — CAUSA DOMINO PAPÆ ALEXANDRO PRO CANTUARIENSI SCRIPTA.

Domino ALEXAND. papæ JOANNES Saresberiensis. Anima nostra, Pater, in amaritudine est, ut quod in conspectu vestro timeo plurimum, verbo modestiam subtrahat vis doloris, et patientia præ miseriarum camulo querelis omnino nequeat cohibere. Alii enim nostrum pro defensione justitiæ morientes a Deo et ab Ecclesia expetunt innocentis san-

guinis ultionem: alii variis afficiuntur suppliciis: omnes exulamus, et jam diu proscripti sumus, ut vel sic nefarias hominum traditiones compellamur præferre legi Dei et sanctionibus Patrum; sed unicum est fidelibus in tribulatione remedium, precibus aures pulsare majestatis, et totius mentis arcana retexere, ut sic Patris clementiam moveant, et miseris solatium consequantur.

Hoc quoties usi sunt filii Israel, toties de necessitatibus et angustiis leguntur erepti. Recurrebant illi ad tabernaculum fœderis, ubi Sancta sanctorum servabantur, id est mandata Dei, quæ cunctis justificationibus antecellunt; in opportunitatibus suis conveniebant Moysen et Aaron sanctos Domini: et miseris Cantuariensibus, ad quos inter Deum et se mediatores confugiendum est, nisi ad Romanam Ecclesiam, ubi viget divinæ legis custodia, et totius sacerdotii principatus? Nam si illa post Deum recreverit salvare nos, continuo liberabimur. Si manus exeritis, sternetur Amalech, et qui vos Pharaoni dedit in Deum, dejiciet omnes adversarios Ecclesiæ a facie vestra. Et utinam ille qui se gloriatur annulo, honore et beneficio manu apostolica subarrhatum, juramentis et promissionibus suis prudentiam vestram non delusisset, nec erectarum manuum flexisset rigorem, quia Ecclesia jam navigabat in portu, quando ille rediens cum triumpho sacerbegos impœnitentes fecit absolvi, et suspensa potestate domini Cantuariensis usque in adventum legatorum, quorum erat præambulus, persecutoribus Ecclesiæ adiecisset audaciam delinquendi. Nam antea plures obediebant archiepiscopo, sed exiade quod meminerim, nullus vel admodum rarus. Data enim erat spes remulis ejus, quod a legatis deficiendus sit: quod spoliatus citra restitutionem rerum aut temporis debeat subire iudicium; quod legativeniebant in ea plenitudine potestatis, et abrogatis his quæ nunc vigent, possint nova condere jura.

Præsertim erant homines ad credendum, videntes asseritoris annulum et honorem, et quia, convocatis episcopis, in adventu ejus excommunicati domini Cantuariensis absoluti sunt impœnitentes et ipsius evacuatae sententiæ. De facto, inquam, absoluti. Certe adhuc ligati sunt ante oculos Domini, qui criminosos impœnitentes nunquam absolvit. Constat autem de impœnitentia quia nec satisfaciunt cum possint, nec aliquid restituunt ablatorum. Profecto si res ablata reddi potest, et non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur. Vana sunt hæc si non adhuc Cantuariensis Ecclesiæ possessionibus incubant, et alicui nostrum, de tot et tantis ablatis vel obolus resitutus est, nisi illis qui retro abierunt et juramento præstito firmaverunt sibi jure regis esse vivendum. Nec tamen est quod sanctitati vestræ illa non absolutio, sed juris illusio debeat imputari, cum in fraudem mandati vestri non tam præstita sit, quam commissa. Indulseratis enim ut, si quem eorum ægritudine laborare contingeret, mortis imminente peri-

culo præstito juramento secundum morem Ecclesie quod vestro mandato pareret, tunc deum absolvetur. In quo Ecclesie Dei et nobis prospectum esse voluit dignatio vestra. Illi autem absolvi doli patrocínio moruerunt, simulantes se in mortis periculo versari, quia eis de mandato domini regis imminere necessitas transfretandi. Unde quia ille qui absolvit, nec ordinariam habebat potestatem, nec a vobis præscriptam servavit formam, credo, si vobis aliter non videtur, collatam absolutionem de jure non tenere; et illos Ecclesie pervasores in auctiori manere sententia. Nam illi qui vobis illudendo, Gallicanam et Anglicanam Ecclesias scandalizando, peccavit in Spiritum sanctum, Deo inspirante et vestra justitia cooperante respondebunt merita sua: et hoc, sicut Christianissimus rex et regnum ejus de vobis confidit, in brevi. Exultat enim in his quæ dicta sunt ei, et quæ in adventu carnalium plebibus innotuerunt: vanam scilicet esse gloriationem eorum qui Cantuariensi archiepiscopo, imo Ecclesia Anglicanæ ruinam minabantur. Nam si ob hanc causam deiceretur archiepiscopus, quis auderet mutire de cætero? Si rex auctoritate vestra confirmationem vel dissimulationem consuetudinum, quas petit, obtineret, quid vereretur amodo princeps aliquis contra Ecclesiam postulare? Unum scio quod, salva professione, et citra divinæ legis injuriam eis non modo episcopus, sed nec Christianus poterit conservare. Nec satis mirari possum, qua mente sacerdos ausus est innuere sacerdoti ut Siculorum vel Hungarorum exemplo tantis pravitatibus tolerantiam adhiberet. Absit hoc consilium a sanctitate pontificatus vestri, et ut tantarum præsumptio pravitatum remanens impunita a diebus vestris in alias ætates ad consequentiam protrahatur.

Non tamen legatos, quos misistis, ad compescendam immanitatem regis populus credit idoneos, quia idem rex semper alterius patrocínio usus est, et de eo præsumit plurimum: alter, etsi bonam habeat voluntatem, eam ex causis variis non potest procedere in effectum, sed nec aliquem, ut ex animi sententia loquar, ad hoc credo idoneum. Quis fructum legationis expectet in terra sua, ubi nec litigatori vel judici ad dicendum aliquid contra eum in potestate sua locus est opportunus? Non creditur a prudentibus alterutrius regni, quod illi quem rex a sanctitate vestra petivi ex nomine, modo sit aut fide parior, aut charitate ferventior, aut virtute constantior, quam fuit Papie inter cognatos et amicos et notos, ubi siluit, videns ab hæreticis qui conveniant, causam fidei condemnari, et apostolicæ sedi gravissimum de schismaticorum consensu roborata subinferri dispendium. Sed benedictus Deus qui miseris Ecclesie contrivit auctorem schismatis illum detestandum sæculis Fredericum coram facie vestra, docens annum placabilem Domino, et tempus visitationis jam advenisse: ut et vos qui gladium Dei videtis eductum in capita tyrannorum, in eos Petri gladium exeratis; sciatisque quod constitui

A estis coadjutores Dei in exterminio eorum, qui ut stabiliant iniquas hominum traditiones, verbum Dei moliantur extinguere. Sic utique manus vestras Domino consecrabit in exterminio idoli, Levi restituetur ut gaudet benedictione Patris, et sacerdotium vestrum plus quam Phinees reddetur omnibus sæculis gloriosum. Valeat paternitas vestra et pauperum Christi meminerit in bonum!

EPISTOLA CCXX.

AD THOMAM CANTUAR. ARCHIEPISCOPUM.

(A. D. 1167.)

Domino THOMÆ Cantuariensi.

Inspectis litteris, quas domino Willelmo Papiensi mittere decrevistis, etsi mentem scribentis judicare non audeam, styli tamen formam probare non possum. Non enim sonare videntur humilitatem aut processisse de mente hominis qui Apostolum audierit exhortantem discipulos Christi: *Modestia vestra nota sit omnibus. Dominus prope est* (Philip. iv). Si enim litterarumstrarum et ipsius articuli singuli conferantur, ex amaritudine potius et rancore animi quam ex charitatis sinceritate videbitur processisse responsio. Quid autem scripsit, ut lædoras et scommata, id est patentes morsus et figuratos taceam, ut eum recte dicatis in medio litterarumstrarum vobis propinare venenum? Nunquid vobis visus est cardinalis presbyter, homo et apostolicæ sedis legatus in prima salutatione suspicionibus laurendus et gratis exacerbandus contra consilium domini papæ, et contra Romanæ Ecclesie reverentiam dehonestandus conviciis? Profecto ego nec domini papæ curatorem sic alloquendum fuisse arbitror. Si suas et vestras domino papæ remiserit litteras, regia causam justificasse videbitur attestatio scripti vestri, et propriam contumaciam convicisse. Esto quod fuerit et sit adhuc Willelmus inimicus, Dissimulandum puto donec mala ejus opera in lucem prodeant, quoniam et deiniunx papam ita consulis ex relatione nuntiorum vestrorum certum est. Nec tamen dico quod autequam fidem hominis boni operibus exploretis et experiamini, acquiescatis eum recipere judicem; sed nec recusare præpropere consulo, etsi iudicium declinatum esse non ambigam, restitutione, quæ ad præsens fieri nequit, non habita. Hic interim hærendum credidi, et ipsos cardinales alliciendos quantum salva conscientia et fide fieri poterit: et expectandum a Domino, ut in parte adversa deprehendatur iniquitas, et impugnetur veritas, et defectus promissionum. Si se dixit missum ad terminandas questiones, prout Ecclesie Dei viderit expedire, in quos vos læsit? Nonne possunt, sicut per sententiam, ita et per compositionis benignitatem terminari? Si exhortatus est, ut ovitatis, quantum in vobis est, ea quæ solent amplioris dissidii causas generare, non video quid peccaverit: cum hoc ipsum sapientissimi et amicissimi consulant, monentes ut, quatenus salva honestate Ecclesie et personæ vestræ licuerit, paci diligentius intendatis. Rogandus ergo fuerat, ut optior, quatenus

ea quæ vitanda dicit, præscribat, ut de restitutione vestra et vestrorum et Ecclesiæ libertate agat cum domino rege, vobisque rescribat quatenus profecerit, quia et vobis et vestris sumptus desunt ne ad colloquium ejus possitis accedere: nec tutum est alicui vestrorum ingredi terminos regis Angliæ. Doceat vos magni consilii Angelus, et sit in ore et corde eorum quos mittetis, Spiritus sanctus. Si legatus, quod in fine litterarum pollicitus est, adimpleverit, ei multiplices gratias arbitror referendas. Si Londoniensis episcopus, et vester archidiaconus recipiant a Domino quod merentur, sibi imputent; vos tamen videte an sententia vestra, si citatio non præcesserit, robur sit habitura. Nam utinam, sicut de merito, ita de jure et facto sortiri possit effectum.

EPISTOLA CCXXI.

AD WILLELMUM PAPIENSEM.

(A. D. 1167.)

WILLELMO Papiensi.

Fama vulgante didicimus vos et dominum Ottone[m] sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconum cardinalem, ad preces illustris domini nostri regis Anglorum ex mandato domini papæ in partes Aquitanie descendisse, ut auctore Deo, si fieri potest, Anglicanæ Ecclesiæ debitam reddatis libertatem, et inter dominum regem et Cantuariensem archiepiscopum pacem et concordiam reformetis. A magnis etiam et a venerabilibus viris auditum est, quod præfatus dominus noster rex adeo de amore vestro confidit, ut consilio vestro in omnibus obtemperare decreverit: unde vehementer exhilaratus consilium vestrum et auxilium mihi censeo implorandum, vobis in omnibus pariturus, salva indemnitate conscientie, et honestate personæ. Confido enim in Domino quod tanti non erit apud vos acceptio personarum, et munus, ut aliquid committatis unde lædatur Ecclesia, scandalum generetur in mundo, offuscentur claritas nominis vestri. Hæc enim sunt operæ eorum, qui aut legem nesciunt, aut legis Dominum non verentur. Vos autem non sic, cujus fidem et prudentiam adeo Dominus approbavit, ut vos in capite mundi super candelabrum aureum septem lampadarum tanquam lucernam eximiam collocaret, ut qui ingrediuntur lumen videant. In vos ergo omnium oculi diriguntur, timentque pluri ne Lucifer denuo tentatus exstinguatur et corruiat, veriti ne familiaritas, quam cum rege, ut dicitur, ulterius contraxistis, vobis sit occasio delinquendi. Et prolecto

*Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major qui peccat habetur.*

(Juv. viii, 140.)

Cæterum ego interim spero quod hæc vestri et domini regis familiaritas, quæ multis adeo suspecta est, fructuosa erit Ecclesiæ, necessaria nobis, salubris illi, et vobis gloriosa. Si enim vos audierit, in eo quod juris necessitas cogit, et quod sine sa-

lutis suæ dispendio vitare non potest, procul dubio pœnitentibus, constabitur culpam, et humiliter satisfaciens Ecclesiæ, pacem et libertatem nobis omnibus ablata cum integritate restituet, et fraternum odium de corde prorsus avehet. Alioquin quis eum eripere potest a laqueo mortis?

Scio utique, quoniam indubitanter verum est etiam et notissimum, quod nec Petrus ipse hanc accepit a Domino potestatem, ut impenitentes possit absolvere, et procul dubio constat, quia si res ablata reddi potest, et non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Ubi autem principis apostolorum cohibetur auctoritas, nulla ratione crediderim convalescere posse cujusquam hominis potestatem. Fateor autem et verum est domino regi, utpote gloriosissimo principi, quamplurimum deferendum, sed ita ut Deus nec in minimo offendatur. Alioquin species idololatriæ est sub cujuscuque utilitatis prætextu creaturam Creatori præponere, sicut beatus docet Apostolus. Mala enim facienda non sunt, ut proveniant bona, nec licet alicui dispensare contra præceptum Domini, quod in lege vel Evangelio perpetuam habet causam. Ut autem mihi possitis commodius providere, ut clamor pauperis introeat in aures vestras, quartus exsilii mei annus elapsus est, cum tamen domino regi per me et per alios sæpe obtulerim, quod licet conscientia teste, non meruerim iram ejus, tamen pro recuperanda gratia ejus, libenter facerem quidquid ei placeret, salva conscientia et famæ integritate. Actum est autem mecum per quosdam mediatores, ut recederem a fidelitate, et obsequio domini Cantuariensis, et jurarem fidelitatem regi, et observantiam consuetudinum regni. Quod quia facere nequeo, nec volo, quoniam contra conscientiam est et honestatem, proscriptus exsulo, et exsulabo libenter, dum Deo placuerit. Nunquid enim obediendi necessitatem rumpens in periculo Ecclesiæ, in causa Dei, Patrem et dominum deseram, et in consuetudines jurabo quas sacri canones reprobant, et dominus papa de consilio fratrum apud Senonas, vobis ipsis, ut opinor, audientibus condemnavit? Certe observantiam canonum aut etiam ipsius Evangelii non jurarem, quoniam, ut Apostolus ingemiscit, in multis offendimus omnes. Et minus malum est simpliciter prævaricari, quam prævaricationem cumulare perjurio. Scio autem quod perjurii aut inobedientiæ aut cujuscunque turpitudinis nemo vos habebit auctores. Sed quia timeo ne vos lædeat verborum meorum, verbis hunc facio finem, supplicans ut vos Ecclesiæ diutius naufragantis studentis finire miserationem, et quæ nobis jugiter inferuntur propulsare injurias. Valeat semper dominus meus, et proscriptorum Christi misereatur. Intercedo enim vice omnium coexsulantium: et, si mihi non fuerit exhibitæ consolatio, mihi tamen reputabo impensum quidquid aliis proscriptis Christi per vos revero esse exhibitum.

EPISTOLA CCXXII.

AD JOANNEM EPISCOPUM PICTAVIENSEM.

(A. D. 1167.)

Domino JOANNI Pictaviensi episc., J. S.

Regnorum collisiones et terræmotus magni et imminentiū periculorum exitus me calamum suspendere diutius coegerunt, et commodiora scribendi tempora expectare. Bellici namque tumultus æstate fere tota ferventes intermeandi facultatem litterarum portitoribus præcluserunt, et in urbe Remensi orta seditio sic turbavit provinciam, ut vix tutum fuerit ingredi vel egredi civitatem. Conspiraverant enim cives de clericorum consilio et auxilio militum nitentes contra archiepiscopum, qui novas quasdam indebitas et intolerabiles servitutes volebat imponere civitati, et ecclesiarum turres et domos munitiores occupantes, officialibus et amicis archiepiscopi ejectis ab urbe, multas ei injurias intulerunt. Et primo quidem ei omnem humilitatem exhibuerant, parati duo millia librarum, sicut multi testantur, conferre in ærarium ejus, dummodo eos jure tractaret et legibus vivere pateretur, quibus civitas continue usa est a tempore sancti Renigii Francorum apostoli. Adierant etiam Christianissimum regem, sed nec per eum, rigorem archiepiscopi flectere potuerunt. Confugerunt itaque ad comitem Henricum, et ex ejus consilio cesserunt regi, quem archiepiscopus adduxerat, ut in brachio ejus contereret civitatem. Rex autem dolens, sed tamen fratris satisfaciens voluntati, circiter quinquaginta domos dirui facit, et recessit. Cives vero die tertia redierunt, et in ultionem dirutarum domuum funditus everterunt domos militum faventium archiepiscopo, vice domini scilicet sui, et alterius qui in urbe gesserat præfecturam. Unde motus archiepiscopus comitis Flandriæ imploravit auxilium, eumque cum mille militibus adduxit Remos, ut cives perirent in ore gladii, aut rediendi et torquendi conjicerentur in vincula. Sed illi præsentientis adventum comitis iterato ceaserunt, sic evacuantes urbem ut Flandrenses, inedia confecti, vix unius diei et noctis moram potuerint sustinere. Et quia archiepiscopus in recessu eorum cives ad propria redituros non dubitabat, per comitem Robertum fratrem suum, ignaris Flandrensibus, cum eis pacem fecit, acceptis quadri-gentis quinquaginta libris in recompensationem damnorum: quæ, ut multiplices injurias et contumelias taceam, in quadruplum excreverant, concedens ut de cætero legibus utantur antiquis. Sic itaque damnosam et ignominiosam cum civibus faciens pacem, adhuc cum elero exercet inimicitias, et se juri offerentes vexat ecclesiam. Hæc apud nos.

Cæterum ad partes vestras accepimus venisse legatos, de quibus adhuc incertum est quid nobis sperari oporteat, quid timeri. Hoc autem certissime constat, quod dominus Cantuariensis judicium cardinalis ad vincula non subire disposuit, multis (ut puto) et justis suspicionibus motus, quia manife-

stus adversarius ejus hactenus existit: sed an expediat adeo manifestæ et suspicientis causas exponere, non satis liquet. Nam archiepiscopus (ut audio) ei jam rescripsit, contra meum et quorundam aliorum consilia, quod se illius judicio non supponet, nec tenetur supponere, et plura congestis quibus animum hominis exasperasse potest: cum ego potius eum crederem verbis blandioribus demulcendum, et retinendum in amicitia, donec ipsum adversarium esse convincant opera ejus. Pacem vero ad honorem Ecclesiæ Dei et summi liberentur recipiet per manus legatorum: sed an ad colloquia eorum accessurus sit, nisi restituantur ablata, unde se et suos valeat exhibere, nondum habeo exploratum. Certo autem certius est, quod nisi componatur per eos, nullam citra restitutionem ingreditur causam: cum illata sibi injuria et violentia lippis et tonsoribus nota sit. Sed nec aliquem suorum mittet, donec intermeantibus eundi et redeundi securitas procuretur. Et quoniam conditionis nostræ calculus in adventu eorum videtur aliquantulum immutatus, precor attentius, ut mihi per latorem præsentium rescribatis, qualiter ad indemnitate conscientiæ et famæ me versari oporteat. Nam si de juramentis agitur quæ dominus rex a nobis exigere consuevit, rogo Deum meum, ut ante mihi mortem misericorditer largiatur, quam conscientiam et famam juramenti talibus maculare.

EPISTOLA CCXXIII.

AD MAGISTRUM RAIMUNDUM.

(A. D. 1167.)

Magistro RAIMUNDO.

Quid me tandiu silere corgerit, in quo statu versatus sum, vobis ex litteris domino Pictaviensi missis facile innotescet. Unde ad reliqua necessitatis meæ progrediens attentius precor, quatenus conditione mea diligenter inspecta, ex omnibus circumstantiis personarum et causæ et temporis, rescribere placeat quid potissimum videatur, hoc in prælectione consilii observato, ut semper honestas utilitati præjudicet. Et, si domino episcopo, et vobis, et magistro Laurentio visum fuerit ut mihi et exulibus aliis Christi procuretur facultas securæ legatos adeundi, eam nobis desidero procurari: ita tamen ut (antequam illos adeam) domini episcopi et vestro, et M. Laurentii, si tamen ab Anglia rediit, super negotiis gerendis sim informatus consilio. Varius autem rumor est aliis asserentibus cardinales fideliter pro Ecclesia Dei laboraturos: aliis dicentibus quod proposuerunt distrahere Ecclesiæ libertatem, et evacuare justitiam causæ nostræ pro pecunia, quam tamen non licet mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est. Erat itaque diligentia vestræ rescribere, quod de consilio eorum et statu domini regis et curiæ habueritis exploratum, et quæ circa dominum episcopum et vos agantur, fidelius intimare. Precor etiam ut mihi remittatis, si quid magister Joannes rescripsit, pe-

cautionibus vestris, aut si novum rescripserit, de his operam ut rescribat. Valet.

EPISTOLA CCXXIV.

AD MAGISTRUM LAURENTIUM.

(A. D. 1167.)

Magistro LAURENTIO.

Ex inspectione litterarumstrarum lactus accepi quod domino Willelmo Papiensi legatione fungenti adhærebitis : nec dubito quin vobis et nobis possit officiosa et utilis esse familiaritas ejus. Et quia vobis notius est, quam alicui nostrum, in quo calculo, quantum ad vestras, causa nostra versetur, precor attentius ut, inspectis his quæ domino episcopo scripsi et magistro scholarum, quod causæ nostræ credideritis expedire per latorem præsentium rescribatis. Dicitur autem quod hujusmodi legati neminem recipere consueverint in ulteriorem domus suæ familiaritatem, qui non eis de exhibenda fidelitate et fide servanda et occultandis secretis præstiterit juratoriam cautionem. In quo quidem articulo dilectionem vestram, si tale quid exactum fuerit, desidero præmuniti, ut se sic, si res exegerit, obliget ad humanum obsequium, ne conscientia innocentiae dispendium patiat. Et licet arcana sua sic studeant occultari, non facile crediderim quod, nisi quatenus Romanis de more antiquo licet, exercere velint opera tenebrarum : præsertim cum sciant omnium oculos in se esse defixos. Nam, si rumoribus credi oportet, alter eorum proposuit regi Anglorum Ecclesie vendere libertatem, et sanguinem innocentium exultantium et proscriptorum pro Domino. Valet.

EPISTOLA CCXXV.

AD PETRUM SCRIPTOREM

(A. D. 1167.)

J. S. PETRO scriptori.

Raritas intermeantium nobis subtrahit mutua solatia litterarum, et chaos quod inter nos, meritis nostris exigentibus, a Domino firmatum est, securum intermeantibus denegat commeatum. Sed licet nobis subtrahatur opportunitas colloquendi, non præditur mutuae dilectionis affectio : sed amantium more, quo magis successos animos vexat metus et manus corripientium, eo cumulatus et ardentius charitas suscipit incrementum. Si te ergo et alios amicos videre non licet, si mutuis deservire obsequiis non permittitur, amare certe licet votis et orationibus adjuvare. Charitas enim, ut dictum est, cohiberi non potest, quia *ubicunque Spiritus Domini ibi est et libertas* (II Cor. III). Non licet ecclesiasticam tenere et defendere libertatem : certe proclamare licet, et protestari mandata legis divinæ : licet pro verbo Dei, quod in carne suscepta se pro nobis morti exposuit, exponere non modo facultates et perituram suppellectilem hujus mundi, sed et animas nostras. Ille autem bonarum mentium Spiritus institutor nobis in hac affectione perseverantiam largiatur, qui ipsius affectionis contulit voluntatem. Et quidem spes est reformandæ pacis in brevi, intervenente opera et dili-

gentia cardinalium, qui ad hoc missi sunt : nisi forte hoc pacem differat, quod dominus Cantuariensis nullis conditionibus acquiescet, nisi Ecclesia Anglorum debita gaudeat libertate. Quod autem dico debita non ad alicujus Henrici tempora referatur, sed ad verbi Dei legitimas sanctiones, quia ex professione non Henricianus esse debet, sed Christianus.

Sed fortasse objicies : « Si ita statuit, quare fugit? » Quare tot et tantis periculis exposuit Ecclesiam, pro qua sacerdotibus animam ponendam esse præoverat, si leges principum et avitas regni consuetudines divinis sanctionibus postponere decernit? quare apud Clarendonam in reprobarum consuetudinum verba juravit, quæ divinis legibus, et sanctorum Patrum consuetudinibus penitus adversantur? Quare se non ingerit ut in conspectu regum et principum legem Dei loquatur intrepidus? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Fugæ quidem habet auctorem Christum et Apostolum ejus, qui dimissus in sporta persequentium manus evasit, sciens a facie personam, non causam, persequentis ab una civitate fugiendum esse in aliam. Videbat enim reges et principes convenisse adversus Dominum et adversus Christum ejus. Consurgit ergo ad Romanum pontificem quem appellaverat, ut ejus præsidio validius opitularetur Ecclesie naufraganti, quam in Anglia, ut dicitur, principes sacerdotum maxime submergebant. Hoc autem non fuit Ecclesiam exponere, sed liberationi ejus operam dare. Nisi forte et ille tibi navem relinquere videatur, qui, ut eam ad portum pertrahat, scapham ingreditur. Pollicitationem Clarendonæ, ad quam de consilio episcoporum impulsus est, purgare non possum, quia non fuerat utique facienda : sed offensam confessio diluit, accepta solemniter penitentia a summo pontifice qui perversas illas consuetudines multis audientibus auctoritate apostolica condemnavit. Si se non ingerit quærentibus animam ejus, cum via pateat commodior et salubrior, recte facit, prophetarum et apostolorum fretus exemplo : cum David, Elias, Petrus, et Paulus hoc idem fecisse legantur. Est enim tentare Deum, se ipsum certis et manifestis objectare periculis, cum in Domino pateat opportunitas evadendi.

Deus autem, qui jam incœpit Ecclesiam suam in capite consolari, per misericordiam suam consolidabit et membra : et qui Teutonicum tyrannum schismaticorum principem coegit ab urbe recedere confusum, ipse dominum regem Anglorum gratia sua reducet et deducet in viam rectam, ut de cætero consiliariis malis non acquiescat. Et, si astrologis creditur (quos tamen ego non multum audivi dignor) annus iste ex forma constellationis dicitur esse mirabilis : et in eo regum consilia mutabuntur, et in orbe crebrescent bella, fervet terra seditioibus, deprimuntur mercuriales, sed tamen in fine anni relevabuntur. Ego tamen hæc somnia vana puto, licet pro parte verum

missis videantur. Oberunt enim consilarii imperatoris, Raginaldus Coloniensis archiepiscopus, et Magontinus intrusus, Leodiensis et Ratisponensis episcopi, et plures schismatici principes. Bella et seditiones ubique fervent, mercuriales adeo depressi sunt, ut Francia, omnium mitissima et civillissima nationum, alienigenas scholares abegerit. Est et revelationis argumentum quod seditio Remensis pacificata est, et urbis soluta est obsidio. Hanc enim sibi germanitatem, ut aiunt, hæc duæ exhibent civitates, ut eisdem subjacere fati et simul patientes gaudeant simul. Valete.

EPISTOLA CCXXVI.

AD MAG. GIRARDUM PUELLAN
(A. D. 1167.)

JOAN. SAREAL. magistro GIRARDO.

Instantia portitoris, et temporis angustia scribentis quidem verba coarctant, sed scripturientis affectionem cohibere aut coarctare non possunt. Essent autem nunc plura scribenda pro tempore, sed animus sapientis ex paucis plura deprehendere consuevit. Ut ergo vobis primum innotescat nostra, quam optimam esse desideratis, conditio, noveritis dominum Cantuariensem et coxsules ejus primum regi Christianissimo, deinde totius Franciæ optimatibus, secundum quod operis exhibitio judicat, esse acceptos, et pacem Ecclesiæ in brevi, ut spes est, adfuturam a Domino expectare. Ad hoc etenim destinati cardinales laborant, dicentes quod si alia via vulpeculas Allophylosum compescere nequeunt, caudas eorum et sata jam in messes germinantia facibus succensis et succedentibus inurent in correptiones et exemplum omnis carnis et generationis. Sed quid verba eorum recolo? a fratribus eorum cognoscemus eos. Vos autem, dilectissime, quæ circa vos sunt nobis rescribere non gravemini, et interim in subventione Ecclesiæ naufragantis, imo jam auxiliante Deo convalescentis, talentum vobis creditum erogare. Nam fortasse pro salute multorum vos ad illam barbariem Dominus destinavit, ut contrito schismatis capite, Coloniensis Ecclesia per industriam vestram ad catholicam redeat unitatem. Imperator enim, quasi torris raptus de incendio, confusus ab urbe recessit: et licet fetor cadaverum a castris in naves ejus accederit, Domino manum suam extendente super eum, nondum tamen voluit agnoscere et confiteri errorem suum. Erigatur itaque Spiritus vester, quoniam Christus vincit, regnat et imperat, et recordatus pauperum suorum potentes impios potentius torquet. Valete.

EPISTOLA CCXXVII.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.
(A. D. 1167.)

Verba domini Cantuariensis cum legatis inter Gisortium et Triam.

Amicus amico.

Quia te super statu Ecclesiæ, et impetratæ legationis eventu sollicitum esse non ambigo, ad tuam et aliorum Deum timentium consolationem hæc

tibi succincta brevitate eorum perscribenda. Noveris itaque dominum Cantuariensem, et nonnullos de coxsulibus suis, in octava Beati Martini inter Gisortium et Triam accessisse ad colloquium legatorum. Cum vero illi multa proposuissent de charitate domini papæ et sollicitudine nostri, quam attentius gerit de laboribus ipsorum et itineris periculis, de magnitudine principis et necessitate Ecclesiæ, de malitia temporis de amore et beneficiis, quibus dominus rex prævenerat Cantuariensem, et de honore quem ei semper exhibuit, adjecerunt etiam querelas et injurias, quibus rex se læsum esse a Cantuariensi conqueritur, impediens ei et inter cætera, quod ei excitaverat guerram regis Francorum, quærentes consilium quomodo tantam indignationem placare possent: quia sine multa humilitate, et moderatione, et exhibitione honoris noverant tantis periculis remedium adhiberi non posse. Cantuariensis vero in omni humilitate, et mansuetudine spiritus, post gratiarum actionem domino papæ et illis debitam, respondit ad singula, rationibus veris et probabilibus querelas regis evacuans, et injurias Ecclesiæ et damna intolerabilia patenter exponens. Et quia humilitatem et delationem honoris ab eo exlegebant, respondit se omnem humilitatem exhibiturum, et honoris et reverentiæ quantumcumque plus posset: *Salvo honore Dei, et libertate Ecclesiæ, et honestate personæ suæ, et possessionibus Ecclesiæ;* et si eis aliquid videretur adjiciendum, aut demandum aut immutandum, rogavit ut ei consilium darent, habens acquiescendi propositum, salva conditione professionis et ordinis. Illis autem dicentibus se non venisse ut ei, sed ut eum consulere, et reconciliationis tentarent viam, item quæsitum est ab archiepiscopo, an in præsentia legatorum vellet promittere observantiam consuetudinum, quibus decessorum suorum tempore reges usi sunt et sic sopitis omnibus querelis redire in gratiam regis, et recipere sedem suam, et administrationem, et pacem sibi et suis. Ad hæc archiepiscopus respondit: « Nullum decessorum suorum ab aliquo regum ad hanc professionem fuisse arctatum, neque se, Deo auctore, promissurum unquam ut observet consuetudines, quæ legi Dei patenter adversantur, sedis apostolicæ convellent privilegium, Ecclesiæ perimunt libertatem, » quas dominus papa Senonis in illorum et multorum præsentia condemnavit, et ipse postea domini papæ secutus auctoritatem, quasdam earum cum observatoribus suis subjecit anathemati, sicut in multis conciliis Ecclesia Catholica fecisse dignoscitur. Item interrogatus est, an, si non confirmationem, saltem dissimulationem et tolerantiam vellet repromittere, aut non facta altrinsecus aliqua mentione consuetudinum, sedem suam recipere et pacem. Respondit archiepiscopus, quod nostræ gentis proverbium est: « Quod taciturnus spiritum præterdit con-

stentis, et cum rex sibi videatur in possessione A
consuetudinum esse, et ad eas observandas injusto
et violenter rogat Ecclesiam, si sic taciturnitate
impetrata cessaret concursio, auctoritate maxime
legatorum interveniente, statim sibi et aliis vide-
retur obtinuisse in causa ista. Adjecit etiam, se
malle perpetuo exulare, et proscribi, et, si Deus
ita disposuit, pro justitiæ defensione mori, quam
in salutis suæ dispendium, et præjudicium eccle-
siasticæ libertatis hanc inest pacem.

Deus enim est qui in tali causa tacere prohibet
sacerdotes, qui dissimulantibus gehennam præpa-
ravit, ubi nulla erit dissimulatio pœnæ. Lectus est
et libellus abominationum illarum, et quæsitum a
cardinalibus, an a Christianis talia licet observari,
nedum a pastoribus dissimulari. Progressi sunt ad B
aliam quæstionem, sciscitantes an vellet eorum ju-
dicio stare super his, quæ inter ipsum et regem
vertuntur. Ille autem de causæ se sinceritate conti-
dere respondit, et cum ipse et sui, qui a tempore
multo destituti sunt, plene fuerint ad omnia resti-
tuti, habita ratione causarum rerum, et temporis,
juri libenter paritutum, et se nec posse, nec vel-
le declinare, quin, ubi, et quando, et quomodo debe-
bit, subeat judicium ejus, vel illorum, cujus, vel
quorum judicio dominus papa eum stare debere
decreverit: interim se et suos ad litigandum urgeri
non posse, nec paupertatem suam ad hoc sufficere,
cui etiam victualia desunt, nisi Christianissimi regis
Francorum vivat expensis. Noluit enim prima
facie declinare judicium, etsi aliquem eorum jure
optimo posset habere suspectum, ne causam regis
justificare videretur, nec se liti immergere, ante-
quam ad omnia sit restitutus, ut possit causam
sufficienter instruere, ut quemlibet divitem adver-
sarium non formidet, innitens gratiæ Dei. Proce-
dentes hinc quæsierunt, an sub eis iudicibus vellet
respondere episcopis, qui contra eum appellave-
rant, quia præsentibus erant. Archiepiscopus vero
memor litterarum, quibus ei præsentata est illa
qualiscunque, vel nulla potius appellatio, concepta,
ut ibi perhibetur, sub nomine omnium comprovin-
cialium episcoporum, et abbatum, et personarum
regni in provincia Cantia degentium, et certus quod
isti non convenerant Rothomagum, et quam plu-
rimi eorum hujus fuerant appellationis ignari, et
multis, qui noverant, displicebat, utpote justitiæ,
quantum in ejus auctoribus erat, elusio potius,
quam appellatio, respondit similiter super hoc nul-
lum domini papæ se recepisse mandatum, et cum
illud receperit, consulto responsurum et factorum
quod ratio dictaverit. Ceterum paupertatem suam
et suorum ad itineris sumptus et lites non esse
idoneam, et elementiam Christianissimi regis hoc
sine molestias pati non posse, ut liberalitas ejus,
quæ exulantes episcopos decrevit humanissime
consolari, eum et coæsules suos sæpe et diu exhibere
cogatur in domibus aliènis. Nam ubi est copia
victualium facilius est procurare expensas. Die au-

tem sequenti Christianissimus rex. legatos admit-
tens ad colloquium, sub religione juramenti purgavit
innocentiam domini Cantuariensis, perhibens ei
testimonium, quod ei consilium semper dederat, ut
pax servaretur salvo honore utriusque regis, et po-
puli utrinque debita quiete gauderent. Rogavit archie-
piscopus legatos, ut aliquod Ecclesiæ consilium
darent, et si alicubi excederet, rectiorem ostende-
rent viam. Illi autem zelum quem habet in Domino
approbantes, ei compassi sunt, sed de proposito
ejus non dixerunt aliquid immutandum. Sic data
benedictione ab invicem discesserunt, et statum
est, et auctore Deo stabitur in finibus istis, donec
Ecclesia convalescat, et persecutores ejus aut con-
vertantur, aut pereant. Illa rogavit pro te, et ro-
gare non cessat, ut non deficiat fides tua, et tu,
quandocunque opportunitas fuerit, conversus ad
illos, confirma fratres tuos. Hæc illis ostendes, ad
quos missus es, lapsos erige, stantes roboras, ut
firmi sint. Plures enim sunt patroni et defensores
Ecclesiæ, quam impugnatores. Eam non deseret in
tribulatione, qui pro liberatione ejus posuit ani-
mam suam. Causam sancti non deserent, pro qua
veriti non sunt sanguinem suum dare. Hanc om-
nium cœlestium virtutum tuetur exercitus: et ma-
jestas, quæ Satanam conterit sub pedibus suis, de
membra ejus, ministris nequitiae, ut spes fidelium
est, et promissio Patrum, cito, facile et feliciter
triumphabit.

EPISTOLA CCXXVIII.

AD EUMDEM.

(DEC. A. D. 1167.)

JOANNI Pictaviensi episcopo, J. S.

Inscriptionis mutatae causas reddere superfluum
puto, cum perspicuum sit, præsertim sapienti, quo-
niam malitia temporis, et insidiantium vigilantia
præter morem scribere cogant, et contra rationem.
Indulgendum est ergo necessitati, si non defertur
honori: nec habere debet suspicionem injuriæ, cui
conspicua suffragatur approbata ratio causæ. Unde
vero præsumptio videtur officii attulisse dispen-
dium, inde charitas necessitatis arcata stimulo
suscepit incrementum. Nam et fornacis augentur
incendia, si in flammis erumpere prohibentur. Et
ut experto credatur auctori:

Quanto plus tegitur, tectus magis æstuat ignis.

(OVID. *Mel.* IV, 64.)

Et sicut hic semper in motu versatur, et impatiens
est quietis, ita charitas, oñi nescia, jugiter officiosa,
se ipsam semper aliquo prodiit indicio: si non
colit obsequiis, si opportunitates non expedit, si
prohibetur utilitatibus deservire, certe quin votis
adjuvet, quin desideriis obsequatur, quin precibus
necessaria et expedientia procuret, omnino præpe-
diri non potest. Hujus itaque purgetur officio, si
quid temeritas inscriptionis videtur in limine præ-
sumpsisse. Et quia memini me promississe novo-
rum, quæ emergerent apud nos, communicatio-
nem, pauca, quæ postquam vobis scripsi novissimæ

per servientem magistri Reginaldi innovata sunt, adhibita celeritate significare curavi.

Innotuit vobis præfati servientis ministerio quid actum sit in colloquio cardinalium et domini Cantuariensis inter Gisorcium et Triam. Illis autem ab invicem discedentibus, cardinales adeo turbatum regem invenerunt, ut palam quereretur se proditum esse a domino papa et minaretur se ab eo recessurum, nisi de Cantuariensi archiepiscopo justitiam faceret exhiberi. Deinde, multis consiliis ultro citroque habitis, et rege nunc proceres, nunc episcopos et abbates, nunc familiares suos, nunc cardinales simul, nunc alterum sine altero consulente, tandem se ad justitiam obtulit, dicens se paratum esse per omnia stare iudicio et mandato eorum super omnibus querelis, quæ vertuntur inter ipsum et dominum Cantuariensem adjiciens se præstaturum in initio omnem cautionem tam juramentariam quam sivejussoriam et amplioem si cardinales velent, quod de verbis eorum nec iota nec apicem præteriret inobservatum: dummodo illi, quod minimo debetur homini, id est justitiam, exhiberent. Cui cum cardinales respondissent, quod non acceperant potestatem super Cantuariensem iudicandi sed componendi, rex ab eis petiit et obtinuit, ut hanc humilitatem ejus scriberent domino papæ et sinceritatem causæ ejus sicut eam didicerant a sapientibus et religiosis viris Eboracensi archiepiscopo et episcopis Londoniensi et Cicestrensi et Wigornensi transmarinis, et item cismarinis Rothomagensi, Lexoviensi et Bajocensi. Post processit episcopus Londoniensis et cum in archiepiscopum suum veneni multum evomisset, obtulit causam suam et aliorum episcoporum, qui contra memoratum Cantuariensem appellaverant, instans nomine regni et sacerdotii ut audiretur et finiretur: legatis vero dicentibus itidem se non posse compellere Cantuariensem et illum nolle contendere, prorupit episcopus et alii qui aderant, nomine regni et sacerdotii, in appellationem, inhibentes ne Cantuariensis contra alterutrum aliquid innovaret, ponentes utrumque sub protectione domini papæ usque ad diem appellationis, quam prorogaverunt in annum alterum, scilicet ad festum Sancti Martini. Londoniensis tamen speciales causas pro se posuit, impugnans libertatem ecclesiarum, quas Cantuariensis archiepiscopus habet in episcopatu illius. Quo facto, direxerunt cardinales duos nuntios ad Cantuariensem, qui ei proxima die post festum Sanctæ Lucie porrexerunt litteras, quibus continebatur ex parte series horum, et idem archiepiscopus prohibebatur ex parte domini papæ et legatorum aliquid facere contra hanc appellationem, antequam adeatur dominus papa, episcopi quoque duos nuntios miserant Walterum cantorem Saresberiensem et M. Jocelinum cancellarium Cicestrensem, ut factam denuntiarent appellationem, et eam coram archiepiscopo innovarent. Sed archiepiscopus episcoporum nuntios ad colloquium non admisit: eo quod

PATROL. CXCIX.

A Inter alios nuntius episcopi Londoniensis quem archiepiscopus excommunicatum habet, et cardinalibus denuntiaverat, legatione fungebatur, et quia communicaverant excommunicatis ejus, etsi in fraudem apostolici mandati viderentur minus prudentibus absoluti. Hoc enim tandem et tantum indulserat dominus papa, ut si essent in periculo mortis absolventur, præstito ante juramento, quod starent domini papæ mandato si convalescerent. Illi autem simulantes se in mortis periculo constitutos, quia oportebat eos ex mandato domini regis nunc transfretare, nunc in Walliam proficisci, a quodam episcopo Wallensi utriusque juris prorsus aut fere ignaro, Lanalvensi scilicet, qui monasterium Abendonensem, utpote quæstuosius, pro episcopatu receperat de manu regis, absolutionem impetraverunt. Et, ne de mandato domini papæ possit ambigi, litteras apostolicas misit archiepiscopus legatis, quibus districte præcipiuntur illos sic absolutos reponere in anteriorem excommunicationis sententiam, nisi possessiones archiepiscopi et suorum et omnia ablata cum integritate restituant, nullius appellationis obstaculo apostolicum hoc impediendo mandatum. Receperant et alias litteras ante, quibus jussi sunt operam dare ut pax sie reformetur inter reges, ne de eis alteruter queri possit, et prohibentur Angliam ingredi, vel se intronittere de negotiis regni, nisi prius pax plenissima Cant. archiepiscopo fuerit reformata.

C Cum vero episc. suo et regni nomine appellasset, quidam clericus Gaudredi Cantuariensis archidiaconi vice domini sui appellavit: et unus monachorum Cantuariensium non ad hoc tamen missus a fratribus suis, sed ut regis clementia imploraret, ne scelerosus ille Randulphus de Broc in res monachorum, mortuo priore, manum posset extendere. Archiepiscopus autem rescripsit cardinalibus se scire et illos non ignorare quatenus eis obedire teneretur, et facturum, auctore Deo, quod Ecclesiæ Dei noverit expedire. Nuntiis quoque eorum et suo plura verbis exponenda commisit, increpans eos in pluribus ex justis et evidentibus causis: rogavit etiam attentius ut juxta mandatum domini papæ excommunicatos suos urgerent ad satisfactionem vel in sententiam anathematis revocarent: nec antea credi posset quod Papiensis sacundia college sui fidem subvertere valeret: nisi nunc arundinæ levitate et concavitate flecteretur ad auram venti non incumbentis, sed comminantis: sonum excitantis, non plagam inferentis aut ictum. Fortasse, sicut hactenus credebatur, spiritus hominis promptus est: sed deprehensum est carnem esse infirmam. Nam de Willelmo, quob ad initio creditum est nunc clarius elucescit, quia quam magnanimus, quam fidelis in causa Ecclesiæ Romanæ coram Frederico Papiæ inventus est: talis et tantus in causa Ecclesiæ Anglicanæ (si licitum fuerit) invenietur presidente vel assidente Henrico. Ex quo

Domino Cantuariensi persuasum est, ut istorum cardinalium vel aliorum, qui fructum legationis expectent in terra regis Angliæ, iudicio se nulla ratione subiciat. De cætero tractatur de pace regum. Rex Angliæ et comes Henricus contendunt ut alter alterum in hoc negotio possit astutia superare, sed quia nihil adhuc peperit conceptus eorum relatu dignum, verbi hujus executionem in aliud tempus credidi protelandam. Lugdunensis archiepiscopus ecclesiam et civitatem suam cum honore et lætitia omnium recepit in festo Beati Martini. Eadem die congressus Fredericus exaugustus cum Mediolanensibus, amissis xxv militibus, in fugam versus est. Dominus papa, receptis nuntiis qui Constantinopolim profecti fuerant cum muneribus et honore, et similiter legatis regis Siculi, prosperatur in viis Domini, moram faciens Beneventi. Cum plura innotuerint scitu digna, ea vobis; Deo propitiante, scribere non pigritabor. Valete interim et semper.

EPISTOLA CCXXIX.

AD MAG. RAIMUNDUM ECCLES. PICTAV. CANCELL.

(A. D. 1167.)

Magistro RAIMUNDO Pictaviensis Ecclesiæ cancellario, JOANNES, salutem, et pro voto successus.

Si salutationis antiquæ mutatur species, non impetetur præsumptioni, sed illis qui fidem persequuntur, qui charitatis munus impediunt: qui veritati moluntur insidias. Sperabant Cantuarienses in adventu cardinalium se laboris et doloris solatium recepturos; sed ut timeo, frustra: nam, ut pro animi mei loquar sententia, unus eorum plus quam expedit hominem timet, alter Dominum non veretur. Ita enim, ut dicitur, hactenus in causa Domini processerunt, ac si ille coram rege constitutus ad includendam veritatem secum attulisset carcerem Tullianum; hic, ad compedienda jura legum et canonum, vincula Petri, Francorum hæc de eis sententia est. Res tibi latius innotescet ex litteris quas meo Joanni plenius exaravi. Unum scio quod adventus eorum quibusdam amicis tuis quietem abstulit, labores et sollicitudines attulit, et eos sumptibus attenuavit quos utinam non fecissent incassum! De cætero quoties opportunum fuerit, sollicita Sarracenum ut petitioni meæ satisfaciat, et transmittat mihi librum beati Dionysii de Ecclesiastica Hierarchia et divinis nominibus, quos, sicut apud beatum Dionysium didici, nuper transulit. Valete.

EPISTOLA CCXXX.

JOANNIS SARRACENI AD MAG. JOAN. SARESBER.

(A. D. 1167.)

Post translationem angelicæ Hierarchiæ translationem ecclesiasticæ distuli, quia super ea transferenda vestram voluntatem ignoravi. Verebar autem ne viderer et meorum nimius approbator, et contra Salomonem liminum amici mei odiosus frequentator. Verumtamen ad transferendum magister scholarum me commovit, qui ejus hierarchiæ

A factam a me translationem vos approbare et hujus postulare confirmavit. Eundem autem modum transferendi in hac hierarchia quem in cœlesti observavi, hoc excepto quod Latinas dictiones multas pro una Græca positas non ubique conjunxi, et alicubi sensum potius quam verba sum secutus. Poterit autem aliquis remonstrare quare placuerit Latinorum Ecclesiæ quædam mutare quæ constat virum sanctissimum et ab apostolis eruditum tradidisse, imo tradita ab antecessoribus suis narravisse, et quare tradita fuerint rationes ostendisse.

EPISTOLA CCXXXI.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM.

(A. D. 1167.)

JOANNI Pictaviensi episcopo.

Paritum est consilio vestro pro viribus: missum est ad dominum papam cum litteris Christianissimi regis et optimatum Franciæ. Cardinalium nomen viluit apud Francos, eo quod Balaamitæ quatenus licuit inventi sunt, et digni qui cum suis Madianitis corruant gladio Moysi; vivificant enim animas quæ non vivunt, et Moabitarum captantes munera populum Dei maledicto et infamia conantur involvere. Nec veriti sunt mentiri in litteris quas contra Cantuariensem, archiepiscopum miserunt domino papæ sicut multis innotuit qui interfuerunt colloquio eorum: et memorati Cantuarienses audientes et plene intelligentes factam eis ab archiepiscopo responsionem, quam tamen isti Balaamitæ perversa interpretatione toxicare conati sunt, et insinuationum fallacia meram subvertere veritatem. Jura verat enim Christianissimus rex quod præfatus Cantuariensis non modo non fuit inceptor discordiæ regum, sed conciliator concordiæ, et quantum licuit, pacis adjutor, et cooperator eorum, qui eam plurimum exquirebant. Debuerant regi credidisse juranti, nisi quia de suis moribus alios metientes nec Deo nec hominibus habent fidem, ubi dolosi spes refulserit nummi. Et quidem de altero nemo miratur, cujus fides ad Deum et Ecclesiam ab ea die innotuisse debuit, qua in hæreticorum concilio Papiensi, ubi Octavianus hæresiarcha receptus est: Frederico mutus assedit: et si plures opinentur cum expressum dedisse consensum. Nonne proverbialiter tritum est, quod « taciturnitas imitatur concessionem? » sed tuebitur se regula juris, et si divini juris contempтор sit, quia qui tacet non utique consentit; sed tamen verum est eum non negare: et ita gloriosæ vocis munimine et festivo eloquio suam apud homines plerosque perfidiam palliabit. Cæterum Francorum proverbio in ipsum luditur, quia mala corporis operimenta coaptat, cui verecunda et nates patent. Othonis autem fama videbatur hilarior, ideoque multi mirantur et compatiuntur ei quod tam facile recessit a via Domini: nec satis sufficerent admirari, nisi quia celebre est, quia a convictu mores formantur: *Qui tangit picem inquinatur ab ea* (Eccli. xiii), [Uvaeque conspecta

livorem ducit ab uva. (Hos. Ep. ii, 20.) Cætera posita sunt in oratoris præsentium: eritque diligentia vestra rescribere quoties fuerit opportunum quod credideritis expedire. Expedi autem nosse studia et consilia Balaamitarum: et quid Moabitæ contra ecclesiam moliantur: et si quis est qui manum porrigat Israel: hoc autem certissimum sit quod Cantuariensis archiepiscopus nullam causam dedit dissidio inter regem Angliæ et comitem Flandriæ: quod per gratiam Dei in brevi plurimis innotescet.

EPISTOLA CCXXXII

AD THOMAM CANTUAR.

(A. D. 1167.)

THOMÆ Cantuariensi archiep. JOAN. SAR.

Nec prior, nec posterior mihi placet conceptio litterarum quas ad dominum Willelmum mittere decrevistis, quia nimis plene videntur suspicionibus, et supra modum dentosis salibus abundare. Timeo enim ne temeritas nostra et illum et alios nobis inimicantes justificet. Unde cum in Pictaviam missurus essem latorem præsentium, per vos transitum facere jussi, ut et sententia mea vobis innotescat, et domino Pictaviensi, si quid placuerit, per eum mittere valeatis. Ego mihi aliam cardinales in primis conveniendi formam prælegi, quam quidem vestra personæ eminentiam non deceret: sed tamen similiorem arbitror concedenti. Ita tamen prælecta intelligatur, si discretioni vestra sederit ut procedat: Vestra, inquam, quia nolo ut sensus insulsus, et ariditas linguæ in vestra clientelæ risum et opinionis meæ dispendium publicetur. Non displicebit tamen si errori meo compatientibus Lumbardo secretius innotuerit et Alexandro. Alter enim princeps meus est; alter autem frater aut amicus ordinis nostri. Ea siquidem conditione emissi litteras, ut, si vobis placuerint, progrediantur ad episcopum Pictaviensem: et, si ei visum fuerit expedire, pertranseant ad cardinales, immutato tamen aut si quid decreverit immutandum. Alioquin in domo vestra vel illius dentur incendio.

EPISTOLA CCXXXIII.

AD NICOLAUM DE MONTE ROTHOM.

(A. D. 1167-8.)

NICOLAÛ de Monte Rothomagensi, JOAN. SARES.

Dissipat Dominus gentes quæ bella volunt, et qui se a pace Dei elongant, indubitanter peribunt. Quis persecutorum Ecclesiæ ultricem dexteram Dei, qui potentes potentius punit, legitur evasisse? Unde domino nostro regi Angliæ, quem Deus, si in beneplacito suo est, optimum faciat: et hæredibus suis, quod sine dolore non dico, plurimum timendum est ne scindatur regnum eorum, et potestas infirmetur, qua contra Ecclesiam abutuntur. Nam si differtur ultio ad correptionem et probationem filiorum, quos pater misericors castigat ut coronet, non tamen aufertur. Sed post sanctorum patien-

tiam in impiis acerbius excandescet. Quare, quæso, vir sapientissimus et tantis virtutibus et potestate amplissima, et fere bonis omnibus donatus a Domino non redit ad cor, et qui tot et tantarum urbium domitor est, intemperantiam hanc domare non potest? Cur, Ecclesiam persequens unice dilectam sponso iram illius provocat qui aufert Spiritum principum, et sublimium colla propria calcatur virtute? profecto si saperet in eos retorqueret indignationis suæ aculeos, qui eum circumvenientes in hoc non consilium sed præcipitium impellunt: et saltem Babylonis regem ut eo non inveniat crudelior imitaretur, qui illos coniecit in lacum leonum, quorum consilio illuc detruserat et incluserat Danielem, ut pœnam quam intentaverat innocenti, consiliarii nocentes exciperent. Et si historiarum non movetur exemplis, eum vel Fredericus exaugustus potest instruere, qui de fastigio Romani imperii ob Ecclesiæ persecutionem in paupertatem et ignominiam miser, sed nulli miserabilis corruit, ad gloriam ejus, qui solus pro arbitrio suo regna et imperia transfert, erigit quas vult et dejicit potestates. Ille suos punire noluit, qui eum depravaverant, consiliarios: sed in illos digitus Dei gloriosam exercuit ultionem. Nunquid rex Angliæ ultimus pœnitentiæ fructus offeret Deo qui eum præ cæteris principibus sublimavit? Archiepiscopus Sancti Jacobi, diu proscriptus, jam a multo tempore revocatus est a rege suo. Rex Danorum suum revocans consilio ejus agit omnia, compescit inimicos, et eum colit ut patrem. Lugdunensis suam recepit sedem, et provinciam catholicæ reddidit unitati. Urbes Italiæ ejectis coram Frederico schismaticis, catholicos episcopos receperunt. Deo teste nisi dominus rex suum revocet, quod de illo timeo, dicere reformido. Et si eum revocaverit, et Ecclesiæ Dei reddiderit pacem, confido spe haud dubia, quod circa eum et suos antiquorum gratia successuum precibus ecclesiæ reflorabit. Quid multa? una via patet consilii, ut pravos et inimicos Ecclesiæ excludat consiliarios, et Deum quem offendit placare studeat, quo invito reguare non potest, aut feliciter principari: sustinuit eum hactenus in multa patientia, sed, nisi caveat, adversus immoderationem ejus ut parturire loquetur in brevi.

EPISTOLA CCXXXIV.

AD BALDEWINUM ARCHIDIACONUM NORWIC. QUEM GODWINUM VOCAVIT.

(A. D. 1168.)

Amico charissimo Godwino filio Eadwini sacerdotis, miles suus Godricus, salutem et fidelem perseverantiam ad coronam.

Honor cinguli militaris, quo me ad apostolorum limina properantem tu inde rediens decorasti in urbe Senorum, quam Brennus dux Senonum ad locandos ibi valetudinarios suos legitur construxisse, me sæpius quam collato utar gladio, tui

in charitate et gaudio memorem esse compellit, et

Utinam hoc pereat rubiginæ telum.

(HORAT.)

sed et :

*Qui nos commorit, melius non tangere clamo,
Flebit, et insignis toto cantabitur orbe.*

(IV.)

Illo agente qui jam extendit manum suam in retribuendo, et Christianorum hostem Fredericum ad gloriam suam fecit misericorditer ex-Augustum. Contra eum et collatrones suos jam quinto anno milito peregrinus, ignarus an in patria nostra mihi relictus sit aliquis amicorum, an omnes sint in fata collapsi. Timeo enim ne nusquam sint, qui nusquam inveniuntur, quibus, cum pulsantur, non est vox neque sensus. Si superesset vel unus, probabile est quod saltem ab intermeantibus quæreret.

*... Vivitne Godricus et aura
Utitur ætherea, an crudelibus occubat umbris?*

(VIRG. ÆN. I, 530.)

Unde dilectionem tuam, cujus fides velut in confessorio probata super aurum rutilat, et omni topazio pretiosior est, credidi attentius exorandam, ut de statu eorum, si qui tamen sunt, diligentius inquiras: et si qui eorum adhuc vivunt, ægri tamen, eis medicinam procura quam morbis eorum noveris expedire. Ut saltem audita vita eorum, etsi non sospitate, quam mihi nemo persuadere potest, aliquid tantæ peregrinationis et laboriosæ militiæ, qua pro libertate patriæ pugnamus ad bestias, recipiamus te interveniente solatium; illos enim nosce consueveras. Age ergo strenue quod cœpisti, et lætare et spera in his quæ dicta sunt nobis, quia auctore Deo in proximo recipiemus stipendia, et hostem publicum conjiciemus in vincula, aut a patriæ persecutione cessabit se dedens principi qui vivit et merito dominatur in universa terra. Fredericum intra Papiam clausimus et tenemus obsessum: ejectos a schismaticis episcopos reduximus in sedes suas, et contrito capite impiorum membra carniū coherentia sibi facile dissolventur. A tuo igitur sensu, id est recto, nequaquam movearis, neque per spiritum neque per sermonem, neque per epistolam tanquam ab apostolico missam, quasi instet ira Dei justos deserens in tribulatione: et impiis in malitia perseverantibus gloriam largiens et triumphum. Videbis in brevi gloriam Dei, et impleri promissiones Patrum, quas infidelis percipere non meretur. Nam et qui Jerusalem imminente Sennacherib oraculum prophetæ audiens dimissus est, et eam tam cita liberatione, et victualium copia, et gloria triumphi sublevandam et sublimandam esse non credidit, in porta civitatis extinctus est, concurrentibus fidelium turbis ad magnalia divinæ promissionis. Si me mutato nomine audieris in Italia militare, non obstupescas, sed imputa tibi qui me in Italia donasti cingulo militari. Vale. Cura lethargicos: et si tricripitem carnem tibi insidiari aut ut

A patenter lædat occurrere contigerit, eum invocato musarum auxilio studeas demulcere, aut Herculeæ domare clava. Salutem te castrorum fidei jucunda et meritis suis amplectenda milita. Non mihi displicebit, dum tibi videatur esse tutam, si iis ad quos mitteris, ostendas litteras militis tui.

EPISTOLA CCXXXV.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM ET MAG. RAYMUNDUM CANCELL.

(A. D. 1168.)

Dominis et amicis suis PERPETUO et FELICI, CIRILLUS, salutem et pacem quam mundus dare non potest.

Vestri similes divinarum conscios litterarum latere non potest, quod mentem totius orationis frequenter aperit nominum significatio votivorum. Perpetuitate Felix et felicitate Perpetuus gaudeant, et ob consolationem quam Christi pauperibus impenderunt, consoletur et glorificet eos Dominus in consilio justorum et congregatione. Et quidem necessaria fuerat consolatio, si tamen verum est quod audistis, sed potius ob causam publicam quam privatam, nam

*Sidera quis mundumque velit spectare cadentem
Expers ipse metus.*

expers doloris, expers sollicitudinis non quod justum qui ut leo confidit per se contristare valeat quidquid acciderit, sed quia instinctu naturæ et virtutis urgente stimulo proximus sic compatitur et congaudet, ut nihil humanum a se reputet alienum. C Quis, inquit, infirmatur et ego non infirmor? quis scandalizatur et ego non uror? (II Cor. XI.) Profecto nullus, quia omnis parturit donec Christus reformetur aut formetur in illis. Certe non crediderim quod sine dolore videre possit Ecclesiam in capite vulnerari, pastorem percussam, conteri et dissolvi, ut dispergantur et pereant oves Christi. Stupidum est aut prorsus de corpore Christi non est membrum quod tanti languoris acerbitate non movetur ad compatiendum. Apatheiam, quam Latinus *insensibilitatem* dicit, Stoici predicant, sed eorum opinio explosa est fidelissima ratione et virtute rectius philosophantium et, quod potentissimum est, sacræ Scripturæ præceptis et exemplis. Videns Dominus civitatem, cui legis erat custodia et dispensatio credita, Scribarum et Phariseorum quæ sua sunt non quæ Domini quærentium traditionibus agi, et imponere in humeros hominum onera graviora et importabilia quæ nec digito contingebant, et sedere in cathedra Moysi loquentes secundum legem, et viventes contra legem, flevit super illam eo quod ipsam videbat meritis exigentibus in brevi ruituram. Exemplum ergo dedit fidelibus similiter faciendi, quia flagellum simile provocant Scribæ et Pharisei temporis nostri. Et hæc quidem justa potest esse et est causa doloris. Cæterum cum his bene agitur super quorum naufragio sollicitamini, quia perire non possunt qui de brachio hominis rejecti sunt in sinum clementiæ Dei. Eorum ergo liberatio,

quod fides indubitata sperare persuadet, in proximo est, quia illius adjutorio derelicti sunt, qui pauperem liberat a potente et pauperem cui non est adiutor. Utique, dilectissimi mei, sic expedit ex variis causis, tum quidem ut soli Deo obnoxii sint et devotius famulentur Christi pauperes cum fuerint expediti, tum ne avari et fastuosi quos noscitis homines, in suam et aliorum perniciem rapiendi et gloriandi materiam habeant, et intumescentes contra Dominum et Ecclesiam Dei beneficio expeditam conculcantes dicant: Manus nostra excausa et non Dominus fecit hæc omnia. Nam qui dubitat Ecclesiam liberandam et promissiones Christi adimplendas esse diffidit, indignus est cæteri nomine Christiano. Nihil itaque minus timeatis quam ut filius ad flagellum patris erumpat in indignationem, ad castigationem servus obmurmuret erudienti magistro, discipulus indignetur susceptus, ægrotus adversetur medici sui cauterium vel cæsuram. Quid ergo si medicus manum, quæ ad opera bona diu aruerat, ad tempus incidit vel urit, ut reddat perpetuo fortiolem? Non stupet ad hæc qui Cirillum quod est manum debilem curatum legit a Christo. Ipse enim est qui percutit et sanat, et quod magis est occidit ut vivificet. Esto quod regi sit indulta dilatio, non tamen in diem certum, quia nec hoc asseritur, facile poterit quia speratur auctore Domino cause status in meliorem calculum reformari. Sane nec ambigo reformandam, nec tamen hoc præsumo de homine, sed de illo cujus majestas tam crebris tam patentibus provocatur injuriis. Nam prosperitas stultorum perdet illos. Quod vero adjecistis illum electum, sed ut creditur reprobum Dei, benedictionem a domino papa potuisse obtinere si barbam deponere voluisset, ridiculum est, nisi forte tanti fecerit barbam ut crediderit de se quod de Samsonе legitur, quia ei virtus et fortitudo constet in pilis. Cæterum, quod fama divulgante et vivis exstantibus argumentis notum est, fortitudo ejus in lumbis ejus et virtus in nequitia et dolo et audacia mentiendi. Comprehendet Dominus sapientes in astutia sua et ad gloriam nominis sui expedit causam suam non per eos de quibus spes habebatur, sed quocunque miraculo suo. Nam, ut scriptum est: *Nova bella elegit Dominus; portas hostium ipse subvertit* (Judic. v). Pharaonem expugnaverunt culices, vidua Holophernem, et pedites regem Syriæ potentissimum leguntur ante alios expugnasse. De reformanda pace Ecclesiæ laborat comes Flandriæ, sperans inter reges se facilius posse componere, si dominum Cantuariensem habuerit adiutorem. Jam inde tractavit cum rege Angliæ, pro quo maxime sollicitari creditur, et Cantuariensem ad colloquium secundo invitavit, et nunc quidem obtinuit ut archiepiscopus accedat ad Turoneuse monasterium locuturus ei ibi quando proxime reges colloquentur. Laborat autem ut ipse rex et archiepiscopus conveniant et per se ipsos de pace sua adinvicem tractent. Utinam vos aut aliqui

A amicorum nostrorum præfato positus Interesse colloquio, et ibi certiorari de his quæ fuerint digna scitu.

Hæc a vobis ad tertium non transibunt, nec innotescat cardinalibus quidquam de hoc negotio domini Cantuariensis, quod propter colloquium venturus sit, vel quod industria ejus reconciliationi regum sit adeo necessaria. Ex quo nuntii ejus quod in brevi futurum speramus redierint, vobis novæ eorum significare non pigritabimur. Nam in reditu eorum sanandus creditur et promittitur Cyrillus. De cætero noveritis nos audisse pro certo quod Henricus dux Saxonum, in solemnī prælio victus est ab archiepiscopo Magdeburgensi, episcopo Helvestadensi, et Alberto marchione, cecideruntque ex parte ducis septingenti milites et capti aut occisi sunt xxii comites et in parte episcoporum adeo pauci ceciderunt aut capti sunt ut nullus de jactura queratur. Studuit imperator duci reformare pacem, sed ipsi non acquiescunt, maxime ut sub obtentu guerræ se possint a schismaticorum consortio separare. Imperator Teutonicis et Alemannis nutu Dei ex maxima parte datus est in odium et contemptum. Lombardi, in ignominiam imperatoris, in castro cui Roboretum nomen erat, ædificant civitatem prope Papiam, quam Alexandrinam appellant in honorem papæ Alexandri et perniciem Papiensium.

EPISTOLA CCXXXVI.

AD ROBERTUM FILIUM ÆGIDIÆ.

(A. D. 1168.)

ROBERTO filio Ægidii.

C Arcior nexu est charitatis quam sanguinis: et ubi cognatio distrahitur animorum, carni conjuncta caro non prodest quidquam. Ex quo sit ut inter ipsos fratres sit alius germanior alio, dum pro conformitate morum, pro dilectionis augmento vera cognatio suam recipit incrementum. Nam quæ carnis duntaxat est, non magis est hominum quam brutorum. Quæ quia rationis experita sunt, et virtutis ignara, non reminiscuntur quod mala sunt, legitimos obliviscuntur affectus, et quo provector fuerit ætas, eo longius recedunt a natura, et inutiles carnis sequuntur appetitus. Expertus experto loquor, qui veram cognationem a carne desertus et sanguine inter alienigenas reperi. Tu ergo cum mihi sanguine (quod facies ipsa convincit) junctus sis, et charitate, quod cum multa, tum inauratus hyacinthus quotidie probat, alios antecedas, quem præferam tibi? scio enim quod et tu paucos admodum præferas mihi, nisi forte nepotulus meus adeo transfuderit in se patris affectionem, ut nihil charitatis aut solito minus reliquerit patruo. Sed certe hoc mihi persuaderi non potest. Nec dubito quin in pectore tuo mihi reservatus sit amplissimus locus. Sed in domo tua mihi locum optimum destinasti, et jucundissimum post illum quem occupabit archa, quæ species rerum continet perutiles ad omnem medicinam. Quæ si exhaustæ aut imminutæ sunt, æstate præterita, ne turberis quia in eisdem succrescunt hortis, ubi eas colligere consueveras: et si radices ab-

diderint in profundum, eas profundius fodito : quia A odor earum suavissimus est, et usus maximus : eo quod omni die et hora solatium et compendium afferunt. Hoc est fortasse lignum scientiæ singularis, et unicæ sapientiæ, pulchrum visu, et ad vescendum suave, quod patribus quidem prohibitum nostris, cœtaneis est concessum. Valete.

EPISTOLA CCXXXVII.

AD THOMAM ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1168.)

Domino Cantuariensi quando Reginaldus fuit Romæ.

Romanos amicis verba dare jam nemo miratur, quia percelebre est, et innotuit universis quod apud eos :

*Quantum quisque sua nummorum fundit ab arca, B
Tantum habet et fidei :*

et plerumque obliquata mente, legum et canonum, qui munere potior est, potentior est et jure. Si ergo ibi duplicitas reperitur, nihil accidit inopinatum, cum frequens sit ut divina lex spendium patiatur, ubi dispensandi necessitatem fingit avaritia : cum tamen æquitatis eversionem, et honestatis ludibrium nunquam ratio introducat. Verumtamen, unde gratas ago Deo et domino papæ, adhuc bene nobiscum agi censeo, quod ad tot et tanta tonitrua comminationum, ad tot et tantarum promissionum blanditias, ad machinas Balaamitarum, quas subornatis et exquisitis mendaciis ab oriente usque in Siciliam dolo multipliei erexerunt, non omnino fractus est, sed, ut arbitror, artem eorum arte conatur eludere, C et furoris impetum frangere ratione, et sapientia declinare : laudes tamen ejus, prout meruerit, in fine canam : nec in inchoatæ virtutis auspiciis exultabo, nisi perseverantia meritum finem deduxerit ad triumphum. Interim vero in partem meliorem interpretanda sunt omnia, præsertim opera Patris et Domini, quæ non constat in perversitate criminis contineri. Hic autem puto regi et illi pro quo intercedit, verba potius esse data quam vobis, cum in litteris ad vos destinatis post consilium, post preces rei summa in vestræ discretionis arbitrium conferatur. Et cum pro relaxando domino Saresberienſi adhuc preces vobis porrigat, perspicuum est quod sententiam cardinalium aut igno- D ravit, aut ratam habendam esse non credidit. Et quamvis credam quod episcopus ante reditum nuntiorum suorum his litteris non utetur : vel quia hæc forma negotii regi displicebit, vel quia archidiaconi consilio plenius desiderat informari, si tamen eis usus fuerit, credo indubitanter, quod vos exspectabitis reditum nuntiorum vestrorum, et ab ipsis, annuente Domino, audietis quid possitis aut quid expediat. Cæterum nostis me domini Saresberienſis esse a multo tempore debitorem : et Deus novit quantum infortunio ejus compatiar, ideoque quod semper feci, et auctore Domino facturus sum, omni devotione supplico, ut ipsius, quantum salva honestate Ecclesiæ et vestra, poteritis, misere-

mini : nec a me unquam, aliud consilium audietis. Cum illi redierint qui hinc inde Romam profecti sunt, confido quod causa nostra plenius elucescet, et Deo propitiante reformabitur in statum meliorem. Precor autem ut quam cito redierint, mihi per vos quæ referenda attulerint, innotescant.

EPISTOLA CCXXXVIII.

AD MAGISTRUM GIRARDUM PUCELLA.

(A. D. 1168.)

Idem magistro GIRARDO PUCELLE.

Doleo, magister charissime, et plurimum doleo, quod severitatem vestram adversus dominum Cantuariensem, ut ex animi sententia loquar, plus justo turbatam video, quia ipsum meruisse non arbitror, ut vestra sinceritas adeo debeat indignari. Neque hoc dixerim : *Vivit Dominus (Judic. viii)*, ut vestram, quam Deus incolumem servet, circumveniam charitatem, sed ut veritatis assertionem firmius ad invicem connectatur amici, ne ex levi suspicione, quod absit ! contingat alterum alteri deperire. Nostis enim quis dixerit : *Qui non diligit, manet in morte. (I Joan. iii)*. Quod autem nescio qui suorum honestati vestræ dicuntur apud christianissimum regem, et Francorum curiam detraxisse, unum vobis constet, si tamen constat ignoro, sed hoc mihi certissimum est, quod ipsum andivi sæpius excusantem, tam apud regem, quam apud alios recessum vestrum, et pro vobis pluries intercedentem. Unde nec credere possum quod de conscientia ipsius quisquam suorum detraxerit vobis. Nam si nescivit, si non sentit, eum non consensisse verum est, aut certe probabile. Habet quidem aliquos de coexsulibus suis in curia regis minus fortasse providos, ut verbum incautius contra vos, vel alium potuerint protulisse, quo eis forte fierent gratiores quibus quod loquebantur placere ereliderant. Deus mihi testis est, quod illos non vidi, nec audivi committere quod arguuntur, et adhuc qui sint illi, prorsus ignoro, si qui sint tamen. Cæterum memoratum regem ex tribus causis non ambigo indignatum. Quarum prima est, quod cum post multam gratiam et familiaritatem ejus prope locum, ubi morabatur, transitum faceretis, divertistis et recessistis a regno, ubi tot bona vobis ab infantia collata fuerant, ubi nomen vestrum claruerat, ipso nec salutato. Secunda, quod ad schismaticos, non dico schismaticus, transistis ; et qui opinione virtutis et eruditione litterarum erexisse et confirmasse debueratis infirmiores, omnibus in commune malum dedistis exemplum. Verentur enim minus communicare schismaticis, cum in eorum consortio tantum virum videant detineri, qui ex necessitate multiplice, dum in ea conditione est, se nec ab oratione, nec a mensa, nec ab osculo suspendere potest, nec ab aliis quæ in religione communionis argumenta esse noscuntur. Et, quod hanc causam prægravat apud ipsum, illi vos dicit adhæsisse schismatico, qui totius schismaticis faber erat inceptor, et signifer, et a sede apostolica condemnatus ex nomine. Tertia autem

est, quam et ego, quidquid alii dicant, maximam puto, quod ad Teutones divertistis, qui, sicut ei persuasum est, si possent et auderent, in regnum suum libenter insurgerent. Et quod possunt et audent, loquuntur grandia, minis tument, et qui etiam in regno ejus sunt, imo in sede quiescunt Parisiis immorantes, hoc in eo depretiant, ut nostis, quod civiliter vivit inter suos, quod barbarorum more tyrannum non induit, quod non incedit semper satellitibus armatis septus, ut qui timet capiti suo. Hos gentis mores novit, de his sæpe conquestus est ut opinor, etiam vobis. Et tamen supplicavit Dominus Cantuariensis me præsentem et tandem obtinuit, ut quantum ad ipsum pertinet, licita sit revocatio vestra.

Quod autem adjungitis ipsum misisse domino papæ rescriptum litterarum vestrarum, non quidem inficior, quia ei bona fide, et nostro etiam favore communicatæ sunt. Sed ille, quod novit inspector cordium, hoc ad vestrum incommodum non procuravit: studebat potius ut causæ suæ proficerent, et opinionem vestram apud dominum papam relevarent. Volebat autem ei innoscere, quod fidei et devotio vestra cum Ecclesia Dei et sede apostolica est, licet vos ex dispensatione, quo facilius per vestram industriam convertantur aversi ad honorem Dei et utilitatem catholicæ veritatis, ad tempus illis cohabitatis. Et si aliqui nuntiorum minus seduli fuerunt in obtinenda revocatione vestra, negligentia eorum mandatori non debet imputari. Constat etenim de mandato, et nuntiorum sperabatur industria. Nec dubito, quin super hoc dominus papa contentus sit, cum certum sit ipsum respondisse se neminem unquam, nec maximum patriarcham, si aliquid tale accidisset, revocaturum. Sed redeat qui voluerit, et redeat ut debet. Et si discipulus vester, magister Ricardus, cognatus meus, redisset, qui in redeundo obiit, super hoc verbo essemus certiores.

De eo autem, quod de statu imperii mira quasi a vobis accepta Domino papæ insinuaverit, respondeo, ipsum quod accepit insinuasse, sed non a vobis: nec quod a vobis acceperit ei scripsit. Nam per alios magis innoteavit imperii status. Nec mirum, si tanta moles occultari non potest. Verum post illarum interceptionem litterarum, et magistri Ricardi obitum, cum super hoc verbo cardinalibus loqueretur, dissuaserunt ne vos citra consilium et voluntatem domini papæ revocare præsumeret. Quin potius attenderet quod dominus Remensis, et omnes suffraganei sui ad hoc convocati, non ausi sunt episcopum Cameracensem, etiam cum lacrymis pœnitentem, in communicatione recipere, antequam super hoc dominus papa consuleretur. Vestra tamen, sicut eis responsum est, causa longe dissimilis est. Ille enim in schismaticorum intraverat errorem, nec vos in medio schismate consensistis errori. Ille erat episcopus, et catholicos vitæ est subvertisse, vos in statu privati ad unitatem schismaticos co-

A namini revocare. Misit ergo dominus Cantuariensis iterato ad Ecclesiam Romanam, injungens nuntiis, me præsentem, ut revocationem vestram a domino papa satagerent impetrare. Ego ipse ex conscientia magistri Radulphi Nigri composui litteras. Ego rogavi ipsum, ut rei hujus seriem ex ordine scriberet vobis. Nuntios itaque nostros constat ad curiam pervenisse, et ibi contra legatos domini regis Angliæ diu magnum habuisse litigium, sed de omnibus septem nec unus adhuc redierat Dominica proxima post Ascensionem. Litigii eorum non scribo exitum, quia adhuc ignotus est, nisi quod a redeuntibus ab apostolica sede audio eos in causa prosperatos prævaluisse nuntiis regis. Sed quatenus, incertum est. Nescio enim si voti compotes redeunt petitionibus adimpletis, an hæc prosperationis eorum summa sit, quod nuntii regis infecto negotio inglorii revertuntur. Nuntium vestrum vidi nuper in colloquio regum, habito prope Medontam, ubi de pace tractabatur. Plures apud Anglos habebatis fautores, sed quid illi pro vobis obtinuerint, explorare non potui. Alium de vestris vidi Parisiis, et qualiter Domino Cantuariensi scripserim pro revocatione vestra, novit amicus vester Dominus G... inclusus apud sanctum Hilarium, qui litteras inspexit, mihi que foret gratissimum, si ad vestram notitiam pervenisset. Cum vero nuntii, Domino propitiante, redierint, quod in brevi futurum creditur, et de nostro, et de vestro negotio erimus certiores. Quare, si placet, moderationem vestram non decet irrevocabiliter indignari, nec tam properum discessui debetis præstigiare diem, quia nec nostrum nec vestrum est divinæ miserationi præstitueret tempus, aut sustentitiæ terminum. Sed quod sacerdotes a Judith vidua legitis didicisse, justum est nos omnes, Christi pauperes et proscriptos, animas nostras in virtute patientiæ possidere, et expectare in devotione, et silentio salutare Dei. Sic expectantibus ex inopinato aderit gratia consolatrix, et amputato capite Holofernis, filii Israel diu desiderata pace gaudebunt.

Nec dehortor, quin si ita sederit animo, cum domino rege Anglorum pacem, quam fere pro voluntate vobis offerri dicitis, faciatis. Sed utinam illa formula conservetur, quæ, proveniente rerum utilitate, nec opinioni vestræ præjudicet, nec saluti. Et quidem plerisque nostrum oblata est conditio pacis, sed exigitur ab omnibus juramentum, quod sine religionis dispendio non valet, ut arbitror, observari. Nam quomodo fides illæsa servabitur, si pastoribus et prælatis subjectos in his, quæ Dei sunt, non liceat obedire? Licet autem inobedientiæ crimen non exprimat in cautione, certum non est quid vertatur in animo exigentis. Unum scio, quod nemo domini regis gratiam poterit retinere, qui archiepiscopo Cantuariensi sub hac tempestate servet obedientiam, aut cum eo credatur habere charitatis commercium. Vos autem de ovibus ejus estis, et, ut opinor, ipsum primum aut inter pri-

mos a Domino receperitis pastorem. Videte ergo, dilectissime frater, et providete, ut caute ambuletis, ne perturbatio, quod a gravitate philosophi semper alienum est, dominetur animo vestro, ne ipsa impellente, tale quid committatis, cujus postmodum sera sit poenitentia. Potius ad orationis, et eleemosynarum arma confugite, ut vos Deus cum aliis justis deducat per vias rectas, et ambulare faciat in semitis suis, qui diligentibus se omnia cooperatur in bonum. Ille vos expediet, cujus nomen fortissima turris est, et erit rei jucundus exitus, qui talem habebit et tantum ducem.

Tractatur de pace regum, et adhuc creditur proventura. Noster interim silet orbis. Unde nec nova scribo, nisi quod comes Leicestriae obdormivit in Domino. Comes Patricius a rebellantibus Pictavis occisus est. Dominus Carnotensis electus est in archiepiscopum Senonensem. Valet.

EPISTOLA CCXXXIX.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1168.)

JOANNI Pictaviensi episcopo, JOANNES Saresberiensis.

Postquam priores litteras exaraveram, nova hæc nobis innotuerunt. Hunc fecerunt fructum litteræ domini papæ transmissæ regi Angliæ, quod magister Gerardus, reversus Colonia, domino suo Cantuariensi, qui eum clericum fecit, et primum beneficium ecclesiasticum ei contulit, nec viso nec salutato, transiit ad regem Angliæ, eique fidelitatem fecit, et præstitit juramentum quod alii, et adhæret curiæ, electus, ut aiunt, in pugilem contra pauperes, et proscriptos Christi. Abbas Sancti Augustini dixit domino Gaufrido, qui fuit abbas Clara-vallis, quod ipse et socii sui nihil dixerunt, aut fecerunt in curia, nisi de instructione cardinalium, et etiam comminationes, quas factas audisti, fecerunt fieri Joannes Neapolitanus et Joannes Sauctorum Joannis et Pauli. Dixit etiam, quod dominus Portuensis jovit nuntios regis in litteris impetrandis. Ipse quoque rex dixit episcopo Wigornensi, quod ipse, et alii episcopi omnes exempti sunt a potestate domini Cantuariensis. Præcepitque non timere minas aliquas, quia nunc dominum papam, et omnes cardinales habet in bursa sua. Adeoque gloriatur, ut palam dicat se nunc demum avi sui consecutum privilegium, qui in terra sua erat rex, legatus apostolicus, patriarcha, imperator, et omnia quæ volebat. Et fere, quod ad Ecclesiam Romanam, probabile est quod dicit: Quid enim ei amplius contulisset Octavianus, vel Cremensis hæresiarcha? Quid aliud fecissent cardinales eorum, quam præfati illi domini, qui exacerunt linguas Anglorum, et ignem et venenum fecerunt evomere, ut terrerent dominum papam, et inclinarent ad libitum suum? Hæc in Ecclesiæ Romanæ scribentur annalibus. Et certe, Deo propitiante, qui scribantur decerunt, quod ad petitionem et comminatio-

nem regis Angliæ, cujus intolerabilis excessus tanto tempore sustinuerat, præconem veritatis, libertatis assertorem, prædicatorem justitiæ pro causa Domini, cum infinita multitudine innocentium jam quadriennio exultantem, neglecto rationis et juris ordine, velut criminosum officii sui potestate privavit. Non quidem quia illi meruerunt, sed quia placuit Tyranno. Et tamen patentibus litteris, quæ apud nos sunt, concesserat, ut officii sui potestate pleno jure uteretur. In quibus hoc expressit, quod « ipsum regem excommunicandum, nec mandatum dabat, nec prohibebat. » Deus bone, quid novitatis accidit? Dicit Spiritus sanctus in lege sua: *Clama, ne cesses* (Isa. LVIII). Et ecce, nescio qui Spiritus ab urbe in orbem exiens prædicatoribus dicit: « Tace, ne clames. » Præcipit Apostolus, episcopum instituens: *Ministerium tuum imple* (II Tim. IV). Et ecco apostolicus præcipit: « Ab officii tui ministerio desiste. » Sed forte suspicatur, quod hominem possint per patientiam emollire. Sed nunquid hoc expertus est in episcopo Cantuariensi, qui jam fere quadriennio sede sua privatus, et apostolicæ sedis remissionem, et illius tyrannidem sentit expositus ventis? Provideat quæso dominus papa conscientiæ suæ, provideat et famæ, et honori, et saluti Ecclesiæ. Et vos hæc ei diligentius intimate, et persuadete dominis cardinalibus, ut meminerint iudicii Dei, quod jugiter implorant pauperes Christi contra omnes libertatis Ecclesiæ inimicos.

EPISTOLA CCXL.

AD BALDEWINUM ARCHIDIACONUM EXONIENSEM.

(A. D. 1168.)

JOANNES Saresb. magistro BALDEWINO archidiacono Exoniensi.

Ubi de seriis agitur, nugas multiplicare non expedit: et indecens est (medicorum more fallacium) cum necessitas aliud exigit, amicis indigentibus verba dare pro rebus. Nosti pridem nominalium tuorum eo mihi minus placere sententiam quod in sermonibus tota consistens utilitatem rerum non assumpserit, cum rectum sapientibus indubium sit quod res quærit philosophia non verba. Ut ergo compendiosius agam tecum meorum more realium, ex litteris quæ nostro Benedicto directæ sunt colliges in quo calculo causa sacerdotii versetur et regni. Tibi vero specialiter scribendum censui, quod interim gravius exulcerat animam meam, et cor tuum, ut arbitror, acerbius uret: si tamen verum est quod de Wigornensi nostro in auribus multorum divulgavit fama celebrior. Dicitur enim quod imprudentius et impudentius versatus est in causa archiepiscopo et consecratoris sui, conatus ex eo in præsentia episcoporum et aliorum docere causam domini Cantuariensis non nisi de sinceritate justitiæ, nec Ecclesiæ quærere libertatem, sed duntaxat quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, quia

cedere non vult ea conditione ut rex perpetuo concedat debitam Ecclesiæ libertatem. Dicitur etiam adjecisse insultando se paratum esse renuntiare episcopatu suo sub eodem pacto. Quod, ut aiunt, nec illis placuit, qui hanc puritatem ipsius audierunt, tum pro persona dicentis quam diligebant, et opinabantur sanioris esse consilii et voluntatis: tum quia perniciosum esset exemplo: tum quia facile posset hæc domini regis benignitas revocari et Ecclesia in anteriorem imo deteriorem retrudi servitutem? Quis enim auderet de cætero proclamare in libertatem? Quis causam suscitare in qua et pro qua meminisset tantum cecidisse pontificem? Alia est ergo quærenda via libertatis: aliud consilium poterit amicis intimare: et si vult experiri in se ipso an ecclesiæ et episcopatus sui sic possit redimere libertatem, quia prout a Cantuariensibus didici, archiepiscopus huic consilio non acquiescet, neque aliqua promissione se deludi patietur, ut aut permutet episcopatum, sicut aliqui moluntur, aut desistat a persecutione juris sui, aut pacem faciat manentibus consuetudinibus super quibus controversia orta est. Hæc idcirco tibi transcripsi, ut, si opportunitatem videris, persuadeas memorato domino nostro et amico, ut si ei res tanti est, hanc suspicionem purgare non negligat. Omnes enim qui mecum verbum hoc audierunt compassi sunt ante actæ vitæ ejus et famæ. Ipse vero Cantuariensis narrantes inhibuit, dicens rumoribus credi non oportere, præsertim cum verbum tanto sit indignum viro. Scio tamen quod aliquantulum motus fuit, sed ut homo prudens gessit temporum morem.

Videbis ex rescripto litterarum domini papæ, unde post comminationes multas archiepiscopus Londoniensis episcopum denunciaverit excommunicatum: et quare illos quos episcopus Sancti Asaph circumventus imprudenter absolvit excommunicatos habeat, donec juxta mandatum domini papæ satisfaciant. Et quia cardinales ipsi fines mandati dignoscuntur excessisse, consilium eorum de reliquo minus audiet. Nam judicandi de eo, nisi velit, non acceperunt aliquam potestatem. Quod Wigornensem volui præmuniri, prodiit ex adipe charitatis et quoties opportunum fuerit, honori ejus libenter operam dabo.

EPISTOLA CCXLI.

AD CONVENTUM ECCLESIAE CANTUARIENSIS.

(A. D. 1168.)

Universitati sanctorum qui in prima Britanniarum sede, sancta Cantuariensi Ecclesia, Domino famulantur, conservus eorum, et fratrum minimus, salutem, et gratam Deo obedientiam victimis omnibus anteferre.

Unde, amantissimi domini mei et dulcissimi fratres, exordiar? Unde spiritus tristis et alieno consertatus errore verbi sumet initium? Quo misere

A et præ dolore languentis animæ progredietur oratio? Poterat hæcenus vestra (ut verbo temperatissimo et digno dominis utar) negligentia excusari: sed ecce si quis vulgi sequatur opinionem, tepor in odium commutatus est, negligentia transiit in contemptum, charitatem mentis simulatio, erupit in fraudem, et se manifestis rerum argumentis convincit esse perfidiam. Ita, inquam, si vulgi convalescat opinio. Sed quibus de cætero poterit allegationibus infirmari? Profecto quod in fraudem, Dei præsumit sapientia carnis, semper in contrarium proposito pergit eventum, et unde sperabantur compendia voluptatis, inde totius utilitatis et intentionis dispendia oriuntur. Sic Judæi, ne locum perderent, ne sacerdotum principes gentis amitterent potestatem, Christo tetenderunt insidias: et corruentes in foveam quam fecerunt venientibus Romanis locum perdiderunt, et gentem. Sic et vos, si tamen vera sunt quæ vulgus clamat, neque enim facile crediderim quod in tantam vigilantiam et sollicitudinem cæcitas tanta ceciderit, sic, inquam, misistis ad regem ut quod ad eum non pertinet, priore mortuo vobis alium subrogaret. Quid aliud, quæso, fecit Israel absente Moysæ, ab Aaron expetens ut deos fabricaret qui se præcederent in deserto secundum morem gentium, et extorquens caput bovis pro numine, et pro majestate odorans idolum! sed sicut illud contritum est Moysæ redeunte, ita et illud quodcumque vobis datum fuerit idolum convalescente lege Domini, et ad Ecclesiam redeunte justitia, conteretur. Illud in pulverem comminutum sparsum est in liquorem quem populus bibiturus erat, ut sic quod adoraverant, egerere compellerentur. Et quisquis ille sit, carnis opus, non Dei, si tamen bene cum illo agitur, de capite vertetur in caudam, et erit abominatio timentium Deum. Nam si male, non invenietur locus ejus in terra sanctorum, quam dignoscitur profanasse.

Sed quo pacto accidit, quod primi inter omnes ecclesias regni totius priorem a principio credidistis esse petendum? hac fortasse cautela, ne de cætero vindicare sibi quidpiam possit archiepiscopus in creatione prioris. Non sic, fratres, non sic, quin potius verendum fuerat ne jus amittatis antiquum, dum in profanam pergitis abusionem, et privilegium demereamini proprium, cum præripitis alienum. Utinam perniciæ hujus non dedisset exemplum, beati Benedicti formulam deserentes, terga vertentes ad legem, neglectis constitutionibus, quibus sancti Patres docuerunt Christianis esse vivendum!

Quibus autem rationibus avoleri poterit celebris, et vulgata opinio? Priore mortuo, misistis ad regem. De archiepiscopo nec mentio facta est inter vos. Prudenter utique, ut absolveret defuncti fratris animam rex, ad quem jura sacerdotii credunt qui desipiunt pertinere. Alioquin ratio non occurrit quare curam animarum suscipiat aliquis de manu ejus, ne dum vestrarum, qui merito scientiæ, religionis, et dignitatis estis in capite regni, prima sedo

Britanniarum, a Domino constituti, quo tota possit A
 insula per vos illustrari, tam doctrinæ verbo quam
 sanctæ conversationis exemplo. Ille quoque sapiens
 et religiosus frater, (nominis etenim non recordor,) in
 isto consilio cum principibus sacerdotum et aliis
 quos de industria taceo, studiosissime procuravit,
 ne vestra, si qua tamen est, possit innocentia per
 alicujus amici diligentiam excusari, contra archi-
 episcopum nomine totius conventus appellationem
 formans et statuens eum adversarium Ecclesiæ,
 quasi vobis in aliquo nocuisset, aut constaret eum
 nocendi propositum concepisse. Usus est homo pru-
 denti consilio qui maluit vos habere patrem et do-
 minum adversarium quam amicum. Multi qui ade-
 rant hominem deriserunt et imprecationibus per-
 secuti sunt, ubi sentiebant tutam colloquendi esse B
 libertatem, dicente nihil accidisse mirum, quia
 monachi Cantuarienses hoc quasi hæreditarium
 semper habent, ut archiepiscopos suos oderint. Et,
 ut verbo faciant fidem, Anselmo, inquit, bis pro
 justitia exsulant qui nihil unquam solatii contule-
 runt. Contempserunt Radulphum; oderunt Willel-
 mum; Theobaldo tetenderunt insidias, et ecce nunc
 Thomam gratis insatiabiliter persequuntur.

Quis amicorum Ecclesiæ, nedum alumnus, hæc
 in compitis Ascalonis et in triviis Geth sine dolore
 ob incircumcisis audiet decantari? Quis fidelium
 Christi lacrymas poterit continere? Deus mihi testis
 est, quod fratrem illum, quisquis sit, in præsump-
 tionis hujus insania, consilio conventus usum fuisse C
 non credo. Hoc tamen aliis facile persuaderi non pote-
 rit, si ratum habueritis quod factum est: si in præsum-
 ptorem illum non animadverteritis castigatione cru-
 dell: si consilio vel auxilio astiteritis illis qui quæ-
 runt animam patris vestri ut auferant eam. Alioquin
 videbimini mandasse et consentire dicentibus: *Non
 habemus regem nisi Cæsarem, crucifige, crucifige
 pontificem, qui stare ausus est pro Ecclesiæ libertate:*
 qui legem Dei traditionibus humanis asserit præfe-
 rendam. Nescitis

quid pariat ventura dies,

et ex litteris domini papæ conjicietis in quanto pe-
 riculo positi sint, quos archiepiscopus excommuni-
 caverat, et universi participes eorum. Nec tuti
 sunt appellandi subterfugio, cum summus pontifex D
 appellationes excludat, et legatis jam præceperit, ut
 eos, qui videbantur absoluti, reponant in antero-
 rem sententiam, nisi satisfecerint incontinenti. Ar-
 chiefiscopus vero et episcopum Londoniensem, et
 alios plures denunciavit cardinalibus excommuni-
 catos esse, causasque subjecit quas enumerare lon-
 gum est.

Plura vobis interdum et a pluribus scriberen-
 tur, nisi quia quæ vobis amici significant ad
 cautelam, vos velut inimici defertis ad regem. Va-
 lete, dilectissimi fratres et domini, et operosius
 agite, ut amici vestri, qui pauci sunt, proficere
 possint in excusatione innocentie vestræ.

EPISTOLA CCXLII.

AD. ROBERTUM ARCHID. DE SURREIA.

(A. D. 1168.)

JOANNES de Sar., ROBERTO archid. Surreia.

Ingratitudinis vitio nihil odibilis est apud Deum
 et homines, cuius nota merito videbor inurendus si
 actiones gratiarum lingua silnerit, quoties post
 beneficia datur opportunitas colloquendi. Agens
 ergo gratias quas et quantas pro tempore possum,
 illum retributorem meritorum vobis confidenter au-
 deo delegare qui bona cuncta larga et copiosa ma-
 nu remuierat, et nullam malum relinquit impuni-
 tum. Hæc est interim consolatio nostra, hæc spes
 est jugis timentium Dominum. Quis enim speravit
 in illo, et derelictus est? Singat qui voluerit, quia
 inveniri non potest in tota serie sacrarum Scriptu-
 rarum, sed nec Antiquus dierum mendax invenie-
 tur, qui se voluntatem timentium se promisit esse
 facturum: Arrham promissionis hujus accepimus,
 jam pollicentis experimur fidem, et miserentis sen-
 timus affectum qui consolatur nos in omni tribula-
 tione nostra. Quintus annus exsilii mei evolvitur,
 et ecce cum mihi nihil ante defuerit solatii, cumu-
 lus est quod Ecclesiæ libertas videtur astare pro
 foribus, et pro parte jam pedem fixit in insula. Ren-
 nuntiavit enim rex, sicut nuntii, cardinalium atte-
 stantur, quibusdam consuetudinibus pessimis, quas
 tamen ante consueverat vindicare, cum juramento
 detestans illas et auctores earum. Consentit ut li-
 berum sit ad sedem apostolicam appellare, ut cle-
 ricis ad sæcularia judicia non trahantur: et quædam
 alia, quæ sic utinam probaret facta, sicut firmat
 eloquio. Cardinales nullam habent in archiepisco-
 pum potestatem: et jussi sunt litteris apostolicis
 quas nuper receperunt, Angliam non intrare neque
 intrmittere se de consecrationibus episcoporum,
 vel aliis regni negotiis: nisi prius Cantuariensi ar-
 chiefiscopo pax plenissima fuerit reformata. Aliis
 quoque præceptum est eis, ut omni appellatione
 cessante reponant in anteriorem sententiam excom-
 municatos domini Cantuariensis, qui videbantur:
 absoluti, nisi satisfaciant incontinenti, restituentes
 illi et suis ecclesiarum possessiones et omnia quæ
 inde perceperunt. Londoniensis episcopus cardina-
 libus denunciatus est excommunicatus et domino
 papæ, ex causis quas percurrere longum est. Inno-
 tescent hæc pervos, si placuerit, domino episcopo,
 cui ideo minus scribo, ne mea necessitas sub ob-
 tentu litterarum quæsisse videatur, occasionem
 mendicandi. Unde nunquam sub exsilii hujus angu-
 stia scribendum censui suspiciosis et conjectantibus
 indigentis verba semper ad quæstum et consolatio-
 nem angustie tendere: sed his duntaxat quos arbitror
 amici sermonem non interpretaturos precum esse
 improbitatem. Eum vero precor nomine meo salutari,
 cui multas habeo, et auctore Deo gratias agam pro-
 pter sinceritatem charitatis quam mihi servat in cor-
 de, et cum necesse fuerit ostendet in opere. Valete.

EPISTOLA CCXLIII.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1168.)

BALDWINO Exoniensi archidiacono JOANNES, Sarsberiensis.

Si nihil humani a se comicus reputat alienum, non ambigo te curare quem sortiatur exitum causa Dei et amicorum labor, qui pro libertate Ecclesie patiuntur, aut imminetia sibi pericula reformidant. Si quidem mihi pridem multis argumentis innotuit benignitas tua, suo merito bonis omnibus gratiosa : sed, quod de conscientia dixerim, nulli mortalium quam mihi dulcior. Poterunt autem tibi, quæ gesta sunt in colloquio domini Cantuariensis et cardinalium, et item qualiter episcopi qui transfretaverunt adversus archiepiscopum denuo provocaverunt, constare, cum ex relatione multorum, tum fidelius ut arbitror ex litteris quarum tibi mittuntur exempla. Contraxi namque familiaritatem cum domino Cantuariensi et coexsulibus, suis, ut amicis, si forte opus fuerit, possim commodius suffragari, cum nec ille, nec illi secreta sua mihi censeant occultanda : quæ Deo propitiante celabo fideliter, et sic opportunitatibus amicorum subsidium feram, ut hi qui de fidei meæ sinceritate præsumunt, dispendium non incurrant. Hoc enim officiorum gerendorum norma præscribit : hoc certum est universis Cantuariensibus complacere. Amici tui sunt eorum plurimi, et de te jure societatis antiquæ velut de fratre confidunt. Unde se necessariis suis fatentur obnoxios, et illis tanquam sibi contemplatione tui desiderant esse prospectum. Nam quisquis amicis eorum commodus est, est et illis. Licet itaque dominus Exoniensis, qui sine tuo gravamine molestari non poterit, nec archiepiscopo, nec alicui suorum amicus inventus sit aut officiosus in aliquo : tamen quia tibi jure amicus est, doleo quod perversitas quorundam vix execrabiles ei telendit insidias, provideat illi Deus : et tu præeunte gratia sollicitus esto suffragiis elemosynarum, orationis instantia, et deliberandi studio consilium prout a Patre luminum impetraveris ministrare. Nam nisi Deus impediatur, aut archiepiscopum offendet cum dispendio conscientie, aut regem et cardinales suos. Recepturus est enim, si nondum recepit litteras legatorum, præcipientes ut absolvat excommunicatos domini Cantuariensis, cum ipsi tamen præcipiendi sic nullam habeant potestatem, sed inhibiti sint litteris apostolicis Angliam ingredi, vel se de regni negotiis intrmittere, nisi prius archiepiscopo pax plenissime reformetur. Alia quoque præceptione jussi sunt memoratos excommunicatos sine dilatione, omni appellatione cessante, reponere in sententiam excommunicationis, nisi satisfecerint : prout videre potes ex litteris quarum tibi mitto rescriptum. Archidiaconum quoque Pictaviensem cardinalis Papæ nuper absolvit. Ex quo patet quam nulla fuerit a Gualensi episcopo eis collata absolu-

tio, et quam periculose sit eis exinde communicatum. Si ergo illos absolverit Exoniensis, cum liquidum sit eos impænitentes esse, offendet primo in Deum, deinde, archiepiscopum graviter exasperabit. Si vero non absolverit, regis et cardinalium suorum indignationem videbitur meruisse. Dicit enim : Ecce jam in propatulo est quod archiepiscopo prorsus favet : quod domini regis honorem non diligit : quod apostolicæ sedis contemnit auctoritatem. Potuerant cardinales, si circumspecti essent, si timerent Dominum, si brachium suum non ponerent carnem, revolvere quid susceperint in mandatis, quæ sit apostolicarum conceptio litterarum, quid Ecclesie expediret, et a mandatis hujusmodi penitus abstinerent. Aut si hominem Deo præferendum decreverint, quare non injunxerunt hoc munus uni eorum qui præsentés aderant, et festinabant ad reditum ? Nam Londoniensis, Sarsberiensis, Cicestrensis, Wigorniensis assidebant eis, et in humeros Exoniensis, ut dicitur, impegerunt hoc onus : magis tamen imponitur Wigorniensis. Qui, si vera sunt quæ dicuntur, plus quam tantæ modestiæ virum deceat, in archiepiscopum suum locutus est. Sed accusentur episcopi.

Novit Dominus qui sunt ejus, et declarabitur veritas in illa die, nec interim nocens se giudice absolvetur : et qui fratri foveam parat, incidet in eam prior. Quid ergo faciet inter has tendiculas tuas et pro amore tuo meus Exoniensis ? Si consilio polles aut aliquis tuorum gaudens eo utere. Sin autem in eo interim, quod sine melloris præjudicio dictum sit, aquiesce. Scio enim quod libenter te audit Exoniensis. Si illi venerint absolventi, mandati tenorem inspiciat, flagitet pœnitentiam, extorqueat confessionem : et si mandati forma non impedit, legitimam de satisfactione exigat cautionem. Ostendat et apostolicas litteras, quibus in anteriorem sententiam ex necessitate reponendi sunt, si satisfactionem exhibere distulerint. Exerceat admonitiones et quæ pericula immincant, diligenter exponat. Quod si per eos steterit, quo minus absolvantur, res ei in tuto est. Quod si pœnitere nolunt, et tamen absolutionem importunius quærunt : respondeatur eis in omni charitate et modestia, quia hæc absolutionis forma evangelicæ et apostolicæ doctrinæ contraria est, et quæ ab antiquo episcoporum sine majori auctoritate exerceri non potest, ut sic ad cardinalium consultationem negotium referatur. Dicatur etiam eis quod absolutio non proderit eis ad salutem, nisi præcedant pœnitentia et confessio et satisfactio pro facultate. Nunquam enim sic impudentes erunt legati, ut impœnitentes judicent absolvendos. Si vero pœnituerint, et emendationem publice promiserint, licet ab eis cautio nequeat extorqueri, nec inserta mandato sit, absolvi fortasse poterunt, ut regis et cardinalium indignatio declinetur : quia præsumi poterit mandatoribus fuisse cautum. Habeatur autem, quoties aderunt, ubique et publice protestatio divini juria-

Verumtamen, archiepiscopo displiciturum scio, si mandato illorum absolvantur, qui non de accepta potestate, sed de temeritatis audacia mandare præsumunt episcopis, super quos nullam habent auctoritatem. Et quidem merito displicebit. Sed quia ego et alii amici tui Cantuarienses in multis promeruimus archiepiscopum quamvis læsum confido fore placabilem, et quod nobis plene remittet in animo, si quid in hac necessitate contra se viderit esse præsumptum. Si vidiissem mandati conceptionem, planior esset via consilii. Quare precor attentius, ut ipsius litteras, si adhuc traditæ sunt, mihi mittere non moreris. Nec excidat a memoria, quoniam in litteris quas Joannes de Oxenfordia attulit, iussit dominus papa, ut si excommunicati essent in mortis periculo constituti, tunc absolverentur præstito juramento, quod si convalescerent, apostolico parerent mandato. In litteris quoque quibus cardinales præcipiuntur eos reducere in sententiam anathematis, nisi satisfecerint incontinenti, ejusdem juramenti conditio inserta est : et posteriorum tibi mitto rescriptum litterarum, ut earum sententia publicetur, et possit indigentibus esse præsidio. Nam qui Deum timuerit, movebitur ut minus audeat in mortem suam, sed si nodum istum ille tuus amicus aliqua ratione expedierit, laqueum timeo duriozem. Vereor enim ne principes sacerdotum qui consilium inierunt quomodo occidant Christum Domini, et Ecclesiæ perimant libertatem, accitis officialibus regis, illum tuum Exoniensem inducere velint aut compellere, ut appellationi factæ consilio regis et cardinalium, nomine regni et sacerdotii, subscribat, et actionem munit suarum testimonio litterarum. Et fortasse regis auctoritate præcipient per fidem quam illi debet, et sicut honorem regni et sacerdotii diligit, ut eum aliis nuntiis causam suscipiat, et in persona propria prosequatur. Quorum si unum fecerit, indubitanter credo quod Deum, et scio quod offendet archiepiscopum fortassis irreparabiliter. Fuit enim cum aliis appellatoribus apud Northamptonam adversarius ejus. Item secundo appellantis astitit, et habita sunt hæc quasi non fuerint. Si vero nunc tertio non gravatus ratihabitione retorquet ad se malitiam aliorum, cum eis videbitur sitire sanguinem patris, et magis vulnerabit conscientiam propriam quam Ecclesiæ causam, quam personam illius cujus ruina quæritur. Si non fecerit, præterita non proderunt merita, quin regni et sacerdotii denunciatur publicus hostis. Et licet hæc omnia fecerit, hunc eundem exitum timeo. Ea enim est natura hominis illius, ut apud eum factorum faciat omnium meritorum, qui quacunque ratione præterierit aut distulerit unum qualecunque sit adimplere mandatum. Ea autem est moderatio precum et sobrietas mandatorum, ut ei quandoque necesse sit obviari. Quare summa consilii mei est ut, adhibita diligentia, et tota mentis sollicitudine semper teneatur amicus dum fieri potest incolumi religione : si vero contingat articu-

lus ut aut ipsum offendere necessitas urgeat, aut peccare, Deus est præferendus, ut conscientie servetur integritas. Nec fieri mala debent ut proveniant bona : nec offensio placanda est indignatio majestatis ut fidelium suorum convertat aut contemnat inimicos. Si ille pro nobis, quis contra nos. Itaque si ratihabitionem exegerint, si petierint subscriptionem, mihi videtur, salva reverentia consilii potioris, quod dilatio peti potest, donec episcopus ecclesiam suam consulat, et religiosos viros parochiæ suæ. Non enim videtur grandis esse prudentiæ, si homo sine querela se immergat litigiis alienis : et cum testis sit asserere quæ vidit et audivit, quid testificari poterit, qui nec interfuit negotio, nec audit nisi partis alterius hostes quærentes quæ sua sunt, non quæ Dei ? Et hac eadem ratione uti poterunt, qui appellantis defuerunt : præsertim cum nec mandaverint appellari, nec conscii fuerint. Poterunt, inquam, si qui tamen sunt in tanto regno, qui veritatem, quam mente conceperunt, audeant profiteri. Londoniensis timet capituli suo, et ideo furoris socios quærit, ut remaneat impunitum quod a tam multis constiterit fuisse præsumptum. Quod si instantius urgeant, deferatur si fieri potest ad cardinalium consultationem. Hoc tamen voluntati regis negandum non erit, quin pro eo scribatur, quatenus apparuerit justitia ejus : et exoretur dominus papa ut Ecclesiæ reformet pacem et regis honorem servet, et justitiam promoveat, sicut docuerit Spiritus sanctus. Si autem specialiora quæsierint, quidquid contra conscientiam et honestatem specificabitur, non habebit speciem vel decorem, certe nec exitus felices. Persecutionem causæ suscipere quidem non expedit : sed qui coactus fuerit, gaudebit fortassis dilatione qua necessaria quærat, et domui suæ disponere possit : fortasse sub eo prætextu colligi poterunt, quæ Deo gratius erogentur. In ipsius vero legationis susceptione omnia causæ vitia impedimenta protestanda sunt, ut et conscientia servetur indemnis, et ut amarus exitus postea non debeat imputari. Exigetur forte de mandatis diligentius exsequendis novi cautio juramenti : sed non video quo modo sine turpitudinis nota præstetur. Nihil autem utilius esse dilatione credo si potest impetrari, quia auctore Domino interim aut pax reformabitur, aut dominus papa, vel cardinales alio procedent consilio, aut totius negotii formam oporteat immutari. Utinam veris graviora sint pericula quæ timentur, et sollicitudo varios timores incusserit amanti ! Si Cicestrensis et Wigorneusis operam dederint et diligentiam, quod, ut arbitror, poterunt, quomodo tuus Exoniensis expediatur, rumoribus minus credam. Alioquin præsumetur eos machinatos esse periculum fratris quod noluerint impedire. Hoc autem certum habeas, quod archiepiscopus ratas non habet absolutiones quasdam factas a cardinalibus : et hoc ipsum significavit eis : deferens tamen apostolicæ sedi noluit eos arguere publice : præsertim

cum promittant se celeriter correcturos quod circumventi præsumpsisse noscuntur. Rogaverunt cardinales archiepiscopum ne Londoniensem vel alios denunciaret excommunicatos, dum spes pacis esset, ipsa tunc acquievit.

EPISTOLA CXXLIV

AD BALDWINUM EXONIENSEM ARCHIDIACONUM.

(A. D. 1168, mense Maio.)

BALDWINO Exoniensi archidiacono, JOANNES Saresberiensis.

Ex quo prospere per gratiam Dei circa mediam quadragesimam a Sancto Ægidio reversus sum, tuam, dilectissime, super his quæ in Francia et Italia gerebantur præmunire decrevi charitatem. Scio enim quia interdum expedit, et sæpe jucundum est, prænosse temporum motus, et quasi factorum seriem ex his quæ nutu divino mortalium præveniunt mentes contemplari. Sed quia de pace regum tractabatur, et Fredericus, fractus crimine et pertinacia schismaticis ex-Augustus, simulabat se velle ad catholicam redire unitatem, propositum distuli, donec plenius innotesceret, quem tanta negotia sortirentur eventum. Cum enim Teutonicus tyrannus sentiret se militum præsidio destitutum, et Italia civitates in ipsum irruere propararent, et ipse temeritate suorum, qui nobilem quemdam Papiensem excæcaverat, Papæ minime tutus esset, eique Maurianensis comes ob injurias sibi illatas omnem exitum præclusisset, ut Lombardorum nianus nulla ratione posse evadere videretur, ipse comitis Blandratensis et marchionis Montis Ferrati fretus auxilio, divertit in terram marchionis, relictis triginta obsidibus Lombardorum apud Blandratum. Alios autem obsides quos acceperat per castra marchionis divisit custodiendos, et ipse cum præfato comite et marchione, quia eum Lombardi congregato exercitu usque ad xx millia militum prosequerantur, et obsidere decreverant, per castella quasi in umbra mortis latitans fugitabat, ut vix, sicut aiunt, probi viri pleni fide et auctoritate qui interfuerunt, duobus diebus aut tribus auderet in eodem hospitio pernoctare: hanc miseriam tyranni, aut potius gloriam Dei et Ecclesiæ consolationem, de nostratibus quidem viderunt canonici Noviomenses et nuntii comitis Henrici: de vestratibus autem legati illustris regis Angliæ, illuc profecti ex variis causis. Noviomenses enim archidiaconum suum Bonifacium Italiae marchionem quem elegerant in episcopum, virum honestum et tota schismatis tempestate catholicum reducere quærebant. Comes Henricus statim explorabat imperii; nuntii vero regis Angliæ juramenta præstiterunt de matrimonio contrahendo inter filium præfati marchionis et sororem regis Scotiæ et ad sæpe dictum tyrannum legatione functi sunt, ut de opinione multorum loquar, quo sic vires et familiaritatem prætendentes imperii, terream Francos. Sed calliditas hæc in contrarium

A prorsus exitum pergit. Franci siquidem magis amantur, dum vident hostes quasi desolatos, imo desperatos emendicata suffragia quarerare, et illos implorare patronos quibus opus est defensore.

Dum itaque in tantis imperator versaretur angustiis, et omnino de exitu desperaret, tractatum habuit cum viris religiosis, quos constabat fideles esse domini papæ, simulans se cum Ecclesia Dei pacem esse facturum. Est autem in domo Carthusiensi (15) vir admodum religiosus quondam familiarissimus imperatori, qui ab eo pridem recesserat ob conscientiam schismatis, et ei plurimo compatiebatur affectu. Hic ergo accessit ad eum cum lacrymis sibi pro certo innotuisse asserens, quod pacem non erat habiturus, nisi Ecclesiæ Dei redderet pacem: institit autem, et obtinuit ut evocaret per litteras suas priorem Carthusiensem, abbatem Cisterciensem et episcopum Papiensem, quem expulerat, et promitteret se consilio eorum in omnibus acquieturum: dum modo illi in se recipere periculum juramenti, quod contra papam Alexandrum fieri fecerant. Omnes qui verba hæc audierunt exhilarati sunt: et Lombardi jam cœperunt mitius agere, aperantes hominem esse conversum. Interim sæpeditus marchio egit cum cognato suo comite Mauriannensi ut imperatorem permitteret egredi, promittens ei non modo restitutionem ablatorum, sed montes aureos, et cum honore et gloria imperii gratiam sempiternam. Viri autem religiosi quos evocaverat, arripuerunt iter, excepto abbate Cisterciensi, qui gravi detentus infirmitate, vice sua misit dominum Gaufridum Antissiodorensis, qui Clarevallensis fuerat abbas, præmittens fratrem quemdam, qui a tyranno exploraret, ubi et quando eorum vellet uti colloquio. At ille, audito adventu eorum et litteris, jam de exitu suo certus, induci impetratis, respondit eos ob hanc causam frustra venturos esse, nisi angelum de cœli secum patenter adducant, aut veniant in potestate facienti miracula, ut possint mundare leprosos, et mortuos suscitare: et sic illi ad propria reversi sunt. Hoc mihi idem conversus Carthusiæ, qui legationem gesserat, retulit.

D Imperator autem, collectis obsidibus quos disperserat, ad reditum properans, venit ad sanctum Ambrosium habens circiter xxx milites in comitatu suo, et inde mane festinanter egrediens prope Secusiam in eminentia cujusdam montis suspendit quemdam obsidem nobilem Brixiensem, imponens ei quod conjurationis Itolorum conscius fuerat, et (quod plus est) artifex congregati exercitus, qui eum ab Italia expellebat: alios vero obsides secum duxit intra Secusiam. Cives autem et incolæ loci portas claudi fecerunt appositis custodibus armatis, et tyranno obsides abstulerunt, dicentes sibi ab aliis civitatibus excidium et exterminium imminere,

(15) Ed. Paris., *Cantuariensi*.

si vicinos suos et amicos, viros Italiae nobilissimos, sic paterentur abduci in Alemanniam occidendos : praesertim cum adhuc in Italia suspenderit virum potentem et generosum : sibi vero et suis exitum patere pro libitu. Tantam quidem adhibuerunt diligentiam obsidibus retinendis, ut neminem permetterent egredi qui Italice loqueretur. Imperator autem, assumpto habitu servientis, quasi ut alicujus magni viri procuraret hospitium, cum aliis quinque servientibus noctu egressus est, laetus quod ei fata concesserant Italiam perdere, quam demeruerat divitus retinere. Inde transiens Chrysopolim suam turbavit Burgundiam, proceribus intentans minas : et progrediens, Alemanniam et Saxoniam supra modum turbatas reperit, et fratrem suum sentit praeter ceteris inimicum, cum tamen ei plurimi adversentur. Porro Lombardi post egressum ejus Blandratum diruerunt, extractis inde obsidibus qui ibi relictis erant, et interfectis Teutonicis fere omnibus quos ad custodiam castris deseruerat imperator. Decem autem nobilissimos et dilissimos Alemannos dederunt, in solatium mariti, uxori illius Erixensis quem supra prope Secusiam suspensum retuli, ut illa, prout libuerit, eos aut suspendat, aut perpetuae subjiciat servituti, vel redemptionem accipiat. Exinde damna multa marchioni dicuntur intulisse : et nunc rumor est eos obsidere Papiam. Et certum est quod Papienses jam in Alemanniam miserunt nuntios imperatori, denuntiantes quod nisi redierit et opem tulerit, nulla ratione poterunt diutius resistere civitatibus.

Heresiarca Cremensis Romae est apud sanctum Petrum, ubi eum Romani morari patiuntur inuito commercio de reddendis captivis suis : sed tamen, ut aiunt, recedere non paterentur. Episcopus Albanensis domini papae vices agit in urbe : et si Lombardi Papiam ceperint, spes est Guidonem Cremensem captum iri, et quod non modo Romani omnes, sed et Tuscia tota schismaticos impugnabit. Adhuc autem incertum est an dominus papa Lombardorum velit audire preces, se transferendo ad illos : creditur tamen. Prosperatur autem adhuc Beneventi, ubi nuntii regis Angliae, et domini Cantuariensis in ipsius praesentia convenerunt. Et quidem utrique benigne et honorifice recepti sunt ; sed regalium sicut justitia minor, sic pompa et divitiarum ostentatio major. Cum autem dominum papam blanditiis et promissis dejicere non praevalerent, ad minas conversi sunt, mentientes quod rex eorum Noradini citius sequeretur errores, et profanae religionis iniret consortium, quam in Ecclesia Cantuariensi Thomam pateretur diutius episcopari. At vir Dei nec terrore concuti, nec seduci potuit blandimentis, eisque duas proponens vias, alteram vitae, alteram mortis, respondit eos ut coeperant facile posse contempta gratia et patientia Dei, pereuntium praeligere viam : sed se, Domino propitiante, non necessurum a via recta. Detumuit

ergo in brevi spiritus eorum : et videntes se hac via contra justitiam non posse proficere, miserunt in Siciliam nuntios et litteras regis sui, quibus muniti venerant, ut ope Siculi regis et reginae possent aliquid a domino papa adversus Ecclesiam impetrare. Sed Christianissimus rex Francorum praesagens hanc versutiam malignantium, Panormitano electo causam Ecclesiae et domini Cantuariensis commendavit ut propriam. Quis alterutrius legationis profectus sit, haecenus ignoratur.

Supervenerunt interim nuntii legatorum, quos rex Angliae impetraverat, minime coarctantes. Nam quidquid cecinerat alius, in curia decantabat : sed nec de istis certum est quid sint ad dominos suos relaturi. Supplicatum est ex parte regis et legatorum, adhibitis multis Intercessoribus, domino papae pro episcopo Saresberiensis : et tandem obtentum ut ei summus pontifex suam remitteret injuriam et offensam, et domino Cantuariensi scriberet rogans et consulens ut ei dimitteret injuriam suam, et ipsum a suspensionis sententia relaxans in gratiam reciperet et amorem, si tamen ei in propria persona de satisfactione sufficientem praestiterit cautionem, aut duos de majoribus clericis ecclesiae suae, excepto decano transmiserit, qui jurent, quoniam episcopus eis mandavit et postea non demandavit, hoc praestare juramentum, quo ipsius episcopi nomine et vice jurabunt, quod archiepiscopo de contumacia et injuria satisfaciet. Ex quo probabiliter colligi potest, quod dominus papa sententiam legatorum, qua jam dictum episcopum absolverunt, aut ignoravit, aut ratam habendam esse non credidit. Obtinuerat autem idem episcopus ante litteras fere consimiles, quae tamen ipsum et suos non onerabant aliquo juramento : sed eis nondum usus est, vel quia regi displicuerunt, vel quia minoris efficaciae reputatae sunt. Quem vero calculum reportaturi sint alterutri, nesciebatur adhuc quando reversus est praedictarum portitor litterarum, sed dominus papa rescripsit Christianissimo regi se Ecclesiae Dei et suo Cantuariensi non defuturum, quandiu partem ejus justitia comite poterit sublevare.

Nunc ad regum nostrorum colloquia transeamus. Illustres viri Henricus Campanorum et Philippus Flandrensium comites procuraverunt in conventu Suesionensi causam regis Angliae apud Christianissimum regem, et tandem juxta preces memorati regis Anglorum in hanc formam pacis decursurum est. Rex Angliae debebat redire in hominum regis Franciae, et fide corporaliter et publice data coram omnibus prosteri quod ei tanquam domino suo de ducatu Normanniae serviet, sicut praedecessores sui duces consueverunt servire Francorum regibus. Comitatum vero Andegavensem et Cenomanensem, et fidelitatem procerum ad memoratos honores pertinentium, cedere tenebatur domino Henrico filio suo, qui inde hominum et fidelitatem regi Francorum contra omnes homines facturum erat, nec aliquid debiturus patri vel fratribus, nisi quod exigat

ratio meriti vel naturæ. Ducatum vero Aquitanix lege simili rex Francus Ricardo filio regis Angliæ concedebat, dans ei in matrimonium filiam suam, sed sine dote, quæ tamen erat pro libitu parentis donationem propter nuptias acceptura. De Tolosa nec mentio habita est. Milites cui altrinsecus capti erant, debebant liberari, et sic consolidari pax et concordia regum. Cum vero rex Angliæ voti compos audiret comitem Henricum ad se venire, ut hæc ineundæ concordix forma confirmaretur, demandavit ei ne progredere, proliciscens in Pictaviam, ut Liziniacum castrum auferret proceribus, qui illud reedificare convenerant et munire. Causam vero, quam cum Francis tractabat, commisit archiepiscopo Rothomagensi et Ricardo de Humaz et Ricardo de Luci finiendam vice sua: quorum juramenta contra voluntatem domini sui Franci nostri non appetiantur vel obolum. Unde rex Francus, ratus se delusum esse dolo partis alterius, Bituricas indignans profectus est: ibique a proceribus Pictavorum juramenta recepit et obsides, quod nullam sine consilio et voluntate ejus cum rege Angliæ facient pacem, eis auxilium mutuum repromittens: et juramento Petri fratris sui, et comitis Stephani, et Willelmi militis Carnotensis, firmans quod nec ipse faciet pacem, nisi facta pace eorum, et nisi eis restituantur ablata.

Iterato itaque sed diligentius, per ante dictos comites Campanum et Flandrensem egit rex Angliæ, ut alterius regis haberet colloquium: et pacem pro forma, in quam convenerant, reformaret. Et quidem in Octavis Paschæ colloquium obtinuit optimatum Francorum, sed faciem regis videre non meruit, nisi ante securitatem præstiterit quod Pictaviensibus, et omnibus qui regi adhæserunt, pacem et universa ablata cum integritate restituet: excepto quod non teneatur Pictaviensibus, sicut nec ei Pictavienses, mortuos suscitare, vel casas reedificare combustas. Hanc ergo fide corporaliter data præstitit cautionem, et quod alios articulos pacis apud Suessionem dispositæ fideliter observabit. Hoc ipsum simili modo cautum est a proceribus ejus. Proceres autem Franciæ ei se fide obligaverunt, quod rex Franciæ, si sibi pacta superius posita et suis servata fuerint, præmonstratam pacem observabit conditionem, excepto quod filiam suam non consentit Ricardo destinato duci Aquitanix in matrimonium collocare. Hoc tamen de Tolosa expressum est, quod, si Ricardus de comite Sancti Ægidii sibi petierit justitiam exhiberi, rex causam tractabit judicio curiæ suæ. Quæ cum regi Francorum relata fuissent ex ordine, consensit ut cum rege Anglorum loquatur Dominica proxima post Ascensionem, et secundum prædictas condiciones faciat pacem. Sed Pictavienses ei postea conquesti sunt, quod rex Angliæ eos transmissio exercitu expugnabat, dum verba concordix tractarentur: exercitum tamen confecerant, et ducem ejus comitem Patricium interfecerant, sed inviti. Unde rex

A Francus plurimum motus est, sed an hoc impedire pacem possit ignoro, licet eum poeniteat sic consensisse.

Cæterum aliquatenus inductus fuit contemplatione devotionis, quam regem Angliæ opinatus est concepisse: cum enim idem rex pro reformanda sibi pace, Francos, de quorum amicitia confidebat, operosius sollicitaret, et electum Carnotensem didicisset Christianissimo regi familiarem esse præ cæteris, eo quod alios optimates præcedere creditur in timore Domini et operibus sapientiæ, accessit, ad eum operosius supplicans ut eum reconciliaret domino suo, cum quo et pro quo, si placeret, paratus erat in Ægyptum proficisci: electus vero, utpote vir prudentissimus, volens verbi latebras sibi profundius aperiri: « Estne, inquit, verum quod dicitis, ut cum eo velitis ire Hierosolimam? » At ille: « Nihil unquam feci libentius, si placuerit domino meo, et me permiserit domui meæ disponere, et liberis providere. » Carnotensis autem, et si dolum subesse suspicaretur, hoc retulit regi Francorum. Ille autem respondit quod turpe erat toties decepti, nec se aliqua ratione crediturum ante, quod ex animo locutus sit, quam humerum ejus cruce videat insignitum. Nam cum hoc antea ei promiserit, et firmaverit cautione qua etsi commissa nemo fidelis est, et religionis præstitæ prævaricator appareat, ait stultum esse nudo verbo ejus haberi fidem. Prior tamen fuit exinde ad concordiam ineundam. Nunc autem cum audisset, quod dum hoc promitteret, Pictavos aggredere, adeo turbatus est, ut ei per nuntios suos denunciaverit se ad colloquium non venturum, nisi ille Pictaviensibus securum præbeat comineatum, et det obsides, quod nec in itu, nec mora, nec reditu ipse vel sui aliquam eis inferret læsionem. Etiam certum est quod si salva honestate potuerit a conditionibus resilire, opportunitate temporis gratanter utetur. Sunt etiam qui putent, quod rex Angliæ nullo modo tantam possit ignominiam sustinere, ut his pacem et castra cum cæteris ablatis restituere compellatur: qui interfecerunt proceres suos, et honori et voluntati ejus tanta contumacia restiterunt. Solet enim improbus esse, præsertim ubi impetum impatientis animi succendit injuria, alii autem quia homo versutus est, et se videt in arcto positum, opinantur quod solita simulandi et dissimulandi arte utetur ad præsens, et accepto tempore de inimicis optatam expetet ultionem. Sed quidquid faciant reges, non creditur quod Pictavienses cum eo ineant pacem, eo quod desperant se posse fidem reperire in homine, a quo se etiam innocentes contra fidem læsos esse queruntur. Verum supervacaneum est varias retexere opiniones, cum rerum eventus in brevi ipsam delegat veritatem: quam, cum innoverit, tibi, auctore Deo, quantocius potero, significare non pigritabor, tam de pactis regum quam de statu domini papæ, et causa Ecclesiæ Anglicanæ diligentissime referens quidquid relatu dignum esse

credidero. Tu mihi de statu tuo et amicorum rescribens vicem rotte: habens, et a sanctis haberi faciens, in bono, mei et meorum memoriam ante Deum.

EPISTOLA CCXLV.

AD JOANNEM PICTAV. EPISC.

(A. D. 1168)

JOANNI Pictav. episc., J. S.

Beneficia sæpe conferuntur Invidis: et eum, qui in suam perniciem properat, revocare charitas consuevit. Quod utinam rex Angliæ salubriter experiat! Debitores enim rex sumus: et uterque nostrum si fieri posset, ei debet ex multis causis (quas enumerare longum est) ea quæ ad salutem pertinent et honorem diligentissime providere, et quantum libet detrectantem revocare ab his quæ salutis dispendium offerunt. Quis enim non doleat tantum principem et Ecclesiæ Dei tam necessarium in eo fortunæ calculo esse positum ut, impellente consilio reproborum, in suam et liberorum suorum (quam Deus avertat!) subversionem totus præceps currere videatur? Ex quo enim Ecclesiam Dei (quod sine dolore et gemitu nec dicere, nec meminisse possum) vexare cœpit, et proscribere innocentes, statim excitavit ei Deus hostes undique, et tantam vexationem, ut vix sedari possit ætate nostra. Locus hic nimis conspicuus est, patens undique a Britanniarum extremis finibus usque ad novissimos terminos Galliarum. Ergo in eo diutius immorari nec oportet, nec expedit. Fredericus ille schismaticus insignis, dum in Ecclesiam malitiosus et crudelius sævit, factus est ex-Augustus, et eo perductus est, ut jam optaverit Italiam perdidisse, quam retinere non potest. Timeo ne præfatus rex ambulans in viis ejus, exitum (quod Deus impediatur!) similem consequatur. Profecto mirum est quod nullus religiosorum ei denuntiatur tanta pericula imminere. Quid faciunt nunc illi Grandimontani, quos ille adeo diligere consuevit et venerari? ubi nunc Fontis Ebraudi fides et fervor in Domino? Certe confido quod si ille Ecclesiæ pacem reddiderit, et recesserit a via mala, propitiabitur illi Deus, et impendentia pericula transferet a domo ejus. Nam et Achab, quia reveritus est faciem Domini, divinæ comminationis flagella declinavit. Scriptum quoque memini quod in Proverbiis legitur: *Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem* (Prov. xvi). Si ergo expedire credideritis, precor attentius quatenus procuretis, ut sancti illi Grandimontani, vel alii quos audire benignius consuevit, eum statuam contra faciem suam, commonentes redire ad cor et declinare a vestigiis Frederici, ne Domino irascente tyrannum quem habuit in culpa præambulum, prævium habeat in ruina. Nec desistant, si obdurescit ad preces, si irascitur ad commonitiones: meminerint potius illud Catonianum:

*Cumque mones aliquem, necesse velit ipse moneri,
Si tibi sis charus, noli desistere cœptis.*

A Si vero sapiat, audiet illos, et per se ipsum cum domino Cantuariensi faciet pacem, nec mediante Romano pontifice, nec rege Franciæ, nec opera cardinalium, nec aliquo præter illum qui medius est, ubicunque duo vel tres congregantur in nomine ejus. Sed istud adimpleri non potest, nisi ipsi personaliter colloquantur, et sibi mutuo de se adinvicem fecerint fidem. Scio enim quod si alter de altero posset confidere, ipsi sibi optimam dictarent et inirent concordiam formam. Et quidem rex bene plenam de archiepiscopo, sicut certissime arbitror, posset habere fiduciam, quia vir religiosus est: et id duntaxat agere studet, quod ad gloriam Dei proficiat et ei conferat ad salutem. Rediens nuper a Sancto Ægidio sanus et incolumis per ipsum transitum feci, et tam eum quam coæsules suos sanos esse gavisus sum, et in divinis exercitiis occupatos. Expectabat nuntios suos a sede apostolica redeuntes; sed quia quatenus profecerint incertum est, quid super eo scribendum sit nescio. Parvum munusculum vobis mittit frater meus, sibi nuper transmissum: in quo, si placet, potius metiemini devotionem mittentis, quam gratiam vel usum muneris. De his quæ vertuntur inter reges quid scribam nescio, quia adhuc incertum est quid nuntii regis Angliæ, quid ad comitem Henricum tam crebro discurrunt valeant obtinere. Comes enim procurat apud regem Francorum causam alterius regis. Dominus Willelmus Papiensis interfuit ordinationi Carnotensis electi, viri quidem magnæ spei, et famæ clarissimæ, et magnæ auctoritatis, et virtutum multarum in regno Francorum. Is est post regem Franciæ qui domino Cantuariensi et suis patrocinium, consilium et auxilium singulariter præstat. Vobis autem desiderat familiaris esse; et utinam quandoque, Deo propitiante, amicitiam ulterius ineat! Non est enim in clero Franciæ, ut ex animi sententia loquar, qui eum prudentia et eloquentia antecedit.

EPISTOLA CCXLVI.

AD MAGISTRUM LOMBARDUM.

(A. D. 1168. Mense Jun.)

Idem magistro LOMBARDO.

D Obligationis inter nos contractæ non immemor, quæ in regum colloquio gesta sunt, quanta possum brevitate perstringo, et quem fructum ibi consecutus sit dominus Cantuariensis, quem, ut nostis, de mandato regis Angliæ illuc Flandriæ traxerat comes. Cum ad loca destinata ad colloquia reges accederent, Eudo Britonum comes, et Rolandus Dinaniensis, multas et graves de rege Angliæ apud regem Christianissimum querelas deposuerunt. Sed Eudo specialiter deploravit, quod filiam ejus virginem, quam illi pacis obsidem dederat, imprægnavit ut proditor, ut adulter, ut incestus. Rex enim et uxor Eudonis de duabus sororibus nati sunt. Pictavienses videlicet, Engolismenses, et Marchiæ comes, et vicecomes Toarensis, et Robertus de Silli, et Gaudfredus de Liziniaco, et Heimericus de Rancone,

et abbas Carrofilii exegerunt, ut eis resarcirentur damna, quæ rex Angliæ et sui post treugam illis intulerant. Abbas enim monasterium suum ad jus regis Franciæ a tempore Caroli magni, qui illud fundavit, pertinere dicebat. Post multas autem disceptationes hinc inde habitas, promisit rex Angliæ se Pictaviensibus ablata redditurum, sed monasterio nequaquam, quia suum erat et domini papæ. Tandem tamen dixit se non pro jure regis Francorum, sed pro amore Dei, et comitis Flandriæ, et domini Wilhelmi cardinalis, abbati restitutum, si quid de suo habuerat. Rex vero Francorum, cum audisset ibi cardinalem esse in consilio regis Angliæ, motus est dicens, se non meruisse ab Ecclesia Romana, ut cardinalis, sicut semper hactenus fecerat, foveret hostes suos, et se non recepturum hac vice quidquam pro amore comitis vel cardinalis, sed pro jure suo, si rex Angliæ vellet. Quod cum ille refutasset, omnino submonuit eum rex Franciæ per fidem qua se obligaverat, ut accederet ad fluvium, ubi ex conducto colloquium esse debuit, a quo per duos dies remotus manserat duarum spatium leucarum, sed ille non acquievit. Rex vero Francorum, cum fere usque ad vesperam exspectasset, transiit flumen, et ex altera parte residens lavavit manus suas, et bibit coram omnibus protestatus se fidem pactionis implevisse, et sic dimisit comitem Flandrensem, et alios proceres, exspectans ibi cum paucis usque ad crepusculam.

Miserat autem ad alium regem nuntios, qui illum submonerent, ut satisfaceret de fide læsa. Quo audito, ille detentis nuntiis secum, cum multitudine militum loricatorum et galeatorum armatus venit ad flumen, nec nuntios permisit ut præcederent, et regem præmonerent. Franci videntes hoc arma corripuerunt, sed nox non permisit ut convenirent, et sic rex Angliæ reversus est. Prosecuti sunt eum comites Robertus frater regis, et Stephanus frater comitis Henrici, quibus admodum supplicavit, ut persuaderent regi, ne ipsum compelleret confugere ad hostes regni Franciæ, et multam in verbis prætendebat humilitatem. Die vero sequenti misit Carnotum nuntios suos, ut regem inclinarent ad pacem, aut comitem Flandriæ submonerent per fidem, qua se obligaverat, ut veniret in deditionem regis Angliæ, sed rex Francorum se cum eo pacem habiturum negavit, antequam eis satisfaciat et regno, de hoc quod armatus, et fere de noctu sic in eum irruerat, nec tamen unum de Francia movere poterat de loco suo. Adjecit autem se paratum ostendere, vel in marchia, vel in curia comitis Flandriæ, quod et ipsum comitem, et alios, qui intercesserant ex parte sua, liberaverat ab obligatione. Nuntii vero regis Angliæ ex adverso responderunt regem suum ostensurum in curia imperatoris, vel regum, Navariensis, aut Aragonensis scilicet, quibus illius suas dare disponit, quod ipse fidem servaverat, et comes Flandriæ, et alii intercessores Franciæ fidem

læserant, et interim petebantur induciæ, sed non sunt exauditi. Sic autem ad propria singuli redierunt. Huic colloquio interfuerunt Britones, et Pictavi, et nuntii regis Scotiæ, et regum Walliæ, regi Francorum auxilium promittentes, et obsides offerentes, et recesserunt obligati, similiter et proceres Guasconiæ.

Soluto regum colloquio, ne latere posset, quomodo rex Angliæ de domino papa, et Ecclesia Romana triumphaverat, et ut dominus Cantuariensis fieret opprobrium hominum, et abjectio plebis, et sui omnes, litteras domini papæ, quibus dedit et impunitatem peccandi, transcribi fecit, et ad utriusque regni ecclesias, et personas destinari. Gloriatum est etiam se tales amicos habere in curia, qui omnes conatus archiepiscopi Cantuariensis evacuant, et ita seduli sunt in promovendis negotiis ejus, ut nec unam petitionem porrigere possit, vel aliquid impetrare, quod per amicos non mittatur ad ipsum. Scimus et nomina eorum, quorum consilio utitur, et quid nuper egerunt in curia, ut causa Dei, et pauperes Christi vili pretio venderentur. Neque enim fuit multitudo in commutationibus eorum. Nunquam fuissent illæ uncie auri, quibus impulsus sunt ut caderent, quos Ecclesiæ columnas oportuerat esse. Adeoque de triumpho suo elatus est rex, ut in domo sua tacere non possit, qui cardinales de illo pestifero et infami auro nihil acceperint, quive procuraverint quomodo dispensaretur aliis plus, aliis minus, secundum quod magis aut minus promeruerant ad justitiæ subversionem. Nuntius domini Joannis Neapolitani, quod regem Francorum non latuit, a castris ejus, cum essemus apud Montem Mirabilem, transiit ad regem Angliæ et quosdam alios Ecclesiæ persecutores. Viri religiosi, qui stant cum rege Angliæ, quando audierunt præfatas litteras, doluerunt supra modum, et imprecati sunt Joanni Neapolitano, et Joanni Joannis et Pauli, qui dicebantur seduxisse dominum papam. Magister Gausfredus Pictaviensis, clericus domini Wilhelmi cardinalis, non consensit consilio, et actibus nuntiorum regis, quoniam exspectat et ipse regnum Dei. Sed palam protestatus est, illos esse perjuros, et anathemate condemnatos, quia juraverant illud mandatum domini papæ secretum fore, eisque in virtute obedientiæ, et sub anathemate injunxerat dominus papa, ut celaretur. Illi vero, ut nos contemptibiles omnibus redderent, et subtraherent solatia amicorum, quasi de pace nostra desperantium, cum rege suo triumphos suæ malitiæ præconantur, de confusione Ecclesiæ gloriantes. Utinam sint aures cardinalium ad ora Francorum, quibus occasione verbi hujus in proverbium vertitur: « Quod Ecclesiæ principes infideles sunt socii furum. » Permittunt enim et præstant auctoritatem persecutoribus Ecclesiæ concutere, spoliare et deprædari patrimonium crucifixi ad nefarii lucri participationem. Utinam Christianissimum regem audiretis et vos, quem timeo de cætero revocari non

posse, quin ad preces imperatoris inter liberos eorum matrimonium contrahatur. Hoc enim procurat comes Henricus, et sperat se voti compotem fore. De cætero nunc, quæso, appareat industria, et diligentia vestra, et dominus papæ quod justis iudicis est exsequatur. Absolvat innocentem, qui sine exemplo ligatus est, et condemnet impium, qui se persequendi Ecclesiam toti mundo præbet exemplum. Agite etiam, ut Eboracensi archiepiscopo præcipiatur, quatenus Ecclesiæ Cantuariensi, quæ tot et tantis oppressionibus diu fracta est, obedientiam et subjectionem exhibeat.

EPISTOLA CCXLVII.

AD WILLELMUM BRITONEM SUBPRIOREM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1168.)

Suo BRITONI amicorum suorum minimus, salutem, et Dei gerere salubriter in futura præscriptum.

Audiens tibi molestam mearum esse frequentiam litterarum, calamum diu suspendi, decreveramque me non ultra novorum relationibus tuam perturbare quietem. Sed cum tam ex relatione Osberti mei, quam ex attestatione latoris præsentium me falsa suggestionem circumventum fuisse cognoverim, ecce nunc propositum, scripturus de cætero cum fuerit opportunum, ea tamen moderatione, ut ex frequentia scriptitandi nimia molestus esse non debeam. Neque enim me scribendi cacoethes sic impatienter exagitat, ut calamum nequam continere, sed ingeram invitis auribus, quod fastidiosus auditor de rimoso pectore juste suspicetur effusum. Tu vero, prout ex charitate prodeuntia scripta receperis, aut stylum refrenabis, intra quos moderationis limites voles, aut fidei et amicitiae stimulis affectum diligentis etiam non amantis in verba coges erumpere. Nam ut tam vero quam vulgato proverbio tritum est: « Probatio dilectionis, exhibitio est operis. » Sed vereor ne præsentis scripto mihi proveniat quod cavebam, scilicet ne vera dicens, amicis aurium teneritudine laborantibus, eorundem jactura periclitet:

*Nam quid opus teneras mordaci rodere ferro
Auriculas?*

(PERS. 4, 121. Id. 2, 30; LUCRET. IV, 595.)

Dicam tamen quod debetur officio, etsi virtuti successum non tam fortuna præreptura sit, quam rationem subvertens opinionis fallacia. Sæpe quidem monui, nec a memoria tua debuere excidisse, ut operam dares et diligentiam, quatenus Ecclesia Cantuariensis, tum contemplatione Dei, tum propriæ honestatis intuitu, aliquam consolationem impenderet patri, pro justitia et libertate Ecclesiæ exsulanti. Me ventis verba dedisse, res indicat, et in contrarium eventum, si multorum assertioni credendum est, vota cesserunt.

Quoties enim mandatum domini papæ ad ecclesiam vestram dirigitur, quoties de utilitate archiepiscopi sermo est inter vos, statim ad excommunicatum illum, qui Ecclesiæ incubat, currit delatio, relatio destinatur ad regem, apostolicus accusatur,

A et sub prætextu publicæ potestatis contrahitur impietatis occasio, et quasi necessitas delinquendi. Nonne ob hanc causam relegatus est Radulphus de Arundel, quia in capitulo, solis assistentibus Ecclesiæ filiis uterinis, et quodammodo intimis visceribus cordis, Ecclesiæ Anglorum litteras apostolicas ausus est præsentare? Liberi, inquit, etiam gentium lex, parentes alant, aut vinciantur. Et hæc utique, sicut melius nosti, sanctione utriusque Testamenti firmatur. Unde colligitur, cum Patrem habeatis egentem, quod ei debetis alimenta, aut vobis a Deo debentur vincula. Quis enim sani capitis homines credat, qui patris pro tam sincera causa sine compassionis officio videant, imo, quod a multis dicitur, et rideant exsilium, proscriptionem, et egestatem? Animus tamen ejus, quod multi mirantur, a vobis alienatus non est, sed per tela, et per ignes, et ultimæ vitæ discrimina vobis salutis, honoris, et gloriæ thesauros congerit, quibus, auctore Deo, Britannorum mater in Christo triumphabit in brevi gloriosa, plus quam fuerit unquam in diebus antiquis. Nunquid solus Radulphus fidelis erat domino papæ, et devotus archiepiscopo? Nunquid provinciarum princeps in Christi sui passione clamavit: « Non habemus patrem animarum et pastorem, nisi Cæsarem? » Ergo, quæso, dilecte mi, dum tempus est, moram redime, et persuadee fratribus, qui futuri sunt socii consolationum, ut communicent paternis angustiis, ne tandem poeniteat eos, et pudeat solos se per inhumanitatem exceperisse a tribulatione communi, quæ est in Christo. Auctore Deo, navigamus in portu, et post tristia Sabbata felix irradiat dies. Lege rescripta quæ tibi mittuntur, attende verbis quæ nondum licitum est publicari, quorum aliqua non nisi tibi, et Oddoni soli, etiam sub assertionem religionis arctatis, communicare fas est. His auditis, consilio utere, nec suspiceris, quod mihi quidquam petam, qui gratias ago Deo, qui me sibi fere soli in ratione dati et accepti voluit obligari. Valete.

EPISTOLA CCXLVIII.

AD EUMDEM.

(A. D. 1168.)

WILLELMO subpriori Cantie.

D Asseris, ut ex litteris, quas magistro Radulpho misisti, conjicio, quod reprehensio mea vel declamatio facile poterit confutari, quia factum, quod arguebam, non eo quo expositum fuerat processit modo: et utinam ego potius erraverim in facto exponendo, quam Ecclesia in committendo. Sitis igitur probabiliter excusati, dum tamen innocentia de meritis operum, quam de persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis potius elucescat. Interim vos archiepiscopus habebit excusatos, nisi vos accusent opera vestra. Scio enim (quantum licet homini de homine judicare) quod universitatis vestræ profectum diligit et honorem, et affectione majori singulos amplecteretur, nisi essent et aliqui inter vos qui serenitatem ejus pravæ suggestionibus adversus

alios incitarent. Utuntur enim ad hoc ministerio quorundam nugatorum, quibus interdum patet accessus, ut auribus ejus possint venena suæ ætæ alienæ malitiæ instillare : ipse tamen frequentissime contemnit talia : et si interdum sed ad horam non possit non moveri : parcat illis Deus et ad studia dirigat meliora. Quia ergo te (quod ex invidia provenire non dubito) præ cæteris insectantur, custodi innocentiam tuam, et in his quæ veste prioris egeris palam operare, ut fratrum tuorum testimonio contra æmulos tua sinceritas convalescat. Nunc autem tibi de novo imputatur, quod ecclesiam quamdam donari feceris, et charta Ecclesiæ confirmari cuidam excommunicato, nepoti scilicet Randulphi de Broc, quem nullus ambigit anathemate condemnatum. Et scias quod dominus Wilhelmus cardinalis mihi confessus est se non præcepisse ut aliquis excommunicatorum vestrorum absolveretur, nisi ante dimissis possessionibus ecclesiarum, et juramento secundum morem Ecclesiæ præstito de restituendis ablatis, et condigna satisfactione exhibenda. Debet enim qui detrahunt tibi, quod defuncti prioris thesauros occupasti, et ordinem plus justo et solito resolvi promittis, in his tamen omnibus nondum aversus est animus archiepiscopi, a te operum exspectans testimonium. Partes tuas et Ecclesiæ, quantum Deus donaverit, tuebor ut proprias : imo sicut inspector cordium novit, majorem his operam dedi, et dare paratus sum. Hoc ab eo impetrare non potui ut episcopo Rossensi vel alii de officio suo quidquam committat. Sed et si quis se immiscuerit non feret patienter. Vale post Odonem, et saluta amicos nostros memor mihi utiliter epistolarum Hieronymi.

EPISTOLA CCXLIX.

AD BALDWINUM ARCHIDIACONUM EKONIENSEM.

(A. D. 1168.)

Idem BALDEWINO archidiacono.

Etsi parvitas mea ad dignas gratiarum non sufficiat actiones, opinioni tamen præjudicium faciam, si de taciturnitatis merito præsumatur me beneficiorum esse immemorem, et vicem referendi in officiis amicitia deesse voluntatem. Ubi ergo facultas suspenditur voluntatis, par est, ut voluntas cummulata charitate, et gratia suppleat inhibitæ facultatis officium. Si enim verum est quod nulli dubium est verum esse, quia tóties experti sumus fidem habendam esse proverbio :

Nitimur in velitum semper, cupimusque negatum,
(Ovid. Am. 3, 4, 17.)

probabiliter conjici poterit me quo magis inhiheor et arceor ab amicis, eo amplius ad amicitia officia rependenda, et ardentius incitari. Si mihi non credis, consule amatores : et, si perfecte vis instrui, discite vel nunc quod te hactenus arbitror ignorare. Te mulieres fidelissime perdocebunt quanta sint prohibiti amoris incendia. Et, si adhuc perfectius desideras erudiri, te tibi commissi docere poterunt sacerdotes. Ago ergo devotione quæ cohiberi non

potest amplissimas gratias, certus quod qui calicem aquæ frigidæ remunerat præmiis sempiternis, et hic tibi juxta fidem Evangelii centuplum reddet, et in futuro pietatis merita coronabit. Et quidem spes est quod procella quæ tandiu collisit Ecclesiam, serenabitur in brevi : et qui eam turbaverunt ab aquilone et occidente, jam videntur in illius judicio conveniri qui potentes potenter punit, et aufert spiritum principum. Jam qui ab Italia proscripti fuerant redierunt : schismatici exaugustus turpiter et ignominiose perturbatus, fugatus et exclusus est a Lombardis, in transitu suam turbavit Burgundiam : Alemanniam totam reperit turbatam, ut ei jam videatur promeritum præcipitium imminere, Quid ergo superest a Domino exspectandum, nisi ut et ei compeant latera sua : et quos complices habuit in errore, comites habeat in ruina. Nam et in Rithmachia ludentium hoc indicat jocus ubi quoties aufertur pyramis intercepta, toties concidunt latera ejus. Nonne harum pyramidum instar habent sæculi potestates, et quælibet amplæ domus, ubi quasi corporis membra capiti suo concurrunt, qui de illius viribus contra Dominum intumuerant, et in Christi pauperes sæviebant. Profecto cælum et terra transibunt, sed non verba Domini. Ergo et qui nunc prædator est, erit et ipse in prædam : et qui sine misericordia judicat, sine misericordia condemnabitur : et cum perverse pervertetur et Deus, et per quæ peccavit quis, per hæc et punietur : et pro justitia patientibus veræ beatitudinis dabitur consolatio. Hoc utique probabilius, quam ut cælum et terra transeant, quia evidenter assistit ratio æquitatis, sed non verius, quia utrumque Dei decretum est, et integritas fidei. Valete.

EPISTOLA CCL.

AD ROBERTUM FILIUM EGIDIE.

(A. D. 1168.)

Idem ROBERTO filio Egidie.

Magnum, frater, est quod prærogativa exigit sacerdotis, sed gratia Dei est quæ maxima largiri consuevit : sine ea nihil potest humana fragilitas, et per eam quævis infirmitas ad quantumlibet grandia convalescit, ut, exigente necessitate vel utilitate, sicut cervus claudus, et eloquens sit lingua multorum. In eam ergo te projicias totum, et ut obtineas profectum in illa studiosius elabora. Nam sicut indigentes prævenire, sic negligentes deserere consuevit. Non est, frater, damnium dispensiosius quam si quis a gratia excidat : et ut nosti jactura turpissima est quæ per negligentiam fit. Omnes ethici tam nostri quam ethnici negligentiam conantur excutere, ut et Cato, qui a teneris medullis ebibitur, quatenus animo firmiter cohæreat, filio dixit : « Custodi rem tuam. » Et Salomon præcepit nos imitari formicam qui æstate colligit unde vivat in hieme. Quid autem magis est nostrum quam gratia, id est munus Dei? Dicitur enim gratia quasi gratis data. Hujus acerrima impugnatrice est negligentia quam patribus familiis

sæpe ingerit genus dæmonii, quod non ejicitur nisi in oratione et jejunio. Tu cum decreveris adversus hoc poteris jejunare, sed sine intermissione orabis : non quidem utens verbis sapientium hujus mundi, qui fere dicunt :

Pulchra Laverna,

Da mihi fallere, da sanctum justumque videri :

(HORAT. *Ep.* 1, 16, 60.)

sed evangelicis quibus ad Patrem usus est Filius dicens : *Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi* (Joan. xvii, 9), et aliis convenientibus huic causæ. Sed adhuc excellentissimam omnium viam, fraternam dicit et docet Apostolus charitatem, qua te convincit incedere proscriptorum commemoratio fratrum. Et cum fraterna commendatur, non excluditur ut opinor, sororina. Valete.

EPISTOLA CCLI.

AD RANDULPHUM DE ARUNDEL.

(A. D. 1168.)

Idem RANDULPHO de Arundel monacho Cantuar.

Quod hactenus tibi non scripsi, ratio ex causa duplici, si tamen intueri placeat, in absoluto est. Primo quod ignorabam an reverentiæ tuæ placeret parvitas meæ scripta suscipere, qui proscriptus eram violentiâ publicæ potestatis, et talis habebam a plerisque pro causa Domini, qualis ab hæreticis schismaticis et excommunicatis denominabar. Sunt enim homines temporalium amatores quos non ætas discernit aut æxus, non titulus professionis, non gradus ordinis, non eminentiâ dignitatis, non fortunæ conditio, non naturæ fere in omnia creata dominantis impulsus, non insigne habitus aut qualitas vestis excipit, sed sola evidentiâ meritorum, qui adeo videntur potestates, ut nisi ab eis venia impetrata, nec cum ipsa salute audeant vel solius verbi habere commercium. Et quidem verbum Dei, salutis commercium est ; quod utique protestari non audent coram hominibus, sed impugnare præsumunt publice confidenter. Deinde nesciebam et si personam meam, in eo quod Ecclesiam Cant. semper amavi, et ut multis constat, ei in multis patienter profuit a te, sicut ab aliis quos promerueram, amari considerem, quid de causa suscepta sentiret, et an votis et favore velles assistere cum turbis et principibus sacerdotum eis qui Christum Domini persequuntur, an expectare nobiscum, (Catholicæ Ecclesiæ illis dico) regnum Dei. Ex quo sntem mihi de sinceritate tua constitit, te per illos quorum mihi fides in Domino fuerat explorata, non distuli salutare, paratus habere tecum prout decreveris verbi obsequiumque commercium. Nam ab Apostolo didici, quia verbum Domini non est alligatum. Certe nec charitas, quoniam fortis est ut mors : et sicubi non simulatoria, sed vera est, ab exhibitione officii cohiberi non potest, otii torporem nescit, et sui convincit veram esse substantiam non verbo vel lingua, sed opere et veritate. Et tua quidem, quam ad Ecclesiam habes, ex eo perspicua est, quod ipsum operose et efficaciter excusasti, ex contingentibus, quatenus causæ

genus admittebat, nihil omittens. Sed vester ille Manerius, cui forte inde congruum nomen, quod maneuens in præceptum tendit, datum est, nec apud nos, nec apud posteros habebitur excusatus, qui silvis et saltibus peragratis, summo surgens diluculo curialium venaticam exercuit in Patrem et dominum innocentem, cum tamen pelle cervina nondum esset indutus, nec expositus ad prædam divino nutu. In se poeticum scommatice poterat retorquere :

Actæon ego sum : dominum cognoscite vestrum.

(MET. 3, 230)

(OVID.)

Et in venatores hujusmodi evangelicam lædoriâ quam in Judæos Christus intorsit, « Multa bona opera operatus sum vobis a Patre meo propter quod horum me vultis occidere? » ille tamen habet ecclesiam suam et habebit amodo excusatam, si tamen rei exitus scripti tui fidem corroboraverit. Nam arbor cognoscitur ex fructu suo, et opera singulorum eis testimonium reddunt majus Joanne. Sunt tamen inter vos tenentes doctrinam Balaam, excommunicatorum complices, et auctores erroris, quorum merito, quod Deus avertat, timendum est, ne tota Ecclesia labem contrahat et maculam famæ. Non enim, ut nosti, dicunt insidiatore : « Hoc fecit ille vel ille » sed : « Hoc faciunt monachi Cantuar. aut monachus. » Qualibus fabula est nunc in partibus cismariis de prædicto Manerio, cujus nomen celebre est ex causa criminis, quod virtute non potuerat promereri? Quod si ei falso imponitur, non me, sed cardinales accuset, qui de ipsius appellatione scripserunt. Valete.

EPISTOLA CCLII.

AD RICARDUM PRIOREM DE DOVORIA.

(A. D. 1168.)

Idem RICARDO priori de Dovora.

Facies cœli serenatur ab oriente, caput schismaticis in aquilone conteritur, ei membra languentia contabescunt, dolent latera, squammæ solvuntur, ut spiraculum per eas possit incedere. Et jam in occidente suos justitiæ sol radios vibrat : unde in brevi pax Ecclesiæ speratur adfutura, ut possimus amicis solvere gratiarum debitas actiones. Et quidem, amice dilectissime, ego me tibi profitear debitorem ad tuum ubi et quando potero promptus obsequium. Ergo si res ex liberalitate videtur abesse, tibi ex ea servum adesse memineris, obtinente eo quod regulariter proditum est quia, beneficium accipere est vendere libertatem. Sed quid dico singulariter servum, cum me et meos qui intermeant hoc jure teneas obligatos? Horum meminisse juvabit, cum ille, auctore Deo, evicerit Ecclesiæ libertatem : qui nunc (quod nostra tum perpetua ignominia est) torcular solus calcet, et de gente sua, Ecclesia scilicet Anglicana, comitem vix invenit.

EPISTOLA CCLIII.

AD ROBERTUM VICE-ARCHID. CANTUAR.

(A. D. 1168.)

Idem ROBERTO vice-archid. Cantuar.

Doctissimi viri sententiâ est verba accipiendâ

esse ex sensu ex quo sunt, non ex sensu quem faciunt : quam si secutus fueris, mea interpretaberis ex charitate. Quia si loquendo insipiens factus sum, charitas me coegit. Potueram enim silere qui non conveniebar verbo, nec invitabar obsequio, nec injuriis provocabar, nisi tibi quem diligo videam periculum imminere. Dominus enim Cantuariensis multa proponit contra te, juste ut asserit, quia et in proprias ecclesias ejus, et in homines diceris multa præsumere, et cum excommunicatis suis, qui juris exsecutor esse debueras, palam communicare, et ubi clerici ad redemptionem compelluntur, adhibere consensum vel dissimulationem, et, quod gravius est, ad participium non tam lucrum quam sceleris. Neque enim absoluti sunt impoenitentes perseverantes in scelere et voluntate peccandi. Hoc namque conferre nec cardinalis nec apostolicus poterit. Sensissimes autem indignationis ejus aculeos, nisi aliquis amicorum tuorum dato consilio obstitisset. Quæ si a te moleste accepta esse cognovero, de te apud illum et apud te de cætero silebo.

Non longas, credas, solis regibus esse manus :

(OVID.)

sunt enim et pontificibus longiores. Dominus Cantuar. sicut pro sua, ita pro tua et totius Ecclesiæ dimicat libertate, quem persequi pro tali causa crimen idololatriæ est. Valete.

EPISTOLA CCLIV.

AD MAGISTRUM LAURENTIUM.

(A. D. 1168.)

Idem magistro LAURENTIO.

De munere vestro charo et glorioso, quod mihi per communem amicum nostrum magistrum scholarum transmisistis, liberalitati vestræ gratias ago, desiderans ut ei quandoque valeam, prout gestit animus respondere. Et spero quod, per gratiam Dei, nobis in brevi dabitur opportunitas invicem obsequendi, quia jam conteritur caput schismatis, et quæ ei cohæserunt, imo in stercore suo computruerunt membra, necesse est comperire. Nam quo magis insaniant, eo ruinam suam citius et vicinius indicant imminere. Morbus cum in summo est, properat in defectum, et, si peritus est artifex, causa cognita facilius curat. Cæterum medicus Ecclesiæ qui medetur infirmitatibus nostris, et vulnera sanat nunc cauterio, nunc fomentis, miscuit potionem, quæ propinabitur filius Babylonis, ut inebrietur et corruant, et vasa transmirationis redire patiantur ad cultum Dei sui. Nec moveamini ad desolationem, si publici languoris impetus Pictaviam nunc infestat. Quia sic frequens est morbus crudescere sanitate vicina. Movebor autem si dominus Pictaviensis ad alicujus preces clavum refingat in oculum, latusque sagitta perforet irrevocabili, et compedibus vinciat pedes, si eum semel quocumque beneficio Dei contingat liberari. Utinam meminerit quia primo decipi incommodum est, secundo stultum, tertio turpe. Nam et Phœbum pæ-

nituit munus sine nomine petitum concessisse vel filio : sera tamen pœnitentia, cum cœlum suum tradidisset incautius perurendum. Si Eritius a sede ipsius avulsus fuerit, quærat in quo mollius sedeatur. Oculum non quærat cæcum qui curare debuerat lippientem. Satius est ut vobis archidiaconatum tribuat, quam alicui juris ignaro et religionis inimico. Si cum ipso fueritis, et poteritis, ut arbitor, præcavere. Valete et omnes vestri.

EPISTOLA CCLV.

AD MAGISTRUM OSBERTUM DE FAVRESHAM.

(A. D. 1168.)

Idem magistro OSBERTO DE FAVRESHAM.

Lator præsentium alumnus tuus est, cui si distuleris subvenire, notam ingratitude incurres apud homines et forte non eris excusabilis apud Deum. Neque necesse est beneficiorum quæ tibi contulit pater ejus nunc historiam texere, quia dum sani capitis fueris, nunquam excident a memoria tua. Chirurgicos quidem duriores et inhumanos audieram. Sed aliud medicorum genus mansuetos et mites humanitati operam dare : non humanitati dico generandorum carnaliter hominum ; sed qua mollius tractantur ægri, qui compatiuntur infirmis, qua consuetum est homines ingentibus subvenire. Philosophi namque definiunt humanitatem esse virtutem quæ consistit in miserationis affectu, quam præ cæteris virtutibus, et præ cæteris animalibus homo a parentibus, gratia videlicet et natura dotem accepit. Mihi si quid forte peterem, et si magnum esset, credo daturus eras. Huic ergo, quæso, facias unde tibi et mihi debeat gratulari : et ego mihi personaliter impensum multipliciter tibi ad gratiam reputabo. Nec te tantis precibus onerarem, nisi ex ante visis considerem te operam tuam et impensam utiliter collocare. Ei aliqua de mandato meo gerenda sunt quæ tibi communicabit. In quibus precor (quo fiant commodius) eum adjuves exsequendis. Et, si personam tuam in aliquo videris necessariam, quatenus tutum fuerit, adesto negotiis. Valete.

EPISTOLA CCLVI.

AD WALTERUM ROFFENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1168.)

Idem WALTERO Roffensi episcopo.

Quanta fide et devotione domino meo fratri vestro usque in finem et post finem carnis servierim, et vos si dignum ducitis potestis meminisse, et mundo notum est : mihi que de benedictione quam recessurus quasi viaticum itineris et nulum sæculi contulit, confido quos in exsilio et proscriptione reperi, provenire successus. Nam et ipse fere moriens, ut ei nunc quod inspector et iudex cordium novit, fictitium nihil imponam, me consolari nisus est exhortans quatenus, ut cœpisse videbar, in cultu honestatis et virtutis perseverarem, et capiti meo manum imponens, data benedictione me præcepit habere fiduciam, promittens quod si perseveravero, eatenus mihi proderit benedictio,

ut nunquam opportunitatibus meis desit gratia Dei. Ego autem quasi de collata hæreditate securus, et de tanti Patris confidens meritis, adhuc spero et jugiter sperabo, me prout merui ipsum habere patronum apud Deum, et per hoc gratiam ejus mihi non defuturam. Unde me vobis et vestris sic obnoxium fateor ut vobis in omnibus assistere debeam, quatenus vestram et meam decuerit honestatem. Teneor enim honori vestro et commodis providere, et propulsare incommoda. Et quia hæc mihi ad præsens causa fuit scribendi, si credideritis expedire, mihi prout justum est, fidem habeatis. Nam in fide quam fratri vestro debeo, ex animi conscientia fideliter, vobis utiliter loquor. Dominus et Pater vester pro libertate Ecclesiæ, et causa Dei exsul est et proscriptus, et multis coexsulibus oneratur. Si ei subveneritis, et conscientiam liberabitis, et cum liberum fuerit, quæ cujusque sint opera declarare, expedietis famam, et vobis et vestris prospicietis imposterum. Sed forte timetis regem, aut prætenditis paupertatem, et onera gentis vestræ. Certe Deus est homini prætimendus. Et sumptus multos facitis præter conscientiam regis et suorum, imo et familiarium vestrorum. Nescio enim quid de episcopo sentiam, cujus dextera ad pauperes non extenditur ignorante sinistra, et cujus omnia opera vulgi præconio celebrantur: si vos urget pauperies, sane amicis indigentibus subveniunt pauperiores: si vestris vos onerantibus vultis esse prospectum, date operam, ut eis post dies vestros amicus aliquis reservetur. Ecclesia per gratiam Dei in portu navigat: et satis indignum et probrosum erit in posterum meminisse, si, discipulis in remigando laborantibus, navigio Christi nullam tuleritis opem. Hoc dixerim, non quod Deo teste mihi, qui per gratiam Dei abundo, quæram aliquid erogari: sed ut consulam vobis, et officium peragam debitæ charitatis. Hæc quilibet interpretabitur ut volet; sed testis meus in cælo est, et conscius in excelsis. Valet in Domino.

EPISTOLA CCLVII.

AD MAGISTRUM RANDULPHUM LEXOVIENSEM.

(A. D. 1168.)

Idem magistro RADULPHO Lexoviensi.

Quas referre non possum, nec proferre liberum est, habeo tibi, frater amantissime, gratias: et eas, Domino propitiante, tibi vel tuis rependam tempore suo. Non enim immemor sum, et quondam initæ societatis, et devotionis in prosperis acceptæ, et benedictionis exhibitæ in adversis. Et quidem benedictionem pro benedictione tibi dabit Altissimus, cui familiare est pro gratia sua largiri gloriam: et clementiæ suæ dona reputare merentibus ad coronam. Non est, amice, qui bonis ejus gratuitis non utatur. Abutuntur quam plurimi præventi a gratia, præcedentem sequuntur multi; sed electorum paucitas in exitu laboris quod fideliter optavit, feliciter assequitur, et in calce itineris coronatur. Soli enim perseverantes usque in finem,

A supernæ vocationis bravium apprehendent. Tu ergo, dilectissime, persevera in eo quod cœpisti: et qui benedictus Domini es et Christi sacerdos, imo et Christus inter filios patriarcharum qui super montem Garizin ad benedicendum constituti sunt, exsequere quod ordinatus es: benedicite frequenter, sed maxime domesticis fidei, consolare dispersos Israel, miserere pauperum, communica proscriptorum necessitatibus. Et ut ab Apostolo didicisti, ministerium tuum imple, omnem quantælibet difficultatis articulum, si de eo confidis expediet, qui Abrahæ filium hostiam offerenti arietem substituit immolandum.

EPISTOLA CCLVIII.

AD WILLELMUM DE NORTHALLA.

(A. D. 1168.)

Idem WILLELMO de Nordhalla.

Sobrii moris est ut invalescente strepitu vir gravis silentium moderetur et verba; ut nec velit acclamare clamoris, nec garrientibus oggarire. Sed ingruente procella turbius inter tonitruum corruscationes et fulgura fabulam recitare dementis est, et importuna narratio instar est musicæ in luctu funeris joculariam exercentis. Licet ergo te dilexerim, et diligam præ consortibus fere omnibus quibus commilitabamus in curia: tamen invalescente tempestate calamum censui reprimendum, qui nunc detumescente procella in salutationis et congratulationis alloquium solutus est. Ecclesia namque ab oriente serenata est; et aquiloni jam dixit Spiritus ut recedat a terra vestra, cadens austro, qui virtutum producat flores, et charitatis opera perducatur ad fructum. Interim de te et aliis multis sollicitus per latorem præsentium, quid apud te agatur explorare decrevi, qui et te de statu meo (qui auctore Deo bonus est) poterit reddere certiore: et per quem mihi quod placuerit poteris intimare. Adjicerem aliqua dicenda pro tua quidem utilitate, sed vereor ne sub prætextu profectus alieni, proprium viderer captare lucrum. Nihil enim est præter charitatem, quod ab amicis censeam exigendum, qui per gratiam Dei et veterum amicorum, satis abundo: et apostolum audio suadentem, nemini quidquam debeatis nisi ut invicem diligatis.

D Dominus Cantuariensis non sibi laborat, sed aliis, quia profectus ejus Dei gloria erit, triumphus Ecclesiæ, cleri totius liberatio. Militat quidem publicæ utilitati, sed adhuc stipendiis suis: imo quod nostratam ignominia est, gentis alienæ.

EPISTOLA CCLIX.

AD RADULPHUM DE WINGRAM.

(A. D. 1168.)

Idem RADULPHO de Wingram.

Dedit tibi, dilectissime frater, ut audio, Dominus sacerdotio fungi, sed utinam promerearis habere laudem in nomine ejus. Et quidem spes est, quod gratia quæ tanti boni initium contulit, conferet incrementum, nec tantæ expectationis plantam Christus patietur arescere, qui hortum protectionis

suz munimine conclusam excolere solitus est et rigare. Eras industrius inter conterraneos et coetaneos tuos ante promotionem, et præsumentum est de misericordia Dei, quod juxta Apostolum unctio ejus te de omnibus expedientibus edocebit. Omnia autem, quæ magistra charitate sunt, expediunt, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, et oblectant animum. Quoniam hoc cuique sic arbitrii laxat habenas, ut agere liceat impune quod libeat. Ilæc ut mihi dicendi causa est, sic, tibi precor si tamen expedire credideris, ratio sit consiliis acquiescendi. Dominus tuus et pater tuus exsul et proscriptus pro libertate Ecclesiæ cum Petro et aliis discipulis diutius laborans in remigando, jam per gratiam Dei detumescente procella suffragio fidei convalescens, ambulare videtur super aquas et portui appropinquare, si ei opem contuleris, et quasi in terram projectum apprehenderis: funem, ut ex conscientia loquar, tibi et tuis utiliter providebis. Quod per te non potes, poteris fortasse per alium, et sic alieni meriti tibi reputabitur merces. Nec est ut si tepueris, utaris publica excusatione, præterdicens metum; tum quia, auctore Domino, suspectus non haberis; tum quia ubi libuerit, licitum est et facile sumptus fieri, quibus nullus insidiator assistat. Si voluntas adfuerit, scio tibi industriam non deesse. Nec hoc dixerim, vivit Dominus, ut mihi, cui gratia Dei ministrat necessaria, faciam quæstum, qui in ratione debiti et accepti nostratibus nondum communicavi, sed ut fraternæ charitatis expleam munus. Amicos enim colere est satius quam se in servitutem acceptis muneribus obligare. Valet.

EPISTOLA CCLX.

AD HENRICUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1168.)

Idem Henrico Wintoniensi.

Sanctorum necessitatibus communicare vestra magnificentia consuevit, et oculos in omnem ventum providentia circumducit ut beneficentia dignos eligat, reficiat esurientes, et Christi pauperes, prout cuique expedire cognoverit, consoletur. Non enim more nugatorum hujus sæculi in histriones et mimos, et hujusmodi monstra hominum ob famæ redemptionem, et dilationem nominis effunditis opes vestras; sed apud eos prudentius et salubrius collocatis, qui timent et invocant nomen Domini, amicos in æterna tabernacula recepturi. Cum itaque vestras elemosynas enarret et approbet omnis Ecclesia sanctorum, nunquid proscriptos Christi, qui pro justitia exsulant, et Ecclesiæ tumentur libertatem, non respiciet liberalitas vestra? Nec mei (Deus scit) causa dico, cui gratia Domini ministrat necessaria ad abundantiam quintum in exsilio complenti annum, et a cujus proposito semper existit alienum, et est odiosum sub quocunque prætextu mendicare. Res enim semel enipta commodius acquiritur in foro rerum venalium, quia ut philosophus testis est, bis emitur cum rogatur, sed movet me dominus Cantuariensis qui nullis

A coexsulibus oneratus, quod Anglicanæ Ecclesiæ et nostratum ignominia est, suis adhuc et gentis alienæ stipendiis inlicita, pro causa publica totius cleri. Neque enim sibi duntaxat immunitatem quærit, quam facillime poterat obtinuisse; sed omnibus vindicat libertatem. Nam cum auctore Deo, quod in brevi futurum speratur, obtinuerit, etiam qui in clero minimus est, de adversariis Ecclesiæ triumphabit. Scio tamen, quis ei aliquam tulit opem, et quantascunque possum gratias ago, certus quod ei centenarii merces centupla refundetur; et quando condiscipuli Petri, qui jam in portu videntur navigare, optata littoris statione gaudebunt, et ad comprandendum Christo fuerint invitati, tunc ut justum est in illa jucunda refectione ei inter cæteros, et præ cæteris sedes gloriosa parabitur, eo quod Ecclesiæ filios adjuvit laborantes in remigando. Nam qua fronte tunc apparebunt, aut quid dicent, qui nihil auxilii laboranti navigio contulerunt. Nam certum est quod Ecclesiam enavigabit, et tunc adjutoribus suis, prout quisque merebitur, erit gloria et confusio sicut persequentibus, ita deserentibus eam.

EPISTOLA CCLXI.

AD MAGISTRUM RADULFUM LEXOVIENSEM.

(A. D. 1168.)

Suo BENEDICTO, SUUS GRATIANUS, salutem et benedictionem a Domino.

Quia tibi præsentium portitor plenius notus est, plura relato digna schedulæ subtrahens, fidei ejus commisi tibi secretius intimanda. Verum quia de statu publico Ecclesiæ et regni pariter sollicitamur, utrumque tibi succincta brevitate perstringo. In primis ergo noveris, quod hæresiarcha Cremensis et cremandus clausus est in turre, Stephani Theobaldi, nec audet egredi, timetque usque ad mortem innovationem senatorum, qui in Kalendis Novembribus urbis regimen accepturi sunt. Nam præsentis anni senatores, ut captivos suos de carcere imperatoris eriperent, Guidonem Cremensem receperunt apud Sanctum Petrum, et in regione Transtiberina, ei juratoria cautione securitatem præstantes. Romam vero ei nunquam subjicere potuerunt, et, ut opinor, nec voluerunt. Novi vero senatores domino papæ Alexandro facient fidelitatem, et ut creditur, auctore Deo, schismati finem dabunt. Hoc enim diutius tractatum est, et multis firmitate juramentis. Cardinales redeunt revocati, non sine confusione poenitentes, et conquereutes se ad regis voluntatem nimis causam Ecclesiæ depressisse. Alter enim eorum, videlicet Papiensis, ei in omnibus astitit, altero quoque remissius agente, quam tantæ expectationis et spæ hominem decuisset. Unde litteras illas, de quibus rex gloriatur, domini Cantuariensis potestatem cohibentes, donec redeat in gratiam ejus, constat hac arte fuisse impetratas. Noverat memoratus Papiensis dominum Cantuariensem obtinuisse ab apostolica sede, ut ei liceret in caput regis anathematis, et in regnum interdicti

promulgare sententiam, nisi rex infra terminum litteris comprehensum ecclesiis ablata cum integritate restitueret, et condigne satisfaceret. Scripsit ergo domino papæ lacrymabili supplicatione deprecans, ut cum rege mitius ageretur, ne tam illum quam dominum Ottonem collegam suum, ad ignominiam et opprobrium sempiternum Ecclesiæ Romanæ, idem rex, sicut jam disposuerat, si in ipsum asperius ageretur, conjiceret in vincula et carcerem, ubi morte ipsa duriorem, miseram et brevem transigerent vitam. Cum ergo regem hoc facturum esse persuasisset, obtinuit ad consolationem regis, et quasi suam et socii liberationem, quo facilius egrederentur, rescriptum apostolicum, quod tam vestram quam omnium fidelium mentes exulceravit. Sed impetrare non potuit, ut tollerentur litteræ, quibus dominus papa reducit in memoriam regis, quod ei tam ex litteris ejus, quam ex promissionibus nuntiorum data esset certa spes et fiducia pacis sub ea conditione, ut sæpe dicto regi tantus exhiberetur honor. Supplicatum est, ut in annum protenderetur hæc dilatio, sed repulsæ sunt preces, apostolico dicente nuntiis ipsis se in brevi revocaturum indulgentiam istam, nisi rex cum archiepiscopo cito fecerit pacem. Et quidem jam revocata est, nisi infra certum satisfecerit diem. Exinde enim liberum est archiepiscopo procedere de vigore litterarum, quas ipsum superius diximus impetrasse. Inde est, quod cardinales de manibus regis elabi festinantius studuerunt. Nuntius supplebit cætera dicenda potius quam scribenda, ut et tu, cum omnia videris, provideas quomodo possis cautissime ambulare. Si quid autem adhuc emergerit, quod jam statutis præjudicet, tibi, Deo propitiante, communicare non differam.

Regum pax sperabatur et tractabatur nuper, sed rex in tantam recidit contrarietatem, ut jam fere impossibilis videatur, licet neuter guerram velit. Profecto convenissent a multis diebus, nisi rex Angliæ, rebus dispositis et compositis, aliquid novi semper conaretur adjicere. Itaque fere accidit, ut quantum procedere nititur, res in contrarium proposito pergat eventum, ut fiat retrogradus in agendis, qui præter æquum et bonum molitur conventionis, et etiam juris, non tam præcessor esse quam subversor. Apostolicæ constitutionis rescripta, cum licuerit, quod quidem in brevi, Domino patrocinante, futurum est, tibi mittam, adjiciens si quid referendorum contigerit interim innovari.

Præterieram quod minime reor esse prætereundum, scilicet dominum Ottonem paucis diebus, antequam recederet a rege, ipsum diligentius convenisse, ut pacem cum archiepiscopo reformaret. Ille vero respondit se pro amore domini papæ et cardinalium permissurum, ut archiepiscopus in pace redeat ad sedem suam, et disponat Ecclesiæ et rebus suis. Et quia de consuetudinibus jurgia diutius protraxerunt, dixit se et liberos suos illis solis esse contentos, quas antecessores suos habuisse consti-

terit, juramento centum hominum de Anglia, et centum de Normannia, et centum de Andegavia, et aliis terris suis. Si vero hæc conditio pacis archiepiscopo displicuerit, se paratum esse dixit stare arbitrio trium episcoporum Angliæ, et trium Cismarinorum, videlicet Rothomagensis, Bajocensis, et Cenomanensis. Quod si nec istud suffecerit, domini papæ judicio stabit, eo salvo ut non exhæredentur liberi ejus. Nam in diebus suis facile sustinebit, ut dominus papa, quas voluerit, reprobet. Quæsitum est ab eo, quidnam archiepiscopo et suis facturum erat de restitutione, quæ ab ipso petitur et debetur. At ille respondit, quia nihil, jurans multis et exquisitis juramentis, quod omnia, quæ inde perceperat, solis ecclesiis et etiam pauperibus erogavit. Sed hoc credat Judæus Apella, non ego. Cardinalis autem subintulit, quod nisi alio utatur consilio, et cum Ecclesia Dei mitius agat, omnia districtius et citius quam credat, ab illo requirent Deus et Ecclesia ejus. Et sic, accepta licentia, ab eo recessit. Deinde convenit eum Willelmus Papiensis eo fere modo, sed semen verbi ejus cecidit in arenam. Facientes autem transitum per Christianissimum regem Franciæ redierunt in gratiam ejus, intervenientibus pactis, quæ vobis harum bajulus intimabit. Pictavienses viriliter agunt, et confortantur, omnia longe lateque depopulantes in circuitu suo.

EPISTOLA CCLXII.

AD EUMDEM.

(A. D. 1168.)

B. archidiacono Exoniensi, J. S.

Liberalitatis tuæ diligentia, dilectissime Baldwin, meritorum sedulitate procurat ut eadem mihi semper occurrat materia scriptitandi quæ consistit in actione gratiarum. Beneficiis enim continuas grates oportet agi perpetuas et devotiois munus quod usu retineri non potest, debet accipientis memoriæ inseparabiliter cunctari. Hoc est quod interim possum, expectans et indubitanter sperans a Domino quod pax Ecclesiæ reformabitur citius quam suspicari possint adversarii ejus, et quod nos debitum et diu desideratum officii commercium ad invicem poterimus exercere. Nec movearis ad litteras quas contra Ecclesiam æmuli ejus a sede apostolica jactitant impetratas, quia, Deo propitiante, in proximo auditurus es quid ageretur et gaudebit cor tuum. Aderit mœrentium consolator, et quos obstinatos invenerit, majestatis suæ virtute conteret, et excurretur in cervices contumaciæ gladius columbæ. Sed fortasse dices in longa tempora homo iste propheta et quæ optat eloquitur de corde suo, non de Spiritu Dei. Ad quod ego: Si mendacium loquor, ab apostolica sede mihi illius immissus est spiritus, qui diem præscripsit ultionis et arcum suum jam tetendit ut leonem dejiciat et draconem. Habemus autem et firmiorem spem in verbo Domini, quod non impleri non potest, cui abominatio est pondus et pondus, mensura et mensura, ut sit necesse quemque remunerari pro merito. Fredericus qui præces-

sit in crimine in labore præcedit et dolore, utinam A
non in ruina.

EPISTOLA CCLXIII.

AD MAGISTRUM RADULFUM LEXOVIENSEM.

(A. D. 1168.)

Amico et socio suo charissimo magistro RADULFO
Lexoviensi, suus J., salutem et dirigere prudenter
in futura prospectum.

Fidem esse sperandarum rerum substantiam, ab
Apostolo didicisti et ab errore gentilium non dis-
crepare constat, qui duntaxat præsentibus inni-
tur. Unde qui hic tantum sperantes sunt aliquid de
Christiano nomine gloriantes, Judæis et gentibus
miseriores sunt. Et te quidem a consortio eorum
separant opera misericordiæ, quæ per fidem in spe
retributionis æternæ propter amorem Domini nostri
Jesu Christi in membra ejus exercere non desinis.
Nam eleemosynas tuas enarrant Ecclesiæ sancto-
rum, pupilli et viduæ cum aliis pauperibus et deso-
latis in conspectu angelorum gratulantur se tuæ
humanitatis officiis et beneficiis sublevari. Lætatus
sum in talibus cum referuntur mihi : certus quia
hac via sine offendiculo pergis et properas in do-
mum Domini. Ubi pauperum amatores angeli sancti
te gaudentes excipient, et diademate regni corona-
tum inter electos coronabunt in præordinata ordi-
natione beatitudinis, ubi Christus est ad dexteram
Dei sedens. Age ergo, dilecte mi, viriliter quod cœ-
pisti, virtute perseverantiæ propera ad triumphum
felici commercio pro temporalibus æterna mercare :
divitias in eum promitte locum, quo ærugo vel tinea
non pertingit. Esto benignus et misericors ad
omnes, sed maxime beneficus ad domesticos fidei,
ad eos qui pro justitia patiuntur, qui sua pro verbo
Dei omnia contempserunt, qui maluerunt pro verbo
Christi paupertati, periculis, ignominia et impro-
periis adulantium mundo fortunamque sequentium
exponi, quam in consilio impiorum regnare et se-
dere cum principibus et florere præ fortunatis
terræ. Quibus autem teneris ex justa et veteri af-
fectione vel merito, benignius, celerius et fructuo-
sius respondere ne differas, more eorum qui ut pro-
prium excusent avaritiam, dum prætendunt mali-
tiam temporis, duritiam potestatis, auctorem tem-
porum et potestatum ordinatorem Deum, qui se
diligentibus omnia cooperatur in bonum, criminan-
tur. Memineris potius quod

*nōcuit differre paratis :
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.*

(OVID. R. Am. 94.)

Hoc in philosophia nutritus et in lege Christi pro-
vectus meditaberis et facies. Nam solus

*Rusticus expectat dum defluat amnis; at ille
Labitur, et labetur in omne volubilis ævum.*

(HORAT. Epist. 1, 2, 42.)

In ore latoris præsentium cætera posita sunt, cui si
credideris et acieveris, quod mihi per Adam
apostolicæ successionis cohæredem significasti, ma-
turius adimplebis.

EPISTOLA CCLXIV.

AD ROBERTUM DE LIMESIA.

(A. D. 1168.)

Idem ROBERTO de Limesia.

Veritas suco caret, et amicitia loqui non novit
nisi facie revelata. Ad amicum itaque loquens in
veritate, præcor ut latoris præsentium dirigas vias,
et promoveas negotium ejus quoniam pium est.
Rogatus sum scribere domino Winton. et pro alio
intercedere, qui pro me quidquam petere semper
erubui et erubesco. Et quidem Deo gratias ago,
quod tam clementer prospexit necessitati meæ, ut
me nec mendicare oporteat, nec multis tenere obli-
gatus. Paucis enim nostratum quidquam debeo
præter charitatem quam omnibus non debere non
potest Christianus. Cæterum dominus Cantuar.,
exsul et proscriptus pro tuenda libertate Ecclesiæ
et cleri, omnibus quidem militat, sed adhuc stipen-
diis suis, et multis cœxulibus oneratus est. Et
cum Dominus tuus subveniat aliis, nescio ubi elee-
mosynas suas possit melius et honestius collocare.
Da ergo operam, ut ei opem ferat.

EPISTOLA CCLXV.

AD ROBERTUM ARCHID. DE SURREIA.

(A. D. 1168.)

Idem ROBERTO archidiacono Surr.

Hanc inter amicos ratio præmittit legem, ut ab in-
vicem non nisi honesta petantur; et, si inhonesta
petita fuerint, non admittantur. Ubi autem amici
petitionibus honestas suffragatur, et eas admittendi
facultas suppetit, adhibendus est sine difficultate
consensus : et adimpletione voti, si potest fieri,
præveniendæ est molestia exigendi. Hanc inter nos
servari cupio qui amicitiam proflitemur : et si con-
tra illam excessero, malo corripri quam audiri.
Compelli quoque desidero si opportunitate collata
in exsequendis officiis amicitia fuero pigritatus.
Quia ergo preces quas domino Wintoniensi por-
rexisti de honestate nituntur, eas precor vestra indus-
tria promoveri. Et quidem non pro me rogo, sed
pro alio cui magis debitor esse intercedo. Nam pro
me precari semper erubui, licet semper gerendi
negotia amicorum promptissimam habuerim volun-
tatem. Dominus Cantuar. suis adhuc stipendiis,
nisi quatenus Christianissimi regis Francorum sus-
tentatur munificentia, pro libertate Ecclesiæ mi-
lirat, exsul et proscriptus, et in tota Anglicana Ec-
clesiæ paucissimos reperit adjuutores. Causam non
agit propriam, sed communem. Consolatio ejus om-
nium profectus est. Sibi et suis pacem fecisse po-
terat, si persecutoribus Ecclesiæ clerum voluisset
exponere. Non video ubi dominus Wintoniensis
possit thesaurizare salubrius inter omnes eleemo-
synas quas ecclesiis et pauperibus erogat, quam si
Christi proscriptis qui se et sua pro justitia expo-
suerunt, et pro libertate Ecclesiæ sustinent, quod
sibi visum fuerit largiatur : præsertim cum patrem
suum et filium qui multorum onera portat, tantum
pro lege Dei videat incurrisse naufragium. Patrem

dico, quia ei metropolitico jure præsudet. Filium A
vero qui de manu ejus consecrationis munus accepit. Ipse enim se illi dedit in filium quem præ cæteris desiderabat habere patrem, quando eum ad hoc elegit officium : unde ab aliquibus fratrum suorum stimulos invidiæ sentit. Nonne plus huic debet ex jure multiplici, quam debuerit Willelmo bonæ memoriæ archiepiscopo Eboracensi, quem sedis apostolicæ sententia depositum, etiam cum indignatione Romani pontificis, ad perpetuam liberalitatis et magnificentiæ gloriam exhibuit in domo sua dolentibus et detrahentibus multis, donec alterius pontificis miseratione restitueretur? Quo evanuit tantæ nobilitatis insigne? quæ nobis a nostratibus bona vel mala sunt : et si præsens ætas mutire non audeat, futûra in ævum sæcula decantabunt. Nec sub prætextu justî metus, poterit quis fraternæ charitatis colorare defectum, quia quæ palam facta plena videntur esse periculo : clam fieri poterunt majori compendio conscientiæ, nec rerum aliquod dispendium importabunt. Qua arte satis novit, quisquis non est adeo resupinus ut nullos sumptus faciat rege nescio, vel sine conscientia delatorum.

EPISTOLA CCLXVI.

AD WILLELMUM NORWICENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1168.)

Idem WILLELMO Norwicensi episcopo.

Intermissionem officii, quod me vobis debere profiteor, inducit necessitas, non contemptus. Voluntas enim obedire parata est, si obsequium decreveritis admittendum. Sed fortasse pro tempore dispensatis : et, dum furor in cursu est, credendum potius ducitis quam reluctandum. Nec ego consilium improbo quod ratio prudentiæ moderatur, ut utilitati prospiciat, et non deserat honestatem. Cæterum per gratiam Dei in brevi futurum est, ut hac dispensatione non sit opus, quia procella jam detumuit, et Ecclesiæ pax esse videtur in januis. In proximo est, auctore Deo, ut quod loquor plenius innotescat. Laboravit Petrus et discipuli in remigando, quorum unus est dominus Cantuar. qui, suis adhuc aut gentis alienæ stipendiis militans, totius Anglicanæ Ecclesiæ servit utilitati. Nam cum obtinuerit, redundabit in gloriam Dei. Triumphum consequetur Ecclesia, clerus liberationem, et populus consolationem. Et quidem nec tunc, sicut nec in extremo judicio, non displicebit si quis testimonio conscientiæ gaudeat, ut opem tulerit Ecclesiæ naufraganti. Adversus hæc fortasse prætendetur publicæ potestatis metus, et persecutorum insidiæ. Sed certe non est qui sine eorum conscientia quando libitum est non faciat sumptum. Nec hoc Deo teste mei compendii causa dixerim, sed ut præmuniam dominum meum et expleam officium debitæ charitatis.

EPISTOLA CCLXVII.

AD JOANNEM PRIOREM NORWICENSEM.

(A. D. 1168.)

Idem JOANNI priori Norwicensi.

Dura est proscriptorum conditio, sed non tam sudamno quam dispendio amicorum. Vix enim possunt aliquem salutare, qui non illico suspicetur sub affectionis et venerationis prætextu exerceri negotiationem, et officiosus inhiare ad quæstum. Quod ne putes mei esse propositi, charissime, diligentius precor, certus quod sis me Deo propitiante necessariis usque ad honorem et gloriam abundare. Non igitur tua quæro, sed te, si tamen non excidisti a gratia, et adhuc retines charitatem. Et licet excideris, te tamen quæram, eam in te desiderans reformari, imo te in illa sine qua non nisi deformis eris, quia possum diligere etiam non amantes : non quod te reputem inter illos, sed etiam si talis fueris ex primo sensum. Reputabo pro munere si me de statu tuo reddideris certiore. Et, si de meo curas, exsiliî mei quintus feliciter expletur annus sub domino Cantuariensi, qui pro libertate Ecclesiæ suis vel alienæ gentis stipendiis adhuc militat, nec in Israël reperit fidem. Omnes amici ejus spreverunt ipsum, et Ecclesiam inter angustias, et quod gravius est plurimi persequuntur. Est enim proverbium Sapientiæ : *Amicus non cognoscetur in bonis, et in malis non abscondetur inimicus (Eccli. xii)*. Nostrates manet, quod sine dolore non eloquor, hæc ignominia sempiterna. Nec hoc dixerim quod fidelitas regi præstita lædatur ab aliquo, nisi forte sit præstita contra fidem. Nam sic interdum fides exigitur et præstatur, ubi satius est pœnitere, quam perditam charitatem sub prætextu fidelitatis fidem periclitari. Veritas quia directa est non habet angulos ; et qui se mendacio solo operit, nudus est ; hoc proscriptendus sensit Adam. Non est justus metus qui divini mandati contemptum ingerit. Rarus aut potius nullus est qui non habeat arcanum regi incognitum, et qui ex delatorum conscientia faciat omnes sumptus. Hæc ex charitate, quia ex ea processerunt, par est interpretari.

EPISTOLA CCLXVIII.

AD JOANNEM PICTAV. EPISCOPUM.

(A. D. 1168.)

JOANNI Pictaviensi episcopo, JOANNES Saresberiensis.

Miratur fortasse vestra discretio, quod dominus Cantuariensis colloquium regis Angliæ, quod vestra procuraverat industria, respuit, cum antea sæpius ad colloquium ejus accesserit non rogatus, et quod amplius est, spretus in contumeliam Christi, et variis affectus injuriis. Erat enim cupidus pacis suæ, sed ecclesiasticæ liberationis longe cupidior : sed et salutem regis et gloriam, et liberorum ejus indemnitate maxime cupiebat. Ob has ergo causas se et suos conviciis, contumeliis et variis periculis, ut taceam labores et sumptus, exposuit, dum per viam humilitatis pacem reformari posse ratio cla-

debat. Sed postquam multis et manifestis agnovit iudiciis, quod ille domini papæ patientia semper magis ac magis abutitur, et de humilitate crescit inhumanitas, et de exhibita mansuetudine nascitur ac dilatatur insolentia, alia via, et utinam feliciori, sibi cœnsuit incedendum, præsertim cum patenter agnosceret, quod vobiscum et cum ipso prorsus agebatur in dolo. Sic

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit anceps.

Nam, dum spes pacis promittitur, perniciēs Ecclesiæ transmissa ad sedem apostolicam legatione procuratur. Archiepiscopus invitatur ad colloquium, ut non caveat tendiculas eorum, qui quærunt animam ejus, ut auferant eam. Nam quæ non prævidentur, jacula feriunt citius, et magis lædunt. Ubi, quæso, Scripturæ veritas, si ille qui omnibus foveam parat, quandoque non præcipitatur in ipsam? Quis fidelis et verax est, si fallax est et falsa veritas, quæ mentientibus operum merita præmiorum fructus ad eandem, sed coagitatam, refertam et supereffluentem mensuram pollicetur? Nonne pondus et pondus in manu hominis est abominatio apud Deum? Nunquid ergo pondus et pondus erit in manu Dei, ut inter pauperes et divites inique decernat? Absit hoc ab eo, qui orbem judicat in æquitate, qui ipsis angelis non pepercit, qui potentes potenter punit, qui aufert spiritum principum, qui contemptores suos reddit ignobiles. Ipse judicet causam suam, et Ecclesiæ oppressores aut convertat aut conterat. Pauperes suos ad gloriam nominis sui, prout eis noverit expedire, liberet et eripiat a facie gladii imminētis, *ne quando dicant gentes: Ubi est Deus eorum?* (Psal. cxliii.) Patiens quidem Cantuariensis Deus, sed idem procul dubio fidelissimus retributor. Et quidem spes et, quod non diu differet ultionem, sed comminabitur in brevi. Et nisi per pœnitentiam et satisfactionem persecutor Ecclesiæ declinaverit ictum, ferietur irreparabiliter, et erit sæculis in exemplum.

EPISTOLA CCLXIX

AD NICOLAUM DE MONTE ROTOM.

(A. D. 1168.)

Idem suo NICOLAUS.

*Tempora si numeres bene quæ numeramus amantes,
Non venit ante suam nostra querela diem.* (Lr. 1168.)

Nec suspiceris quod de te queri velim, cujus fidem et devotionem a multis argumentis probatam habeo, sed tibi conqueror quod amicos sentio gravissimum passos esse dispendium, et eo quidem gravius quod præpediente stupore jacturam vix reparabilem non advertunt. Amicitiam veram; cujus initium perfectum finem quoque fideliter apud Ciceronis Lælium, sed fidelius ipsius virtutis experientia didicisti, philosophi gentium prædicant, ut eam vitæ censeant præferendam, quia sine illa sicut injucunde, sic et Deo et hominibus vivitur odiose. Hanc ego nihil aliud esse crediderim, quam charitatem, sine qua quod fides catholica docet, nemo fruatur Deo. Ab

A hac amicos doleo excidisse, ut rarus sit qui non profiteatur se obligatum esse, aut carni et sanguini aut possessionibus suis, aut expressim cavisse publicæ potestati in id quod salva charitate non potest observari. Quam obligationem si quis licitam esse contenderit, ego illum hæreticum esse non dubito, et reclamante mundo pronuntio evitandum. Ego cautiones istas expertus sum, cui exulanti jam sextus imminet annus, et quod majus est, dominus Cantuar. et coxsules sui quartum peragunt, publicam procurans utilitatem ad ignominiam nostratum, suis aut gentis alienæ stipendiis adhuc militat pro libertate Ecclesiæ, pro sanguine clericorum, pro consolatione populi, et non est qui respiciat eum. Non est in Ecclesia Anglicana qui Petrum et condiscipulos adjuvet in remigando laborantes. Sed dices, verentur delatores, quasi sine eorum conscientia nullos, cum voluntas adest, faciant sumptus. Est cautio præstita potestati, certe non tenet obligatio. Timent regem probabile quidem est, et magis quam Deum. Nam cum altero præcipiente prohibeat alter, vel contra, perspicuum est cui pareatur. Exigetur fortasse purgatio: sine dispendio conscientie et famæ præstari non poterit. Conducibilius enim est subtilem prætereundere reverentiam et privilegium cleri qui immunis est ab hujusmodi juramentis. Sed, inquis, nobiscum jure vel ratione non agitur, sed furore. Nunquid ergo furentibus confurendum est rejecto jure, et ratione contempta. Sed auctore Deo pax Ecclesiæ videtur esse in januis. Nec video qua fronte in quiete ipsius audeant apparere, qui videntes periculum, et toties invocati naufragio ejus nihil auxilii contulerunt, utinam ei vel nunc Dominus meus et alii amici porrigant dexteram, ne eos postmodum pœniteat, cum navigantes Christi discipulos in littore viderint exultare, et se vocari, ut comprandeant illi. Nec hoc dictum putes, ut aliquid mihi tribuatur qui per gratiam Dei et illorum quibus a juventute coalui floreo et abundo, sed Deo teste desidero satisfacere charitati. De tuo et amicorum statu sollicitus nuntium misi præsentem fidei mihi probatæ: a quo si dignum ducis de meo inquirere poteris, et quod placuerit eidem secure intimare.

EPISTOLA CCLXX.

AD GIRARDUM CELLARIUM NORWICENSIS.

(A. D. 1168.)

Idem GIRARDO cellario Norwicensi.

Gaudens audio de te, dilectissime, quod honestam Ecclesiæ desideras et speras pacem, nec portionem consensus ponas cum impiis, expectans et ipse regnum Dei: unde ad eam quam tuo pridem merito comparasti, mihi ad te duplicata est charitas, prompta pro viribus tuis et tuorum usibus inservire et parere mandatis. Utique nec diffido mihi opportunitatem fore, cui divina gratia supra et contra merita mea et citra operam amicorum necessaria contulit etiam in exilio, quibus possum commode necessarius esse dominis et amicis, et qui

cepit perficiet; quoniam sicut praevenit vota Justorum, ita, eo auctore, quod ilmet impius, venit super eum. Ipso quoque praestante poterit archiepiscopus qui solus pro totius Anglicanae Ecclesiae salute dimicat, amicis debitum praestare solatium, quia pax Ecclesiae reformatur contrito capite schismatis et lateribus ejus collabentibus in ruinam. Ora ergo et sollicita fratres tuos, quia jam expergefactus est Christus.

EPISTOLA CCLXXI.

AD WALKELINUM ARCHID. NORWICENSEM.

(A. D. 1168.)

Idem WALKELINIO Norwicen. archidiacon.

Præfinit vir doctissimus et eloquentissimus ex causis dicendi sumendam esse dictorum intelligentiam, quæ regula si in sermone meo fuerit a vobis observata, non putabor quæstus gratia dixisse quidpiam cui mendicandi tam deest necessitas quam voluntas. Verum dulce est post exsilium quinquenne eo quo fieri modo licet cum amicis non visis a multo tempore gratum communicare sermonem, et quis eorum status sit explorare. Nam calculum fortunæ eorum excipere paratus sum, et opportunitatem desidero obsequendi. Nec diffido per gratiam Dei quin in brevi facultas offeratur, cum Ecclesiae pacem mihi videre videar accelerare, et dominum Cantuar. et condiscipulos Petri qui sub tempestate naufragii hujus in regenda nave sudaverunt ad optatum pervenire portum jam fere conspicuum sit. Nam quæ capiti schismatis confurebant membra compeverunt: eoque succiso corpus totum necesse est interire. Vidimus, vidimus hominem qui consueverat esse sicut leo in domo sua, domesticos evertens et opprimens subjectos sibi, latebras quærere, et tanto terrore concuti, ut vix tutus esset in angulosis abditiis suis. Illum, illum imperatorem qui totius orbis terror fuerat, utinam vidissetis ab Italia fugientem cum ignominia sempiterna, ut is cautelam procuraret aut ruinam qui Catholicorum laboribus insultabant ex successibus et furore ejus. Ergo conceptam laudem Dei silere quis poterit? ipse enim est qui facit mirabilia magna solus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra ne ex acceptis beneficiis omnibus obligemur, qui ei soli debemus quod vivimus, abundamus, et nunc, quam quondam in patria, magis in exsilio honoramur.

EPISTOLA CCLXXII.

AD MAGISTRUM NICELLUM.

(A. D. 1168.)

Idem magistro NICELLO.

Intercapedo locorum non præjudicat fidei, et amicitiae titulus radiat clarius in adversis. Licet autem jam sim quinquennis exsul, et, quod mihi futurum gravius crederent Ecclesiae persecutores, proscripius: tamen non tam super jactura propria moveor, quam quia in articulo necessitatis fere nostratum nullus qui naufraganti Ecclesiae ferat opem. Nam cum multos in pace filios et amicos habere videretur, eosque claros eruditione, et insignes virtutum

A meritis, a latere ejus mille et a dextris ejus decem millia ceciderunt: et qui eroceis induebantur, amplexati sunt stercora. Sed jam per gratiam Dei turbini impetus enervatus est, et Petri navis optatum ingreditur portum. Quod tibi ideo curavi innotescere, qui te gaudiis Ecclesiae non ambigo congavisurum: præsertim cum amicos recepturus sis in pace Ecclesiae, qui honorem et utilitatem tuam poterunt auctore Domino promovere. Dominus enim Cantuar. qui pro omnium dimicat libertate, virum induit qui honori Ecclesiae velit jugiter inservire.

EPISTOLA CCLXXXIII.

AD HUGONEM ABB. S. EDMUNDI

(A. D. 1168.)

Idem HUGONI abbati Sancti Edmundi.

Quod in salutatione variatur inscriptio, causa in absoluto est, quia urgente tempestatu articulo aut nomina suppressenda sunt, aut commentitii utendum. Sed non ideo minor est reverentia personarum si dignitatum titulus reticetur, nec charitati præjudicat cohibita libertas obsequendi. Nam plerumque et in pluribus poeticum illud obtinet:

Quod licet ingratum est: quod non licet, amplius urit.
Ann. 2, 19, 3 (OVID.)

Et mihi quidem magno futurum erat solatio si in aliquo liceret sedulitati meæ erga amicos officiosum esse. Et sicut in beneficiis obligari necesse habeo, sic alios mihi contingeret obligare. Non est tamen præter vos fere quisquam, cui in ratione dati et accepti teneor obligatus, cum omnes sub prætextu metus inanis quærant ingratitude suæ solatium. Unde et vobis arctus teneor, qui me citra merita toties in benedictionibus dulcedinis prævenistis. Ecce enim exsilii mei sextus annus atque pro foribus, et nulli eorum qui mihi dum florem in patria familiares erant aut debitores, exstiti onerosus, et, per gratiam Dei necessitas nondum ingruit in preces descendendi, quia mihi cuncta non modo ad necessitatem, sed ad honorem et magnificentiam per veteres amicos ministrat Christus. Et quidem non nostris meritis tot coæxulantes et proscriptos exhibet in terra aliena, sed Ecclesiae suæ parciit et prospicit. Dominus enim Cantuar. publicam procurat utilitatem, pro causa Dei dimicat, honorem cleri vindicat, Ecclesiae tuetur libertatem, adhuc tamen suis stipendiis militat, aut quod nostratibus infamiam ingerit et causa damnationis est, miseratione gentis alienæ servit ei populus quem non cognovit, et ipsius sanguinem sitiunt summi principes sacerdotum. Quis Ecclesiae status sit aut regum conditio, lator præsentium plenissime referet, cui quod placuerit sacrissime poteritis intimare.

EPISTOLA CCLXXXIV.

AD AZONEM MONACHUM.

(A. D. 1168.)

Idem AZONI monacho.

Affectus ab effectu vincitur, et plerumque sermo bonus donum magnum transcendit in gratia.

Quid ergo dicam qui obice tempestatis exclusus amici servire nequeo, nec liberum est mihi illis communicare vel verbo? Sribanne? sed alienus portitor rarus interneat. Mittam proprium? sed meis tenduntur insidiae: nec est aliquis qui se in prævisum periculum sponte projiciat. His ergo difficultatibus rarius et minus scribo; sed certe non minus amo: facilius et verius dixerim magis. Nam ut infirmitatis humanæ conscius et in vetitis sæpius attentamur. Sed auctore Deo procella quæ collisit Ecclesiam jam detumescit, et ut in ipsum confidimus prorsus evanescet in brevi. Interim mihi propositum est, gratia præeunte, pro causa Dei et libertate Ecclesiæ domino Cantuar. commilitare, qui cum publicæ serviat utilitati, adhuc tamen militat suis stipendiis: aut (quod probrosus nostratibus est) gentis alienæ. Utinam illi quantulumcunque solatii ministrasses, quod Deus scit, ob tuam quam illius magis loquor utilitatem. Mihi autem nihil precor, nisi ut Quintilianum quem petii scriptum et emendatum mittas.

EPISTOLA CCLXXV.

AD WILLELMUM DE DOVERA.

(A. D. 1168.)

Idem WILLELMO de Dovera.

Experientia rerum fidelissimam scientiam parit: et est in unaquaque facultate probabile quod ex ea videtur artifici. Artis autem cujusque præcepta intellectui quidem facilia sunt, sed usu non ita. Difficiliora tamen sunt in ethicæ præceptis, id est in virtutum officiis excolendis. At in illis omnibus obtinet charitas principatum, quam ego nihil aliud esse quam veram amicitiam dixerim confidenter et recte: quæ non modo sui majestate, sed etiam raritate, omnia in terris expetenda transcendit. Huic ab incunte ætate operam dedi, meque multos obsequiis promeruisse credideram, sperans quod in affectione dilectionis mihi referrent vicem. Assiduitas ergo amandi et obsequendi contulit usum: et ille versus in habitum me semper amare compellit etiam non amantes. Nec tamen præsumo me solidatum esse in charitate, quæ religionis culmen est, licet illam sitiit anima mea. Sed mihi revera quamdam fateor adesse affectionem benevolentiam qua conviventibus etiam nonnullos gentiles legimus placuisse. Hoc autem etsi non radicis firmitudine, naturæ tamen genere et intentionis sine præsertim in Christiano charitas est. Cæterum rarus inventus est in toto exsiliis mei quinquennio, qui mihi rependat vicem; unde et major gratia habenda est raritati. Sed in cujus aure querelam hanc deponi oportuit, nisi tuam? qui et dulcem affectionem ad conviventes habere dignosceris, eamque radicibus fidei solidasse in Domino. Neque, quod Deus et conscientia novit, querela deposita est de amicis, ut faciam questum, quia mihi necessaria ministrat Deus ad abundantiam: sed quia jucundum visum est ei ingratitudinem exponere aliorum, cui omnia loqui possis ut tecum. Hoc duntaxat in calce exigitur

A litterarum, ut charitatis profectui pariter intendamus, et me semper et ubique reputes tuum.

EPISTOLA CCLXXVI.

AD GALFRIDUM.

(A. D. 1168.)

Idem suo GALFRIDO.

Communis Dominus noster innocentiam tuam apud me satis reddidit excusam, nisi quia eam ante non credideram excusandam. Ad quid enim proficit excusatio, ubi culpa præcessisse non creditur? Nam nec ille quem delatorem putas hoc agere conatus est, ut de tua dilectione aliquid sinistrum suspicarer. Hoc autem solum habeo adversum te, quod me tanta facilitate corruptibilem credidisti, imo etiam corruptum. Nunquid enim corruptus non est cui suggestionis impetus excutit charitatem? Aut si nosti edissere quæ sit corruptio major, quam avulsio charitatis. Certe æque necessarium membrum nec in membris animæ, nec in membris corporis invenitur. Sed et hæc tua culpa purgabilis est, eo quod ipsum genuisse visus est zelus, fovisse timor, amoris semper individua comes sollicitudo firmasse. Sic et Petrus trepidavit ubi non erat timor, et impedire conatus est humanæ salutis mysterium, dum carnalis affectio studuit ab illa Dominum præpedire. Non sum adeo stupidus quin perpendam necessitates tuas, quin angustias sentiam, quin metiar discretionem qua oportet tempori morem gerere, et transire per infamiam et famam bonam, servata tamen radice fidei et virtutis. Si taces, si non scribis, cautela declinas insidias. Expedit enim ut officiorum moderatrix prudentia sapientis actus et verba dispenses. Mentis autem agitatio nulla vi potest cohiberi. Nec aquæ multæ prævalent extinguere charitatem. Hujus instinctu latorem præsentium emisi, ut de amicis certificet et eos de statu meo faciam certiores. Valeo enim et jucundor si sic illi. Valet.

EPISTOLA CCLXXVII.

AD WILLELMUM PRIOREM DE MERTON.

(A. D. 1168.)

Idem WILLELMO priori de Meriton.

Audita promotione vestra gavisus sum, videns illum domino meo et amico substitui, cui ad honorem Dei et utilitatem fratrum neminem in tota Ecclesia censui præferendum. Nam quanta affectione Ecclesiam diligam novit ille solus qui dedit ut amarem mihi testimonium quale potest conscientia reddit. Nec diffido quin per gratiam Dei in ejus succedatis charitatem, qui successistis in sedem: et quin apud vos illum teneam locum quem tenere consueveram apud ipsum. Ut autem ex animi sententia loquar, me inter primos charissimos reputabat, et paucos et multos qui me præcesserant meritis, gratia præcedebam. Nam de meritis gloriari non possum: et si volvero, videbor et ero insipiens. Tota ergo gloriatio mea nihil aliud est nisi divina miseratio, et meritum alienum, honorum dico, quorum post Deum, et per Deum, ope, sum modi-

cum id quod sum. Horum meritum est, quod supra et contra merita mea de stercore erexit me Dominus, et direxit, cum sim pulvis et cinis. Et nunc proscripto in gente et terra aliena bona dedit ad abundantiam et honorem. Sed quia male mihi merita respondent, et casum timeo, vestris quas affectuosius precor et aliorum timentium Dominum precibus necesse habeo adjuvari. Et hoc quidem est mearum summa precum. Lator præsentium vobis notus est, cum quo si placet ibitis ad dominum Wintoniensem ut negotium ejus promoveatur : si non potestis, mittite fidelem et sapientem.

EPISTOLA CCLXXVIII.

AD EUNDEM ET FRATRES UNIVERSOS.

(A. D. 1168.)

Idem eidem et fratribus universis.

Quoties vobis preces porrigimus, nos eas de nostris meritis ducimus promendas sed de benignitate vestra quæ gratis nos diu charos habuit, et in multis studuit subvenire. Nam quod exsulibus et proscriptis succedit ad temporalium abundantiam et honorem, vestris orationibus et meritis confidimus provenire. Nos enim quid nisi flagella meruimus et tortores? Ipse tamen, qui nos consolatur in omni tribulatione nostra, plenissime (quod ex conscientia dicimus) novit quia non hoc merueramus ab illo qui nos persequitur, licet a Deo meruerimus graviora. Præcepit illi fortasse Dominus, ut malefaciat nobis : et, si ita est, odoretur sacrificium. Vobis itaque prostrati mente supplicamus attentius quatenus vestris orationibus inpetretis a Domino, ut nostri meminerit in bonum. Nam qui novit figmentum suum nos, scit quid figmento expediat, hoc est unicum quod postulamus denuntiantes in charitate quæ Deus est, ne de temporalibus vestris vel cogitetis nobis ferre subsidium. Sit quoque vobis Ecclesiæ causa et domini Cantuariensis operosius commendata, quia ipse pro libertate Ecclesiæ dimicans, stipendiis propriis et laboribus, omnium servit utilitati.

EPISTOLA CCLXXIX.

AD JOANNEM DE TILEBERIA.

(A. D. 1168.)

Idem Joanni de Tileberia.

Audita sanitate tua et verbo salutis quo me tua dilectio censuit honorandum, gavisus sum meditatione reversus in tempora meliora quibus et Ecclesia Dei pace debita, et nos sub optimo Domino societate gratissima gaudebamus, ubi philosophiæ meditatio, exsecutio juris, officiorum mutua communicatio, collatio litterarum, disceptatio utilis et jucunda tedium propulsabant, et contrahabant moras temporis, ut, fere semper ad agenda videretur angustum. Sed dum hoc loquor, jam mihi videor intueri amicum cui sermo dirigitur. Philosophus enim est auditis indignari sermonibus, et mihi ex charitate compati quasi languenti, vel erranti, vel alterutrum simulanti. Timeo namque ne ex præteritorum laude præsentia videar accusare, et

A amator hujus prosperitatis quæ videtur adversitas, et non est, aculeis superari. Sed si ita esset, frustra per spiritum qui rotas propheticas sibi invicem coherentes et connexas agit et erigit et sistit cum Patribus et filiis prophetarum, Chaldeam, Chanaan, Ægyptum perlustrassem, aut peragrassem desertum, aut transcendissem montes Samariæ : et post Babyloniam captivitatem sine causa redissem ad domum Domini : non illam dico manufactam quæ hircorum et vitulorum sanguine expiata purgatione umbratili irreparabiliter excisa et eversa est ministerio Romanorum : sed illam in quam apostolus introducens, et potans me quatuor fluminibus paradisi docet omnem mundi supellectilem ut stercorea contemnendam, ut solum in quo omnes thesauri expetibilia sunt lucrificiam Christum. Et quidem ut ad tuos gentiles transeam, non modo stoici, sed etiam Epicurei, et omnium philosophantium sectæ rerum mundialium contemptum prædicant : et si eis utendum pro necessitate conditionis et temporis probabiliter arbitrentur, si contristari de dormientibus, eorum duntaxat est qui spem non habent, nonne probrosus est Christiano præsertim philosophum profitenti super amissione temporalium macerari? Non est tamen (ut insipientium verbis utar, accusantium fortunam aut defendentium, quod ei debeam imputare, quia sic temeritati malignantium in mei consolatione occurrit gratia, ut per misericordiam Dei antiquorum beneficiis amicorum (si forte veniatur ad calculum) plus collatum mihi videri debeat quam ablatum : sed et hæc ipsa procella jam Deo propitiante detumuit : et pax Ecclesiæ videtur astare pro foribus. Tu interim pæce oves nostras non juxta, sed intra tabernacula pastorum. Valet.

EPISTOLA CCLXXX.

AD NICOLAUM VICECOM. DE ESSEXIA.

(A. D. 1168.)

Idem Nicolao vicecomiti Essexiæ.

Comites a societatis participatione dici quisquis ignorat, ignarus est litterarum quas liberalis institutio primas tradere consuevit. Nam sicut alii præsules in partem sollicitudinis a summo pontifice evocantur ut spirituales exercent gladium, sic a principe in ensis materialis communionem comites quasi quidam mundani juris præsules asciscuntur. Et quidem qui hoc officii gerunt in palatio juris auctoritate, palatini sunt : qui in provinciis provinciales. Utrique vero gladium portant, non utique quo carnificinas expliant veterum tyrannorum, sed ut divinæ pareant legi, et ad normam ejus utilitati publicæ serviant, ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum. Tu ergo quia provincialium vices agis, prout loci et nominis index est titulus, utinam sic exsequaris quod exigit princeps, ne offendatur is qui aufert spiritum principum, terribilis apud reges terræ, cujus Ecclesia sponsa est, qui in sacerdotii sui sic animadvertit contemptores et malefactores quasi pupillam appetierint oculi

sui. Quæ enim sibi sapiens optat, tibi dator sapientiæ largiatur. Tibi debitor sum, et de affectione quam ad me et meos habes quantas possum gratias ago, certus quod condignas pendet Altissimus, et benignissimus retributor. Status meus auctiore Deo jucundus est, sed de tuo et amicorum certiorari desidero, et secure poteris quod placebit lateri præsentium intimare. Valete.

EPISTOLA CCLXXXI.

AD PETRUM SCRIPTOREM.

(A. D. 1168.)

Idem PETRO scriptori.

Zelus quem habes in Domino mihi notus est a multis annis ut te sciam super Ecclesiæ statu non posse non moveri. Quippe :

Sidera quis mundumque velit, spectare cadentem, B
expers ipse sollicitudinis? præsertim si charitas urgeat, ut nihil humanum a se reputet alienum. Talis quidem nuper erat facies mundi, cum ab aquilone et occidente in orientem irrupisset et austrum, maximam, ut videbatur, partem dejectura stellarum, sed flavit in Italia Spiritus sanctus, contrivitque schismatis caput, ut ei jam latera contabescant, et membra commoriantur. Non est enim medicus, non incantator, qui ea de manu Domini possit eruere. Spes ergo fidelium est, quod in brevi descendet in Angliam Spiritus idem, ut illam quoque serenet Ecclesiam, adventusque ejus multa produntur indicia. Undique condiscipuli Petri qui ministerio navigandi diutius vexati sunt, sibi videntur apprehendere portum, et optata litoris statione gaudere, invitati ad comprandendum Christo. Cæterum quia desideranti animæ nihil satis festinatur, mihi quid responsurus in ore habeas videor intueri. Novi siquidem festinationem perspicaciæ tuæ. Dices ergo : Unde hæc non confidentia sed præsumptio? quibus quod vaticinari approbas argumentis? unde promissa doces esse complenda?

Pollicis dives quilibet esse potest. (M. G. A. 1, 44)

Nonne flagella duriora meruisti a Domino? Ad quod ego : Exspecta modicum et videbis gloriam Dei; tunc publicabuntur argumenta, quibus non miraberis nos credidisse : memineras quod cum obsideretur Israel in Samaria, et nulla spes evadendi pateret obsessis, ille qui incredulus fuit, quod D uno statere modius similæ aut hordei modii duo venderentur, in crastino in porta Samariæ vidit quidem quod propheta dicente non credidit, sed expers beneficii factus est ob infidelitatem, quia conculcatus a turbis exspiravit. At, inquis, nunquid et tu propheta es? non utique : sed nec filius prophetæ. Cæterum nihil prohibet exulem in deserto pastorum cum eis siccamina vollicare. Nec præsumo de meritis, sed de misericordia ejus, qui fideles non patitur tentari supra id quod possunt. Meruimus duriora, sed misericordia ejus circa penitentes conuevit præjudicare iudicio. Unum autem est quod supra modum miror, nonnullos esse in clero qui more Judæorum conspiraverunt cum

A principibus sacerdotum in perniciem ejus qui solus laborat exsul et proscriptus, expositus tanquam signum ad sagittam, ut eruat eos a tribulatione malorum et dolore. Nam dominus Cantuar. communem omnium procurat utilitatem, pro libertate Ecclesiæ dimicat, pugnat ad bestias, sanguinem sacerdotii sitientes : suum et totius generis sui sanguinem minoris fecit quam causam Dei, dum legem ipsius ad subvertendas fictas aut inolitias pravitates constanter ausus est profiteri. Suis hactenus et extraneorum stipendiis militavit. Et in Ecclesia Anglicana quis est ei adjutor? Resiant plura tuæ quidem communicanda dilectioni, sed suo tempore reservantur.

EPISTOLA CCLXXXII.

AD TURSTINUM DE ACOIT.

(A. D. 1168.)

Idem TURSTINO de Acolt.

Plura sunt, amice, quæ nostram perpetuare debent charitatem, et officiorum sedulitatem, sine qua virtus amicitiae non subsistit, nobis potenter ingerere. Primo contracta familiaritas ex convictu : deinde initiæ jura societatis, quando multo tempore sub eisdem dominis militabamus : postremo quod vir meritorum titulis omni laude major, dominus Joannes Pictaviensis vult ut nos invicem diligamus, et studeamus nos in alterutrum mutuis officiis prævenire. Nam et gratiam ejus ad illum nequaquam dubito minuendam, quam in propulsandis amici incommodis viderit negligentem. Harum tibi C contemplatione causarum tibi tandem scribendum censui. Quod tamen tuis et tuorum usibus magis quam meis certum sit expedire. Nihil enim de bonis tuis, quibus nec indigeo quidem, mihi concupisco vel exigo, sed ut prospicias tibi. Nosti siquidem quod dominus Cantuar. qui tibi jure multiplici pater et dominus est, suis et gentis alienæ stipendiis cum gravissimo periculo suo et omnium suorum Ecclesiam Dei a servitute nititur liberare, et vix in aliquo fidellum suorum reperit filium. Tu ergo si sapis vel nunc dum licet provide tibi, redime tarditatem, comunica necessitatibus ejus ut consolationi possis communicare. Alioquin timeo ne tibi damnosa fiat familiaritas quam cum excommunicatis ejus habuisse diceris et habere. Nec solum regem timeas, quia et prodesse et obesse possunt ecclesiasticæ potestates. Hæc tibi secreto tanquam amico dixerim, utpote qui a præfato domino Pictaviensi te si quid adversi immincat, sæpenumero jussus sum præmunire. Si vero voluntas adest, facultas tibi non deerit. Valete.

EPISTOLA CCLXXXIII.

AD BALDWINUM DE VALLE DARI.

(A. D. 1168.)

Idem BALDWINO de Valle Darii.

Qui te loquentem vel scribentem audit, meminisse potest officii quod primum exercuisti in curia quando sub rege Stephano, et cum præfato Ricardo militabas adhuc pene puer. Solebas esse ingenii perspicacis, et ad omne et omnium super omnes

contaneos tuos promptus obsequium, antequam te grammaticorum immergeres turbis. Ergo quæ loqueris partim antiquam institutionem redolent, partim doctrinam modernorum. Inde est quod licet antiquam pellem mutare non possis, te tamen litteræ faciunt insanire. Sed ut olim scire consueveras, sanus insanis videtur furiosus, et ebriis lucernæ duplicari: et frequens est ut homines bestias putent, et ut sui non meminerint aut suorum. Quod tamen tibi tuique similibus imputari non debet, quibus tam natura quam mos patrius ebriositatem ingerit, ut etiam jejuni sobrii esse non possint. Moribus enim Thebani estis. Sic Agave filium pro vitulo immolat, et quisque apud vos se et sua sacrificat Baccho. Cum Cerere tamen et Baccho lis est. Sed in cervisia quæ apud vos vincit, regnat, imperat, prævalet Ceres, et ingenia vestratum acuit ut Franciam nostram vervecum patriam credas, et Francos esse verveces. Quod nude tibi in mentem venerit nescio, nisi ex prædicta causa, vel quia tu cum gente tua, nostra, id est Francorum cornua times, nos Francos ebriosos putas, ac si loripes rectum derideat, Æthiops album. Sed hæc et similia vestratibus licent, imo et decent. De cætero si nondum ebrius es, insta opportune importune Britoni super epistolis beati Hieronymi, et lateri præsentium quam poteris opem feras salvis proprietatibus. Valete.

EPISTOLA CCLXXXIV.

AD MAGISTRUM ODONEM.

(A. D. 1168.)

Idem magistro ODONI.

Ad exsilii et proscriptionis meæ cumulum nihil acerbius potuit accessisse, quam ut mihi subtrahatur solatium litterarum, quæ præeunte gratia mentem purgant a vitiiis, notitia veritatis illustrent, accendunt charitatem, ex exercitio sui virtutes stabiliant et confirmant. Dum his operam dare licuit sub alis vestris, et rotam in medio rotæ cum Propheta, imo cum filiis prophetarum, doctrinæ vestræ beneficio contemplari, et audire per os vestrum quid spiritus loquatur Ecclesiis, mihi regis Anglorum indignatio licet multa gratis abstulit, tamen magnum visa est attulisse compendium, adeo ut fructuosa videretur esse jactura, jucunda læsio, et grata injuria. Sed cum avulsus sum a pedibus vestris, tunc primum dispendii et læsionis aculeos expertus sensi, et quidem non solus, eo quod omnium fere scholarium jactura communis est, non quia desint qui dicendi profiteantur officium, sed quia desunt qui doceant. Magistri enim sunt plurimi, sed operarii pauci, ut plerisque eorum sedentibus in curru eunuchi Æthiopsis ruminantibus legem, mysteria præconantibus et verborum flosculis exquisitis picturantibus speciem verbi Dei, merito dici possit: Putas intelligis quæ legis? Rediit iterum miserationis elogium, quia *Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti: parruli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis* (Thren., 1v).

Horum unus ego ad quem ibo nisi ad illum qui panem discipulis frangere consuevit, ut digeri possit et transire in alimenta scientiæ et morum? Alios namque didici integros et duros apponere panes, quibus auditores facilius possunt strangulari quam refici. Precor ergo, si placet, ut mihi rescribere dignemini in quo libro reperta sit glossa quæ Augustini concepta nomine tradit Judæos celebrasse septimum diem, septimam, septimanam, septimum mensem, etc. Nam secundum M. Petrum ter in Psalterio posita est et in Epistolis semel. Nec ob hoc quæro quia septimus annus septimæ decadis ibi dicitur jubilæus. Constat enim quomodo soleat hic articulus explanari. Sed quia certum est Judæos nunquam jubilæum, id est quinquagesimum celebrasse. Aut si quis hoc credit, dicit quando. Nam revinci poterit argumentis, et scio quod in Veteri Testamento non legitur. Quod utique non tacuissent qui minima retulerunt: et si hoc aliquis dicit expositor, sic fortasse accipiendum est, ut dicantur fecisse quod de necessitate mandati facere tenebantur. Nam in Scripturis modus loquendi celeberrimus, ut aliquid enuntietur simpliciter quod nisi sub alicujusmodi distinctione fidelem non recipit intellectum. Hoc et jura speculantibus notum est, et vulgato probatur usu. Sic dicitur aliquid esse de jure, cum de facto constat esse contrarium, et eandem rem alius de jure, alius de facto dicitur possidere. Scienti legem loquor, et ei qui nutritus et tritus est examinare sermones, et vim ponderare verborum; si quis celebravit Pascha nobiliter; si quis piscinam construxit, aut ædificavit aquæductum, aut quid fortiter fecit: aut contra si maledicenti pepercit, aut servi misertus est delinquentis, hoc auctorum diligentia transit ad posteros. Nunquid ergo probabile est et credibile est quod solemnitate jubilæi potuerint reticere? ubi, quæro, legitur rescissa venditio? ubi restituta hæreditas? ubi servorum generalis emancipatio? ubi a civitate refugii proscripius homicida post mortem summi pontificis invenitur in patriam redisse? ubi aut quando indicta Sabbata celebravit terra? Certe Jeremias testis est, quod nec septimum celebraverunt Patres eorum: et cum tempore Sedeciæ ad comminationem propheticam se ad illius solemnia celebranda coram Domino obligassent, et professionem firmaverunt juramento, verbo tenus quidem servos et ancillas emancipaverunt, sed eos incontinenti revocaverunt in servitutem. Quis ergo credat, præsertim hoc non docente Scriptura, quod jubilæi legitimos exsecuti sint ritus? Sed nec post captivitatem sub Esdra et Nehemia docet Scripturæ canon eos hoc habuisse negotii, cum tamen ea quæ gesta sunt diligentius exsequatur. Quin potius per prophetas sæpe Dominus comminatur se terræ legitima daturum Sabbata quæ inobediens populus denegabat. De Machabæis certum est quod bellis occupati tantis otiiis et solemnibus vacasse nequiverint. Exinde usque ad Christum medium te-

nuere cuncta silentium. Et sub Romanis principibus invalescebat divinæ legis tam ignorantia quam contemptus. Ad hæc quanta possum devotione supplico, quatenus si habetis aliquam expositionem Jeremiæ in Marcum, eam mihi, si placet, communicetis; aut si non habetis, vos ipsi componite, quia opus sanctum est, et tam ecclesiis quam scholaribus, auctore Deo, gratissimum. Nec deerit opportunitas scribendi, si Dominus inspiraverit voluntatem.

EPISTOLA CCLXXXV.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIEN. EPISC.

(A. D. 1169.)

Idem BARTHOLOMÆO Exoniensi episcopo.

Alternat fortuna rerum vices mortaliumque conditionem nunc dejicit, nunc extollit. Rectius tamen dixerim et verius, quod is qui ventis et mari imperat, exigentibus hominum meritis, in politia mundana, re scilicet publica degentium in hoc sæculo, seditione esse patitur, et interdum quasi procellas excitat, nunc eas beneplaciti sui miseratione compescit. Hac autem ipsius dispensatione nuper accidit quod illustris rex Angliæ, licet sæpe solemniter et publice jurasset se in hominum Christianissimi regis ulterius quoad viveret non rediturum, saniori consilio acquiescens propositum mutavit, et in proximo Epiphaniarum die apud Montem Mirabilem in pago Carnotensi ad memoratum regem supplex accessit, se, liberos, terras, vires et thesauros exponens, universa contulit in arbitrium ejus, ut omnibus uteretur, abuteretur pro voluntate, retineret, auferret, daret quibus et quantum vellet pro libitu, nulla prorsus inserta vel adjecta conditione. Secretas quoque eidem per internuncios obligationes ante præstitit, sed nulla eorum occulta est, quin, ut credimus, publicetur in brevi. Eum ergo benigne mansuetissimus princeps recepit, Deo gratias referens, qui ipsius animum emollierat, et ei qui salubri consilio acquiescens debita humilitate Ecclesiæ et populis utilem quærebat pacem. Sic in hominum ejus reversus est, fide corporaliter præstita, quod ei tanquam domino, cui ante regnum suum hominum et fidelitatem fecerat, fidem servavit contra omnes homines, eique præstabit auxilium et obsequium, quod regi Francorum Normannorum dux præstare debet. Inde sibi dextras et oscula dederunt, restituitque rex Francus Anglico Britones et Pictavos, accepta prius ab eo cautione quod eis castra et terras ab initio dissensionis hujus ablatas restituet pacemque servabit, compensatione homicidiorum et incendiorum hinc inde admissa. Die sequenti filios suos adduxit Henricum et Ricardum, quorum primus hominum et fidelitatem fecit regi Francorum de comitatibus Andegavensi et Ceno-manensi. Nam ipse rex in hominio comitis Theob. pro Turonensi remanet. Alter vero præstita fide-

tate similiter et hominio Pictaviensem recepit comitatum. Hujus pacis præcipui inventores fuerunt comes Theob. et frater Bernardus de Grandimonte, qui primi cum regibus conscii fuerunt secretæ obligationis, cujus feci superius mentionem. In hac autem honorum distributione Franci regno suo arbitrantur plurimum esse prospectum: eo quidem magis quod cum acerbiori dolore meminerant Henricum filium regis Angliæ regi Francorum pro omnibus hominum fecisse, quando inter ipsum et filiam ejusdem regis Angliæ sponsalia contracta sunt.

Receperat ante paucos dies rex Anglorum pet sanctissimum virum priorem de Monte Dei, et jam dictum Bernardum de Grandimonte pro Cantuariensi archiepiscopo commonitorias domini papæ, quarum tibi exemplum mitto, pacisque probandæ spem dederat, si modo dominus Cantuar. ei coram hominibus speciem humilitatis prætenderet, persuaseratque viris religiosis quod eum in omni honore et libertate Ecclesiæ totius regni post dominum et principem constituere disponebat, unde eorundem consilio accitus archiepiscopus a rege Christianissimo, cum coexulantibus sibi huic colloquio interfuit, et in omni humilitate flexis genibus ad regis sui pedes accessit in conspectu omnium, hæc forma verborum utens: « Miseremini mei, domine, quia pono me in Deo et vobis ad honorem Dei et vestrum. » Sed rex qui pacem promiserat Ecclesiæ, dum timebat suam posse turbari, successibus novis elatus prorupit in contumeliam supplicantis, et impudentia loquendi promeruit, ut qui antea minus verus, nunc a Francis habeatur et inurbanus. Et ut causam spem, quam omnes iniquam noverant, coram sanctissimo rege et aliis principibus justificaret, contumelias et fabulas hoc fine concludit. « Nihil, domine mi rex et vos sancti viri et principes qui adestis, aliud ab archiepiscopo peto, nisi ut mihi servet consuetudines quas quinque proximi antecessores sui, quorum aliqui sancti sunt et miraculis cotuseant, meis observaverunt, quas et ipse promisit, et hoc in præsentia vestra tanquam presbyter et episcopus similiter sine malo ingenio mihi polliceatur. Hæc est enim sola causa dissensionis inter me et ipsum, quod eas infringit, et quasdam earum cum observatoribus suis, apud (16) Vizeliacum, qui locus celeberrimus est, in insigni die magnæ solemnitatis excommunicavit? » Rem justam et modestam visus est omnibus postulare, adeo quidem ut fide plenus princeps, archiepiscopi, episcopi et magni viri qui aderant, et ipsi nuntii domini papæ archiepiscopo suaderent, ut se de consuetudinibus et omni re simpliciter et absolute poneret in voluntate ejus. Ad quod archiepiscopus respondit se paratum esse consuetudines observare pro pace ejus et gratia, et facere quidquid posset ad voluntatem

(16) Post vocem *apud* editio Paris. omittit ea quæ sequuntur et habet *ecclesiasticæ libertatis*, etc....

ejus, salvo honore Dei et ordine suo. Clerici vero regis, qui ei assistebant, et ut credebatur, timebant ne pax Ecclesie reformaretur, quoties audiebant pactis adjecti Dei honorem vel ordinem salvum fore, dicebant sophismata subesse verbis, nec recipi præter absolutam promissionem aliquid oportere. Ait itaque rex : « Hæc verba nunquam recipiam, ne videatur quidem archiepiscopus honorem Dei servare velle, et non ego qui eum magis servari desidero. » Cum vero dominus Cantuariensis responderet se illi ex pridem facto homagio et fidelitate debere servare vitam, membra et honorem terrenum, salvo ordine suo, et nihil ulterius promissurum, rex indignatus, infecta pace, discessit, prosequentibus eum Carthusiensibus et Grandimontanis, quos dominus papa miserat ut pacem reformarent aut porrigerent comminatorias, quarum tibi destinatur exemplum. Sed rex interceptit eos blanditiis delinire, promittens se eorum tale quid facturum consilio, ad quod instantia principum qui adfuerant non potuisset induci, ne pax coactilia videretur. Monuit ergo ut Cantuariensem inducerent consuetudinum verba jurare ; quia, si quid asperum et intolerabile videretur in iis, paratus erat corrigere juxta consilium religiosorum, quos ad hoc evocare disponebat, cum ipsum obtinuisse constaret. Gloriatu est etiam, sub jurisjurandi religione asserens quod in toto mundo non est Ecclesia quæ tantam habeat libertatem, quæ tanta quiete gaudeat ; non est clerus qui tanto honore polleat, quanto præditi sunt in terra sua, cum tamen clerici immundissimi et atrocissimi sint, utpote qui ex maxima parte sacrilegi, adulteri, prædones, fures, raptores virginum, incendiarii et homicidæ : et ad singula volones suos, in assertionis suæ testimonium, clericos et laicos producebat.

Hac ergo spe pacis decepti viri religiosi, comminatorias usque ad aliud colloquium reddere distulerunt, accedentes ad archiepiscopum ut ei persuaderent regi morem gerere, id est observationem consuetudinum, quibus ille derogare vel quas abrogare decreverat, simpliciter profiteri. Adjecerat etiam sibi debere sufficere si sit ut fuerunt antecessores sui : neque enim sumus Patribus meliores. Quibus respondit archiepiscopus nullum antecessorum suorum ad professionem consuetudinum coactum vel exactum fuisse, excepto beato Anselmo, qui ob eandem causam sæpenumero exsulavit ; nec in malis oportere imitari Patres qui se poenitenda commisisse doluerunt, eoque sancti sunt, quod eos in quibus nollent se imitatores habere successores aut coætaneos, peccasse poenituit. Non enim Moyses in diffidentia, nec David in proditione et adulterio, nec Paulus in zelo insipientiæ nec in excommunicatorum participatione Martinus imitandus est, sicut nec in incestu vel in parricidio patriarcha, vel qui mane oriebatur archangelus in crimine apostasiæ. Siquidem delicta majorum scripta sunt

ut caveantur, non ut necessitatem imitationis successoribus ingerant. Nam verbum Dei forma vivendi est, non conniventium cætus. Unde Apostolus : *Estote imitatores mei, sicut et ego Christi (I Cor. iv)* ; alioquin præter formam Christi se nulli censuit imitandum. Quibus auditis, discesserunt religiosi tundentes pectora sua, quod in audientia publica ulterius quidquam exegerant. Rex quoque sanctissimus, poenitentia ductus, veniam imploravit, quod, religiosorum secutus opinionem, honorem Dei et ordinem salvum fore consuluerat petiteri.

Et quia dominus Cantuariensis per inimicos terri non potuit, post eum usque Stampas missus est episcopus Pictaviensis, sollicitans ut pro bono pacis, quam ex auditis promissionibus indubitanter sperabat, rem totam conferret in arbitrium regis. At ille, qui hujusmodi blandimentis sæpe delusus erat, sciensque incauti pastoris esse ovem lupo committere, promisit, salvo honore Dei et ordine et honestate et libertate Ecclesie, se pro amore regis omnia esse facturum, sed nihil promissurum in præjudicium divinæ legis. Reversus ad regem Pictaviensis, ut ipsius animum deliniret, mitiora proposuit, asserens quod archiepiscopus Cantuariensis ei se præ cunctis mortalibus et causam suam ejus committebat arbitrio, rogans ut ipse tanquam princeps Christianus provideret honestati Ecclesie et personæ. Quod verbum ille gratanter amplexans, promisit se utrumque facturum, præfigens archiepiscopo diem colloquii quintum decimum a die secundi colloquii. Rex interim, quia noverat per fratrem Bernardum quid in domini papæ comminatoriis haberetur, et archiepiscopo restitutam et collatam potestatem animadvertendi in eum et terram suam, regnique personas, nuntios ad sedem apostolicam clam mittere disponebat et sæpe dictum Cantuariensem sub spe reconciliationis eludere. Pictaviensis autem et ipse circumventus dominum Cantuariensem Turonis ad regis colloquium invitavit, scribens ei verba quibus sibi rigorem hominis fregisse videbatur. Agebat autem rex ut simulata mansuetudine falleret amicos præfati Cantuariensis, ne per aliquem eorum expedirentur petitiones quas erat in alterius regis colloquio porrecturus, et ut impræmunitum Romanum pontificem accelerata legatione facilius circumveniret. Scripsit ergo dominus Cantuariensis episcopo Pictaviensi se ad Turonense concilium non venturum, increpans eum quod citra mandatam et conscientiam suam causam Ecclesie contulerat in arbitrium hominis subvertentis ecclesiasticam libertatem, et qui toties vana spe deceperat contrahentes.

In secundo vero regum colloquio, postquam diu refutaverat et juraverat se litteras apostolicas non recepturum, tandem commonitus a suis, præfatas comminatorias a religiosis viris qui ad hoc missi erant petiit et accepit. Longum erit referre quot et quam varia sibi que repugnantia responsa dedit ; qui versibilitate merito videbatur ipsum Protea

superare. Sed summa negotii, multis habitis consiliis, in hoc demum sine resedit quod, suppresso nomine consuetudinum; dixit se non fugasse Cantuariensem de regno; sed, si facere voluerit quod fecerunt antecessores sui, et hoc simpliciter et bona fide promittere, redire poterit et habere pacem in terra et gratiam ejus, si studuerit eam promereri. Sed ei responsum est quod archiepiscopus nullam inibit obligationem, præsertim captiosam, nisi salvo honore Dei et ordine suo; facturum vero quod. debeat, adjecto totius devotionis obsequio. Et licet nomen consuetudinum taceretur, eas tamen constat exigi sub ea verborum clausula qua sibi petit quod dicit ab antecessoribus factitatum; sibi vero nulla ratione licere subjecti archiepiscopo observantiam consuetudinum proferri, tum quia novam formam in Ecclesiam inducere perniciosam esset exemplo, tum quia illas ex magna parte, velut inimicas divinæ legi, constat a domino papa cendemnatos, qui eum Senonis ab earum extorta promissione absolvit. Cæterum, si juxta mandatum apostolicum dominus rex pacem et gratiam Ecclesiæ, et sibi et suis ablata reddiderit, dixit se paratum redire, et facturum quidquid archiepiscopus Cantuariensis debet regi, principi et domino suo: alioquin se de cætero usurum potestate sua et jure in malefactores Ecclesiæ et suos et suorum. Rex vero, religiosorum et magnorum virorum arctatus instantia, respondit se in brevi evocaturum episcopos Angliæ, quorum præcipue consilio hæctenus usus est in hac causa; rogavitque ne responsiones suæ domino papæ scriberentur. Sed quia illæ, ut dictum est, non cohærebant sibi, vice versa rogatus est a viris religiosis ut iis patentibus litteris scriberet quod pro reverentia, precibus et præcepto domini-papæ facturum erat, sequè postea quod oporteret scripturos promiserunt. Qua ille petitione perculsus, ab iis cum indignatione recessit. Fratrem tamen Bernardum trahens in partem, dixit se cum festinatione iturum ad Grandem montem, et pariturum voluntati et mandato magistri qui ibidem fratribus præest. Interea venient episcopi de Anglia, et tunc, auctore Deo, simul pax reformabitur.

Hæc ille fratri Bernardo; sed in veritate nuntios, D quos Romani miserat, præstolatur. Consuluerunt tamen viri religiosi archiepiscopo, ut personæ regis et terræ parceret, donec exploratum sit quem fructum faciet illud Grandimontanorum colloquium. Hoc autem certum est, sicut indubitanter accepi, quia archiepiscopus aliquos malefactorum suorum interim debita severitate percelleret. Cætera supplebit nuntius, quem mihi sub festinatione remitti precor. Reges autem, sibi invicem hinc inde præstito juramento, confæderati sunt adversus omnes homines, adjecto ex parte utriusque, salvo eo quod debet Ricardus, filius regis Angliæ, filiam regis Francorum sine dote ducere uxorem. Secretæ obligationis, cujus supra memini, in finem alterius anni

A dilata est propalatio, ne, si præcognitum fuerit quod tractatur, facilius valeat impediri. Teutonius tyrannus, consilio prudentum partis suæ, abbates Cisterciensem et Clarevallensem accivit, cum iis et per eos, ut creditur, de pace Ecclesiæ tractaturus.

EPISTOLA CCLXXXVI.

AD SIMONEM PRIOREM DE MONTE DEI ET ENGELBERTUM DE VALLE S. PETRI.

(A. D. 1169, m. Jan.)

Venerabilibus dominis et amicis priori de Monte Dei, et de valle Sancti Petri, suus JOANNES Saresb., salutem et in causa Dei prosperari.

Potest vestra meminisse discretio, quod nunquam domino Cantuar. placuit ut apostolici mandati fines exsequi differretis, acquievit tamen fratri Bernardo successus felicioris promittenti, si usque in aliud colloquium deliberandi spatium regi indulgeretur. Pollicebatur enim ferocitatem hominis interim in mansuetudinem convertendam. Sed ecce ex litteris quas nuper accepi luce clarius patet quia et legatio domini Pictaviensis procurata est in fraudem Ecclesiæ et nostram. Et utinam ipsa dilatio non habuerit dolum; nam hoc rei exitus declarabit, dum nos promissam expectamus mansuetudinem, ille sollicitus agit quomodo honorem Dei subruat, et totam subvertat Ecclesiæ libertatem. Quidni faceret? Exploraverat vires nostras, et iniquitate sua; non dico, meruerat, quoniam falsum est, sed subriperat favorem omnium: et ille qui solus in tantæ difficultatis articulo honorem Dei ausus est protestari, omnibus in derisum et sibi datum est, et quasi ab universis consputus abscessit: Nonne de cætero facilem poterat iniquitas armata consiliis et favore sperare triumphum? Institi ut consuluis apud dominum Remensem ut fratri Bernardo scriberet, sed non acquievit, dicens litteras suas non profuturas, quia credit eum favere parti adversæ. Frequens enim est, ut qui nihil habere prædicantur, aut rem aut gloriam plurimum concupiscant. Non placet dominus Cantuar. me aut aliquem suorum interesse colloquio præter magistrum Lombardum Romanæ Ecclesiæ subdiaconum, quem invenietis in familia domini Senonensis. Vos autem illuc perducatur Dominus in spiritu et virtute Eliæ, et gladium Phinees cum zelo quem habetis dirigat et roboret in manibus vestris. Nec timeatis a facie vel multitudine hominum, quia plures et fortiores nobiscum sunt quam cum illis. Scribit Remensis archiepiscopus pro causa nostra domino papæ, præcipiens litteras suas ad meum formari arbitrium: promittens etiam se necessitatibus nostris, quandiu res exegerit, adfuturum. Viriliter agite, quæso, dilectissimi domini, et dilationis periculum executionis officiositate et diligentia compensate, ut per vos innotescat quoniam quidquid ultra quod obtulit, a Cantuar. exigitur, non modo potestatis excessus est, sed plenæ et planæ infidelitatis indicium. Unde sunt quidam, ut scitis, in excusationem erronæ consilii prætextu sanctitatis

vestræ : sed nunc pateat ex professione veritatis et libertate spiritus, quod nunquam illi consensatis errori. *Ubi enim Spiritus Dei, ibi libertas est (II Cor. III)* : et vos procul dubio veritas liberabit. Valeat semper et prosperetur in Domino sanctitas vestra, nostri memor jugiter apud Deum, et quatenus honestati expedit apud homines.

EPISTOLA CCLXXXVII.

AD JOANNEM PICTAV. EPISCOPUM.

(A. D. 1169.)

JOANNI Pictaviensi episcopo, J. S.

Grandis est apud nos exspectatio præstolantium quid paritura sit collatio illustris regis Angl. et sanctorum Grandimontanorum, qui utinam pro celebritate nominis, quam in Ecclesia Dei subito nacti sunt, pacem Ecclesiæ studeant procurare. Crejuntur enim talentum gratiæ principum in tantum meruisse et percepisse a Domino, ut dispensatio regnorum quatenus ipsi permiserint eorum committatur arbitrio. Fama siquidem præconatur quod in eorum manibus sunt consilia et opera regum. Quia ergo vos eorumdem sanctorum non dubito amatores, et familiares esse confido, quanta possum precor instantia quatenus eos per gratiam vobis divinitus collatam adhibita omni diligentia animetis, ut in colloquio quod cum præfato rege habituri sunt, si tamen nondum celebratum est, prospiciant ecclesiasticæ paci, quæ Deo teste ipsi regi longe erit utilior, quam illis qui se et sua omnia gaudent exposuisse pro Christo. Sive enim vivant, sive moriantur, Domini sunt, et secundum multitudinem laborum et dolorum, quibus ad modicum flagellantur, consolationes ejus expectant in misericordia uberi. Quid autem a justo iudice, cæjus voluntas omnipotentia est, poterit, nisi pœniteat, expectare? qui gratis persequitur et torquet innocentes? Aut quis erit pœnitentiæ fractus, nisi corde contrito et humiliato confiteatur culpam, componat injuriam, damna pro facultate resarciat, et similia in posterum cavere disponat. Si vero memorati sancti tanto domino, tam sincero amico, victi spe vel timore dicenda tacerint, quis eum de cætero statuet contra faciem suam? Quis a domo ejus avertet gladium Domini, qui potentes potentius punit, torquet et aufert spirituum principum?

Eccæ cum Teutonico tyranno quid egerit, quem, sicut fama publica est, apud nos, velut illam statuanam quam Nabuchodonosor vidit in somnis, podagra percussit in pedibus, ut incedere nequeat nisi stipatorum auxilio fulciatur. Et quidem spes est, ut in brevi pateat ruinæ magnæ, Christoque quem in membris persequitur, dum libertatem Ecclesiæ subvertere quærit, concedat gloriam vel invitus.

Iter autem Hierosolymitanam quod a regibus dispositum est, quid proderit, si non ante pax rediatur Ecclesiæ? Nam cum ætate nostra maximi et plurimi principes similem peregrinationem fuissent aggressi, rei miserrimus et Ecclesiæ dolendus eventus edocuit de rapinis et injuriis oblata munera Deo

non placere, dum ingrati labor obsequi prorsus in contrariam proposito cessit eventum. Sui inconsolabiliter lugent similiter incedentem et patientem similia comitem Nivernensem, quem non Parthorum jacula, non Syrorum gladii, ut nec gloriosa mors viri fortis aliquid consolationis afferret : sed lacrymæ viduarum, pauperum gemitus, ecclesiarum querelæ, creduntur inglorium extinxisse. Licet autem sit in fidem biennii memoratæ professionis dilata necessitas : tamen si ad honorem Dei et demigrantium salutem inchoari debet aut peragi, tempus breve est. Nam proverbio Francorum dici solet : « Stulto dormiente terminus creditoris accelerat. Dormit stultus, sed usuræ non dormiunt. »

Sed quid est quod vos in hac parte sollicito, qui indesinenter et supra vires hanc sollicitudinem geritis : nisi quod scio vos multam ad tantum principem tam bonum dominum habere charitatem, ut salutem ejus et honorem, quod quidem et ego facio, cupiatis ut vestrum?

Vir enim est omni laude major, si Ecclesiæ Dei, ut oportet, deferret magis, et cum his modestius ageret, qui cum eo contrahunt, et aliqua ratione, non impetu iræ vel alterius reprimendi affectus, et ad mensuram regis gravitatis linguam cohiberet et animum. Alias autem naturæ pariter et gratiæ tot et tantis dotibus præditus est, ut ei principum nullus, quod magis crediderim, vel admodum rarus, quod indubitanter dixerim, similis inveniretur in orbe. Timeo vero ne vobis apud eum nocuerit fides et officiositas vestra, eo quod colloquium, sicut ad honorem ejus volebatis, non potuistis a Cantuariensi archiepiscopo impetrare. Unde precor attentius, ut mihi quis illius verbi fuerit exitus, et quæ circa vos sunt et vestrate significare dignemini. In negotio autem quod vobis præsentium lator exponet, sic procedat diligentia vestra, sicut maxime videritis expedire. De his vero qui Romam profecti sunt, nihil adhuc certum teneo, sed cum innotuerint referenda, data divinitus opportunitate meo studio procurante proficiantur ad vos.

EPISTOLA CCLXXXVIII.

AD HUGONEM DE GANT.

(A. D. 1169.)

D Idem Hugoni de Gant.

Actiones gratiarum debitas parturit animus. Sed, ut ait propheta, *vires non habet parturiens (IV Reg. XX)*. Nam devotionis effectum suspendit hactenus persecutionis acerbitas, sed affectum, quin in partum gratulationis erumpere gestiat, nulla vis potest aut potuit cohibere. Et quidem, Deo propitiante, jam in eum calculum Christi et Ecclesiæ suæ causa perducta est, ut de cætero periclitari non possit, eo quod schismatis capita defecerunt, et Anglicanæ Ecclesiæ malleus comprehensus in operibus suis de cætero cui innitatur invenire non valet. Ventum erat ad summum, ubi constat habitudines periculosas esse, cum ille qui sollicitando tam curiam quam schismaticos, Fredericum videlicet et conti-

plices suos, videns se hac via non posse proficere apud Dominum et adversus Christum ejus, transmissa legatione transfugit ad Italiæ civitates, promittens Mediolanensibus tria millia marcarum et murorum suorum validissimam reparationem, ut cum aliis civitatibus quas corrumpere moliebatur impetrarent a domino papa et Ecclesia Romana dejectionem vel translationem Cantuariensis archiepiscopi. Nam ob eandem causam Cremonensibus duo millia marcarum promiserat, Parmensibus mille, et totidem Bononiensibus. Domino vero papæ obtulit quod eum data pecunia liberaret ab exactionibus omnium Romanorum, et decem millia marcarum adjiceret: concedens etiam ut tam in Ecclesia Cantuariensi quam in aliis vacantibus in Anglia pastores ordinaret ad libitum. Sed quia fidem multa promissa levabant, et in precibus manifesta continebatur iniquitas, repulsam passus est, et quod per se impetrare non poterat, regis Siculi viribus conatus est extorquere. Sed nec ille, licet toto nisu ad hoc Syracusanus episcopus, et comes Robertus de Basenvilla multiplicatis intercessoribus laboraverint, exauditus est pro sua reverentia et potentia vel gratia, quamvis eam in Ecclesia Romana plurimam habeat. Dimissi sunt ergo nuntii regis impotes voti, hoc solum impetrato, ut dominus papa mitteret nuntios qui pacem procurarent, Gratianum scilicet subdiaconum, et magistrum Vivianum urbis veteris archidiaconum, qui munere advocacionis fungi solet in curia. Eos tamen ante præscripta forma pacis sacramenti religione astrinxit, quod præfinitos terminos non excederent: mandatis quoque adjiciens, ut a regis sumptibus absterneant nisi pace Ecclesiæ impetrata, et ne ultra diem qui præstitus est aliquam faciant moram. Forma autem pacis quæ archiepiscopo expressa est, nihil inhonestum continet, vel quod Ecclesiam dedecet aut personam, nec auctoritatem ejus in aliquo minuit, quin libere, omni occasione et appellatione cessante, in ipsum regem, in regnum et personas regni severitatem ecclesiasticam valeat exercere, prout sibi et Ecclesiæ Dei expedire cognoverit. Consilium tamen amicorum est, eorumque sapientum, ut, dum pacis verba tractantur, mitius agat et multa dissimulet: postea, si, quod absit! pax non processerit, gravius quasi resumptis viribus persecutores Ecclesiæ prostraturus.

Spera ergo, dilecte mi, et quidquid interim audieris, non movearis, quia Deus in tuto posuit causam. Audies forte superbiam Moab: sed memiseris quod superbia major est quam fortitudo ejus. Nam terribili sunt in Sion peccatores, possedit timor hypocritas, qui, nisi revertantur a pravitate sua, expellentur et stare non poterunt: jam enim securis ad radicem eorum posita est, et ventilabrum habet angelus in manu sua, ut grana discernat a paleis. Præfati nuntii ad regem profecti sunt, sed quid apud ipsum invenerint, nondum nobis innotuit; hoc tamen certum est quod se rex verbo et scripta obli-

gavit ad exæquendum consilium et mandatum domini papæ, scriptumque ejus præ manibus est, a quo, si resilierit, facile vincetur, sed nec sic erendum censuit Ecclesia, antequam verborum fidem operum testimonio roboraret. Salutatus a te, plurimum et affectuose te resalutat archiepiscopus, se ad amorem et honorem tuum exponens promptissima devotione.

EPISTOLA CCLXXXIX.

AD CONVENTUM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1169.)

Idem conventui Cantuar.

Doleo, dilectissimi, et admodum doleo in his quæ de vestra fraternitate dicta sunt mihi, quoniam schismata in vobis suat, ut non idem sentiat aut dicatis in Domino. Nam (ut aiunt qui conversationem vestram familiaris inspexisse et perspicacius intellexisse creduntur) alius vestrum dicit: Ego sum regis, ego Ranulphi; ego fortunam sequar, et vincentibus adhærebo. Inter hæc rarus admodum est, si quis tamen qui suæ professionis memor, archiepiscopum cui oporteat obedire se recolat habere: qui verbum Dei loquatur cum fiducia: qui publice protestari audeat quod *Deo potius oportet quam hominibus obedire* (Act. v). Miror (si tamen vera sunt quæ dicuntur, et utinam falsa apparerent!) quod sic tam cito transferimini a via Domini in aliud Evangelium quod Ecclesiæ Catholicæ subvertit auctoritatem, et eis qui meritis exigentibus Satanae traditi sunt, indulget communionem fidelium: et ad participium voluptatis aut lucri cum prædonibus, furibus, fornicatoribus et Simoniacis docet iniquitatis ponere portionem. Quod quidem inde creditur evenisse, quod sunt aliqui in corpore vestro quæ vos conturbant: et alii foris qui cæca ducti ambitione, dum vobis appetunt dominari, blandis promissionibus a conformitate ordinis vestri et exquisitis dolis circumveniunt innocentiam vestram. Sed si non estis adeo mentis stupidæ ut brutissima animalia stoliditate vincatis, luce clarius potestis intueri in quem finem illorum molimina dirigantur. Ecce enim Londoniensis episcopus publice non sine dolore fidelium protestatus est, quod primæ Britanniarum sedi, videlicet Cantuar. Ecclesiæ, nullam debet obedientiam, et quod cathedram metropolitancam illuc transferri faciet ubi eam esse debere flugit, ne dicam mentitur, scilicet ad Ecclesiam Londoniensem, ubi archidiaconum gloriatur sedisse dum Jovialis religio colebatur. Et fortasse vir prudens et religiosus cultum Jovis instaurare disponit, ut, si alio modo archiepiscopari non potest, archidiaconis saltem nomen et titulum assequatur. Fretus tamen est oraculo Merlini qui nescio quo repletus spiritu perhibetur ante adventum beati Augustini Anglorum apostoli, valde cautus esse delendam esse Christianam religionem, et denuo reformandam quando Londoniensis dignitas Doroberniam adorabit. Sed quia Merlianus philosophus prophetæ sui futilem novit auctoritatem, etiam ad validiora certe subsidia dicitur confugisse, præsumens de

potentatu principis, de Ecclesie debilitate, de avaritia Romanorum, de pusillanimitate vestra, de paupertate archiepiscopi et multitudine divitiarum suarum, quibus adversus sapientiam et justitiam Dei confidit se prevaliturum in vanitate sua. Quid ergo dicetis et facietis ad hæc? Nunquid adeo præ-nominatos patronos vestros, aut, ut verius dixerim, pietatis et fidei timetis hostes, ut ei detis locum qui matrem vestram tam parricidali impietate jugulare molitur? Nonne hic non modo facultates Ecclesie erogandæ, sed sanguis fundendus est, ut ei resistatur, et Ecclesie conservetur auctoritas? Pudet, quæso, sanctitatem vestram quod nullam hactenus Patri exsulanti et proscripito exhibuistis humanitatem consolationis: aut nihil, aut (quod melius nostis) minimum impendistis, cum tamen fere totus Latinus orbis evidenter agnosceret justitiam Dei, et Ecclesie libertatem titulum esse exsili et proscriptionis illius. Alias ergo ecclesias jam quinquennio non dico spoliavit, quoniam sponte et ultro communicaverunt necessitatibus suis et tribulationibus ejus: sed ab eis stipendium accepit ad ministerium quietis, libertatis, honoris et gloriæ vestræ. Non quod tenacitatem aut inhumanitatem vestram accusem, hæc scribo, quia forte occupati eratis, sed ut fratres charissimos moneo, ut tandem aliquando in operibus charitatis reviviscat et floreat fides vestra: ut pace, quam speramus in proximo reformata, non erubescatis, sed fructum charitatis exhibita, cum fenore multiplici recipiatis in lætitia et exultatione. Venit enim temporis plenitudo, ut Satanæ non liceat ulterius tanto furore in Ecclesiam debacchari: et Pater vester potestatem accepit a Domino, ut possit

Parcere subjectis et debellare superbos.

(Virg. Æn. vi, 854.)

Utinam videant oculi mei vos præ cæteris de merito nobilitari posse in consolatione sanctorum compatientium nobis. Utinam vos arctiori charitatis vinculo socios gaudii nostri in reditu amplectamur! Utinam nunc vestra diligentia seminet in ariditate indigentium fratrum, et maxime in corde Patris vestri quos post modum metatis in gaudio! Scitis quis dixerit: *Qui parce seminat, parce et metet, et qui in benedictione seminat, de benedictione et metet* (II Cor. ix). Quid? inquit, eum gratia temporali vitam æternam. Sed fortasse pertimescitis minas insidiantium et intentantium labores et dolores, ut non audeatis quod tempus exigit, et Ecclesie deposcit necessitas, lacrymis seminare, sed profecto fere soli, qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Nihil est quod vobis defuerit hactenus; opulentiam et quietem, aliis de egestate et labore pro defensione Ecclesie laborantibus, divina gratia ministravit: nunc demum si placeat, et vestræ discretionis visum sit, ut compassionem charitatis, quam tribulationi fratrum verbis jugiter prætendistis exhibitione operis comprobetis. Non quidem ut

A illis remissio sit, et vobis tribulatio: sed ex æqualitate, ut in præsentis tempore vestra abundantia si non fraternæ, quod oporteret, saltem paternæ inopiæ sit supplementum. Alioquin patens erit iniquitas, ubi nulla æquandorum reperitur æqualitas. Nam de his qui versantur unanimes in domo Domini, scriptum est. Qui multum habebat non abundavit, et qui modicum non minoravit. Nunquid vos soli in castris Domini Gomor legitimum perdidistis? si manna prohibente Domino reservatum munus quidem cœlestis, et panis et pastus angelicus putrescit et vermes facit: quid putredinis et vermium contrahet putredo, Domino prohibente, servata in dispendium charitatis, in esurie et nuditate fratrum? non utique quod illi esuriant aut nudi sint, sed quod illos nisi charitas in vobis per gratiam amplius excitetur, fami, nuditati et periculis omnibus exposueritis. Versentur hæc et similia in animis et terantur in colloquiis vestris, et ponite corda vestra super vias vestras: et causam et itinera patris, et vias adversantium. Et attendite quis, Deo inspectore et iudice, possit ab his exitus provenire. Ita tamen ut non alius consultator Ranulphi, alius Jamne, alius Mambres, alius Achitophel magorumque similium; sed conscientiam suam quisque discutiat et consultat legem Dei. Jam sane prævia ratione illustrati per gratiam reducetis ad animum, quoniam misericordia plenitudo virtutum est, et recedentes a viis pristinis cum eo facietis misericordiam, qui eam, Deo propitiante, cito respondere poterit in cornu verbi, et affligentes se potenter affligere. Sit spiritus consilii vobiscum, et dirigat corda vestra, ut in bonum memineritis vestri. Hoc enim a corde et labiis meis, Deo inspectore, teste et iudice, charitas expressit ad dulcissimos et reverentissimos fratres, ut mihi de cætero coram Deo, quem testem horum et iudicem invoco, imputari non debeat, si me salubria consulentem dedignantur audire

EPISTOLA CCXC.

AD WILLELMUM SUBPRIOREM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1169.)

WILLELMO subpriori Cantuar.

Licet communis Pater noster et dominus magistra charitate dederit abundare et penuriam pati, et ubique et in omnibus, in quibus est, pro Christo sufficiens esse: gaudeo tamen propter te, quod tandem aliquando qualitercunque charitas tua refloruit, et indicio operis quamvis sero, et modico prius apparuit, convincit vel tenuiter vivere fidem, quæ, ut nosti, teste Jacobo (cap. ii), *sine operibus mortua est*. Et quidem ille nullam hactenus aut honestam duntaxat sustinuit paupertatem Deo temperante flagella, et persecutiones hominum ut tolerabiles sint fidelibus, clementius mitigante, sed ad horam tentatus est ut se plenius agnosceret, et planius innotesceret mundo, et in tantæ tribulationis angustia fidem amicorum manifestius comprobaret. Jam per ignem transivit et aquam, vexillum fidei et justitiæ ante reges et præsides reluctantes et contradicentes

erigere et porferre nec erubuit, nec expavit, nec prece, nec pretio, nec minis aut blanditiis aut tormentis frangi vel flecti potuit, ut nomen Domini reticeret, et honoris ejus quantulumcunque dispendium pateretur. Nunquid non ei dictum est, et fere verbis eisdem, sed diverso proposito, sine me ut honorem divipum minuam, ut Ecclesiæ deleam libertatem, et faciam te crescere in gentem magnam, dummodo consuetudines avitas procedere patiaris, et eis non anteponas aut opponas divinorum reverentiam mandatorum. Sed vas electionis fidem fiducialiter eloquens: « Aut, inquit, me delebis, aut hæc Deo inimica præsumptio tua delebitur, quia tibi talia molienti et illi servire non possum. » Unde nutu favente divino contigit, ut qui se pro honore Dei contempsit, plenam et gloriosam acceperit a Domino potestatem, qua contere potèrit adversarios suos. Attende, quæso, quomodo episcopi et alii qui eum impugnabant deficiunt: et persistens in eo quod tandem cepisti, converte et robora fratres tuos. Exhibe te patri filium, quoniam in ejus manibus post Deum et per Deum salus Ecclesiæ posita est. Nec differas benefacere cum possis, sed si aliq̄er salus eorum expediri non potest, fratribus utcunq̄e subtrahe aliquid ignaris aut invitis: unde incolunitas et indemnitas eorum in die obductionis valeat procurari. Tu, Deo auctore, in portu navigas, quid te oporteat agere per latorem præsentium auditorus.

EPISTOLA CCXCI.

AD JOANNEM PICTAVI. EPISCOPUM.

(A. D. 1169.)

JOANNI Pictaviensi episcopo.

Gaudeo, si tamen famæ præconis fides est habenda, quod vos rex Angliæ a prædestinati itineris limine revocavit, ut processum et exitum negotii videatis, quod cum Cantuariensi, imo contra Ecclesiam gerit. Et utinam vestro et sapientum consilio acquiescat! Et quidem si Gratianus, ut jam dicitur incœpisse, viriliter egerit, tandem acquiescet sano consilio vel invitus. Est tamen spes multorum, quod filius gratiæ, cui ex re nomen est, et beati Eugenii nepos recte incedet ad veritatem Evangelii et apostolicæ majestatis gloriam, et Ecclesiæ laborantis honestatem et pacem. Scit enim indubitanter quod, si hac via incesserit, æternam gloriam coram Deo et hominibus promerebitur. Et quia paucos invenit quibus confidenter possit inniti, vos constantiam, quæso, ejus erigatis et roboretis in Domino. Rex, Deo propitio, bene solvendo est: et constat impœnitentibus peccata non posse remitti: si vero res ablata, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Quid excommunicatis conferet absolutio, nisi satisfecerint de injuriis et rapinis, et tam manifesto inobedientiæ crimine? Crimina publicatione sui evidentissima totam Ecclesiam gravi scandalo affecerunt: et quæ in lumine commissa sunt, non debent in tenebris aboleri: præsertim cum non sit aliquid occultum

quod non reveletur, et quod non prædicetur in compitis et super tecta. Si sine juramento fuerint absoluti, contra formam publicam et in læsionem Ecclesiæ graviter præsumetur: nisi restitutionis faciendæ verbum rite processerit, principibus et tyrannis tam coætaneis quam futuris, perniciosum relinquatur exemplum. Si rex obtinuerit ut pactis inseratur regni dignitates salvas fore, consuetudines evicit mutato duntaxat nomine, et omnem Ecclesiæ Romanæ auctoritatem eliminavit ab Anglia. Sed absit ut aliquid istorum fiat! et certus sum quod dominus Cantuariens. præelegit exulare perpetuo, quam ut propter pacem ejus lædatur Ecclesia et sedis apostolicæ privilegium convellatur. Suadete ergo domino Gratiano ut in omnibus et præcipue in his articulis caveat sibi, ne cum, quod Deus avertat.

Decipiant animi sub vulpe latentes.(HORAT. *Ars. poet.* 437.)

Jam enim, ni fallor, expertus esse potest quoniam verba præcipationis diligit lingua dolosa: « Nulla, inquit Sapiens, unquam securitas est, vicino serpente dormire. » Et in sede Satanæ certum est habitare struthiones et scorpiones cum his qui tenent doctrinam Balaam. Valet.

EPISTOLA CCXCII.

AD BALDWINUM EXONIENSEM ARCHIDIACONUM.

(A. D. 1169.)

BALDWINO Exoniensi archidiacono, JOANNES SAR.

Excusus propriis, aliena negotia curans,(HORAT. *Sat.* II, III, 19.)

Quasi cum Cantuariensibus aut æmulis eorum mihi sit aliquod familiaritatis commercium, nuper in festo Beatæ Mariæ Magdalenæ Vizeliacum profectus sum, occurrens ibi nuntii domini papæ, causa, sicut videbatur, addiscendi quid Cantuarienses timere oporteat vel sperare. Nam hæc fabula fere sola linguas et aures utriusque regni, quod ad clerum spectat, et certe in magna parte ad populum, creditur occupare. Desiderabam autem revera meum videre cognominem, et quod magis est compatriotam et quodammodo fratrem Gratianum, cujus tu, ut meminisse potes, a sanctæ recordationis papa Eugenio Ferentini decretus es institutor. Illum fratrem dixerim confidenter cum quo mihi fidei et societatis sunt jura communia, et licet nos non ediderit una civitas, patriam tamen nobis unam esse non ambigit: qui patriam fortium, quæ nobis individua est, et quam Carmentis ostendit, reducit ad animum. Ab illo ergo et socio ejus Viviano amice et reverenter exceptus, familiarius didici quod dominus papa et Ecclesia Romana Cantuariensibus plurimum favent: adeo quidem ut nisi rex nunc cum domino Cantuariensi juxta consilium domini papæ fecerit pacem, ei denuntiaturi sint, quod non modo in manus archiepiscopi dabitur, sed et ipse Romanus pontifex in eum aggravaturus est manum suam. Quod autem multos mirari asseris quo juris ordine Cantuariensis excommunicaverit

episcopos et alios non convictos de crimine seu de contumacia, nec confessos, sed nec citatos semel, quod gravius est post appellationem : mirandum quidem esset si de veritate querimonia niteretur, sed secus est; quoniam opera eorum non modo præcesserunt ad iudicium, sed in se quasi pigram et tardantem condemnationem provocabant: et non tantum cum oportuerit, ab hominibus convincuntur, sed clamat contra eos cælum et terra: unde et eis appellationis subsidium a Romano pontifice jure subtractum est: et archiepiscopo in ipsum regem et regnum et personas regni collata plænæ potestatis auctoritas ad omnem inobedientiam puniendam, et reprimendos Ecclesiæ malefactores, et suos. Proccedit ergo apostolicæ sedis munus consilio; et nuper receptis propriis nuntiis et litteris domini papæ securus factus est, quod ea quæ statuerit non mutabuntur. Archiepiscopus tamen paratus est excommunicatos illos absolvere, secundum institutionem Patrum et Ecclesiæ formam, si pœnituerint fructu condigno: si vero in ea quæ cœperunt contumacia, quod absit! duxerint persistendum, ipse vita comite procedet ulterius: nec ante reponet gladium Spiritus in vaginam quam terra purgetur a tantis abominationibus. Nam in infectum et concretum pulvere septies mucro stringendus est, ut Syria conteratur.

Quod autem, ut aiunt, Reginaldus archidiaconus jaciat quod hi nuntii domini papæ omnes conatus et facta archiepiscopi apostolica auctoritate evagabant, ipsi plane diffidentur, asserentes cum juramento quod in dispendium archiepiscopi nihil ex proposito facient, sed nec facere possunt, sed utilitatem ejus et honorem Ecclesiæ quibuscunque modis secundum Deum poterunt procurabunt. Et quidem illis forma præscripta est cujus fines excedere non audebunt, quia ad hoc juramento arctati sunt, adeo quidem ut jussi sint, nisi pace reformata, in totum a regis muneribus abstinere, ut nec sumptus ab eo recipere permittantur. Loquantur alii quod voluerint, mihi spes interim pacis major est, quam antea fuerit. Nam et in morbis per augmenta dolorum ad summum veniendum est, ut, invalescente natura et defæcata corruptione, salus et incolumitas reparetur. Et licet aliqui gloriantur se a domino papa absolutos, certo certius sit quod neminem eorum absolvit: quippe nondum ligatos noverat, sed cum postmodum itinerantibus innotuisset, hanc de qua nunc agitur latam esse sententiam, remissus est ad dominum papam Radulphus archidiaconus Landavensis: ut eum sollicitaret excommunicatos absolvere: sed non creditur exaudiendus. Nam, ut cætera taceam, se illi dominus Meldensis auctoritate major et jure potior, viribus totis opponet. Audiatur autem in brevi, Deo propitio, quid pars alterutra vel utraque proficiat

A neque nuntiorum, qui jam usque Autissiodorum pervenerunt, diu poterunt arcana latere. Siquidem protectionis exitus, eo quod jam fere accesserunt ad illos quorum negotium geritur in januis est. Res in suspenso diu esse non poterit.

Et quia pro tuo, et quia tuus est, Exoniensi meo sollicitaris, interim probo quod fecit, subtrahens se ab excommunicatorum participatione. Indubium enim est quin a fidelibus tales oporteat evitari, quousque de absolutione constiterit. Deo enim quam hominibus obedire potius oportet. Quod tamen sæpissime, præsertim in talibus, sine periculo non contingit: eo quod per multas tribulationes intratur in regnum Dei. Hæc est, dilecte mi, via justorum, hæc purgatio vitiorum, virtutum conflatorium, electos statuens inter malleum et incudem: sed de omnibus his liberat eos Dominus, et probatos illustriori corona glorificat. Si licentiam (quod tamen non credo) transfretandi obtinuerit, timeo ne cogatur, non ad suum, sed exactoris arbitrium appellare. Si enim ad nutum ipsius non processerint universa, exacerbabitur impatientia ejus, cui citra aliorum eversionem nihil est satis. Si processerint, justitia relinquetur. Et quo nihil deterius aut turpius est, offendetur Deus. Si, quod magis credo, transfretare prohibeatur, timeo ne solus subsistere non possit, tot insidiis appetitus, tot provocatio injuriis, et tortoribus cunctis expositus. Nam et hoc fortasse mandatis principalibus inseretur. Mitius tamen, si quid mansuetum esse valeat in tormentis, tolerari poterunt inferiores ministri Satanæ, quam ille præsens qui exigentibus peccatis majorem nocendi accepit a Domino potestatem. Unde consultius arbitror, ut quândiu per dispensatoria diverticula, quæ tamen justitiam nullatenus impediunt, evadere poterit, patienter interim sustineat habitare cum filiis Cedar, exspectans consilium et consolationem a Domino. Si vero regem redire contigerit, et durius conveniatur ut transeat in collegium impiorum, vocem pontifice dignam exerat in spiritum libertatis, et antequam lædat Ecclesiæ conditionem, sumpta quam Deus ministrabit honesta causa, exeat de medio Babylonis, ne tangens immundum accipiat de plagis ejus, funem, si alias (17) solvi non potest, rumpens, ne cum periculo conscientie et nota infamie salvatricem cogatur rumpere charitatem. Interim quia tot angustie undique imminet, consulo: ut, quatenus poterit, de rebus suis prospiciat sibi, et maxime spem ponens in operibus misericordie et orationibus sanctorum. Sic enim, quod et illum, si nondum legit, legere desidero, magnus Basilius se et populum suum a faucibus Juliani eripuit. Deus certe ex alto prospicit, qui electos suos supra id quod possunt, tentari non patietur, de ipsa jucundum et gloriosum facturus tentatione proventum.

(17) Post *alias* editio Paris. omittit reliqua et habet *archid.*, etc., usque ad *liquet*, quæ sunt epist. 295, in fine.

Ut autem sollicitudinem tuam ex aliqua parte mitigem, Fredericus Teutonius tyrannus, Deo propitiante, pacem cum Ecclesia facturus creditur, petens ut filium suum natu secundum, quem in regem eligi fecit, in imperatorem recipiat dominus papa, et a catholicis episcopis præcipiat consecrari, apostolicæ sedi pariturum, dum tamen Fredericus in persona sua nullum apostolicum, nisi velit, recipere compellatur, præter Petrum et alios, qui in cælis sunt. Et in his facile audiretur, si non pactis insereret, ut in gradibus et dignitatibus suis remaneant, qui sunt a schismaticis hæsiarchis ordinati et consecrati. Stat in hoc calculo lis adhuc, sed utraque pars ex aliquibus signis in quadam petitionis parte alteri cessura esse præsumitur. Quod plenius innotescet, cum quod in brevi speratur, verbi procuratores hujus, Cisterciensis et Claræ-Vallensis abbates ab Ecclesia Romana redierint. Pauca familiariter præsentium prosequatur, cujus curam precor haberi facias, donec convalescat, in quo et fratrem meum, quoad medicinam pertinet, sollicitum esse desidero. Cum relatu digna emergerint, ea, favente Deo, ad tuam citissime notitiam perferentur. Vale, et tuorum memineris ante Deum.

EPISTOLA CCXCHL

AD EUMDEM.

(A. D. 1170.)

BALDWINO Exoniensi archidiacono, J. S.

Mitto tibi litteras quas domino Cantuar. nuntii tui a curia nuper miserunt, ex quibus esse cautior poteris, ut non facile omni spiritui acquiescas. Nam a fautoribus utriusque partis in alteram multa dicuntur, et quælibet earum in assensum suum quos potest et quibus modis valet conatur inducere. Sedis apostolicæ gratiam utrinque quærunt: et (ut arbitrator) qui eam minus meruerunt, aut assecuti sunt, amplius gloriantur se voti compotes esse. Jaclitant se hæc et illa obtinuisse; sed scio quod eis præsertim in his quæ contrariis videntur elicitæ, nullus sapiens habebit fidem, nisi scripta authentica et originalia proferant. Unum scio et mundo reclamante indubitanter et libere assero, quia qui Christo adhæserit, in finem non pœnitabit. Momentaneum est gaudium impiorum et instar puncti, quibus in brevi tinea substernetur et operimentum erunt vermes: et electos suos consolabitur Dominus, nec patietur ut eos affligat duplex tribulatio. Pacem universalis Ecclesiæ sperant omnes, et eam fere universi desiderant: nec alios excipiendos esse crediderim, nisi quos scelerum conscientia torquet, convincens eos propriæ damnationis meruisse sententiam. Nam et ipse imperator jam exangustus patienter expertus est se in Augustalem non posse redire dignitatem, nisi pacem cum Ecclesia fecerit, nec detrectat jam conditionibus æquis fœdus inire cum Italis: accipitque consules civitatum cum nuntiis eius in eundem pacis in curia librant et formant ar-

iculos, et valituras in posterum componunt cautiones. Hujus rei exitum præstolatur dominus Senonensis, qui tamen Paschalem solemnitatem domus suæ creditur et speratur acturus. Revertentur cum eo vita comite Cantuar. Ecclesiæ procuratores, qui domino suo scripserunt petitiones suas benignius quam speraverant exauditas, licet de fide et constantia domini papæ sibi antea viderentur esse certissimi. Prævenerant eos nuntii domini regis, Ragin. archidiac. Saresber. magister Ric. Barre, et Rad. Landavensis archidiaconus. Sed nulla instantia potuerunt efficere, ut eos nisi confusos dimitteret dominus papa antequam suum reciperet Gratianum, in cujus adventu cornua eorum repressa sunt, et retusa, et Ecclesiæ causa, revelata plenius veritate, magis et magis invaluit. Nam et conjuratio, quæ ad instar schismatis fieri cogebatur in Anglia, Ecclesiæ contra quam parabatur profectibus militabilis. Secuti sunt alii nuntii ex parte regis: Ægidius scilicet Rothomagensis et Joannes Sagiensis archidiaconi, et famosus ille jurator decanus Sares. retractantes priorum petitiones, et dicentes dominum regem causam, quæ inter ipsum et Cantuar. archiepiscopum vertitur, et formam pacis inter eos reformandæ prorsus in domini papæ conferre arbitrium, et super hoc ipsius regis bullatas litteras protulerunt. Quod dominus papa benignius audiens regi gratulatorias scripsit litteras, quarum tibi rescriptum mitto.

Interim rex cum alio rege, mediante Tyrensi archiepiscopo, de tollenda cruce tractabat, eique persuaserat interpositis cautionibus (quas exprimi pro personæ reverentia non oportet) quod a proximo Pascha in annum arripiendo itineri accingetur. Et quidem sub eo prætextu Christianissimum principem in componendis finibus suis habebat adiutorem, donec collusio inita cum Hervæo de monte Mirabili, illum ex causa probabili fecit esse suspectum: suspectorem vero quod colloquium et concordiam regis Francorum et comitis Flandr. studuit impedire. Ut tamen devotionem tollendæ crucis probabilius astrueret, per viros magnos et religiosos et per familiares suos (sicut ex litteris eorum videbis), cum Ecclesia de pace tractabat, utens domini Tyrensis officio in hac causa, cui etiam præsentibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, et multis proceribus convocatis, primo Deum et (ut dici solet) Christianitatem suam obsidem dabat: deinde patrum suum regem Hierosolymorum, et omnes qui convenerant constituere fidejussores, quod ex animo in fide et sinceritate Cantuar. archiepiscopo remisit omnes querelas, et iram, et animi rancorem, et omnibus suis, petens ut redirent, sua omnia in pace et securitate recepturi: nec aliquid exigebat, nisi ut ei faciat archiepiscopus quod regi debetur: et ipse vicissim illi quod rex debet archiepiscopo. Misit autem abbatem Cisterc. et fratrem Gaufridum Fulcherii magistrum Templi, et Gaufridum Amisiodorensis Senonas, ut præfatum Cantuar. ad ipsum

cum episcopo Sagiensi in hæc verba adducerent. **A** Sed cum fidem eorum secutus archiepiscopus Pontisaram venisset, denunciavit ei dominus Rothomagen. ne procederet, quia rex erat in Angliam transiturus sub omni celeritate pace infecta. Receperat autem duos de nuntiis suis magistrum Ricardum Barre et Landaven. archid., in quorum reditu pax impedita est, machinatione, ut aiunt, Gaufridi Cantuar. archid. cui Deus quandoque respondebit ad merita.

Jactitabatur tunc regis nuntio absolutionem episcopi Lond. et omnium aliorum obtinuisse, et quod archiepiscopo subtracta erat potestas animadvertendi in regem et terram suam sive regni personas, sed mendacia illico detecta sunt, supervenientibus litteris domini papæ etiam antequam Londonen. episcopus ad curiam iter arriperet : qui procul dubio labori pepercisset et sumptibus, si (ut quidam mentiti sunt) sine tanta difficultate absolvi potuisset, Fama celebris est quod memoratus Cantuar. archid. regi persuasit in Angliam transfretare ut episcopos torqueat et clerum, qui contra dominum papam et matrem suam Cant. Ecclesiam jurare noluerint. Undique metus et angustia undique, necessitate vitandorum iusticia. Longe melius est incidere in manus hominum quam derelinquere legem Dei, Alterum enim semper gehennam ingerit. Alterum via est ad coronam, et perpetuat gloriam. Nam qui persecutionem propter justitiam patiuntur, beati sunt, quoniam quos pugna purgat, probat et illustrat, finis pugnae sine fine coronat. Satanæ autem amplius sævit, cum exterminium suum videt accelerari : et illa pars hiemis tetrior est, quæ veris imminentis præcedit amœnitatem. Historiæ replica, tyrannorum gesta revolve, et plane reperis in pressuris semper dilatatum esse Ecclesiam : et quod persecutio quanto atrocior erat, tanto citius sedabatur. Regem autem tam ab amicis quam ab aliis nuntiis qui præmiserunt istos, ut præmunitur, indubitanter significatum est, quod nisi citius cum Ecclesia fecerit pacem, secundum quod ad petitionem suam dominus papa præscripsit, et hoc infra Kalendas Maii, extunc nulla ratione differri poterit, quin in personam ejus et terram cismarinam et transmarinam ecclesiastica severitas exercentur. **B** Et hoc quidem arbitror huic exacerbationi, quam Deus mature, prout Ecclesiæ novit expedire, compescat, dedisse originem, procurantibus fomitem ardoris et incendi, causas jugiter subrogantibus his qui oderunt pacem : et sciunt se cum perpetua nota infamiae futuros detestandum schismatis et apostasie exemplum. Lator præsentium, si tibi visum fuerit ut eum admittas, plura supplebit. Cum redierint, quorum in brevi speratur adventus, referenda quæ emergerint tibi Deo propitiante scribere non pigritabor : et utinam me de statu tuo, quem Deus successibus impleat, mature certiorari contingat.

EPISTOLA CCXCIV.

AD ROBERTUM SACRISTAM.

(A. D. 1170.)

Idem ROBERTO SACRISTÆ.

Devotionem quam habes ad me nuntius vester diligenter exposuit, et me non mediocriter ad referendas gratias, quantum verbis potuit, obligavit. Cum enim me tanto exilii tempore veteres amici prorsus quiserint et contempserint, illis qui saltem bona verba sub hac tempestate proscriptis communicant his quos alii contempserunt, præsertim cum facultas non suppetat ut eos opere consolentur, amicitiam prout possunt, videntur colere, et utriorem gratiam promereri : siquidem ratio, non minus animorum quam rerum peusat impendia. **B** Censetque præponderare lancem quæ solidata charitate repletur. et quæ rerum levitatem præfert, et factæ dilectionis umbratiles præteritis imagines, suspendit in auras. Perseverate ergo in ea quod fideliter incœpistis, et devotionem quam Patri vestro debetis, et Ecclesiæ laboranti continua charitatis exhibitione quoties fuerit opportunum proferte in lucem, ut tam a Deo quam ab ipsa archiepiscopo vobis in retributione verbi respondeatur pro meritis. Quod, Deo propitiante, futurum speratur in brevi, quia creditur apud nos quod pax Ecclesiæ diu differri possit. Sed et hanc ad honorem Dei et Ecclesiæ utilitatem creditur proventuram, non ut quidam mentiti sunt in confusionem domini Cantuar. et eorum qui pro justitia decreverunt ponere, si opus fuerit, animas suas. **C** Nec doleatis si Rothomagensis archiepiscopus et episcopus Nivernensis in Angliam venerint : quos sicut pro Ecclesia plurimum, ita contra eam vel dominum Cantuar. aut suos nihil omnino posse certissimum est. Sed nec eos velle nocere credimus, quin potius quod ad honestam pacem et utilem totis viribus laborabunt. Hoc scripsi ne nuntii vestri videar contempsisse sermonem, qui ad obsequium vestrum, ubi facultas adfuerit, sum paratus in Domino. Valet.

EPISTOLA CCXCV.

AD MAGISTRUM GIRARDUM.

(A. D. 1170.)

Idem magistro GIRARDO.

Moleste tulit dominus meus archiepiscopus quod vos qui clavem habetis scientiæ, et in lege Domini, quam publice docetis, jugiter occupamini, adeo ut, mundanis disciplinis penitus rejectis, solius veritatis et justitiæ sacra consteamini, Cantuar. archidiacono, quem solemniter excommunicatum esse non ambigitis, communicare præsumpsistis exempla pernicioso, et quod sicut vestram conscientiam lædit, sic non modice denigrat et famam. Nam nec in minus perito tantus facilis esset excessus, nec in illo, cujus non modo doctrina, sed et vita debet auditoribus esse virtutis exemplar. Sed, quia credibilis est vos de humana infirmitate, quam de malitiæ perversitate, licet grave nimis sit quod

admisistis, peccasse, de mandato ipsius litteris vestris respondeo quæ sequuntur, mittoque rescriptum litterarum quas ad excusationem sui domino Sagiensi transmisit, qui monuerat ut ei Parisiis occurreret in incertum. Sed, ut scitis, nec equituras nec expensas, nec socios, qui per regnum dispersi sunt, ad tam crebros et inutiles discursus potest tam subito præparare: quod etiam sapientes, qui cum tam facile evocant, oportuerat præmetiri. Vos autem diligentior exististis, qui ei, uno duntaxat interposito die, certum præstitistis diem, ut diplomate incedens episcopo Sagiensi et archidiacono Cantuar. occurreret. Sed quatenus episcopum verba et litteræ vestræ obligent, melius postis: et ipse recolit qualiter ejusdem episcopi litteris, et aliorum consilio nuper delusus sit, ut socios convocaret, et varias inutiliter procuraret expensas. Nam ad iter accinctus erat, et fatigaverat multos, cum ipsum fama vulgante didicidit in Normanniam redisse; incertum an dignus haberetur quæ litteris deberet aut nuntio præmoneri. Fortasse Ecclesiæ negotium adeo humile est, ut non nisi de latere et ex accidenti tractari debeat, et transcurretibus tangi potius quam expleri. Sed quicumque personas quæ plurimum læsæ sunt, despicit, causam meminerit esse Christi, qui comprimit elationes maris, et pro arbitrio suo potestatum dispensat habenas. Ipse Cantuar. Ecclesiæ patronus est, et inspirabit animo domini regis, ut divinitus indultam sibi licentiam moderetur, nec eam quæ satis, et supra, et contra fas et modum, gratis afflictæ est, et tam ipsum quam antecessores suos tanquam pia mater pronovit, aluit, et protexit, affligat amplius. Sapientior enim est, quam ut salutis suæ dispendium et filii sui perniciem procuret, neque nos ignari sumus quid nuntii sui quæsierint ab apostolica sede vel obtinuerint. Cessent minæ, quoniam Ecclesiæ Dei per misericordiam ejus in portu navigat, nec est a strata publica, quam Christus ostendit, recedendum, præsertim his qui in tanta acerbitate exsilii tam patenter experti sunt misericordiam Dei.

Oscula promittitis et amplexus, si moram geramus homini, et is qui forma Christianorum est audivit a tentatore: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me (Matth. iv)*. Ipse judicet causam suam, et dominum regem perducatur ad veniam, qui malignantium consilii impulsus, innatæ benignitatis quam habere consueverat, nimis oblitus est: et, dum inimicis Ecclesiæ vehementius cessit, speciem induit inimici. Nec dubito quin ipse sibi dum hæc gereret displiceret, sed quasi invitus insipientium clamoribus agitabatur, et trahebatur funiculis impiorum. Adjicitis ut dominus Cantuar. occurrat nominato superius episcopo et archidiacono, quasi illum recepturus sit nedum ei occursurus, quem ipse solemniter anathemate condemnavit, sententiamque in

eum latam confirmavit apostolica sedes. Utique mirum ducit quod ei præfatus Sagiensis et alii venerabiles viri prælati ecclesiarum citra absolutionem communicant, quod a se sciunt in districto examine requirendum; et fortasse in Ecclesia præsentis non dabitur oblivioni. Certo tamen certius est, quod tam episcopum Londoniensem, et ante nominatum archidiaconum (18) dominus Cantuariensis paterna pietate recipiet, et consolabitur, ex quo se filios exhibuerint: et omnes excommunicatos, quos absolvi licitum est, viam fidei ingredientes sinceræ charitatis brachiis amplexabitur. Quid multa? Nihil est, dummodo conditio Ecclesiæ non lædatur, quod non sit ad voluntatem domini regis paratus implere, si gratiam ejus sibi et suis pleno senserit reformatam. Vos autem de cætero negotiamini cautius, et absolutione quæsita diligentius, excommunicatorum participationem studiosius evitetis, nisi ab Ecclesia velitis excludi citius, et cum eis anathematis recipere portionem. Sane præcedens ruina vos cautiore reddidisse debuerat, eritque sequentis gravior reparatio, si, quod absit! post commonitiones et pericula toties instructa discretio non declinaverit causam. Optata salute vos impertiar, cum licuerit.

EPISTOLA CCXCVI.

AD CONVENTUM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1170.)

Dilectissimis fratribus et amicis charissimis, qui in sancta Cantuariensi Ecclesia congregati sunt, et piam sapiunt unitatem, proscriptorum minimus JOANNES de Saresb., semper coram facie sua feliciter ambulare.

Æquum est, dilectissimi, me de vestris gaudere profectibus, anxiam periculis, damnis et injuriis compati, et, quantum Christiano licet, si forte, quod absit! immineat exanimari defectu. Lugere siquidem parum est, quod etiam in hostium occasu justos pie fecisse recolimus, cum charitatis virtus extincta Spiritus sancti protestetur occasum. Cujus funus non est perfunctorii lacrymis, non est gemitu, aut dolore momentaneo persequendum; sed vita per pœnitentiam et fructum bonorum operum instantius reparanda. Nec moveat si Spiritum sanctum, qui procul dubio immortalis est et beata vita justorum, dictum est in aliquibus interire, cum Paulum audieritis dicentem: Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere. Et, utinam efficialiter audissetis, quod ut sapientia meministis, non auditores verbi, sed factores justus sunt apud Deum. Neque hæc in suggillationem omnium vestrum dicta credantur, quia Spiritus sapientis testis est, quod ex charitate potius quam ille solus inspirat qui charitas est, prolata sunt, quam in aliqujus injuriam Christiani. Licet aliquos de numero vestrum pro injuria Spiritus et fraternæ charitatis exterminio jure et merito ne percant, sed salubri-

(18) Pro archidiaconum, etc., usque ad finem epistolæ, habet edit. Paris. lateri, etc., quæ sunt epistolæ 300, versus finem.

ter confundantur, crediderim arguendos. Evolvat A unusquisque et relegat propriæ conscientiæ librum : in anbiguis, si qua sunt, interpretem quærat et invocet Spiritum sanctum, qui docet hominem scientiam et absconditam revelat veritatem, ut eo docente sibi fidelius et familiarius innotescat : et, ut arbitror, plane et plene deprehendet quid ab accensa vel incensa, quid a tepida vel remissa, quid ab extincta vel fugata et perdita sibi provenerit charitate. Absit tamen ut per blasphemiam, aut obstinationem, aut desperationem, aut impœnitentiam, peccatum irremissibile commiserit quis in vobis! quia, licet in ramis debilitata et confracta sit charitas, spes tamen est quod maneat in radice, et rigata et perfusa cœlestis gratiæ imbribus possit revirescere, et veræ compassionis et justitiæ fa- cere fructus, si cor posuerit anima super vias suas, si pœniterit, si culpam fateatur, si pro facultate satisfaciendo redimat quod commisit. Sed fortasse dicetis : Tu quis es aut quæ est domus patris tui in Israel, ut religiosos arguas viros, præsertim in ecclesiarum Britanniæ cardine constitutos? Aut nos quid commisimus unde charitatem probes extinctam aut remissam? Ego quidem pro me respondeo quod præmissi, quia proscriptorum Christi minimus sum, et, quod ex conscientia loquor, quem zelus domus Dei, ut alterius parcam iudicio vel errori, jam multo tempore fecit exulare proscriptum : et qui, ut propriam fatear insipientiam, scandala fratrum patienti animo sine scrupulo nequeo tolerare. Annon licet mihi præsertim apostolo docente propriam ustionem deplorare in scandalis? Non licet coægrotantes quibus coinfirmor invitare ut pariter curramus ad medicum? Profecto cuilibet discipulo Christi etiam minimo liberum est ipso inspirante dare testimonium veritati ; quam quisquis ex Deo est, non modo patienter, sed libenter audit. Audite ergo et in vos animo patienti quam ego reputem culpam vestram, quod dispendium charitatis : quod, quæso, ubi apparuerit, nolite vanis verborum foliis adumbrare, sed opere potius expurgetur et veritate. Sex anni fere evoluti sunt, ex quo pro justitia proscriptus exsulat Pater vester nullis et magnis arctatus angustiis, multis utriusque sexus et cuiusque ætatis coxsulibus Christi, scilicet pauperibus oneratus. Et quid ei vel coxsulantibus sibi tanto tempore impenderitis, si quid tantum a memoria vestra elapsum esse non arbitror? Ubi interim, quæso, charitas? ubi amor? ubi affectio filialis? Nam, ut ait per organum suum Spiritus sanctus, probatio dilectionis exhibitio operis est : et eodem constat auctore, amorem non posse otari. Sed prætenditis publicæ potestatis vires, satellitum insidias, et metum justum, ne locum perderetis et gentem. Plane magnæ sunt, et utinam magnæ sint semper in Domino vires regiæ potestatis; sed non tantæ ut omnes vestras cohiberent impensas, quas ubi sæpius fecerint qui poterant quisquis diffiteatur veritas pœnit, et fortasse etiam ante diem Domini quan-

doque saltem pro parte revelabitur. Hoc indubitanter dixerim, Christum nunquam puniturum, nec homines culpaturus, si aliquid subtraxissetis necessitati vestræ nedum deliciis, quod possit Christi pauperibus pro justitia et libertate Ecclesiæ exsultantibus erogari, nisi forte quispiam credat Deum in extremo examine glorificaturum illos qui duplicibus induti sunt, et epulantur quotidie splendide. Satanas votivo pietatis affectui satellitum ministerio multas tetendit insidias, sed eas aliquorum fides et diligentia licet paucorum evasit. Quod vos facilius potuisse conjicio, si quando fuisse attentatum. Utinam pietatem vestram saltem voluisse cuiuscunque operis testimonio convinci potuisset! Superest ut de timore vobis apostolus Christi respondeat, quoniam timor iste non est in charitate. Judæi ne locum et gentem perderent, Christum, ut recolitis, occiderunt, et eo ipso, quod maxime volebant evitari, de merito amiserunt locum et gentem. Nam fere quoties ex aliqua causa consulto Deus offenditur, res in contrarium voto pergit eventum. Si tamen illi longo tempore expectati pœnitentiam egissent, potuissent loci et gentis retinuisse primatum, qui illis induratis genti traditus est facienti fructum ejus. Vos itaque, dilectissimi, quoniam adhuc tempus est propitiationis et meriti, accelerate ad veniam per dignos pœnitentiæ fructus, et præoccupate faciem iudicis in confessione, et satisfactionis diligentia redimite moram, et lapsam erigite charitatem. Facilis et gloriosa, si vera sunt quæ dicuntur apud nos, satisfaciendi et redimendi famam vobis offertur occasio. cum dominus rex, ut aiunt, in injuriam Ecclesiæ vestræ filium suum per unum archiepiscopi Eboracensis aut alterius episcopi velit inungi et consecrari in regem. Prohibet hoc dominus papa mandato iterato, et sunt prohibitoris ejus in regno. Quas si porrigere cessaverint alii, et ad vos pervenerint, induantur, quæso, aliqui vestrum virtute ex alto ut eas porrigant, Dei et summi pontificis auctoritate prohibentes, etiam interposita appellatione, si opus fuerit; ne tantum præjudicium sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ inferatur : præsertim cum is ad quem spectat dominus Cantuar. paratus sit hoc implere. Nihilominus si eas in fraudem Ecclesiæ suppresserit aliquis ut ad vos pervenire non valeant, vos tamen de divina misericordia confidentes prohibitionem et appellationem ad propulsandam injuriam imminenti interponere non differatis, et omnibus Ecclesiæ vestræ suffraganeis auctoritate sedis apostolicæ præcipere, ut præsentiam suam huic operi subtrahant, et præjudicio matris suæ nulla prorsus ratione communicent. Quod si vobis tacentibus præsumptum fuerit, cui de cætero poterit persuaderi zelum non periisse, et charitatem non esse extinctam? sic non est in vobis aliquis qui non faciat pretiosiorei momentaneam vitam, quam salutem Ecclesiæ suæ et coronam justitiæ. Non enim nunc a vobis vestra quærentur, sed et vos doceatis

esse Dei cultores et Ecclesiæ filios. Hac virtute procedentes redimetis offensas, et tam perspicua charitas multitudinem quæ præcesserunt operiet peccatorum. Eis tamen qui inspirante Christo armaturam zeli assumpserint, induti pro thorace justitiam, et pro galea judicium certum, dux et custos aderit fidelis Deus, qui eos super vires tentari non patietur; sed ea quæ nunc videntur imminere pericula in veram pacem, plenam securitatem et perpetuam gloriam commutabit. Nam dominus rex, quidquid loquantur homines, si se meminerit esse christum Domini, et pro debito officii, pro generis nobilitate, pro clarissimi virtute animi, non modo justa petentibus non irrogabit injuriam, sed alios ne irrogent cohibebit. Scit enim quia regis honor judicium diligit. Videor mihi videre plures in vobis qui præclari hujus meriti coronam affectent, et dicant singuli cum propheta in auribus Ecclesiæ: Ecce ego, mitte me, conantes cæteris præripere titulum quo fama redimetur universitatis, et privilegium Ecclesiæ stabili vigore perpetuabitur.

EPISTOLA CCXCVII.

AD THOMAM CANTUARIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1170, M. Jun.)

THOMÆ Cantuar. archiepiscopo, J. Sares. a Carolo.

Consilium domini Senonensis et nostrum est, si vobis melius non occurrit, ut litteræ urgentiores quas habetis penes vos de justitia exercenda, si pax non fuerit, celerius Rothomagensi et Turonensi archiepiscopis ostendantur: saltem ut audiat hostis et terreatur. Præterea desiderat ut suæ reddantur Auxitano et Burdegalensi, quia et causæ prodesse poterit, et persecutoris minuere vires, si in Guasconia auditum fuerit terram ejus interdicto subjiendam esse. Nam ad Bituricensem, quidquid de guerris contingat, semper facilius probabiliter speratur accessus. Et mameritis quantum periculum et infortunium ad se traxerit mora porrigendi conventionales archiepiscopo Rothomagensi et episcopo Nivernensi, et item prohibitorias Eboracensi archiepiscopo et episcopis transmarinis. Nec dixeritis quæ provenerunt vobis non fuisse prædicta, sed potius quod omnium auspicantium more, subtilitatem vestram vaticinia quæ non erant a spiritu deluserunt. Utinam non sit deceptionis hujus morbus irreparabilis: sed nisi cœlitus data sit relevatio seu consplatio non occurrit. Et quidem recte, ut arbitrator, cum nos alieni ingenii imaginationibus vanis præsumeremus evolvere cordis humani latebras, quarum solus Deus arbiter est. Quid, quæso, magis temerarium, aut in Deum, qui hoc singularis eminentiæ privilegio vindicat, injuriosius est? Nam se ipsum nosse, etiam Apollinis oraculo summam esse sapientiam adeo celebris est sententia apud philosophos, ut ei nemo veterum ausus sit refragari. De cœlo si quidem, ut aiunt, descendit Ἐὐδοκίας, id est Scito te ipsum. Quia ergo hic humana

A deficit et angelica eatenus non attingit, sola Dei sapientia est quæ consilia et cogitationes hominum non imaginatione phantastica conjicit, sed sicut sunt usquequaque cognoscit. Vaticiniis ergo renuantiemus in posterum, quia nos in hac parte gravius infortunia perculerunt. Qui corda sinit, illa examinet: nos quid domi nostræ sit exploremus.

EPISTOLA CCXCVIII.

AD MAGISTRUM HERBERTUM.

(A. D. 1170.)

JOANNES Saresberiensis, magistro HERBERTO.

Vestra redolet pagina charitatem, et quas ad præsens reddere nequeo gratias, diligentia studiosa promeruit. Reddet autem qui potens est, et qui cordi vestro gratiam inspiravit, ut desolatis solatium, et Christi confessoribus veritatis testimonium perhiberet. Siquidem nobis, ut coexsulantium vota dictionis pluralitate concipiam, gaudium est et exultatio, cum Ecclesiæ columnas adversus impetus malignantium, qui nos in aliud evangelium transferre moliantur, videmus immobiles, ut fidei sinceritatem gratiæ et potestati præferant, et traditiones hominum divinæ legi subjiocandas patenter evincant. Resistentibus enim facillime cedunt, qui fugientes instantissime persequantur; et, tanquam prævisi lupi, nullam appropinquantibus adferunt læsionem, si fraus eorum reveletur a fidelibus, et arguatur a lumine. Quid enim dedit ab initio cornu peccatori, nisi quod omnes in fugam versi diaparuerunt a facie tribulantis, et Ecclesiam laborantem contra ea, quæ sub prætextu juris inveterati, et antiquarum vel antiquandarum consuetudinum præsumpta sunt, non erat qui adjuvaret? Sed pro certo qui tunc præ cæteris placere hominibus, imo furentibus affectabant, confusi sunt, comprehensi in operibus manuum suarum, et divina præseunte et adjuvante clementia, amplius confundentur, quoniam Deus, dum taliter in specie religionis versati fuerint, spernit illos. Salus autem electorum videtur stare præ foribus, et Deo propitio gloriam eorum cito contemplabuntur oculi vestri, et aliorum qui deereverant Deo potius quam hominibus obedire. Unde domino meo episcopo Wintoniensi, quanta possum mentis alacritate, congratulor, qui conventus a iudicibus et senioribus terræ Christo dignum responsum dedit, et rescriptum emisit congruum ætati, professioni, honori et generi, et quod ad virtutem poterat, sicut et fecisse creditur, comprehyteros animare. Nam et illi tendiculas insidiantium laudabiliter eluserunt. Alia vice, si conventi fuerint, locuturi verbum fidei et veritatis cum fiducia: plane docentes, quod dominus rex hactenus abutens pernicioso consilio abductus est in inviam, et non in viam, et suadebant, utinam persuadeant, ut ad viam redeat, extra quam salvari non potest. nec diu principis frui gloria, nisi cum Ecclesia Dei faciat pacem. Nec vos moveat inanis gloriatio eorum qui jactitant, quod dominus papa illos, quos archiepiscopus excommunicaverat, habeat absolutos,

inde solatium quærentes miseræ suæ, quod eis cum benedictione causam dicitur delegasse, et hoc postquam anathemate condemnati sunt. Nam dominum papam excusat ignorantia, cui nondum innotuerat in eos excommunicationis latam esse sententiam, nec tamen prece vel pretio induci potuit, ut aliquem eorum a manu domini Cantuariensis existeret, quin pro modo culpæ eos percelleret severitate vindictæ. Hoc autem cœtum teneat vestra dilectio, quod dominus meus Cantuariensis prælegit in exsilio mori, quam sine Ecclesiæ liberatione redire, nec, auctore Deo, pacem facturus est, nisi utilem posteris et tam præsentibus quam futuris honestam. Si vero persecutores Ecclesiæ perdurare in malitia decreverint, ipse quoniam plenam accepit potestatem, progrediatur ulterius, et contra Deum in exercenda justitia nulli parcat. Valete.

EPISTOLA CCXCIX.

AD WILLELMUM SUBPRIOREM ET ALIOS CANTUARIENSES.
(A. D. 1170, m. Oct.)

Americis et fratribus charissimis WILLELMO subpriori et ROBERTO sacristæ; et aliis qui sanctæ Cantuar. Ecclesiæ curam gerunt, suus JOANNES, salutem et dirigere prudenter in futura prospectum.

Preces vestras et vota fidelium tandem misericors et miserator Dominus exaudivit ad honorem suum, ut ex multis et certis indicis patet, Anglicanæ Ecclesiæ restituens pacem et ab exsilio revocans patrem vestrum. Utinam fuissent aures vestras ad os domini regis, quando in colloquio regum nuper habito, inter castrum Blesense et Ambasiam, dimisit dominum archiepiscopum, ut a Francis, quibus tenebatur, licentiam mature reciperet, sub omni celeritate rediturus ad ipsum, inde in Angliam transiturus. Igitur, ut conditum est, Deo propitio, in festo Omnium Sanctorum Senonis valescit, ex proposito et conditum rediturus ad propria, et quam cito poterit sanctorum urbem reditu suo Cantuariam illustrabit. Vos itaque, sicut honori et salutis ecclesiæ vestræ prospectum esse vultis in posterum, patri vestro occurrite, et in partibus cismarinis, si quid fidei, si quid amicitiae, si quid devotionis aut consilli est, transmittere non differatis, unde se possit exonerare, et vobis perpetuo teneatur obnoxius. Redimite vel nunc moram, ne forte ad se inevitabile facturæ rerum et famæ periculum trahat. In historia Novorum reperi decessores vestros primos occurrisse revertenti ab exsilio patri Anselmo. Nunquid vos degeneres eritis, ut nihil solatii aut minimum, et non secundum vos revertentibus patri et fratribus conferatis? Absit hoc semper a prima Britanniarum sede Cantuariensi, ne tam fœdum temporis nostri, tam inhumanum et indevotum, et indisciplinatum exemplum transmittat ad posterum! Dolor et cordis angustia me vobis compatiens et timentem ne ex pusillanimitate et tenacia quorundam (quod Deus avertat!) Ecclesia Dei contrahat opprobrium sempiternum,

A scribere non patiuntur omnia quæ locus et causa ingerit: sed, ut arbitror, Deum timentibus et sapientibus et amantibus honestatem satis dictum est. Hactenus ergo amicos præmonuisse sufficiat. Nec dubito quin amantibus charitatis reddatur fructus, et in surdos (ut veteri proverbio dici solet) faba cadatur. Valete, vestri et nostri memores in charitate.

EPISTOLA CCC.

AD PETRUM ABB. S. REMIGII.

(A. D. 1170, m. Dec)

Idem Petro abbati Sancti Remigii.

Mora mea rectissime poterat accusari, si non eam necessitas accusaret. Debueram enim, ex quo primum in Angliam pedem posui, nuntium remisisse, per quem vestra dilectio de alumnorum statu posset certiorari. Sed quia mihi in ipso navis egressu, nova et stupenda rerum facies occurrit, alium certiorare non potui, qui ex variis opinionibus et verbis hominum reddebar incertus. Nam, triduo antequam applicarem; omnia bona domini Cantuar., et suorum adnotata fuerant, procuratoribus suis ab administratione submotis: et in portibus edicto publico inhibuitur est sub interminatione exsilio et proscriptionis, ne quis nostrorum, si forte Angliam vellet exire, transverberetur. Piissimi tamen officiales domini regis provida nimis cautela et perniciose nobis circumspectione præcaverant, ut archiepiscopus et sui ab exsilio redeuntes nihil prorsus aut minimum invenirent præter domos vacuas ex magna parte consumptas, et hœræa demolita, et areas nudas, et hoc ad consolationem diuturnæ proscriptionis et emendationem sacrilegii perpetrati. Et cum pax nostra nobis in festo Beatæ Magdalænæ fuisset reformata, et serenissimus dominus noster rex filio suo novo regi litteris patentibus præcepisset, ut archiepiscopo et suis omnia restituerentur in integrum, prout fuerant tribus mensibus antequam Angliam egredierentur, omnes tamen redditus nomine ejus prærepti sunt, qui usque ad Natale Domini percipi potuerunt. Plures possessiones et ecclesias quas ipso jure et ratione pacti conventi restitui oportebat Ecclesiæ Cantuariensi, adhuc publicæ potestatis auctoritate occupant curiales. D Ego inter cæteros una ecclesia privatus sum quæ xl marcas annuas solvebat antecessori meo. Contigit autem me triduo applicare ante Octavas Beati Martini, et in ipsis octavis erat Cantuar. synodus celebranda, in qua me vices absentis archiepiscopi gerere oportebat. Cum itaque præter spem, et contra bonam opinionem, et bonas promissiones domini regis, sic omnia turbata reperissem, ut de pace nostra et de reditu archiepiscopi desperaretur ab omnibus, et me tanquam in carcere positum agnovissem, vultu bilari et animo constanti Cantuariam petii, ubi a clero et populo cum magno honore et quasi angelus Domini receptus sum, fidelibus jam ex adventu meo meliora sperantibus, et quod eis persuasum erat quod me nullo modo at-

chiepiscopus præmississet, si non esset in brevi secuturus. Inde synodo celebrata ad novum regem A proventus sum, et satis humane receptus, licet concustodes sui aliquid timoris prætenderunt, suspicientes pacem nobiscum non simpliciter factam esse, sed rancoris palam remissi firmiter hæere radices. Quod etsi ex variis signis patenter adverterem, sic legi ac si omnia ad votum procedere arbitrarer. Festinanter inde ad matrem meam deflexi iter, quam jam altero languentem anno, et amodo jam diem Domini cum gaudio præstolantem, ex quo me vidit, vestris et sanctorum quibus cohabitatis orationibus precor attentius commendari. Receperat autem responsum a Spiritu se mortem non visuram, donec me et fratrem meum videret ab exilio redeuntes.

Interim illi veteres amici domini Cantuar. et B ecclesiasticæ libertatis propugnatores, dominus Eboracensis, episcopus Londoniæ et complices eorum, consilium inierunt cum publicanis, legatione transmissa ad dominum regem, ne præfatum Cantuar. in Angliam redire pateretur, antequam renuntiaret legationis officio, et restitueret ei universas litteras, quas emeruerat ab apostolica sede, et repromitteret se regni jura invidiabiliter servaturum, ut sub obtentu cautionis hujus ad observantiam consuetudinum arctaretur. Dicebant enim quod reditus ejus domino regi damnosus et probrosus futurus erat, nisi ista præcederent. Fecerant etiam de singulis vacantibus ecclesiis senas evocari personas, in quas de pastore eligendo universitatis arbitria conferrentur, ut electiones de C Ecclesia in aliud regnum et palatium protractæ celebrarentur ad nutum regis: ubi si Cantuar. ob reverentiam canonum pro officii sui debito obloqueretur, regiam offenderet majestatem; si consentiret reus esset in Deum et convinceretur in constitutiones ecclesiasticas incidisse. Sæpe dictus autem dominus Cantuar. ex mandato domini regis Rothomagum venerat, inde ex promisso liberandus ab obligatione creditorum, et cum honore in patriam remittendus. Sed fefellit eum opinio, Joanne de Oxeneford. afferente litteras domini regis, quibus rogabat et monebat, ut sine mora rediret ad Ecclesiam suam, et antedicti Joannis conductu et solatio in itinere fruere. Paruit archiepiscopus, et in redeundo æmulum per amicos machinamenta cognovit, qui jam ad mane profecti ventam commuodum expectabant, archiepiscopo nostro in litore opposito similiter expectante. Ubi cum de transitu eorum et machinationibus certior fieret, conatus eorum via qua potuit elisit, mittens archiepiscopo Eboracensi litteras apostolicas, quibus ipse et Dunelmensis episcopus propter usurpatam novi regis coronationem ab episcopali officio suspenduntur. Alias quoque porrexit nuntius London. et Saresb. episcopis, quibus in sententiam anathematis revocantur, et suspenduntur omnes episcopi, qui præfate coronationi interfuerunt.

Quo facio, prosperior aura spirans a Flandria dominum archiepiscopum in Angliam felici navigatione perduxit, venientemque ad portum cui Sandwicus nomen est, regii satellites exceperunt, custodiis per littora dispositis, ut creditur, ad nocendum, et armatis perstreptibus, quos antefatus Joannes Oxenefor. cohibuit et compulit arma deponere, non tam, ut putatur, favore nostrorum, quam ne temeritas eorum dominum regem et liberos suos nota prodicionis inureret. Exegerunt tamen ut alienigenæ qui cum archiepiscopo venerant, sacramentum præstarent de servanda fidelitate regi et regno. Nec apparebat quisquam alienigena præter Simonem Senonens. archidiaconum, qui ad præstandum juramentum facile fuisset inductus, si archiepiscopus permisisset, qui, D exempli perniciem veritus, respondit bonis moribus hoc prorsus esse contrarium, ut inaudita barbarie compellerentur hospites et peregrini ad hujusmodi juramenta: et fortasse satellites vim parassent, nisi eos compescuisset tumultus popularis verentes plebis impetum, quæ sic de recepto pastore gavisata est, ac si de cælo Christus inter homines ipse descenderet.

Cum vero se die sequenti Cantuar. recepisset, venerunt ad eum et alterius archiepiscopi et episcoporum suspensorum nuntii ad sedem appellantes apostolicam, licet eis indubitanter constaret, quod summus pontifex omnem appellandi præcluserit facultatem. Venerunt ex alio latere domini regis officiales suo rogantes nomine, et publica denuntiantes auctoritate, ut archiepiscopus latam in archiepiscopum Eboracens. et alios episcopos sententiam relaxaret, nisi regis et regni decerni vellet publicus hostis, ut qui novo regi coronam moliebatur auferre. Ad quod archiepiscopus respondit se nullo modo impugnare regiam dignitatem, sed potius vires, opes et gloriam pro viribus in Christo augmentaturum. Hoc tamen nulla ratione impetrari posse, quin adversus præsumptores episcopos Ecclesiæ suæ justitiam prosequatur. Illis autem instantibus, acrius adjecit, quod pro honore domini regis, licet ei periculosum esset et vires ejus excederet, quia judex inferior superioris non potest relaxare sententiam, paratus erat duos episcopos absolvere, recepto prius ab eis secundum morem Ecclesiæ juramento, quod domini papæ, qui eos vinxerat, mandatis obedirent. Officiales autem non permiserunt ut fieret, dicentes hujusmodi juramentum ab episcopis non debere præstari, quia regni consuetudines impugnabat. Replicavit ad hoc archiepiscopus quod, cum dominum papam modis omnibus antea sollicitassent, ut eos absolveret a vinculo anathematis, quod solius Cantuar. Ecclesiæ auctoritate fuerant innodati, non nisi præstito juramento absolvi poterunt. Quod si necessarium fuit ad unius episcopi sententiam dissolvendam, quæ longe est infirmior edicto summi pontificis, luce clarius est quod sententia apostolica sine eo,

præsertim a iudice inferiori, solvi non debet. Ad A
hujusmodi et similes allegationes episcopi moti
sunt : et, sicut pro certo relatum est, ad clemen-
tiam archiepiscopi confugissent, nisi eos sæpe
nominatus Eboracens. seduxisset, dissuadens ne
quid rege facerent inconsulto quem patronum ha-
buerant in omnibus operibus suis.

Illis itaque cum indignatione properantibus ad
dominum regem, noster archiepiscopus ad novum
regem iter arripuit. Cum vero Londonias perve-
nisset denunciavit ei rex junior ne progredetur,
nec civitates ejus aut castella intraret, sed reci-
peret se cum suis infra ambitum Ecclesiæ suæ, et
suis denuntiatum est ne regni fines exeat, nec
prodeant in publicum : sed, sicut se ipsos diligunt,
caveant sibi. Qua denuntiatione publicata, se et suos
Cantuarie recepit archiepiscopus, ibique salutare
Dei cum multo discrimine (19) præstolamur : ne-
que nobis via consolationis aut securitatis alia
patet, quam ut vestris et sanctorum orationibus
evadamus insidias eorum qui nostrorum sanguinem
sitiunt et quærunt, ut de terra penitus avellamur,
aut clarius pereamus in ipsa. Licet autem perse-
cutio gravissima sit, et ad archiepiscopum rarus
de numero divitum vel honoratorum visitor
accedat, ipse tamen cunctis ad se venientibus
pontificali gravitate jus reddit, reducta prorsus
acceptatione personarum ac munerum. Frater meus
ad nostrum Exoniensem, quem mihi nondum licuit
visitare, profectus, lateri ejus (20) adhæret, in
timore multo et jugi sollicitudine. Longum erit,
et vereor ne tædium generet, si cunctas angustias
nostras cœpero replicare; sed quæ desunt episto-
læ, supplebuntur officio portitoris. Sit itaque, si
placet, miserationis vestræ sollicitare sanctum
priorem et amicos Christi de Monte Dei et valle
S. Petri, et abbates Sanctorum Nicasii et Crispini,
et alios sanctos familiares vestros, quatenus nobis
apud Altissimum suffragentur, ut eorum meritis
salubriter liberemur, qui periclitamur ex nostris.
Charissimos autem fratres nostros et dominos, qui
beatissimo Remigio jugiter famulantur, vix sine
gemitu et suspiriis, aut madore lacrymarum pos-
sum ad animam revocare, recolens me quondam
instar paradisi feliciter incoluisse, dum illorum
præsentia fruebar, et charitatis experiebar imagi-
nem, quæ in æterna vita speratur. Illos, quæso,
diligentius sollicitate, ut alumnorum suorum me-
minerint in orationibus suis. Quam cito Deus
prospera donabit, vobis currentium litterarum
ministerio, Christo propitiante, communicare non
differam. Valeat semper et vigeat sanctitas vestra,
et totius Ecclesiæ prosperitas in bonis omnibus
provehatur, et, si placet, pauperem sacerdotem
S. Cosmæ commendatum habeatis.

(19) Ed. Paris., cum Christo.

(20) Pro lateri ejus, etc.... habeatis habet edit.

EPISTOLA CCCI.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1170.)

Idem BARTHOLOMÆO Exoniensi episcopo.

Ecclesia in arcto est, et ex dissensione regni
et sacerdotii eam undique premunt angustiae.
Nam quam rex perimit, illa vindicat libertatem,
et si vellet a status sui defensione cessare et ac-
quiescere jussionibus tyrannorum, illico indigna-
tionem apostolicæ sedis exciperet. Sed quia longe
tolerabilius est incidere in manus hominum, quam
derelinquere legem Dei, officiosissimum et consilio-
sissimum reputo non modo facultates et fallacis dona
fortunæ pro tuenda libertate, pro legibus paternis.
exemplo sanctorum exponere : sed et ipsum corpus,
quod quibuscunque flagellis ateratur, quihuscunque
tyrannorum carnificinis torqueatur ad præsens, ve-
lint nolint persecutores, pulchrius et fortius, prout
merita præcesserint, glorificatum in illa die resti-
tuet Christus, pro cuius fide et obedientia nunc salu-
briter exponitur aut deponitur. Sed, etsi eo usque
tyrannorum rabies invaluerit,

*Facilis jactura sepulcri,
(Virg. Æn. II, 646.)*

ubi cælo tegitur qui non habet uriam. Consilium
in ambiguis duntaxat habet locum : nec debet esse
ambiguum quod gerendum præscribit lex divina.
Nam nec minimum de mandatis Dei, si quod ta-
men, quod vix crediderim, parvum est, pro tempo-
rali vita, ne dum pro mundana suppellectili vel
quiete vana consilio deseritur. Nam et minima
servata vitam acquirunt, et plerumque martyrii
gloriam promerentur. Neglecta vero ex crimina
inobediendiæ et contemptus, internam ingerunt
mortem. Captam aviculam cum pullis occidi pro-
hibet Dominus, subjiciens præmium esse hujus
mandati si observetur, ut longo vivas tempore;
quod quidem adjici mandatis aliis non facile re-
peries, nisi ubi patrem et matrem præcipit hono-
rari. Idem ergo magno et ei quod minimum videtur
subintulit præmium, ut doceret quoniam et minima
diligens observantia vitæ promeritoria est. Nun-
quid non scriptum est, quoniam qui minima spernit,
paulatim decidet (Eccli. xix), et qui in modico li-
delis est, super multa constituetur? Nec hoc dix-
erint quod omnes capiant verbum istud, aut quod
ego minima diligenter observem, qui sæpe et mul-
tum in magnis delinquo et maximis. Si quidem
obediendiæ maximum est mandatum, sine cuius
diligentiori custodia salutem provectorum nullus
assequitur. Melior est enim obediendiæ quam vi-
ctimæ. Sicut e latere crimen ariolandi est, repu-
gnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.
Et ut ad obediendi virtutem fortius animeris, do-
mini papæ te munit auctoritas, sicut habes ex
litteris, quas episcopo Wigorn. nuper scripsit,

Paris. non potest, rumpens, etc., quæ sunt epistolæ
292, sub linem.

consulenti an ad episcopatum suum potius redire deberet, et regis obsequi voluntati, an assistere domino Cantuar. pro libertate Ecclesiæ et defensione divinæ legis, omnia supra quam dici possit pericula in se et suis fortiter sustinenti. Exemplum litterarum inferius subjectum est. Executorem voluntatis suæ te faciat Dominus, et eam fidei fortitudinem et perseverantiam conferat, ut fratres cœvos et posteros in timore Domini et cultu justitiæ feliciter valeas roborare.

EPISTOLA CCCII.

AD CONVENTUM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1170.)

Idem Cantuariensi conventui.

Vestram sæpius, si reminisci placet, commonui charitatem quatenus Patri vestro et domino pro libertate Ecclesiæ agonem in sextum annum, quod hactenus exegit necessitas, protrahenti fideliter (ut oportebat) assisteretis, et ut communicaretis necessitatibus eorum qui acerbitates exsilii, proscriptionis injurias, contumelias detrahentium, persecutorum molestias, ne furores dixerim pro verbo Domini pertulerunt. Et utinam salutaria et honesta momentem audissetis, vel audiat adhuc, ne vos quod absit nimis sero poeniteat incredulitatis et duritiæ vestræ. Nam ego hactenus vobis ut Cassandra Trojanis semper vera pronuntians videor insanire; et ab incredulis dicitur: Homo iste de corde suo prophetat. Et ut simpliciores inducat in erroris et infortunii sui consortium, vanis terret oraculis; et nunc rectum sapientibus intentat adversa, nunc acquiescentibus prospera pollicetur. Sed ecce in cervicem inimicorum Ecclesiæ Petri gladius potenter exertus est, et Malcho nisi declinet ictum amputabit auriculum dexteram. Quid Malchus Latino sonet *eloquio*; nostis: loquor enim scilicet, tenentibus, diligentibus et amplectentibus legem. Non credebatur quod episcopus Londoniensis et alii auctores schismatis et incentores essent anathematis gladio percullendi; sed illos jam a corpore suo rejectis Ecclesia et exclusit. Non credebatur quod condemnationem eorum Romanus pontifex approbaturus esset; sed ex eo constat ratam esse sententiam, quod nuntii a sede apostolica missi sunt, qui eos præstito juramento secundum morem Ecclesiæ sub ea conditione absolvent si rex cum Ecclesia secundum quod dominus papa præscriperat, faceret pacem. Cujus spe data Cantuar. archidia. et aliis qui erant in partibus transmariinis absoluti sunt præmissa juratoria cautione. Et quia pax infra festum Beati Michaelis (ut conditum fuerat) secuta non est, in eandem sententiam anathematis juxta conditum reducti sunt. Liqueat ergo quam periculosa sit participatio eorum; nam re ea excommunicati erant quos oportebat absolvi. Superest autem ut animadversio procedat ulterius quia hæreditas Domini non potest liberari de manu hostium nisi in manu forti. In quo conflictu patenter agnoscat Dominus qui sunt

PATROL. CXCIX.

A ejus, et qui pluri faciunt ollas *Ægyptias*, pane cœlesti, verbo scilicet Dei quod dat vitam mundo. Quicumque vero fuerint hi, sortem damnationis suæ recipient cum his quos terra vivos absorbit. Nam qui peccatis communicat alienis, communicabit et morti. Exite ergo, quæso, de medio eorum, ponite corda vestra super vias vestras: et qui ex magna parte (quod cum rubore et dolore confusus eloquor) privigni fuistis hactenus: vel nunc tandem trans-eatis in sortem fliorum communicando paternis necessitatibus, fructus poenitentiae et obedientiae exsequendo, et infamiam ab ecclesia propellendo: quæ, quod Deus avertat! nisi præcaveritis, vestra duritia promerente perpetuabitur in sempiternum. Monuerat hoc, imo præceperat dominus papa, sed nec ipse pro sua reverentia exauditus est. Nunquid et vos infidelium more dicturi estis Christo iterum pro Ecclesia patiente: « Nos non habemus pontificem aut papam nisi Cæsarem? » Nunquid adeo timetis illum, qui accepta divinitus potestate corpora vexare potest, non perdere, ut illum contemnatis qui totum corpus potest et animam perdere in gehennam? Is certe præcepit, ut prælatis obediatur, ut filii parentes honorent, eorumque necessitates excipiant promptissima charitate. Quam profecto non habere convincitur, qui fratrem in tribulatione positum pro facultate sibi data non consolatur. Affectum namque mentis validissime convincit exhibitio operis. Valeat semper sanctitas vestra, et in his quæ monui, verbum Dei potius consulat quam vicinos.

EPISTOLA CCCIII.

AD WILLELMUM SUPRIOREM CANTUARIENSEM.

(A. D. 1170.)

Suo BRITONI, suus J., salutem et pium in futura prospectum.

Ex his quæ universitati vestræ scripta sunt colligere poteris, quid te oporteat facere. Nec est quod nugatorias, ut hactenus, prætendas excusationes, quia tempus est ut ecclesia vestra patiat aut compatiatur. Si enim communicaverit necessitatibus patris, in consolationibus, quas indubitanter, Deo propitio, speramus, in brevi reflorescet. Et quidem a centum annis tempus exstitisse non arbitror, quo tam facile posset ad reparanda omnia antiqua privilegia respirare; si patri in his sollicito viriliter et efficaciter vellet assistere, et necessariis participare sumptibus. Sed nescio quo pacto regnare vultis sine onere et sollicitudine, cum certum sit

Non nisi supremo magna labore peti.

In his autem eatenus jam profecit per Dei gratiam, industria pauperis et proscripti ut in his emerendis duo millia marcarum antecessorem suum, si data esset occasio, expensurum fuisse non dubitem. Dicitur quod candelabra alienastis in usus vanos, fortasse non sine conscientia sacrilegii: et adeo tenaces estis in Ecclesiæ necessitatibus et honoribus reformandis. Circa hoc sollicita fratres tuos: et et

12

illi contemnendo desipiunt, tu ecclesie et tibi providere memineris. Si episcopus Londoniensis iter arripuerit ad curiam, procura, sicut tibi injunctum est, ut duo monachi sufficienter instruantur, ei eum vocati fuerint occursuri.

EPISTOLA CCCIV.

AD JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1171.)

Idem JOANNI Pictaviensi episcopo.

Ex insperato et in transitu mihi, gratia Dei propitiante, nuper innotuit, quod ad vos erat lator presentium transiturus. Gavisus ergo divinitus ministratam occasione scribendi ad amicum eam gratanter arripui, arbitratus mihi longae calamitatis magnum dari solatium, quod in tutis auribus licebat angustiarum cumulum deplorare. Sed unde sumetur exordium? Nam dicendi parit inopiam materia copiosa et exuberans, et quae non, nisi tempore nostro malitia excrevisset ad summum, fidem excedit. Publicas angustias an domesticas deplorabo? Sed generales mundus agnovit. Sua quemque miseria perurit acrius: nisi forte quispiam sectatorum Christi tanta sit charitate succensus ut universorum subeat onera, et uratur in scandalo proximorum. Et quia vobis de passione gloriosi martyris Thomae Cantuariensis archiepiscopi, qui non modo ecclesiam propriam, sed utramque provinciam Anglorum miraculis multis et maxime irradiat, constare non dubito, in ea non censui mihi diutius immorandum: praesertim cum et tempus scribendi breve sit, et, ut opinor, jam fere per orbem Latinum ex relatione plurimorum sit nota et vulgata materia. Hoc tamen in tanto divinae dispensationis munere silendum esse non credidi, quod ad Dei et martyris sui gloriam universi mirantur. Quia sic omnes circumstantiae concurrunt in agone pontificis, ut patientis titulum perpetuo illustrarent, et persequentium revelarent impietatem, et nomen sempiterno macularent opprobrio. Si enim personas hinc inde intueri et metiri placuerit, occurrit hic religiosus archiepiscopus, Britanniarum primas, sedis apostolicae legatus, iudex incorruptissimus, utpote nec acceptor personarum nec munerum, assertor ecclesiasticae libertatis, et quasi turris erecta in Jerusalem contra faciem Damasci, malleus impiorum, sed pauperum et nocentium consolator. Viderit qui noverit, quis e regione procedat. Et si causa martyrem facit, quod nulli rectum sapienti venit in dubium, quid justius, quid sanctius causa ejus? qui opes et omnem mundi gloriam, qui amicorum et totius cognationis affectionem pro Christi amore contemnens, exilium subiit, se et suos omnes exposuit periculis, et paupertati: qui pro lege Dei sui tuenda et evacuandis abusionibus veterum tyrannorum certavit usque ad mortem: nec in aliqua obligatione, postquam semel lapsus est, captus insidiantium dolo, induci potuit ut aliquid eorum quae ab ipso exigebantur promitteret, quin in omnibus adjiceret honorem Dei et honestatem

A Ecclesiae salvam fore. Nec ad modicum et quasi ad horam credens, et in articulo tentationis recedens, adversa perpressus est, sed exilium et acerbissimam proscriptionem in annum septimum protelavit: tanta quidem virtute constantiae via regia incedens, et Christi et apostolicorum virorum sequens vestigia, ut invictus ejus animus nec fortunae saevientis impetu posset frangi, nec blanditiis emolli.

Sed et ubi sit immolatus advertite. Certe in Ecclesia, quae caput regni est, et aliarum omnium mater in Christo, coram altari, inter consacerdotes et manus religiosorum quos armatorum carnificum tumultus fecerat ad stupendum et miserabile spectaculum convenire. Qui ergo se ipsum a multo tempore exhibuerat hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, qui carnem suam in orationibus, vigiliis, jejuniis et asperioris cilicii usu continuo, cum vitis et concupiscentis crucifixerat, qui dorsum, quod sancti familiares ejus noverant, tanquam Christi puerulus exponere consueverat ad flagella, qui Christi corpus et sanguinem solitus erat offerre in altari, coram altari prostratus effusum manibus impiorum obtulit proprium. Nec licuit ministris Satanae in immolatione discipuli et servi, quod praambulibus eorum in crucifixione magistri et domini. Christus enim, ne civitas sedaretur, ne pollueretur Sabbatum, iudicio licet iniquo praedamnatus, qualem qualem allegandi pro se acceperat facultatem, et ab urbe ductus, extra portam crucifixus est, ministerio utique gentilium, qui Dominum non noverant, et auctoritate publicae potestatis, his reum deferentibus quorum legem visus est impugnare, discipulo, filio perditionis, proditoris perfidiam procurante. At iste non modo in urbe, sed intra ecclesiam, non tempore profano, sed die quem natiuitatis Dominicæ sollemnitas consecrabit, et omni jure decuit ut natalis ejus, qui innocenter et sanctissime vixerat, ad gloriam Dei, Natalem sanctorum Innocentium sequeretur. Et quidem, ut creditur, necem ipsius traditores procuravere discipuli, sacerdotum principes formaverunt: tanto in malitia Annam et Caipham, Pilatum et Herodem amplius praecedentes, quanto diligentius praecaverunt ne in iudicium traheretur, ne conveniretur ab accusatoribus, ne appareret ante faciem praesidis, ne privilegio sacri loci, vel temporis aut dignitatis, aut gradus, aut reformatæ pacis, et datæ securitatis conditione sacrilegas manus evaderet, non gentilium, non hostium, sed eorum qui legem Dei profitebantur et amicorum fidem. Sane mira Dei omnipotentis cuncta et sapienter et salubriter ordinantis dispensatione contigit, quod qui hæc tam male, tam impudenter et imprudenter permisit fieri, eadem non est passus abscondi: ut hic etiam temporaliter impleatur quod veritas protulit, nihil scilicet esse occultum quod non reveletur. Nam quod de signifero proditorum Juda sermone celebri vulgatum est, pari jure trahendum est et ad complices ejus, co

quod de similibus rebus idem constet esse iudicium, ut Christianis omnibus ex fide liqueat, quod cœli revelabunt iniquitatem ipsorum, et adversus eos terra consurget. Quis enim fidelium audeat dubitare quod Deus auctores et perpetratores tanti sacrilegii aut convertet aut conteret?

Passurus autem in ecclesia, ut dictum est, coram altari Christi martyr, antequam feriretur, cum se audisset inquiri, militibus qui ad hoc venerant in turba clericorum et monachorum vociferantibus: « Ubi est archiepiscopus? » occurrit iis e gradu quem ex magna parte ascenderat, vultu intrepido dicens: « Ecce ego, quid vultis? » cui unus funestorum militum in spiritu furoris intulit: « Ut modo moriaris, impossibile enim est ut ulterius vivas. » Respondit autem archiepiscopus non minori constantia verbi quam animi, quia (quod omnium martyrum pace ex animi mei sententia fidenter dixerim) nullus eorum videtur in passione isto fuisse constantior: Et ego pro Deo mori paratus sum, et pro assertione iustitiæ et Ecclesiæ libertate. Sed si caput meum quæritis, prohibeo ex parte omnipotentis Dei et sub anathemate, ne cuiquam alii sive monacho, sive clerico vel laico, majori vel minori, in aliquo noceatis, sed sint immunes a pœna, sicut exstiterunt a causa; non enim illis, sed mihi imputandum est, si qui eorum causam laborantis Ecclesiæ susceperunt. Mortem libenter amplector, dummodo Ecclesia in effusione sanguinis mei pacem consequatur et libertatem. Quis isto videtur in charitate ferventior? qui dum se pro lege Dei persecutoribus offerebat, in id solum erat sollicitus ne proximi in aliquo læderentur. Verba ejus nonne Christum videntur exprimere in passione dicentem: *Si me quæritis, sinite hos abire? (Joan. xviii.)* His dictis, videns carnifices eductis gladiis, in modum erantis inclinavit caput, hæc novissima proferens verba, Deo et sanctæ Mariæ et sanctis hujus ecclesiæ patronis et beato Dionysio: Commendo me ipsum et Ecclesiæ causam. Cætera quis sine suspiriis, singultibus, et lacrymis referat? singula persequi pietas non permittit, quæ carnifices immanissimi, Dei timore contempto, et tam fidei quam totius humanitatis immemores, commiserunt. Non enim suffecit eis sanguine sacerdotis et nece profanare ecclesiam, et diem sacratissimum incestare, nisi corona capitis, quam sacri chris-matis unctio Deo dicaverat, amputata, quod etiam dictu horribile est, funestis gladiis jam defuncti ejicerent cerebrum, et per pavementum cum cruore et ossibus crudelissime spargerent: immaniores Christi crucifixoribus, qui ejus crura, quem obiisse viderant, sicut adhuc viventium, non censuerunt esse frangenda. Sed in his omnibus cruciatibus invicti animi et admirandæ constantiæ martyr nec verbum protulit, nec clamorem emisit, nec edidit gemitum, nec brachium aut vestem opposuit ferienti, sed caput inclinatum, quod gladiis exposuerat, virtute admiranda, donec consummaretur, tenebat immo-

obile: et tandem in terram procidens recto corpore non pedem movit aut manum.

Carnifices autem, non minus cupidi quam crue- deles, inde tam in regiæ potestatis quam divinæ majestatis injuriam ad ecclesiæ palatium redeuntes, universam suppellectilem et quidquid in scriniis aut clitellis archiepiscopi et suorum potuit inveniri, sive in auro, sive in argento, aut vestibus aut variis ornamentis, aut libris, aut privilegiis, aut aliis quibuscunque scriptis, aut equitaturis, insatiabili avaritia et stupendo ausu diripientes, ea, ut libuit, inter se diviserunt: imitatores eorum facti qui inter se Christi vestimenta partiti sunt: licet eos quodammodo præcedant in scelere. Et, ut pontifici jam per martyrium coronato hominum gratia auferretur, omnia scripta quæ sacrilegus prædo subripuit, ad regem in Normanniæ transmissa sunt. Sed nutu divino contigit quod, quanto magis athletæ fortissimi gloriam offuscare nitebatur humana temeritas, tanto eam amplius Dominus illustraret ostensione virtutis, et miraculorum manifestis indiciiis. Quod viri impii, qui eum insatiabiliter oderant intuentes, inbibuerunt nomine publicæ potestatis, ne miracula quæ fiebant quisquam publicare præsumeret. Cæterum, frustra quis obnubilare desiderat, quod Deus clarificare disposuit. Eo enim amplius percrebuerunt miracula, quo videbantur impiis studiosius occultanda. Homo videt in facie, solus Deus est qui renes et corda scrutatur. Nam, cum beati martyris corpus sepulturæ tradendum esset, et de more pontificalibus indueretur, quod admodum pauci familiares ejus noverant, inventum est cilicio pediculis et vermibus referto involutum, ipsaque femoralia ejus interiora usque ad poplites clicina, quod apud nostrates antea fuerat inauditum, reperta sunt. Exterior tantum habitus cæteris conformabatur, juxta sapientis edictum, dicentis: *Frons tua populo conveniat, intus omnia dissimilia sint.*

Quis referat quos gemitus, quantos lacrymarum imbres sanctorum cœtus qui aderant, in revelatione sic adumbratæ religionis emisit? Nec tamen in his omnibus persecutorum quievit furor, dicentium corpus proditoris inter sanctos pontifices non esse humanandum, sed projiciendum in paludem vilio-rem, vel suspendendum esse patibulo. Unde sancti viri qui aderant, vim sibi timentes inferri, eum in crypta, antequam satellites Satanæ qui ad sacrilegia perpetranda convocati fuerant convenirent, ante altare Sancti Joannis Baptistæ et Sancti Augustini Anglorum apostoli in sarcophago marmoreo sepelirent: ubi ad gloriam omnipotentis Dei per eum multa et magna miracula fiunt cætervatim confluentibus populis, ut videant in aliis et sentiant in se potentiam et clementiam ejus qui semper in sanctis suis mirabilis et gloriosus est. Nam et in loco passionis ejus et ubi ante majus altare pernoctavit humanus, et ubi tandem sepultus est, paralytici curantur, cæci vident, surdi audiunt, loquuntur

muti, claudi ambulantes, evadunt febricitantes, arrepti a dæmonio liberantur, et a variis morbis sanantur ægroti, blasphemi a dæmonio arrepti confunduntur. Illo hæc et plura, quæ referre perlongum est, operante, qui solus est super omnia benedictus in sæcula, et eos præelegit esse gloriæ suæ consortes quos pro veritate fidei, zelum justitiæ, confessionis virtutem, et invictæ constantiæ perseverantiam, facturus erat de veritatis ac fidei adversariis triumphantes. Quæ profecto nulla ratione scribere præsumpsissem, nisi me super his fides oculata certissimum reddidisset.

Superest itaque ut nostram parvitatem vestra instruat eruditio, an citra Romani pontificis auctoritatem tutum sit in missarum solemnibus et aliis publicis orationibus eum in catalogo martyrum tanquam salutis præsidem invocare, an adhuc ei, quem Deus tantis miraculorum clarificavit indicibus, quasi alii defuncto orationes subventorias teneamur exsolvere. Timetur enim ne sic orandi instantia beati martyris injuria videatur, et incredulitatis præterdat imaginem post tot signorum exhibitionem nondum secunda devotio. Jam super hoc consultus esset Romanus pontifex, nisi quia facultas transeundi adeo omnibus præclusa est, ut nullus ad navigium admittatur nisi litteras regis ante porrexerit. Nobis tamen interim consultius esse videtur ut assistamus Domini voluntati, et quem ipse honorare dignatur ut martyrem, nos, sive cantemus, sive ploremus, ut martyrem veneremur. Nam fere in omnibus mundi partibus Deus, non expectata cujuscunque hominis auctoritate, potuit et consuevit clarificare quos voluit: quod sapienti non potest esse ambiguum, qui varias scripturas solerti indagatione diligentius perscrutatur.

EPISTOLA CCCV.

AD SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(A. D. 1171).

Domino Senonensi, miseri illi, quiquondam fuere Cantuarienses.

Agonem nostrum, quem cum martyre glorioso pertulimus, viderunt oculi vestri, quos tam innata, quam cœlitus per gratiam provecta et perfecta liberalitas aperuit ad videndum calamitates Ecclesiæ Anglicanæ, et in subventionem pauperum Christi portastis pro ea pondus diei et æstus, et sic athletam pro lege Dei adversus impios dimicantem, dum licuit, custodistis tanquam pupillam oculi vestri. Fidem vestram et diligentiam, qua nobis pacem procurastis, remuneret Deus, qua nihil ex contingentibus a vobis omissum est, ut infortunia nostra vobis debeant imputari. Fornia siquidem pacis solemniter inite cunctis visa est utilis et honesta, cum in illo celeberrimo conventu tantorum regum maximi et sapientissimi principes convenissent. Reformata ergo pace regna gavisa sunt. Sed quid a membris diaboli tunc ageretur, rei exitus indicavit, si tamen ad suum finem pervenisse credendi sunt, qui in contumeliam Dei sibi vindictam reser-

vantes tantum facinus commiserunt. Absit enim! ut hanc gloriam suam, alteri cedat terribilis ille, qui aufert spiritum principum, et eos qui inauditum flagitium perpetrasse noscuntur, nota, et non potius miraculosa percellat ultione. Nam sanctus pontifex, sicut vobis aliis litteris fida relatione significatum est, de ærumnis hujus sæculi glorioso martyrio migravit ad Dominum, ut jam sedeat cum principibus et judicet eos, qui se angustiaverunt, et hæreditatem Christi delere conati sunt. Cum enim Christus, velit nolit persecutor, sit Deus super omnia benedictus in sæcula, momentanea potestatis elatæ, sicut sæpe audiens doluistis, præsumptio suum honorem et abusiones veterum tyrannorum perpetuis legibus et honori Dei machinatus est anteferre. Et, ne quis obloqui audeat aut mutire, alii nostrum capti sunt et retrusi in carcerem, alii proscripti, alii condemnati exsilio, alii quibus melius divina providit clementia, sibi fuga consuluerunt, ne paterentur aut viderent miseriam fratrum, conculcationem sanctorum, et quod pace ipsius dictum sit, ignominiam Christi. Sedent e regione blasphemi, qui sub nomine et honore sacerdotali, sacerdotium persequuntur, principibus adulantes, persecutorum Ecclesiæ justificantes causam, exsultantes in rebus pessimis, scilicet quod potestatibus astiterunt adversus Dominum et adversus Christum ejus, cujus sanguis, per eos effusus licet militum ministerio, de terra clamat ad Dominum, magis quam sanguis Abel justus, quem frater ipsius interemit.

Horum caput est ille Eboracensis, quem vidistis et audistis palam in curia archiepiscopum persequentem, et qui indignus fuerat ore sacrilego, quo necem martyris procuravit, ipsius proferre nomen: cum plane mendosus et mendax jam inauditis caruscantem miraculis adhuc, sicut ex litteris ejus patet, nominat Pharaonem. Sed non movemur, si flagitiosa bellua martyrem non honorat, quæ, sicut opera manifesta convincunt, Deum utique non veretur. Dicitur tamen quod parat ad curiam proficisci, ut purget vitæ sordidæ notam, quasi homo qui justitiam fecerit, et non dereliquerit iudicium Dei sui. Et ne ipsius purgatio valeat impediri, procuravit ut nulli nostratum liceat transfretare, nisi domini regis inpenetrata licentia. Quod quidem obtineri non potest, nisi præstetur cautio, quod nihil queretur contra martyris persecutores. Quid ergo facient miseri zelantes legem, videntes justitiam opprimi, et sibi exitum denegari? Sed certe verbum Dei non est alligatum, et vobis libertas est, et os patens ad Ecclesiam Romanam, et notissima veritas. Novistis enim martyrem in vita sua, novistis causam ejus, novistis et nos qui coexsulavimus illi: novistis et istum Caipham temporis nostri, qui sub specie conquerentis persuasit expedire, ut unus moreretur aut caperetur, ne tota gens periret. Eratis in Anglia cum patruo vestro domino Wintoniensi, quando idem nunc Caiphæ, tunc archidia-

bolus Walterum illum, cujus adolescentis admodum venusta facie inductus nefario concubitu nimis consueverat delectari, hispidum et procaciori lingua evomentem probra, quæ in contumeliam naturæ perpessus fuerat, oculis orbari fecit. Et postmodum scelus arguentem idem archidiabolus, iudicibus qui sæcularia negotia exercebant corruptis, adegit suspendio. Sic vir ille non minus benignus quam pudicus, columbi sui acceptavit affectum. Sic veteris amasii diu exhibitum obsequium remuneravit, ut primo stuprum inferret misero, deinde miseriori, quia de consensu tam sordidæ immunditiæ pœnitebat, capelationem et oculorum avulsionem infligeret, et tandem miserrimum, quia clamore, ut poterat, suas protestabatur angustias, suspensum in patibulo fecerit jugulari.

Illic non fingimus, sed in vestram studuimus revocare memoriam, si tamen excidere potuerunt, quæ velut ungue adamantino, multis et magnis, et plenis fide viris sæpius referentibus in pectore nostro profundius resederunt. Nam usque in hodiernum diem in opprobrium Ecclesiæ, Deique contemptum tristis hæc historia cantitur. Sed fortasse quæret aliquis, quomodo tantum flagitium, et tam manifestum, impune perulerit, et præsertim beato Eugenio tunc summum administrante pontificatum? Et quidem, ut indubitanter credimus, nullo modo evasisset, nisi per beati Thomæ industriam, qui per venerabiles viros Hilarium Cicestrensem et Joannem Wigorniensem episcopos effecit, ut ejus a bonæ memoriæ Theobaldo Cantuariensi archiepiscopo purgatio reciperetur. Deinde sentiens Ecclesiam Romanam indignatam esse super exhibitione purgationis factæ clam, utpote in capitulo monachorum, non in solemnibus conventibus præstitæ, statui suo consulens, Romam profectus est ad illum famosissimum negotiatorem, quem semper odio habuit animam vestram: Gregorium Sancti Angeli cardinalem. Et per illum in multitudine sparsorum in curia munus obtinuit, ut justificatus rediret in domum suam: incertum, qua Dei dispensatione reservatus ad majora flagitia perpetranda, sicut præsens testatur dies, qua sanguine innocentis purpuratur Ecclesia, qui sceleratum istum, eo quod concurialis ejus erat, fraternam charitate compatiens, et frugem vitæ melioris exspectans, debitæ subtraxit ultioni.

EPISTOLA CCCVI.

AD WILLELMUM SENONENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1171.)

Venerabili domino et Patri charissimo WILLELMO Dei gratia Senonensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ legato, suus JOANNES, salutem, et promptissimæ devotionis obsequium.

Licet Anglicanæ Ecclesiæ adhuc quoad multa sit ingens desolatio, tristitia tamen illius jam ex maxima parte in gaudium transiit, et luctus in cantica felici prorsus et læta mutatione conversus

A est: si quidem jam adeo ad memoriam martyris inaudita miracula crebuerunt, ut, si alias inaudita illic provenerint, vix censeantur illius miraculis ascribenda. Sicut enim in omni conditione nobilis animus studuit conniventibus præminere, sic et nunc, ut aliorum sanctorum pace dixerim, alios, de quibus legerim vel audierim, in miraculorum exhibitione præcedit. Quod ideo facile crediderim provenisse, ut fidem in pluribus orbis nostri partibus non tam sopitam quam fere prorsus extinctam pius Dominus excitaret, spem erigeret, solidaret charitatem, et obstrueret ora iniquorum qui sancto viro detrahebant in vita, et odio personæ causam Christi persequerentur. Quis enim amodo veram et fidelem dubitet doctrinam Christi, qui verbis **B** suis adhærentem hominem nobis notum tanta felicitate remunerat? Quis causam fuisse iniquam (nisi dæmoniacus) dicet, quæ patronum suum tanta coronat gloria?

Dubitatur a plurimis an pars domini papæ in qua stamus de justitia niteretur; sed eam a crimine schismatis gloriosus martyr absolvit, qui si fautor esset schismatis, nequaquam tantis miraculis coruscaret. Erat namque vir tantæ prudentiæ, ut non facile posset errore quolibet supplantari in tanto periculo animarum. Mirarer itaque supra modum cur eum dominus papa in catalogo martyrum recipi non præceperit, nisi quia in ecclesiastica historia legisse me recolo, quod cum Pilatus missa relatione Tiberium Cæsarem consulisset, an **C** Christum qui tot et tanta fecerat, et a plurimis colebatur ut Deus, coli oporteret ut Deum: senatus ab imperatore consultus respondit colendum quidem fuisse ut Deum, nisi quia id provinciales citra senatus auctoritatem præsumperant. Et quidem sic nutu faciente divino responsum est, ne deitas Christi, cujus nomen erat Judæis et gentibus prædicandum, terrenæ potestati videretur obnoxia, et eam emendicatam dicerent infideles, qui velint nolint coguntur audire, quoniam Dominus regnavit, irascantur populi, et exsultet terra in qua Christi fundatur Ecclesia. Sic ergo nutu divino arbitror evenisse ut martyris hujus gloria, nec decreto pontificis, nec edicto principis attollatur, sed Christo præcipue auctore invalescat, cujus honorem, quoad **D** vixit, studuit dilatare, honorem Christi salvum fore semper expressit. Et Christus ei vicem non referet? Absit ut veritas fallax sit in promissis! Legitur in Actibus apostolorum quod quidam nondum baptizati citra auctoritatem apostolorum Spiritum sanctum acceperant: sed nunquid hoc senatus apostolicus infirmavit? Profecto ubi Deus auctor est, frustra superior desideratur auctoritas. Si quis autem hujus tanti martyris gloriam evacuati desiderat, quicumque sit ille, antequam ei credamus, aut majora aut saltem similia operetur. Alioquin peccare creditur in Spiritum sanctum cujus operibus detrahere non veretur.

EPISTOLA CCCVII.

AD ROGERUM ARCHIEP. ET ALIOS EBORACENSES.

(A. D. 1171.)

ROGERUS Dei gratia Eborac. archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri H. Dei gratia Dunelm. episcopo, et dilectis filiis R. decano, et Willelmo Cant. et universo capitulo Eborac. omnibusque canonicis Sanctæ Mariæ de Suthewello Sanctique Wilfridi de Ripum, Sanctique Joannis de Beverleia abbatibus, prioribus, clero et universo populo per Ebor. provinciam constitutis, salutem et gratiam.

Non ignorat dilectio vestra quanta pro dignitate ecclesiæ nostræ hac tempestate sustinuerim, in qua tantum invidiæ mandari adversum me licuit, ut vix aliquis locus veritati relinqueretur. Familiare est omnibus iniquis, quoties nancisci possunt occasionem, maledictis eos quibus invident inurere, et venenatis verborum jaculis figere innocentes. Fecerunt hoc qui jampridem sederunt mihi in insidiis. Et quidem primo paraverunt laqueum suspensionis, quo dominus papa plus eorum falsas suggestiones quam juris ordinem secutus, me innodavit. Deinde ne quoquo modo solvi posset, iniquitatem iniquitati addentes, hinc maximorum virorum libellos arte multiplici sicut jam a pluribus retro annis instructi fuerant conquirebant, inde peregrinorum et qui me nunquam viderant multitudinem subornabant, ut ea quæ non noverant mentientes, apud summum pontificem et curiam Romanam quocunque modo famam onerarent. Absens eram, et qui ex parte mea in curia pauci tantæ multitudini vix resistere poterant, tam exquisitis pressis mendaciis, maxime cum quidam solo habitu religiosi videntes illos prosperari in iniquitatibus suis cum illis currebant, et neglecto Dei timore ad eversionem dignitatis Ecclesiæ nostræ, una cum meretricibus suis quas secum duxerant, ne quis sexus persecutioni meæ deesset, multa dixerunt. Hi omnes in unum convenientes proposuerunt in cordibus suis gigantes imitari, parietem ex maximis quasi quibusdam lapidibus et multis mendaciis, fictis ad tempus suspiriis et gemitibus, non solum domos, sed et plateas replentes diurno et nocturno ululatu, eundemque ipsum parietem tanquam quodam indissolubili bitumine (21), vim naturæ facientes, simulatis lacrymis linierunt, sperantes hoc modo cælum claudere se posse, et veritatem perpetuo carceri deputare. Quid plura? Idem Pharaon illorum, ille spiritualis, cujus ipsi membra sunt, in tali equitatu incedere videbatur cum corona, et ego, miseræ cophini servituti deputatus, respiciebam ad auxilium hominum, et non erat: cuti enim meæ consumptis carnibus os meum adhæserat. Levavi ergo ad cælum oculos, et angustia spiritus mei ad Deum clamavi, et intercedentibus meritis et orationibus vestris exaudivit me

A pro sua reverentia, qui malleo bonitatis suæ inatæ prædicta pariete contracto et in nihilum redacto, fugientibus Babylonis, quæ clausa tenebatur, veritatem eduxit, et squalore carceris detergo liberam in publicum exire præcepit. Quæ simul ac suæ redita est libertati, ad me velociter advolavit: et in præsentia dominorum R. Rothomagensis, et eorum quos episcopus Ambianensis delegaverat, quibus negotium meum a domino papa commissum erat: nec non et episcopi Ebroicensis, multorumque religiosorum tam abbatum quam priorum a dextris mihi luce liquidior astat. Cujus faciem gravem et fulgentem prædicti archiepiscopus et viri religiosi a domino Ambianensi destinati, intuentes, gavii sunt gaudio magno valde: et nullam moram sustinentes juxta formam quam eis dominus papa præscripserat, incontinenti me a suspitione qua tenebar absolverunt, universis qui aderant benedictibus Dominum qui superbos humiliat, qui sapientes in astutia sua comprehendit, qui de misericordia sua præsumentes liberat, et victos educit in fortitudine. Ipsi gloria et vunc et per immortalia sæcula sæculorum. Amen. Veniam autem ad vos Deo volente in proximo, ut gaudium meum in vobis impleatur. Quos ego ultra quam diei possit videre desidero. Benedictio Dei Patris et Filii et Spiritus sancti descendat super vos pro nobis orantes. Acta sunt hæc secunda feria post Dominicam qua cantatur: *Gaudete*, die festo Sanctæ Lucie apud Almarlam.

EPISTOLA CCCVIII.

HENRICI REGIS AD BARTHOLOMÆUM EXON. EPISC.

(A. D. 1171.)

HENRICUS rex Angliæ et dux Norman. et Aquit. et comes Andegav., B. Exoniensi episcopo, salutem.

Sciatis quod concessi pacem meam omnibus qui exierunt de Anglia propter Thomam Cantuar. archiepiscopum, et omnes res suas sicut eas melius habuerunt, quando eadem causa exierunt de Anglia, et beneficia quæ idem archiepiscopus eis postea contulit. Quare eos secure venire faciatis, et res suas habeant bene, et in pace, salva fidelitate mea, quam mihi faciunt. Testibus Gaufr. archid. Cant. Ric. archid. Pict. Ric. de Hum. Const. Bac. de Luci, Reginald. de Curtenai apud Cloec.

EPISTOLA CCCIX.

EJUSDEM AD EUNDEM.

(A. D. 1171.)

HENRICUS rex Angl. et dux Norman. et Aquitan. et comes Andeg., B. episcopo Exon. caro et fidelis suo, salutem.

Sciatis quod per gratiam Dei prospera navigatione applicui in Normanniam, et inveni totam terram meam cismarinam in summa pace et tranquillitate, disponente Deo, constitutam, et homines ac fideles meos de adventu meo (ut oportebat) uberiori

(21) Ed. Paris, volumine!

letitia perfusos. Accessi deinde ad dominos legatos: et quanquam eos in principio duros invenissem, et, ut videbatur, penitus flecti non possent, tamen contra spem omnium, contra opinionem singulorum pax denique secuta et ad honorem Dei et Ecclesiæ et meum et regni mei inter nos est reformata, sicut ex sequentibus vobis plenius innotescet. Hæc enim sunt quæ me ad eorum instantiam observatum promissi: quod, scilicet ab instanti festo Pentecostes usque in annum tantam pecuniam dabo, unde ad arbitrium fratrum templi CC milites ad defensionem terræ Hierosolymitanæ per annum valeant teneri, et quod licebit fieri appellationes ad dominum papam libere: ita tamen ut si quos suspectos habuerim, antequam de regno exeant, jurent quod in itinere illo nec malum meum, nec dedecus regni mei perquirent: et quod consuetudines quæ tempore meo contra ecclesias terræ meæ inductæ sunt dimittam, quas quidem aut paucas aut nullas æstimo: et quod possessiones Cant. Ecclesiæ si quæ ablatæ sunt plenè restituam, sicut habuit uno anno antequam archiepiscopus de Anglia egrederetur. Clericis præterea et laicis utriusque sexus pacem meam et possessiones suas restituam, qui occasione prænominati archiepiscopi destituti fuerunt. Et hoc mihi ex parte domini papæ in remissionem omnium peccatorum injunxerunt observandum. Ego autem pace reformata statim in Angliam venissem, nisi quia Domini legati colloquium habituri sunt apud Cadomum die Martis proxima post Ascensionem Domini. Cum autem rediero, vos mihi statim occurrere non prætermittatis.

EPISTOLA CCCX.

BARTHOLOMÆI EXON. ET ROGERI WIGORN. AD ALEXANDRUM PAPAM.

(A. D. 1171.)

Sanctissimo domino et Patri charissimo A. Dei gratia summo pontifici, B. Exon. et R. Wigorn. dicti episcopi, et C. dictus abbas Favershamen., salutem et omnem cum summa devotione obedientiam.

Apostolatus vestri mandatum suscepimus, ut ad monasterium Sancti Augustini Cantuariensis pariter accedentes diligenter inquireremus, an vera essent quæ de dilapidatione bonorum Ecclesiæ et enormitatibus C. electi, et dissolutione ordinis, et subversione bonarum consuetudinum, et aliis malis quæ ex conquestione conventus per ejusdem electi incuriam vel malitiam provenisse audieratis, et monasterium ipsam studeremus modis omnibus ad honorem Dei in statum pristinum reformare. Præcepistis etiam sub arcta districtione, quatenus si nobis constaret ecclesiæ statum reformari non posse absque amotione electi et quorundam monachorum, tam electum quam illos auctoritate vestra omni occasione et appellatione cessante, postposito timore et gratia nullatenus amovere differremus, et loco illorum personarum honestas et utiles, Deo auctore, substituere, ut ex fructu reformati in melius monasterii deberet

sollicitudo tam vestra quam nostra apud Deum et homines commendari. Præceptorias quoque vestras ad sæpe dictum direxistis electum, ut nostro qui nullam in eo jurisdictionem habebamus nisi ex delegatione vestra, omni occasione et appellatione remota, pareret iudicio. Cum vero in capitulo fratrum ei vestræ fuissent litteræ præsentatæ, tandem præcepit ut eas cantor aperiret et legeret; sed antequam plene perlegerentur dixit se et sua in vestra protectione consistere, et eos qui litteris uti decreverant ad vestram audientiam appellare, sicut nobis postmodum sacramento testium rite præstito et relatione conventus, scilicet quinquaginta duorum monachorum innotuit. Postea vero ad se reversus, in cœlu fratrum mandatum vestrum totum plene audivit. Publica vero fama sic consonabat his quæ ad vos perlata fuerant, ut nulli provincialium veniret in dubium quin excessuum electi magnitudo, ne dicamus et criminum, monachorum querimoniam vinceret: mirumque fere omnibus videbatur, quod ad ruinam et lacrymas domus vestræ tam sero, quos toti mundo debetis oculos reflexistis. Nos itaque receptis litteris vestris non pepercimus laboribus nostris aut sumptibus, sed ad obedientiam prompti, postposito ut præceperatis timore, die congruo, quem præfixeramus partibus, accessimus ad monasterium. Et plane, sicut solemnem juramento majoris et sanioris partis conventus constitit, intelligentes quod sæpe dictus electus in fraudem mandati vestri, et perniciem monasterii, asportatis ornamentis et libris et pecunia non modica, prælegerat fugam, aditurus ex proposito aliquam potestatem quam Deo et apostolicæ sedi posset opponere, tanto studiosius veritatem studuimus inquirere, quanto nobis ex assertionem plurium certius constitit ipsum antequam fugam iniret dixisse multis audientibus se abbatiam a Romano pontifice non habere, sed curam paucorum, de quibus non curabat animarum, securamque esse de temporalibus bonis, quia ei Romanus pontifex prædia auferre non poterat, quæ ab alio possidebat. Invenimus ergo tantam dilapidationem bonorum, ut de reparatione possit nostra et conviventium ætas merito desperare. Ecclesiæ lapsum et desolationem, claustrum et officinas imbris et ventis pervias, et ruinam ædificiorum, his qui ea viderant inspicere miserum est. Audire calamitates colonorum Ecclesiæ, quas electi illius, aut potius a Deo reprobati hominis concupiscentia, et rapacitas fecit, piis auribus est tormentum. Alienationes prædiorum multas fecit, enormes, et eo minus tolerabiles quod patrimonium Christi patronis immenditiæ et conciliatoribus turpitudinis suæ repertus est fudissimo commercio distraxisse. Sigillum ecclesiæ fratribus abstulit, ut male factas alienationes possit pro libitu roborare. Pecunia, super qua nomine Ecclesiæ Judæis et Christianis feneratoribus cavit, in immensam et prorsus importabilem monasterio, exerevit quantitatem. Seditiosus est, ut conventum, quia bonorum quæ distrabere moliebatur auctor

esse reuult, militari, quod vulgo notum est, cinxerit obsidione, et conscire inedia conatus sit. Perit hospitalitas in diebus ejus, quæ quoadam in domo illa floruerat. Cultus religionis, quantum ad ipsum et familiares suos, abiit in exterminium. Quasi stratum publicam adolescentulis et seruentibus suis, quos suo, id est militari modo congesserat, fecerat claustrum, dolentibus et reclamantibus his qui religiosius fuerant instituti. Pro monachandis pecuniam palam recipiebat, nec aliquem admittebat in monachum nisi, vestris Patrumque decretis omnino pessundatis, manus ejus prius sordibus adimpleret. Ab uno talium LXX marcas accepit, quod negari non potest, quas consumpsit enormius, quam nunc dici expediat. Quæ ad fabricam ecclesiæ et sartatecta in diebus ejus a fidelibus collata sunt, maximam quidem summam faciunt, sed eam Ecclesiæ necessitate contempta, penitus erogavit in prauos usus, honestas consuetudines domus probabiliter a Patribus institutas et observatas, ex maxima parte per eum abolitas esse conquesti sunt, nec fuit qui posset inficiari. Magnus et venerabilis conventus monachorum enormiter imminutus est. Vestræ sanctitatis aures veremur offendere, si de incontinentia ejus retulerimus, quod (ut dici solet) lippis et tonsoribus notum est; sed quantacunque verecundia pudoris obsistat, silere tamen non possumus quæ tacita perniciem bonis moribus ingerent, et scandalum religioni, et apostolicæ sedi opprobrium, ad quam domus ista specialiter dicitur pertinere. Polluentur fortasse labia nostra profereundo, quia in nimis polluta versantur materia; sed ea, Deo propitio, purgabit calculus quem vobis mittet seraphim de altari præsertim cum non sit hæc nostra, sed popularis assertio, cui non audet aliquis refragari, nisi mendosus et mendax apud nostrales haberi non formidet. Electus ille aut potius equus emissarius, jugi, quod leuiticus damnat, fuit semine, et hinc in feminas, adeo impudens ut libidinem, nisi quam publicaverit, voluptuosam esse non reputet. Matres et earundem filias incestat pariter: nec timet aut erubescit palam temerare conjugum sanctitatem: fornicationis abusum comparat necessitati. Proletarius est adeo quod paucis annis ei soboles tanta succrevit, ut patriarcharum seriem antecedit. Inter assertores turpitudinis ejus, quorum maxima erat copia, religiosissimus presbyter de cujus sinceritate nemo dubitat, nobis reuult quod in una duntaxat villa et adjacentiis ejus x et vii genuit spurios. Quod in aliis effuderit referre longum est, et indicibile nobis. Et, ut ab expressione hujus immunditiæ quandoque et lingua nostra recedat, novit Deus et spiritus ejus, qui animæ nostræ præsidet, quod tot spurcitas in homine religionia nomen aut habitum præferente nunquam audivimus, nec tantum sensius manare fetorem. Totus conventus unanimiter stabat adversus eum, et clerus et populus patriæ. Quia ergo patenter advertimus quod sine amotione ejus res emendari non poterat, et nos vestro arcta-

bamur mandato, qui præceperatis ut eum (si ita esset) omni occasione et appellatione remota amoveremus: Dei et vestra auctoritate freti postposito timore et gratia eum amovimus: et fratres ab obedientia ejus, et laicos a subjectione ejus absolvimus, decernentes etiam ut probatæ majorum institutiones de cætero inviolabiliter observentur salva in omnibus auctoritate vestra. Erit itaque Deo et apostolatu vestro dignum opus roborare quod factum est, ne pestifera arbor semel avulsa radices iterum figat in horto vestro, et ad ignominiam apostolicæ sedis et religionis opprobrium fractus faciat toxicatos. Cum autem sententia lata esset, universi fratres a nobis veniam petierunt et absolutionem super eo quod seruentibus electi, scilicet G. marescalco et quibusdam aliis, qui cum aliis sicariis a mensa ejus recedentes gloriosissimi martyris sancti Thomæ sanguinem effuderunt, et iterum ad eum reversi sunt, communicaverant, invitati tamen, sed domino suo, quem ut abbatem venerabantur, et timebant ut familiarem regis, eidem palam communicanti resistere non audebant. Nos autem, pensantes contritiones cordis eorum et necessitatis articulos, et de vestra quidem misericordia præsumentes, ipsis in sustentatione ecclesiæ vestræ modicam injunximus pœnitentiam, et quam licuit interim contulimus absolutionem, rogantes ut si placet præscribatis quid eis amplius injungendum sit. Si quidem necessitas ecclesiæ, et meritum martyris vehementer exposcit, ut tam sicarii qui pretiosum sanguinem effuderunt, quam complices et fautores eorum gravius puniantur, ut illorum pœna terreat alios. Hoc autem indubitanter noverit serenitas vestra quod quicumque huic reformando operam dederit, inimicus Dei et Ecclesiæ subversor credetur in nostris partibus.

EPISTOLA CCCXI.

AD EUNDEM.

(A. D. 1173.)

Domino papæ, JOANNES.

A finibus terræ ad vos clamat Anglicana Ecclesia, ut miserabilis illius Ecclesiæ, quæ præ cæteris omnibus in partibus occidentis fundata et solidata in cruore martyrum crevit et dilatata est in variis agonibus confessorum, minuatis angustias, et electum suum, quem legatorum vestrorum procurante industria tandem obtinuit; jubeatis, accepta consecratione vigere plenitudine potestatis. Petunt hoc episcopi et abbates: petit clerus et populus, quorum votis et vocibus meæ parvitatatis non est fas abesse suffragium. Et quidem electionis suæ formam ipsa mater mea Cant. Ecclesia litteris suis vobis luculenter expressit, quæ tam episcoporum quam eorum qui ad vacantium ecclesiarum regimen electi sunt, assensu et testimonio roborata est: ipsius quoque electi merita retulerunt tanti et tales viri, ut tam ab electo quam ab electione procul arceatur omnis sinistra suspicio. Cum ergo canonica sit electio et electus omni acceptione dignus, non ob aliud forte credendum est tanti Patris consecra-

tionem fuisse dilatam, nisi ut illustrius splendeat et fortius vigeat, cum a sanctitate vestra acceperit firmamentum. Plura loqui vereor in auribus majestatis vestræ, præsertim cum materiæ excellentiam deprimat stylus humilior, et ad exspolienda (22) susceptæ causæ merita, quæ per se patent, mens inops et victa lingua succumbat. Pietatem vestram doceat Spiritus sanctus ut fidelium vota promoveatis prout Ecclesiæ expedit: et celeritate adficiatis quod oratio non præsumit. Si calamus, serenissime Pater, excessit, necessitati quæ legibus arctari nescit, ascribatur, non homini. Angustiæ enim nostræ multiplicatæ sunt super numerum. Valeat semper et vigeat sanctitas vestra.

EPISTOLA CCCXII.

AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEP.

(A. D. 1175.)

Venerabili domino et Patri charissimo WILLELMO Dei gratia Senonensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ legato, suus JOANNES de Saresberia, salutem, et felices semper ad optanda successus.

Nisi membra capiti cohæserint, corporis incolumitas non subsistit, et merito publicus hostis arguitur quisquis Ecclesiæ profectibus adversatur. Quia ergo me sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ membrum, licet modicum, esse constat, necesse est ut vobis communibus pro facultate feram suffragium, et tota diligentia prosequar id in quod se ostendunt studia potiorum. Et vestra quidem sanctitas eidem ecclesiæ semper astitit in laboribus suis, et meritorum vestrorum concurrentibus titulis gloriosus martyr agonem suum feliciter consummavit, et clerus optata diu consolatione respirat. Cum enim dominus noster rex Anglorum præfatæ ecclesiæ, sicut per officiales suos episcopis et clero innotuit, liberam concessisset eligendi sibi archiepiscopum facultatem: tandem concurrentibus eorum qui in majori degunt ecclesia, et aliorum votis, canonicè convaluerunt in virum, cui divina præeunte gratia litterarum eruditio ad doctrinam suffragabitur, vita proficiet ad exemplum, elegantia morum promeretur gratiam cohabitantium, facundia verbum Dei salubriter dispensabit. Si quidem indubitata spes est, quod sanctissimus, quem semper dilexit et coluit, necessitatibus ejus patronus accedet: et quem D successorem elegisse et vocasse visus est ad laborem, promovere disponat ad participium consolationis et gloriæ. Is est venerabilis vir Ric., quondam prior Ecclesiæ Doverensis, pro quo sanctitatis vestræ genibus provolutus, quanta possum devotione supplico, quatenus ei dexteram gratiæ et opem consilii elementer porrigat excellentia vestra: et ecclesiæ, quam de naufragio traxistis ad portum, labores et angustias optato solatio relevetis. Id ita demum proveniet, si dignatio vestra obtinuerit, ut electus, accepto consecrationis munere, plenitudine gaudeat potestatis, ut Deo debitum reddere possit

A obsequium, et indigentibus solatium exhibere. Quod, serenissime et dulcissime Pater, tanto magis necesse habeo postulare, quanto majori meo discrimine quidam mentiri ausi sunt, quod ego apud vos et per vos consecrationem ejus debnerim impedisse. Hoc autem falsissimum esse novit Deus, et sinceritas conscientiæ vestræ et meæ. Placeat itaque sanctitati vestræ, qui in hac parte novistis innocentiam meam, divinæ miserationis intuitu eam, cum optimum fuerit, excusare, ut Deus vos et vestros ab omni discrimine tueatur.

EPISTOLA CCCXIII.

AD ALBERTUM ET THEODWINUM CARDINALES.

(A. D. 1175.)

B Reverendis dominis et Patribus in Christo charissimis A. et T. sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteris, et sedis apostolicæ legatis, J. de Sar. sanctitatis eorum servus, salutem, et promptæ devotionis et reverentiæ famulatum.

Divina præeunte et vobis cooperante gratia, spes consolationis illuxit Ecclesiæ, et in sedibus apud nos vacantibus tandem rite licuit idoneos ordinare pastores. Unde et contigit ut Ecclesia Winton. sibi in Patrem et pastorem elegerit virum quem ut fidelium spes est ad hoc ante Dominus præelegerat, utpote ex magna parte talem qualem Paulus episcopus præcipit ordinari. Is est devotissimus Ecclesiæ Romanæ filius Ricardus quondam Pictaviensis archidiaconus, cujus elemosynæ consolantur ecclesias sanctorum, cujus facultates sunt egenorum subsidia, cujus potestas est firmamentum justitiæ et iniquitatis exterminatio. Est autem vir prudens in consiliis, discretus in opere, modestus in verbo, cujus, ut opinor, industriam et affectum potuistis vos ipsi quandoque experiri. Sic enim ad Deum tota mente creditur esse conversus, ut sua omnia contemnat pro lege Domini, et se ipsum in necessitatis articulo paratus sit offerre sacrificium Deo. Electio ejus primo in episcopali sede celebrata est, in episcoporum conventu solemniter approbata, et tam electionem quam approbationem regius roboravit assensus. Placeat itaque sanctitati vestræ perficere quod per vos tam laudabiliter cœptum est, et providere quo modo maturitate adhibita possit. accepta plenitudine potestatis, divinæ vocationis implere munus. Erit enim, propitiante Deo, firmissima columna in domo Domini, et tam propria quam aliarum ecclesiarum necessitates fortissime sustinebit.

EPISTOLA CCCXIV.

AD HUMBALDUM OSTIENSEM EPISCOPUM.

(A. D. 1175.)

Venerabili domino et Patri charissimo H. De gratia Ostiensi episcopo, J. de Sar., salutem et plenæ devotionis obsequia.

Vererer tantam alloqui majestatem, nisi me vestra benignitas relevaret, et animaret ad verbum illius

veræ charitatis recordatio quam præ cæteris fere A mortalibus ad sanctum tunc confessorem, nunc gloriosum martyrem habuistis, cui me pro libertate Ecclesiæ coexistere divina fecit misericordia. Hac fiducia roboratus audeo sanctitati vestræ attentius commendare virum procul dubio commendabilem. Ric. Winton. electum, cujus facultates sunt egenorum subsidia, ecclesiarum consolatio. Cujus potestas iniquitatis exterminatio est, et justitiæ firmitamentum. In tanta affectione amicum vestrum gloriosum martyrem Christi diligit, ut se illius constituerit servum, ut alumnos qui multi ad eum confluunt in suis necessitatibus consoletur, et eum pro viribus studeat imitari. Sanctitatis itaque vestræ pedibus provolutus meo et eorum qui nobis coexistaverunt nomine precor attentius, quatenus negotia B ejus sic gratia vestra promoveat, ac si eum videretis sancti Thomæ negotiis insudantem. Nam et ipse sua omnia, imo et se ipsum, gloriosissimo martyri, quem patronum prælegit, mente devotissime consecravit.

EPISTOLA CCCXV.

AD GRATIANUM NOTARIUM.

(A. D. 1175.)

Domino GRATIANO JOAN. (23).

Veritas Christi, quam in vobis esse præ cæteris qui missi fuerant in negotio sancti Thomæ mundus agnovit, mihi confidentiam præstat, ut eos quos præfato martyri devotos esse constat dilectioni vestræ secure audeam commendare. Horum unus C et numerandus in primis, venerabilis vir R. Winton. electus, quondam Pictavens. archid. pupillorum pater, et mœrentium consolator, fautor ecclesiasticæ libertatis, justitiæ cultor, et iniquitatis adversarius, quantum pro tempore licet, imo ulterius, ut in eum sæpe pro Domino contendente non sine periculo malorum impetus excandescat. Homo devotus est apostolicæ sedi et cujus familiaritas honori vestro valeat inservire. Et quidem desiderat ut sedulitas ejus vobis officiosa possit esse in aliquo, magnique censebit instar muneris si ei quidquam injungere voluerit dilectio vestra. Quia ergo secundum Deum ad regnum Ecclesiæ salubriter et ad consolationem multorum vocatus est charitatis vestræ genibus provolutus quantacunque possum instantia supplico, quatenus et personam ejus D et causam habeatis propensius commendatam, et sic ipsius promoveatis negotia, sicut expediendas novistis Anglicanæ Ecclesiæ necessitates. Se enim totum, ut indubitata spes est, Christi devovit obsequio, paratus etiam propriam animam pro Ecclesia victimare. Valet.

EPISTOLA CCCXVI.

BARTHOLOMÆI EXON. EPIS. AD ALEXANDRUM PAPAM.

(A. D. 1175.)

Domino papæ, Exoniensis episcopus.

(23) Edit. Paris., *Idem Gratiano notario domini papæ.*Sacrosancta Romana Ecclesia, etc. *Vide iher variorum ad Alexandrum epistolas*, Patrologiæ t. CC.

EPISTOLA CCCXVII.

EJUSDEM AD EUNDEM.

(A. D. 1175.)

ALEXANDRO PAPÆ, BARTHOLOMÆUS EXONIENSIS episcopus.

Membris est vigor a capite, etc. *Vide ibid*

EPISTOLA CCCXVIII.

EJUSDEM AD EUNDEM.

(A. D. 1175.)

Excellentissimo domino et Patri charissimo A. Dei gratia summo pontifici, B. Exoniensis episcopus, salutem.

Apostolatui vestro, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXIX.

PRIORIS ET CONV. CANTUAR. AD EUNDEM.

(A. D. 1175.)

Domino papæ, prior Cantuariensis et conventus. Eos vobis securius commendamus, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXX.

ODONIS PRIORIS ET CONV. CANT. AD ALEXAND. PAPAM.

(A. D. 1175.)

Domino papæ, Odo prior et conventus Cant.

Calamitates quas Ecclesia nostra, etc. *Vide ibid.*

EPISTOLA CCCXXI.

AD BOSONEM CARDINALEM.

(A. D. 1175.)

Venerabili domino et Patri charissimo Bosoni Dei gratia sanctæ Rom. Ecclesiæ presbytero card., suus JOANNES de Sar., salutem, et promptæ devotionis obsequium.

Familiaritas quam a diebus domini Lucii Cantuariensibus dilectio vestra semper exhibuit, mihi multam dat apud vos interveniendi fiduciam: ut quod necessitati nostræ et saluti vestræ expedire non dubito, bonitati vestræ confidenter exponam. Meministis præ cæteris quoniam Ecclesiæ Romanæ negotia præ cæteris didicistis, quomodo Cantuariensis Ecclesia sedi apostolicæ fidem et devotionem semper exhibuit fere præ cæteris quæ in orbe sunt. Recolitis enim quomodo bonæ memoriæ Theobaldus ejusdem Cantuariensis Ecclesiæ archiepiscopus amicus vester quoque familiaris, pro tuendo jure Ecclesiæ et constitutionibus apostolicæ sedis pertulerit: et quomodo Ecclesiæ archiepiscopos martyres semper habuerit aut confessores egregios. Quia ergo vobis Ecclesiæ causam ad plenum commendatam esse non dubito, paternitati vestræ preces quantas Patri et domino licet devotissime porrigo, quatenus electum nostrum tantis, ut spes est, decessoribus idoneum successorem, et vobis, Deo propitiantem, devotissimum in omni tempore ea charitate amplectamini, et diligentia tueamini, qua soverè consuevistis anteriores archiepiscopos, quia ipse in obsequio vestro pro facultate sua prioribus non invenietur inferior.

EPISTOLA CCCXXII.

AD PETRUM ABB. S. REMIGII.

(A. D. 1175-4.)

PETRO abbati Sancti Remigii domini suo unice, suus JOANNES de Sarisb., salutem, et utriusque vitæ successus.

Distugni causas silentii reddere non oportet, cum terrarum jam a multo tempore sint subtracta commercia, et intermeantibus de gente in gentem sine dispendio salutis, et vitæ periculo transire non liceat. His vero, qui suspecti habiti sunt, diligentius præcavendum est, ne ex aliqua probabili occasione publicæ potestatis iram incurrant. Quia dum timet unusquisque quod meruit, adversus eum quem injustius et atrocius læsit, facilius excandescit. Nam, ut ait quidam satis eleganter et vere:

Rumor de veteri faciet ventura timeri.

Cras poterunt fieri turpia, sicut heri.

Ex quo enim Altissimus patiens quidem, sed procul dubio reditor justus erexit dexteram in retribuendo, et arripuit judicium manus ejus, timent plurimi, ne ira se ad invicem collidentium potestatum transeat in furor, et declinant impetum, donec justitia in judicium convertatur, et ex conversione vel contritione impiorum consilium Domini innotescat. Interim, præstolamur in silentio salutare Dei, certum habentes quod patientia pauperum non peribit in finem. Nunc siquidem plurimum necessaria est, nunc opus est armis, nunc pectore firmo in Domino. Audiuntur enim undique terrores et opiniones bellorum. Crebrescunt incendia, et, qui hostes debuerant expugnare, in prædam transeunt. Et non modo ab aquilone, sed a quatuor ventibus cæli in perniciem populorum olla succenditur. Nam a generatione ista, non modo filii Barachiz sanguis, qui plus quam inter templum et altare nuper effusus est, nunc requiritur, sed etiam aliorum, qui ob eandem causam damna, ludibria, et verbera experti proscripti sunt, incarcerati sunt, in exilium missi sunt, et fere de toto orbe Latino, unde migraverunt ad Dominum, passionum suarum debitam, et quæ Deum deceat, et prosit Ecclesiæ, expetunt ultionem. In his itaque lætantur justii, qui vident vindictam justitiæ consonam Dei gloriæ militare, lavantes utique manus suas in sanguine peccatorum. Hæc summam de his, quæ publicantur apud nos, ubi solus ille tutus est, quem furor exagitat, aut quem Spiritus sanctus efficit omnium temporalium contemptorem. Foris enim astat gladius, timor intus: civis et hostis in eodem fere versantur calculo. Nostra autem sors conviventibus adequatur, nisi quod inter Scyllam et Charybdim periculosius navigantes, evidentior supra et contra merita nostra Dei propitiatio benignius consolatur. Nam ut sibi magis reddat obnoxios, intentata e vicino ostendit pericula, et validius irruentia sæpe longius fortiusque repellit, ut merito dicere debeamus: Qui Dominum Jesum, velit nolit mundus, super omnia benedictum non diligit, anathema sit.

A Vestra autem, quæ in partibus nostris sunt, multis periculis exponuntur. Nostri potentes circumquaque in lupos conversi sunt, quos improba ventris agit ingluvies, ut jura potestatesque contemnunt. Et nisi hominis, cui domum commisitistis, laboriosa et efficax subvenisset industria, jam nullo aut raro coleretur habitatore. Qualem vero illam invenerit, alia vice me vobis scripsisse memini, et a memoria vestra non arbitror excidisse.

Cum enim illuc in propria persona accedere non valerem, diligentem de domesticis nostris exploratorem direxi, et audita per eum status melioratione manifesta, gavisus sum; jam enim res directæ erant in hunc articulum ut, si Dominus pacem daret, et ibi ministrantibus possent sufficere, et humilitatem debitam hospitibus pro loci modulo laudabiliter exhibere. Siquidem fratres ibi degentes, tam episcopi quam officialium ejus, sed et victorum gratiam meruerunt, possentque amodo amicorum subsidio per gratiam Dei et suam industriam dilatar, nisi conatibus eorum tempestas ingruens abviaret. Sed licet vicini undique, qui munitiones custodiunt, ab eis sæpe multa extorqueant, tamen pro viribus solliciti sunt Deo et domino suo sancto Remigio servare fidem, et vestris per omnia jussionibus obedire. Frater Absalon cum reditu nostro desiderabat pertransire ad nos, sed propter imminuentia pericula, meo et fratris mei consilio, reversus est ad domum, cui, si abesset, desolatio imminerebat. Canonem vero constitutum deposuit in manu vestri Ricardi, ut illum recipiat de manu ejus, si forte Deus commodiorem intermeandi dederit facultatem. Et quia malitia invalescit, ut oportet, fratres, qui in domo vestra sunt, urgente necessitate post latrones et prædones per castella discurrere ut neuter eorum interdum domi inveniatur, nobis, si placeret vobis, et consilio vestro, videretur admodum expedire, ut etiam cum diminutione aliqua pensionis mitteretis aliquem honestum, et ad necessitates monasterii compositum fratrem, qui posset illis esse solatio, et in absentia aliorum adventantibus respondere, et sua præsentia testificari locum religionis titulo Domini consecratum. Nam si ibi multipliciter apparuerit religiosorum numerus, procul dubio major ab incolis Domini reverentiæ exhibebitur, et malefactorum improbitas facilius conquiescet.

EPISTOLA CCCXXIII.

LUDOVICI REGIS AD JOANNEM SARESB. CARNOTENSEM EPISCOPUM ELECTUM.

(A. D. 1176.)

LUDOVICUS, Dei gratia rex Francorum, amico suo charissimo, magistro JOANNI de Saresberia, Carnotensi electo, salutem cum sincera dilectione.

Quod capitulum Carnotense de consilio domini Senoneusis archiepiscopi, apostolicæ sedis legati, divino potius, ut credimus, instinctu vos in pastorem et dominum, pari voto et assensu, solemniter et canonice elegerunt, gratum ducimus et acceptum;

tum beati Thomæ martyris consideratione, cuius familiaritatem meritis vestris meruistis adipisci, tum morum et scientiæ vestræ contemplatione. Eapropter discretionem vestram monemus et precamur attentius, quatenus, electioni de vobis factæ benignum præbentes assensum, tam solemnem et tam laudabili tantæ ecclesiæ vocationi præsentia vestræ exhibitione satisfacere maturetis, ne nostrum et archiepiscopi Senonensis, qui ad hoc fideliter et efficaciter consummandum laboravit, diutius suspendatur desiderium, et spes Ecclesiæ Carnotensis mora prolixiori torqueatur. Valete.

EPISTOLA CCCXXIV.

CAPITULO CARNOTENSIS AD EUMDEM.

(A. D. 1176.)

Venerabili domino suo et Patri, JOANNI Dei gratia Carnotensi electo, pastoralis curæ sollicitudinem gerere ad salutem.

Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est. Hinc est quod magnificat anima nostra Dominum, et in Deo spiritus noster exsultavit, quia vos nobis in pastorem electum non revelavit caro et sanguis, sed Pater noster qui in cælis est, visitans nos Oriens ex alto. Sane tam dissona hominum vola, tot varias mentium voluntates, adunare non potuit nisi spiritus unitatis, adeo ut indubitanter sit evidens eum quem spiritus revelavit, cælitus destinatum. Curæ cælesti gaudium intulisse credimus, quod Beatæ Virginis Ecclesia, per Spiritum sanctum concipiens, dilectum Deo et hominibus pastorem germinavit. Acclamantibus itaque omnium votis desideratum sibi postulat, et ad dilectum et ad electum sibi incunctanter aspirat Carnotensis Ecclesia, sponsique desiderio jam languescens: *Osculetur me*, inquit, *osculo oris sui* (*Cant. i.*). Urgeat amor Christi eum qui regis filia desideratur amplexibus, et stimulis salutaribus compungatur qui ad Dei filios propagandos Christi gener eligitur. Erubescat regnum cælorum solus ingredi, cui divini germinis pompa gloriosa promittitur; et qui coronam auream creditur meruisse, gloriosi labore officii mereatur æternam. Mittimus ergo ad vos ex capitulo nostro personas spectabiles, decanum videlicet, cantorem et cancellarium, qui universitatis nostræ mentem vobis offerant, et personam vestram postulantes, vestri adventus desiderium viva nobis voce denuntient.

EPISTOLA CCCXXV.

AD PHILIPPUM DECANUM ET CAPITULUM S. MARTINI.

(A. D. 1176.)

JOANNES, divina dignatione et meritis sancti Thomæ, Carnotensis Ecclesiæ minister humilis, PHILIPPO decano Beati Martini totique capitulo in Domino, salutem.

Universitatem vestram ignorare non credimus quod controversiam, quæ inter homines de Castro Novo Beati Martini et R. nobilem ecclesiæ vestræ thesaurarium vertitur super quibusdam juramentis

vel fidei præstatione quam occulte inter se dicuntur prædicti homines præstitisse in depressionem juris prædictæ ecclesiæ, dominus papa nobis commisit audiendam, et, omni contradictione et appellatione cessante, sine debito terminandam. Nos itaque secundum apostolicum mandatum et de consilio virorum religiosorum et prudentium procedentes, et sufficientibus testibus omni exceptione majoribus rei cognita veritate, sententiam excommunicationis in prædictos homines, tum propter eorum manifestam contumaciam, tum propter prædictæ conjugationis probatum testibus infamiam, auctoritate apostolica qua fungimur in hac parte protulimus; illos vero quos audivimus esse principes factionis nominatim vinculo excommunicationis innodavimus; in reliquos vero omnes, qui sunt ejusdem conjugationis complices, non ex nomine, sed in omnes sententiam excommunicationis protulimus generalem. Vobis itaque eorum nomina qui nominatim excommunicati sunt litteris nostris expressè transmittimus: Reginaldus Meschini, Petrus de Montebruis, Nicolaus Engelardi, Petrus Auberti, Paganus Gastinelli, Joannes Ermerardi, Radulfus de Fulchis, Radulfus Thomæ, Gilo Balduini, Petrus Aimeri, Gilo Thomæ, Gilo Senoreti, Bartholomæus de Lochis, Petrus de Savoneriis, Harduinus Pelliparius, Petrus Chivitonus, Reginaldus Goslani, Juguelmus Cordoanarius, Hamericus Epuliardi, Sancio Emenardi, Gaufridus de Cormeriaco, Bartholomæus Fromaudi, Jocelinus Pelliparius, Herbertus de Carnoto, Bartholomæus Attatei, Thomas de Ambasia. Inde est quod universitati vestræ auctoritate apostolica mandamus ut illos quos nominatim excommunicavimus excommunicatos ex nomine nuntietis, et generalem excommunicationem quam protulimus in reliquos qui prædictæ conjugationis sunt complices, in omnes generaliter promulgetis, et in ecclesia vestra a sacerdotibus minorum altarium ecclesiæ prædictos excommunicatos tam ex nomine quam in genere faciatis frequenter et solemniter nuntiari, vel eos a divinis officiis cessare compellatis.

EPISTOLA CCCXXVI.

LITTERÆ JOANNIS, CARNOTENSIS EPISCOPI, DE ABSOLUTIONE JOANNIS, COMITIS VINDOCINENSIS, A VINCULO EXCOMMUNICATIONIS, QUO EUM JOANNES ILLIGAVERAT.

(A. D. 1180.)

JOANNES, divina dignatione et meritis sancti Thomæ, Carnotensis Ecclesiæ minister humilis, omnibus ad quos litteræ istæ pervenerint, in Domino salutem.

Noveritis quod, cum venissemus ad Ecclesiam Carnotensem, nobilem virum Joannem comitem Vindocinensem, ob injurias, damna et concussiones quas ecclesiæ Sanctissimæ Trinitatis Vindocinensis sæpius irrogaverat, vinculo excommunicationis astrinximus et plus quam triennio tenuimus astrictum. Verum procedente tempore, ad ven-

rabilem Patrem nostrum Petrum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ titulo S. Chrysogoni cardinalem, apostolicæ sedis legatum, accessit, et præstita juratoria cautione, se de injuriis et læsionibus ecclesiæ memoratæ satisfacturum, præsentē illustri Anglorum rege et pro eo intercedente, meruit absolvi, relicto nobis quod de jure restabat exsequendum. Citatus vero comes præstitæ non stetit cautioni, dicens se in hanc formam non præstitisse juramentum: unde et pristinam a nobis reductus est in sententiam, quam dominus papa Alexander III confirmavit. Tandem, cum dominus Anglorum rex doleret illum tandiu excommunicationi subjacere, regiam adjecit manum, eundem compellens ut exhibitione justitiæ se a sententia excommunicationis qua tenebatur faceret absolvi. Nos autem comes pœnitens, ut videbatur, et corde contritus adiit, ac de injuriis satisfaciens competenter, ad preces domini regis Anglorum et abbatis et fratrum ecclesiæ præfatæ absolutus est, juratoria cautione præstita se manum ulterius, nec ad eandem ecclesiam, nec ad homines vel possessiones ipsius, extensurum, nisi aliquid de jure posset evincere. Quod ut posteritati notum fieret, et ecclesiæ jam dictæ prospiceretur indemnitati, tam scripti quam sigilli nostri testimonio fecimus communiri.

Actum publice, anno Gratiz 1180.

EPISTOLA CCCXXVII.

LITTERÆ JOANNIS CARNOTENSIS EPISCOPI. DE SATISFACTIONE FACTA MONASTERIO S. LAUNOMARI BLESENSIS, PRO ILLATIS EIDEM DAMNIS ET INJURIIS A JOANNE COMITE VINDOCINENSIS.

(A. D. 1180.)

JOANNES, divina dignatione et meritis S. Thomæ martyris, Carnotensis Ecclesiæ minister humilis, omnibus ad quos præsentēs litteræ pervenerint, in Domino salutem.

Noveritis illustrem virum Joannem Vindocinensem a nobis sententia excommunicationis, quam etiam dominus papa Alexander III confirmaverat, fuisse diutius innodatum propter quasdam iniquas consuetudines, quas in villis Sancti Launomari Blesensis, in pago Vindocinensi constitutis, contra justitiam usurpabat. Vindicabat enim in illis sibi jus hospitandi, talliam, corvagiū, avenagiū, justitiam cruoris et latronis, quibus omnibus Hierosolymam profecturus coram nobis et multis venerabilibus viris Blesis in perpetuum renuntiavit, ut a vinculo anathematis quo tenebatur mereretur absolvi. Constituit etiam et authentice confirmavit quod, si quis hæredum vel successorum suorum

aut monachos aut homines beati Launomari molestare vel inquietare præsumpserit, super exactiōne prædictorum sexaginta marcas argenteas dictis monachis persolvere per ecclesiasticam censuram compellatur. Et ne lis in hunc modum sopita vel ab ipso vel ab hæredibus ejus possit iterato suscitari, ad preces ipsius formam pacis initæ præsentī paginæ commendatam sigilli munimine decrevi roborandam.

Actum Blesis, anno Verbi incarnati 1180.

EPISTOLA CCCXXVIII.

AD PETRUM DE CANDEIO.

Monet ne monachos de Fontanis contra formam ordinis celebrare faciat in ecclesia de Landa.

(D. MARTEN., *Ampliss. Collect.*, I, 601, ex ms. B. Mariæ de Fontanis.)

JOANNES, divina dignatione et meritis beati Thomæ, Carnotensis Ecclesiæ minister humilis, Petro de Candείο salutem.

Omnis elemosyna tanto est Deo acceptior et largitori suo fructuosior, quanto ipsius industria commodior accipienti fuerit et utilior. Hinc est quod utilitati tuæ providentes consulimus, et admonemus in Domino, ut in ecclesia tua de Landa monachos de Fontanis contra formam ordinis Cisterciensis missam celebrare non compellas. Sufficiat autem devotioni tuæ officium divinum quod in ipsa abbatiā pro tua et prædecessorum et successorum tuorum salute celebrare monachi statuerunt. Vale.

EPISTOLA CCCXXIX.

AD BARTHOLOMÆUM TURONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Ejusdem argumenti.

(Ibid.)

Venerabili domino et Patri charissimo B. Dei gratia Turonensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, JOANNES, divina dignatione ac meritis sancti Thomæ, Carnotensis Ecclesiæ minister humilis, salutem et juges ad vota successus.

Rectoribus incumbit Ecclesiæ viros religiosos propensius diligere, et eos suis confovere facultatibus, longe ab eis injurias propulsare. Hinc est quod vestræ devotionis pietatem exoramus attentius ut persuadeatis Petro de Candείο tanto abundantiore esse fructum misericordiæ, quanto cui exhibetur noscitur plus prodesse. Consulatis ergo ei, et admoneatis in Domino, ne in ecclesia de Landa contra formam ordinis Cisterciensis monachos de Fontanis missam cogat celebrare, cum prædicti monachi in ipsa abbatiā pro sua et prædecessorum suorum salute....